Žorž Sand

KONSUELA · I

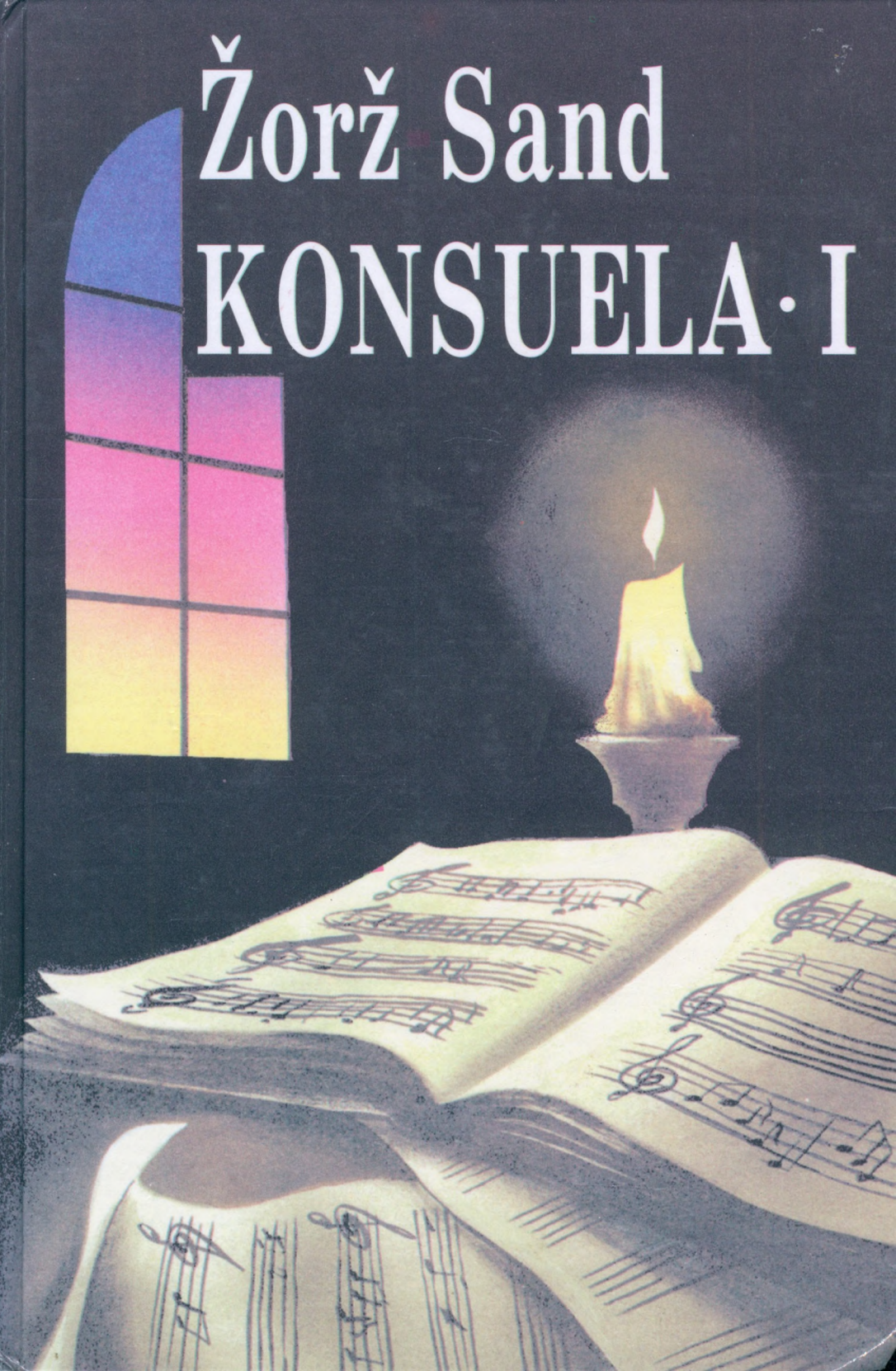

Žorž Sand
KONSUELA

I

VILNIUS 1993

UDK 840-3
Sa-164

Vertė J. Stankevičiūtė
Viršelio dailininkas D. Sruogis

© „Vilties" spaustuvė, 1993

I

— Taip, taip, panelės, galite sau linguoti galvomis kiek patinka: protingiausia, geriausia iš jūsų yra... Ne, nesakysiu, kas ji, nes mano klasėje ji vienintelė kukli mergaitė, ir aš bijau, kad ji neprarastų tos retos dorybės, kurią aš jums visoms linkiu turėti.

— In nomine Patris, et Filii, et Spiritu Sancto [1],— įžūliai užgiedojo Konstansa.

— Amen,— choru jai pritarė visos mergaitės.

— Bjaurus pikčiurna,— tarė Klorinda, žaviai papūtusi lūputes; ji lengvai sudavė vėduokle per dainavimo mokytojo susiraukšlėjusius kaulėtus pirštus, užsnūdusius ant tylinčių vargonų klaviatūros.

— Tai ne aš! — ramiu balsu tarė senasis profesorius; jis jau keturiasdešimt metų kiekvieną dieną po šešias valandas kentė įžūlius ir šelmiškus jaunų moteriškosios lyties atstovių išpuolius.— Ir vis dėlto,— pridūrė nežiūrėdamas į susierzinusį ūžiantį avilį ir slėpdamas akinius į futliarą, o tabokinę į kišenę,— ši protingoji, ši švelnioji, štropioji, dėmesingoji, ši geroji mergaitė — ne jūs, sinjora Klorinda, ne jūs, sinjora Konstansa, ir ne jūs, sinjora Džuljeta, na, žinoma, ir ne Rozina, ir jau jokiu būdu ne Mikelė...

— Vadinasi, tai aš!

— Ne, aš!

— Visiškai ne, aš!

— Aš!

— Aš! — suriko kartu koks pusšimtis blondinių ir brunečių, vienos maloniais, kitos spigiais balsais — tartum būrys klykaujančių žuvėdrų, puolančių ant kranto išmestą nelemtą kriauklę.

Ši kriauklė, tai yra maestro (aš įsitikinęs, kad jokia kita metafora netiktų apibūdinti jo kampuotiems judesiams, perlamutrinėms akims, kraujagyslių išraizgytiems skruostikauliams, o ypač — tūkstančiams žilų, dygių jo profesoriškojo peruko garbanėlių),— kartoju, maestro tris kartus kėlėsi nuo kėdės, rengdamasis išeiti, ir vėl sėdosi, tačiau kaip kriauklė, užsnūdusi ir suakmenėjusi audrose, ilgai nepasidavė įkalbinėjimams pasakyti, kuri iš jo mo-

[1] Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios *(lot.)*.

kinių nusipelnė pagyrimų. Jis visuomet buvo šykštus pagyrimams, tačiau dabar tartum apgailestaudamas nusileido prašymams, kuriuos pats išprovokavo. Jis paėmė savo profesorišką lazdelę ir perskyrė ja šią nedrausmingą bandą į dvi grupes. Rimtai nusiteikęs, jis praėjo tarp lengvabūdžių panelių ir sustojo priešais mažą figūrėlę, pritūpusią ant laiptelio šalia vargonų. Atsirėmusi alkūnėmis į kelius ir užsikimšusi ausis nuo triukšmo, susirietusi kaip beždžionėlė, ji pusbalsiu mokėsi pamoką. Profesorius, džiaugsmingas ir triumfuojantis, stovėjo ištiesęs ranką tartum piemuo Paris, dovanojantis obuolį — tik ne gražiausiajai, o protingiausiajai.

— Konsuela? Ispanė? — labai nustebusios vienu balsu sušuko jaunosios choristės. Paskui pasigirdo sutartinis homeriškas juokas, ir didingas profesoriaus veidas paraudo iš pykčio.

Mažoji Konsuela nieko negirdėjo; ji taip susikaupusi mokėsi natų, kad kurį laiką nekreipė dėmesio į šį triukšmą. Pagaliau pastebėjusi, kad į ją žiūrima, mergaitė atitraukė rankas nuo ausų ir nuleido jas ant kelių; sąsiuvinis nejučia nuslydo ant grindų. Ji sėdėjo tarsi sustingusi, ne susigėdusi, o kiek išsigandusi, paskui atsistojo ir apsidairė, ar už jos nugaros nėra kokio nors nepaprasto ar juokingo daikto, sukėlusio tokį linksmą šurmulį.

— Konsuela,— pasakė profesorius ir, nieko neaiškindamas, paėmė ją už rankos,— eik šen, mano geroji, ir sugiedok man Pergolezės „Salve, Regina". Klorinda ją kala jau ištisus metus, o tu mokaisi dvi savaites.

Nieko neatsakiusi, neparodžiusi nei baimės, nei išdidumo ar drovumo, Konsuela nusekė paskui profesorių, kuris vėl sėdo prie vargonų ir iškilminga veido išraiška padavė toną savo jaunajai mokinei. Konsuela užgiedojo paprastai ir lengvai; po aukštais bažnyčios skliautais suskambo toks grynas, nuostabus balsas, kokio dar nėra girdėjusios šios sienos. Ji sugiedojo „Salve, Regina" ir nė karto nesuklydo, visas natas išdainuodama nepaprastai tiksliai, laiku nutraukdama arba išlaikydama lygiai tiek, kiek reikėjo. Klusniai ir tiksliai laikydamasi maestro nurodymų ir stropiai vykdydama protingus ir aiškius jo patarimus, ji, nepatyręs ir nerūpestingas vaikas, pasiekė daugiau nei galėjo pasiekti tikras dainininkas, baigęs mokyklą, turintis įgūdžių ir talentą: ji sugiedojo nepriekaištingai.

— Gerai, dukra mano,— senasis maestro visuomet šykštėjo pagyrimų.— Tu šį dalyką gerai išmokai ir sugiedojai su išmanymu. Kitąkart pakartosi Skarlečio kantatą, ją mes jau mokėmės.

— Si, signor profesore [1],— atsakė Konsuela.— O dabar galiu eiti?

— Taip, mano vaike. Panelės, pamoka baigta!

Konsuela susidėjo į krepšelį savo sąsiuvinius, pieštukus ir mažytę juodą vėduoklę — būtiną kiekvienos ispanės ir venecijietės žaisliuką; ja ji beveik niekada nesinaudojo, tačiau visuomet tu-

[1] Gerai, sinjore profesoriau *(it.)*.

rėjo su savim. Po to ji šmurkštelėjo už vargonų, lengvai kaip pelytė nusileido vidiniais laipteliais, vedančiais į bažnyčią, kluptelėjo prieš centrinį altorių ir prie šlakstyklos susidūrė su gražiu jaunu sinjoru, kuris šypsodamasis padavė jai šlakstyklę. Pasišlakščiusi kaktą ir drąsiai žiūrėdama nepažįstamajam į veidą kaip mergaitė, kuri dar nesijaučia esanti moteris, ji tuo pat metu ir persižegnojo, ir padėkojo jam; visa tai buvo taip juokinga, kad jaunuolis nusikvatojo. Nusijuokė ir Konsuela, bet staiga, tartum prisiminusi, kad jos kažkas laukia, leidosi bėgti, greitai iššoko pro duris ir laipteliais nusileido į gatvę.

Tuo metu profesorius vėl paslėpė savo akinius didelėje liemenės kišenėje ir kreipėsi į pritilusias mokines.

— Gėda jums, gražuolės! — pasakė jis.— Ši mergaitė — ji jauniausia iš jūsų ir į mano klasę atėjo paskutinė,— tik ji viena gali teisingai giedoti ir solo, ir chore; kad ir kokią kakofoniją jūs sukeliat, aš visuomet girdžiu jos balsą, tyrą ir tikrą, kaip klavesino gaida. Ir tai todėl, kad ji stropi, kantri ir turi tai, ko jūs nė viena neturit ir neturėsit: *išmanymą!*

— Nesusilaikė nepasakęs savo mėgiamo žodelio,— sušuko Klorinda, vos išėjus profesoriui.— Per pamoką jis pakartojo jį tik trisdešimt devynis kartus! Turbūt susirgtų, jei neištartų jo keturiasdešimtąjį.

— Ko čia stebėtis, kad tai Konsuelai sekasi,— tarė Džuljeta.— Ji tokia neturtinga, tik ir svajoja kuo greičiau ko nors išmokti ir užsidirbti duonos kąsnį.

— Man pasakojo, kad jos motina čigonė,— pridūrė Mikelina,— kad mergaitė dainavo gatvėse ir keliuose, kol pateko čia. Nepaneigsi, jos balsas nuostabus, bet vargšelė neturi nė lašo proto! Ji viską kala atmintinai, vergiškai laikosi profesoriaus nurodymų, o visa kita padaro jos sveiki plaučiai.

— Tegu ji sau turi tuos puikius plaučius ir nuostabųjį protą,— pasakė gražuolė Klorinda,— tačiau aš nenorėčiau visų tų pranašumų, jei man reikėtų susikeisti su ja išvaizda.

— Jūs ne tiek daug prarastumėt! — paprieštaravo Konstansa, kuri nelabai norėjo pripažinti Klorindos grožį.

— Ji visai neišvaizdi,— pridūrė kažkuri mergina.— Išgeltusi kaip velykinė žvakė, akys didelės, bet visai neišraiškingos. Ir dar visuomet taip prastai apsirengusi! Ne, aišku, ji bjauri.

— Vargšė! Kokia ji nelaiminga! Nei pinigų, nei grožio!

Mergaitės baigė savo „pagyrimus" Konsuelai, šitaip atsikeršydamos už tą susižavėjimą, kurį jos jautė Konsuelai, kai ta giedojo.

II

Tai vyko Venecijoje beveik prieš šimtą metų, Mendikantės bažnyčioje. Garsusis maestro Porpora ką tik baigė pirmąją savo kūrinio didiesiems mišparams repeticiją; jis turėjo diriguoti

kitą sekmadienį, Žolinių dieną. Jaunutės choristės, kurias jis taip rūsčiai išbarė, buvo auklėtinės vienos iš tų mokyklų, kur mergaitės buvo mokomos valstybės lėšomis; po to joms buvo skiriamos pašalpos „santuokai arba įstojimui į vienuolyną", kaip sakė Žanas Žakas Ruso, kuris toje pačioje bažnyčioje žavėjosi nuostabiais jų balsais šiek tiek prieš aprašomąjį laiką. Tikriausiai prisimeni, skaitytojau, visas tas smulkmenas ir tą puikų epizodą, kurį jis papasakojo savo „Išpažinties" aštuntojoje knygoje. Aš čia nekartosiu tų žavingų puslapių, nes tu nebenorėsi grįžti prie manųjų. Tavim dėtas aš lygiai taip pat pasielgčiau, bičiuli. Tačiau tikiuosi, kad šiuo metu neturi po ranka „Išpažinties", todėl tęsiu savo pasakojimą.

Ne visos šios mergaitės buvo vienodai neturtingos. Kad ir kokia nepaperkama buvo administracija, be abejonės, į mokyklą patekdavo ir ne itin didelės vargšės; jos naudojosi galimybe respublikos sąskaita gauti meninį išsilavinimą ir neblogai įsikurti. Tad kai kurios iš jų nepaisė šventų lygybės dėsnių, nors kaip tik dėl jų joms pavyko patekti į tuos suolus, kuriuose sėdėjo labiau neturtingos jų seserys. Ne visos laikėsi griežtų respublikos nuostatų dėl būsimojo auklėtinių likimo. Neretai atsitikdavo, kad kuri nors iš jų, pasinaudojusi nemokamu auklėjimu, atsisakydavo pašalpos ir siekdavo kitokios, geresnės karjeros. Matydama, kad tokie dalykai neišvengiami, administracija kartais leisdavo mokytis muzikos neturtingų artistų vaikams, kurių tėvai dėl klajokliško gyvenimo negalėdavo ilgiau užsibūti Venecijoje. Viena iš tokių vaikų buvo ir mažoji Konsuela, gimusi Ispanijoje ir iš ten atkeliavusi į Italiją per Sankt Peterburgą, Konstantinopolį, Meksiką arba Archangelską, o gal ir kokiu kitu, tik čigonams žinomu keliu.

Tačiau čigone ji buvo praminta tik dėl profesijos, nes buvo ne čigonų, ne indų ir, šiaip ar taip, ne žydų kilmės. Jos gyslomis tekėjo grynas ispanų kraujas; tamsus gymis ir labai romus būdas, kuris visiškai nebūdingas klajoklių gentims, rodė, kad ji buvo kilusi iš maurų. Aš visiškai nieko bloga nenoriu pasakyti apie šias gentis. Jei Konsuelos paveikslą būčiau pats sugalvojęs, tai, gali būti, aš kildinčiau ją iš Izraelio ar dar senesnių tautų, tačiau ji buvo Ismailio palikuonė, tai patvirtino visa jos esybė. Man neteko jos susitikti, nes man dar nesuėjo šimtas metų, bet taip buvo kalbama, ir aš negaliu to paneigti. Jai nebuvo būdingas — kaip zingarelle [1] — ūmus įkarštis, besikaitaliojantis su svajingos apatijos priepuoliais. Neturėjo ji ir vargšės duoneliautojos ebbrea [2] įtaigaus smalsumo. Ji buvo rami kaip užutekio vanduo ir kartu tokia pat judri kaip lengvos, nuolat zujančios vandens paviršiumi gondolos.

Konsuela augo greitai. Kadangi motina buvo neturtinga, Konsuela visuomet nešiojo per trumpas jos amžiui sukneles, ir tai

[1] čigonėms *(it.)*
[2] žydės *(it.)*

keturiolikmetei ilgakojei mergaitei teikė savotiško laukinio gracingumo, jos eisena buvo tokia laisva, kad į ją žiūrėti buvo ir malonu, ir graudu. Gali būti, jos kojytė buvo maža, bet niekas to nežinojo — tokiais prastais batais ji avėjo. Užtat jos figūra, aptempta pernelyg ankštu ir sutrūkinėjusiu per siūles korsažu, buvo grakšti ir lanksti, tik be jokių gundančių apvalumų. Vargšė mergaitė nė negalvojo apie tai. Ji priprato, kad visos šviesiaplaukės baltos ir putnios Adrijos dukros visąlaik vadino ją „beždžione", „citrina", „juočke". Jos apvalus, išbalęs ir neišraiškingas veidas nebūtų traukęs niekieno dėmesio, tačiau trumpi, tankūs, už ausų atmesti plaukai ir rimta abejingo aplinkiniam pasauliui žmogaus išraiška teikė jai savotiško originalumo. Nepatrauklūs žmonės ilgainiui praranda norą patikti. Viskam abejingas žmogus nebesidomi savo išore ir tuo atstumia kitus. Gražus rūpinasi savimi, puošiasi, stebi save, tartum nuolat žiūrėtų į įsivaizduojamą veidrodį. Negražus nesirūpina savimi, apsileidžia. Tačiau yra dvejopas negražumas: vieni, kentėdami dėl visuotinio nepalankumo, pavyduliauja ir pyksta,— tai ir yra tikrasis negražumas; kiti, naivūs, nerūpestingi, susitaiko su savo padėtim ir abejingai žiūri į tai, kokį įspūdį jie daro kitiems,— toks negražumas, nepatraukiantis žvilgsnio, gali palenkti širdis. Būtent toks buvo Konsuelos negražumas. Kilniadvasiški, jai prijaučiantys žmonės iš pradžių apgailestavo, kad ji negraži. Paskui, tartum apsigalvoję, nesivaržydami glostė jos galvą — su gražia taip nesielgtų — ir sakė: „Na, tu, atrodo, esi šauni mergaitė". Konsuela buvo ir tuo patenkinta, nors puikiai suprato, kad tie žodžiai reiškia: „Daugiau tu nieko neturi".

Tuo tarpu jaunas gražus sinjoras, kuris Konsuelai padavė švęsto vandens šlakstyklę, tebestovėjo prie šlakstyklos, o visos mokinės viena po kitos ėjo pro jį. Jis labai dėmesingai visas apžiūrinėjo, ir kai priartėjo gražiausioji iš jų, Klorinda, nutarė paduoti jai švęsto vandens ir įmerkė ranką, kad pajustų jos švelnius pirštelius. Mergaitė, paraudusi dėl patenkintos garbėtroškos, išeidama žvilgtelėjo į jį sumišusi ir tuo pat metu drąsiai; jos žvilgsnis nebuvo nei išdidus, nei nekaltas.

Kai mokinės dingo už vienuolyno tvoros, galantiškas jaunasis sinjoras grįžo į bažnyčios vidų ir, prisiartinęs prie lėtai nuo vargonų nusileidžiančio profesoriaus, sušuko:

— Prisiekiu Bakchu, brangus maestro, jūs man pasakysite, kuri iš jūsų mokinių ką tik giedojo „Salve, Regina"!

— O kam jums reikia žinoti, grafe Dzustinjani? — paklausė profesorius, kartu su juo išeidamas iš bažnyčios.

— Kad galėčiau jus pasveikinti,— atsakė jaunuolis.— Aš jau seniai stebiu ne tik jūsų vakarines pamaldas, bet ir jūsų užsiėmimus su mokinėmis — juk žinote, koks esu karštas bažnytinės muzikos gerbėjas. Patikėkite, aš pirmą sykį girdžiu taip tobulai atliekant Pergolezę, o tokio nuostabaus balso nesu girdėjęs per savo gyvenimą.

— Prisiekiu Dievu, taip ir yra,— pasimėgavęs dideliu tabako šniūkiu pratarė patenkintas profesorius.

— Pasakykite gi man nežemiškos, taip sužavėjusios mane būtybės vardą,— neatlyžo grafas.— Jūs esate reiklus sau, niekada nebūnate patenkintas, bet turite prisipažinti, kad jūsų mokykla yra viena geriausių Italijoje: jūsų chorai puikūs, o solistės labai geros. Tačiau muzika, kurios jūs mokote savo auklėtines, yra tokia kilni, tokia didinga, kad reta kuri iš jų gali perteikti visą jos grožį...

— Jos negali perteikti to grožio, nes pačios jo nejaučia,— liūdnai pratarė profesorius.— Ačiū Dievui, mums netrūksta grynų, skambių, stiprių balsų, o dėl muziką jaučiančių asmenybių — deja, jų taip reta, jos tokios netobulos...

— Na, vieną jūs tikrai turite, be to, nuostabiai talentingą,— paprieštaravo grafas.— Dieviškas balsas! Kiek jausmo, koks tobulumas! Na, pasakykite gi pagaliau jos vardą!

— Ar tikrai ji suteikė jums malonumą? — profesorius vengė atsakyti.

— Ji sujaudino mane, privedė iki ašarų... Ir taip natūraliai, paprastai, kad iš pradžių aš nė nesupratau, kaip tai įvyko. Bet paskui, o mano brangus mokytojau, aš prisiminiau tai, ką jūs taip dažnai man kartojote, dėstydamas man savo dieviškąjį meną, ir tik dabar supratau, koks jūs buvote teisus.

— O ką tokio aš jums kalbėjau? — iškilmingai paklausė maestro.

— Jūs man sakėte, kad meno didybė, tikrumas ir grožis yra jo paprastumas,— atsakė grafas.

— Taip pat aš jums minėjau apie *prašmatnumą* ir *rafinuotumą* ir sakiau, kad dažnai mes priversti žavėtis tomis savybėmis.

— Žinoma. Tačiau jūs pridurdavote, kad šios šalutinės savybės neturi nieko bendra su tikruoju genialumu; tarp jų — gili praraja. Tai štai, brangusis mokytojau, jūsų dainininkė — ji viena — stovi kitoje prarajos pusėje, o visos kitos — šioje!

— Tai tiesa, be to, gražiai pasakyta,— trindamas iš pasitenkinimo rankas pratarė profesorius.

— Na, o kuo ji vardu? — neatlyžo grafas.

— Kas? — vylingai perklausė profesorius.

— O Dieve mano! Nagi toji sirena arba, tiksliau, arkangelas, kurio balsą aš ką tik girdėjau.

— O kam jums reikia jos vardo, grafe? — griežtai paklausė Porpora.

— Pone profesoriau, kodėl jūs norite jį nuslėpti?

— Aš jums paaiškinsiu, tačiau pirma jūs turite prisipažinti, kodėl taip atkakliai siekiate sužinoti tą vardą.

— Argi ne natūralus noras sužinoti, pamatyti ir įvardyti tai, kas tave žavi?

— Mielas grafe, aš tuoj pat jus demaskuosiu. Tai ne vienintelė priežastis: žinau, kad esate didelis muzikos mėgėjas ir žino-

vas, tačiau, be to, dar esate ir San Samuelės teatro savininkas. Ne tiek dėl naudos, kiek dėl šlovės jūs kviečiatės į savo teatrą didžiausius Italijos talentus, geriausius balsus. Jūs puikiai žinote, kad mes gerai mokome, rimtai dirbame ir iš mūsų mokyklos išeina geros artistės. Jūs iš mūsų jau pagrobėte Korilę, o ją, jei ne šiandien tai rytoj, iš jūsų gali pavilioti kitas teatras, tad jūs ir sukate ratus apie mūsų mokyklą, smalsaudamas, ar neparengėm jums naujos Korilės... Štai tokia tiesa, pone grafe. Prisipažinkit, kad sakau teisybę.

— Na, jei ir taip, brangus maestro,— šypsodamasis paprieštaravo grafas,— kas čia bloga?

— Bloga tai, pone grafe, kad jūs tas vargšes būtybes ištvirkinate ir pražudote.

— Vis dėlto ką jūs norite tuo pasakyti, nuožmusis profesoriau? Kada jūs tapote šių gležnų būtybių globėju?

— Aš norėjau pasakyti, kaip yra iš tikrųjų, pone grafe. Aš nesirūpinu nei jų dorybėmis, nei tų dorybių tvirtumu; man paprasčiausiai rūpi jų talentas, kurį jūs žeminate ir žudote savo teatrų scenose, nes duodate joms atlikti nešvankią ir prastą muziką. Argi tai ne siaubinga, ne gėda matyti, kaip toji pati Korilė, kuri jau buvo pradėjusi iš tikrųjų suprasti rimtąjį meną, bažnytinę muziką iškeitė į pasaulietinę, maldas — į žaismingas daineles, altorių — į sceną, tai, kas didinga — į tai, kas juokinga, Alegrį ir Palestriną — į Albinonį ir kirpėją Apolinį?

— Taigi jūs toks nepalenkiamas, kad atsisakote pasakyti man tos mergaitės vardą, nors aš negaliu nieko iš jos norėti, nežinodamas, ar ji turi savybių, reikalingų scenai?

— Griežtai atsisakau.

— Ir jūs manote, kad aš pats jo nesužinosiu?

— Deja! Jei jau taip užsispyrėte — pasieksite savo, bet žinokite, kad aš savo ruožtu padarysiu viską, kad sutrukdyčiau jums pagrobti iš mūsų tą dainininkę.

— Puiku, maestro, tačiau jūs esate jau beveik nugalėtas: aš mačiau paslaptingąją jūsų dievybę, aš nujaučiau, pažinau ją...

— Štai kaip? Jūs esate tikras? — nepasitikėdamas santūriai paklausė profesorius.

— Akys ir širdis atvėrė man ją, įrodymui aš tuojau nupiešiu jums jos portretą: ji aukšto ūgio — atrodo, aukščiausia iš visų jūsų mokinių,— balta kaip Friulio viršūnės sniegas, rausvaskruostė kaip brėkštanti giedros dienos padangė. Auksiniai plaukai, mėlynos akys ir malonus kūno linijų apvalumas. Ant vieno pirštelio ji mūvi rubino žiedelį,— kai aš jį paliečiau, jis nudegino mane tarsi stebuklingos ugnies kibirkštis.

— Bravo! — ironiškai sušuko Porpora.— Dabar neturiu ką nuo jūsų slėpti: šios gražuolės vardas — Klorinda. Eikite pas ją su savo gundančiais pasiūlymais, duokite jai aukso, briliantų, skudurų! Ji, žinoma, mielai sutiks eiti į jūsų trupę ir galbūt galės

pakeisti Korilę, nes jūsų teatrų publika dabar gražius pečius vertina labiau už gražią muziką, o įžūlius žvilgsnius — labiau už kilnų protą.

— Nejaugi aš taip apsirikau, brangus mokytojau? Nejau Klorinda yra tik eilinė gražuolė? — šiek tiek sumišęs pratarė grafas.

— Na, o jei mano sirena, mano dievybė, mano arkangelas, kaip jūs ją vadinate, yra visiškai negraži? — vylingai paklausė maestro.

— Jei ji bjauri, maldauju, nerodykite jos man: mano svajonė būtų labai negailestingai sudaužyta. Jei ji tik negraži, aš dar galėčiau dievinti ją, bet nekviesčiau jos į savo teatrą: scenoje talentas negražiai moteriai dažnai atneša nelaimę. Tačiau, maestro, ką jūs ten pamatėte ir kodėl jūs staiga sustojote?

— Mes esam prieplaukoje, kurioje paprastai stovi gondolos, bet dabar nė vienos nematau. O jūs, grafe, kur žiūrite?

— Matote štai tą jaunikaitį, jis sėdi šalia gana neišvaizdžios mergiūkštės. Ar tai ne mano augintinis Andzoletas, protingiausias ir gražiausias iš visų mūsų jaunųjų plebėjų? Atkreipkite į jį dėmesį, maestro. Tai turėtų būti jums įdomu. Šis berniokas yra geriausias tenoras Venecijoje, jis be galo myli muziką ir turi nepaprastų gabumų. Aš jau seniai noriu pakalbėti su jumis ir prašyti pamokyti jį. Štai jį aš tikrai numatau savo teatrui ir tikiuosi, kad po kelių metų už rūpinimąsi juo susilauksiu atpildo. Ei, Dzoto, eik šen, mano berniuk, aš pristatysiu tave įžymiajam maestro Porporai.

Andzoletas ištraukė savo basas kojas iš vandens, kur jos nerūpestingai tabalavo, kol jis storu virbu gręžė gražias kriaukles, Venecijoje poetiškai vadinamas fiori di mare [1]. Visi jo drabužiai buvo smarkiai panešiotos kelnės ir gana ploni, bet visiškai suplyšę marškiniai, per kuriuos buvo matyti balti, nutekinti tartum jaunojo Bakcho pečiai. Jis iš tikrųjų buvo gražus kaip jaunas graikų faunas, o jo veide atsispindėjo senajai skulptūrai labai būdingas svajingas liūdesys ir nerūpestinga ironija. Ploni šviesūs plaukai, nuauksinti saulės, daugybe trumpų garbanų krito ant jo alebastrinio kaklo. Jo veido bruožai buvo idealiai taisyklingi, tačiau skvarbiose, juodose kaip rašalas akyse šmėkščiojo kažkas labai įžūlaus, ir tai profesoriui nepatiko. Išgirdęs grafo balsą, berniukas pašoko, metė visas kriaukles šalia jo sėdėjusiai mergaitei ant kelių, ir, kol ji, nesikeldama iš vietos, toliau vėrė kriaukleles ant siūlo pakaitomis su auksaspalviais karoliukais, jis priėjo prie grafo ir pagal vietos paprotį pabučiavo jam ranką.

— Iš tikrųjų, gražus berniukas! — tarė profesorius, meiliai plekšnodamas jam skruostą.— Tačiau man atrodo, kad jis užsiima pernelyg vaikišku savo amžiui darbu; jam turbūt jau yra aštuoniolika?

[1] jūros gėlėmis *(it.)*

— Greitai bus devyniolika, sior profesor [1],— atsakė Andzoletas venecijietiškai.— O su kriauklėmis terliojuos tik dėl to, kad noriu padėti mažajai Konsuelai,— ji daro iš jų vėrinius.

— Aš nė neįtariau, Konsuela, kad tu mėgsti papuošalus,— pasakė Porpora, su grafu ir Andzoletu prieidamas prie savo mokinės.

— O, tai ne man, pone profesoriau,— atsakė Konsuela, truputį pasikeldama, kad kriauklės nuo prijuostės neišbyrėtų į vandenį.— Šiuos vėrinius parduosiu ir nusipirksiu ryžių ir kukurūzų.

— Ji neturtinga ir dar turi maitinti savo motiną,— paaiškino Porpora.— Klausyk, Konsuela,— tarė jis mergaitei,— kai jums su motina bus blogai, pasakyk man, nes aš draudžiu tau prašyti išmaldos, supratai?

— O, sior profesor, jums visiškai nereikia to jai drausti,— gyvai paprieštaravo Andzoletas.— Ji pati niekada neprašytų išmaldos, be to, ir aš neleisčiau.

— Bet juk tu pats nieko neturi! — pasakė grafas.

— Nieko, išskyrus jūsų malonę, jūsų šviesybe, bet aš globoju šią mergaitę.

— Ji tavo giminaitė?

— Ne, ji svetimšalė, Konsuela.

— Konsuela? Koks keistas vardas,— pastebėjo grafas.

— Puikus vardas, sinjore,— paprieštaravo Andzoletas,— jis reiškia „paguodą"...

— Sėkmės! Kaip matau, ji tavo draugė?

— Sužadėtinė, sinjore.

— Štai kaip! Šie vaikai jau svajoja apie vestuves.

— Mes susituoksime tą dieną, kai jūsų šviesybė pasiūlysite man angažementą San Samuelės teatre.

— Tokiu atveju, mano vaikai, jums reikės ilgai laukti.

— O, mes palauksime,— atsakė Konsuela vaikiškai ir nerūpestingai.

Grafas ir maestro dar kurį laiką smaginosi, klausydamiesi naivių jaunos poros atsakymų, paskui profesorius liepė Andzoletui ateiti pas jį kitą dieną ir pažadėjo paklausyti jo. Abu nuėjo, palikę jaunuolius toliau tęsti savo rimtą darbą.

— Kaip jums patinka mergaitė? — paklausė profesorius grafą.

— Aš šiandien jau mačiau ją, manau, ji pakankamai negraži, kad galima būtų pateisint patarlę: „Aštuoniolikmečio akims visos moterys — gražuolės".

— Puiku,— atsakė profesorius,— dabar aš galiu jums atskleisti paslaptį: jūsų dieviškoji dainininkė, jūsų sirena, jūsų paslaptingoji gražuolė — tai Konsuela.

— Kaip? Jinai? Toji pelenė? Tas juodas liesas žiogelis? Negali būti, maestro!

---

[1] pone profesoriau *(it.)*

— Toji pati, šviesusis grafe. Ar jums neatrodo, kad ji taps gundančia primadona?

Grafas sustojo, atsigręžė, dar sykį iš tolo žvilgtelėjo į Konsuelą ir, sudėjęs rankas, su komiška neviltim sušuko:

— Gailestingas dangau! Argi tai ne klaida apdovanoti genialumo ugnimi tokias pelenes!

— Vadinasi, jūs atsisakote savo nusikalstamų ketinimų? — paklausė profesorius.

— Žinoma.

— Jūs pažadate man?

— O, prisiekiu jums! — atsakė grafas.

III

Gimęs po Italijos dangumi, augęs laisvai kaip jūrų paukštis, vargšas našlaitis, apleistas, bet laimingas ir tikintis ateitimi, tikras meilės vaisius, devyniolikmetis gražuolis, nevaržomai leidžiantis laiką su mažąja Konsuela ant Venecijos grindinio, Andzoletas, be abejo, nebuvo naujokas meilėje. Pažinęs lengvų ir dažnų pergalių džiaugsmą, jis jau būtų nusivalkiojęs ir galbūt ištvirkęs, jei būtų gyvenęs mūsų rūstaus klimato sąlygomis, jei gamta nebūtų jo apdovanojusi stipriu organizmu. Tačiau anksti fiziškai subrendęs, jis išsaugojo tyrą širdį, o jausmingumą pajungė valiai. Jis atsitiktinai susitiko mažąją ispanę, kuri pamaldžiai giedojo giesmes prie madonos statulos; norėdamas pralavinti savo balsą, jis pradėjo giedoti su ja ištisus vakarus žvaigždžių šviesoje. Susitikdavo jie ir smėlėtame Lido pajūryje rinkti kriauklių: jis — valgiui, ji — kad galėtų iš jų verti rožančius ir papuošalus; susitikdavo bažnyčiose, ten ji karštai meldėsi Dievui, o jis spoksojo į gražias moteris. Konsuela visuomet jam atrodė tokia gera, švelni, paslaugi ir linksma, kad jis, pats nežinodamas kaip ir kodėl, tapo jos draugu ir nuolatiniu palydovu. Iki tol Andzoletas žinojo tik meilės malonumus. Konsuelai jis jautė draugiškumą, tačiau, būdamas sūnus savo tautos ir šalies, kurioje aistra svarbiau už prieraišumą, nesugebėjo savo draugystės pavadinti kitaip kaip tik meile. Kai jis apie tai pasakė Konsuelai, toji tik pratarė: „Jei tu mane įsimylėjęs, vadinasi, nori mane vesti?" Jis atsakė: „Žinoma, jei tu sutinki, mes apsivesim".

Nuo to laiko reikalas buvo išspręstas. Galbūt Andzoletui ši meilė tebuvo žaidimas, bet Konsuela tikėjo ja labai rimtai. Viena aišku: jauna Andzoleto širdis jau buvo patyrusi tuos prieštaringus jausmus, tuos painius, sudėtingus išgyvenimus, kurie sudrumsčia persisotinusių žmonių ramybę ir sujaukia jų gyvenimą.

Pasidavęs audringiems savo instinktams, siekiantis malonumų, mylintis tik tai, kas galėtų suteikti jam laimę ir neapkenčiantis visko, kas trukdo linksmybei, artistas iki kaulų smegenų, tai yra trokštantis gyventi ir jaučiantis gyvenimą nepaprastai stipriai,

jis priėjo išvados, kad meilužės verčia jį išgyventi visas aistros kančias ir pavojus, bet nemoka sukelti jam tikros aistros. Geidulingumo genamas, jis karts nuo karto sueidavo su moterimis, tačiau greitai mesdavo jas iš persisotinimo ar apmaudo. Paskui, nepadoriai, niekingai išeikvojęs jėgų perteklių, šis keistas jaunuolis vėl pajusdavo poreikį bendrauti su savo švelniąja drauge, patirti gražius, šviesius jausmus. Jis jau galėjo pasakyti kaip Žanas Žakas Ruso: „Iš tikrųjų, prie moterų mus pririša ne ištvirkimas, o malonumas gyventi šalia jų". Taigi, nesuvokdamas to žavesio, kuris traukė jį prie Konsuelos, dar nemokėdamas jausti grožio, netgi nesuprasdamas, graži ji ar bjauri, Andzoletas žaidė su ja vaikiškus žaidimus kaip berniukas, bet tuo pat metu labai pagarbiai, kaip vyras, vertino jos keturiolika metų; minioje, ant marmurinių Venecijos rūmų laiptų ir prie kanalų jis gyveno su ja tokį pat laimingą, tokį pat tyrą, tokį pat uždarą ir beveik tokį pat poetišką gyvenimą, kokį gyveno Paulius ir Virginija apelsinmedžių giraitėse negyvenamoje saloje. Naudodamiesi neribota ir pavojinga laisve, neturėdami šeimos ir budrių švelnių motinų, kurios rūpintųsi jų dora, tarno, kuris vakarais parvestų juos į namus, neturėdami netgi šuns, galinčio perspėti juos apie pavojus, palikti visiškai vieni, jie vis dėlto išvengė nuopuolio. Bet kokiu oru ir bet kokiu paros metu jie dviese skrajojo užutekiuose valtimi be irklų ir vairo; be palydovo, be laikrodžio, negalvodami apie potvynį, klaidžiojo sekliose įlankose; iki vėlyvos nakties dainavo gatvių sankryžose, prie vynuogienojais apaugusių bokštų, o jų patalas iki ryto buvo baltas dar neatvėsęs grindinys. Užmiršę, kad dar nepusryčiavo ir vargu ar vakarieniaus, prie Pulčinelos teatro jie užsidegę stebėjo gražiosios Korisandos, marionečių karalienės, fantastišką dramą. Jie pašėlusiai linksminosi karnavaluose, nors visiškai neturėjo kuo tinkamai pasipuošti: jis — užsivilkęs išvirkščią seną striukę, ji — prisisegusi ant galvos didžiulį senų kaspinų bantą. Jie prabangiai puotavo ant tilto turėklų arba ant rūmų laiptų, šveisdami „jūros vaisius" [1], krapų stiebus ir citrinos žieveles. Žodžiu, nepažindami pavojingų glamonių, nejausdami esą įsimylėję vienas kitą, jie gyveno taip pat linksmai ir laisvai, kaip galėtų gyventi du neištvirkę to paties amžiaus ir lyties paaugliai. Ėjo dienos ir metai. Andzoletas susirasdavo naujų meilužių. O Konsuela nė neįtarė, kad galima mylėti kitaip negu ją mylėjo. Tapusi suaugusia mergina, ji nė nepagalvojo, kad su jaunikiu reikia būti santūresnei. O jis, matydamas, kaip ji auga ir keičiasi jo akyse, nejautė jokio nekantrumo, nenorėjo jokių draugystės — tokios giedros ir ramios, be paslapčių ir sąžinės graužaties — permainų.

Praėjo ketveri metai nuo to laiko, kai profesorius Porpora ir grafas Dzustinjanis pristatė vienas kitam savo muzikalius globotinius. Grafas visiškai užmiršo jaunąją bažnytinės muzikos atlikėją. Profesorius taip pat neprisiminė gražuolio Andzoleto,

[1] Įvairios pigios kriauklės, labai mėgiamos paprastų Venecijos žmonių.

nes, tuo metu jį išklausęs, nerado jame nė vienos tų savybių, kurias privalėdavo turėti jo mokinys: visų pirma — didelį ir kantrų protą, po to — kuklumą iki visiško mokinio nusižeminimo prieš mokytoją, ir pagaliau — bet kokio ankstesnio muzikinio išsilavinimo nebuvimą. „Nenoriu nė girdėti apie mokinį,— sakė jis,— kurio smegenys nebus visiškai man pavaldžios,— kaip švari lenta, kaip grynas vaškas, kuriame aš galėčiau padaryti pirmąjį atspaudą. Aš neturiu laiko, kad galėčiau visus metus trinti iš jo atminties tai, ką jis išmoko, ir tik po to pradėt jį mokyti. Jei jūs norite, kad aš rašyčiau ant grifelinės lentelės, duokite man ją švarią, ir tai dar ne viskas: ji turi būti geros kokybės. Jei ji per stora, aš negalėsiu ant jos rašyti; jei ji per plona, aš ją tuoj pat sudaužysiu." Žodžiu, nors Porpora ir pripažino jauną Andzoletą turint nepaprastų gabumų, po pirmosios pamokos jis su tam tikru apmaudu ir ironiška rezignacija grafui pareiškė, kad jo metodas netinka tokiam išsilavinusiam mokiniui; užteks pasamdyti pirmą pasitaikiusį mokytoją, kad galima būtų *pristabdyti ir sulėtinti šios nuostabios individualybės prigimtinių sugebėjimų augimą.*

Grafas nusiuntė savo augintinį pas profesorių Melifjorę, ir tas, pereidamas nuo ruliadų iki kadencijų, nuo trelės prie grupeto, visiškai išlavino savo nuostabiai gabų mokinį. Kai Andzoletui sukako dvidešimt treji, jis pasirodė grafo salone, ir visi jį girdėjusieji pripažino, kad jis gali labai sėkmingai debiutuoti San Samuelės teatre ir atlikti svarbiausius vaidmenis.

Vieną vakarą visi Venecijos aristokratai muzikos mėgėjai ir visi garsiausi artistai buvo pakviesti dalyvauti generalinėj repeticijoj. Pirmą kartą gyvenime Andzoletas nusimetė savo plebėjiškus drabužius, apsivilko juodą fraką, šilko liemenę, susišukavo aukštyn ir nusipudravo puikius savo plaukus, apsiavė bateliais su sagtimis ir, atstatęs krūtinę, ant pirštų galų priėjo prie klavesino. Šimtų žvakių šviesoje, stebimas dviejų ar trijų šimtų porų akių, jis, pralaukęs įžangą, įkvėpė į plaučius oro ir su jam būdinga drąsa ir išdidumu paėmė savo krūtininį *do*; dabar jis buvo toje pavojingoje sferoje, kur ne žiuri ir ne žinovai, o publika vienoje rankoje laiko palmės šakelę, kitoje — švilpuką.

Nereikia nė sakyti, Andzoletas jaudinosi, tačiau to beveik nebuvo matyti; jo skvarbios akys, paslapčia klausiamai žvelgiančios į moterų akis, perskaitė jose nebylų pritarimą, kurio dažniausiai negailima jaunam gražuoliui. Andzoletas išgirdo pritariamą mėgėjų šnabždesį — juos nustebino galingas jo balso tembras ir vokalo lengvumas,— ir visą jo esybę užliejo džiaugsmas ir viltis. Andzoletas, iki šiol mokęsis ir dainavęs tarp paprastų žmonių, pirmą kartą gyvenime pasijuto esąs neeilinis žmogus ir, apsvaigęs nuo sėkmės pojūčio, uždainavo su nepaprasta jėga ir įkvėpimu. Žinoma, jo skonis ne visada buvo subtilus, ne visą ariją jis atliko nepriekaištingai, tačiau kiekvieną savo klaidą jis pataisydavo drąsia interpretacija ir įkvėpimo proveržiais. Jis ne-

perteikė tų efektų, apie kuriuos svajojo kompozitorius, tačiau atrado naujų, apie kuriuos niekas negalvojo — nei juos sukūręs autorius, nei juos paaiškinęs profesorius, nei kuris iš virtuozų, anksčiau atlikusių tą ariją. Tie drąsūs atradimai visus užbūrė ir sužavėjo. Už vieną naują niuansą jam atleido dešimtį klaidų, už vieną originalų jausmo proveržį — dešimtį metodo pažeidimų. Mene menkiausias talento blykstelėjimas, menkiausias siekimas atrasti ką nors nauja sužavi žmones labiau negu išmokti, visiems žinomi būdai.

Galbūt niekas ir nesuvokė, kas būtent sukėlė tokį entuziazmą, bet visi buvo pakerėti. Korilė vakaro pradžioje puikiai sudainavo didelę ariją, jai daug plojo, tačiau jaunojo debiutanto sėkmė visiškai užtemdė jos pasisekimą, ir ji įniršo. Išklausęs pasipylusių pagyrimų ir komplimentų, Andzoletas grįžo prie klavesino, prie kurio ji sėdėjo, ir pasilenkęs prie jos, prabilo pagarbiai ir kartu drąsiai:

— Nejaugi jūs, dainavimo karaliene, grožio karaliene, neapdovanosite nė vienu palankiu žvilgsniu nelaimingojo, kuris dreba prieš jus ir jus dievina?

Nustebinta tokio įžūlumo, primadona pažvelgė tiesiai į gražųjį veidą, į kurį anksčiau vos teikdavosi mesti žvilgsnį,— kuri išdidi, šlovės ir sėkmės viršūnę pasiekusi moteris kreips dėmesį į nekilmingą, beturtį jaunuolį? Dabar pagaliau jinai jį pastebėjo ir buvo pritrenkta jo grožio. Degantis jo žvilgsnis įsiskverbė į jos sielą. Nugalėta ir sužavėta, jinai įsmeigė į jį ilgą reikšmingą žvilgsnį, ir tas žvilgsnis buvo tarsi antspaudas ant jo naujos sėkmės patento. Tą atmintiną vakarą Andzoletas užkariavo visus savo klausytojus ir nuginklavo stipriausią savo priešą, nes gražioji dainininkė karaliavo ne tik scenoje, bet ir teatro administracijoje, ir netgi paties grafo Dzustinjanio kabinete.

IV

Griaudint vieningiems ir šiek tiek perdėtiems aplodismentams, kuriuos sukėlė debiutanto balsas ir dainavimo maniera, tik vienas klausytojas — jis sėdėjo ant kėdės kraštelio, suspaudęs kelius ir tarsi Egipto dievybė, pasidėjęs ant jų ištiestas rankas,— buvo tylus it sfinksas ir paslaptingas it hieroglifas; tai buvo profesorius ir įžymus kompozitorius Porpora. Tuo metu, kai jo garbusis kolega profesorius Melifjorė, priskyręs sau visą garbę dėl Andzoleto sėkmės, šypsojosi damoms ir žemai lenkėsi vyrams, dėkodamas net už žvilgsnį, bažnytinės muzikos profesorius sėdėjo nudūręs akis į žemę, suraukęs antakius, sučiaupęs lūpas, tarsi labai įtemptai mąstytų. Kai publika, pakviesta į dožo žmonos pokylį, pamažu išsiskirstė ir prie klavesino liko tik prisiekę muzikos mėgėjai, keletas damų ir garsiausių artistų, Dzustinjanis priėjo prie griežtojo profesoriaus.

— Brangus profesoriau,— tarė jis,— jūs pernelyg griežtai vertinate naujoves, ir jūsų tylėjimas manęs negąsdina. Jūs atkakliai nenorite girdėti žavinčios mus pasaulietinės muzikos ir naujoviško jos atlikimo, tačiau jūsų širdis nenoromis atsivėrė ir jūs išgėrėte saldžius nuodus.

— Paklausykite, sior profesor,— venecijietiškai pasakė gražioji Korilė, kreipdamasi į senąjį savo mokytoją vaikišku tonu, kaip buvo įpratusi scuola [1],— aš noriu jus prašyti vienos malonės...

— Šalin, nelaimingoji! — šypsodamasis sušuko profesorius, neva piktai atstumdamas besimeilinančią jam neištikimą mokinę.— Kas bendra yra dabar tarp mūsų? Tu man esi žuvusi. Kitiems gali dovanoti savo kerinčią šypseną ir klastingai čiulbėti.

— Jis jau atsileidžia,— pratarė Korilė, viena ranka laikydama debiutanto ranką, o kita žaisdama puošniu baltu profesoriaus kaklaryšiu...— Dzoto, klaupkis ant kelių prieš didžiausiąjį Italijos dainavimo mokytoją. Nusižemink prieš jį, mano berniuk, suminkštink jo širdį. Vienas šio žmogaus žodis — jei tu jo sulauksi — reiškia daugiau negu visos šlovę skelbiančios fanfaros.

— Jūs buvote man labai griežtas, pone profesoriau,— prakalbo Andzoletas, kukliai nusilenkdamas su vos pastebima ironija.— Visus tuos ketverius metus aš tik ir galvojau apie tai, kaip suminkštinti jūsų širdį. Jei man šiandien nepavyko to padaryti, nežinau, ar išdrįsiu dar kada nors pasirodyti publikai, žinodamas rūstų jūsų nuosprendį.

— Berniuk, palik moterims saldžias ir vylingas kalbas,— atsakė profesorius, energingai pašokdamas iš vietos; jis kalbėjo taip įtikinamai, kad net atrodė esąs aukštesnis ir didingesnis nei visuomet,— niekad nesižemink ir nesigerink netgi aukštesniems už save, o juo labiau žmogui, kurio nuomonė iš esmės tau visiškai nesvarbi. Ką tik sėdėjai ten, kampe, vargšas, nežinomas, nedrąsus; visa tavo ateitis kabojo ant plauko, viskas priklausė nuo tavo balso skambumo, nuo atsitiktinės klaidelės, nuo tavo klausytojų kaprizų. Ir štai dėl atsitiktinumo ir polėkio tu akimirksniu tapai turtingas, žymus, išdidus. Tau atsivėrė artisto karjera. Taigi bėgte pirmyn, kol turi jėgų! Tačiau klausykis manęs įdėmiai, nes pirmą, galbūt ir paskutinį, kartą išgirsi teisybę. Tu esi blogam kelyje, prastai dainuoji ir mėgsti prastą muziką. Tu nieko nežinai, nieko nesi gerai išstudijavęs. Dainuoji techniškai ir lengvai, tačiau aistrą tu tik vaizduoji, o pats lieki abejingas. Tu burkuoji ir čiulbi it gražutės koketės, kurioms atleidžiamas blogas dainavimas dėl jų pamaiviškumo. Tu nemoki frazuoti, blogai, vulgariai tari, esi nenuoširdus ir banalus. Tačiau nenusimink, trūkumų gali atsikratyti. Tu turi tokių savybių, kurių negali išugdyti nei mokslas, nei darbas, tu turi tai, ko iš tavęs negali atimti nei kvaili patarimai, nei blogi pavyzdžiai: tavyje dega dieviškoji... genia-

[1] mokykloje *(it.)*

lumo ugnis!.. Deja, toji ugnis neapšvies nieko didingo, tavo talentas bus bevaisis... Tavo akyse, tavo sielos gelmėj aš perskaičiau: tu nejauti šventos pagarbos menui, netiki didžiaisiais mokytojais, negerbi didžiųjų kūrinių; tu mėgsti šlovę, tik šlovę, ir mėgsti ją tik dėl savęs paties. Tu galėtum... sugebėtum... bet ne... per vėlu. Tavo likimas bus meteoro likimas...

Čia profesorius, staiga užsimaukšlinęs skrybėlę, apsisuko ir išėjo, su niekuo neatsisveikinęs, matyt, paniręs į savo mįslingojo nuosprendžio tolesnius apmąstymus.

Dalyvavusieji mėgino nuleisti juokais profesoriaus išpuolį, tačiau keletą akimirksnių visus apėmė kažkoks sunkus nerimas ir liūdesys... Andzoletas turbūt pirmas nustojo apie tai galvojęs, nors profesoriaus žodžiai sukėlė jam džiaugsmą, pasididžiavimą, pyktį ir jausmų sąmyšį.

Atrodė, jam rūpėjo tik Korilė, ir jis sugebėjo ją taip įtikinti, kad ji iš karto jį įsimylėjo. Grafas Dzustinjanis nelabai jai pavyduliavo ir, galimas daiktas, jis turėjo priežasčių jos labai nevaržyti. Labiausiai jam rūpėjo jo teatro spindesys ir šlovė. Grafas buvo *fanatiškas dailiųjų menų gerbėjas.* Mano nuomone, šie žodžiai nusako labai būdingą italams jausmą, pasižymintį didele aistra, bet ne visada padedantį atskirti gerą ir bloga. Meno kultas — per daug šiuolaikiška sąvoka, kuri prieš šimtą metų nebuvo žinoma,— reiškia visai ką kita nei *dailiųjų menų pamėgimas.* Grafas buvo meno mėgėjas tokia prasme, kokia tuomet buvo suprantama: mėgėjas, ir tiek. Šios aistros patenkinimas ir buvo svarbiausias jo gyvenimo tikslas. Jis domėjosi publikos nuomone ir stengėsi ją sudominti pačiu savim, mėgo bendrauti su artistais, diktuoti madas, priversti kitus kalbėti apie jo teatrą, jo prabangą, paslaugumą ir dosnumą. Žodžiu, jis buvo didelis garbėtroška, kaip ir dauguma provincijos didikų. Būti teatro savininku ir direktorium — geriausias būdas įtikti visam miestui ir suteikti jam pramogų. Dar didesnį pasitenkinimą grafas turėtų, jei galėtų prie savo stalo vaišinti visą respubliką! Kai svetimšaliai kartais klausinėdavo profesorių Porporą apie grafą Dzustinjanį, jis visuomet atsakydavo: „Tai žmogus, labai mėgstantis vaišinti: savo teatre jis pateikia muziką lygiai taip pat kaip fazanus ant savo stalo".

Apie pirmą valandą nakties svečiai ėmė skirstytis.

— Andzolo, kur tu gyveni? — paklausė Korilė debiutantą, kai jie balkone liko vienu du.

Užkluptas netikėto klausimo Andzoletas čia raudo, čia balo. Kaip šiai akinančiai gražuolei prisipažinti, kad jis neturi savojo kampo?

Tiesą sakant, jam būtų lengviau prisipažinti, negu parodyti tą apgailėtiną lūšną, kurioje jis nakvodavo tuomet, kai nemiegodavo po atviru dangumi — savo noru ar būtinumo spiriamas.

— Kodėl tave taip nustebino mano klausimas? — juokdamasi iš jo sutrikimo, paklausė Korilė.

Andzoletas mikliai išsisuko:

— Aš klausiu savęs, kokių karaliaus rūmų, kokios burtininkės rūmų reikia, kad į juos galėtų grįžti laimingas mirtingasis, patyręs švelnųjį Korilės žvilgsnį?

— Ką tu, saldžialiežuvi, nori pasakyti? — ištarė jinai, įsmeigdama į jį vieną iš aistringiausių savo šėtoniško arsenalo žvilgsnių.

— Tą, kad aš dar nepatyriau tokios laimės, tačiau jei tas laimingasis būčiau aš, tai, apsvaigęs ir išdidus, trokščiau gyventi tarp dangaus ir vandenų — kaip žvaigždės.

— Arba kaip cuccali [1]! — garsiai juokdamasi sušuko dainininkė.

Žinoma, kad jūrų žuvėdros yra nereiklios, ir venecijiečių patarlė prilygina jas lengvabūdiškam, išsiblaškiusiam žmogui, kaip prancūzų — vabalui: „Lengvabūdiškas kaip vabalas".

— Juokitės iš manęs, niekinkite mane,— atsakė Andzoletas,— tik galvokite apie mane — bent retkarčiais.

— Na, jei nori kalbėti su manimi vien metaforomis,— prieštaravo ji,— aš išsivežu tave savo gondola, tad kaltink save, jei atsidursi toli nuo savo namų.

— Tai štai kodėl jūs domėjotės, kur aš gyvenu, sinjora! Tad atsakysiu jums trumpai ir aiškiai: aš gyvenu ant jūsų rūmų laiptų.

— Na, tai eik ir lauk manęs ant laiptų tų rūmų, kuriuose mes dabar esame,— tyliai pasakė Korilė,— nes Dzustinjanis gali įširsti, kad aš taip prielankiai klausausi tavo nesąmonių.

Patenkintas Andzoletas tuojau pat metėsi į rūmų prieplauką, kur stovėjo Korilės gondola, skaičiuodamas sekundes pagal savo apsvaigusios širdies dūžius. Tačiau iki to laiko, kol Korilė pasirodė ant laiptų, daugybė minčių karštligiškai praskriejo garbėtroškos debiutanto galvoje. „Korilė yra visagalė,— galvojo jis,— tačiau kas bus, jei aš, pelnęs Korilės palankumą, tuo pačiu užsitrauksiu grafo nemalonę? Kas bus, jei dėl mano pernelyg greitos pergalės jis paliks savo lengvabūdišką meilužę ir ji praras savo galią?"

Kol Andzoletas, draskomas abejonių, žvelgė į laiptus ir galvojo apie pabėgimą, portikas staiga nušvito nuo fakelų ir laiptų viršuje pasirodė gražioji Korilė, apsisiautusi šermuonėlių kailiniais, lydima kavalierių, kurie tarpusavy varžėsi dėl garbės palydėti ją, pagal venecijiečių paprotį, iki gondolos.

— O ką jūs čia veikiate? — paklausė Andzoletą primadonos gondolininkas.— Greičiau lipkite į gondolą, jei jums tai leista, jei ne, greičiau bėkite krantine, nes sinjorą atlydi pats grafas.

Andzoletas, gerai nesuvokdamas ką daro, pasislėpė gondolos gilumoje. Jis visiškai pasimetė. Tačiau, atsidūręs viduje, jis įsivaizdavo, kaip nustebs ir supyks grafas, kai, įlipęs į gondolą su mylimąja, pamatys ten savo įžūlųjį augintinį. Jis kamavosi iš baimės kokias penkias minutes. Sinjora, sustojusi laiptų viduryje,

[1] jūrų žuvėdros *(it.)*

kalbėjosi, juokavo, ginčijosi su savo svita dėl kažkokios ruliados, garsiai dainuodama ją įvairiais variantais. Jos grynas ir skambus balsas sklido tarp kanalo rūmų ir kupolų — lygiai kaip kaimo tyloje skamba prieš aušrą pabudusio gaidžio giedojimas.

Andzoletas, negalėdamas daugiau ištverti tokios įtampos, nutarė šokti į vandenį. Kai jis nuleido stiklą juoduose aksomo rėmuose ir iškėlė koją už borto, antrasis gondolininkas, sėdėjęs laivagalyje, pasilenkė prie jo ir sušnabždėjo:

— Sinjora dainuoja, vadinasi, jūs turite ramiai sėdėti ir laukti.

„Aš dar nežinau jų papročių",— pagalvojo Andzoletas ir ėmė laukti, vis dar negalėdamas nurimti. Korilė su pasitenkinimu privertė grafą palydėti ją iki gondolos. Jau stovėdama pirmagalyje, ji vis linkėjo felicissima note [1], kol gondola atsiskyrė nuo kranto. Po to ji atsisėdo šalia savo naujo mylimojo taip ramiai ir paprastai, tarsi šiame įžūliame žaidime nebūtų rizikavusi nei jo gyvybe, nei savo likimu.

— Na, kaip Korilė? — tuo metu Dzustinjanis kalbėjosi su grafu Barberigu.— Galiu duot galvą nukirst — ji ne viena gondoloje.

— O kodėl jūs taip manote?

— O todėl, kad ji mane visaip prašė, kad palydėčiau ją iki namų.

— Ir jūs nepavyduliaujate?

— Aš jau seniai esu išsigydęs nuo tos silpnybės ir brangiai sumokėčiau, jei mūsų primadona ką nors rimtai įsimylėtų — tuomet ji pasiliktų Venecijoje ir nebesvajotų apie kelionę, kuria ji mane gąsdina. Susirasti meilužę nesunku, bet štai rasti kitą tokį balsą, tokį talentą — tai jau sunkiau: kas, be Korilės, gali taip patraukti publiką į San Samuelės teatrą ir priversti ją šėlti?

— Suprantu. Tačiau kas gi yra laimingas išpaikintos princesės mylimasis šį vakarą?

Grafas su bičiuliu ėmė aptarinėti visus, kuriuos šį vakarą Korilė galėjo pasirinkti. Apie Andzoletą jie nė nepagalvojo.

V

O laimingo išrinktojo sielą draskė abejonės, sutrikęs jis visas virpėjo, tamsios nakties tyloje plaukdamas gondola šalia įžymiausios Venecijos gražuolės. Andzoletas jautė didėjančią aistrą, dar labiau kaitinamą patenkinto garbės troškimo; tačiau, kita vertus, jo jausmus vėsino baimė greitai patekti į nemalonę, būti išjuoktam, atstumtam ir išduotam grafui. Atsargus ir gudrus kaip tikras venecijietis, jis, ištisus šešerius metus stengęsis pakliūti į sceną, puikiai žinojo beprotišką moters, vadovaujančios visoms teatro intrigoms, valdingumą. Jis visiškai pagrįstai numanė, kad ji ne-

[1] laimingos nakties *(it.)*

ilgai bus jam palanki, ir leidosi į šį pavojingą žaidimą tik todėl, kad nesitikėjo tokios greitos pergalės, ir buvo staiga užkluptas ir pagrobtas. Jis manė, kad Korilė pakęs jį tik dėl jo talento, o jinai jį pamilo — dėl jo jaunystės, grožio ir gimstančios šlovės! „Kad išvengčiau sunkaus ir kartaus nusivylimo tuoj po savo pergalės, turiu priversti ją bijoti manęs,— greitai, kaip kartais sugeba gudragalviai, sumetė Andzoletas.— Tik kaip aš, niekingas jaunuolis, pajėgsiu įvaryti baimės šiai tikrai pragaro karalienei?" — galvojo jis. Tačiau greitai susivokė ir su tokia aistra ir įkarščiu suvaidino nepasitikėjimą, pavydą, nuoskaudą, kad primadona buvo priblokšta. Visas jų aistringas ir lengvabūdiškas pokalbis buvo toks:

Andzoletas. Žinau, kad jūs manęs nemylite ir niekada nepamilsite. Štai kodėl aš toks liūdnas ir santūrus.

Korilė. O jei staiga tave pamilčiau?

Andzoletas. Aš pulčiau į neviltį, nes po to iš dangaus patekčiau tiesiai į prarają ir, užkariavęs jus savo būsimos laimės kaina, netekčiau jūsų po kokios valandos.

Korilė. Kodėl tu manai, kad aš taip greitai tave paliksiu?

Andzoletas. Todėl, kad, pirma, esu niekingas, o antra — esu girdėjęs apie jus labai blogai kalbant.

Korilė. Kas gi taip piktai apie mane kalba?

Andzoletas. Visi vyrai, nes jie visi jus dievina.

Korilė. Vadinasi, jei būčiau kvaila, įsimylėčiau ir tau prisipažinčiau, tu mane atstumtum?

Andzoletas. Nežinau, ar rasiu jėgų pabėgti nuo jūsų, bet jei taip atsitiktų, tai, be abejo, niekada daugiau su jumis nesusitikinėčiau.

— Taigi,— pasakė Korilė,— man norisi pamėginti tiesiog iš smalsumo... Andzoletai, man atrodo, aš tave myliu.

— O aš netikiu. Nebėgu nuo jūsų tik dėl to, kad puikiai suprantu — jūs juokiatės iš manęs. Tačiau tokiu žaidimu jūs manęs nesutrikdysite ir netgi neįžeisite.

— Matau, nori įveikti mane gudrumu?

— O kodėl gi ne? Bet nesu toks baisus, jei pats pasakau jums būdą, kaip mane nugalėti.

— Kokį?

— Pamėginkite rimtai pakartoti tai, ką jūs pasakėte juokais. Aš mirtinai išsigąsiu ir pabėgsiu.

— Koks tu keistas! Matau, reikia būti atsargiai. Esi iš tų, kuriems nepakanka rožės aromato,— jie nori ją nuskinti ir dar paslėpti po stiklu. Nesitikėjau, kad, turėdamas šitiek metų, esi toks drąsus ir užsispyręs!

— Ir jūs mane už tai niekinate?

— Priešingai, dėl to tu man dar labiau patinki. Labos nakties, Andzoletai, greitai pasimatysime.

Ji ištiesė jam savo gražią ranką, ir jis aistringai ją pabučiavo.

„Na ir mikliai išsisukau",— galvojo jis, bėgdamas galerijomis palei kanalą.

Nesitikėdamas tokiu vėlyvu metu prisibelsti į lūšną, kur jis paprastai nakvodavo, nutarė išsitiesti prie pirmo pasitaikiusio slenksčio ir pasimėgauti ta rojaus ramybe, kurią pažįsta tik vaikai ir vargšai. Tačiau pirmą kartą gyvenime jis nerado nė vienos švarios grindinio plytos, kad galėtų atsigulti. Nors Venecijos grindinys yra švariausias ir balčiausias pasaulyje, vis dėlto jis pernelyg dulkinas, kad gultum ant jo su tokiu elegantišku plonos medžiagos juodu kostiumu. Be to, tie patys valtininkai, kurie rytais atsargiai žingsniuodavo laiptais, stengdamiesi neužkliudyti jaunojo plebėjo skarmalų, jei tik jis pasipainiotų jiems po kojom, galėtų iš jo, mieguisto, pasijuokti ir tyčia ištepti puikų „veltėdžio" aprėdą. Iš tikrųjų, ką pamanytų tie valtininkai apie žmogų, miegantį po atviru dangumi šilkinėmis kojinėmis, plonais baltiniais, nėrinių žabo ir rankogaliais? Tą minutę Andzoletas su apgailestavimu prisiminė savo mielą raudonai rudą vilnonį apsiaustą, tiesa, išblukusį, nusitrynusį, bet dar tvirtą ir puikiai apsaugantį nuo nesveikų miglų, rytais pakylančių virš Venecijos kanalų. Buvo vasario pabaiga, ir nors šiuose kraštuose tokiu metų laiku saulė jau pavasariškai šviečia ir šildo, naktys būna dar labai šaltos. Andzoletas sumanė įlįsti į vieną stovėjusių prie kranto gondolų, tačiau jos visos buvo užrakintos. Pagaliau jam pavyko atidaryti vienos duris, bet lįsdamas į vidų jis užkliudė miegančio valtininko kojas ir užgriuvo ant jo.

— Po velnių! — pasigirdo šiurkštus užkimęs balsas iš gilumos.— Kas esate ir ko jums reikia?

— Čia tu, Dzanetai? — atsiliepė Andzoletas, pažinęs valtininko balsą.— Leisk man atsigulti šalia ir išsimiegoti po tavo užtiesalu.

— O kas tu toks?

— Andzoletas. Argi manęs nepažįsti?

— Ne, velniai griebtų, nepažįstu! Tu apsirengęs tokiais drabužiais, kokių Andzoletas negali turėti, nebent pavogtų. Dink iš čia, dink! Net jei čia būtų pats dožas, aš neleisčiau į gondolą žmogaus, kuris turi puošnių drabužių, bet neturi kampo išsimiegoti.

„Kol kas,— pamanė Andzoletas,— grafo Dzustinjanio malonė ir globa man atneša daugiau nemalonumų negu naudos. Laikas pasirūpinti, kad kišenėje būtų bent keli cechinai, kitaip nesugebėsiu vaidinti man skirto vaidmens."

Labai nusiminęs, jis ėmė klaidžioti tuščiomis gatvėmis, bijodamas sustoti, kad neperšaltų,— iš nuovargio ir pykčio jį mušė prakaitas.

„Kad tik neužkimčiau! — galvojo jis.— Ponas grafas pageidavo, kad rytoj jo nuostabų jaunąjį dainininką išklausytų koks nors kvailas ir griežtas kritikas, ir jei po bemiegės nakties, praleistos be poilsio ir stogo virš galvos, aš bent kiek užkimsiu, tas tuoj pat

paskelbs, kad aš neturįs balso. O grafas, kuris gerai žino, kad taip nėra, papriešta raus: „Ak, jei jūs būtumėte jį vakar girdėję!" — „Tai jis ne visuomet vienodai geras? — paklaus kitas.— Gal jis silpnos sveikatos?" — „O gal jis vakar pervargo,— pridės trečias.— Iš tikrųjų, jis pernelyg jaunas, kad galėtų dainuoti tris dienas iš eilės. Prieš leidžiant jį į sceną jums, žinoma, reikėtų palaukti, kol jis suaugs ir subyriškės". Ir grafas jam atsakys: „Velniai griebtų! Jei jis užkimsta po dviejų arijų, tai jis man visiškai nereikalingas!" Ir tuomet, norėdami patikrinti mano jėgą, sveikatą ir plaučius, jie privers mane diena iš dienos dainuoti iki iškritimo ir palauš mano balsą. Velniai griebtų žymiųjų didikų globą! Ak, greičiau išsivaduoti iš jos; pasiekęs šlovę, publikos palankumą, naudodamasis teatrų konkurencija, aš galėsiu dainuoti jų salonuose savo malonumui ir būsiu lygus su jais."

Taip svarstydamas Andzoletas priėjo vieną mažą aikštę. Venecijoje jos paprastai vadinamos corti; tai grupė namų, susispietusių aplink bendrą aikštę. Paryžiuje tai dabar vadinama cité — kvartalu. Išdėstymo taisyklingumu, gražumu ir komfortu šitie „kiemai" neprilygsta šiuolaikiniams kvartalams. Tai greičiau mažos tamsios aikštelės, vienos kaip akligatviai, kitomis galima praeiti iš vieno kvartalo į kitą; jose gyvena mažai žmonių, daugiausia vargšai, niekam nežinomi prastuoliai — darbininkai ir skalbėjos, džiaustančios skalbinius ant virvių, ištemptų skersai kelio,— nepatogumas, su kuriuo praeiviai taikstosi labai kantriai, nes žino, kad teisės praeiti jie neturi, kad juos čia irgi tik pakenčia. Bėda vargšui artistui, priverstam pro atvirą kambarėlio langą kvėpuoti šių užkaborių oru! Pačiame Venecijos centre, pora žingsnių nuo didžiųjų kanalų ir prabangių rūmų prieš jį staiga atsiveria neturtingųjų klasės gyvenimas — triukšmingas, kaimiškas, ne itin dorybingas. Vargas artistui, kai jo apmąstymams reikia tylos: nuo aušros iki nakties kudakuoja vištos, loja šunys, ankštoje erdvėje žaidžia ir klega vaikai, ant namų slenksčių nuolat plepa moterys, dainuoja dirbtuvių darbininkai — visas tas triukšmas nenutyla nė minutei. Dar gerai, jei nepasirodo koks improvizatorius ir nepradeda klykauti savo sonetų ir dainų tol, kol negauna iš kiekvieno namo po soldą. Kartais dar užklysta Brigela, vidury aikštės išskleidžia balaganėlį ir kantriai dudena dialogus su avvocato, su tedesco, su diavolo [1], kol visiškai išeikvoja savo gražbylystę mažiems skarmaliams — laimingiems žiūrovams, dideliems mėgėjams paspoksoti ir pasiklausyti, nors kišenėse nėra nė grašio.

Užtat naktį, kai viskas nurimsta ir švelni mėnulio šviesa užlieja akmenų grindinį, visi tie įvairių epochų namai, prilipę vienas prie kito be jokios simetrijos ir tvarkos, apgaubti paslaptingų šešėlių, sudaro be galo vaizdingą paveikslą, pilną nesuvokiamo, keisto žavesio. Mėnulio šviesa viską išgražina; menkiausia architektūros detalė išryškėja ir įgauna originalumo, kiekvienas

[1] su advokatu, su vokiečiu, su velniu *(it.)*

vynuogienojais apsivijęs balkonas primena mums romantišką-ją Ispaniją, vaizduotėje atgyja *apsiausto ir špagos* laikų ri-terių nuotykiai. O iš skaidraus dangaus, kuriame skendi blyškūs tolimųjų rūmų kupolai, iškylantys virš šių tamsių kampuotų kon-tūrų, liejasi neapsakoma, pilna harmonijos šviesa, žadinanti be-galines svajas...

Kaip tik tuo momentu, kai visi laikrodžiai mušė dvi valandas po vidurnakčio, Andzoletas atsidūrė Korte Mineli rajone, prie San Fantino bažnyčios. Slaptas instinktas atvedė jį prie būsto tos, kurios vardas ir veidas nė karto nešmėstelėjo jo atmintyje nuo pat saulės laidos. Nespėjęs įžengti į aikštelę, jis išgirdo kažkieno švelnų balsą, tylutėliai šaukiantį jį malonybiniu vardu; pakėlęs akis, jis pamatė neryškų siluetą vienoje iš skurdžiausių tarpu-namės terasų. Dar akimirka, lūšnos durys atsidarė, ir Konsuela kartūno sijonu, apsisiautusi sena juoda šilko mantilija, kažkada dėvėta motinos, ištiesė jam rankas, davusi ženklą tylėti. Apgrai-bomis, ant pirštų galų užkopė jie sutręsusiais įvijais mediniais laipteliais, vedančiais ant stogo, ir, susėdę terasoje, pradėjo šnibždėtis ir bučiuotis; šis šnabždesys tarsi paslaptingas vėjelis ar pokalbis dvasių, poromis skrajojančių migloje, kas naktį sklin-da tarp įmantrių kaminų, kurie it raudonos čalmos vainikuoja visus Venecijos namus.

— Kaip? Tu iki šiol manęs laukei, mano vargšele? — sukuž-dėjo Andzoletas.

— Bet juk tu žadėjai ateiti ir papasakoti man apie savo pa-sirodymą šiandien! Na, sakyk gi, sakyk greičiau, ar gerai suda-inavai, ar patikai, ar tau plojo, ar pasiūlė kontraktą?

— O tu, geroji mano Konsuela, ar tu nepykai ant manęs, kad taip ilgai neatėjau? Ar nepavargai, manęs laukdama? Nesušalai toje terasoje? Ar vakarieniavai? Ar labai jaudinaisi? Nepykai ant manęs? — sąžinės graužiamas klausinėjo Andzoletas, pamatęs, kokia švelni ir patikli ši vargšė mergaitė.

— Nė kiek,— atsakė ji, droviai apkabindama jo kaklą.— Jei ir pykau, tai ne ant tavęs. Nors pavargau ir sušalau, bet dabar, kai tu šalia manęs, viską pamiršau. Ar vakarieniavau? Tiesą sa-kant, neprisimenu. Ar jaudinausi? Ir nemaniau! Ar pykau ant tavęs? Niekuomet gyvenime!

— Tu angelas,— tarė Andzoletas, bučiuodamas ją.— Tu mano paguoda! Kokios žiaurios ir klastingos kitų žmonių širdys!

— Kas gi atsitiko? Kas nuskriaudė „mano sielos sūnų"? — su-šuko Konsuela, įterpdama į mielą venecijietišką tarmę drąsias ir aistringas savo gimtosios kalbos metaforas.

Andzoletas papasakojo apie visa, kas įvyko, netgi apie savo meilinimąsi Korilei, ir ypač smulkiai apie jos koketavimą. Tačiau jis viską nusakė savaip, perteikdamas tik tai, kas negalėjo Kon-suelos įskaudinti: juk jis nenorėjo būti jai neištikimas ir to ne-padarė, ir visa tai buvo *beveik* visiška tiesa. Tačiau yra šimtoji tiesos dalis, kurios nepajėgia išaiškinti joks teisminis tardymas,

kurios niekada nesako savo advokatui joks klientas, ir joks teismas negali jos atskleisti — nebent atsitiktinai,— nes būtent šie keli nuslėpti faktai ar siekimai ir pridengia priežastį, dingstį, tikslą — žodžiu, esmę visų tų garsių procesų, kuriuose gynėjai retai patiria sėkmę, o nuosprendis retai būna teisingas, nepaisant aistringos oratorių gražbylystės ir teisėjų šaltakraujiškumo.

Nėra ko ir sakyti, Andzoletas kai kurias savo nuodėmėles nutylėjo, kai kuriuos įspūdžius, patirtus publikos akivaizdoje, nušvietė visai kitaip, o apie baimę ir jaudinimąsi, patirtą gondoloje, visai užmiršo papasakoti. Greičiausiai, jis visai neužsiminė apie gondolą, o savo meilinimąsi primadonai pavaizdavo kaip sąmojingus juokelius, kurių dėka jis išvengė pavojingų jos tinklų ir sugebėjo jos nesupykdyti. Tačiau, paklausite jūs, miela skaitytoja, kodėl nenorėdamas ir negalėdamas papasakoti, kaip viskas buvo iš tikrųjų — kaip dėl savo atsargumo ir protingo elgesio jis išvengė didžiausios pagundos,— kodėl šis jaunas gudruolis norėjo pažadinti Konsuelos pavydą? Jūs šito klausiate, gerbiamoji ponia? O jūs — jūs pati — ar nepasakojate savo mylimajam arba, teisingiau, savo išrinktajam vyrui apie visus gerbėjus, kuriuos jūs atstūmėte, apie visus jo varžovus, kuriuos paaukojote,— ir ne tik iki vedybų, bet ir paskui, visuose pokyliuose, dar vakar, netgi šiandien rytą?! Klausykite, gerbiamoji, jei esate graži, kuo aš neabejoju, galiu prisiekti, kad elgiatės lygiai taip kaip Andzoletas, ir darote tai ne tam, kad geriau atrodytumėt, ne tam, kad sužeistumėt pavydžią sielą, ne tam, kad dar labiau imtų didžiuotis jūsų meile tas, kuris ir taip ja didžiuojasi, bet tiesiog tam, kad malonu turėti šalia savęs būtybę, kuriai galima visa tai papasakoti tarsi atliekant savo pareigą ir, darant išpažintį, pasigirti savo klausytojui. Tik reikalas yra toks, gerbiamoji, kad jūs papasakojate *beveik* viską, nuslėpdama kokį nors mažmožį — jūs niekuomet apie jį neužsiminsite: tą jūsų žvilgsnį, tą šypseną, kuri ir paskatina išpuikusį akiplėšą įžūliai pasielgti. Tas žvilgsnis, toji šypsena, tas mažmožis kaip sykis ir buvo gondola, apie kurią Andzoletas, vėl maloniai išgyvendamas tą nuostabų vakarą, užmiršo papasakoti Konsuelai. Mažoji ispanė, savo laimei, dar nepažino pavydo; šį skaudų, sunkų jausmą patiria daug iškentėjusios sielos, o Konsuela buvo gera, nes mylėjo pirmą sykį. Vienintelis dalykas smarkiai paveikė Konsuelą — tai malonus, bet labai rūstus garbiojo maestro, profesoriaus Porporos nuosprendis jos dievinamam Andzoletui. Ji privertė jaunuolį dar sykį pakartoti tikruosius mokytojo žodžius ir po to, kai jis vėl tiksliai juos persakė, ji giliai susimąstė ir ilgai tylėjo.

— Konsuelina,— prakalbo Andzoletas, nekreipdamas didelio dėmesio į jos tylėjimą,— pasidarė labai vėsu, ar nebijai persišaldyti? Pagalvok, brangioji, juk visa mūsų ateitis priklauso nuo tavojo balso — dar labiau negu nuo manojo.

— Aš niekuomet nepersišaldau,— atsakė ji,— o štai tau šalta su tuo puikiu kostiumu. Še, įsisupk į mano mantiliją.

— Nieko nepadės man tas skylėtos taftos gabalas. Aš norėčiau bent pusvalandį pasišildyti tavo kambaryje.

— Gerai,— atsakė Konsuela,— bet tuomet mes turėsime patylėti, nes išgirdę kaimynai gali mus pasmerkti. Jie neblogi žmonės ir nelabai kišasi į mūsų meilę, nes žino, jog tu niekuomet neateini pas mane naktį. O gal geriau tu eitum miegoti į savo namus?

— Tai neįmanoma: iki aušros manęs niekas neįleis, ir man teks šalti dar ištisas tris valandas. Girdi, kaip man nuo šalčio barška dantys?

— Na, ką gi, eime,— pratarė Konsuela atsistodama.— Užrakinsiu tave savo kambaryje, o pati grįšiu čionai, į terasą; jei kas mus seka, tegu mato, kaip kukliai aš elgiuosi.

Ir ji nusivedė jį į savo kambarį, didoką, bet skurdų; gėlės, kažkada nutapytos ant sienų, šen bei ten prasimušė pro antrą apsilupusių dažų sluoksnį. Didelė medinė lova su jūros žolių čiužiniu, kartūninė dygsniuota antklodė, nepriekaištingai švari, bet visa apsiūta margais lopais, pintinė kėdė, nedidelis staliukas, senovinė gitara ir filigraninis Nukryžiuotasis — tai visas turtas, kurį Konsuelai paliko motina. Nedidelis spinetas ir krūva sudriskusių gaidų, kurias kilniaširdiškai duodavo jai profesorius Porpora, papildė būstą jaunos artistės, vargšės čigonės dukros, didžiojo menininko mokinės, įsimylėjusios gražuolį nuotykių ieškotoją.

Kadangi kambaryje stovėjo tik viena kėdė, o stalas buvo užverstas gaidomis, Andzoletui neliko nieko kita kaip atsisėsti ant lovos, ir jis tuojau pat tai padarė be jokių ceremonijų.

Vos prisėdęs ant lovos kraštelio, Andzoletas, apimtas nuovargio, nugriuvo ant didelės pagalvės.

— Mano brangioji, mano geroji žmonele,— sumurmėjo jis,— dabar atiduočiau visus metus, kuriuos man liko gyventi, už vieną valandą gilaus miego, ir viso pasaulio brangenybes už tai, kad galėčiau prisidengti kojas šitos antklodės krašteliu. Niekada gyvenime man nebuvo taip šalta, kaip su šiuo prakeiktu fraku; po bemiegės nakties mane krečia drebulys.

Konsuela akimirką dvejojo. Aštuoniolikmetė našlaitė, vienut viena pasaulyje, ji už savo poelgius atsakė tik prieš Dievą. Tikėdama Andzoleto pažadais, kaip Evangelijos žodžiais, ji nebijojo, kad jam įgris arba kad jis paliks ją, jei ji nusileis visiems jo norams. Tačiau dėl gėdos jausmo, kurio Andzoletas niekados nesistengė joje nuslopinti, ji pamanė, kad jo prašymas yra ne itin delikatus. Bet ji priėjo prie jo ir paėmė jį už rankos — ranka buvo šalta, o kai Andzoletas jos ranką priglaudė prie savo kaktos, mergaitė pajuto, kokia ji karšta.

— Tu sergi! — atmesdama kitokias mintis, sušuko ji sunerimusi.— Žinoma, pamiegok valandėlę mano lovoje.

Andzoletas nelaukė, kad ji dar sykį tai pakartotų.

— Gera kaip pats Dievas,— sušnibždėjo jis, išsitiesdamas ant jūržolių čiužinio.

Konsuela apklojo jį antklode ir, kampe suradusi kažkokių skudurų, apkamšė jam kojas. Apklostydama jį su motinišku rūpestingumu, ji tyliai jam sušnabždėjo:

— Andzoletai, lovoje, kurioje tu dabar užmigsi, aš miegojau su motina paskutiniais jos gyvenimo metais. Čia ji mirė, ir aš, aprengusi ją įkapėmis, budėjau prie jos ir meldžiausi, kol laidotuvių valtis išvežė ją į amžinybę. Tai štai dabar aš tau papasakosiu, ką ji privertė mane jai pažadėti paskutinę savo valandą. „Konsuela,— pasakė ji,— prisiek man prieš Nukryžiuotąjį, kad Andzoletas atsiguls į šią lovą, į mano vietą ne anksčiau, negu jūs su juo susituoksite bažnyčioje."

— Ir tu prisiekei?

— Ir aš prisiekiau. Bet dabar, pirmą kartą leidusi tau čia atsigulti, aš užleidau ne motinos, o savo vietą.

— O tu, vargšele, taip ir nemiegosi? — sušuko Andzoletas, stengdamasis pasikelti.— Koks aš vis dėlto niekšas! Tuojau pat einu miegoti į gatvę!

— Ne! Ne! — Konsuela švelniai stumtelėjo jį ant pagalvės.— Tu sergi, o aš sveika. Mano motina mirė kaip tikra katalikė, ji dabar danguje ir iš ten nuolat žvelgia į mus. Ji žino, kad išlaikei jai duotą žodį — nepalikai manęs. Ji taip pat žino, kad mūsų meilė dabar tokia pat tyra, kaip jai dar gyvai esant. Ji mato, kad ir šią minutę aš nieko bloga nemanau, nieko bloga nedarau. Dieve, suteik ramybę jos sielai!

Čia Konsuela persižegnojo. Andzoletas jau snaudė. Išeidama Konsuela sukuždėjo:

— Ten, terasoje, aš pasimelsiu, kad tu nesusirgtum.

— Gera kaip Dievas,— pusiau miegodamas pakartojo Andzoletas, net nepastebėjęs, kad sužadėtinė paliko jį vieną.

Konsuela iš tikrųjų nuėjo į terasą melstis. Po kurio laiko ji grįžo pažiūrėti, ar jam ne blogiau, ir, pamačiusi jį ramiai miegant, ilgai, įdėmiai žiūrėjo į jo gražų pablyškusį veidą, nušviestą mėnulio.

Paskui nenorėdama pasiduoti miegui ir prisiminusi, kad šio vakaro jaudinimasis sutrukdė jai mokslus, ji vėl užsidegė lempą, atsisėdo prie savo staliuko ir ėmė rašyti gaidų lape kompozicijos užduotį, kurią rytdienai buvo uždavęs mokytojas Porpora.

VI

Nors grafas Dzustinjanis buvo filosofiškai nusiteikęs ir pats vis kuo nors susižavėdavo — Korilė nelabai vykusiai apsimetinėjo, kad jam pavyduliauja,— jis toli gražu nebuvo toks abejingas savo padūkėlės meilužės įžūliems kaprizams, kaip stengėsi tai parodyti. Geras, silpnavalis ir lengvabūdiškas, jis buvo ištvir-

kęs daugiau žodžiais. Todėl širdies gilumoje kentėjo dėl nedėkingumo, kuriuo ši moteris atsimokėjo jam už jo kilnumą. Tais laikais Venecijoje, kaip ir Paryžiuje, pavydas buvo laikomas nepadorumo viršūne, tačiau jo, tikro italo, išdidumas neleido jam taikstytis su juokingu ir menku vaidmeniu, kurį Korilė vertė jį vaidinti.

Ir štai tą patį vakarą, kai Andzoletas puikiai pasirodė jo rūmuose, grafas, su savo draugu Barberigu linksmai pasijuokęs iš Korilės šelmysčių, palaukęs, kol išsivažinės visi jo svečiai ir užges ugnys, užsimetė apsiaustą, pasiėmė špagą ir pasuko į savo meilužės rūmus.

Įsitikinęs, kad ji viena, Dzustinjanis dėl visa ko tyliai užkalbino gondolininką, kuris primadonos gondolą laikė po specialia pastoge. Keletas cechinų atrišo gondolininko liežuvį, ir grafas netrukus įsitikino neklydęs: Korilė gondoloje buvo su palydovu. Kas jis toks, grafui nepavyko sužinoti. Gondolininkas to žmogaus nepažinojo: Andzoletą jis buvo matęs šimtus kartų, kai tas vaikštinėdavo prie teatro ir Dzustinjanio rūmų, tačiau naktį, su juodu fraku ir nusipudravusio, jis jo nepažino.

Ši neįžvelgiama paslaptis sukėlė dar didesnį grafo apmaudą. Jis netgi negalėjo pasityčioti iš savo varžovo — patyčios buvo vienintelis gero tono kerštas, toks pat baisus šioje parodomųjų jausmų epochoje, kaip nužudymas tikrų aistrų laikais. Visą naktį jis nesumerkė akių ir anksčiau, nei Porpora pradeda užsiėmimus neturtingų mergaičių konservatorijoje, jis nuvyko į Mendikantės mokyklą ir įėjo į salę, kur turėjo susirinkti mokinės.

Grafo santykiai su profesoriumi paskutiniu laiku gerokai pasikeitė. Dzustinjanis jau nebuvo jo priešininkas muzikos srityje — priešingai, dabar jis buvo profesoriaus sąjungininkas ir tam tikra prasme viršininkas: grafas paaukojo didelę pinigų sumą profesoriaus mokyklai ir padėkos ženklan jis buvo paskirtas vyriausiuoju mokyklos vadovu. Nuo to laiko šiedu draugai gerai sutarė; nors profesorius nepakentė madingos pasaulietinės muzikos, jis vertino grafo pastangas visaip remti muzikos dėstymą ir propagavimą. Be to, grafas savojo San Samuelės teatro scenoje pastatė operą, kurią ką tik buvo sukūręs Porpora.

— Brangus maestro,— pasakė grafas, pasivedėdamas jį į šalį,— jūs ne tik turite sutikti, kad aš pagrobčiau vieną jūsų mokinę, bet ir nurodyti, kuri iš jų geriausiai galėtų pakeisti scenoje Korilę. Artistė pavargusi, ji praranda balsą, jos kaprizai mus žlugdo, ryt poryt ji nusibos ir publikai. Iš tikrųjų, reikia pagalvoti ir surasti jos succeditrice [1]. (Atleisk, brangus skaitytojau, taip sako italai, ir grafas čia nesukūrė neologizmo.)

— Aš neturiu tokios, kokios jums reikia,— sausai atkirto Porpora.

— Kaip, maestro! — sušuko grafas.— Jūs vėl puolat į me-

[1] įpėdinę *(it.)*

lancholiją? Aš jums įrodžiau savo ištikimybę ir daug paaukojau, o jūs atmetat menkiausią mano prašymą padėti ir patarti?

— Aš jau neturiu tokios teisės, grafe, tačiau tai, ką jums pasakiau,— tikra tiesa. Patikėkite žmogumi, nuoširdžiai jums atsidavusiu ir norinčiu padėti: mano vokalo mokykloje nėra nė vienos mokinės, kuri galėtų pakeisti Korilę. Aš nė kiek jos nepervertinu, tačiau, nors tos moters talentas nėra tikras, vis dėlto turiu pripažinti, kad ji moka laikytis scenoje, sugeba paveikti publikos jausmus, o tai įgyjama per ilgus praktikos metus ir nelengvai pasiekiama debiutantei.

— Tai tiesa,— pasakė grafas,— tačiau mes patys sukūrėme Korilę, mes vadovavome pirmiesiems jos žingsniams, mes privertėme publiką ją vertinti; visa kita padarė jos grožis. O jūsų mokykloje yra ne mažiau žavių mokinių. To tai jūs nepaneigsite, maestro! Sutikite, Klorinda — gražiausia pasaulio būtybė.

— Bet ji nenatūrali, manieringa ir apskritai nepakenčiama... Na, galbūt publikai ir patiks juokingas jos maivymasis. Dainuoja ji prastai, be jausmo ir išmanymo... Tiesa, publika irgi neturi klausos... Be to, Klorindos bloga atmintis, ji neišradinga; nuo nesėkmės jos neišgelbės netgi nedidelės apgavystės, kurios padeda daugeliui kitų dainininkų.

Tardamas šiuos žodžius, profesorius žvilgtelėjo į Andzoletą; grafo numylėtinis prasmuko į klasę neva norėdamas su juo pasikalbėti ir stovėjo netoliese, labai įdėmiai klausydamasis pokalbio.

— Nesvarbu,— atsakė grafas, nekreipdamas dėmesio į piktą profesoriaus išpuolį.— Aš jau seniai negirdėjau Klorindos. Pakvieskime ją čia: tegu ji ateina su penkiomis šešiomis gražiausiomis mokinėmis. Klausyk, Andzoletai,— pridūrė jis juokdamasis,— tu toks išsipustęs, kad tave galima palaikyti jaunu profesoriumi. Eik į sodą, išsirink pačias gražiausias mokines ir pasakyk, kad mes su ponu profesoriumi jų laukiame.

Andzoletas pakluso. Tačiau dėl juoko ar kitokių sumetimų jis atsivedė negražiausias. Štai kada Žanas Žakas būtų galėjęs sušukti: „Sofija buvo kreiva, Katina — šluba".

Šis nesusipratimas buvo sutiktas geraširdiškai, ir, tylomis pasijuokus, mergaitės buvo išsiųstos atgal; jų buvo paprašyta atsiųsti paties profesoriaus nurodytas mokines. Netrukus pasirodė grupė žaviausių mergaičių su gražuole Klorinda.

— Kokie puikūs plaukai! — sukuždėjo profesoriui į ausį grafas, kai pro jį praėjo Klorinda su savo nuostabiomis šviesiomis kasomis.

— *Ant* galvos ji turi daug daugiau negu *galvoje*,— net nenuleisdamas balso, atsakė griežtasis kritikas.

Visą valandą truko bandomasis dainavimas; negalėdamas ilgiau tverti, grafas išėjo visiškai prislėgtas, tačiau neužmiršęs karštai pagirti dainininkių, o profesoriui sukuždėjo: „Nėra ko nė galvoti apie tokias papūgas".

— Jei jūsų šviesybė leistų man pasakyti keletą žodžių apie tą jums rūpimą reikalą...— sukuždėjo Andzoletas grafui, lipdamas su juo laiptais žemyn.

— Sakyk! Gal tu žinai, kur yra stebuklas, kurio mes ieškome? — paklausė grafas.

— Taip, jūsų šviesybe.

— Iš kokios jūros gelmių tu ištrauksi tą deimančiuką?

— Iš klasės gelmių. Ten gudruolis profesorius Porpora slepia jį nuo jūsų tuomet, kai jūsų šviesybė apžiūrite savo moterų batalioną.

— Ką? Tu sakai, kad mokykloje yra briliantas, ir mano akys niekados nematė jo spindesio? Jei maestro Porpora taip mane apgaudinėja...

— Brilianto, apie kurį aš kalbu, nėra tarp klasės mokinių. Tai neturtinga mergaitė, ji dainuoja chore, kai ją pakviečia. Profesorius ją moko privačiai iš gailestingumo, o dar labiau iš meilės menui.

— Vadinasi, toji mergaitė yra nuostabiai gabi: juk patenkinti profesorių nelengva, jis veltui nešvaisto savo laiko. Galbūt aš esu ją girdėjęs, tik nežinojau, kad būtent ji dainuoja?

— Jūsų šviesybė girdėjote ją seniai, kai ji buvo dar vaikas. Dabar tai suaugusi, stipri mergina, darbšti ir išsilavinusi kaip pats profesorius; pakaktų jai sudainuoti tris taktus scenoje, ir publika Korilę bemat pamirštų.

— Ji niekados viešai nedainuoja? Negi profesorius nekviečia jos giedoti savo didžiuosiuose mišparuose?

— Anksčiau profesorius mielai klausėsi jos giedojimo bažnyčioje, tačiau nuo to laiko, kai pavydžios ir kerštingos mokinės pagrasino išvarysiančios ją iš choro, jei ji pasirodysianti tarp jų...

— Vadinasi, ji nedora mergaitė?

— O Dieve gailestingas! Ji skaisti kaip rojaus vartai, jūsų šviesybe. Tačiau ji neturtinga ir žemos kilmės, kaip ir aš,— betgi jūsų šviesybė gailestingai mane globojate... O tos piktos raganos pagrasino profesoriui pasiskųsiančios jums, kad jis, nepaisydamas mokyklos taisyklių, atsiveda į klasę privačią mokinę.

— Kur aš galiu jos pasiklausyti?

— Jūsų šviesybe, įsakykite profesoriui, kad jis priverstų ją padainuoti jums, ir tuomet jūs pats galėsite įvertinti jos balsą ir didelius sugebėjimus.

— Tavo įsitikinimas verčia mane tikėti tavimi. Sakai, kad aš jau esu ją girdėjęs... Stengiuos prisiminti, bet...

— Mendikantės bažnyčioje, Pergolezės „Salve, Regina" generalinės repeticijos dieną...

— Prisiminiau! — sušuko grafas.— Nepaprastas balsas, išraiškingumas, supratimas!

— Tuomet ji buvo dar visai vaikas, jūsų šviesybe, ji turėjo tik keturiolika metų.

— Taip, bet... atrodo, ji negraži.

— Negraži, jūsų šviesybe? — paklausė nustebęs Andzoletas.

— Kuo ji vardu?.. Berods, tai buvo ispanė... tokiu keistu vardu...

— Konsuela, jūsų šviesybe.

— Taip, taip, tai ji! Tuomet tu norėjai ją vesti, ir mes su profesorium dar pasišaipėm iš jūsų romano. Konsuela! Taip, taip... profesoriaus numylėtinė, protinga, bet labai jau negraži.

— Negraži? — pakartojo apstulbęs Andzoletas.

— Na taip, mano berniuk. O tu vis dar ją įsimylėjęs?

— Ji mano draugė, jūsų šviesybe.

— Drauge mes vadiname ir seserį, ir meilužę. Kas ji tau?

— Sesuo, jūsų šviesybe.

— Taigi nesupyksi, jeigu tau pasakysiu, ką manau. Tavo pasiūlymas yra visiškai neprotingas. Norint pakeisti Korilę, reikia būti angeliškai gražiai, o tavoji Konsuela — dabar gerai prisimenu — ne tik negraži, o tiesiog bjauri.

Tuo momentu prie grafo priėjo vienas jo bičiulių ir pasivedė jį į šalį, o Andzoletas vis dar stovėjo sukrėstas ir dūsaudamas kartojo: „Bjauri!"

VII

Jums, mielas skaitytojau, galbūt pasirodys keista, kad Andzoletas neturėjo savo nuomonės, graži ar negraži yra Konsuela, bet tai yra tiesa. Venecijoje ji gyveno labai užsidariusi ir nepastebima, tad niekam į galvą neatėjo pakelti ją dengiančią užmaršties skraistę ir pasidomėti, kokiame kūne — patraukliame ar niekuo neišsiskiriančiame — slypi jos protas ir gerumas.

Porpora, kuriam be meno niekas neegzistavo, matė joje vien artistę. Korte Mineli rajono gyventojai jai nepriekaištavo dėl nekaltos meilės Andzoletui: Venecijoje į tai žiūrima ne itin griežtai. Tik kartais jie perspėdavo ją, kad ji būsianti nelaiminga su tuo benamiu jaunuoliu, ir patarinėjo ištekėti už doro, ramaus darbininko. Kadangi ji visad atsakydavo, kad jai, mergaitei be šeimos ir atramos, Andzoletas kaip tik tinka, be to, per visus šešerius metus jie matėsi kasdien, nedarė iš to jokios paslapties ir niekada nesipyko, tai galų gale visi apsiprato su jų laisva ir tvirta sąjunga. Niekas iš kaimynų niekada nemergino Andzoleto „draugės". Ar dėl to, kad ji buvo laikoma jo sužadėtine, ar dėl to, kad buvo neturtinga? Arba galbūt dėl to, kad jos išvaizda nieko neviliojo? Pastaroji priežastis labiausiai tikėtina.

Šiaipjau visiems žinoma, kad mergaitės paauglės nuo dvylikos iki keturiolikos metų būna liesos, nevikrios, jų veido bruožai, figūra, judesiai nedarnūs. Penkioliktais metais jos tarsi „persilaužia", kaip sako senos prancūzės kaimietės, ir štai toji, kuri anksčiau buvo negraži, staiga tampa jei ne gražia, tai bent sim-

patiška. Yra netgi toks prietaras, kad mergaitės ateičiai blogiau, jei ji per anksti išgražėja...

Jaunystėje Konsuela išgražėjo, kaip ir visos mergaitės, ir apie ją nustojo kalbėję esą ji negraži; ir ji iš tikrųjų jau nebuvo negraži. Kadangi ji nebuvo nei dofina, nei infantė, jos nesupo dvariškiai, diena iš dienos „besistebintys", kaip skleidžiasi karališko vaiko grožis, kadangi nebuvo kam švelniai rūpintis jos ateitimi, niekas ir nemėgino pasakyti Andzoletui: „Tau neteks prieš žmones rausti dėl savo nuotakos".

Andzoletas girdėjo, kad ją vadino negražia tuomet, kai jam tai neturėjo jokios reikšmės, o kai apie Konsuelos išvaizdą daugiau niekas nekalbėjo nei gerai, nei blogai, jis apskritai nustojo apie tai galvojęs. Jo mintys krypo kitur — jis troško garbės, svajojo apie teatrą, apie šlovę; jam nerūpėjo girtis savo meilės pergalėmis. Jis anksti patenkino deginantį smalsumą, kurį sukelia bundantis juslingumas. Aš jau sakiau, kad aštuoniolikos metų jis žinojo visas meilės paslaptis, dvidešimt dvejų jis buvo beveik nusivylęs, tačiau jo draugystė su Konsuela, nepaisant kelių nekaltų pasibučiavimų, buvo tokia pat tyra kaip ir anksčiau.

Tokią Andzoleto ramybę ir padorumą — savybes, kuriomis jis tikrai nepasižymėjo,— galima paaiškinti tuo, kad didelė laisvė, kuria naudojosi jaunoji pora ir apie kurią pasakojome pradžioje, pamažėl buvo visiškai apribota. Kai Konsuela turėjo apie šešiolika metų ir vis dar gyveno klajoklės gyvenimą — po užsiėmimų konservatorijoje ji bėgo į Pjacetą kartoti pamokos ir suvalgyti savo porcijos ryžių drauge su Andzoletu — jos motina, galutinai išsekusi, nustojo dainuoti įvairiose kavinėse, kur ji vakarais grodavo gitara ir rinkdavo pinigus į medinę lėkštutę. Vargšė moteris prisiglaudė vienoje iš skurdžiausių Korte Mineli palėpių ir ten lėtai geso vargingame guolyje. Tuomet geroji Konsuela, nenorėdama palikti motinos vienos, visiškai pakeitė savo gyvenimo būdą. Išskyrus tas valandas, kurias profesorius maloningai skirdavo jos pamokoms, Konsuela arba siuvinėjo, arba rašė kontrapunkto darbus, nesitraukdama nuo valdingos, griežtai auklėjusios ją vaikystėje, o dabar merdinčios, puolusios į nevilti, motinos patalo. Rami ir pasiaukojanti, Konsuela nesitraukė nuo motinos. Vaikystės džiaugsmų, laisvės, netgi meilės — visko ji nesvyruodama atsisakė. Andzoletas dažnai dėl to jai priekaištavo; pamatęs, kad tai nieko nepadeda, numojo ranka ir ėmė pramogauti. Tačiau tai pasirodė neįmanoma. Andzoletas nebuvo toks kantrus darbe kaip Konsuela, jis paskubomis ir neatidžiai dirbo užsiėmimuose pas savąjį profesorių, kuris lygiai taip pat paskubomis ir prastai jį mokė — vien dėl užmokesčio, kurį jam buvo pažadėjęs grafas Dzustinjanis. Andzoleto laimei, dosniai jį apdovanojusi gamta padėjo kiek kompensuoti prarastą laiką ir pataisyti prasto mokymo rezultatus. Tačiau jam likdavo daug laisvo laiko ir jis pasigesdavo ištikimos ir linksmos Konsuelos. Jis mėgino atsiduoti savo amžiui ir padėčiai būdingoms aistroms: lankėsi užeigose, pralošė-

nėjo įvairiems plevėsoms iš grafo retkarčiais gaunamas dovanėles. Taip tęsėsi dvi tris savaites, ir jis pajuto, kad savijauta, sveikata ir balsas gerokai suprastėjo... Dykinėjimas ir pasileidimas — ne vienas ir tas pat, o Andzoletas nebuvo linkęs į palaidą gyvenimą. Atsikratęs ydingų aistrų, žinoma, iš meilės sau, jis užsisklendė ir pamėgino mokytis, tačiau vienatvė pasirodė slogi ir sunki. Jis pajuto, kad Konsuela reikalinga ne tik jo laimei, bet ir talentui. Darbščiai ir atkakliai Konsuelai muzika buvo tokia pat gimtoji stichija, kaip paukščiui oras ar žuviai vanduo; ji mėgo nugalėti kliūtis ir kaip vaikas visiškai nevertino savo laimėjimų; ji stengėsi prasiskverbti į meno paslaptis, vedina to paties instinkto, kuris verčia daigelį veržtis į šviesą, ir buvo iš tų retų laimingų žmonių, kuriems darbas yra malonumas, tikras poilsis, įprastas, normalus būvis, o dykinėjimas — sunkus, skausmingas, pražūtingas, beveik neįmanomas dalykas. Beje, tokie žmonės dykinėjimo nežino; netgi tuomet, kai jie, atrodo, nieko neveikia, jie dirba; jie ne svajoja, jie — mąsto. Stebėdamas jų veiklą, manai, kad būtent dabar jie kažką kuria, bet iš tikrųjų jie tik išryškina tai, ką yra sukūrę anksčiau. Galbūt, brangus skaitytojau, sakysi, kad nepažinojai tokių įstabių žmonių. Į tai aš atsakysiu, kad per savo gyvenimą sutikau tik vieną tokią būtybę, o juk esu vyresnis už tave. Ak, kodėl negaliu tau pasigirti, kad man pavyko atskleisti tą dieviškąją įtempto vidinio darbo paslaptį varganu savo protu! Deja, bičiuli skaitytojau, nei tu, nei aš negalime tuo pasigirti.

Konsuela dirbo nesudėdama rankų ir visuomet su malonumu. Ištisomis valandomis ji laisvai dainavo ir skaitė gaidas, nugalėdama sunkumus, kurių Andzoletas pats vienas nesugebėtų įveikti; negalvodama apie jokias varžytuves, vaikiškai kvatodama, pagauta poetinės ir kūrybinės fantazijos, būdingos paprastiems Ispanijos ir Italijos žmonėms, Konsuela vertė Andzoletą sekti ja, pritarti jai, suprasti ją, atsakyti jai. Andzoletas, to net nesuvokdamas ir nepastebėdamas, metams bėgant persiėmė Konsuelos genialumu, tarsi gėrė jį iš pačios versmės. Tačiau jis buvo tinginys ir jame keistai derinosi žinojimas ir nemokšiškumas, įkvėpimas ir lengvabūdiškumas, jėga ir nelankstumas, drąsa ir bejėgiškumas — savybės, kurios privertė Porporą giliai susimąstyti po Andzoleto pasirodymo scenoje. Senasis muzikas, vieną kartą pabaręs mergaitę dėl draugystės su Andzoletu, daugiau niekuomet nematė jų drauge, todėl jis nė neįtarė, jog visa geriausia šis plevėsa gavo iš Konsuelos. Ji, norėdama išsaugoti savo mokytojo palankumą, vengė rodytis jo akivaizdoje su Andzoletu; iš tolo pastebėjusi profesorių, vikriai kaip kačiukas ji pasislėpdavo už kolonos arba šmurkštelėdavo į kokią nors gondolą.

Tokio atsargumo jie laikėsi ir vėliau, kai Konsuela budėjo prie savo motinos patalo. Andzoletas pajuto, kad be Konsuelos negali nei gyventi, nei tikėti, nei sulaukti įkvėpimo, netgi kvėpuoti; jis nutarė prisidėti prie jos atsiskyrėliško gyvenimo ir kas

vakarą kartu su ja kęsti mirštančiosios pykčio protrūkius. Keletą mėnesių prieš mirtį nelaimingos moters kančios kiek sumažėjo; paveikta dukters meilės, ji sušvelnėjo. Pamažu ji priprato prie Andzoleto paslaugų, o jis pats, nors nebuvo skirtas tokiam vaidmeniui, priprato romiai žiūrėti į žmogaus silpnumą ir kančias, buvo nuolat pasirengęs padėti. Andzoletas buvo santūrus ir malonus. Jo pastovumas pavergė motinos širdį, ir prieš mirtį ji privertė vaikus prisiekti, kad jie niekada nesiskirs. Andzoletas davė žodį ir tą iškilmingą minutę išgyveno dar nepatirtą gilų graudulį. Jis lengva širdimi davė šį pažadą, kadangi mirštančioji pasakė: „Kas ji tau bebūtų — draugė, sesuo, meilužė ar žmona, nepalik jos, juk ji tik tave pripažįsta, tik tavęs klauso". Po to, norėdama duoti dukrai protingą ir gerą patarimą ir negalvodama, ar jis įgyvendinamas, ji, kaip jau žinome, privertė Konsuelą atskirai prisiekti, kad toji nepriklausys mylimajam iki vestuvių. Nenumatydama kliūčių, kurių galėtų iškilti dėl Andzoleto abejingumo religijai ir jo nepriklausomo būdo, mergaitė prisiekė.

Tapusi našlaite, Konsuela toliau uždarbiavo siūdama, bet kartu mokėsi ir muzikos, kad galėtų prisidėti prie būsimos Andzoleto profesijos. Per paskutinius dvejus metus, kai Konsuela viena gyveno palėpėje, jis susitikinėjo su ja kasdien, bet nejautė jai jokios aistros. Beje, jis nejautė aistros ir kitoms moterims, jį labiau traukė draugystės su Konsuela žavesys ir *malonumas gyventi šalia jos.*

Nesuvokdamas iki galo didelių savo draugės gabumų, jis vis dėlto taip išlavino savo muzikinį skonį ir išmanymą, kad suprato, jog jos sugebėjimai daug didesni negu visų San Samuelės teatro dainininkių, neišskiriant nė Korilės. Tad jo prieraišumą Konsuelai stiprino viltis, beveik įsitikinimas, kad jie abu, suvieniję jėgas, pasieks puikią karjerą. Konsuela nebuvo pratusi galvoti apie ateitį ar ją numatyti. Ji norėjo ir toliau mokytis muzikos tik iš pašaukimo, o savo ir Andzoleto interesų bendrumą ji vertino tik kaip jų draugystės ir laimės stiprinimą. Netikėtai nutaręs pagreitinti svajonių įgyvendinimą, Andzoletas nieko jai nepasakė, ir tuo metu, kai Dzustinjanis ieškojo pamainos Korilei, jis labai tiksliai atspėjo savo globėjo mintis ir pateikė tą netikėtą pasiūlymą, apie kurį jau kalbėjome.

Konsuelos negražumas, keista, jei tikėti grafu — neperžengiama kliūtis, gerokai išgąsdino ir sutrikdė Andzoletą. Jis pasuko į Korte Mineli; kas žingsnį sustodamas ir galvodamas apie savo draugę, jis šimtąjį kartą savęs klausė: „Tai ji negraži? Bjauri? Atgrasi?"

VIII

— Ko tu taip žiūri į mane? — paklausė Konsuela Andzoletą, kuris, įėjęs į kambarį, tyliai stebėjo ją, nutaisęs keistą veido išraišką.— Galima pamanyti, kad niekada nesi manęs matęs.

— Tai tiesa, Konsuela,— atsakė jis,— aš tavęs niekada nesu matęs.

— Ką tu sakai? Gal išprotėjai?

— O Dieve! — sušuko Andzoletas.— Mano smegenyse tarsi kažkokia juoda dėmė, ir ji man trukdo tave matyti.

— Dieve gailestingas! Tu sergi, mano drauge?

— Ne, mano brangioji, nusiramink, pamėginkim viską išsiaiškinti. Pasakyk, Konsuela, ar aš tau gražus?

— Na, žinoma, juk aš tave myliu.

— O jei manęs nemylėtum, koks aš tau atrodyčiau?

— Ką aš žinau?

— O kada tu žiūri į kitus vyrus, ar skiri, gražūs jie ar ne?

— Skiriu, bet man esi gražesnis už visus gražuolius.

— Dėl to, kad esu iš tikrųjų gražus, ar dėl to, kad mane myli?

— Ir dėl to, ir dėl šito. Beje, visi tave laiko gražuoliu, ir tu pats tai žinai. Bet kas tau rūpi?

— Man norisi žinoti, ar mane mylėtum, jei būčiau bjaurus?

— Na, aš turbūt to nepastebėčiau.

— Vadinasi, tau atrodo, kad galima mylėti ir negražų?

— Kodėl gi ne? Juk mane tu myli.

— Tai tu negraži, Konsuela? Sakyk, atsakyk gi! Tu iš tiesų esi negraži?

— Apie mane visuomet taip buvo kalbama. Argi pats to nematai?

— Ne, ne, tikrai nematau.

— Na, tuomet aš laikau save pakankamai gražia ir esu labai patenkinta.

— Štai dabar, Konsuela, tu žvelgi į mane tokiomis geromis, nuoširdžiomis, mylinčiomis akimis, kad atrodai man gražesnė už Korilę. Tačiau aš noriu žinoti, ar taip yra iš tikrųjų, ar vis dėlto aš klystu. Supranti, aš gerai pažįstu tavo veidą, žinau, kad jis geras ir man patinka. Kai aš susierzinęs, jis mane ramina, kai liūdžiu, jis mane guodžia, kai esu prislėgtas, jis mane drąsina. Bet nežinau, Konsuela, kaip tu atrodai. Nežinau, ar tu iš tiesų esi negraži.

— Aš dar kartą klausiu: kodėl tau tai rūpi?

— Turiu tai žinoti. Kaip manai, ar gražus vyras gali mylėti negražią moterį?

— Bet tu juk mylėjai vargšę mano motiną, o ji prieš mirtį buvo panaši į baidyklę. O kaip aš ją mylėjau!

— Ir tu laikei ją bjauria?

— Ne. O tu?

— Aš net negalvojau apie jos išvaizdą. Bet tai visai kas kita, Konsuela... Aš kalbu apie kitokią — apie aistringą meilę, juk aš tave būtent taip myliu, tiesa? Aš negaliu be tavęs gyventi, negaliu išsiskirti. Kaip manai, tai ir yra tikroji meilė?

— O kas kita čia galėtų būti?

— Draugystė.

— Taip. Galimas dalykas, tai yra draugystė.

Nustebusi Konsuela nutilo ir įdėmiai pažiūrėjo į Andzoletą. O tas, nugrimzdęs į susimąstymą, pirmą kartą sprendė klausimą, ką jis jautė Konsuelai — meilę ar draugystę ir ką reiškia jo ramus ir tyras jausmas jai — pagarbą ar abejingumą. Pirmą kartą jis pažvelgė į mergaitę jauno vyro akimis, jaudindamasis apžiūrinėjo ir vertino jos kaktą, akis, figūrą — visa tai, ką iki šiol jis matė kaip kažką idealiai vieninga. Pirmą kartą Konsuela susijaudino ir sumišo nuo savo draugo žvilgsnio: ji paraudo, širdis ėmė šokčioti; nepakeldama Andzoleto žvilgsnio, ji nusisuko. Andzoletas vis dar tylėjo. Konsuela staiga pajuto baisų nerimą, didelės ašaros pasipylė jos skruostais; užsidengusi veidą rankomis, ji sušuko:

— O, aš matau, tu atėjai man pasakyti, kad nenori daugiau su manimi draugauti!

— Ne, ne, niekada aš to nesakiau ir nesakau! — išsigandęs atsakė Andzoletas, pirmą kartą matydamas ją verkiant. Jis puolė ją raminti.

Tačiau tą akimirką Konsuela nusigręžė, ir jis pabučiavo ne vėsų jos skruostą, o įkaitusį petį, vos pridengtą juoda šiurkščių nėrinių skara.

Kai pirmoji aistros kibirkštis įsiliepsnoja stiprios ir jaunos, dar išsaugojusios vaikišką tyrumą, bet jau visiškai subrendusios būtybės krūtinėje, ji sukelia sukrečiantį, beveik kankinamą įspūdį.

— Nežinau, kas man yra,— prakalbo Konsuela, veržđamasi iš savo draugo glėbio su iki šiol nepatirta baime,— bet man labai negera, atrodo, kad tuoj mirsiu...

— Nereikia mirti, brangioji,— švelniai prilaikydamas ją kalbėjo Andzoletas,— dabar esu tikras, kad tu esi gražuolė, tikra gražuolė.

Iš tikrųjų, šią minutę Konsuela buvo labai graži. Ir Andzoletas, pajutęs tai visa savo širdimi, negalėjo susilaikyti neišreiškęs jai savo susižavėjimo, nors ir nebuvo tikras, ar jos grožis tinkamas scenai.

— Na, pasakyk pagaliau, kodėl tau šiandien prireikė, kad būčiau graži? — paklausė Konsuela, staiga išbalusi ir netekusi jėgų.

— O ar tau pačiai nesinori būti gražiai, mieloji Konsuela?

— Taip, tau.

— O kitiems?

— Man niekas kitas nerūpi.

— O jei nuo to priklausytų mūsų ateitis?

Andzoletas, matydamas, kokia sutrikusi jo draugė, atvirai jai papasakojo apie savo pokalbį su grafu. Kai jis persakė jai ne itin malonius grafo žodžius, geraširdė Konsuela, kuri dabar viską suprato ir spėjo nusiraminti, nusišluostė ašaras ir nusijuokė.

— Kaip,— sušuko Andzoletas, matydamas tokį jos naivumą,—

tu nė kiek nesijaudini ir nesipiktini? O, aš matau, Konsuela, jūs esate mažoji koketė ir puikiai žinote, kad nesate negraži.

— Klausyk,— šypsodamasi atsakė ji,— jei tau taip rūpi tokios nesąmonės, turiu tave nuraminti. Aš niekada nebuvau koketė: turint tokią išvaizdą, tai būtų juokinga. Tačiau žinau, kad dabar jau nesu negraži.

— Iš tikrųjų? Tu tai girdėjai? Kas tau pasakė, Konsuela?

— Visų pirma, mano motina: ji niekada nesisielojo dėl mano išvaizdos. Ji ne kartą sakė, kad tai praeis ir kad ji vaikystėje atrodė dar prasčiau. O aš iš daugelio ją pažinojusių esu girdėjusi, kad ji buvo gražiausia mergina Burge. Prisimeni, kai ji dainuodavo kavinėje, ne kartą teko girdėti: „Turbūt ši moteris jaunystėje buvo labai graži". Matai, mano drauge, vargšai neilgai būna gražūs: šiandien tu dar nesi graži, rytoj jau esi negraži. Galbūt aš dar būsiu graži, jei nepervargsiu, gerai miegosiu ir nelabai badausiu.

— Konsuela, mes su tavim nesiskirsim. Aš greit praturtėsiu, tau nieko netrūks ir galėsi gražėti sau į sveikatą.

— Kad taip būtų! Tepadeda mums Dievas visur kitur!

— Taip, bet dabar svarbiausia sužinoti, ar grafas pripažins tave pakankamai gražia scenai.

— O, tas grafas! Kad tik jis nebūtų per daug įnoringas.

— Na, šiaip ar taip, nesi negraži.

— Taip, aš nesu negraži. Dar seniau esu girdėjusi, kaip stiklininkas — jis gyvena priešais — pasakė žmonai: „O žinai, Konsuela visai nebjauri: jos puiki figūra, kai ji juokiasi — tiesiog širdis džiaugiasi, o kai uždainuoja, tai darosi visai graži".

— O ką jam atsakė žmona?

— Ji atkirto: „Kas tau rūpi, kvaily? Geriau dirbk savo darbą, vedusiam žmogui nėr ko spoksoti į merginas".

— Ir buvo matyt, kad ji pyksta?

— Dar kaip!

— Geras ženklas. Ji manė, kad jos vyras neklysta. Na, o kas dar?

— O dar grafienė Močenigo,— aš jai siuvu, ir ji visada manim rūpinosi,— tai štai aną savaitę įeinu pas ją, o ji ir sako daktarui Ančilui: „Pažvelkite, daktare, kaip ši mergaitė suaugo, pražydo, kokia žavinga jos figūra".

— O ką atsakė daktaras?

— Jis atsakė: „Iš tikrųjų, ponia, prisiekiu jums, aš jos nebūčiau pažinęs! Ji iš tų flegmatiškų būtybių, kurios pražysta pradėjusios pilnėti. Matysite, ji bus gražuolė".

— O dar ką nors girdėjai?

— Santa Kjaros vienuolyno vyresnioji — ji užsako savo altoriams siuvinėjimus — pasakė vienai iš vienuolių: „Ar aš nebuvau teisi, kai sakiau, kad Konsuela panaši į mūsų šventąją Ceciliją? Kaskart melsdamasi prieš jos paveikslą, aš nejučia galvoju apie

šią mergaitę, galvoju ir prašau Dievą, kad ji neįpultų į nuodėmę ir visada giedotų tik bažnyčioje".

— O ką atsakė sesuo?

— Ji atsakė: „Jūs teisi, motina vyresnioji, visiškai teisi". Tuoj po to aš nubėgau į jų bažnyčią pasižiūrėti į šventąją Ceciliją. Ją nutapė didelis menininkas, ir ji tikra gražuolė!

— Ji panaši į tave?

— Truputį.

— Kodėl niekada man to nepasakojai?

— Man į galvą neatėjo.

— Miela mano Konsuela, vadinasi, tu esi graži?

— Nežinau, bet aš tikrai nesu tokia bjauri, kaip apie mane kalbėjo anksčiau. Šiaip ar taip, daugiau apie mano bjaurumą niekas nekalba. Tiesa, gal žmonės tiesiog nenori manęs įskaudinti dabar, kai esu suaugusi.

— Na, Konsuela, pasižiūrėk į mane. Tavo akys — gražiausios pasaulyje!

— Užtat burna per didelė,— nusijuokė Konsuela, apžiūrinėdama save veidrodžio šukėje.

— Burna nemaža, bet kokie puikūs dantys,— tęsė Andzoletas,— kaip perlai! Jie tiesiog žiba, kai tu juokiesi!

— Ką gi, kai mes būsime pas grafą, būtinai turėsi mane prajuokinti.

— O kokie nuostabūs plaukai, Konsuela!

— Čia tai tiesa. Štai, žiūrėk...

Ji ištraukė segtukus, ir lavina juodų plaukų, atspindinčių saulę kaip veidrodis, nuslydo iki žemės.

— Tavo aukšta krūtinė, lieknas liemuo, o pečiai... Kokie jie puikūs! Kam tu slepi juos nuo manęs, Konsuela? Juk aš noriu matyti tik tai, ką būtinai turėsi parodyti publikai.

— Mano kojos pakankamai mažos,— norėdama nukreipti pokalbį pasakė Konsuela ir atkišo smulkutę žavingą — tikros andalūzietės — kojytę, tokių Venecijoje beveik nepamatysi.

— Rankelė — irgi žavumėlis,— pridūrė Andzoletas, pirmą kartą bučiuodamas jai ranką.— Na, parodyk man savo rankas aukščiau!

— Tu gi jas matei šimtus kartų,— pasakė ji, nusiimdama puspirštines.

— Ne, aš dar niekada nesu jų matęs,— tarė Andzoletas.

Šis nekaltas ir kartu pavojingas tyrinėjimas pradėjo jį keistai jaudinti. Jis staiga nutilo ir vis žiūrėjo į mergaitę, o ji, veikiama jo žvilgsnių, akyse keitėsi, darėsi vis gražesnė.

Gali būti, jis ir anksčiau nebuvo toks aklas: galbūt Konsuela pirmą sykį, pati to nesuvokdama, atsikratė tylaus nerūpestingumo, kuris būdingas mergaitėms, turinčioms nepriekaištingas kūno linijas. Tą akimirką, dar susijaudinusi nuo smūgio, sužeidusio ją iki pat širdies gelmių, ir vėl atgavusi nuoširdumą ir patiklumą, bet truputį sumišusi — ne dėl dar neatsiradusio koketiškumo, o

dėl pabudusio gėdos jausmo, jos išgyvento ir suprasto,— tą akimirką Konsuela, baltas jos veidas ir skaisčių akių spindesys, iš tikrųjų priminė šventąją Ceciliją iš Santa Kjaros vienuolyno.

Andzoletas nepajėgė atplėšti nuo jos akių. Saulė nusileido. Dideliame kambaryje su vienu mažu langeliu greitai temo, ir šioje prieblandoje Konsuela tapo dar gražesnė,— atrodė tarsi ją gaubtų nepatirtų malonumų dvelksmas. Andzoleto galvoje šmėkštelėjo mintis atsiduoti aistrai, pabudusiai jame su iki tol nežinoma jėga, tačiau šaltas protas nuslopino šį proveržį. Jam norėjosi duoti valią savo karštam susižavėjimui ir pasitikrinti, ar Konsuelos grožis gali sukelti tokią pat aistrą, kokią sukeldavo visų pripažintos ir jo turėtos gražuolės. Tačiau jis nedrįso pasiduoti pagundai, žeminančiai tą, kuri jam sukėlė tokias mintis. Jo susijaudinimas didėjo, o baimė prarasti šį saldų ir nepatirtą jausmą vertė trokšti, kad jis tęstųsi kuo ilgiau.

Staiga Konsuela — ji jau nebegalėjo ilgiau tverti iš susidrovėjimo — tapo vėl nerūpestingai linksma, ėmė vaikštinėti po kambarį ir su perdėta ekspresija dainuoti kažkokios operos ištraukas, tragiškai gestikuliuodama tarsi scenoje.

— Betgi tai nuostabu! — susižavėjęs ir nustebęs sušuko Andzoletas; jis pamatė, kad ji sugeba griebtis tokių scenos triukų, kokių anksčiau niekada jam nedemonstruodavo.

— Ir visai ne nuostabu! — atsakė Konsuela sėsdamasi.— Tikiuosi, tu tai sakai juokais?

— Tikrai tau sakau, scenoje tai būtų puiku. Korilė sprogtų iš pavydo: tai taip pat efektinga, kaip ir tai, už ką jai pašėlusiai ploja publika.

— Mano mielas Andzoletai, aš visiškai nenoriu, kad ji sprogtų iš pavydo dėl tokių juokelių. Ir jei publika sumanytų ploti man tik už tai, kad moku pamėgdžioti Korilę, tai aš daugiau nenorėčiau pasirodyti scenoje.

— Vadinasi, tu tikiesi pralenkti Korilę?

— Taip, tikiuosi arba atsisakysiu visko.

— Kaip tu tą padarysi?

— Kol kas nežinau...

— Pamėgink.

— Ne, visa tai tik svajonės; kol nebus nuspręsta, graži aš ar bjauri, mums nėra ko statyti oro pilių. Galbūt mudu esam nevispročiai ir, kaip pasakė ponas grafas, Konsuela iš tikrųjų yra bjauri.

Paskutinis sakinys suteikė Andzoletui jėgų išeiti.

IX

Tą savo gyvenimo tarpsnį, beveik nežinomą jo biografams, Nikolas Porpora, vienas geriausių Italijos kompozitorių ir įžymiausias XVIII amžiaus vokalo profesorius, Skarlačio mokinys,

dainininkų Hasės, Farinelio, Kafarelio, Salimbenio, Uberto (žinomo „Porporino" vardu) ir dainininkių Mingoti, Gabrieli, Molteni mokytojas,— žodžiu, garsiausios to meto dainavimo mokyklos pradininkas Nikolas Porpora gyveno Venecijoje ant skurdo ir nevilties ribos. O kadaisė jis vadovavo Venecijos Ospedaleto konservatorijai, ir tai buvo laimingiausias jo gyvenimo periodas. Būtent tuo metu jis parašė ir pastatė geriausias savo operas, sukūrė geriausias kantatas ir svarbiausius bažnytinės muzikos kūrinius. 1728 metais pakviestas į Vieną, jis, tiesa, tam tikrų pastangų dėka, pateko į Karolio VI globą. Jis įgijo Saksonijos dvaro [1] palankumą, po to buvo pakviestas į Londoną, ten devynerius ar dešimt metų turėjo garbės rungtis su didžiuoju Hendeliu, kurio žvaigždė tuo metu buvo šiek tiek nublankusi. Tačiau galų gale Hendelio genijus nugalėjo, o Porpora, įžeistas ir beveik be pinigų, grįžo į Veneciją. Čia ne be vargo tapo jau kitos konservatorijos direktoriumi. Jis parašė dar keletą operų ir pastatė jas, tačiau tai buvo nelengva; paskutinioji opera, nors parašyta Venecijoje, buvo pastatyta Londono teatre ir neturėjo jokio pasisekimo. Jo genijui buvo suduotas baisus smūgis; šlovė ir sėkmė galėjo jį dar prikelti, tačiau nedėkingumas Hasės, Farinelio ir Kafarelio, kurie pamažu jį visai pamiršo, žeidė jo širdį, padarė jį atšiaurų, apnuodijo senatvę. Žinoma, kad jis mirė Neapolyje eidamas aštuoniasdešimtuosius metus visiškai nuskurdęs ir suvargęs.

Tuo metu, kai grafas Dzustinjanis, numatydamas Korilės išėjimą ir beveik to trokšdamas, ieškojo jos įpėdinės, Porpora buvo suirzęs, ir jo nepasitenkinimas buvo ne be pagrindo. Venecijoje buvo mėgiama ir atliekama Jomelio, Ločio, Karisimio, Gasparinio ir kitų puikių meistrų muzika, tačiau publika be jokios atrankos žavėjosi ir lengvąja Kokio, Buinio, Salvatorės Apolinio ir kitų daugiau ar mažiau negabių kompozitorių muzika; jų lėkštas ir vulgarus stilius patiko vidutiniokams. Mokytojas pagrįstai piktinosi savo mokinio Hasės operomis. Nelaimingas garbusis Porpora nemėgo šiuolaikinės muzikos ir stengėsi ją užgožti senųjų autoritetingų ir šlovingų meistrų kūriniais. Jis pernelyg griežtai kritikavo gracingus Galupio kūrinius ir netgi Kjodzeto, populiaraus Venecijos kompozitoriaus, originalias fantazijas. Su juo galima buvo kalbėtis vien apie padrę Martinį, apie Durantę, Monteverdį, Palestriną; nežinau, ar jam patiko netgi Marčelas ir Leo. Štai kodėl pirmuosius grafo Dzustinjanio mėginimus pakviesti į sceną nežinomą jo mokinę Konsuelą — nors jis troško jai ir šlovės, ir laimės,— Porpora sutiko šaltai ir su liūdesiu. Jis buvo tikrai patyręs dėstytojas ir žinojo savo mokinės vertę. Senajam maestro kėlė siaubą mintis, kad šis grynas talentas, išugdytas senųjų kompozitorių šedevrų, bus suprofanuotas. Nuleidęs galvą, jis grafui atsakė prislėgtu balsu:

[1] N. Porpora ten mokė dainavimo ir kompozicijos Saksonijos princesę, vėliau Prancūzijos dofiną, Liudviko XVI, Liudviko XVIII ir Karolio X motiną *(aut. pastaba.)*.

— Na ką gi, imkite tą nesuteptą sielą, tyrą protą, meskite jį šunims, atiduokite žvėrims suėsti, matyt, toks yra mūsų dienų genijaus likimas.

Gilus, sunkus ir kartu komiškas senojo muziko liūdesys padidino Konsuelos vertę grafo akyse: jei net griežtasis mokytojas taip vertina savo mokinę, vadinasi, yra už ką.

— Jūs iš tikrųjų taip manote, brangus maestro? Ar Konsuela iš tiesų yra tokia nepaprasta, dieviška būtybė?

— Jūs ją išgirsite,— atsakė Porpora kaip žmogus, susitaikęs su neišvengiamybe, ir pakartojo: — Toks jos likimas.

Vis dėlto grafui pavyko išsklaidyti maestro nerimą: jis pažadėjo rimtai peržiūrėti savo operos teatro repertuarą. Jis pažadėjo, kai tik pavyks atsikratyti Korilės, išmesti iš repertuaro prastas operas, pastatytas, anot jo, tik dėl jos kaprizų ir siekiant jos pasisekimo. Jis gudriai užsiminė, kad labai atsargiai vertins Hasės operas, ir netgi pareiškė: jei Porpora panorės sukurti operą Konsuelai, toji diena, kai mokinė perteiks jo mintis atitinkamu stiliumi, bus San Samuelės operos teatro triumfo diena ir laimingiausioji jo, grafo, gyvenimo diena.

Įtikintas jo argumentų, Porpora kiek atsileido ir slapta jau troško savo mokinės debiuto, kurio anksčiau jis prisibijojo, manydamas, kad ji gali suteikti naujo spindesio jo varžovo kūriniams. Kadangi grafas pareiškė abejonių dėl Konsuelos išvaizdos, Porpora kategoriškai atsisakė suteikti jam galimybę pasiklausyti jos siaurame rate ir be pasirengimo. Į atkaklius grafo prašymus ir klausimus jis atsakinėjo:

— Aš nesiimu teigti, kad ji yra gražuolė. Suprantama, mergaitė, taip vargingai apsirengusi, jaučiasi nedrąsiai prieš tokį didžiūną ir meno žinovą, kaip jūs; liaudies vaikas, ji gyvenime nepatyrė jokio dėmesio ir, aišku, nori susitvarkyti savo tualetus ir pasiruošti. Kita vertus, Konsuela yra iš tų žmonių, kurių veidas nuostabiai keičiasi, kai juos pagauna įkvėpimas. Reikia ją tuo pat metu ir matyti, ir klausyti. Leiskite man tuo pasirūpinti, jei jums jinai netiks, rasiu būdų padaryti ją gera vienuole, ir ji išgarsins mokyklą, kurioje dėstys.

Porpora iš tikrųjų svajojo apie tokią Konsuelos ateitį.

Susitikęs su savo mokine, jis pasakė, kad jai reikės dainuoti grafui Dzustinjaniui. Ji išreiškė naivų nuogąstavimą dėl savo išvaizdos, tačiau mokytojas įtikino ją, kad grafas per pamaldas sėdės bažnyčioje už vargonų grotelių ir jos nematys, bet vis dėlto patarė jai apsirengti padoriau, kadangi po pamaldų jis norįs pristatyti ją grafui. Nors kilnusis senis pats buvo vargšas, jis vis dėlto davė Konsuelai šiek tiek pinigų. Konsuela, susijaudinusi, sumišusi, pirmą kartą gyvenime užsiėmė savimi ir savo apdarais. Ji nusprendė išmėginti savo balsą ir uždainavo; įsitikinusi, kad jos balsas skamba šviežiai, stipriai ir lanksčiai, sužavėtam ir sujaudintam Andzoletui pasakė:

— Ak! Kodėl dainininkei, be gero balso, reikia dar kažką turėti!

X

Iškilmingos dienos išvakarėse Andzoletas rado savo draugės duris užšautas; pralaukęs laiptinėje apie ketvirtį valandos, jis pagaliau galėjo įeiti ir pasižiūrėti į Konsuelą, apsirengusią šventiniais drabužiais, kuriuos ji norėjo jam parodyti. Ji apsivilko gražutę kartūno suknelę didelėmis gėlėmis, užsimetė nėrinių skarą ir nupudravo plaukus. Tai taip pakeitė jos išvaizdą, kad Andzoletas keletą minučių stovėjo nesuvokdamas, išlošė ji ar pralošė dėl tokio pasikeitimo. Dvejonė jo akyse pervėrė Konsuelą it durtuvo ašmenys.

— Na štai! — sušuko ji.— Matau, kad nepatinku tau su šitais apdarais. Kas galės mane pavadinti bent pakenčiama, jei net tas, kuris mane myli, nejaučia jokio džiaugsmo?

— Palauk, palauk,— paprieštaravo Andzoletas.— Visų pirma, aš sužavėtas tavo nuostabios talijos — ją labai paryškina pailgintas suknelės liemuo, o nėrinių skara suteikia tau kilnumo! Sijonas krenta plačiomis klostėmis ir puikiai guli... Bet man gaila tavo juodų plaukų... Taip, man rodos, anksčiau buvo geriau. Kur dingsi — jie tiko prastuolei, o rytoj tu turi būti sinjora.

— O kodėl turiu būti sinjora? Aš nekenčiu pudros, ji nublukina ir susendina pačias gražiausiąsias, o su šitais puošniais skudurais nejaukiai jaučiuosi. Žodžiu, aš pati sau nepatinku ir matau, kad ir tu tokios pat nuomonės. Žinai, šiandien buvau repeticijoje, ir prie manęs Klorinda irgi matavosi naują suknelę. Kokia ji puošni, drąsi, gražė! Laimingoji, pakanka tik žvilgtelėti į ją, kad įsitikintum, kokia ji graži! Man labai baisu pasirodyti grafui šalia jos.

— Nusiramink, grafas ne tik ją matė, bet ir klausėsi jos dainavimo.

— Ir ji blogai dainavo?

— Kaip visuomet.

— Ak, mano drauge, konkurencija nuodija sielą. Dar neseniai, jei Klorinda — kad ir labai pasipūtusi, ji visai nebloga mergaitė — būtų patyrusi nesėkmę muzikos žinovo akivaizdoje, aš visa širdimi būčiau jos pagailėjusi ir ją užjautusi. O šiandien jaučiu, kad galėčiau džiaugtis dėl jos žlugimo. Man rodosi, mudviejų laimei atėjo galas, ir rytoj, koks bebūtų mano bandymo rezultatas, grįšiu į savo skurdų kambarį visiškai kitokia negu buvau anksčiau.

Dvi didelės ašaros nuriedėjo Konsuelos skruostais.

— Kaip galima dabar verkti! — sušuko Andzoletas.— Apsiblaus tavo akys, patins vokai. O tavo akys, Konsuela... Žiūrėk, negadink jų — tai gražiausia, ką turi.

— Arba jos ne tokios negražios negu visa kita,— tarė ji,

šluostydamasi ašaras.— Pasirodo, kai pasišventi scenai, negali net paverkti.

Andzoletas mėgino ją pralinksminti, bet ji buvo liūdna visą dieną. O vakare, likusi viena, ji nupurtė pudrą nuo savo puikių, juodų kaip derva plaukų, sušukavo juos, užsivilko juodą šilkinę suknelę, kurią dėvėdavo sekmadieniais, ir, veidrodyje pamačiusi save tokią kaip visuomet, nusiramino. Po to, karštai pasimeldusi, ėmė galvoti apie savo motiną, susigraudino ir užmigo apsiašarojusi. Kai Andzoletas kitą rytą užėjo pasiimti ją į bažnyčią, jis užtiko ją už spineto, apsirengusią ir susišukavusią kaip visuomet sekmadieniais,— ji repetavo ariją, kurią turėjo atlikti.

— Ką, tu dar nesusišukavusi, neapsirengusi! — sušuko jis.— Juk netrukus reikia eiti. Ką tu sau manai, Konsuela?

— Mano drauge, aš apsirengusi, susišukavusi ir rami. Taip ir eisiu,— atsakė ji tvirtai.— Visi tie puošnūs apdarai man netinka. Mano juodi plaukai tau labiau patinka nenupudruoti. Šis liemuo netrukdo man kvėpuoti. Prašau, neprieštarauk: tai nuspręsta. Aš prašiau Dievą įkvėpti mane, o motinėlę — pamokyti, kaip elgtis. Ir štai Dievas liepė man būti kuklia ir paprasta. O motinėlė sapne man pasakė tai, ką sakydavo visuomet: „Pasistenk gerai sudainuoti, o visa kita — Dievo rankose". Aš mačiau, kaip ji paėmė mano puošnią suknelę, nėrinius, kaspinus ir paslėpė juos spintoje, o štai šią juodą suknelę ir baltą muslino skarą padėjo prie mano lovos. Pabudusi paslėpiau puošnius apdarus spintoje, kaip ji tai padarė sapne, užsivilkau savo juodą suknelę, užsimečiau skarą, ir štai — aš pasirengusi. Jaučiuosi kur kas drąsesnė, atsisakiusi tų dalykų, kurie man svetimi. Geriau paklausyk mano balso — jis viską nulems.

Ir ji atliko ruliadą...

— O Dieve! Mes žuvę! — sušuko Andzoletas.— Tavo balsas skamba dusliai, akys paraudusios. Turbūt verkei vakar vakare! Graži, nėr ką sakyti! Sakau tau: mes žuvę! Tu iš proto išsikraustei! Vilkėti gedulingais rūbais iškilmingą dieną! Tai ir nelaimę prišaukia, ir šiaip atrodai daug prasčiau negu visuomet! Greičiau, greičiau persirenk, o aš nubėgsiu raudonų dažų veidui. Tu išbalus kaip numirėlė.

Jie karštai susiginčijo. Andzoletas buvo netgi šiurkštokas. Vargšė mergaitė vėl įsižeidė ir apsiverkė. Tai dar labiau įaudrino Andzoletą; jų kivirčui įsiliepsnojus, laikrodis išmušė be ketvirčio dvi: laiko liko tik bėgte nubėgti iki bažnyčios. Andzoletas pratrūko keiktis. Pabalusi kaip rytmečio žvaigždė, atsispindinti lagūnos vandenyje, Konsuela paskutinį kartą žvilgtelėjo į veidrodžio šukę ir puolė Andzoletui į glėbį.

— Mano drauge! — sušuko ji.— Nebark, nekeik manęs! Geriau pabučiuok mane taip stipriai, kad išbalę mano skruostai paraustų. Tegu tavo bučinys būna aukojimo ugnis ant Izaijo lūpų ir tegu Viešpats nenubaudžia mūsų už tai, kad mes suabejojom juo!

Ji paskubomis užsimetė ant galvos skarą, sugriebė gaidas ir, tempdama paskui save susikrimtusį mylimąjį, nulėkė su juo į Mendikantės bažnyčią. Bažnyčia buvo sausakimša. Andzoletas leisgyvis nuėjo pas grafą — jie iš anksto buvo susitarę susitikti,— o Konsuela užlipo prie vargonų. Choristės jau stovėjo pasirengusios, profesorius laukė prie pulto. Konsuela nė neįtarė, kad iš tos vietos, kur sėdėjo grafas, puikiai buvo matyti choras ir kad jis įdėmiai stebi kiekvieną jos judesį.

Tačiau veido jis negalėjo įžiūrėti: atėjusi ji tuojau pat prieklaupė ir, rankomis užsidengusi veidą, ėmė karštai melstis. „Viešpatie,— kuždėjo ji,— tu žinai, kad aš prašau tave iškelti mane ir nepažeminti mano varžovių. Tu taip pat žinai, kad, pasišvęsdama scenai ir pasaulietiniam menui, aš nenoriu tavęs užmiršti, nenoriu gyventi nuodėmėj. Tu žinai, kad nesu garbėtroška, ir meldžiu tave suteikti mano balsui skambumo ir gilumo, kai aš šlovinsiu tave, padaryk taip, kad galėčiau susijungti su tuo, kurį man leido mylėti mano motina, ir kad niekada su juo nesiskirčiau, teikčiau jam džiaugsmą ir laimę."

Pasigirdo pirmieji orkestro akordai, kviečiantys Konsuelą užimti savo vietą. Ji lėtai atsistojo, skara nuslydo jai ant pečių — tik dabar grafas ir Andzoletas, susijaudinę ir sunerimę, pagaliau ją išvydo. Tačiau kaip stebuklingai buvo pasikeitusi mergaitė, dar prieš akimirką išbalusi, prislėgta, pavargusi ir išsigandusi! Jos aukštą kaktą, atrodė, gaubė dangiškas švitėjimas, begalinis švelnumas atsispindėjo kilniame, ramiame ir skaisčiame veide. Akyse nebuvo nė menkiausio šlovės troškimo. Visa ji spinduliavo kažkokia rimtimi, gilia paslaptimi, kuri jaudino ir kėlė pagarbą.

— Drąsos, mano dukra,— sukuždėjo jai profesorius,— didžiojo kompozitoriaus kūrinį atliksi jam dalyvaujant; jis yra čia ir tavęs klausysis.

— Kas, Marčelas? — nustebusi paklausė Konsuela, matydama, kad profesorius ant pulto deda Marčelo psalmes.

— Taip, jis. O tu giedok kaip visada, ne geriau ir ne blogiau, ir viskas bus gerai.

Iš tikrųjų, Marčelas — tuo metu jis gyveno paskutiniuosius savo gyvenimo metus — atvyko atsisveikinti su gimtąja Venecija, kurią jis triskart išgarsino — kaip kompozitorius, kaip rašytojas ir kaip valstybės veikėjas. Jis visada daug dėmesio rodė Porporai, tad profesorius paprašė jį išklausyti jo mokines. Norėdamas kompozitoriui padaryti siurprizą, Porpora pirmuoju numeriu parinko jo nuostabią psalmę „I cieli immensi narrano", kurią Konsuela tobulai atlikdavo. Šis kūrinys nuostabiai derinosi su religine ekstaze, šiuo momentu apėmusia kilnią mergaitės sielą. Vos perbėgusi akimis pirmąją šios didingos psalmės eilutę, Konsuela pasinėrė į kitą pasaulį. Ji užmiršo grafą, tūžmingas varžoves, netgi Andzoletą — ji galvojo tik apie Dievą ir Marčelą. Kompozitorius dabar jai buvo tarpininkas tarp jos ir spindinčio

dangaus, kurį šlovinti ji dabar pasirengė. Ar galėjo būti kas nors gražesnio ir nuostabesnio!

I cieli immensi narrano
Del grande Iddio la gloria;
Il firmamento lucido,
All' universo annunzia,
Quanto sieno mirabili
Della sua destra le opere [1].

Žavus raudonis išpylė jos skruostus, didelės juodos akys užsidegė dieviška ugnimi, ir po bažnyčios skliautais pasigirdo nepakartojamas jos balsas — grynas, stiprus, didingas; tokį galėjo turėti tik būtybė, pasižyminti nepaprastu protu ir didele širdimi. Po kelių taktų iš Marčelo akių pasipylė jausmingos ašaros. Grafas susijaudinęs sušuko:

— Prisiekiu Dievu, ši moteris nuostabi! Tai šventoji Cecilija, šventoji Teresė, šventoji Konsuela! Tai poezijos, muzikos, tikėjimo įsikūnijimas!

Andzoletui linko kojos, jis vos laikėsi, karštligiškai nusitvėręs už pakylos grotelių; pagaliau užduseęs, kone apalpęs, smaugiamas džiaugsmo ir išdidumo, jis nusileido ant kėdės.

Žmonės, užpildę bažnyčią, tik iš pagarbos šventai vietai nekėlė audringų ovacijų kaip teatre. Grafas neturėjo kantrybės laukti pamaldų pabaigos, jis pasikėlė į chorus, norėdamas išreikšti savo susižavėjimą Porporai ir Konsuelai. Dar per mišias, kol dvasininkai skaitė psalmes, Konsuela nusileido į bažnyčią, nes Marčelas panoro jai padėkoti. Jis buvo taip susijaudinęs, kad vos pajėgė kalbėti.

— Dukra mano,— pradėjo jis trūkčiojančiu balsu,— priimk mirštančiojo padėką ir palaiminimą. Tu privertei mane išsyk užmiršti ištisus baisių kančių metus. Kai aš klausiausi tavęs, man atrodė, kad įvyko stebuklas ir klaikus skausmas, nuolat mane kamavęs, išnyko visam laikui. Jei angelai danguje gieda kaip tu, aš trokštu palikti šią žemę, kad galėčiau patirti amžiną laimę, kurią pažinau dėka tavęs. Laiminu tave, mano vaike! Būk laiminga šiame pasaulyje, esi to verta. Aš girdėjau Faustiną, Romaniną, Kuconi, visas didžiausias pasaulio dainininkes; jos nevertos tavo mažojo pirštelio. Tu gali duoti žmonėms tai, ko jie niekada negirdėjo, gali priversti juos patirti tokius jausmus, kokių nėra patyręs joks mirtingasis!

Pritrenkta, kone sugniuždyta tokių žodžių, Konsuela žemai nusilenkė, lyg norėdama atsiklaupti, ir pabučiavo mirtinai išblyškusią didžiojo kompozitoriaus ranką. Atsikeldama ji metė į Andzoletą žvilgsnį, kuris tarsi sakė: „Nedėkingasis, tu manęs nesupratai!"

[1] Begalinis dangus šlovina visagalį Kūrėją,
spindulingasis skliautas skelbia
visai begalinei visatai,
kokie didingi ir nuostabūs yra Viešpaties darbai *(it.)*.

XI

Per likusią pamaldų dalį Konsuela giedojo taip puikiai, kad grafas Dzustinjanis nieko negalėjo prikišti. Ji vadovavo visam chorui. Atlikdama savo partijas, ji demonstravo platų balso diapazoną, galingą plaučių jėgą arba, tiksliau, savo meno tobulumą: juk tas, kas moka dainuoti, niekada nepavargsta, o dainuoti Konsuelai buvo taip pat lengva kaip kitam kvėpuoti. Jos nepriekaištingai švarus, skambus balsas išsiskyrė iš šimtų jos draugių balsų, ir jai visai nereikėjo šaukti, kaip tai daro netalentingos ir bebalsės dainininkės. Be to, ji jautė ir suprato visus subtiliausius kompozitoriaus minties niuansus. Žodžiu, ji buvo tikra artistė šiame pulke vidutiniškų, menko temperamento dainininkių, tiesa, turinčių šviežius balsus. Natūraliai, nesipuikuodama ji karaliavo, ir visoms dainininkėms, kol jos dainavo, atrodė, kad kitaip ir negali būti. Tačiau kai choras nutilo, tos pačios artistės, kurios žvilgsniu maldavo Konsuelą padėti, dabar širdies gilumoje ant jos pyko ir visus pagyrimus, sakomus Porporos mokyklai, prisiskyrė sau. Porpora pagyrimų klausėsi tylomis, šypsodamasis ir žiūrėdamas į Konsuelą; Andzoletas puikiai suprato, ką sako jo žvilgsnis.

Po pamaldų grafas viename iš vienuolyno priimamųjų surengė choristėms puikias vaišes. Grotelės skyrė du didelius stalus, sustatytus pusmėnuliu vienas priešais kitą; tarp grotelių buvo paliktas tarpas — jame galėjo tilpti didžiulis pyragas,— ir per jį buvo perduodami patiekalai, kuriuos pats grafas maloniai siūlė vyresnėms vienuolėms ir auklėtinėms. Apsirengusios vienuolyno seserų drabužiais, auklėtinės ėjo išsirikiavusios po dvylika ir iš eilės sėdosi į laisvas vietas salės gilumoje. Vienuolyno vyresnioji sėdėjo išorinėje salės dalyje prie grotelių, grafui iš dešinės, o jam iš kairės buvo laisva vieta. Toliau sėdėjo Marčelas, Porpora, parapijos kunigas, vyresnieji dvasininkai, dalyvavusieji pamaldose, keletas aristokratų — muzikos mylėtojų, pasaulietiški mokyklos globėjai ir pagaliau gražuolis Andzoletas; jis vilkėjo juodu paradiniu kostiumu, segėjo špagą. Paprastai per tokias vaišes jaunosios dainininkės būdavo labai smagios: skanūs patiekalai, vyrų draugija, noras patikti arba būti pastebėtoms — visa tai teikdavo didelį malonumą, ir jos be perstojo linksmai čiauškėdavo. Šįkart vaišės buvo nelinksmos, tvyrojo kažkokia įtampa. Grafo sumanymas jau nebuvo paslaptis (ar yra paslapčių, kurios negalėtų prasiskverbti pro vienuolyno sienų plyšius?), ir kiekviena mergaitė širdies gilumoje svajojo, kad būtent ją Porpora pasiūlys grafui vietoj Korilės. O profesorius gudriai palaikė kai kurių mergaičių viltis: vienas jis norėjo priversti geriau giedoti Marčelo akivaizdoje, kitas jis troško smarkiai nuvilti ir taip atsikeršyti už visa, ką buvo patyręs iš jų savo pamokose. Šiaip ar taip, Klorinda tą dieną išsipustė taip, kad galėtų atsisėsti šalia grafo. Kai ji pamatė, kad toji nuskurdėlė Konsuela su savo juoda suk-

nele, toji negraži mergiščia, nuo šiol pripažinta geriausia mokyklos dainininke ir vienintele jos puošmena, ramiai sėdasi už stalo tarp grafo ir Marčelo,— kai ji tai pamatė, ji tiesiog įsiuto! Pyktis iškreipė jos veidą, ji pasidarė tokia bjauri, kokia Konsuela niekada nebuvo ir kokia taptų pati Venera, jei ją užvaldytų tokie pat negražūs jausmai. Džiūgaujantis Andzoletas matė, kas dedasi Klorindos sieloje; jis prisėdo prie jos ir ėmė berti lėkštus komplimentus, o ji, kvailė, priėmė juos kaip gryną pinigą. Ji kaipmat pralinksmėjo: manė atkeršysianti Konsuelai, užvaldžiusi jos sužadėtinio dėmesį, tad visomis išgalėmis stengėsi jį sužavėti. Tačiau ji buvo per daug ribota, o Andzoletas — per daug gudrus, todėl Klorinda neišvengiamai turėjo apsijuokti.

Tuo tarpu grafas vis labiau stebėjosi Konsuelos taktu, išmintimi ir patrauklumu; pokalbio su ja metu jis pamatė, kad Konsuelos būdo savybės prilygsta jos talentui ir sugebėjimams, parodytiems bažnyčioje. Ji visiškai nekoketavo, buvo labai paprasta, linksma, gera, patikli ir per pirmąją pažintį sužadino nepaprastą jo simpatiją. Po vakarienės grafas pakvietė Konsuelą paplaukioti gondola su juo ir jo draugais, pakvėpuoti vakaro oru. Marčelas dėl ligos negalėjo dalyvauti iškyloje, o Porpora, grafas Barberigas ir keletas kitų jaunų didikų priėmė grafo pasiūlymą. Andzoletas irgi buvo pakviestas. Pagalvojusi, kad jai vienai teks būti gausioje vyrų draugijoje, Konsuela sutriko; ji tylutėliai paprašė grafą pakviesti Klorindą. Nesuprasdamas, kodėl Andzoletas asistuoja vargšei gražuolei, ir patenkintas tuo, kad tas skiria jai daugiau dėmesio negu savo sužadėtinei, Dzustinjanis mielai sutiko. Šaunusis grafas — lengvabūdis, gražus, turtingas teatro šeimininkas dėl laisvų papročių, būdingų italams ir apskritai jo amžiaus žmonėms, buvo gerokai išpuikęs. Įaudrintas išgerto graikiško vyno ir muzikos, trokšdamas kuo greičiau atkeršyti klastingajai Korilei, grafas — tai jam buvo savaime suprantama — iškart pradėjo mergintis Konsuelai. Patvarkęs taip, kad kita jaunoji pora atsidurtų priešingame gondolos gale, Dzustinjanis atsisėdo greta Konsuelos ir įbedė išraiškingą žvilgsnį į naująją savo auką. Tačiau atviraširdė Konsuela nieko nesuprato. Ji, tokia tyra ir tiesi, net neįtarė, kad jos draugo globėjas gali turėti tokių bjaurių užmačių. Be to, dėl savo kuklumo, kurio nepajudino netgi nepaprasta šios dienos sėkmė, Konsuela nė nepagalvojo, kad grafas galėtų jai simpatizuoti. Ji su pagarba žiūrėjo į turtingąjį didžiūną, jos ir Andzoleto globėją, ir nuoširdžiai, vaikiškai džiaugėsi malonia išvyka.

Jos ramybė ir patiklumas pritrenkė grafą, jis nežinojo nė ką manyti: ar tai yra linksmumas moters, nusprendusios nesipriešinti, ar tai — naivus visiškai nekaltos būtybės kvailumas. Italijoje aštuoniolikmetės mergaitės jau daug žino,— norėjau pasakyti, daug *žinojo*, ypač prieš šimtą metų,— juolab, kai šalia toks draugas kaip Andzoletas. Atrodytų, grafo viltys buvo ne be pagrindo. Ir vis dėlto, kiekvieną sykį, kai ėmė Konsuelą už rankos arba

rengėsi apkabinti, grafas jautė nepasitikėjimą savimi, kažkokią nesąmoningą pagarbą jai.

Barberigas taip pat matė, kokia patraukli savo paprastumu yra Konsuela ir mielai būtų jai merginęsis, tačiau nenorėjo būti nedelikatus ir trukdyti savo draugui. „Pagal nuopelnus ir garbė,— mąstė jisai, regėdamas klaidžiojančias susižavėjusias grafo akis.— Ateis ir mano eilė." Nepratęs moterų draugijoje gėrėtis žvaigždėmis, jaunasis Barberigas šį kartą pajuto nepasitenkinimą, kad Andzoletas, niekingas berniūkštis, pasigrobė šviesiaplaukę Klorindą; priėjęs prie jos, jaunajam tenorui jis užsiminė, kad tas, užuot asistavęs merginai, geriau imtųsi irklų. Nepaisant nepaprasto įžvalgumo, Andzoletas vis dėlto buvo nepakankamai gerai išauklėtas, kad suprastų iš pusės žodžio. Be to, su aristokratais jis elgėsi gana išdidžiai, netgi įžūliai. Jis neapkentė jų visa širdimi ir nuolaidumas jų atžvilgiu buvo tik gudrybė, kuri slėpė giliausią panieką. Supratęs, kad tenoras nori jį paerzinti, Barberigas sumanė jam žiauriai atkeršyti.

— Žiūrėkite, kaip sekasi jūsų draugei Konsuelai,— garsiai kreipėsi jis į Klorindą.— Ką ji šiandien dar iškrės? Jai maža furoro, kurį savo giedojimu ji sukėlė visame mieste, ji dar meilinasi mūsų vargšui grafui. Jei jis galutinai ir nepametė galvos, tai, matyt, dar pames, ir vargas tuomet sinjorai Korilei.

— O, šito nereikia baimintis! — vylingai prieštaravo Klorinda.— Konsuela įsimylėjusi Andzoletą, jinai yra jo sužadėtinė. Jie aistringai myli vienas kitą jau dievaižin kiek metų.

— Ilgi meilės metai gali būti užmiršti per vieną akimirką,— nesutiko Barberigas,— ypač kai Dzustinjanio akys siunčia mirtinas strėles. Ar jums taip neatrodo, žavingoji Klorinda?

Andzoletas neturėjo jėgų ilgiau klausytis tokių patyčių. Tūkstančiai gyvačių ėmė rangytis jo širdyje. Iki tol jam į galvą neatėjo toks įtarimas. Be jokių pašalinių minčių jis džiaugėsi savo draugės pergale; dvi valandas jis linksminosi, šaipydamasis iš nelaimingos aukos tik dėl to, kad galėtų kažkaip išlieti savo džiugesį ir patenkinti puikybę. Persimetęs su Barberigu juokeliais, Andzoletas apsimetė, kad jį sudomino ginčas dėl muzikos, įsiliepsnojęs gondolos vidury tarp Porporos ir kitų grafo svečių, ir, pamažu toldamas nuo Klorindos su Barberigu, jis tamsoje prasmuko į gondolos pirmagalį. Pamėginęs nutraukti grafo ir Konsuelos pokalbį, Andzoletas iškart pastebėjo grafo nepasitenkinimą; šaltai ir sausai grafas atsakė į kelis beprasmiškus jaunuolio klausimus ir patarė jam eiti pasiklausyti giliamintiškų didžiojo Porporos samprotavimų apie kontrapunktą.

— Didysis Porpora ne mano mokytojas,— juokais atsakė Andzoletas, mėgindamas nuslopinti užvirusį pyktį,— jis Konsuelos mokytojas, tad jei didžiai gerbiamas grafas nori, kad mano vargšė Konsuela mokytųsi tik pas savo senąjį profesorių. . .— švelniai ir meilikaujamai tęsė jis, palinkdamas prie grafo.

— Mieliausias Dzoto,— nutraukė jį grafas taip pat švelniai, bet klastingai,— aš turiu pasakyti jums kai ką į ausį.— Pasilenkęs prie Andzoleto, jis tarė: — Jūsų sužadėtinė, matyt, gavusi iš jūsų dorybingumo pamokas, yra nepažeidžiama, bet jei aš sumanyčiau duoti jai kitokio pobūdžio pamokų, manau, kad turėčiau teisę užsiimti tuo bent vieną vakarą...

Andzoletas visas sustingo.

— Jūsų maloningiausioji šviesybė galbūt gali aiškiau pasakyti,— dusdamas pratarė jis.

— Tai galima pasakyti dviem žodžiais; mielas drauge: *„gondola už gondolą"*,— atrėžė grafas.

Andzoletas apmirė iš siaubo; jis suprato, jog grafas žino apie jo pasiplaukiojimą su Korile. Patrakusi ir įžūli moteris pasigyrė apie tai grafui per paskutinį jų baisų barnį. Veltui kaltasis mėgino suvaidinti nustebusį.

— Eikite ir pasiklausykite, ką sako Porpora apie neapolietiškos mokyklos pagrindus! — ramiai prašneko grafas.— Paskui man papasakosite, tai labai įdomu...

— Matau, jūsų šviesybe,— atsakė įsiutęs Andzoletas; dabar jis buvo pasirengęs pražudyti visą savo ateitį.

— Ko gi tu delsi? — naiviai paklausė Konsuela, nustebinta jo neryžtingumo.— Tuomet aš eisiu, pone grafe. Aš visada pasirengusi jums tarnauti.

Grafas nespėjo jos sulaikyti. Ji lengvai peršoko suolelį, skiriantį ją nuo senojo mokytojo, ir atsitūpė šalia jo.

Matydamas, kad jo meilinimasis Konsuelai menkai pasistūmėjo, grafas nutarė apsimesti.

— Andzoletai,— tarė jis šypsodamasis ir tampydamas savo globotiniui už ausies,— štai visas mano kerštas, didesnio nebus. Prisipažinkite, jis toli gražu neatitinka jūsų pražangos. Ar galima tą malonumą, kurį jaučiau bendraudamas su jūsų mylimąja dešimties svečių akivaizdoje, palyginti su tuo malonumu, kurį jūs jautėte būdamas vienas su mano meiluže jos aklinai uždarytoje gondoloje?

— Jūsų šviesybe,— smarkiai susijaudinęs šūktelėjo Andzoletas,— prisiekiu jums savo garbe...

— Kur toji jūsų garbė? Gal kairėje ausyje? — paklausė grafas, vaizduodamas, kad ir šią nelaimingą ausį nori patampyti kaip anksčiau dešiniąją.

— Nejaugi jūs manote, kad jūsų globotinis neturi sveiko proto ir gali ryžtis tokiai kvailystei? — paklausė Andzoletas spėjęs susitvardyti.

— Padarė jis kvailystę ar nepadarė, dabar man visiškai nerūpi,— sausai atkirto grafas. Jis pakilo ir, priėjęs prie Konsuelos, atsisėdo greta jos.

XII

Ginčai dėl muzikos tęsėsi ir Dzustinjanio rūmuose, kur visa kompanija grįžo apie vidurnaktį; svečiams buvo pasiūlyta šokolado ir šerbeto. Nuo meno technikos buvo pereita prie stiliaus, prie idėjų, senovinių ir šiuolaikinių muzikos formų, galų gale — prie išraiškos būdų ir čia, suprantama, pradėta kalbėti apie artistus ir apie įvairią muzikos supratimo ir perteikimo manierą. Porpora susižavėjęs kalbėjo apie savo mokytoją Skarlatį, kuris pirmasis bažnytinei muzikai suteikė patetikos. Tačiau toliau profesorius nesileido į kalbas: jis nepritarė tam, kad bažnytinė muzika įsiveržtų į pasaulietinės muzikos sferą ir imtų naudoti jos gražmenas, pasažus ir ruliadas.

— Ar tai reiškia, kad jūs, maestro, nepripažįstate sunkių pasažų ir fioritūrų, kurios vis dėlto laidavo sėkmę ir pripažinimą garsiajam jūsų mokiniui Farineliui? — paklausė jį Andzoletas.

— Aš nepripažįstu jų bažnyčioje,— atsakė maestro,— tik teatre. Bet ir čia reikia saiko, svarbiausia — kad jomis nebūtų piktnaudžiaujama. Aš esu už griežtą skonį, vaizdingumą, grakštumą, reikalauju, kad moduliacijos atitiktų ne tik konkretų siužetą, bet ir pjesės herojų, jo reiškiamus jausmus, atitiktų situaciją, kurioje jis tuo metu yra. Tegu nimfos ir piemenaitės čiulba kaip paukščiukai ir savo čiauškėjimu temėgdžioja fontanų ir upelių čiurlenimą, tačiau Medėja ar Didonė gali tik raudoti arba riaumoti kaip sužeista liūtė. Pavyzdžiui, koketė savo lengvabūdiškas kavatinas gali puošti netikėtomis ir elegantiškomis fioritūromis. Korilė šiame žanre tobula, tačiau jai nepavyktų perteikti gilių jausmų ir audringos aistros. Nėra ko jai blaškytis, varginti savo balso ir plaučių: nevykęs pasažas ar ruliada vienu akimirksniu pavers parodija didingus dalykus, kuriuos ji norėtų perteikti. Jūs visi esate girdėję Faustiną Bordoni, dabar sinjorą Hase. Tai štai, kai kuriuose vaidmenyse, kurie atitiko puikų jos balsą, ji buvo neprilygstama. Tačiau atėjo Kuconi; giliai įsijautusi ji perteikdavo liūdesį, švelnumą, maldavimą — ir ašaros, kurias jinai jums sukeldavo, kaipmat iš jūsų širdies išplaudavo visų Faustinos grožybių prisiminimą. Yra, taip sakant, materialus talentas ir yra dvasios genijus. Vieni dalykai mus linksmina, kiti — jaudina... Yra tai, kas stebina, ir tai, kas žavi... Gerai žinau, vokalo vingrybės dabar madingos; demonstravau jas savo mokiniams tik kaip naudingus aksesuarus, bet to beveik gailiuosi: daugelis jomis piktnaudžiauja, nejaučia saiko, jiems nerūpi ilgalaikis publikos palankumas, jiems svarbu tuoj pat išgirsti nuostabos ir karštligiško susižavėjimo šūksnius.

Niekas nesiėmė prieštarauti maestro nuomonei, tai buvo teisinga visų meno rūšių ir visų tikrų talentų atžvilgiu. Tik grafas, labai trokšdamas išgirsti, kaip Konsuela atlieka pasaulietinę muziką, tyčia ėmė ginčyti pernelyg griežtas Porporos pažiūras. Jis pastebėjo, kad kuklioji mokinė ne tik neatmeta senojo mokytojo

erezijų, bet, priešingai, nenuleidžia nuo jo akių, lyg skatindama jį laimėti šį ginčą. Grafas nutarė pats paklausti Konsuelą, ar ji galėtų taip pat puikiai dainuoti scenoje, kaip giedojo bažnyčioje.

— Abejoju,— atsakė ji nuoširdžiai,— ar scenoje galėčiau pajusti tokį pat įkvėpimą; bijau, kad ten daug prarasčiau.

— Šis kuklus ir protingas atsakymas mane nuramino,— pasakė grafas.— Esu tikras, kad publika, aistringa, entuziastinga, tiesa, truputį išlepinta, įkvėps jus ir jūs teiksitės išmokti tas sunkias, bet puikias arijas, kurių publika kasdien reikalauja vis daugiau ir daugiau.

— Išmokti! — sarkastiškai šypsodamasis, pabrėžtinai ištarė Porpora.

— Išmokti! — sušuko Andzoletas su išdidžia panieka balse.

— Taip, taip, žinoma, išmokti,— romiai pritarė Konsuela.— Nors aš šiek tiek lavinausi tame žanre, nemanau, kad dabar galėčiau rungtis su įžymiomis mūsų scenos dainininkėmis...

— Meluoji! — įsikarščiavo Andzoletas.— Sinjore grafe, ji meluoja. Priverskite ją sudainuoti pačias sunkiausias koloratūrines jūsų repertuaro arijas ir pamatysite, ko ji verta!

— Jei žinočiau, kad ji nepavargus...— neryžtingai pratarė grafas, o jo akys užsidegė nekantrumu.

Konsuela kaip vaikas klausiamai žvilgtelėjo į Porporą, tartum laukdama jo įsakymų.

— Na, ką gi,— pasakė profesorius,— ji ne taip greit pavargsta, tad šiame draugiškame ir maloniame būrelyje galime ją kaip reikiant išegzaminuoti. Ar negalėtumėt, didžiai gerbiamas grafe, parinkti ariją ir pats akompanuoti jai klavesinu?

— Bijau, kad jos buvimas ir dainavimas taip mane jaudins, kad negalėsiu teisingai pagroti,— atsakė Dzustinjanis.— Maestro, kodėl jūs negalėtumėte akompanuoti?

— Aš noriu matyti ją dainuojant,— atsakė Porpora.— Tiesą pasakius, klausydamasis jos, niekada nesu į ją žiūrėjęs. O man reikia žinoti, kaip ji laikosi, kas darosi su jos burna ir akimis. Eik, mano dukra, tarp tavo egzaminuotojų būsiu ir aš.

— Ką gi, tuomet aš jai akompanuosiu,— įsiterpė Andzoletas ir atsisėdo už klavesino.

— Aš jūsų labai varžysiuos, maestro,— kreipėsi Konsuela į Porporą.

— Varžymasis — kvailumo požymis,— atsakė mokytojas,— kas iš tikrųjų myli meną, nieko nebijo. Jei tu bijai, vadinasi, esi garbėtroška. Jei nesilaikysi tvirtai, vadinasi, tavo gabumai išpūsti, ir aš pirmas pasakysiu: „Konsuela niekam tikusi!"

Nesukdamas sau galvos dėl to, kaip pragaištingai gali paveikti tokie švelnūs padrąsinimai, profesorius užsidėjo akinius, atsisėdo priešais savo mokinę ir pradėjo mušti riturnelės taktą. Buvo pasirinkta puiki, įmantri ir sudėtinga arija iš Galupio komiškos

operos „Diavolessa" [1]: grafas panoro, kad Konsuela pereitų į žanrą, visiškai priešingą tam, kuriame ji šiandien rytą sukėlė furorą. Būdama nepaprastai gabi, mergaitė beveik be pratybų, savarankiškai išmoko savo stipriu ir lanksčiu balsu atlikti visas tuo metu žinomas vokalines figūras. Tiesa, Porpora pats patarė jai praktikuotis šioje srityje ir retkarčiais ją patikrindavo, kad ji visai neužmestų pratybų, tačiau šiam žanrui jis skyrė labai mažai laiko ir dėmesio ir net nežinojo, ką sugeba jo nuostabioji mokinė. Norėdama atkeršyti mokytojui už jo žiaurumą ir truputį pasijuokti iš jo, Konsuela ryžosi įmantrią „Padūkėlės" ariją išpuošti daugeliu fioritūrų ir pasažų,— tuo metu daugelis manė, kad jie neįveikiami. Improvizavo ji lengvai: atrodė, kad ji skaito natas ir yra iš anksto pasirengusi. Meistriškai moduliuodama, Konsuela dainavo išraiškingai ir be galo energingai, nuo audringos linksmybės staiga pereidama į niūrią nevilti; klausytojai išgyveno susižavėjimą ir siaubą. Porpora, pašokęs iš vietos, garsiai sušuko:

— Tu esi tikras demonas!

Konsuela juokdamasi atsisėdo. Jos baigiamasis kerščendo sukėlė karštus susižavėjimo šūksnius.

— Ak, tu nevidone! — kreipėsi į ją Porpora.— Tave maža pakarti! Na, ir pasijuokei iš senio! Nuslėpei nuo manęs pusę savo sugebėjimų! Seniai jau neturėjau ko tavęs mokyti, o tu, veidmaine, lankei mano pamokas,— matyt, norėjai išpešti visas mano kompozicijos, dėstymo paslaptis ir, pralenkus mane, apšaukti senu pedantu.

— Maestro,— nesutiko Konsuela,— aš pasielgiau taip, kaip kažkada jūs pats pasielgėte su imperatorium Karoliu. Prisimenat, jūs man pasakojot tą epizodą? Imperatorius nepakentė trelių ir uždraudė jas naudoti oratorijoje; jūs, beveik iki galo įvykdęs jo valią, paskutinėje fugoje parengėte jam smagų divertismentą: fugą pradėjote keturiomis kylančiomis trelėmis, po to ėmėte jas varijuoti greitu tempu. Jūs ką tik pasmerkėte piktnaudžiavimą vokalinėmis įmantrybėmis ir tuoj pat nutarėt mane jomis išbandyti. Štai kodėl tiek daug jų panaudojau — norėjau įrodyti, kad ir aš sugebu būti besaikė. O dabar prašau man atleisti.

— Aš jau sakiau, kad esi tikras demonas,— atsakė Porpora.— O dabar padainuok mums ką nors žmoniška. Ir dainuok, kaip išmanai,— matau, kad jau nebegaliu būti tavo mokytoju.

— Jūs visada būsite mano gerbiamu, mano mylimu mokytoju! — sušuko mergaitė, puldama jam ant kaklo ir karštai apkabindama.— Ištisus dešimt metų jūs mane maitinote ir mokėte. O, brangus mokytojau! Kalbama, kad jūs patyrėte žmonių nedėkingumą. Tegu Dievas tuoj pat atima iš manęs meilę, balsą, jei mano širdyje yra bent vienas nuodingas puikybės ir nedėkingumo lašelis!

[1] „Padūkėlė" *(it.)*

Porpora išbalo, kažką sumurmėjo ir tėviškai pabučiavo savo mokinę į kaktą. Konsuela ant kaktos pajuto mokytojo ašaras, ji nesiryžo jų šluostyti ir jautė, kaip šaltos, sunkios nepripažinto, visų užmiršto senojo genijaus ašaros džiūvo ant jos kaktos. Šios ašaros labai paveikė Konsuelą, ją apėmė kažkokia nepaaiškinama baimė, jos gyvumas ir linksmumas dingo. Visą valandą svečiai susižavėję, karštai gyrė ją, tačiau, pamatę, kad nesugeba išsklaidyti jos liūdesio, ėmė prašyti ją atlikti tragišką vaidmenį. Ji padainavo didelę Jomelio operos „Atstumtoji Didonė" ariją. Niekada iki šiol ji nejautė tokio stipraus poreikio išlieti savo ilgesį. Ji buvo nuostabi, paprasta, didinga ir dar gražesnė negu bažnyčioje; karštligiškas raudonis išpylė jos skruostus, akys kibirkščiavo. Šventoji dingo, jos vietą užėmė meilės apimta moteris. Grafas, jo bičiulis Barberigas, Andzoletas ir netgi senasis Porpora, atrodė, visai pamišo. Klorinda duso iš nevilties. Grafas Konsuelai pranešė, kad rytoj pat bus pasirašytas jos angažementas; ji paprašė grafą suteikti jai vieną malonę ir neklausinėti, kas tai per malonė,— taip kažkada elgdavosi riteriai. Grafas davė žodį, ir visi išsiskirstė, jausdami nepaprastą susijaudinimą, kurį patiriame, susidūrę su didingu genialumu.

XIII

Konsuelai skinant pergalę po pergalės, Andzoletas gyveno tik ja, visiškai užmiršęs save; tačiau kai grafas svečiams skirstantis paskelbė apie jo sužadėtinės angažementą ir nė žodžiu neužsiminė apie jį, Andzoletas prisiminė, kaip šaltai grafas elgėsi su juo pastarosiomis valandomis, ir baimė visam laikui prarasti grafo palankumą aptemdė jaunuolio džiaugsmą. Jam dingtelėjo mintis palikti Konsuelą su Porpora ant laiptų, ir grįžus pas savo globėją, pulti jam į kojas; tačiau šią akimirką jis taip nekentė grafo, kad nutarė nesižeminti. Atsisveikinęs su Porpora, jis buvo beeinąs su Konsuela palei kanalą, tačiau tuo metu jį sustabdė grafo gondolininkas ir pasakė, kad pagal jo šviesybės įsakymą gondola turi parvežti Konsuelą namo. Andzoletą išpylė šaltas prakaitas.

— Sinjora įpratusi vaikščioti savomis kojomis,— šiurkščiai atkirto jis.— Ji labai dėkoja grafui už suteiktą malonę.

— O kokią jūs turite teisę kalbėti už ją?! — paklausė grafas, ėjęs iš paskos.

Andzoletas atsigręžė į Dzustinjanį; grafas neatrodė kaip svečius išlydintis šeimininkas: užsimetęs apsiaustą, su špaga, su skrybėle rankoje, jis atrodė kaip žmogus, išsiruošęs į naktinį žygį. Andzoletas taip įsiuto, kad buvo pasirengęs persmeigti Dzustinjanį peiliu,— tokį peilį, smailą, gerai išaštrintą paprastas venecijietis visada nešiojosi slaptoje apsiausto kišenėje.

— Sinjora,— kreipėsi grafas į Konsuelą ryžtingu tonu,— ti-

kiuosi, jūs nenorėsite manęs įžeisti ir neatsisakysite mano paslaugų.

Patikli Konsuela, visiškai neįtardama, kas vyksta aplinkui ją, priėmė pasiūlymą, padėkojo ir, atsirėmusi gražia apvalia alkūne į grafo ranką, be ceremonijų įšoko į gondolą. Tarp grafo ir Andzoleto įvyko bežadis išraiškingas dialogas. Viena koja stovėdamas ant kranto, o kita gondoloje, grafas nužvelgė Andzoletą, o tas, sustingęs ant paskutinės laiptų pakopos, irgi įsisiurbė akimis į grafą. Įnirtęs jis spaudė po apsiaustu peilio kotą. Dar žingsnis gondolos link — ir grafą būtų ištikusi mirtis. Ši trumpa bežadė scena buvo grynai venecijietiška: abu varžovai stebėjo vienas kitą ir nė vienas iš jų nesistengė paspartinti neišvengiamos katastrofos. Iš esmės grafas ketino savo apsimestiniu neryžtingumu pakankinti varžovą, ir pakankino jį kaip reikiant, nors pastebėjo ir puikiai suprato Andzoleto pasiryžimą jį nudurti. Andzoletui taip pat užteko valios neišsiduoti ir laukti, kol grafas malonės baigti savo žiaurų žaidimą arba atsisveikinti su gyvenimu. Tai truko kokias dvi minutes — visą amžinybę. Grafas tas minutes išlaukė su stoiška panieka, paskui pagarbiai nusilenkė Konsuelai ir, pasisukęs į savo globotinį, tarė:

— Aš leidžiu jums įlipti į mano gondolą, kitąkart žinosite, kaip turi elgtis išauklėtas žmogus.

Jis pasitraukė ir praleido Andzoletą; įsakęs gondolininkui irtis į Korte Mineli, jis liko stovėti krante sustingęs it statula. Atrodė, jis ramiai laukia naujo suniekinto varžovo pasikėsinimo.

— Iš kur grafas žino, kur tu gyveni? — tai buvo pirmas Andzoleto klausimas savo draugei, kai tik Dzustinjanio rūmai išnyko iš akių.

— Aš pati jam pasakiau,— atsakė Konsuela.

— O kodėl?

— Todėl, kad jis manęs paklausė.

— Nejau nesupranti, kam to jam prireikė?

— Matyt, tam, kad įsakytų nuvežti mane namo.

— Manai, tik dėl to? O gal dėl to, kad galėtų užeiti pas tave?

— Užeiti pas mane? Kokia nesąmonė! Į tokią varganą lūšną? Tai būtų labai didelė garbė, o man visai to nereikia.

— Gerai, Konsuela, kad tau to nereikia, nes toji didelė garbė galėtų pavirsti didele gėda.

— Gėda? Kodėl? Na, žinai, aš tavęs visiškai nesuprantu, Andzoletai. Man nuostabu, kad, užuot džiaugęsis netikėta ir neįprasta šios dienos mūsų sėkme, tu kalbi man kažkokius keistus dalykus.

— Netikėta — tai tiesa,— karčiai tarė Andzoletas.

— O man atrodė, kad ir bažnyčioje, ir vakare rūmuose, kai man plojo, tu džiaugeisi labiau už mane. Tu žiūrėjai į mane degančiomis akimis, ir aš labai stipriai jaučiau savo laimę; aš mačiau, kaip ji atsispindi tavo veide. Bet dabar tu toks niūrus ir pa-

simetęs,— toks būni tuomet, kai mes neturime duonos arba kai mūsų ateitis mums atrodo netikra ir liūdna.

— O ką gero žada man ateitis? Galbūt ji ir nėra netikra, bet džiaugtis neturiu ko.

— Ko dar tau reikia? Prieš savaitę labai sėkmingai debiutavai grafo rūmuose...

— Tavo pasisekimas užtemdė manąjį, tu pati tai gerai žinai, brangioji.

— Manau, kad ne, na, o jei ir taip, mes negalim vienas kitam pavydėti.

Konsuela šiuos žodžius ištarė taip švelniai ir nuoširdžiai, kad Andzoletas iš karto nusiramino.

— Taip, tu teisi! — sušuko jis, glausdamas sužadėtinę prie krūtinės.— Mes negalim vienas kitam pavydėti, neturim vienas kito apgaudinėti.

Tardamas paskutinius žodžius, jis susigėdęs prisiminė savo intrigėlę su Korile; staiga jam dingtelėjo tokia mintis: grafas, norėdamas galutinai jį sudoroti, nepraleis progos viską papasakoti Konsuelai, kai tik jam pasirodys, kad ji teikia jam vilčių. Jis vėl paniuro, Konsuela irgi susimąstė.

— Kodėl tu pasakei,— paklausė ji po minutės tylos,— kad mes neturime vienas kito apgaudinėti? Tai juk savaime suprantama.

— Žinai, nekalbėkime apie tai čia,— sušnibždėjo Andzoletas.— Bijau, gondolininkai mūsų klausosi ir viską papasakos grafui. Aksomo ir šilko užuolaidos labai plonos, o rūmų gondolininkų ausys keturiskart didesnės nei samdytųjų. Leisk man užeiti pas tave į kambarį,— paprašė jis, kai jie priplaukė prie Korte Mineli krantinės.

— Bet tai prieštarauja mūsų įpročiams ir susitarimui,— atsakė ji.

— O, neatsisakyk,— sušuko Andzoletas,— nestumk manęs į neviltį ir nepykdyk!

Išgąsdinta jo žodžių ir tono, Konsuela nesiryžo prieštarauti. Ji uždegė lempą, užtraukė užuolaidas. Pamačiusi, koks paniuręs ir susimąstęs sužadėtinis, ji apkabino jį.

— Sakyk, kas tau yra? — liūdnai paklausė ji.— Ko tu dabar toks paniuręs ir susijaudinęs?

— Argi nenumanai, Konsuela?

— Ne, garbės žodis!

— Tuomet prisiek, kad nieko neįtari, prisiek man savo motinos siela, prisiek Kristumi, prieš kurį tu meldiesi rytą ir vakarą...

— O! Prisiekiu Kristumi ir savo motinos siela!

— O mūsų meile prisieki?

— Taip, ir mūsų meile, ir mūsų amžinu gyvenimu...

— Tikiu tavimi, Konsuela, kitaip tai būtų pirmas melas tavo gyvenime.

— Na, o dabar paaiškinsi, kas yra?

— Aš nieko tau neaiškinsiu, bet galbūt netrukus mane suprasi... O! Kai ateis tas momentas, tau ir taip bus viskas aišku... Vargas, vargas mums abiems bus tą dieną, kai tu suprasi, kas šiandien mane kamuoja!

— Dieve, kokia baisi nelaimė mūsų tyko? Iki šiol mes nieko neslėpėme vienas nuo kito... Bijau, kad į šį skurdų kambarį grįžome persekiojami piktos lemties. Neveltui, išeidama iš ryto, nujaučiau, kad grįšiu apimta nevilties. Kuo nusikaltau, kad negaliu pasidžiaugti diena, kuri atrodė tokia nuostabi? Argi nesimeldžiau Dievui — nuoširdžiai ir karštai? Ar nenuvijau šalin minčių apie šlovę! Ar nesistengiau kuo geriau dainuoti! Argi nesisielojau dėl Klorindos pralaimėjimo! Juk aš gavau grafo pažadą pakviesti ją kartu su mumis antriesiems vaidmenims, nors jis nė neįtaria, kad pažadėjo man būtent tai, ir negali atsiimti savo žodžio! Kartoju: ką bloga padariau, kad turėčiau kentėti kančias, kurias tu man pranašauji ir kurias aš jau išgyvenu matydama tavo sielvartą?

— Tu iš tiesų nori sutvarkyti angažementą Klorindai, Konsuela?

— Taip, jei grafas laikysis žodžio. Vargšelė visą laiką svajojo apie teatrą, be jo ji neįsivaizduoja savo ateities...

— Ir tu tikiesi, kad grafas dėl tos nemokšos Klorindos atsisakys Rozalbos — toji bent šį tą moka?

— Rozalba nesiskirs su Korile — juk jos seserys ir išeis kartu. Klorindai mes abu padėsim, išmokysim ją geriausiai panaudoti mielą balselį. O publika visuomet bus atlaidi tokiai gražuolei. Pagaliau, jei man pavyktų įtaisyti ją nors tretiesiems vaidmenims, ir tai būtų gerai: ji galėtų savarankiškai pradėti savo karjerą.

— Tu tikra šventoji, Konsuela! Nejaugi nesupranti: toji kvailė, kurią nori padaryti laiminga, niekada neatleis tau už tai, kad jai skirs trečius ar net ketvirtus vaidmenis, o tu pati turėsi pagrindinius?

— Kas man rūpi jos nedėkingumas! Deja! Pernelyg gerai žinau, kas yra nedėkingumas ir nedėkingi žmonės!

— Tu? — nusikvatojo Andzoletas ir pabučiavo ją kaip visada broliškai švelniai.

— Žinoma,— atsakė ji, džiaugdamasi, kad pavyko išsklaidyti liūdnas draugo mintis.— Mano sielai labai artimas ir visada bus artimas kilnusis Porporą. Jis dažnai man girdint išsakydavo gilių, pilnų kartėlio minčių. Galbūt jis manė, kad aš negaliu jų suprasti, tačiau jos visam laikui įkrito man į sielą. Tas žmogus daug iškentėjo, jį graužia sielvartas; klausydamasi liūdnų ir sarkastiškų jo kalbų, aš suvokiau, kad menininkai yra daug pavojingesni ir piktesni negu tu manai, brangusis. Taip pat žinau, kad publika yra lengvabūdė, užmarši, žiauri, neteisinga. Žinau, kad puiki karjera — sunkus kryžius, o šlovė — erškėčių vainikas! Taip, visa tai man ne paslaptis. Aš labai daug galvojau, labai daug mąsčiau

apie tuos dalykus, ir turbūt niekas jau negalės manęs nustebinti; jei kada nors man pačiai teks visa tai patirti, aš surasiu savyje jėgų nenusiminti, nepasiduoti. Štai kodėl šiandien nebuvau apsvaigusi nuo sėkmės, štai kodėl aš nenusimenu dėl tavo niūrių minčių. Aš jų dar gerai nesuvokiu, bet esu tikra, kad su tavimi, jei tu mane mylėsi, aš netapsiu atsiskyrėle, kaip mano vargšas mokytojas, tas kilnus senis ir nelaimingas vaikas.

Klausydamasis savo draugės, Andzoletas vėl atkuto ir pralinksmėjo. Konsuela darė jam didelį poveikį. Jis vis labiau įsitikino, kad ji yra labai tvirta ir tiesi,— šių savybių jam kaip tik ir trūko. Pasikalbėjęs su ja ketvirtį valandos, jis visiškai užmiršo pavydo kančias, ir kai ji vėl pradėjo klausinėti, ko jis toks susirūpinęs, jam pasidarė gėda dėl to, kad įtarinėjo tokią tyrą, nekaltą būtybę. Jis kaipmat sugalvojo paaiškinimą.

— Aš bijau, kad grafas man gali neleisti dainuoti su tavim. Šiandien jis man nepasiūlė dainuoti, o aš, tiesą sakant, tikėjausi, kad jis pasiūlys mudviem atlikti duetą. Greičiausiai, jis visiškai mane užmiršo; net nepastebėjo, kad visai neblogai akompanavau tau klavesinu. Pagaliau, kalbėdamas apie tavo angažementą, jis nė neužsiminė apie manąjį. Kaip tu neatkreipei dėmesio į tokį keistą dalyką?

— Man ir į galvą neatėjo, kad grafas galėtų kviesti mane be tavęs. Argi jis nežino, kad eisiu tik su tokia sąlyga? Ar jis nežino, kad mes sužadėtiniai, kad mylime vienas kitą? Gal tu jam pasakei tai ne visiškai aiškiai?

— Sakiau, Konsuela, bet galbūt jis mano, kad aš giriuosi?

— Na, ką gi, tuomet aš pati pasigirsiu savo meile tau, Andzoletai! Aš jam taip nupasakosiu, kad jis manim patikės! O šiaipjau klysti, mano drauge! Jei grafas neprasitarė apie tavo angažementą, tai tik dėl to, kad tai nuspręstas dalykas — nuo tos dienos, kai tu taip sėkmingai pasirodei jo rūmuose.

— Bet jis dar nepasirašė! O su tavim pasirašys rytoj. Jis pats tau sakė.

— Nejaugi manai, kad aš pasirašysiu pirmoji? Na, jau ne! Gerai, kad įspėjai mane. Mano vardas bus parašytas tik po tavojo.

— Prisieki?

— Kaip tau ne gėda! Verti mane prisiekti dėl to, dėl ko esi tikras! Iš tiesų, tu šiandien manęs nemyli arba nori pakankinti; atrodo, tu netiki, kad aš myliu tave.

Mergaitės akyse pasirodė ašaros, ji įsižeidusi atsisėdo ant kėdės. Šitokia Konsuela atrodė dar žavingesnė.

„Esu tikras kvailys,— pamanė Andzoletas,— visai išėjau iš proto. Kaip galėjau pagalvoti, kad grafas suvilios tokią nekaltą, ištikimai mane mylinčią būtybę! Jis pakankamai patyręs ir, aišku, iš pirmo žvilgsnio suprato, kad Konsuela ne jam skirta. Argi jis būtų buvęs toks kilnus šiandien vakare ir leidęs man įlipti į gondolą, jei nebūtų buvęs tikras, kad jos akyse atrodytų kaip

menkas ir juokingas pliuškis? Ne! Žinoma, ne! Mano likimas aiškus, mano padėtis tvirta. Tegu Konsuela jam patinka, tegu jis meilinasi jai, tegu netgi įsimyli ją,— visa tai tik pagreitins mano karjerą. Ji sugebės iš jo išpešti viską, išvengdama visų pavojų. Greitai šiuos dalykus ji išmanys geriau negu aš. Ji stipri ir atsargi. Mielojo grafo merginimasis Konsuelai bus man naudingas."

Atsikratęs visų abejonių, jis metėsi prie sužadėtinės kojų; pirmą kartą jį apėmė tokia aistra.

— Mano gražuole! — sušuko jis.— Šventoji! Padūkėle! Karaliene! Atleisk, kad galvojau tik apie save, užuot puolęs ant kelių ir dievinęs tave. Šiandien rytą išėjau iš šio kambario susipykęs su tavimi, o turėjau atšliaužti keliais ir prašyti atleidimo! Kaip dar gali mane mylėti, kaip gali šypsotis tokiam galvijui kaip aš? Sušerk savo vėduokle per mano veidą, Konsuela! Sutrypk mane gražiomis savo kojytėmis! Tu šimtą kartų geresnė už mane, nuo šiol aš — amžinas tavo vergas!

— Nesu verta tokių skambių žodžių,— pasakė ji, apkabindama Andzoletą.— Tavo susierzinimą aš suprantu ir tau atleidžiu. Matau, kad tik baimė sukėlė tavo liūdesį ir abejones: baimė išsiskirti su manimi, prarasti bendrą mūsų gyvenimą. Tau pritrūko tikėjimo Dievu. Jau geriau tu būtum mane kuo nors apkaltinęs. Bet aš melsiuosi už tave: „Viešpatie, atleisk jam, kaip aš jam atleidžiu!"

Šią minutę Konsuela buvo labai graži, apie savo meilę ji kalbėjo labai tiesiai ir paprastai, su ispanišku pamaldumu — žmogišku, švelniu ir nuolankiu. Išvargusi nuo patirtų įspūdžių, ji atrodė tokia patraukli ir švelni, kad Andzoletas, dar anksčiau sujaudintas jos nepaprastos sėkmės, dabar pamatė mergaitę visiškai kitomis akimis. Rami broliška jo meilė virto deginančia aistra. Jis buvo iš tų žmonių, kurie žavisi tuo, kas patinka kitiems, ko kiti pavydi ir dėl ko varžosi. Džiaugsmas, kad jis turi Konsuelą, kurios aistringai trokšta kiti, pažadino jame beprotišką geismą, ir Konsuela pirmą kartą pasijuto nesaugi jo glėbyje.

— Būk mano mylimoji! Būk mano žmona! — dusdamas sušuko jis.— Būk mano, mano amžinai!

— Kada nori, nors rytoj,— su angeliška šypsena atsakė jinai.

— Rytoj? Kodėl rytoj?

— Tu teisus, dabar jau po vidurnakčio, mes galim susituokti šiandien. Kai tik išauš, nueisime pas kunigą. Tėvų mes neturime, sutuoktuvėms nereikės ilgai ruoštis. Turiu nedėvėtą kartūno suknelę. Žinai, mano drauge, kai ją siuvausi, sakiau sau: „Vestuvių suknelės aš neturiu, ir jei mano mielasis ryt poryt panorės su manim susituokti, turėsiu vilkėti nešiotą suknelę, o tai, sakoma, prišaukia nelaimę". Neveltui sapnavau, kaip motinėlė paėmė ir paslėpė ją spintoje: ji, vargšė, žinojo, ką daro. Taigi viskas paruošta: saulei tekant mudu prisieksime viens kitam ištikimybę. Aha, nenaudėli, tu norėjai prieš tai įsitikinti, ar aš ne baidyklė?

— Ak, Konsuela, kokia tu dar vaikiška! Tikras vaikas! — nusiminęs sušuko Andzoletas.— Argi galima taip, staiga, susituokti slapta nuo visų! Grafas ir Porpora, kurių globa mums dar reikalinga, labai įsižeis, jei mes taip pasielgsime. Senasis mokytojas manęs nemėgsta, o grafas, aš tai žinau iš patikimų žmonių, nemėgsta ištekėjusių dainininkių. Vadinasi, reikia laiko, norint sulaukti jų sutikimo mūsų vestuvėms. Jei mes ir nuspręsim slaptai susituokti, mums prireiks bent kelių dienų, kad galėtume patyliukais susitvarkyti. Juk negalima nubėgti į San Samuelės bažnyčią, kur visi mus pažįsta; pakaks vienos senučiukės — ir visa parapija po valandos viską žinos.

— Aš apie tai net nepagalvojau,— atsakė Konsuela.— Tai apie ką tu man kalbėjai? Kam tu, nevidone, man sakei: „Būk mano žmona!", jei žinojai, kad kol kas tai neįmanoma? Juk ne aš pirmoji prabilau apie tai, Andzoletai. Tiesa, aš dažnai pagalvodavau, kad mes jau esame subrendę vedyboms, bet niekada nepagalvodavau apie tas kliūtis, apie kurias tu kalbi; pasitikėdama tavo protu ir — žinai, dar kuo? — tavo gera valia, nutariau, kad tu pats turi išspręsti šį klausimą. Aš mačiau, kad tu neskubi su vedybomis, ir nepykau. Tu dažnai sakydavai, kad prieš tai reikia pasirūpinti savo šeimos ateitimi, reikia turėti pinigų. Mano mama buvo tokios pat nuomonės, ir man tai atrodo protinga. Matyt, su vedybomis teks palaukti. Reikia, kad su mumis abiem būtų pasirašytas angažementas, ar ne taip? Ir dar — reikia laimėti publikos palankumą. Ką gi, grįšime prie šio pokalbio po mudviejų debiuto. Bet ko tu taip išbalai, Andzoletai? Dieve mano, ko tu gniauži kumščius? Argi mes ne laimingi? Ar mes būtinai turime prisiekti, kad galėtume mylėti ir pasitikėti vienas kitu?

— O, Konsuela! Kokia tu rami! Kokia tu tyra ir kokia šalta! — įniršęs sušuko Andzoletas.

— Aš? Aš šalta? — savo ruožtu nustebusi ir iš pykčio išraudusi sušuko jaunoji ispanė.

— Aš myliu tave kaip moterį, o tu klausaisi ir atsakinėji man kaip mažas vaikas. Tu žinai tik draugystę, tu net nenutuoki, kas yra meilė. Aš kenčiu, liepsnoju, mirštu prie tavo kojų, o tu man kalbi apie kažkokį kunigą, kažkokią suknelę, apie teatrą...

Konsuela, anksčiau pašokusi iš vietos, dabar vėl atsisėdo — susigėdusi, drebėdama visu kūnu. Ji ilgai tylėjo, o kai Andzoletas vėl pamėgino ją apkabinti, tyliai jį atstūmė.

— Paklausyk,— pasakė ji,— mes turime išsiaiškinti, pažinti vienas kitą. Tu, matyt, iš tikrųjų laikai mane vaiku. Būtų negarbinga tave įtikinėti, kad nesuprantu to, ką jau seniai esu supratusi. Su visokiais žmonėmis esu išvažinėjusi daugiau kaip pusę Europos. Prisižiūrėjau klajojančių artistų ištvirkusių laukinių įpročių, numaniau — deja! — savo vargšės motinos paslaptis, taigi žinojau tai, ką puikiai žino mano metų paprastos mergaitės. Tačiau negalėjau patikėti, kad tu, Andzoletai, nori priversti mane sulau-

žyti priesaiką, kurią daviau Dievui prie savo mirštančios motinos. Aš nelabai vertinu tai, ką aristokratės — kartais girdžiu jų pokalbius — vadina reputacija. Esu per daug neryški būtybė, kad kreipčiau dėmesį į tai, ką žmonės galvoja apie mano garbę,— man garbė yra laikytis savo žodžio ir, mano galva, tavo garbė reikalauja to paties. Galbūt nesu gera katalikė, kaip man norėtųsi,— mane mažai mokė religijos. Suprantama, aš nemoku tokio gražaus elgesio, neturiu tokio supratimo apie dorovę, kaip mokinės, kurios auga vienuolyne ir nuo ryto iki vakaro klausosi dievobaimingų pamokymų. Bet aš turiu savo religiją ir laikausi jos kaip sugebu. Aš nemanau, kad mūsų meilė, metams bėgant vis labiau stiprėjanti, turėtų dėl to prarasti savo tyrumą. Aš negailiu tau bučinių, bet žinau, kad mes neišduodame mano motinos. Aš nenoriu jos išduoti tik dėl to, kad patenkintume nekantrius norus, kuriuos taip lengva pažaboti.

— Lengva! — sušuko Andzoletas, karštai spausdamas ją prie krūtinės.— Lengva! Aš taip ir maniau, kad esi šalta!

— Gerai, laikyk mane šalta! — vaduodamasi iš jo glėbio, sušuko Konsuela.— Tačiau Viešpats mato, aš tave labai myliu.

— Tad eik pas jį! — piktai riktelėjo Andzoletas.— Su manim tau nesaugu. Aš bėgu, kad nepasielgčiau negarbingai.

Jis metėsi prie durų, tikėdamasis, kad Konsuela, kuri niekada neišleisdavo jo nesusitaikiusi, jei tarp jų įvykdavo menkiausias nesutarimas, sulaikys jį ir šį kartą. Ji iš tikrųjų norėjo šokti paskui jį, bet susilaikė; kai jis išėjo, ji pribėgo prie durų, griebė už rankenos, norėdama atidaryti jas ir sugrąžinti jį, tačiau didelių pastangų dėka susitvardė, uždarė duris ir, išsekinta žiaurios vidinės kovos, krito be sąmonės ant grindų. Taip nejudėdama ji pragulėjo iki ryto.

XIV

— Prisipažinsiu, aš ją beprotiškai įsimylėjęs,— kalbėjo grafas Dzustinjanis tą pačią tylią ir ramią naktį, sėdėdamas savo rūmų balkone su bičiuliu Barberigu.

— Taigi duodi suprasti, kad aš negaliu jos įsimylėti,— atsiliepė jaunas ir šaunus Barberigas.— Ką gi, tavo pirmenybė. Bet jei Korilei vėl pavyktų tave įpainioti į savo tinklus, būk malonus, perspėk mane — tuomet ir aš pabandysiu laimę...

— Nesvajok apie tai, jei mane myli! Korilė visuomet man buvo tik žaisliukas. Tačiau aš matau, kad tu iš manęs juokiesi.

— Ne, bet man rodos, ji nebuvo tau tik žaisliukas,— juk dėl jos tu švaistei pinigus ir darei visokias kvailystes.

— Sakykim, kad aš apskritai savo žaidimus žaidžiu aistringai ir darau viską, kad juos pratęsčiau. Bet šį kartą tai daugiau negu susižavėjimas,— tai iš tiesų tikra aistra. Niekada gyvenime nesu sutikęs tokio savito grožio būtybės kaip Konsuela. Ji lyg žibintas: kartais jo šviesa pradeda gesti, bet tuo metu, kai jis, atrodo,

tuoj užges, staiga vėl taip ryškiai įsiliepsnoja, tarsi norėtų užtemdyti žvaigždes.

— Ak! — atsiduso Barberigas.— Toji juoda suknelė, balta skarelė, tas pusiau elgetiškas, pusiau vienuoliškas apsiaustas, išbalęs ramus veidas, iš pirmo žvilgsnio neišraiškingas, laisva ir natūrali laikysena,— kaip ši mergina keičiasi, kokia darosi dieviška, kai pradeda dainuoti! Laimingas esi, Dzustinjani,— tavo rankose jos likimas, jos šlovė!

— Nelabai tikiu ta laime, kurios tu man pavydi! Priešingai, aš bijau, kad jai svetimos gerai man žinomos moterų aistros, kuriomis lengva žaisti. Ar patikėsi, mano drauge, toji mergaitė man yra paslaptis, nors aš visą dieną ją stebėjau ir tyrinėjau. Man rodos, ji neprarado savo ramybės, o aš netekau galvos.

— Taip, tu ją iš tiesų įsimylėjęs ir nieko daugiau nematai. O aš, kadangi neturiu vilties, viską aiškiai matau ir dabar keliais žodžiais mėginsiu tau paaiškinti. Konsuela — nekaltybės žiedelis. Ji myli tą vaikėzą Andzoletą ir mylės dar keletą dienų. Jei tu norėsi šiurkščiai nutraukti šį vaikišką prisirišimą, tai tik labiau jį sustiprinsi, bet jei apsimesi jai abejingas, Konsuela, lygindama jus abu, greit atšals savo išrinktajam.

— Bet jis, nevidonas, gražus kaip Apolonas! Turi puikų balsą, jis sulauks sėkmės. Net ir Korilė dėl jo eina iš proto. Į tokį varžovą negali nekreipti dėmesio, ypač kai turi reikalą su protinga mergina!

— Taip, bet jis vargšas, o tu turtingas, jis nežinomas, o tu — galingas,— atsakė Barberigas.— Svarbiausia sužinoti — Andzoletas jos meilužis ar draugas? Pirmuoju atveju Konsuela greičiau juo nusivils. Antruoju — tarp jų vyks kova, abejonės, ir visa tai pratęs tavo kančias.

— Anot tavęs, aš turiu trokšti to, ko labai bijau, mane siutina vien mintis apie tai. O ką tu pats manai?

— Manau, kad jie nėra meilužiai.

— Bet tai neįmanoma: vaikinas ištvirkęs, drąsus, aistringas, pagaliau jo aplinkos žmonių dorovė...

— Konsuela — retas stebuklas. O tu, mielas Dzustinjani, nors ir esi laimėjęs ne vieną pergalę prieš dailiąją lytį, bet, matau, nesi pakankamai patyręs, jei iš pokalbių su mergaite, iš jos žvilgsnių, net iš judesių nepastebėjai, kad ji tyra kaip kalnų krištolas.

— Kaip tu mane pradžiuginai!

— Saugokis! Tai beprotybė, nesąmonė! Jei tu myli Konsuelą, reikia rytoj pat išleisti ją už vyro. Po savaitės jos valdovas leis jai pajusti visą uždėtų retežių sunkumą, nuobodulį, visas pavydo kančias, sukeltas nemalonaus, neteisingo ir neištikimo sargo. O gražuolis Andzoletas būtent toks ir bus. Aš įdėmiai stebėjau jį vakar Konsuelos ir Klorindos draugijoje, ir galiu neapsirikdamas pasakyti, kokios klaidos ir bėdos jo laukia ateityje. Paklausyk mano patarimo, bičiuli, būsi man dėkingas. Vedybiniai šios klasės

žmonių ryšiai lengvai nutraukiami, ir tu pats žinai, kad tų moterų meilė — aistringas įnoris, o kliūtys tik labiau įpučia ugnį.

— Tavo žodžiai stumia mane į neviltį, nors suvokiu, kad esi teisus.

Grafo nelaimei, šio pokalbio klausėsi žmogus, kuris nepraleido nė vieno žodžio. Palikęs Konsuelą, Andzoletas, vėl apsėstas pavydo, ėmė vaikštinėti aplink savo globėjo rūmus. Jis norėjo įsitikinti, ar grafas neplanuoja pagrobimo — tuo metu tai buvo labai madinga, ir aristokratai beveik niekada nebuvo už tai baudžiami. Andzoletas negirdėjo, ką toliau kalbėjo bičiuliai: mėnuo pakilo virš rūmų, jaunuolio šešėlis vis labiau ryškėjo ant grindinio, ir jaunieji didžiūnai, pastebėję, kad kažkas stovi prie balkono, įėjo į vidų ir uždarė duris.

Andzoletas eidamas mąstė apie nugirstus žodžius. Šio bičiulių pokalbio visiškai pakako, kad jis suprastų, kaip jam elgtis, kaip pasinaudoti geranoriškais Barberigo patarimais savo draugui. Jis užmigo tik paryčiui ir, pamiegojęs apie porą valandų, pašoko ir nubėgo Korte Mineli link. Konsuelos kambario durys buvo uždarytos, tačiau per plyšį jis įžiūrėjo savo draugę. Ji miegojo lovoje apsirengusi, išblyškusi kaip lavonas: nuo ryto vėsos ji atsigavo ir, pasikėlusi nuo grindų, be jėgų krito į lovą su visais drabužiais. Susijaudinęs Andzoletas tylomis stovėjo prie durų, jį graužė sąžinė. Pagaliau pamatęs, kad mergaitė guli nejudėdama lyg letargo apimta — šiaip ji miegodavo labai jautriai,— jis baisiai išsigando; įkišęs į durų plyšį peilį, atšovė skląstį. Konsuela buvo labai išvargusi, nusikamavusi ir negirdėjo triukšmo. Andzoletas įėjo, užšovė duris, atsiklaupė prie lovos ir ėmė laukti mergaitės pabudimo. Kai Konsuela pabudusi išvydo savo draugą, vos nesuriko iš džiaugsmo, bet, ištiesusi rankas jį apkabinti, staiga jas atitraukė ir su siaubu atšlijo nuo jo.

— Matau, kad dabar manęs bijai ir, užuot mane pabučiavusi, taikaisi pabėgti! — nusiminė Andzoletas.— Taip, aš smarkiai nubaustas! Atleisk man, Konsuela! Aš čia daugiau kaip valandą saugojau tavo miegą. Nejaugi po to negali pasitikėti savo draugu? Atleisk, sesute, pirmą ir paskutinį kartą aš daviau tau dingstį supykti ant manęs, atstumti mane, savo brolį. Daugiau niekada nesuteršiu šventos mūsų meilės gėdingais norais. Jei sulaužysiu šią priesaiką — mesk mane, išvaryk! Štai čia, prie tavo mergiško patalo, kuriame mirė vargšė tavo motina, aš prisiekiu gerbti tave taip pat, kaip gerbiau iki šiol, prisiekiu nebučiuoti tavęs, jei tu to nenorėsi iki mūsų vedybų. Sakyk, ar tu patenkinta manimi, mano brangioji, mano šventoji Konsuela?

Konsuela tylėdama priglaudė prie krūtinės šviesiaplaukę venecijiečio galvą ir apsipylė ašaromis. Ašaros nuplovė jos skausmą; vėl padėjusi galvą ant kietos pagalvės, ji tyliai tarė:

— Prisipažįstu, aš vos gyva; visą naktį nesumerkiau akių — mes taip baisiai su tavim išsiskyrėm.

— Miegok, Konsuela! Užmik, mano angele! — meiliai atsakė Andzoletas.— Atsimeni tą naktį, kai tu paguldei mane į savo lovą, o pati tuo metu meldeisi ir dirbai prie šio staliuko? Dabar mano eilė budėti ir saugoti tavo miegą. Pamiegok dar, mano vaike, o kol tu valandą kitą miegosi, aš peržiūrėsiu tavo natas ir tylomis pasimokysiu. Niekas mūsų iki vakaro nepasiges, jei apskritai kas nors dar mus šiandien prisimena. Miegok, taip man parodysi, kad man atleidai ir tiki manimi.

Konsuela laiminga nusišypsojo. Jis pabučiavo ją į kaktą, atsisėdo už staliuko, o ji užmigo gaiviu ir saldžiu miegu.

Andzoletas taip ilgai ramus gyveno šalia šios nekaltos mergaitės, kad jam buvo visai nesunku po vakarykščio susijaudinimo grįžti prie savo įprasto — brolio — vaidmens. Ši broliška meilė buvo, taip sakant, normalus jo sielos būvis.

Be to, naktį nugirstas pokalbis dar labiau sustiprino jo apsisprendimą.

„Ačiū jums, mieli ponai,— galvojo Andzoletas,— jūs man davėte savosios moralės pamoką ir, patikėkite, „nevidonas vaikėzas" sugebės ja pasinaudoti geriau už jūsų sluoksnio ištvirkėlį plevėsą. Jei turėjimas atšaldo, jei buvimas kartu sukelia persisotinimą ir pasišlykštėjimą, mes sugebėsime išsaugoti tą liepsną, kurią, jūsų manymu, taip lengva užpūsti. Mes sugebėsime susilaikyti ir nuo pavydo, ir nuo išdavysčių, ir netgi nuo meilės malonumų. Jūsų pranašystės, išminčiau Barberigai, žlugs; naudinga iš jūsų mokytis!"

Taip bemąstydamas Andzoletas, taip pat išvargintas nemigo nakties, užsnūdo padėjęs galvą ant stalo. Tačiau miegas nebuvo gilus: kai saulė artėjo prie laidos, jis pašoko ir priėjo pažiūrėti, ar Konsuela nepabudo. Besileidžiančios saulės spinduliai pro langą nuostabia purpurine šviesa užliejo ir seną lovą, ir miegančią joje gražiąją mergaitę. Balto muslino skarą Konsuela buvo užmetusi ant kryželio, kabančio galvūgalyje, ir pasidariusi užuolaidą. Lengvas muslinas gracingai krito ant jos lankstaus, taisyklingų linijų kūno. Rausvoje prieblandoje ji gulėjo tarsi gėlė, į vakarą nulenkusi savo žiedą. Jos nuostabūs juodi plaukai išsidraikė ant baltų matinių pečių, rankos gulėjo sukryžiuotos ant krūtinės kaip šventosios,— mergaitė atrodė tokia tyra ir dieviškai graži, kad Andzoletas mintyse sušuko:

„O, grafe Dzustinjani, kaip gaila, kad tu nematai jos dabar, ir šalia jos — pavydaus ir budraus sargo, saugančio brangenybę, kuri niekada nebus tavo!"

Tą pačią akimirką lauke pasigirdo lengvas šnaresys: jautri Andzoleto ausis išgirdo vandens pliuškenimą prie namelio, kuriame gyveno Konsuela. Į Korte Mineli gondolos retai užsukdavo, be to, Andzoletas tą dieną buvo labai nuovokus. Jis užšoko ant kėdės ir pažvelgė pro langelį, pro kurį matėsi siauras kanalas. Jis pamatė grafą Dzustinjanį: išlipęs iš gondolos, grafas priėjo prie pusnuogių vaikų, žaidusių ant kranto, ir ėmė jų klausinėti.

Iš pradžių Andzoletas nesumetė, kaip pasielgti: pažadinti savo draugę ar užšauti duris. Bet per tas dešimtį minučių, kol grafas kalbėjosi su vaikais ir ieškojo Konsuelos mansardos, Andzoletas spėjo susitvardyti. Jis pravėrė duris, kad galima būtų įeiti be triukšmo, o pats grįžo prie staliuko ir apsimetė rašąs gaidas. Širdis jo krūtinėje daužėsi, bet veidas buvo ramus ir neišdavė susijaudinimo.

Iš tikrųjų, grafas įėjo ant pirštų galų, norėdamas staiga užklupti Konsuelą. Jis nudžiugo pamatęs vargingai apstatytą kambarį, jam atrodė, kad ši aplinkybė palengvins pasiekti tikslą. Jis atsinešė pasirašytą kontraktą ir tikėjosi, kad dėl šio dokumento nebus sutiktas itin griežtai. Bet vos pažvelgęs į tą keistą šventovę, kur gražioji mergaitė miegojo angelo miegu, pagarbiai saugoma savo patenkinto mylimojo, vargšas Dzustinjanis visai sutriko, susipainiojo savo apsiauste, išdidžiai užmestame ant peties, ir ėmė trypčioti tarp stalo ir lovos, nežinodamas, į ką kreiptis. Andzoletas pajuto atsikeršijęs už vakarykštę žeminančią sceną prie gondolos.

— Jūsų šviesybe, pone grafe! — sušuko jis atsistodamas ir apsimesdamas baisiai nustebęs dėl šio netikėto vizito.— Tuojau pažadinsiu savo... sužadėtinę.

— Ne! — atsakė grafas, spėjęs atitokti; jis nusisuko nuo Andzoleto, kad galėtų iki soties pasigėrėti miegančia Konsuela.— Aš laimingas, kad matau ją tokią, ir draudžiu tau ją žadinti.

„Taip, taip! Gėrėkis ja! — mąstė Andzoletas.— Man to ir tereikia."

Konsuela nepabudo, ir grafas, pritildęs balsą, labai linksmai ir meiliai ėmė ja žavėtis.

— Tu buvai teisus, Dzoto,— pasakė jis nesivaržydamas,— Konsuela — geriausia dainininkė visoje Italijoje, o aš klydau, abejodamas, kad ji dar ir gražiausia mergina pasaulyje.

— Bet jūs, didžiai gerbiamas grafe, laikėte ją bjauria,— klastingai pastebėjo Andzoletas.

— Ir tu, aišku, persakei jai šiurkščius mano vertinimus? Na, nieko, tikiuosi atpirkti savo kaltę, ir tau nepavyks daugiau man kenkti.

— Kenkti jums, jūsų šviesybe? Kaip galėčiau tą padaryti, net jei tokia mintis ateitų man į galvą?

Čia Konsuela sujudėjo.

— Leiskime jai ramiai nubusti, kad neišgąsdintume jos. Ar galiu atsisėsti už stalo? Man reikia perskaityti Konsuelos kontraktą. Štai ką,— pridūrė grafas, kai Andzoletas klusniai užleido vietą,— kol ji miega, tu gali žvilgtelėti į jos kontraktą.

— Kontraktas prieš bandomąjį debiutą? Tiesiog nuostabu, o mano taurusis globėjau! Ir debiutas įvyks dar nepasibaigus Korilės kontraktui?

— Tai manęs neįaudina. Netesybos — tūkstantis cechinų. Mes sumokėsime jai, ir tiek.

— O jei Korilė pradės intrigas?

— Tuomet uždarysime ją į kalėjimą.

— Dieve mano! Sinjorui grafui kliūčių nėra!

— Taip, Dzoto,— sausai atkirto grafas,— mes būtent tokie: jei jau ko nors įsigeidžiame — siekiame to bet kuria kaina.

— Ką? Kontrakto sąlygos tokios pat kaip Korilės? Nežinomai debiutantei mokėsite tiek, kiek garsiai dainininkei, publikos numylėtinei?

— Naująją dainininkę visi dievins dar labiau. Jei tokios sąlygos jos nepatenkins, tai pakaks vieno jos žodžio, ir ji gaus dvigubai daugiau. Viskas priklauso nuo jos pačios,— pridūrė grafas garsiau, nes pamatė, kad Konsuela bunda.— Jos likimas jos rankose.

Išgirdusi per miegus šiuos žodžius, Konsuela pasitrynė akis ir įsitikinusi, kad nesapnuoja, pašoko iš lovos. Nesistebėdama dėl tokio keisto vizito, ji susitvarkė plaukus, užsimetė mantiliją ir patikliai įsiterpė į pokalbį:

— Jūs per daug geras, sinjore grafe, bet aš nesu tokia pasipūtėlė, kad galėčiau išnaudoti jūsų gerumą. Iki debiuto nepasirašysiu kontrakto. Aš galiu nepatikti publikai, man gali nepasisekti — ir mane nušvilps. Kas atsitiks, jei tą dieną neturėsiu balso, pasimesiu, pagaliau, tiesiog būsiu negraži... Davęs žodį, jūs neatsiimsite jo dėl savo išdidumo, o aš taip pat esu išdidi, kad galėčiau tuo piktnaudžiauti...

— Būsite negraži tokią dieną, Konsuela! — rydamas ją akimis sušuko grafas.— Jūs — negraži? Pasižiūrėkite į save dabar! — paėmęs už rankos, jis privedė ją prie veidrodėlio.— Jei esate žavinga su šiais apdarais, tai kaipgi atrodysite apiberta brangenybėmis, spindinti ir triumfuojanti?

Matydamas grafo įžūlumą, Andzoletas iš pykčio kone griežė dantimis. Bet Konsuela kiek ironiškai ir abejingai priėmė vulgarius grafo komplimentus, ir Andzoletas nusiramino.

— Sinjore grafe,— tarė ji, atstumdama nuo savęs veidrodžio šukę, kurią grafas laikė prieš jos veidą,— nesudaužykite mano veidrodžio gabalėlio: aš niekada jokio kito neturėjau ir labai jį branginu, nes jis niekada nėra manęs apgavęs. Kokia bebūčiau — bjauri ar graži, atsisakau priimti jūsų dosnumą. Be to, privalau atvirai jums pasakyti, kad nedebiutuosiu ir nepasirašysiu kontrakto, jei mano sužadėtinis, kuris stovi dabar prieš jus, nebus pakviestas į jūsų teatrą. Mes su juo turime pasirodyti publikai toje pačioje scenoje. Mes negalime išsiskirti, kadangi ruošiamės susituokti.

Šis netikėtas prisipažinimas šiek tiek nustebino grafą, tačiau jis greitai susitvardė.

— Jūs teisi, Konsuela,— atsakė jis,— aš tikrai neketinu jus išskirti. Dzoto debiutuos kartu su jumis. Tačiau neturime pamiršti, kad jis, nors ir labai talentingas, vis dėlto jums neprilygsta.

— Aš manau kitaip,— karštai atsakė Konsuela paraudusi, tartum būtų įžeidę ją pačią.

— Žinau, žinau, kad jis yra daugiau jūsų, o ne profesoriaus mokinys,— šypsodamasis atsakė grafas.— Nesiginkite, mano gražuole! Prisimenate, Porpora, sužinojęs apie jūsų draugystę su Dzoto, sušuko: „Dabar aš suprantu, iš kur tie jo sugebėjimai, atsveriantys daugybę jo trūkumų".

— Aš labai dėkingas ponui profesoriui! — nejaukiai šyptelėjo Andzoletas.

— Nieko, jis pakeis savo nuomonę,— linksmai tarė Konsuela.— Publika privers mano brangųjį šaunųjį mokytoją manyti kitaip.

— Jūsų brangus ir šaunus mokytojas — geriausias teisėjas, geriausias vokalo žinovas pasaulyje,— paprieštaravo grafas.— Tegu Andzoletas ir toliau klauso jūsų nurodymų. Tai jam bus tik į naudą. Tačiau, kartoju, mes negalime pasirašyti su juo kontrakto, kol nežinome, kaip jį sutiks publika. Tegu jis debiutuoja, o paskui, jei jis mums patiks, galėsime patenkinti jo reikalavimus.

— Tuomet mes debiutuosime kartu. Mes klusnūs jūsų tarnai, pone grafe. Tačiau jokio kontrakto iki debiuto! Mano nuomonės nieks nepakeis...

— Galbūt jūsų nepatenkina mano siūlomos sąlygos? Tad kelkite savo, Konsuela. Štai jums plunksna — pati braukykite, papildykite; mano parašas — apačioje.

Konsuela paėmė plunksną. Andzoletas pabalo; grafas, tai pastebėjęs, iš pasitenkinimo įsikando galiuką savo žabo, kurį visą laiką pešiojo. Ryžtingai perbraukusi kontraktą, Konsuela virš grafo parašo įrašė: „Andzoletas ir Konsuela įsipareigoja drauge priimti sąlygas, kurias grafas malonės pasiūlyti po jų debiuto, įvyksiančio kitą mėnesį San Samuelės teatre". Ji skubiai pasirašė ir padavė plunksną mylimajam.

— Pasirašyk neskaitęs,— pasakė ji,— bent šitaip mūsų geradariui įrodysi savo dėkingumą ir pasitikėjimą.

Andzoletas vis dėlto prieš pasirašydamas perbėgo akimis tekstą. Grafas taip pat perskaitė, žiūrėdamas per jo petį.

— Konsuela! — sušuko grafas.— Iš tikrųjų, keista jūs mergaitė! Esate nuostabi! Na, o dabar kviečiu jus abu pietų,— pridūrė jis; suplėšęs kontraktą, jis pasiūlė Konsuelai ranką.

Mergaitė priėmė pasiūlymą, bet paprašė grafą kartu su Andzoletu palaukti jos gondoloje, kol ji susitvarkys.

„Matyt, turėsiu iš ko pasisiūdinti vestuvinę suknelę",— likusi viena, pagalvojo Konsuela.

Ji užsivilko kartūno suknelę, susišukavo plaukus ir nuskrido laiptais žemyn, visu balsu dainuodama kažkokią skambią muzikinę frazę. Grafas, norėdamas parodyti išskirtinę pagarbą, su Andzoletu laukė jos laiptuose. Neįtardama, kad Dzustinjanis gali būti taip arti, ji vos neįpuolė jam į glėbį, tačiau atsitokėjusi griebė jo ranką ir, pagal vietos paprotį, pagarbiai pabučiavo — kaip val-

dinė, nenorinti peržengti juos skiriančių barjerų. Po to puolė sužadėtiniui ant kaklo ir linksmai, šelmiškai nusiteikusi, stryktelėjo į gondolą, nelaukdama pagalbos savo ceremoningojo globėjo, kuris buvo šiek tiek nepatenkintas.

XV

Matydamas Konsuelos abejingumą pinigams, grafas mėgino sužadinti joje garbės troškimą: pasiūlė jai briliantų ir apdarų, tačiau ji atsisakė. Iš pradžių Dzustinjanis manė, kad ji suprato slaptus jo kėslus, tačiau netrukus įsitikino, jog tai yra paprastos mergaitės išdidumas: ji nenorėjo nepelnytų dovanų. Tačiau jis privertė ją paimti balto atlaso suknelę, sakydamas, kad nepadoru rodytis jo salone su kartūno suknele, ir pareikalavo, kad ji iš pagarbos jam atsisakytų savo paprastų rūbelių. Ji pakluso ir pateko į madingų siuvėjų rankas; sužavėti jos nuostabios figūros, tie negailėjo jai medžiagos... Per dvi dienas ji virto puošnia dama; grafas padovanojo jai perlų vėrinį — kaip mokestį už tą vakarą, kai ji savo dainavimu sužavėjo jį ir jo draugus. Konsuela vis tiek buvo graži, nors tie puošnūs apdarai neatitiko jos savito grožio ir buvo skirti lėkštai publikai. Tačiau jai tai nepavyko. Konsuela iš pirmo žvilgsnio nieko nestebino: ji buvo išbalus, o jos — kuklios, užsiėmusios savo reikalais mergaitės — akyse nebuvo tos ugnies, nuolat degančios žvilgsniuose moterų, kurios trokšta tik vieno — sublizgėti. Rimtas ir susimąstęs veidas atspindėjo jos vidų. Už stalo ji plepėjo visokius niekus, mandagiai kęsdama nuobodžias aukštosios visuomenės kalbas, ir niekas, ją stebėjęs, negalėjo pavadinti jos gražia. Tačiau kai tik jos veidas nušvisdavo linksma vaikiška šypsena, išduodančia sielos skaistumą, visi tuoj pat pamatydavo, kokia ji miela. Kai ją pagaudavo įkvėpimas, kai ji kuo nors gyvai susidomėdavo ar susijaudindavo, kaipmat pasikeisdavo — genialumo ir meilės ugnis įsiliepsnodavo joje, ir ji visus sužavėdavo, patraukdavo, pavergdavo, pati visai nesuvokdama savo galių.

Grafą stebino ir keistai kamavo jo jausmai Konsuelai. Jis turėjo menišką sielą, ir Konsuela pirmoji užgavo ir privertė skambėti jos stygas. Bet ir dabar didžiūnas nesuprato, kokie menki ir bejėgiški yra jo mėginimai pavergti šią moterį, nepanašią į tas, kurias jam pavyko išvesti iš kelio.

Jis nutarė kantriai laukti ir pamėginti sužadinti joje konkurencijos jausmą: jis pakvietė Konsuelą į teatrą, į savo ložę, tikėdamasis, kad Korilės sėkmė sukels jai garbės troškulį. Tačiau rezultatas buvo visai ne toks, kokio jis laukė. Iš teatro Konsuela išėjo susimąsčiusi, pavargusi nuo plojimų triukšmo. Ji nusivylė Korile, neradusi joje tikro talento, didingos aistros. Konsuela laikė save pakankamai išmanančia, kad galėtų vertinti jos dirbtinį talentą, kurį iš pat pradžių pražudė netvarkingas gyvenimas ir egoizmas. Ji abejingai paplojo primadonai, ištarė keletą santū-

rių pagyrimo žodžių, tačiau nepanoro vaidinti komedijos — liaupsinti varžovę, kuri nesukėlė jai nei baimės, nei susižavėjimo. Akimirką grafui pasirodė, kad Konsuela širdyje pavydi Korilei — jei ne jos talentui, tai bent pasisekimui.

— Jos pasisekimas yra niekingas palyginti su tuo, koks laukia jūsų,— pasakė grafas.— Tai tik blyškus atspindys būsimų jūsų pergalių, jei publikai pasirodysite taip, kaip mums pasirodėte. Tikiuosi, jūsų neišgąsdino tai, ką čia pamatėte?

— Nė kiek, sinjore grafe,— atsakė ji šypsodamasi.— Ši publika manęs negąsdina, aš net negalvoju apie ją. Aš galvoju, ką dar galima padaryti su šiuo vaidmeniu. Korilė atlieka jį puikiai, bet, man rodos, jame yra ir kitų, jos neišnaudotų galimybių.

— Ką, jūs negalvojate apie publiką?

— Ne, aš galvoju apie partitūrą, apie kompozitoriaus sumanymą, apie patį vaidmenį, orkestrą, kurio galimybes reikia išnaudoti, o trūkumus paslėpti, kai kuriose vietose stengiantis pranokti pačiai save. Manau, kad chorui reikia griežtesnio dirigavimo; svarstau, kuriose vietose reikės panaudoti visus savo sugebėjimus, o kuriose — patausoti jėgas. Matote, pone grafe, yra apie ką galvoti, o publika... nieko nesupranta ir nieko negali manęs išmokyti.

Jos protingos mintys ir griežti vertinimai priblokė Dzustinjanį, jis nedrįso daugiau klausinėti ir su baime galvojo, kokiais būdais gali toks gerbėjas kaip jis pavergti šį nepaprastą protą.

Abiejų jaunuolių debiutui buvo ruošiamasi pagal visas taisykles. Grafas ir Porpora, Konsuela ir jos mylimasis nuolat ginčijosi ir svarstė. Senasis mokytojas ir jo talentinga mokinė pasisakė prieš puošnius skelbimus, prieš daugybę smulkių ir lėkštų gudrybių, kurios mūsų laikais taip ištobulintos, kad nėra nė kalbos apie padorumą. To meto Venecijoje laikraščiai nevaidino didelio vaidmens šioje sferoje. Dar niekas nemokėjo sumaniai prisivilioti publikos, nedarė reklamos, neišsigalvojo artistų biografijų ir nesinaudojo klakeriais. Siaurame rate vykdavo machinacijos ir aistringos intrigos, bet viską lemdavo pati publika, naiviai žavėdamasi vienais artistais ir nuoširdžiai nemėgdama kitų. Ir ne visuomet čia svarbiausią vietą užimdavo menas. Tais laikais — kaip ir dabar — Melpomenės rūmuose virė intrigos intrigėlės, bet anksčiau nemokėta nuslėpti nesutarimų priežasčių, sumaniai prisidengus karšta meile menui. O po visu tuo iš tikrųjų slėpėsi smulkūs žmogiški jausmai, nepridengti civilizacijos.

Šiuos reikalus Dzustinjanis tvarkė daugiau kaip didžiūnas mecenatas, o ne kaip teatro direktorius. Jis labiau troško garbės nei pinigų. Savo salonuose jis ruošė publiką, kurstydamas joje norą pamatyti jo spektaklius. Jo metodai patraukti publiką nebuvo nei pigūs, nei lėkšti — jis išdykėliškai siekė meilės pergalių, sumaniai išnaudodamas aukštuomenės paskalas. Ir dabar jis palengva, labai meistriškai ėmėsi griauti savo paties sukurtą Korilės šlovę. Visi matė jo pastangas išgarsinti naująją žvaigždę

ir buvo įsitikinę, kad jam jau priklauso tas stebuklas, kurį jis rengėsi jiems pristatyti. Vargšė Konsuela dar nenumanė, kokius jausmus ji kelia grafui, o visa Venecija jau kalbėjo, kad Korilė jam nusibodusi ir jis norįs ją pakeisti, todėl rengiąs savo naujos meilužės debiutą. Kai kurie sakė: „Koks pasityčiojimas iš publikos ir kokia žala teatrui! Jo numylėtinė — kažkokia gatvės dainininkė, ji nieko nemoka ir turi vien gražų balsą bei pakenčiamą išvaizdą".

Korilės šalininkai griebėsi intrigų. Vaidindama atstumtąją auką, ji kurstė savo draugus susidoroti su įžūlia Zingarella (čigoniuke). Ginti Konsuelos stojo moterys, kurių vyrus ar mylimuosius buvo suviliojusi Korilė; gynė ją ir vyrai, kurie manė: tegul žinomi Venecijos donžuanai sukasi aplink naująją debiutantę ir palieka ramybėje jų žmonas; pagaliau tarp Korilės priešininkų buvo jos atstumti meilužiai, kurie troško, kad jos varžovė atkeršytų už juos.

Tikrieji dilettanti di musica [1] taip pat suskilo į dvi stovyklas. Vienoje buvo šalininkai tokių autoritetų kaip Porpora, Marčelas, Jomelis ir kiti, tikintys, kad talentingos dainininkės pasirodymas scenoje atgaivins geras senas tradicijas. Kitoje būrėsi antrarūšiai kompozitoriai, kurių lengvus kūrinius mielai atlikdavo Korilė: jos pasitraukimas jiems buvo nenaudingas. Apskritai sujudo visas San Samuelės teatras: orkestro muzikantai baiminosi, kad reikės sėsti prie seniai užmirštų partitūrų ir gerokai paplušėti, visas personalas laukė reformų ir su tuo susijusių trupės pakeitimų, netgi scenos mašinistai, kostiumininkai, kirpėjai — visi nerimo, pasisakydami už arba prieš debiutą.

Tiesą sakant, respublikoje šiuo debiutu buvo domimasi labiau nei naująja vyriausybe, kurios vadovu neseniai tapo dožas Pjetras Grimaldis, taikiai perėmęs valdžią iš savo pirmtako dožo Luidžio Pizanio.

Konsuela jautėsi prislėgta, ją vargino laukimas ir visi tie rūpesčiai, susiję su karjeros pradžia. Ji buvo pasiryžusi debiutuoti be jokio pasirengimo, iš karto, kai tik išmoks naują operą. Visiškai nesuprasdama tų gausių intrigų, ji laikė jas daugiau pavojingomis negu naudingomis ir buvo įsitikinusi, kad galima apsieiti ir be jų. Tačiau grafas geriau išmanė teatrinio gyvenimo paslaptis ir, trokšdamas, kad įsivaizduojamas jo artumas Konsuelai keltų ne pajuoką, o pavydą, stengėsi surasti kuo daugiau Konsuelos šalininkų. Kasdien jis išsikviesdavo ją ir pristatydavo miesto ir provincijos aristokratijai. Konsuelos kuklumas ir prislėgta dvasinė būsena nelabai padėjo jo sumanymui, tačiau pakakdavo jai uždainuoti, ir pergalė būdavo akivaizdi.

Andzoletas anaiptol nepritarė draugės bodėjimuisi visokiais pašaliniais būdais siekti pasisekimo. Pats jis toli gražu nebuvo tikras dėl savo sėkmės. Visų pirma grafas juo nelabai domėjosi;

[1] muzikos mėgėjai *(it.)*

antra vertus, tenoras, kurį jis ruošėsi pakeisti, buvo pirmos klasės dainininkas, taigi nebus lengva priversti publiką jį pamiršti. Tiesa, Andzoletas taip pat kas vakarą dainuodavo grafo rūmuose, ir Konsuela nepaprastai vikriai sugebėdavo iškelti jį į pirmą planą dainuojant duetus; jos stiprus, gerokai pranokstantis jo sugebėjimus, talentas įkvėpdavo Andzoletą ir jis dažnai dainuodavo labai gerai. Jam daug plojo, skatino jį, tačiau gražus jaunuolio balsas nublankdavo vos pradėjus dainuoti Konsuelai, ir ne tik klausytojai, bet ir jis pats su siaubu suvokdavo savo trūkumus. Jam reikėjo smarkiai kibti į darbą, tačiau Konsuela niekaip negalėjo jo įtikinti rytais dainuoti kartu su ja jos namelyje, kur ji tebegyveno, nepaisydama grafo pasiūlymų įkurdinti ją geresnėje vietoje. Andzoletas buvo užsiėmęs įvairiais rūpesčiais, vizitais, intrigomis, nereikšmingais darbeliais ir neturėjo nei laiko, nei noro dirbti.

Andzoletas, be kita ko, priėjo išvados, kad pavojingiausias jo priešas yra Korilė. Žinodamas, kad grafas su ja daugiau nesusitikinėja ir ja nebesidomi, jis nutarė ją aplankyti ir pamėginti palenkti į savo pusę. Jo žiniomis, dainininkė linksmai ir filosofiškai priėmė grafo neištikimybę ir kerštą; ji gavo puikų Paryžiaus italų operos pasiūlymą ir dabar laukia savo varžovės žlugimo, dėl kurio ji, matyt, yra tikra, o kol kas šaiposi ir tyčiojasi iš nerealių grafo ir jo bičiulių svajonių. Klastingas ir atsargus Andzoletas nutarė nuginkluoti baisųjį priešą. Kartą, išsipuošęs ir išsikvėpinęs, jis išsiruošė pas ją apie vidudienį, tuo laiku, kai Venecijos rūmuose viešpatauja ramybė, visi ilsisi ir retai lanko vieni kitus.

XVI

Jis užtiko Korilę vieną puikiame buduare; ji snūduriavo ant kušetės, apsivilkusi žavingu *negliže*, kaip sakydavo tais laikais. Tačiau dienos šviesoje Andzoletas pastebėjo, koks pasikeitęs jos veidas: matyt, ne taip jau lengvai ji išgyveno istoriją su Konsuela, kaip mėgino įtikinti jos gerbėjai.

— O, čia tu, šelmi! — šūktelėjo ji, linksmai plekšnodama jam į veidą ir duodama ženklą tarnaitei išeiti ir uždaryti duris.— Vėl atėjai saldžialiežuvauti? Ar tik nemanai mane įtikinti, kad nesi klastingiausias iš visų gerbėjų ir vikriausias iš visų šlovės medžiotojų? Jūs, mano mielas drauge, esat didžiausias išpuikėlis, jei manote, kad netikėtas jūsų dingimas po tiekos švelnių prisipažinimų bent kiek mane nuliūdino. Ir didžiausias kvailys, kad privertėte mane jūsų laukti: po paros aš jus visai pamiršau.

— Para! Bet juk tai baisiai daug! — bučiuodamas aukščiau alkūnės stiprią ir apvalią Korilės ranką, atsakė jis.— Ak, jei galėčiau tuo patikėti, labai didžiuočiausi savimi! Bet gerai žinau: jei būčiau buvęs toks lengvatikis ir kaip gryną pinigą priėmęs jūsų kalbas...

— Siūlau užmiršti, ką kalbėjau. Jei tu būtum tuomet pas mane atėjęs, nebūčiau tavęs priėmusi. Tačiau kaip drįsai ateiti šiandien?

— Argi tai bloga — nelįsti žmonėms į akis, kai jiems sekasi, ir ateiti pas juos pareikšti meilės ir ištikimybės jausmų, kai jie...

— Tęsk! „Kai jie patekę į nemalonę?" Esi labai kilnus ir jautrus, įžymusis mano drauge! — Korilė atsirėmė į juodą atlasinę pagalvėlę, šaižiai ir kiek dirbtinai juokdamasi.

Ryškioje vidudienio šviesoje atstumtoji primadona atrodė kiek nublankusi, išgyvenimai paliko pėdsakus jos gražiame, žydinčiame veide; vis dėlto Andzoletas, kuriam dar niekada neteko būti vienam su tokia puošnia ir švytinčia moterimi, pajuto, kad kažkas sujudo tame jo sielos kampelyje, į kurį nepanoro nusileisti Konsuela ir iš kurio jis sąmoningai išvijo šviesų jos paveikslą. Anksti ištvirkę vyrai kartais gali jausti draugiškus jausmus skaisčiai, nepatyrusiai merginai, bet įžiebti juose aistrą pajėgia tik koketė. Į Korilės pašaipas Andzoletas atsakinėjo meilės prisipažinimais. Eidamas pas ją, jis nusprendė suvaidinti įsimylėjėlį, o čia staiga iš tiesų pajuto meilę. Sakau „meilę", kadangi nežinau geresnio termino, nors vartoti šį nuostabų žodį apibūdinti tiems jausmams, kuriuos sukelia šaltos, žaidžiančios žemais instinktais moterys kaip Korilė, reiškia jį suteršti. Pastebėjusi, kad jaunasis tenoras rimtai susižavėjęs, ji atsileido ir ėmė švelniau juokauti.

— Prisipažinsiu, tu man patikai visą vakarą,— pasakė ji,— bet iš tikrųjų aš tavęs negerbiu. Žinau, kad esi garbėtroška, vadinasi, klastingas ir linkęs išduoti. Tavimi negalima pasitikėti. Tą naktį mano gondoloje suvaidinai despotą ir pavyduolį. Man nusibodo drungni jaunų didikų garbinimai ir su tavim man būtų buvę įdomiau, bet tu, niekingas berniūkšti, mane apgaudinėjai: tu buvai įsimylėjęs kitą ir dabar tebemyli ir nori ją vesti... Ką? O, puikiai žinau: mano varžovę, debiutantę, naująją Dzustinjanio meilužę. Gėda mums abiems, visiems trims, ne — visiems keturiems! — nejučia įsikalbėjusi, suriko ji ir atitraukė nuo Andzoleto savo ranką.

— Kokia jūs žiauri! — sušuko jis, vėl stengdamasis sugriebti jos putlią rankutę.— Jūs turėtumėt suprasti, kas man atsitiko, kai pirmą kartą jus pamačiau, o ne galvoti apie tai, kas mane domino iki tos lemtingos akimirkos... Jūs pati galite susiprasti, kas buvo po to. Bet ar verta mums galvoti apie tai dabar, kai...

— Aš visai neketinu pasitenkinti užuominomis ir nutylėjimais. Sakyk tiesiai: tu dar tebemyli čigonę? Tu vesi ją?

— Jei aš ją myliu, kodėl iki šiol nevedžiau?

— Galbūt todėl, kad anksčiau tam priešinosi grafas. Dabar visi žino, kad jis pats to nori. Netgi kalbama, kad jis trokšta pagreitinti vestuves, o mergiotė seniai...

Andzoletas paraudo išgirdęs, kaip įžeidinėjama būtybė, kurią jis dievina.

— Aha! Tu įsižeidei! — sušuko Korilė.— Puiku! Tai viskas, ką norėjau sužinoti. Tu myli ją. Kada gi vestuvės?

— Nebus jokių vestuvių.

— Vadinasi, jūs dalijatės su grafu? Neveltui jis toks malonin-gas jums.

— Dėl Dievo meilės, sinjora, nekalbėkime nei apie grafą, nei apie ką kita, kalbėkime tik apie mus abu.

— Sutinku! Taigi šiuo metu mano buvęs meilužis ir tavo bū-simoji žmona...

Andzoletas supyko. Jis atsistojo nutaręs išeiti. Bet taip jis tik dar stipriau įpūstų neapykantą moters, kurią norėjo palenkti į savo pusę. Nelaimingas ir suniekintas, jis dvejojo.

Korilė degė troškimu pastūmėti jį į neištikimybę — ne dėl to, kad mylėjo, o dėl to, kad atkeršytų Konsuelai, nors ir nebuvo vi-sai tikra, ar varžovė nusipelnė tokių įžeidinėjimų.

— Na, matai,— tarė ji, žvilgsniu prismeigusi Andzoletą prie buduaro durų,— aš pagrįstai tavim nepasitikėjau: dabar tu ap-gaudinėji vieną iš mūsų. Kurią gi — ją ar mane?

— Nei vienos, nei kitos! — sušuko jis, trokšdamas pasiteisinti savo akyse.— Aš nesu jos meilužis ir niekada juo nebuvau. Net-gi nesu jos įsimylėjęs, nes visai nepavyduliauju grafui.

— Nemeluok! Tu taip stipriai pavyduliauji, kad net sau ne-nori prisipažinti, o čia atėjai pasigydyti arba užsimiršti. Nuolan-kiai dėkoju!

— Kartoju, aš visiškai nepavyduliauju, ir kad įrodyčiau, jog nepykstu ant jūsų, pasakysiu, kad grafas — kaip ir aš — nėra jos meilužis,— ji skaisti kaip kūdikis; vienintelis žmogus, kuris jums nusikalto, tai grafas Dzustinjanis.

— Vadinasi, aš galiu padaryti taip, kad čigonę nušvilptų, ir tu dėl to nė kiek nesupyksi? Gerai! Tu sėdėsi mano ložėje ir švilpsi, o po spektaklio tapsi vieninteliu mano meilužiu! Na, su-tik, kol aš nepersigalvojau.

— Sinjora, jūs norite pakenkti mano debiutui? Jūs gi žinote, kad aš turiu pasirodyti kartu su Konsuela. Jei ją nušvilps, tai ir aš tapsiu jūsų pykčio auka. Ką aš, nelaimingasis, padariau, kad užsitraukiau jūsų nemalonę? Aš turėjau nuostabią, pražūtingą svajonę: visą vakarą įsivaizdavau, kad jūs bent truputį man pri-jaučiate, kad jūsų palankumas padės man laimėti. Tačiau, pasi-rodo, jūs mane niekinate, nekenčiate manęs. O juk aš jus my-lėjau, dievinau... Na, ką gi, jei aš jums toks šlykštus, naikinkite mano karjerą. Bet jei dabar, kai esame vieni, jūs man pasakysite, kad esu jums bjaurus, aš pasirengęs publikos akivaizdoje iškęsti jūsų pyktį.

— Ak tu gyvate! — sušuko Korilė.— Tavo kalbos ir žvilgsniai pilni saldžių nuodų! Brangiai sumokėčiau, kad galėčiau tave pa-žinti, suprasti, bet mane sulaiko baimė: kas esi — žavingiausias meilužis ar pavojingiausias priešas?

— Aš — jūsų priešas? Negalėčiau juo būti, net jei būčiau jums abejingas. Be to, ar jūs turite priešų, dieviškoji Korile? Ar galite turėti priešų Venecijoje, kur visi jus pažįsta ir kur esate vienintelė karalienė? Kai susipykote su grafu, jis iš keršto panoro jus pašalinti. Atsitiktinai jis susitiko gabią mergaitę; ji svajoja apie debiutą. Ar ji, vargšė, dėl to kalta? Konsuela labai jus gerbia ir tikrai neturi tokių įžūlių pretenzijų jūsų atžvilgiu, kaip jūs manote. Man aišku, kodėl jūs taip nusiteikusi prieš Konsuelą. Viena, paslaugūs grafo draugai stengiasi perdėti jos sugebėjimus, kita vertus, jūsų gerbėjai, užuot jus nuraminę, įtikinę, kad jūsų šlovė tvirta, o varžovė dreba iš baimės, priešingai, piktais šmeižtais jus tik erzina ir pykina. Dėl to esu taip priblokštas, kad net nežinau, kaip išsklaidyti jūsų abejones.

— Gerai žinai, prakeiktas plepy! — aistringai ir kartu šiek tiek nepatikliai žvelgdama į jį, atsakė Korilė.— Klausausi saldžių tavo kalbų, o protas man liepia nepasitikėti tavim. Žinau, kad Konsuela yra nuostabi, nors mane stengiamasi įtikinti, kad taip nėra; ji turi sugebėjimų — tiesa, visiškai kitokių negu mano: pats griežtasis Porpora apie tai kalba visiems.

— Jūs gerai jį pažįstate ir turbūt žinote jo keistenybes ar, tiksliau pasakius, maniją. Jis nepakenčia kitų originalumo, nepakenčia dainavimo naujovių, tačiau už teisingai sudainuotą gamą jis gali paskelbti savo mokinę esant geresnę už visas publikos numylėtas „žvaigždes"; pakanka, kad mokinė įdėmiai klausytųsi jo samprotavimų ir pedantiškai kaltų jo pamokas. Nuo kada jūs taip vertinate to bepročio senio nuomonę?

— Tai ji nėra talentinga?

— Ji turi gražų balsą, neblogai gieda bažnyčioje, o apie teatrą neturi nė menkiausio supratimo; scenoje ji gali taip sutrikti, kad baimė sunaikins ir tuos nedidelius sugebėjimus.

— Ji sutriks? Ką tu! Man sakė, ji labai drąsi, net įžūli!

— Vargšė mergaitė! Matyt, ji turi daug priešų! Nuostabioji Korile, jūs išgirsite ją ir pajusite jai užuojautą; užuot surengusi jai žlugimą — apie tai ką tik juokais kalbėjote,— jūs panorėsite jai padėti.

— Arba tu meluoji, arba man melavo mano draugai.

— Jūsų draugai suklydo. Jie išsigando, kad gali atsirasti jums varžovė. Ir ko išsigando? Mergaitės! Menkai jie jus pažįsta, jei abejoja jūsų jėgomis! Jei turėčiau laimę būti jūsų draugu, patikėkite, geriau jus vertinčiau ir neabejočiau jūsų talentu, net jei jums tektų varžytis su pačia Faustina ar Molteni!

— Nemanyk, kad aš išsigandau jos. Nesu nei pavydi, nei pikta, kitų šlovė niekada man nėra pakenkusi ar suerzinusi. Bet jei stengiamasi mane pažeminti, priversti kentėti...

— Gal norite, kad atveščiau pas jus Konsuelą? Jei būtų išdrįsusi, ji seniai jau būtų atėjusi pas jus patarimo ir pagalbos. Bet ji tokia nedrąsi. Be to, jai taip pat prikalbėjo, kad esate žiauri, kerštinga ir norite ją sužlugdyti.

— Ak, taip? Tuomet aš suprantu, ko tu čia atėjai.

— Ne, sinjora, jūs, matyt, nesuprantate; aš nė trupučio nepatikėjau tais šmeižtais ir niekuomet nepatikėsiu. Ne, sinjora, ne, jūs manęs nesuprantate!

Juodos Andzoleto akys sužvilgo, ir jis suklupo prie Korilės kojų, nutaisęs švelnią įsimylėjėlio miną.

Korilei netrūko nei įžvalgumo, nei gudrumo, bet dėl savo tuštybės ir savimeilės ji dažnai patekdavo į spąstus. Be to, ji buvo aistringa moteris, o Andzoletas buvo gražiausias iš visų jos sutiktų vyrų. Ji nesugebėjo atsispirti saldžioms jo kalboms. Džiaugdamasi, kad gali atkeršyti grafui, ji atsidavė Andzoletui. Praėjus savaitei nuo pirmojo jų pasimatymo, ji ėjo dėl jo iš proto, jos audringi pavydo ir pykčio proveržiai galėjo bet kurią akimirką atskleisti jų ryšio paslaptį. Andzoletas, irgi savaip ją įsimylėjęs (tiesa, jo širdis liko ištikima Konsuelai), gerokai išsigando šios pernelyg greitos ir tikros pergalės. Tačiau jis tikėjosi išlaikyti savo įtaką Korilei iki debiuto, kad ji negalėtų sugadinti jo ir Konsuelos pasirodymo scenoje. Jis elgėsi labai apdairiai, melavo jai velniškai išradingai ir sugebėjo ją palenkti, užvaldyti. Jam pavyko ją įtikinti, kad labiausiai vertinąs moters kilnumą, švelnumą ir tiesumą. Jis meistriškai primetė jai vaidmenį, kurį ji turėjo vaidinti visuomenėje Konsuelos atžvilgiu, jei nenorėjo sulaukti jo paniekos ir neapykantos. Jis buvo jai švelnus ir kartu griežtas. Grasinimus maskuodamas meilumu, jis įtikinėjo laikąs Korilę gerumo angelu. Vargšė Korilė savo buduare suvaidino visus įmanomus vaidmenis, išskyrus tą, kuris, reikia pasakyti, jai nesisekė ir scenoje. Tačiau ji pakluso Andzoletui, bijodama netekti malonumų, kurių ji dar neprisisotino; Andzoletas savo ruožtu šykštėjo jai tų malonumų, kad nenusibostų. Jam pavyko Korilę įtikinti, kad grafas ją dar įsimylėjęs ir tik vaizduojąs abejingą, o pats paslapčia pavyduliaująs.

— Jei jis sužinotų apie mūsų laimę, galas viskam: ir mano debiutui, ir, galimas dalykas, visai mano karjerai,— kalbėjo jis.— Nuo tos dienos, kai neatsargiai prasitarei jam apie mano meilę tau, jis labai atšalo; manau, jei jis sužinotų apie mūsų ryšį, pradėtų manęs nekęsti ir persekioti.

Tai buvo mažai tikėtina: grafas būtų apsidžiaugęs, jei būtų sužinojęs apie Andzoleto neištikimybę sužadėtinei. Tačiau išpuikusi Korilė patikėjo Andzoleto melu. Patikėjo ji ir tuo, kad jai nėra ko baimintis dėl Andzoleto meilės Konsuelai. Jis prisiekinėjo visais šventaisiais, kad vargšei mergaitei buvo kaip brolis — iš esmės tai buvo tiesa,— ir jam pavyko užgesinti Korilės pavydą. Artėjant didžiajai dienai, Korilė nutraukė visas intrigas prieš Konsuelą; ji netgi ėmė veikti priešingai, tikėdama, kad drovi, nepatyrusi debiutantė žlugs ir be jos pastangų, o Andzoletas bus be galo jai dėkingas, kad ji prie to neprisidėjo. Be to, Andzoletui pavyko suvaidyti Korilę su ištikimiausiais gerbėjais: iškėlęs pavydo sceną, jis pareikalavo, kad jinai juos išvytų.

Patyliukais griaudamas planus moters, kurią jis kasnakt glaudė prie krūtinės, gudrus venecijietis tuo pat metu grafui ir Konsuelai kalbėjo visai ką kita. Jis gyrėsi jiems, kaip gudriai, įžūliai meluodamas sugebėjo nuginkluoti pavojingą priešininkę. Lengvabūdis grafas, visokių intrigų mėgėjas, mielai klausėsi globotinio tauškalų. Jo savimeilę glostė Andzoleto įtikinėjimai, esą, Korilė sielojasi dėl jų išsiskyrimo; su nerūpestingu žiaurumu, būdingu žmonėms, pasinėrusiems į teatrinį gyvenimą ir meilės nuotykius, grafas skatino jaunuolį krėsti visokias šunybes. Visa tai stebino ir liūdino Konsuelą.

— Būtų daug geriau,— sakė ji savo jaunikiui,— jei lavintum savo balsą ir mokytumeis vaidmenį. Tu įsivaizduoji, kad daug padarei, nuginklavęs priešą. Patikėk, nušlifuota gaida, pajausta intonacija objektyvią publiką veikia labiau negu pavyduolių tylėjimas. Štai į tokią publiką reikia atsižvelgti, ir man liūdna, kad tu apie ją nė kiek negalvoji.

— Nesijaudink, brangi Konsuela,— atsakė Andzoletas.— Klysti manydama, kad toji pati publika gali būti ir objektyvi, ir išmananti. Išmanantys žmonės retai būna sąžiningi, o sąžiningieji taip nedaug išmano, kad menkiausias drąsos blyksnis juos apakina ir pavergia.

XVII

Andzoleto pavydas grafui kiek aprimo: jis buvo užsiėmęs svajonėmis apie šlovę ir Korilės meile. Laimė, Konsuelai nereikėjo dorovingo ir budraus gynėjo. Saugoma savo pačios nekaltybės, mergaitė išvengdavo įžūlių Dzustinjanio puolimų ir laikė jį toliau nuo savęs jau vien tuo, kad mažai apie jį galvojo. Prabėgus dviems savaitėms, ištvirkęs venecijietis pamatė, kad joje dar nepabudo nuodėminga aistra, nors jis visaip stengėsi ją pažadinti. Kol kas jam sekėsi ne geriau kaip pirmąją dieną, tad jis nenorėjo persistengti ir viską sugadinti. Jei Andzoletas jį būtų persekiojęs, grafas iš pykčio būtų paspartinęs reikalą, tačiau Andzoletas paliko jam laisvas rankas, Konsuela nieko neįtarė, taigi grafui neliko nieko kita kaip būti maloniam ir laukti. Norėdamas patikti, jis griebėsi įvairiausių švelnaus merginimosi gudrybių, o Konsuela manė, kad toks elgesys yra įprastas aristokratams, pasižymintiems papročių laisvumu. Grafas aistringai mėgo muziką ir buvo geras, todėl ji jautė jam tikrą draugiškumą ir gilų dėkingumą; o jis dėl tokio tyros ir ištikimos sielos artumo jautėsi ir laimingas, ir neramus; jis pradėjo bijoti to jausmo, kurį norėjo pažadinti joje ryžtingu savo prisipažinimu.

Tuo metu, kai jis baimindamasis ir kartu su tam tikru malonumu išgyveno anksčiau nepatirtą jausmą (jį kiek guodė Venecijoje pasklidęs prasimanymas apie tariamą jo pergalę), Korilė taip pat patyrė savyje kažkokį perversmą. Ji mylėjo, ir mylėjo karštai. Irzli ir valdinga, ji tapo jaunojo Adonio verge, tuo ji pa-

nėšėjo į gosliąją Venerą, įsimylėjusią gražuolį medžiotoją ir pirmą sykį paklususią savo mirtingam išrinktajam. Korilė netgi mėgino dėtis dorybinga,— šios savybės ji visiškai neturėjo,— ir dėl to jautė kažkokį saldų graudulį: juk yra žinoma, kad kitos būtybės dievinimas išaukština ir sutaurina sielas, nelinkusias į didžius ir pasiaukojamus darbus.

Šie gilūs išgyvenimai padarė įtakos ir Korilės talentui: teatre buvo pastebėta, kad patetinius vaidmenis ji atlieka kur kas subtiliau ir jausmingiau. Tačiau jos būdas ir pati prigimtis buvo sulaužyta ir toks jos pasikeitimas sukėlė sunkią vidinę krizę; šioje kovoje ji fiziškai nusilpo. Nustebę aplinkiniai matė — vieni džiaugdamiesi, kiti baimindamiesi,— kaip ji praranda savo balsą. Negilus kvėpavimas ir intonacijos netikrumas kenkė jos nuostabioms improvizacijoms. Nepasitenkinimas savimi ir baimė galutinai palaužė jos jėgas. Spektaklyje prieš Konsuelos debiutą ji dainavo taip prastai, kad draugai, norėję jai paploti, buvo priversti nutilti dėl publikos reiškiamo nepasitenkinimo.

Pagaliau atėjo didžioji diena. Salė buvo taip perpildyta, kad nebuvo kuo kvėpuoti. Juodai apsirėdžiusi, išbalusi ir susijaudinusi, Korilė vos gyva sėdėjo mažoje tamsioje ložėje; ji bijojo, kad nežlugtų jos mylimasis ir su siaubu mąstė apie galimą varžovės pergalę. Visa Venecijos aristokratija ir visos gražuolės, pasipuošusios brangenybėmis ir gėlėmis, užpildė tris ryškiai apšviestus pusapvalės salės aukštus. Frantai būriavosi užkulisiuose ir, to meto papročiu, užėmė pusę scenos. Dožo žmona, lydima svarbiausių respublikos valdininkų, užėmė savo ložę prie avanscenos. Orkestrui diriguoti turėjo pats Porpora, o grafas Dzustinjanis laukė prie Konsuelos persirengimo kambario durų, kol ji ruošėsi; tuo metu užkulisiuose Andzoletas, apsivilkęs Antikos kario kostiumą, tiesa, šiek tiek sumodernintą, kone mirė iš baimės ir stengėsi padrąsinti save kiprietišku vynu.

Opera buvo parašyta ne klasiko ir ne novatoriaus, ne rimto senųjų laikų kompozitoriaus ir ne drąsaus šiuolaikinio muziko. Tai buvo kažkokio užsieniečio nežinomas kūrinys. Porpora, norėdamas išvengti intrigų — jos, be abejonės, būtų prasidėjusios, jei jis būtų panorėjęs atlikti savo arba kito žymaus kompozitoriaus kūrinį,— ir galvodamas visų pirma apie savo mokinės pasisekimą, pasiūlė „Hipermnestros" partitūrą. Tai buvo pirmas lyrinis kūrinys vieno jauno vokiečio, kuris ne tik Italijoje, bet ir pasaulyje neturėjo nei priešų, nei gerbėjų ir kuris vadinosi tiesiog ponu Kristofu Gliuku.

Scenoje pasirodžius Andzoletui, salė susižavėjusi suošė. Tenoras, kurį jis pakeitė, puikus dainininkas, padarė klaidą: jis paliko sceną tuomet, kai jau neturėjo nei balso, nei grožio. Nedėkingoji publika nelabai jo gailėjo; dailioji publikos dalis, klausanti daugiau akimis nei ausimis, buvo sužavėta, kai vietoj spuoguoto storulio pasirodė dvidešimt ketverių metų jaunuolis — švie-

žias kaip rožė, šviesiaplaukis kaip Febas, panašus į Fidijaus statulą, tikras lagūnų vaikas: bianco, crespo e grassotto [1].

Jis buvo per daug susijaudinęs, kad galėtų gerai sudainuoti savo ariją, bet moteris ir teatro senbuvius sužavėjo puikiu balsu, gražiomis pozomis ir keliais naujais vykusiais pasažais. Debiutantas turėjo puikius duomenis, jo laukė graži ateitis. Triskart nuaidėjo plojimų griausmas, dukart jaunasis tenoras buvo iškviestas į sceną, kaip įprasta Italijoje, o ypač Venecijoje.

Sėkmė padrąsino Andzoletą ir, kai jis vėl pasirodė kartu su Hipermnestra, jame neliko nė pėdsako baimės. Tačiau šioje scenoje visų dėmesį užvaldė Konsuela: visi matė ir girdėjo tik ją.

— Štai ji! — girdėjosi iš visų pusių.

— Kas? Ispanė?

— Taip, debiutantė. Dzustinjanio meilužė.

Konsuela išėjo rimta ir susikaupusi; apžvelgusi salę, ji nusilenkė publikai, be nusižeminimo ir koketiškumo priėmė savo gerbėjų audringus plojimus ir pradėjo rečitatyvą tokiu tvirtu ir grynu balsu, kad jau po pirmosios frazės teatrą sudrebino susižavėjimo šūksniai.

— Ak, klastūnas! Jis pasijuokė iš manęs! — sušuko Korilė, metusi neapykantos kupiną žvilgsnį į Andzoletą, kuris nesusilaikęs žvilgtelėjo į ją su neslepiama pašaipa; apsipylusi ašaromis, ji pasitraukė į savo ložės gilumą.

Konsuela sudainavo dar keletą frazių. Tuo metu pasigirdo gergždžiantis senojo Ločio balsas:

— Amici miei, questo è un portento! [2]

Kai ji dainavo įžanginę ariją, publika ją daug kartų nutraukė, šaukė „bis", septynis kartus kvietė į sceną; teatras gaudė iš susižavėjimo. Žodžiu, Venecijos muzikos mėgėjų entuziazmas prasiveržė visu savo kerinčiu ir šiek tiek komišku įkarščiu.

— Ko jie taip šaukia? — klausė Konsuela, grįžusi į užkulisius ir girdėdama publikos reikalavimus vėl ir vėl pasirodyti.— Galima pagalvoti, kad jie ruošiasi apmėtyti mane akmenimis!

Nuo tos akimirkos Andzoletas, be abejonės, pasitraukė į antrąjį planą. Jį sutikdavo gerai, bet tik todėl, kad visi buvo patenkinti. Publika šaltai ir atlaidžiai vertino jo klaidas ir ne itin žavėjosi vykusiomis vietomis.

Moterims — ekspansyviai, triukšmingajai publikos daugumai — patiko jo išvaizda, tačiau vyrai buvo nekokios nuomonės apie jį ir visą savo susižavėjimą nukreipė į primadoną. Nė vienas iš tų, kurie atėjo į teatrą priešiškai nusiteikę, nedrįso išsakyti nė menkiausios kritikos; tiesą sakant, neatsirado tokių, kurie būtų atsilaikę prieš visuotinį susižavėjimą naujuoju stebuklu.

Opera turėjo didelį pasisekimą, nors pačia muzika iš esmės niekas nesidomėjo. Tai buvo grynai itališkas kūrinys, gracingas,

[1] šviesiaplaukis, garbanotas ir tvirtas *(it.)*

[2] Bičiuliai mano, tai stebuklas! *(it.)*

saikingai patetiškas, bet, kaip buvo kalbama, iš šios operos dar nebuvo galima nuspėti „Alcestės" ir „Orfėjaus" autoriaus. Joje buvo nedaug vietų, kerinčių klausytojus savo grožiu. Per pirmąją pertrauką vokiečių kompozitorius buvo iškviestas kartu su tenoru, primadona ir net Klorinda. Klorinda, priimta Konsuelos prašymu, savo antraeilį vaidmenį sudainavo dusliu balsu ir vulgariu akcentu, sužavėdama visus savo pečiais: Rozalba, kurią ji pakeitė, buvo per daug liesa!

Per paskutinę pertrauką Andzoletas, visą laiką slapta sekęs Korilę, pastebėjo, kad toji vis labiau širsta; jis nutarė užeiti į jos ložę ir užbėgti už akių galimam sprogimui. Jį pamačiusi, Korilė kaip tigrė šoko ant jo ir nagais taip išarė jam veidą, kad vėliau nei pudra, nei dažai negalėjo paslėpti kruvinų įdrėskimų. Įžeistas tenoras sutramdė meilužės įniršį, trenkdamas į krūtinę kumščiu taip smarkiai, kad jinai, vos nepraradusi sąmonės, krito į savo sesers Rozalbos glėbį.

— Niekšas! Išdavikas! Nevidonas! — dusdama murmėjo ji.— Ir tu, ir tavo Konsuela — abu žūsite nuo mano rankos!

— Nelaimingoji, tik pamėgink žengti bent vieną žingsnį, pamėgink ką nors iškrėsti — ir aš nudursiu tave visos Venecijos akivaizdoje! — pro sukąstus dantis sušnypštė išbalęs Andzoletas ir išsitraukė peilį, kurį visuomet nešiojosi ir kuriuo mokėjo naudotis meistriškai kaip tikras lagūnų vaikas.

— Jis padarys tai,— su siaubu sušnabždėjo Rozalba.— Maldauju tave, greičiau eikime iš čia, kitaip mūsų laukia mirtis!

— Taip, taip, tikra tiesa, įsidėmėkite tai,— atsakė Andzoletas, užtrenkdamas ložės duris ir jas užrakindamas.

Ši tragikomiška scena buvo grynai venecijietiška: viskas vyko žaibiškai ir patylomis. Vis dėlto, kai debiutantas iš užkulisių nuskubėjo į savo persirengimo kambarį, prisidengęs skruostą nosine, visi suprato, kad įvyko nedidelis susidūrimas. O kirpėjas, pakviestas sutvarkyti išdraikytų graikų princo garbanų ir užmaskuoti įdrėskimų, tuoj pat išskalambijo choristams ir statistams, kad herojaus skruostas nukentėjo nuo vienos įsimylėjusios katytės nagučių. Kirpėjas žinojo, ką reiškia tokios žaizdos, nes ne kartą buvo dalyvavęs panašiuose užkulisių įvykiuose. Žinia apie šį atsitikimą akimirksniu pasklido scenoje, peršoko per rampą, pasiekė orkestrą ir balkoną, iš balkono persimetė į ložes, o iš ten, gerokai padailinta, prasiskverbė į parterį. Andzoleto ir Korilės ryšys dar niekam nebuvo žinomas, tačiau kai kurie buvo matę, kaip jis sukosi apie Klorindą, tad pasklido gandas, jog pastaroji, apimta pavydo primadonai, gražiausiajam tenorui išdūrė akį ir išmušė tris dantis.

Ši žinia daugelį nuliūdino (ypač dailiosios lyties atstoves), tačiau kitiems tai buvo žavingas skandaliukas. Žiūrovai vienas kitą klausinėjo, ar nebus nutrauktas spektaklis ir ar nepasirodys ankstesnis tenoras Stefaninis baigti vaidmens su sąsiuviniu rankose. Bet štai uždanga pakilo. Pasirodė Konsuela, tokia pat

rami ir didinga, ir viskas buvo užmiršta. Nors jos vaidmuo nebuvo tragiškas, tačiau Konsuela, vaidindama stipriai ir išraiškingai, padarė jį tokį. Ji privertė visus ašaroti, ir kai pasirodė tenoras, jo žaizda sukėlė vien šypsenas. Tačiau dėl to juokingo epizodo Andzoleto sėkmė kiek nublanko, ir visi laurai tą vakarą atiteko Konsuelai. Pabaigoje ją vėl ir vėl kvietė į sceną, palydėdami karštais aplodismentais.

Po spektaklio visi nuvyko į Dzustinjanio rūmus vakarieniauti, ir Andzoletas visai pamiršo apie ložėje užrakintą Korilę; norėdama iš ten išeiti, ji buvo priversta išlaužti duris. Sumaištyje, kuri paprastai vyrauja teatre po sėkmingo spektaklio, niekas to nepastebėjo. Tačiau kitą dieną kažkas sugretino abu įvykius — išlaužtas duris ir tenoro įdrėskimus — ir Andzoleto ir Korilės meilės ryšys, kurį jie taip kruopščiai slėpė, buvo išaiškintas.

Andzoletas jau buvo užėmęs vietą prie didelio stalo, aplink kurį grafas, iškėlęs prašmatnų banketą Konsuelos garbei, susodino savo svečius, o garsūs Venecijos poetai jau buvo pradėję skaityti iš anksto sukurtus madrigalus ir sonetus dainininkės garbei,— kai liokajus po Andzoleto lėkšte tylomis pakišo Korilės laiškelį. Jis paslapčia perskaitė:

„Jei tu neateisi pas mane tuoj pat, aš pati ateisiu pas tave ir surengsiu tau skandalą, kur bebūtum — pasaulio pakrašty ar triskart prakeiktos Konsuelos glėbyje!"

Suvaidinęs staigaus kosulio priepuolį, Andzoletas pakilo nuo stalo. Prieškambaryje, išplėšęs lapą iš gaidų sąsiuvinio, jis pieštuku brūkštelėjo:

„Jei nori, ateik: mano peilis toks pat aštrus, kaip ir mano panieka ir neapykanta tau!"

Tironas žinojo, kad tokiai moteriai baimė yra vienintelis apynasris, grasinimas — vienintelis būdas ją sutramdyti. Tačiau jis nejučia paniuro ir per vakarienę buvo išsiblaškęs. Kai visi pakilo nuo stalo, jis pabėgo ir nudūmė pas Korilę.

Jis užtiko nelaimingą moterį baisioj nevilty. Ji sėdėjo prie lango susivėlusi, užtinusiomis nuo ašarų akimis. Suplėšyta suknelė skutais karojo ant jos krūtinės, kuri kilnojosi nuo raudos. Pamačiusi tą, kurio jau nebesitikėjo pamatyti, ji nejučia apsidžiaugė. Tačiau Andzoletas per daug gerai ją pažinojo, kad pultų ją guosti. Jis buvo tikras, kad bet koks jo parodytas gailestis ar atgaila pažadins joje pyktį ir kerštо troškimą, todėl nutarė ir toliau vaidinti nepermaldaujamą; nors jam širdies gilumoje buvo gaila Korilės, jis apipylė ją baisiais priekaištais ir pareiškė, kad atėjo su ja atsisveikinti visam laikui. Ji metėsi prieš jį ant kelių ir prišliaužė paskui jį iki pat durų, maldaudama atleidimo. Tik visiškai ją palaužęs ir pažeminęs, jis apsimetė sušvelnėjęs. Žvelgdamas į išpaikintą gražuolę, besivoliojančią dulkėse prie jo kojų kaip atgailaujančią Magdaleną, apimtas išdidumo ir nepaaiškinamo jaudulio, jis nusileido aistringiems jos maldavimams. Glamonėdamas šią sutramdytą liūtę, Andzoletas nė akimirką nepamiršo,

kad ji yra laukinis žvėris, ir iki galo vaidino įžeistą, bet atlaidų valdovą.

Jau švito, kai ši moteris, apsvaigusi ir pažeminta, pridengusi blyškų veidą ilgais juodais plaukais ir atsirėmusi gražiomis rankomis į sudrėkusį nuo ryto rasos balkoną, ėmė tyliu, švelniu balsu skųstis dėl kančių, kurias jai kelia meilė.

— Na, taip, esu pavydi,— kalbėjo jinai,— labai pavydi. Man sunku matyti, kaip mano dešimties metų šlovę akimirksniu sunaikina nauja kylanti žvaigždė, kaip žiauri, užmarši minia be gailesčio mane atstumia. Kai tu pajusi pasisekimo džiaugsmą ir žlugimo kartėlį, patikėk, nebūsi toks griežtas ir reiklus sau, koks dabar esi man. Tu sakai, kad esu pilna jėgų, kad sėkmė, turtai ir visa kita manęs laukia svečiose šalyse, kad ten turėsiu kitų meilužių. Tačiau kas šiame pasauly galėtų paguosti mane dabar, kai paliko visi draugai, kai esu nutrenkta nuo sosto, o jame jau karaliauja kita? Ir toji gėda — pirmoji mano gyvenime, vienintelė per visą mano karjerą — užpuolė mane tuomet, kai atsiradai tu! Pasakysiu daugiau: tu užtraukei man šią gėdą, tu — pirmas mano meilužis, kurį beprotiškai pamilau. Tu sakai, kad esu klastinga ir pikta, kad tik vaidinau kilnią ir gerą, bet juk tu pats to norėjai, Andzoletai. Aš buvau įžeista — tu pareikalavai, kad vaizduočiau ramią, ir aš apsimečiau esanti rami. Aš buvau nepatikli — tu pareikalavai, kad patikėčiau tavo nuoširdumu, ir aš patikėjau. Mano sieloje virė pyktis ir neviltis — tu man sakei: juokis, ir aš juokiausi. Aš buvau įniršusi — tu man liepei tylėti, ir aš tylėjau. Ką dar galėjau padaryti? Aš vaidinau svetimą vaidmenį ir apsimečiau esanti tvirta, bet juk taip nėra. Dabar, kai tas apsimestinis tvirtumas išnyko, kai mano kančia darosi nepakeliama ir aš einu iš proto, tu, kuris turėtum pasigailėti manęs, pamini mane po kojom ir rengiesi palikti mane mirti toje baloje, į kurią pats mane įstūmei. Ak, Andzoletai! Jūsų širdis akmeninė, ir aš jums esu tik jūros smėlis, kurį atneša ir nuplauna banga. Bark, mušk mane, įžeidinėk, jei to reikia stipriai tavo prigimčiai, bet nors truputį pasigailėk manęs! Pagalvok, kaip karštai turiu tave mylėti, jei, būdama tokia bjauri, taip baisiai kenčiu dėl meilės.

— Bet paklausyk, mano drauge,— tęsė ji, dar švelniau jį apkabindama,— tai, ką aš iškentėjau, yra niekai palyginti su tuo, ką išgyvenu, galvodama apie tavo ateitį ir tavo laimę. Tu žuvęs, Andzoletai, brangus mano Andzoletai! Žuvęs galutinai! Tu to nežinai, nesuvoki! O aš — aš tai matau ir sakau sau: „Geriau būčiau buvus jo garbėtroškos auka, geriau mano žlugimas būtų pasitarnavęs jo sėkmei, bet ne — viskas atsisuko prieš jį ir aš tik padėjau savo varžovei, kuri pamynė po kojom mus abu".

— Ką tu kalbi, beprote? — sušuko Andzoletas.— Aš tavęs nesuprantu.

— Tu turi mane suprasti, suprasti bent tai, kas šiandien įvyko. Argi nepastebėjai, kaip publika, iš pradžių susižavėjusi pirmąja tavo arija, vėliau, kai Konsuela pradėjo dainuoti, tau at-

šalo? Ir — deja! — ji visada taip dainuos: geriau už mane, geriau už visus, ir, tiesą pasakius, geriau už tave, mano brangus Andzoletai... Vadinasi, tu nematai, kad toji moteris sutryps tave ir, gali būti, jau sutrypė pirmuoju savo pasirodymu? Nematai, kad jos negražumas užtemdė tavo grožį? Taip, ji negraži, aš tai pripažįstu, bet taip pat žinau, kad tokios moterys gali sukelti vyrams daug stipresnę aistrą, pažadinti daug gilesnius jausmus negu nuostabiausios pasaulio gražuolės... Argi tu nematai, kaip jai visi lenkiasi, kaip ją dievina? Visur, kur tik su ja pasirodysi, tu liksi šešėlyje ir niekas tavęs nepastebės. Ar nežinai, kad artisto talentui pagyrimų ir pasisekimo reikia kaip kūdikiui oro, kad jis galėtų gyventi ir augti? Kad visokia konkurencija trumpina sceninį artisto gyvenimą, o pavojingas varžovas šalia jo — tai mirtis mūsų sieloms, tai tuštuma aplink mus? Pamąstyk apie liūdną mano patirtį: baimė prieš nežinomą varžovę, baimė, kurią tu norėjai iš manęs išmušti, buvo sukausčiusi mane visą mėnesį. Ir kuo labiau artėjo jos triumfo diena, tuo silpnesnis darėsi mano balsas ir seko jėgos. O aš beveik netikėjau jos pergale! Kas gi bus dabar, kai savo akimis mačiau jos triumfą — neabejotiną, neginčytiną, pribloškiantį? Žinai, aš jau negaliu dainuoti Venecijos, o gal net ir Italijos scenose: aš nepasitikiu savimi. Jaučiu, kad drebėsiu, kad neišspausiu iš savęs jokio garso... Kur pabėgti nuo prisiminimų? Ar yra vieta, iš kur nereikės bėgti nuo savo pergalingos varžovės? Taip, aš žuvusi, bet ir tu žuvęs, Andzoletai! Tu mirei, nespėjęs pasidžiaugti gyvenimu. Ir jei būčiau tokia pikta, kaip tu manai, aš džiaugčiausi, stumčiau tave į prapultį ir taip atkeršyčiau, bet aš tau sakau: jei nors kartą pasirodysi čia su ja, Venecijoje tau nebebus ateities! Jei lydėsi ją kelionėse, visur susilauksi gėdos ir pažeminimo. Jei gyvensi jos lėšomis, dalysies su ja prabanga, slėpsies už jos vardo — tavo gyvenimas bus menkas ir blankus. Nori žinoti, kaip tave priims publika? Žmonės klausinės: „Kas tas gražus jaunuolis, kuris visuomet yra šalia jos?" Ir jiems bus atsakyta: „Nagi, niekas, daugiau negu niekas — gal vyras, gal dievіškosios dainininkės meilužis".

Andzoletas buvo panašus į audros debesį, kuris tuo metu kilo rytuose.

— Tu iš proto išsikraustei, mieloji Korile! — atsakė jis.— Konsuela visai nėra tokia grėsminga, kaip tau ją piešia liguista vaizduotė. O aš, kartoju tau, aš nesu jos meilužis ir, žinoma, niekada nebūsiu jos vyras. Taip pat niekada negyvensiu jos galingų sparnų šešėlyje it menkas paukštelis. Leisk jai skrajoti! Padangėse užteks oro ir erdvės visiems, kuriuos galinga jėga pakelia virš žemės. Pažvelk į šį žvirblį: jis laisvai skrajoja virš kanalų kaip žuvėdra virš jūros, ar ne? Na, užteks nesąmonių! Jau švinta, ir man laikas ištrūkti iš tavo glėbio. Iki rytojaus! Jei nori, kad pas tave sugrįžčiau, būk kaip ir anksčiau švelni ir kantri, būtent švelnumu ir kantrumu mane pakerėjai. Patikėk, tai daug naudingiau tavo grožiui negu riksmai ir pavydo priepuoliai!

Vis dėlto namo Andzoletas grįžo niūriai nusiteikęs. Jau gulėdamas ir snausdamas, jis pagalvojo: kas galėjo palydėti Konsuelą iš grafo rūmų į namus? Tai buvo jo pareiga ir jis niekada niekam neleido jo pavaduoti.

— Galų gale,— tarė jis sau, kumščiu pasitaisydamas pagalvę,— jei grafas nori pasiekti savo, tai man gal būtų geriau, kad tai kuo greičiau įvyktų.

XVIII

Andzoletui pabudus, vėl sukilo jo pavydas grafui Dzustinjaniui. Tūkstančiai prieštaringų jausmų draskė jo sielą. Korilės vakar sužadintas jausmas buvo naujas Andzoletui: jis ėmė pavydėti Konsuelai talento ir sėkmės. Kuo daugiau jis galvojo apie savo sužadėtinės triumfą, tuo didesnė jam atrodė jo paties nesėkmė, ir tai žeidė jo savimeilę. Jį ėmė kamuoti mintis, kad galbūt ne tik visuomenės akyse, bet ir iš tikrųjų jis jau yra atskirtas nuo moters, staiga tapusios įžymybe. O juk dar vakar jis buvo vienintelė didelė jos meilė. Jam atrodė, kad iš tos kankynės yra dvi išeitys: arba išskirti Konsuelą su grafu, išsivežti ją iš Venecijos ir pamėginti kartu su ja ieškoti laimės kitur, arba palikti ją varžovui, pačiam bėgti kuo toliau ir vienam siekti šlovės, kurios Konsuela jau nebegalėtų užtemdyti. Nepajėgdamas apsispręsti, Andzoletas, užuot ieškojęs savo tikrosios draugės patarimo, vėl metėsi į sūkurį — nubėgo pas Korilę. Toji papylė alyvos į ugnį, dar energingiau negu vakar ėmusi įrodinėti, kokia prasta yra jo padėtis.

— Savo tėvynėje pranašu nebūsi,— kalbėjo ji,— todėl tau nereikėtų gyventi mieste, kuriame gimei, kur tave matė bėgiojant nuskurusį, kur kiekvienas gali pasakyti (juk turtingieji labai mėgsta girtis gerais darbais): „Aš jį globojau"; „aš pirmas pastebėjau jo talentą"; „tai aš rekomendavau jį tam ir tam"; „jį aš geriau vertinu negu aną". Per ilgai tu gyvenai šio miesto gatvėse, mano vargše Andzoletai, ir tavo grožis buvo pastebėtas anksčiau negu talentas. Ne taip lengva sužavėti žmones, kurių gondolas tu irklavai už grašius, dainuodamas Taso ištraukas, ar patarnavai jiems, kad užsidirbtum sau vakarienei. Konsuela yra neišvaizdi, ji namisėda, ir čia ji priimama kaip retenybė. Be to, ji ispanė, kalba ne venecijietiškai. Jos graži, šiek tiek keistoka tartis patiktų visiems, net jei būtų nepakenčiama, nes ji neįprasta klausai. Tris ketvirtadalius nedidelės sėkmės pirmajame veiksme tu patyrei dėl savo grožio, o paskutiniajame visi žiūrėjo tik į ją.

— Na, dar įdrėskimas, kuriuo jūs mane apdovanojote,— kodėl aš jums už tai atleidau? — taip pat prisidėjo, kad sumažėtų ir tas menkas pranašumas.

— Galbūt jis menkas vyrams, bet moterims grožis daug reiškia. Moterų dėka tu karaliavai salonuose; scenoje be vyrų paramos žlugsi. Bet kaip gali palenkti, sužavėti vyrus, kai tavo var-

žovė — moteris, kuri ne tik pakeri rimtus dainavimo mėgėjus, bet ir svaigina savo gracija ir moteriškumu net tuos, kurie visiškai nesupranta muzikos! O, kokį talentą ir sugebėjimus reikėjo turėti Stefaniniui, Saverijui ir kitiems vyrams, kurie išeidavo su manimi į sceną ir norėdavo mane pralenkti!

— Tokiu atveju, brangi Korile, man būtų ne mažiau rizikinga rodytis su tavim scenoje. Jei aš sumanyčiau išvažiuoti paskui tave į Prancūziją, tavo žodžiai man būtų rimtas įspėjimas.

Ši Andzoleto frazė Korilei suteikė šviesios vilties. Ji suprato, kad pasiekė daugiau nei tikėjosi: matyt, mintis išvykti iš Venecijos jau brendo jos mylimojo galvoje. Ji griebėsi visokių gudrybių, kad sugundytų jį įgyvendinti šį sumanymą. Ji stengėsi sumenkinti savo sugebėjimus, įtikinėdama jį, kad jie esą gerokai kuklesni negu jos varžovės, kad ji nesanti tokia didelė artistė ir neapsakoma gražuolė ir todėl negalinti uždegti publikos. Kadangi iš esmės taip ir buvo (nors Korilė taip nemanė), ji nesunkiai įtikino Andzoletą: jis niekuomet tuo neabejojo ir Konsuelą laikė daug geresne už ją. Taigi per šį susitikimą buvo beveik nuspręsta, kad jie pabėgs ir dirbs kartu; Andzoletas apie tai rimtai susimąstė, nors ir paliko plyšelį atsitraukimui.

Matydama, kad Andzoletas dar šiek tiek abejoja, Korilė ėmė įtikinėti jį tęsti debiutus; naujuose spektakliuose, sakė ji, jis turėsiąs didesnį pasisekimą. Sielos gilumoje ji tikėjosi atvirkštinio rezultato ir manė, kad nesėkmės galutinai paskatins jį palikti ir Veneciją, ir Konsuelą...

Atsisveikinęs su meiluže, Andzoletas nuėjo pas savo draugę; jis negalėjo atsispirti norui ją pamatyti. Pirmą kartą jis visą dieną prabuvo be jos tyro pabučiavimo. Tačiau po to, kas įvyko su Korile, jis gėdijosi savo nuotakos; jis stengėsi įteigti sau neva einąs pas ją dėl to, kad įsitikintų jos neištikimybe. „Be jokios abejonės,— galvojo jis,— grafas pasinaudojo patogia proga, nes Konsuela, aišku, supyko, kad aš pabėgau! Tiesiog neįtikima, kad toks ištvirkėlis, pasilikęs vienas su ja nakčiai, jos nesuviliotų!" Tačiau vien nuo tos minties jį krėtė drebulys, širdis plyšo, ir jis skubėjo, manydamas, kad Konsuela turbūt baisiai graužiasi ir rauda... Bet kažkoks vidinis balsas jam sakė: tokia skaisti, kilni būtybė negali taip staiga, taip gėdingai nupulti; sulėtinęs žingsnį, jis ėmė galvoti apie savo paties niekingą elgesį, apie savo egoizmą, pasipūtimą, nenuoširdumą, apie nešvarią sąžinę.

Kai jis įėjo, Konsuela kaip visada sėdėjo už stalo, apsivilkusi juoda suknute; jos žvilgsnis, visa jos esybė alsavo ramybe ir skaistumu. Nudžiugusi ji puolė prie jo ir ėmė klausinėti — sunerimusi, bet be jokių priekaištų ar nepasitikėjimo,— kaip jis be jos praleidęs laiką.

— Aš nelabai gerai jaučiausi,— prislėgtu balsu atsakė Andzoletas, suvokdamas savo nuopuolį.— Prisimeni, aš galva atsitrenkiau į dekoraciją — dar rodžiau tau mėlynę? Tuomet aš tau pasakiau, kad tai niekis, bet paskui ėmė skaudėti galvą ir aš turėjau

išeiti iš grafo rūmų — bijojau ten netekti sąmonės — ir visą rytą pragulėjau lovoje.

— Ak, Dieve mano! — sušuko Konsuela, bučiuodama varžovės paliktą mėlynę.— Tau skaudėjo? O dabar skauda?

— Ne, dabar man daug geriau. Pamiršk tai. Sakyk, kaip tu grįžai naktį viena namo?

— Viena? O, ne, mane grafas atlydėjo savo gondola.

— Taip ir maniau! — sušuko Andzoletas kažkokiu keistu balsu.— Žinoma... likęs vienas su tavimi, jis prikalbėjo tau visokių dalykų, visokių meilių žodelių!

— O ką daugiau jis man galėjo prikalbėti negu visada kalbėdavo prie visų šimtus kartų? Tiesa, grafas mane lepina ir turbūt galėtų sužadinti manyje garbės troškimą, jei aš nevengčiau šios ydos... Be to, mes nebuvome vieni: gerasis mano mokytojas taip pat panorėjo mane lydėti. O, tai nuostabus draugas!

— Koks mokytojas? Koks nuostabus draugas? — išsiblaškęs ir galvodamas apie ką kita, paklausė Andzoletas.

— Kaip tai — koks? Nagi, žinoma, Porpora! Apie ką staiga užsigalvojai?

— Aš galvoju apie vakarykštį tavo triumfą. Aišku, ir tu apie jį galvoji?

— Prisiekiu, mažiau negu apie tavąjį!

— Nesityčiok iš manęs, miela Konsuela! Mano pasisekimas buvo toks menkas, kad buvo labiau panašus į nesėkmę.

Konsuela net pabalo iš nuostabos. Būdama nepaprastai ramaus charakterio, ji vis dėlto nebuvo tokia šaltakraujiška, kad galėtų įvertinti skirtumą tarp aplodismentų, sukeltų jai ir jos mylimajam. Girdėdamas tokias ovacijas, netgi labai patyręs artistas gali suklysti ir klakerių pritarimą palaikyti didele sėkme. Kone išsigandusi baisaus triukšmo, Konsuela negalėjo jo suprasti ir nepastebėjo, kad jai plojama smarkiau negu Andzoletui. Ji nuoširdžiai pabarė jį už pernelyg dideles pretenzijas likimui, bet, matydama, kad jai nesiseka jo įtikinti ir išsklaidyti jo liūdesį, ėmė švelniai priekaištauti, kad jis trokštąs tik šlovės ir per daug rūpinąsis minios palankumu.

— Aš visuomet sakiau,— atsakė ji,— kad tau meno vaisiai brangesni už patį meną. O man atrodo, jei padarei viską, ką galėjai, ir supranti, kad padarei gerai, tai tavo vidiniam pasitenkinimui nieko neprideda truputį mažesni ar truputį didesni pagyrimai. Prisimeni, ką man sakė Porpora, kai pirmą kartą dainavau Dzustinjanio rūmuose: „Tas, kuris iš tikrųjų myli meną, nieko nebijo".

— Tu ir tavo Porpora galite vadovautis tais puikiais posakiais,— apmaudžiai pertraukė ją Andzoletas.— Nieko nėra lengviau kaip filosofuoti apie gyvenimo negandas pažįstant vien džiaugsmus. Nors neturtingas ir turi priešų, Porpora vis dėlto yra įžymus. Per savo gyvenimą jis nuskynė nemaža laurų, tad dabar gali ramiai senti jų paunksnėje. O tu jauti savo galią ir nežinai,

kas yra baimė. Staigiai vienu šuoliu atsidūrusi laiptų viršuje, žmogui, kuris ne taip tvirtai kaip tu laikosi ant kojų, priekaištauji, kad jam svaigsta galva. Tai labai žiauru ir neteisinga, Konsuela. Be to, tu sakai, kad nereikia kreipti dėmesio į publikos nuomonę, jei pats jauti pasitenkinimą. Na, o jei aš jaučiu, kad dainavau ne itin gerai? Ar nematai, koks aš nepatenkintas savim? Argi tu nepastebėjai, koks buvau atgrasus? Negirdėjai, kaip blogai dainavau?

— Ne, tu dainavai nei geriau, nei blogiau kaip visuomet. Susijaudinimas beveik nepakenkė tavo balsui, be to, tu greitai susiėmei. Ką gerai mokėjai, viskas pavyko.

— O ko nemokėjau? — paklausė Andzoletas, įsmeigęs į ją dideles juodas akis, įdubusias iš nuovargio ir nepasitenkinimo.

Konsuela atsiduso ir patylėjusi tęsė, bučiuodama jį:

— Ko nemoki, reikia išmokti. Būtų gerai, kad rimčiau padirbėtum repeticijose... Prisimeni, aš tau sakiau... Bet kam priekaištauti, reikia kuo greičiau pataisyti tai, kas įmanoma. Pradėkim dirbti nors po dvi valandas kasdien, ir pamatysi, kaip greitai mes nugalėsim visas kliūtis.

— Ar tai įmanoma per vieną dieną?

— Žinoma, ne, bet po kelių mėnesių...

— O aš turiu dainuoti rytoj, turiu pasirodyti publikai, kuri mato mano trūkumus, o ne privalumus.

— Bet toji pati publika įvertins tavo pažangą.

— Kas žino! O jei ji nusiteikusi priešiškai?

— Ji jau įrodė savo palankumą tau.

— Taip! Tu manai, publika buvo man atlaidi?

— Taip, mano drauge, manau: ji atleido tau klaidas ir plojo už pavykusias vietas.

— Bet, laukdami geresnių rezultatų, jie nepasirašys su manim gero kontrakto.

— Grafas labai dosnus. Be to, jis man siūlo tiek pinigų, kad mudu galėsime gyventi daugiau negu prabangiai.

— Puiku! Vadinasi, galėsiu gyventi, naudodamasis tavo sėkme?

— Bet ir tu daug esi man padėjęs!

— Čia pinigai ne taip svarbu. Tegu jis nedaug moka... bet jis gali mane pasikviesti antriems ar net tretiems vaidmenims.

— Jis nieko neturi pagrindiniams ir jau seniai galvoja tik apie tave. Be to, jis tau labai palankus. Tu manei, jis priešinsis mūsų vedyboms? Priešingai, jis, matyt, to trokšta, nes jau ne kartą klausė, kada gi pakviesiu jį į vestuves?

— Štai kaip! Nuostabu! Labai dėkingas esu jums, maloningas grafe!

— Ką tu nori tuo pasakyti?

— Nieko. Tik labai gaila, Konsuela, kad tu nesulaikei manęs nuo debiuto, kol mano trūkumai, kuriuos tu gerai žinojai, nebuvo ištaisyti. Kartoju, tu gerai žinojai mano trūkumus.

— Ar aš nesakiau to atvirai? Kiek kartų buvau tave įspėjus! Bet tu vis kartojai, kad publika visiškai nieko nesupranta. Sužinojusi apie nuostabų tavo pasisekimą grafo salone, pamaniau, kad...

— Kad aukštuomenė supranta ne daugiau negu paprasti mirtingieji?

— Pamaniau, kad visi atkreips dėmesį į tavo sugebėjimus, o ne į trūkumus. Taip, atrodo, ir buvo ir vienu, ir kitu atveju.

„Iš esmės ji teisi,— pagalvojo Andzoletas.— O, jei galėčiau atidėti savo debiutus... Bet tuomet mane gali pakeisti kitas tenoras, kuris, aišku, vėliau nebenorės užleisti man savo vietos."

— Nagi, pasakyk, kokių turiu trūkumų? — paprašė jis Konsuelą, keletą kartų perėjęs per kambarį.

— Juos aš tau ne kartą minėjau: per daug drąsos ir per mažai pasirengimo; aukštas gaidas tu išdainuoji skubėdamas, be jausmo; dramatiškas vietas per daug forsuoji. Tu nelabai perpratai visą vaidmenį. Išmokęs jį dalimis, išskyrei tik daugiau ar mažiau efektingas vietas. Tu nesuvokei nei jo raidos, nei bendros idėjos. Galvodamas tik apie tai, kaip sublizgėti savo puikiu balsu, tu iš karto, pirmu pasirodymu pademonstravai viską, ką moki. Tu be atodairos naudojai efektus, ir visi jie buvo vienodi. Jau pirmojo veiksmo pabaigoje publika žinojo tave atmintinai, tačiau, nieko neįtardama, laukė kažko nepaprasto finale, o finale nieko neįvyko. Įkvėpimas išnyko, balsas nusilpo. Tu pats tą pajutai ir iš visų jėgų stengeisi forsuoti ir jausmą, ir balsą. Šį manevrą publika suprato, ir dėl to, didžiai tavo nuostabai, ji liko šalta tose vietose, kuriose, tau atrodė, esi labai patetiškas... Tomis akimirkomis ji matė tave ne kaip didelį, aistros apimtą artistą, o kaip šlovės trokštantį aktorių.

— O kaip, sakyk, elgiasi kiti? — trepteldamas koja, sušuko Andzoletas.— Esu klausęsis visų, kuriems per paskutinius dešimt metų plojo Venecija. Argi Stefaninis nešaukdavo, kai neturėdavo balso? O publika vis vien jam pašėlusiai plojo.

— Tai tiesa. Bet aš nemanau, kad publika to nesuprato. Tiesiog ji plojo, prisiminusi ankstesnius jo laimėjimus, nenorėdama duoti jam suprasti, kad tai yra jo saulėlydis.

— Na, o Korilė, publikos numylėtinė, kurią tu nutrenkei, argi ji neforsavo savo balso? Argi tuomet, kai ją keldavo į padanges, ji iš tiesų išgyveno aistrą?

— Aš visą laiką maniau, kad ji dainuoja ir vaidina prastai, be jokio skonio, todėl, kaip ir tu, buvau įsitikinusi, kad publika nieko nesupranta, ir į sceną išėjau visiškai rami.

— Ak, Konsuela, brangioji, tu aitrini mano žaizdą,— sunkiai dūsaudamas, pratarė Andzoletas.

— Kodėl, mano mylimasis?

— Dar klausi! Mes klydome su tavim, Konsuela. Publika viską supranta. Tai, ko ji nesupranta, jai pasako širdis. Publika — tai didelis vaikas, ji nori, kad ją linksmintų ir graudintų. Ji pa-

sitenkina tuo, ką gauna, bet pakanka parodyti jai ką nors geresnio — ir ji tuoj pat pradeda lyginti. Korilė darė klaidų, nemokėjo kvėpuoti, bet dar prieš savaitę kerėjo publiką. Pasirodei tu, ir Korilė žuvo. Ji sunaikinta, palaidota. Jei ji dabar pasirodytų — ją nušvilptų. Jei aš anksčiau būčiau pasirodęs su ja, mano pasisekimas būtų toks pat didelis, kaip tuomet, kai aš pirmą kartą po jos dainavau pas grafą. Tačiau šalia tavęs aš nublankau. Taip turėjo būti, ir taip bus visada. Publikai patiko blizgučiai, netikrus akmenis ji laikė brangakmeniais ir jais žavėjosi. Bet štai jai parodė briliantą, ir dabar ji jau pati nesupranta, kaip galėjo taip baisiai apsigauti. Ji daugiau negali pakęsti netikrų briliantų ir juos atmeta. Čia ir yra mano nelaimė: aš — Venecijos stiklas — pasirodžiau šalia jūrų perlo...

Konsuela nesuprato, kokie teisingi buvo kartūs jos sužadėtinio žodžiai. Jai atrodė, kad jis taip kalba iš meilės jai ir į visą šį meilikavimą atsakė šypsena ir bučiniais. Ji įtikinėjo Andzoletą, kad jis pralenks ją, jei tik nors kiek pasistengs; ji grąžino jam pasitikėjimą, pasakiusi, kad dainuoti kaip dainuoja ji yra lengva. Ji kalbėjo nuoširdžiai, nes nebijojo sunkumų ir nežinojo, kad darbas tam, kuris jo nemėgsta ir neturi kantrybės, yra svarbiausia ir neįveikiama kliūtis.

XIX

Skatinamas nuoširdžių Konsuelos ir klastingų Korilės patarimų pasirodyti scenoje antrą kartą, Andzoletas karštai kibo į darbą ir antrajame „Hipemnestros" spektaklyje pirmąjį veiksmą sudainavo daug geriau. Publika tai įvertino. Tačiau Konsuelos pasisekimas taip pat išaugo, ir jis, matydamas jos pranašumą, vėl nusiminė ir liko nepatenkintas savim. Paniurusiam Andzoletui atrodė, kad jo niekas nesiklauso, kad arti sėdintys žiūrovai šnabždasi, o gerbėjai tik iš gailesčio drąsina jį užkulisiuose. Visuose jų pagyrimuose jis ieškojo slaptos, nemalonios sau prasmės. Korilė, į kurios ložę jis užėjo per pertrauką, su apsimestiniu nerimu paklausė, ar jis neserga.

— Kodėl taip klausi? — susierzino jis.

— Todėl, kad tavo balsas skamba kažkaip dusliai, atrodai prislėgtas. Andzoletai, brangusis, susiimk, sukaupk visas jėgas, atsikratyk baimės.

— Argi aš blogai sudainavau pirmąją ariją?

— Daug blogiau negu pirmajame spektaklyje! Man taip spaudė širdį, kad bijojau netekti sąmonės.

— Bet man plojo!

— Deja!.. Tiesa, aš be reikalo tave kritikuoju. Dainuok toliau, tik stenkis, kad balsas būtų grynesnis...

„Žinoma,— galvojo jis.— Konsuela norėjo duoti man gerą patarimą. Ji pati vadovaujasi intuicija, ir tai ją gelbsti. Bet kaip, neturėdama patirties, ji gali išmokyti mane sutramdyti užsispyrė-

lę publiką? Klausydamasis jos patarimų, aš slepiu puikias savo talento puses, o kad mano dainavimo maniera pasidarė geresnė, niekas to nė nepastebėjo. Būsiu drąsus kaip anksčiau. Argi per savo debiutą pas grafą nesugebėjau pakerėti tų, kurie manim netikėjo? Net senis Porpora pripažino mano talentą — tiesa, ne be išlygų! Tegu tad publika lenkiasi mano talentui ir pakenčia mano trūkumus."

Antrajame veiksme jis nėrėsi iš kailio, demonstruodamas vokalo vingrybes, ir publika klausėsi jo nustėrusi. Kai kurie pradėjo ploti, bet kiti juos nutildė. Didžioji publikos dalis nesusigaudė, ar tenoras yra dieviškas ar tiesiog atgrasus.

Dar truputėlis drąsos — ir Andzoletas būtų laimėjęs, bet nutraukti plojimai jį baisiai sutrikdė ir partiją jis baigė gėdingai suklupęs.

Trečiajame veiksme jis įsidrąsino ir nutarė veikti savaip, neatsižvelgdamas į Konsuelos patarimus: jis griebėsi įvairiausių vokalinių gudrybių. Ir staiga — kokia gėda! — mirtinoje tyloje pasigirdo švilpimas. Gera ir atlaidi publika plojimais privertė švilpikus nutilti, bet buvo aišku, kad žiūrovai yra palankūs Andzoletui kaip žmogui ir visiškai nepriima jo kaip artisto. Grįžęs į persirengimo kambarį, Andzoletas įsiutęs suplėšė savo kostiumą į skutus. Pasibaigus spektakliui, jis nubėgo pas Korilę ir užsidarė su ja. Apimtas baisaus pykčio, jis nutarė bėgti su savo meiluže kad ir į pasaulio kraštą.

Tris dienas jis nesimatė su Konsuela. Jis nejautė jai neapykantos: savo iškankintos sielos gilumoje jis švelniai ją mylėjo ir nepaprastai jos ilgėjosi. Tačiau Konsuela jam kėlė kažkokį siaubą. Jis jautė, kad jinai jį valdo, savo genialumu naikina jį publikos akivaizdoje. Ir tuo pat metu jis visiškai ja pasitikėjo. Sutrikęs Andzoletas negalėjo nuslėpti nuo Korilės savo jausmų tauriai sužadėtinei. Korilę tai smarkiai žeidė, bet ji surado jėgų neišsiduoti. Vaidindama jautrią, ji privertė Andzoletą atvirai išsipasakoti, ir sužinojusi, kad jis pavydu liauja grafui, padarė taip, kad grafas sužinotų apie jos ryšį su Andzoletu. Ji tikėjosi, kad Dzustinjanis nepraleis progos viską papasakoti savo aistros objektui. Tokiu būdu Andzoletui būtų užkirstas kelias grįžti pas sužadėtinę.

Visą dieną pralaukusi Andzoleto savo mansardoje, Konsuela iš pradžių nustebo, o paskui ėmė nerimauti. Kai ir kitą dieną Andzoletas nepasirodė, Konsuela iškamuota laukimo ir nerimo, vos sutemus apsigobė skara (žymioji dainininkė dabar turėjo vengti paskalų) ir nubėgo į Andzoleto namus. Andzoletas jau pora savaičių gyveno viename iš daugelio grafo namų. Ji nerado jo ir sužinojo, kad jis namie retai nakvoja.

Tačiau tai nesukėlė Konsuelai minties apie jo neištikimybę. Gerai žinodama sužadėtinio aistrą romantiškoms klajonėms, ji nusprendė, kad jis, nesugebėjęs priprasti prie naujo, prabangaus būsto, nakvoja vienoje iš savo anksčiau pamėgtų vietų. Ji jau no-

rėjo eiti toliau jo ieškoti, bet prie laukujų durų susidūrė akis į akį su Porpora.

— Konsuela,— tyliai pratarė senis,— be reikalo slepi nuo manęs savo veidą: aš girdėjau tavo balsą ir, aišku, pažinau tave. Vargšele, ką čia veiki tokį vėlų vakarą ir ko ieškai šiame name?

— Ieškau savo sužadėtinio,— atsakė Konsuela, imdama už parankės senąjį mokytoją,— ir nerausdama sakau tai jums, geriausiam savo bičiuliui. Žinau, kad nepritariate mano meilei, bet negaliu jums meluoti. Man neramu: po spektaklio jau dvi dienos nemačiau Andzoleto. Bijau, ar jis nesusirgo.

— Jis? Susirgo? — gūžtelėjo pečiais profesorius.— Eime su manimi, vaike, mums reikia pasikalbėti. Jei tu nutarei būti su manimi atvira, aš tau irgi būsiu atviras. Atsiremk į mano ranką ir eidami pasikalbėsime. Išklausyk mane, Konsuela, ir gerai apmąstyk tai, ką tau pasakysiu. Tu negali, neturi būti to jaunuolio žmona. Draudžiu tau vardu Visagalio, kuris į mano širdį įdėjo tėviškus jausmus tau.

— O mano mokytojau, geriau paprašykite, kad aš paaukočiau savo gyvenimą, bet ne šią meilę! — nusiminusi atsakė ji.

— Aš neprašau — reikalauju! — tvirtai atsakė Porpora.— Tavo mylimasis — prakeiktas. Jei tu tuoj pat jo neatsisakysi, jis suteiks tau kančias ir gėdą.

— Brangus mokytojau,— tarė ji liūdnai ir švelniai šypsodamasi,— jūs ne kartą man tą sakėte, ir aš veltui stengiausi paklausyti jūsų patarimo. Jūs nekenčiate vargšo jaunuolio. Bet jūs jo nepažįstate, ir esu tikra, kad kada nors atsisakysite savo priešiškumo jam.

— Konsuela,— dar tvirtesniu balsu ištarė profesorius,— žinau, kad mano argumentai iki šiol buvo nelabai įtikinami. Aš kalbėjau su tavim kaip artistas su artiste ir tavo sužadėtinį laikiau tik artistu. Dabar su tavim kalbu kaip vyras su moterim ir kalbu apie vyrą. Tu, moteris, myli nevertą vyrą, aš esu visiškai tuo tikras.

— Dieve mano! Andzoletas nevertas mano meilės! Jis, vienintelis mano draugas, mano globėjas, mano brolis! Ak, jūs nežinote, kiek jis yra man padėjęs, kaip rūpinosi manimi nuo pat vaikystės! Leiskite jums viską viską papasakoti.— Ir ji papasakojo savo gyvenimo ir savo meilės istorijas, kurios visiškai sutapo.

Porpora buvo sujaudintas, bet išliko tvirtas.

— Visa tai tik rodo, kad esi nekalta, ištikima ir dora. Aš suprantu, kad tu Andzoletui buvai reikalinga; ką besakytum, už tai, ką moka ir išmano, jis turi būti dėkingas tik tau. Tiesa yra tokia: tavo skaistus ir doras mylimasis bendrauja su visomis puolusiomis Venecijos moterimis, tavo sužadintą aistrą jis patenkina ištvirkimo verpetuose ir pasitenkinęs grįžta pas tave tik dėl to, kad galėtų pasinaudoti tavo žiniomis.

— Gerai pagalvokite, ką kalbate,— dusdama pratarė Konsuela.— Brangus mokytojau, visuomet tikėjau jumis kaip Dievu, bet dabar nenoriu jūsų klausyti, nenoriu tikėti tuo, ką sakote apie manąjį Andzoletą... Paleiskite mane! — pridūrė ji, stengdamasi ištraukti savo ranką iš profesoriaus rankos.— Jūs tiesiog mane žudote!

— Ne! Atskleisdamas tiesą, aš noriu sunaikinti pražūtingą tavo meilę, o tave grąžinti gyvenimui! — atsakė susijaudinęs senis, spausdamas merginos ranką prie savo širdies.— Žinau, Konsuela, kad esu žiaurus, bet kitoks nemoku būti. Aš ilgai abejojau, delsiau, kol buvo įmanoma. Vis tikėjausi, kad tau atsivers akys ir pati pamatysi, kas dedasi. Tačiau gyvenimas nieko tavęs neišmokė, tu aklai ruošiesi pulti į prarają. Aš to neleisiu — sulaikysiu ant prarajos krašto. Per paskutinius dešimt metų buvai vienintelė būtybė, kurią mylėjau ir vertinau. Tu neturi pražūti, ne, ne!

— Bet, mano drauge, man negresia joks pavojus! Nejau jūs manim netikite, kai aš prisiekiu jums visais šventaisiais, kad nesulaužiau savo pažado, duoto prieš mirtį motinai? Andzoletas taip pat laikosi priesaikos. Kol kas nesu nei jo žmona, nei meilužė.

— Tereikia jam pasakyti žodį, ir tu tapsi ir viena, ir kita!

— Bet mano motina pati paėmė iš mūsų tokį pažadą!

— Šiaip ar taip, dabar, naktį, tu ėjai pas žmogų, kuris nenori ir negali būti tavo vyras...

— Kas jums tai sakė?

— Argi Korilė jam leis?

— Korilė? Kuo ji čia dėta?

— Esame tik pora žingsnių nuo šios mergšės namų... Tu ieškai savo sužadėtinio... Tad eikime ten jo ieškoti. Ką? Užteks tau drąsos taip pasielgti?

— Ne, ne, tūkstantį kartų ne! — vos laikydamasi ant kojų ir atsiremdama į sieną, sušuko Konsuela.— Neatimkite iš manęs gyvybės, brangus mokytojau, aš juk dar visai negyvenau! Supraskite, jūs mane žudote!

— Tu privalai išgerti šią taurę,— užsispyręs tęsė profesorius.— Čia yra likimo man skirtas vaidmuo. Savo švelnumu ir atlaidumu aš tik padėjau veistis nedėkingiems ir menkiems žmonėms. Dabar matau: tiems, kuriuos myliu, privalau sakyti vien tiesą. Tik taip dar gali jiems pasitarnauti išsekinta mano širdis, suakmenėjusi nuo kančių. Vargšas vaike, man gaila, kad tokią sunkią valandą nėra šalia tavęs švelnesnio draugo. Bet esu toks, kokį padarė mane gyvenimas; kadangi nemoku paveikti žmonių švelniai it saulės spindulys, privalau jiems atskleisti tiesą ryškiai kaip žaibas. Taigi, Konsuela, mes negalime būti silpni! Eime į šiuos rūmus! Noriu, kad tu užtiktum Andzoletą ištvirkėlės Korilės glėbyje. Jei negali eiti — aš nutempsiu tave; jei nugriūsi —

nunešiu tave ant rankų. Kai senojo Porporos širdyje dega galinga pykčio ugnis, jis atras jėgų!

— Pasigailėkite, pasigailėkite! — suriko balta kaip drobė Konsuela.— Palikite man bent abejonę... Leiskite dar dieną... tik vieną dieną... juo tikėti. Aš nepasirengusi tokiai kankynei...

— Ne! Nė vienos dienos, nė vienos valandos! — tvirtai atrėžė senis.— Praleidęs šią progą, aš galbūt negalėsiu akivaizdžiai atskleisti tau tiesos, o ta diena, kurios tu prašai, pasinaudos tas niekšas, kad vėl galėtų tave apgauti. Ne, tu eisi su manim! Aš to noriu, aš įsakau!

— Gerai, eisiu! — atsakė Konsuela: meilė jai suteikė jėgų.— Bet eisiu tik dėl to, kad įrodyčiau, jog jūs neteisus, o mano sužadėtinis yra man ištikimas. Jūs bjauriai klystate ir norite, kad jumis patikėčiau! Eikime gi, budeli, eikime, aš nebijau jūsų!

Bijodamas, kad mergaitė neapsigalvotų, Porpora griebė ją savo gyslota, kieta it geležinės žnyplės ranka ir nusitempė į savo namus. Praėję begalę koridorių, pasikėlę nesuskaičiuojamais laiptais, jie atsidūrė viršutinėje terasoje. Iš čia, už žemesnio negyvenamo namo stogo, buvo matyti Korilės rūmai. Jie skendėjo tamsoje, švietė tik vienas langas, išeinantis į niūrų ir tylų negyvenamo namo fasadą. Atrodė, šis langas nepasiekiamas niekieno žvilgsniams, nes atsikišęs balkonas trukdė matyti iš apačios. Virš balkono buvo tik namo, kuriame gyveno Porpora, stogas, bet ir nuo jo nieko nebuvo galima įžiūrėti dainininkės rūmuose. Tačiau Korilė nežinojo, kad stogo kampe yra bortelis, sudarantis nišą po atviru dangumi. Porpora turėjo savotišką polinkį (menininkams apskritai būdingi visokie kaprizai) kas vakarą pabėgti nuo savo aplinkos žmonių, kad, pasislėpęs už plataus dūmtraukio, galėtų gėrėtis žvaigždėmis. Čia jis apmąstydavo savo bažnytinių ar scenai skirtų muzikos kūrinių siužetus. Taip jis visiškai atsitiktinai sužinojo Andzoleto ir Korilės ryšių paslaptį. Konsuela, žvilgtelėjusi Porporos nurodyta kryptimi, pamatė savo mylimąjį varžovės glėbyje. Ji tuoj pat nusigręžė. Porpora, bijodamas, kad nuo smūgio ji neprarastų sąmonės, sugriebė ją — iš kur jis turėjo tiek jėgų! — ir beveik nešte nunešė į apatinį aukštą, į savo kabinetą; jis skubiai uždarė duris ir langą, kad niekas negirdėtų galimo nevilties priepuolio.

XX

Tačiau jokio priepuolio nebuvo. Konsuela sėdėjo tyli ir sugniuždyta. Porpora norėjo ją prašnekinti, bet ji davė ženklą, kad jis nieko neklausinėtų. Staiga ji pakilo, priėjo prie klavesino, ant kurio stovėjo šalto vandens grafinas, ir greitai, stiklinė po stiklinės, išgėrė jį visą. Po to, keletą kartų perėjusi per kambarį ir netarusi nė žodžio, vėl atsisėdo priešais mokytoją.

Griežtasis senis nesuvokė, kaip ji kenčia.

— Na, ką? — paklausė jis.— Apgavau tave? Ką manai dabar daryti?

Smarkus drebulys supurtė suakmenėjusį jos kūną; perbraukusi ranka kaktą, ji pratarė:

— Nieko nedarysiu, kol nesuprasiu, kas įvyko.

— O ką dar turi suprasti?

— Viską, nes visiškai nieko nesuprantu. Noriu suprasti savo nelaimės priežastį — ir negaliu. Ką bloga padariau Andzoletui, kad jis liovėsi mane mylėjęs? Už ką jis mane niekina? Jūs, aišku, negalite man atsakyti, nes aš pati nesugebu įminti šios mįslės. Čia yra kažkokia neišaiškinama paslaptis! Mano motina tikėjo meilės žolelių galia... Gal toji Korilė yra burtininkė?

— Vargšė mergaitė! — pasakė profesorius.— Teisybė, šįkart neapseita be burtų, tačiau jie vadinasi — Garbės Troškimas. Būta ir nuodų — Pavydo. Korilė galėjo įpilti jam šių nuodų, bet jo siela buvo pasirengusi juos priimti. Andzoleto kraujyje jau būta nuodų, ir dar vienas lašas sukčių pavertė išdaviku, nedėkingą — priesaikos laužytoju.

— Koks garbės troškimas? Koks pavydas?

— Jis trokšta pralenkti visus, taip pat ir tave, jis žvėriškai pavydi tau, nes tu jį pranokai, užgožei.

— Bet ar gali taip būti? Nejaugi vyras gali pavyduliauti pranašesnei moteriai? Nejau mylimasis gali pykti dėl mylimos moters pasisekimo? Vadinasi, yra tokių dalykų, kurių aš negaliu suprasti.

— Tu niekada to nesuprasi, bet gyvenime su tuo susidursi kiekviename žingsnyje. Sužinosi, kad vyras gali pavydėti moteriai talento, jei jis yra garbėtroška; sužinosi, kad mylimasis gali pykti dėl mylimos moters sėkmės, jei jie kartu dirba teatre. Juk aktorius, Konsuela, yra ne vyras, o moteris. Jis liguistai trokšta garbės, svajoja tik apie garbę ir vaidina dėl to, kad galėtų ja svaigintis... Moters grožis jam kenkia, jos talentas užgožia, sunaikina jo paties talentą. Moteris yra jo varžovė, arba, tiksliau, jis — moters varžovas; jam būdingas koketės smulkmeniškumas, aikštingumas ir visokie juokingi kaprizai. Tokį būdą turi daugumą scenos vyrų. Aišku, būna išimčių, bet jos labai retos; tokie vyrai reikalauja pagarbos ir įvertinimo labiau negu žymūs mokslininkai. Ir Andzoletas nėra išimtis. Jis yra nepaprastai didelis garbėtroška: štai kur jo elgesio priežastys.

— Bet koks nesuprantamas kerštas, koks menkas, beprasmiškas būdas atkeršyti! — pratarė Konsuela.— Kaip gali Korilė jį paguosti? Jei jis būtų man atvirai papasakojęs apie savo kančias... Jei jis būtų pasakęs bent žodelį, aš galbūt būčiau supratusi, būčiau užjautusi ir užleidusi jam vietą.

— Pavyduoliai visada nekenčia kitų žmonių, nes įsivaizduoja, kad tie atima jų laimę. O meilėje ar ne tas pat? Argi malonumai, kuriuos mylimam žmogui teikia kiti, neatrodo atgrasūs? Tavo

mylimasis piktinosi publika, kuri vainikuoja tave laurais, o tu jauti neapykantą varžovei, kuri teikia jam pasitenkinimą. Argi ne taip?

— Jūs pasakėte gilią mintį, brangus mokytojau, turiu ją apmąstyti.

— Tai — tiesa! Andzoletas nekenčia tavęs dėl tavo pasisekimo scenoje, o tu nekenti Korilės dėl tų malonumų, kuriuos ji teikia Andzoletui savo buduare.

— Ne, aš negaliu jo neapkęsti, ir jūs padėjote man suprasti, kad būtų žema ir niekinga nekęsti savo varžovės. Vadinasi, čia svarbiausia tai, kad aš negaliu be pasibaisėjimo galvoti apie jos Andzoletui teikiamus malonumus. Bet kodėl taip yra? Nežinau. Jei aš tai darau nesąmoningai, tai ir Andzoletas nelabai nusikalsta, nepakęsdamas mano sėkmės.

— Tu visaip stengiesi pateisinti jo poelgius ir jausmus... Ne, Andzoletas nėra toks nekaltas ir jo kančios menkesnės negu tavo. Jis tave apgaudinėja, žemina, o tu jį nori išteisinti. Beje, aš visai nenorėjau pažadinti tavyje neapykantos, tu turi būti rami ir abejinga. Tas žmogus elgiasi pagal savo būdą. Tu jo niekada nepakeisi. Susitaikyk su tuo ir galvok apie save.

— Apie save? Tai yra — apie save vieną? Be vilties, be meilės?

— Galvok apie muziką, apie dieviškąjį meną! Nejau, Konsuela, tu myli meną tik dėl Andzoleto?

— Aš mylėjau meną dėl paties meno. Bet mintyse niekada neskyriau dviejų neatskiriamų dalykų: savo ir Andzoleto gyvenimo. Jei ši antroji mano gyvenimo pusė bus atimta, neįsivaizduoju, kaip galėsiu mylėti ką nors kitą.

— Andzoletas tebuvo tau idėja, kuria tu gyvenai; tu pakeisi ją kita — kilnesne, aukštesne, gyvybingesne. Tavo siela, talentas, visa tavo esybė nepriklausys daugiau nuo netikrų dalykų, tu gyvensi aukštais idealais, mintimis nusikelsi į dangų ir susiriši šventais vedybiniais ryšiais su pačiu Dievu!

— Jūs norite, kad tapčiau vienuole, kaip kadaise esate man pataręs?

— Ne, tavo talento negalima apriboti vienu muzikos žanru. Kur tu bebūtum — scenoje ar vienuolyne, visada liksi šventąja mergele, šventojo idealo sužadėtine!

— Jūs kalbate labai paslaptingai. Leiskite man eiti, brangus mokytojau. Aš turiu susikaupti ir pabandyti suprasti save.

— Visiškai teisingai, Konsuela, tu turi save atrasti. Iki šiol tu nepažinai savęs, nes savo sielą ir ateitį patikėjai žmogui, kuris visais atžvilgiais yra už tave menkesnis. Tu nesuvokei savo pašaukimo, nematei, kad tau niekas neprilygsta ir todėl tu negali turėti šioje žemėje palydovo. Tau reikalinga vienatvė, visiška laisvė. Tu negali turėti nei vyro, nei meilužio, nei šeimos, negali atsiduoti aistrai. Tik tokią įsivaizduoju tavo ateitį, tavo gyvenimo kelią. Jei atsiduosi mirtingajam, prarasi savo dieviškumą.

Ak, jei Mingoti ir Molteni, mano įžymiosios mokinės, didieji mano tvariniai, būtų paklausiusios mano patarimų, jos nebūtų turėjusios varžovių žemėje! Tačiau moterys silpnos ir smalsios: jos neatsispiria šlovės kerams, pasiduoda tuštiems troškimams ir kaprizams... O ką jos tuo laimėjo? Dvasines kančias ir nuovargį. Jos pražudė savo talentą! Ar tu nenori jų pralenkti, Konsuela? Argi nenori būti aukščiau žemiškos tuštybės? Ar nesutinki nutildyti savo širdies balso, kad pelnytum gražiausią vainiką, kokį tik gali pelnyti genijus?

Dr ilgai kalbėjo Porpora; neįmanoma perduoti įkvėptos ir išraiškingos jo kalbos. Konsuela klausėsi, nuleidusi galvą ir nudūrusi akis į žemę. Kai jis nutilo, ji pasakė:

— Mokytojau, jūs — didis žmogus, bet esu per kvaila jus suprasti. Man rodos, jūs įžeidžiate žmogaus prigimtį, smerkdamas kilnias jo aistras. Man rodos, jūs norite nuslopinti paties Dievo mums duotus instinktus ir sudievinate baisų, prieštaraujantį prigimčiai egoizmą. Galbūt geriau jus suprasčiau, jei būčiau tikra krikščionė. Pamėginsiu tokia tapti — štai viskas, ką galiu jums pažadėti.

Ji pakilo eiti — iš pažiūros rami, bet viduje iškankinta. Porpora, didysis kompozitorius ir labai rūstus žmogus, palydėjo ją iki namų. Eidamas jis tęsė savo pamokymus, tačiau nesugebėjo jos įtikinti. Vis dėlto po šito pokalbio jai palengvėjo, nes jis privertė ją daug ką apmąstyti. Andzoleto nusikaltimas kažkaip nublanko, pasinėrus į begalines skausmingas godas. Daug valandų ji praleido melsdamasi ir verkdama. Pagaliau užmigo su ramia sąžine ir viltimi, kad Dievas yra gailestingas ir jai padės.

Kitą dieną užėjo Porpora ir pasakė, kad Stefaninis repetuos „Hipermnestrą", nes Andzoletas susirgo — guli lovoje ir skundžiasi neturįs balso. Pirmoji Konsuelos mintis buvo bėgti jo slaugyti.

— Nesivargink,— sulaikė ją profesorius,— Andzoletas puikiai jaučiasi — taip sako teatro gydytojas. Matysi, vakare jis bus pas Korilę. Grafas Dzustinjanis gerai supranta, ką visa tai reiškia, ir nelabai sielojasi dėl to, jei tenoras nutrauks savo debiutus; gydytojui jis uždraudė pasakoti apie Andzoleto apgaulę ir paprašė geraširdį Stefaninį trumpam grįžti į sceną.

— Dieve mano! Ką Andzoletas sumanė? Nejau jis iš tiesų palūžo ir rengiasi palikti sceną?

— Taip, San Samuelės teatro sceną. Po mėnesio jiedu su Korile išvyksta į Prancūziją. Tave tai stebina? Jis bėga nuo šešėlio, kurį ant jo meta tavo sėkmė, atiduoda savo likimą į mažiau pavojingos moters rankas; kai tik ji nebebus jam daugiau reikalinga, jis paliks ją.

Konsuela išbalo ir prispaudė rankas prie širdies, kuri, rodės, tuoj sprogs. Galbūt ji dar turėjo viltį susigrąžinti Andzoletą, galbūt rengėsi tik švelniai jį pabarti ir pasakyti jam, kad geriau ji paliksianti sceną. Ši žinia jai buvo kaip durklo smūgis. Jos galvo-

je netilpo mintis, kad ji niekada nebematys to, kurį taip stipriai mylėjo.

— Tai kažkoks baisus sapnas! — sušuko ji.— Aš turiu eiti pas jį, tegul jis paaiškina, ką reiškia visas šis kliedesys. Jis negali išvažiuoti su ta moterim — jinai jį pražudys. Aš negaliu to leisti! Aš sulaikysiu, paaiškinsiu, ko jam iš tikrųjų reikia, o jei jau kiti argumentai jo nebeveikia... Eime su manim, brangus mokytojau! Negalima jo palikti...

— Tai aš tave paliksiu visiems laikams, jei taip kvailai pasielgsi! — suriko įpykęs profesorius.— Maldauti tokį niekšą! Plėšti jį iš Korilės! O šventoji Cecilija, saugokis savo čigoniškos prigimties ir nepasiduok beprotiškiems klajoklės instinktams! Eime, tavęs laukia repeticijoje. O šįvakar tu turėsi malonumą dainuoti su tokiu meistru kaip Stefaninis. Tu išvysi išsilavinusį, kuklų ir kilniaširdį artistą.

Porpora nusitempė ją į teatrą, ir čia Konsuela pirmą kartą suvokė visą artisto gyvenimo siaubą: priklausomybę nuo publikos, amžiną būtinumą slėpti savo jausmus ir vaizduoti svetimas aistras, verčiant dėl to jaudintis kitus. Ši repeticija, paskui pasirengimas ir po to spektaklis jai buvo tikra kankynė. Andzoletas nesirodė. Po dienos ji dainavo komiškoje Galupio operoje „Arcifanfano, re de'matti" [1]. Ją pastatė Stefaniniui, kuris puikiai atliko komišką vaidmenį. Konsuela turėjo juokinti tuos, kuriuos anksčiau priversdavo verkti. Užslėpusi giliai širdyje baisų ilgesį, ji vis dėlto sugebėjo būti kerinti, nuostabi ir netgi sąmojinga. Du ar tris kartus ji vos nepratrūko rauda, tačiau sukaupusi jėgas nuslopino ją kažkokia nenatūralia linksmybe. Kai ji grįžo į persirengimo kambarį, ją ištiko isterijos priepuolis. Publika triukšmingai kvietė ją į sceną, norėdama sukelti ovacijas. Kadangi ji vis nesirodė, kilo baisus sąmyšis, žiūrovai puolė laužyti kėdes, šokinėti per rampą... Stefaninis atėjo jos pasiimti ir pusiau nusirengusią, išsidraikiusią, mirtinai išbalusią nusitempė į sceną. Ją užmėtė gėlėmis. Kažkas metė jai po kojom laurų vainiką, kurį ji buvo priversta pakelti.

— Laukiniai žvėrys! — šnibždėjo ji, grįždama į užkulisius.

— Mano gražuole,— tarė jai senasis dainininkas, prilaikydamas ją,— tu sergi. Na, bet šios smulkmenos,— pridūrė jis, perduodamas jai didelį glėbį gėlių,— stebuklingai išgydo visus negalavimus. Palauk, priprasi, ateis laikas, ir tu jausies nesveika ir pavargusi tik tomis dienomis, kai tave pamirš apvainikuoti laurais.

„Kokie jie buki ir niekingi!" — pagalvojo vargšė Konsuela.

Grįžusi į savo persirengimo kambarį, ji be sąmonės krito ant gėlėmis nuklotos sofos. Kambarinė nubėgo gydytojo. Grafas Dzustinjanis kelioms minutėms liko su nuostabiąja dainininke vienas; ji buvo balta kaip jazmino šakelės, ant kurių gulėjo. Susijaudi-

[1] „Arčifanfanas, beprotių karalius" (*it.*).

nęs, apsvaigęs nuo aistros, visiškai pametęs galvą grafas puolė prie jos, tikėdamasis savo glamonėmis ją atgaivinti. Bet vos jis prisilietė lūpomis prie skaisčių Konsuelos lūpų, ji atsigavo ir su pasišlykštėjimu nubloškė jį tarsi gyvatę.

— Šalin! — sušuko ji lyg kliedėdama.— Šalin meilę, glamones, saldžias kalbas!.. Niekada nemylėsiu, neturėsiu nei vyro, nei šeimos, nei meilužio. Mano mokytojas teisus: laisvė, vienatvė, aukšti idealai, šlovė!..

Ir ji pratrūko taip skaudžiai raudoti, kad išsigandęs grafas puolė prieš ją ant kelių ir ėmė raminti. Bet jis negalėjo rasti paguodos žodžių jos iškamuotai sielai, nes tuo metu jo audringa aistra pasiekė apogėjų. Jam buvo gerai suprantama apgautos meilės neviltis. Jis ėmė karštai kalbėti apie savo jausmus kaip žmogus, dar nepraradęs vilties sulaukti atsako. Atrodė, Konsuela jo klausosi; nesąmoningai atitraukusi savo ranką ji sumišusi jam nusišypsojo; grafui pasivaideno, kad tai geras ženklas. Kai kurie vyrai, gerai išmanantys aukštuomenės santykių subtilybes, visiškai nesupranta kitokio pobūdžio santykių. Atėjo gydytojas ir prirašė raminamųjų lašelių, kurie tuo metu buvo madingi. Po to Konsuelą įsupo į apsiaustą ir nunešė į gondolą. Grafas įlipo kartu su dainininke; nenustodamas vilties, jis toliau kuždėjo jai meilius žodžius, gražius ir įtaigius, kaip jam atrodė. Jis gražbyliavo apie ketvirtį valandos, bet, neišgirdęs atsako, ėmė maldauti Konsuelą tarti jam nors vieną žodelį, padovanoti jam nors vieną žvilgsnį.

— Ką jums pasakyti? — pratarė ji, tartum pabudusi iš sapno.— Aš negirdėjau jūsų.

Dzustinjanis sutriko, bet nusprendė, kad galbūt geresnės progos jis gali nesulaukti ir kad dabar palūžusi mergaitė lengviau pasiduos. Jis vėl prabilo apie savo meilę, ir vėl Konsuela atsakė tylėjimu. Tačiau jo mėginimai apkabinti ir pabučiuoti Konsuelą buvo sutikti priešiškai — Konsuela priešinosi instinktyviai, nes pykti neturėjo jėgų. Kai gondola priplaukė prie krantinės, Dzustinjanis norėjo trumpam sulaikyti dainininkę, vis dar tikėdamasis išgirsti iš jos bent vieną viltingą žodį.

— Atleiskite, sinjore grafe,— švelniai, bet abejingai pagaliau prabilo Konsuela.— Aš dabar labai silpna, klausiausi jūsų nelabai atidžiai, bet viską supratau. Taip, aš puikiai jus supratau. Leiskite man pagalvoti per naktį, leiskite man atsigauti! O rytoj... taip, rytoj aš jums atsakysiu atvirai.

— Rytoj! O brangi Konsuela! Tai visa amžinybė! Bet aš pasirengęs paklusti, jei jūs leisite man tikėtis, kad mūsų draugystė...

— Taip, taip! Galite tikėtis,— keistu balsu atsakė Konsuela, lipdama į krantą.— Neikite paskui mane,— pridūrė ji įsakmiai,— kitaip nebegalėsite nieko tikėtis.

Gėda ir pyktis suteikė jai jėgų, ir ji, lipdama laiptais, pratrūko juoktis šiurpiu, piktu juoku.

— Jums labai linksma, Konsuela! — tamsoje nuskambėjo balsas, kurį išgirdus, ji vos neprarado sąmonės.— Sveikinu jus!

— O taip! — sušuko ji, stipriai sugriebdama Andzoletą už rankos ir vesdamasi jį į savo kambarį.— Dėkoju tau, Andzoletai, už sveikinimą: man iš tikrųjų labai linksma, taip, taip, be galo linksma!

Jos laukdamas Andzoletas buvo uždegęs lempą; kai žydra jos šviesa apšvietė iškankintus veidus, jie išsigando vienas kito.

— Mes esame labai laimingi, Andzoletai, ar ne? — šaižiu balsu pasakė ji, karčiai šypsodamasi.— Sakyk, ką tu manai apie mūsų laimę? — jos akys pasruvo ašaromis.

— Aš manau, Konsuela,— atsakė jis tokia pat karčia šypsena,— kad mums nelengva buvo pasiryžti, bet galų gale mes prie to priprasim.

— Man rodos, tu puikiai pripratai prie Korilės buduaro.

— O tu — prie pono grafo gondolos.

— Pono grafo? Vadinasi, tu žinojai, kad grafas nori padaryti mane savo meiluže?

— Kad tau, mano mieloji, nesutrukdyčiau, aš kukliai pasišalinau.

— Ak, tu žinojai? Ir, pasinaudojęs ta proga, mane palikai?

— Ar aš blogai pasielgiau? Argi tu nepatenkinta savo likimu? Grafas — nuostabus meilužis! Ar gali su juo varžytis vargšas nevykęs debiutantas!

— Porpora buvo teisus: jūs — niekingas žmogus! Išeikite! Jūs nevertas, kad jums teisinčiausi, ir, man atrodo, jūsų gailestis netgi įžeistų mane. Girdite? Išeikite! Jūs galite debiutuoti Venecijoje, galite grįžti su Korile į San Samuelę: žinokite, kad aš, būdama savo motinos duktė, niekada nebepasirodysiu tame šlykščiame balagane, kuris vadinamas teatru!..

— Vadinasi, jūsų motinos, čigonės, duktė ruošiasi vaidinti įžymią damą Dzustinjanio viloje ant Brentos kranto? Ką gi, puiki ateitis, ir aš labai dėl jūsų džiaugiuosi!

— O, mano brangi motule! — sušuko Konsuela, puldama ant kelių prie lovos.

Andzoletą sukrėtė Konsuelos neviltis, jos širdį verianti rauda. Jame staiga pabudo sąžinė, ir jis puolė apkabinti savo draugę ir pakelti ją nuo grindų. Bet ji pašoko ir su neregėta jėga išstūmė jį pro duris šaukdama:

— Šalin iš čia! Šalin iš mano širdies! Šalin iš mano atminties! Sudie, sudie amžinai!

Andzoletas atėjo pas Konsuelą vedinas baisaus egoizmo. Neturėdamas jėgų su ja išsiskirti, jis sugalvojo, jo manymu, geriausią būdą viską išspręsti: norėjo perspėti apie pavojų, gresiantį jai iš įsimylėjusio Dzustinjanio, ir tuo pačiu priversti išeiti iš teatro. Jis puikiai žinojo, kokia tyra ir išdidi yra Konsuela, žinojo, kad ji nepriims jokių pasiūlymų, dėl kurių jai reikėtų gailėtis. Jo

sugedusioje sieloje buvo gyvas tvirtas tikėjimas Konsuelos padorumu; jis žinojo, kad ras ją tokią pat skaisčią, ištikimą ir atsidavusią kaip ir prieš dvi dienas, kai ją paliko. Tačiau jis norėjo suderinti norą likti Konsuelos sužadėtiniu ir tvirtą apsisprendimą būti Korilės meilužiu. Andzoletas planavo grįžti į sceną kartu su meiluže; jo sėkmė visiškai priklausė nuo Korilės, ir jis negalėjo su ja išsiskirti. Toks buvo įžūlus ir niekšingas jo planas; o į Konsuelą jis žiūrėjo taip, kaip italų moterys žiūri į madoną: atgailos valandą jos prašo atleidimo, o kai daro nuodėmę, uždengia ją užuolaidėle.

Tačiau pamatęs Konsuelą komiškame vaidmenyje, nuostabią ir iš pažiūros linksmą, jis pradėjo baimintis, kad per ilgai kūrė savo planą. Pamatęs, kaip ji įlipo į grafo gondolą, o po to išgirdęs isterišką jos juoką ir nepajutęs jame nevilties, jis nusprendė, kad jau pavėlavo, ir jį apėmė apmaudas. Bet kai, pasipiktinusi jo įžeidinėjimais, Konsuela išgrūdo jį pro duris, jis vėl pajuto jai pagarbą, sumišusią su baime. Andzoletas ilgai stovėjo ant laiptų, po to klaidžiojo krantine, tikėdamasis, kad jį pašauks. Jis net išdrįso pasibelsti į jos duris, norėdamas prašyti atleidimo, bet kambaryje tvyrojo mirtina tyla, ir jam jau niekada nebuvo lemta įeiti į tą kambarį kartu su Konsuela. Sutrikęs, prislėgtas, jis nuėjo namo, nutaręs kitą dieną grįžti.

„Šiaip ar taip,— manė jisai,— aš įgyvendinsiu savo planą: ji žino apie grafo meilę, pusė darbo atlikta."

Išvargęs Andzoletas kitą rytą ilgai miegojo, o po pietų nuvyko pas Korilę.

— Stulbinanti naujiena! — sušuko ji, atverdama jam glėbį.— Konsuela išvažiavo!

— Išvažiavo? Su kuo? Kur?

— Į Vieną. Ten ją išsiuntė Porpora, jis pats taip pat ruošiasi vykti paskui ją. Ši gudri mergiotė apmovė mus visus: ji pakviesta į imperatorišką ją sceną, kur Porpora stato naująją savo operą.

— Išvažiavo! Išvažiavo, nė žodžio man nepasakiusi! — suriko Andzoletas, puldamas prie durų.

— O! Dabar jau neberasi jos Venecijoje! — piktai juokdamasi ir triumfuodama pasakė Korilė.— Auštant ji laivu išplaukė į Pelestriną. Dabar ji jau toli. Dzustinjanis, kurį jinai apgavo (jis įsivaizdavo pelnęs jos palankumą), iš pasiutimo net susirgo. Ką tik jo pavedimu buvo atėjęs Porpora ir prašė mane dainuoti šios dienos spektaklyje. Stefaninis labai pavargo nuo teatro, trokšta pailsėti savo viloje ir svajoja, kad tu atnaujintum savo debiutus. Taigi žinok: rytoj vėl turėsi dainuoti „Hipermnestroje". Dabar einu į repeticiją, manęs laukia. Jei netiki, eik pasivaikščioti po miestą — įsitikinsi, kad tai tiesa.

— O furija! Tu laimėjai! — suriko Andzoletas.— Tu mane žudai!

Ir jis be sąmonės nugriuvo ant persiško kurtizanės kilimo.

XXI

Konsuelai pabėgus, kvailiausiai jautėsi grafas Dzustinjanis. Visai Venecijai davęs dingstį manyti, kad debiutantė esanti jo meilužė, jis negalėjo paaiškinti, kodėl ji taip staiga ir paslaptingai dingo dabar, kai jis prisipažino ją mylįs? Tai labai žeidė jo savimeilę. Tiesa, kai kurie manė, kad grafas, pavyduliaudamas savo brangenybės, paslėpė debiutantę vienoje iš užmiesčio vilų. Tačiau Porpora kaip visuomet tiesiai ir atvirai papasakojo, kad Konsuela išvyko į Vokietiją ir ten lauks jo atvykstant; visi pradėjo sukti galvas, norėdami suprasti to keisto poelgio priežastis. Grafas mėgino vaizduoti, kad dėl to jis nė kiek nesijaudina, tačiau nesugebėjo paslėpti apmaudo; visiems pasidarė aišku, kad Konsuelos palankumas jam buvo tik tariamas. Greitai išplaukė į paviršių didesnioji tiesos dalis: buvo sužinota apie Andzoleto neištikimybę ir apie vargšės ispanės nusivylimą; visi ėmė nuoširdžiai jos gailėtis.

Andzoletas pirmiausia nulėkė pas Porporą, bet senis su juo buvo griežtas.

— Neklausinėk manęs, pasipūtęs, beširdi jaunuoli,— piktai atsakė profesorius,— tu nebuvai vertas šios kilnios mergaitės meilės, ir niekada nesužinosi, kur ji yra. Iš visų jėgų stengsiuos, kad neužtiktum jos pėdsakų. Jei kada nors jūs atsitiktinai susitiksite, tikiuosi, kad tavo paveikslas jau bus ištrintas iš jos širdies ir atminties. To aš noriu ir siekiu.

Andzoletas nuėjo į Korte Mineli. Konsuelos kambarys jau buvo išnuomotas kitam gyventojui, darbininkui, kuris gamino stiklo daiktelius: jais buvo apstatytas visas jos kambarys. Stiklapūtys seniai gyvenọ šiame name ir dabar patenkintas įrenginėjo čia savo dirbtuvę.

— O, čia tu, sūneli! — kreipėsi jis į jaunąjį tenorą.— Atėjai manęs aplankyti naujoje vietoje? Smagu čia bus, ir žmona labai džiaugiasi, kad galės apačioje sutalpinti visus vaikus. Ko tu dairaisi? Gal Konsuelina ką nors pamiršo? Ieškok, mielasis, gerai apžiūrėk. Aš nepyksiu.

— O kur jos baldai? — paklausė Andzoletas. Jam suspaudė širdį: čia, šiame kambaryje, kur jis patyrė tyriausius, gražiausius jausmus, Konsuelos nė pėdsako neliko.

— Baldai apačioje, kieme. Ji padovanojo juos senutei Agatai. Ir gerai padarė: senė neturtinga, gaus už juos šiek tiek pinigų. Taip, mūsų Konsuela buvo gera. Ji ne tik niekam neskolinga, bet išvažiuodama dar paliko visiems dovanėlių. Pasiėmė su savimi tik Nukryžiuotąjį. Vis dėlto keista, kad ji išvažiavo vidurnaktį, niekam nieko nepasakiusi. Išaušus atėjo Porpora ir viską sutvarkė, tartum vykdydamas jos testamentą. Visi kaimynai jos gailėjo ir guodėsi tuo, kad ji dabar galbūt gyvens kokiuose nors rūmuose prie Didžiojo kanalo,— juk ji dabar turtinga ir žinoma sinjora. Aš visuomet sakiau, kad savo balsu ji daug pa-

sieks. O kaip rimtai ji mokėsi! Kada gi vestuvės, Andzoletai? Tikiuosi, manęs neužmirši — paimsi daugiau stiklinių papuošaliukų, kad galėtum apdovanoti mūsų kvartalo mergaites?

— Žinoma, žinoma,— sumurmėjo pasimetęs Andzoletas.

Apimtas baisaus sielvarto, jis iššoko į kiemą, kur vietinės kūmutės pardavinėjo iš varžytinių Konsuelos lovą ir stalą,— lovą, kurioje daug kartų matė ją miegančią, stalą, prie kurio ji sėdėdavo, studijuodama gaidas...

— Dieve manol Viskas dingo, jos nebėra! — sudejavo jis, bėgdamas iš kiemo.

Šią akimirką jis troško nudurti Korilę.

Po trijų dienų jiedu su Korile pasirodė scenoje ir abu buvo negailestingai nušvilpti. Uždanga buvo nuleista, nesibaigus spektakliui. Andzoletas šėlo iš pykčio, Korilė buvo rami.

— Štai kuo baigėsi tavo globa! — grasinamai sušnypštė jis, kai jiedu liko vieni.

— Kaip greitai tu nusimeni, vargše berniuk,— ramiai atsakė jam primadona,— matyt, visiškai nepažįsti publikos ir nesi patyręs jos kaprizų. Aš buvau tikra, kad mus ištiks nesėkmė, ir net nepakartojau vaidmens. Tau nieko nesakiau, nes žinojau — tau neužteks drąsos išeiti į sceną, jei žinosi, kad mus nušvilps. O dabar klausyk, kas mūsų laukia ateityje. Kitą kartą mus priims dar blogiau. Galbūt trys, keturi, šeši, aštuoni spektakliai bus tokie pat. Tačiau šiose audrose mes laimėsime savo partiją. Jei net būtume menkiausi aktoriukai pasaulyje, laisva prieštaravimo dvasia laimėtų mums karštų šalininkų. Yra daugybė žmonių, kurie įsivaizduoja, kad gali būti reikšmingi, įžeidinėdami kitus, bet nemaža ir tokių, kurie noriai globoja kitus ir dėl to jaučiasi esą geresni. Po dešimties spektaklių, kai teatro salė pavirs mūšio lauku, o švilpesys kaitaliosis su aplodismentais,— užsispyrėliai neteks jėgų, atkaklieji pasipūs, o mes su tavim įžengsime į naują erą. Toji publikos dalis, kuri buvo mums nežinia dėl ko palanki, klausysis mūsų gana abejingai. Tai bus tarsi pakartotinis mūsų debiutas. Ir tuomet mudu turėsime užvaldyti, pakerėti klausytojus! Aš pranašauju tau didelį pasisekimą, brangus Andzoletai: pikti burtai išsisklaidys, tu išgirsi pagyrimų, ir tai suteiks tau naujų jėgų. Prisimink, kokį įspūdį padarei pirmą kartą dainuodamas pas Dzustinjanį. Tuomet nespėjai įtvirtinti savo pergalės: tave užgožė kita ryški žvaigždė. Bet toji žvaigždė dingo už horizonto, ir dabar ruoškis su manim kilti į padangę.

Viskas vyko taip, kaip nusakė Korilė. Iš tikrųjų, keletą dienų meilužiams reikėjo brangiai mokėti už tai, kad publika neteko Konsuelos. Tačiau įžūlus jų atkaklumas išsekino publikos įniršį — pernelyg stiprų, kad galėtų ilgai tęstis. Dzustinjanis rėmė Korilę. Su Andzoletu jo santykiai buvo kitokie. Po nesėkmingų mėginimų pasikviesti į Veneciją naują tenorą — teatro sezonas ėjo į pabaigą ir visuose Europos teatruose kontraktai buvo pasirašyti — grafas buvo priverstas palikti jaunuolį savo teatre. Teatro repu-

tacija buvo pernelyg gera, kad ją galima būtų prarasti dėl vieno ar kito artisto; tokios smulkmenos negalėjo pažeisti per ilgą laiką susiklosčiusių tradicijų. Ložės buvo abonuotos visam sezonui. Jose damos priiminėjo svečius ir, kaip įprasta, plepėjo. Tikrieji muzikos mėgėjai dar kurį laiką širdo, bet jų buvo ne tiek daug. Pagaliau ir jiems įgriso piktintis. Tad vieną gražų vakarą Korilė, su įkvėpimu atlikusi savo ariją, klausytojų buvo vieningai iškviesta į sceną. Į sceną ji išsitempė Andzoletą, kurio niekas nekvietė. Jis, atrodė, kukliai ir baimindamasis nusileido švelniai prievartai. Čia ir jam teko aplodismentų. O kitą dieną publika iškvietė ir jį. Žodžiu, nepraėjo nė mėnuo, ir Konsuela, kuri švystelėjo tarsi žaibas vasaros danguje, buvo užmiršta. Korilė kėlė didesnį furorą negu anksčiau, nes konkurencija įžiebė joje ugnį, o meilė — jausmus. Andzoletas neatsikratė trūkumų, tačiau išmoko geriau parodyti savo privalumus. Prie trūkumų publika priprato, privalumais žavėjosi. Jo grožis kerėjo moteris, jis tapo labiausiai geidžiamas salonų svečias, o Korilės pavydas jo gerbėjoms teikė aštrių pojūčių. Klorinda scenoje irgi demonstravo savo sugebėjimus, tai yra sunkiasvorį grožį ir seklų, kvailą juslingumą, patinkantį tam tikrai žiūrovų padermei. Dzustinjanis, norėdamas užsimiršti,— jis buvo gerokai susikrimtęs,— Klorindą padarė savo meiluže, apipylė ją briliantais, skyrė jai pagrindinius vaidmenis, tikėdamasis ja pakeisti Korilę, kuri kitam sezonui buvo pakviesta į Paryžių.

Korilė visiškai nepyko ant savo varžovės — toji nekėlė jai jokių pavojų nei dabar, nei ateityje. Jausdama tam tikrą pasitenkinimą, ji netgi rėmė Klorindą, šaltą, įžūlią, amoralią menkystą. Dabar šiedvi puikiai sutariančios būtybės savo rankose laikė visą administraciją. Jos neleido įtraukti į repertuarą nė vieno rimto kūrinio ir keršijo Porporai: nepriėmė jo operų ir rinkosi pačių prasčiausių jo varžovų operas. Labai sutartinai jos žlugdė tuos, kurie joms nepatiko, ir visaip rėmė savo pataikūnus. Jų dėka tą sezoną Venecijoje buvo žavimasi visiškai menkais darbais; didieji meno kūriniai buvo užmiršti.

Andzoletui nekėlė džiaugsmo sėkmė ir geras gyvenimas (grafas pasirašė su juo gana neblogą kontraktą), jis viskuo šlykštėjosi ir sunkiai vilko savo niekingos laimės jungą. Jis atrodė pasigailėtinai, kai, bodėdamasis Korile, ėjo su ja už parankės į repeticijas,— vis dar dieviškai gražus, tačiau išbalęs, nuvargęs, nuobodžiaujantis ir patenkintas savimi, kaip žmogus, priimantis pagarbą, bet sugniuždytas sunkios lengvai laimėtų laurų ir mirtų naštos. Net scenoje, vaidindamas su savo liepsninga meiluže aistringą ilgesį, stengėsi parodyti jai savo abejingumą. Kai ji rijo jį akimis, jis visa savo povyza tartum sakė publikai: „Nemanykite, kad atsakau į jos meilę. Priešingai, tas, kuris išvaduos mane iš jos, padarys man didelę paslaugą".

Korilės išlepintas ir ištvirkintas Andzoletas buvo jai nedėkingas ir egoistiškas. Jo sieloje, nepaisant visokių ydų, ruseno vie-

nintelis tyras ir tikras jausmas — ištikima meilė Konsuelai. Iš prigimties būdamas lengvabūdis, jis mokėjo užsimiršti, tačiau išsigydyti nuo šios meilės nesugebėjo. Jis buvo neištikimas Korilei: mylėjosi čia su Klorinda, norėdamas slapta atsikeršyti grafui, čia su žinomomis aukštuomenės gražuolėmis, o kartais ir su pačia nevalyviausia statiste. Iš paslaptingo aukštuomenės damos buduaro jis lengvai persikeldavo į beprotišką orgiją, pašėlusias Korilės glamones lengvai iškeisdavo į nerūpestingas pokylio linksmybes. Atrodė, jis norėjo visiškai užmiršti praeitį. Tačiau visur, netgi didžiausių linksmybių metu, jį kažkas persekiojo; kartais, kai jis su savo triukšmingais sugėrovais plaukdavo pro tamsias Korte Mineli lūšnas, jį supurtydavo rauda.

Korilė ilgai kentė Andzoleto šiurkštumą — kaip ir visos menkystos, ji buvo linkusi mylėti ją niekinančius ir skriaudžiančius žmones,— tačiau ilgainiui ji ėmė bodėtis šia pražūtinga aistra. Įsitikinusi, kad niekada neprisijaukins šios nenuolankios būtybės, ji ėmė neapkęsti meilužio ir keršyti neištikimybe. Kartą naktį, kai Andzoletas su Klorinda plaukiojo gondola po Veneciją, jis pastebėjo kitą greitai skriejančią gondolą; užgesintas žibintas rodė, kad joje vyksta slaptas meilės pasimatymas. Jis neatkreipė dėmesio į tą aplinkybę, tačiau Klorinda, kuri nuolat baiminosi būti atpažinta, jam sušnabždėjo:

— Įsakyk lėčiau irkluoti — tai grafo gondola, pažinau gondolininką.

— Priešingai, plauksime greičiau,— atkirto Andzoletas,— reikia ją pasivyti: noriu žinoti, į ką grafas šiandien tave iškeitė.

— Ne, ne! Sukime atgal! — sušuko Klorinda.— Jis labai gerai mato ir girdi! Netrukdykime jam.

— Ei, smarkiau irkluok! — šūktelėjo Andzoletas savo gondolininkui.— Noriu pasivyti štai aną gondolą, priekyje.

Nepaisant išgąstingų Klorindos prašymų, įsakymas buvo bematant įvykdytas. Abi gondolos susilietė, ir Andzoletas išgirdo juoką.

— Puiku! —,tarė jis.— Teisybė laimi! Tai Korilė mėgaujasi vakaro vėsa su ponu grafu!

Jis šoko į pirmagalį, griebė iš gondolininko rankų irklus ir ėmė smarkiai irkluoti. Netrukus jis atsitrenkė į grafo gondolą. Nežinia, dėl kokių priežasčių — ar dėl to, kad Korilė juokdamasi ištarė jo vardą, ar dėl beprotybės priepuolio — jis garsiai pasakė:

— Brangioji Klorinda, tu, be abejonės, esi gražiausia, patraukliausia moteris pasaulyje.

— Aš ką tik tą pat sakiau Korilei,— atsakė grafas, praskleisdamas savo gondolos uždangą.— O dabar, kai mūsų išvyka baigiasi, mes, kaip sąžiningi žmonės, turintys lygiavertes brangenybes, galime jomis pasikeisti.

— Jūsų šviesybe, aš paduosiu jums ranką, kad galėtumėt pereiti čia ir pasiimti savo brangenybę,— atsakė jam Andzoletas.

Matyt, norėdamas pasišaipyti iš Andzoleto ir bendrų jų meilužių, grafas ištiesė ranką, ruošdamasis perlipti į jo gondolą, tačiau jaunasis tenoras, apimtas įsiūčio ir neapykantos, įsibėgėjęs užšoko ant grafo gondolos šaukdamas it laukinis: „Moteris už moterį, *gondola už gondolą*, pone grafe!" — ir akimirksniu ją apvertė.

Palikęs visus juos likimo valiai, visiškai nesirūpindamas, kaip Klorinda išsikapstys iš šio nuotykio, Andzoletas nuplaukė į priešingą krantą, tamsiomis vingiuotomis gatvelėmis parbėgo namo, akimirksniu persirengė, pasiėmė visus savo pinigus ir nubėgo į pirmą pasirengusį išplaukti barkasą. Plaukdamas Triesto link, jis pergalingai spragtelėjo pirštais: Venecijos kupolai ir varpinės palengva nyko apyaušrio migloje.

XXII

Tarp vakarinių Karpatų atšakų, skiriančių Čekiją nuo Bavarijos ir tose vietose vadinamų Boehmer-Wald (Bohemijos mišku), dar prieš šimtą metų stovėjo sena galinga pilis, pagal kažkurią legendą pavadinta Milžinų pilimi. Iš tolo ji buvo panaši į senovinę tvirtovę, tačiau iš tiesų tai buvo ponų sodyba, viduje įrengta Liudviko XIV stiliumi, jau tuomet nebemadingu, bet vis dėlto puošniu ir skoningu. Feodalinė architektūra buvo subtiliai atnaujinta tuose pilies pastatuose, kur gyveno grafai Rudolštadtai, šio turtingo dvaro savininkai.

Šios čekų kilmės šeimos nariai suvokietino savo pavardę, atsižadėję Reformacijos tragiškiausiu Trisdešimties metų karo momentu. Jų šlovingas ir kilnus protėvis, įsitikinęs protestantas, buvo žvėriškai nužudytas fanatikų ant kalno netoli pilies. Iš Saksonijos kilusi jo našlė savo mažų vaikų gyvybes ir turtą išsaugojo priimdama katalikybę ir atiduodama Rudolštadto įpėdinius auklėti jėzuitams. Kai Čekiją galutinai pavergė Austrija, o Reformacijos šlovė ir nelaimės buvo priblėsusios, trečioji Rudolštadtų karta tebegyveno savo dvare turtingai, bet kukliai, kaip dori krikščionys, tvirti katalikai, tikri aristokratai ir ištikimi Marijos Teresės tarnai. Senais laikais, būdami imperatoriaus Karolio VI valdiniai, jie pasižymėjo narsumu. Todėl visus stebino, kad paskutinis šios garsios ir šlovingos giminės atstovas, jaunasis Albertas, vienintelis grafo Kristiano Rudolštadto sūnus, nedalyvavo ką tik pasibaigusiame kare dėl sosto; jis sulaukė trisdešimties metų pasitenkindamas paveldėta šlove ir neieškojo kitokios. Jo keistas elgesys sukėlė imperatorės įtarimą: ar jis nėra jos priešų bendramintis? Tačiau kai grafas Kristianas turėjo garbės priimti imperatorę savo pilyje, jis sugebėjo paaiškinti jai savo sūnaus elgesį. Marijos Teresės ir Rudolštadto pokalbis visiems atrodė mįs-

lingas. Kažkokia keista paslaptis gaubė šios pamaldžios ir labdaringos šeimos židinį; per dešimtį metų beveik niekas iš kaimynų nebuvo pas juos apsilankęs; nei reikalai, nei pramogos, nei politiniai neramumai negalėjo priversti Rudolštadtų išvažiuoti iš savo pilies. Jie dosniai ir klusniai mokėjo visus karinius mokesčius, visiškai nesijaudindami dėl pavojų ir nelaimių, ir, rodės, gyveno savo, atskirą nuo kitų aristokratų, gyvenimą; tai kėlė nepasitikėjimą jais, nors jų veikla pasižymėjo vien gerais ir kilniais darbais. Nežinodami, kaip paaiškinti nelinksmą, atsiskyrėlišką Rudolštadtų šeimos gyvenimą, vieni juos kaltino mizantropija, kiti — šykštumu. Tačiau jų elgesys kiekviename žingsnyje neigė ir viena, ir kita, tad beliko jiems prikišti apatiją ir šaltumą. Buvo kalbama, neva grafas nenorėjęs rizikuoti vienintelio sūnaus, paskutiniojo giminės atstovo, gyvybe tuose pražūtinguose karuose, o imperatorė sutikusi paimti už tai pinigų sumą, pakankamą apginkluoti visam husarų pulkui. Aristokratės, turėjusios dukterų nuotakų, nusprendė, kad grafas labai teisingai pasielgė; kai jos sužinojo, kad grafas Kristianas ruošiasi, matyt, apvesdinti sūnų su savo brolio, barono Frydricho, dukra ir kad jaunoji baronaitė Amalija jau grįžo iš Prahos vienuolyno ir dabar gyvens Milžinų pilyje,— šios damos vienu balsu pareiškė, kad Rudolštadtų pilis — lokio irštva, o jos gyventojai tikri laukiniai, vienas už kitą blogesni. Tačiau keletas nepaperkamų tarnų ir ištikimų draugų žinojo ir šventai saugojo šeimos paslaptį.

Vieną vakarą ši garbinga šeima sėdėjo už stalo, gausiai apkrauto laukinių paukščių mėsa ir tais sočiais patiekalais, kuriuos tuo metu dar valgė mūsų protėviai slavų žemėse, nepaisydami Liudviko XV rūmų subtilybių, pakeitusių daugumos Europos aristokratų įpročius. Didžiulis židinys, kuriame liepsnojo storos ąžuolinės malkos, skleidė šilumą didelėje niūrioje svetainėje. Grafas Kristianas ką tik garsiai sukalbėjo maldą, kurią kiti šeimos nariai iškląusė stovėdami. Tarnai — jų buvo daug, visi pagyvenę, orūs, ilgais ūsais, nacionaliniais kostiumais, plačiais mameliukų šarovarais — neskubėdami aptarnavo savo didžiai gerbiamus ponus. Pilies kapelionas sėdėjo grafui iš dešinės, jaunoji baronaitė Amalija — iš kairės. Baronas Frydrichas, jaunesnysis jo brolis, kurį jis visuomet vadino „jaunuoju" broliu (jam dar nebuvo šešiasdešimties), sėdėjo priešais. Kanonisė Venceslava Rudolštadt, jo sesuo, garbinga šešiasdešimties metų asmenybė, nepaprastai liesa ir su didele kupra, sėdėjo viename stalo gale, o grafas Albertas, grafo Kristiano sūnus ir Amalijos jaunikis, išbalęs, išsiblaškęs ir paniuręs, buvo įsitaisęs kitame, priešais savo oriąją tetą.

Iš visų šitų nekalbių žmonių Albertas, žinoma, mažiausiai galėjo pagyvinti vakarienę. Kapelionas buvo labai atsidavęs savo šeimininkams ir ypač gerbė šeimos galvą, tad kalbėdavo tik tuomet, kai grafo akyse išskaitydavo tokį pageidavimą. Pats grafas buvo nepaprastai ramus, susikaupęs žmogus, jis niekad neieškojo progos atsitraukti nuo savo minčių.

Baronas Frydrichas, nelabai gilių jausmų žmogus, buvo gyvesnis ir veiklesnis. Būdamas toks pat švelnus ir geraširdis kaip ir vyresnis brolis, jis neprilygo jam protu ir dvasios gyvenimo intensyvumu. Jis tikėjo daugiau iš įpročio ir padorumo. Vienintelė jo aistra buvo medžioklė; jis medžiodavo ištisomis dienomis ir vakarais grįždavo įraudęs, užduseęs, alkanas, bet visiškai nepavargęs — jo organizmas iš tiesų buvo geležinis. Valgė jis kaip dešimt, o gėrė kaip trisdešimt žmonių. Prie deserto jis paprastai pagyvėdavo, ir tuomet prasidėdavo begaliniai jo pasakojimai, kaip jo skalikas Safyras užpjudė kiškį, kaip kitas šuo, Pantera, susekė vilką, kaip pakilo į orą jo sakalas Atila. Visi klausydavosi barono kantriai ir geraširdiškai; po to jis tyliai užsnūsdavo prie židinio dideliame, juoda oda aptrauktame krėsle ir miegodavo, kol jo nepažadindavo duktė, sakydama, kad jau laikas gulti.

Iš visos šeimos šnekiausia buvo kanonisė. Ją galima buvo pavadinti netgi plepia: bent du kartus per savaitę po ketvirtį valandos ji su kapelionu aptarinėjo čekų, saksų ir vengrų šeimų genealogijas. Kaip savo penkis pirštus ji žinojo visų — pradedant karaliais ir baigiant plikbajoriu — kilmę.

Grafo Alberto išvaizda buvo truputį gąsdinanti ir iškilminga. Kiekvienas jo gestas buvo kažkoks pranašiškas, kiekvienas žodis skambėjo kaip nuosprendis. Kažin kodėl (tai, matyt, galėjo suprasti tik šeimos paslaptį žinantis žmogus), kai tik Albertas praverdavo burną — o tai atsitikdavo labai retai,— visi, ir artimieji, ir tarnai žiūrėdavo į jį su didele baime ir švelniu, kankinamu nerimu,— visi, išskyrus jaunąją Amaliją: ji pusbrolio žodžių klausydavosi susierzinusi ir su pašaipa ir drįsdavo — ji vienintelė! — atsakyti niekinamai arba juokais, priklausomai nuo nuotaikos.

Ši jauna šviesiaplaukė, rausvaskruostė, gyva ir puikiai sudėta mergina buvo nuostabiai graži. Kai kambarinė, norėdama išsklaidyti jos liūdesį, vadindavo ją perlu, toji atsakydavo jai: „Deja! Aš kaip perlas kriauklėje palaidota savo nuobodžios šeimos gelmėse — šioje siaubingoje Milžinų pilyje". Iš šių žodžių skaitytojui aišku, kokia žvitri paukštytė buvo uždaryta tame narvelyje.

Tą vakarą iškilmingą tylą, tradiciškai vyraujančią už stalo, ypač per pirmąją pertrauką tarp patiekalų (abu senieji aristokratai, kanonisė ir kapelionas turėjo puikų apetitą bet kuriuo metų laiku), nutraukė grafas Albertas.

— Koks baisus oras! — pratarė jis, sunkiai atsiduseęs.

Visi nustebę susižvalgė. Daugiau kaip valandą sėdėdami svetainėje su uždarytomis ąžuolo langinėmis, jie negalėjo žinoti, kad per tą laiką oras pablogėjo. Visiška tyla tvyrojo viduje ir lauke, ir nebuvo jokių artėjančios audros ženklų.

Tačiau niekas nedrįso prieštarauti Albertui, vien Amalija gūžtelėjo pečiais. Po nerimastingos pauzės vėl suskambo šakutės, ir tarnai iš lėto ėmė nešti patiekalus.

— Nejaugi negirdite, kaip Bohemijos miško eglėmis ūžauja

vėjas? Nejaugi negirdite griausmingo upės riaumojimo? — jau garsiai paklausė Albertas, įdėmiai žvelgdamas į tėvą.

Grafas Kristianas nieko neatsakė, o baronas, turėjęs įprotį su visais visuomet sutikti, neatitraukdamas žvilgsnio nuo žvėrienos gabalo, kurį jis pjaustė su tokia energija, tartum čia būtų buvęs granitas, pasakė:

— Iš tikrųjų, vėjas saulėlydžio metu pranašauja lietų. Visiškai tikėtina, kad rytoj bus bjaurus oras.

Albertas keistai šyptelėjo, ir vėl viskas nugrimzdo į niūrią tylą, tačiau nepraėjo nė penkių minučių, kai galingas vėjo gūsis, sudrebinęs langų stiklus, sukaukė, suūžė, kirto it rimbu į griovio vandenį, ir nušvilpė kalnų viršūnių link su tokia šiurpia dejone, kad visi išbalo, tik Albertas vėl nusišypsojo mįslinga šypsena.

— Šią valandą,— pratarė jis,— audra gena pas mus vieną sielą. Gerai būtų, kad jūs, pone kapelione, pasimelstumėt už tuos, kurie keliauja rūsčiais mūsų kalnais per tokią klaikią audrą.

— Aš kas valandą nuoširdžiai meldžiuosi,— drebėdamas atsakė kapelionas,— už tuos, kurie klajoja sunkiais gyvenimo keliais, tarp žmogiškųjų aistrų audrų.

— Neatsakinėkite jam, pone kapelione,— pasakė Amalija, nekreipdama dėmesio į visų žvilgsnius ir ženklus, įspėjančius ją netęsti šio pokalbio.— Jūs gerai žinote, kad mano pusbroliui malonu kamuoti kitus visokiomis mįslėmis. Aš visiškai nelinkusi jų spėlioti.

Atrodo, grafas Albertas kreipė ne didesnį dėmesį į savo pusseserės ironišką toną, negu ji — į keistus jo samprotavimus. Jis atsirėmė alkūne į lėkštę, kuri beveik visada stovėdavo priešais jį tuščia, ir įsmeigė žvilgsnį į raštuotą staltiesę, tartum tyrinėdamas jos gėlytes ir žvaigždutes, o iš tikrųjų pasinerdamas į kažkokius gilius apmąstymus.

XXIII

Audra įsisiautėjo dar nesibaigus vakarienei. Vakarienė čia tęsdavosi lygiai dvi valandas, net ir per pasninką, kurio griežtai buvo laikomasi; be to, grafas kaip Romos bažnyčios įsakymų šventai laikėsi šeimos įpročių. Audros buvo labai dažnos šiuose kalnuose, o didžiuliai miškai, kurie tais laikais dar dengė jų šlaitus, atkartojo vėjo ūžesį ir perkūno griaudėjimą; pilies gyventojams audros nebuvo naujiena ir gamtos stichija negalėjo jų per daug išgąsdinti. Tačiau nepaprastas grafo Alberto susijaudinimas nejučia paveikė visą šeimą ir baronas, jei nebūtų buvęs geros širdies, būtų supykęs dėl to, kad jam trukdoma mėgautis skaniais valgiais. Kai baisus griausmas vakarienės pabaigoje taip išgąsdino vyresnįjį liokajų, kad tas nepataikė peiliu į šerno kumpį, baronas atsiduso.

— Baigtas kriukis! — pasakė jis, užjaučiamai šypsodamasis sumišusiam liokajui.

— Taip, dėde, jūs teisus! — garsiai sušuko grafas Albertas keldamasis nuo stalo.— Baigta! „Husito" nebėra — jį sudegino žaibas. Jis nebesužaliuos šį pavasarį.

— Ką tu nori pasakyti, mano brangus sūnau? — liūdnai paklausė senis Kristianas.— Tu kalbi apie didįjį Šrekenšteino ąžuolą?

— Taip, tėve, aš kalbu apie ąžuolą, ant kurio šakų praėjusią savaitę mes įsakėme pakarti dvidešimt vienuolių augustiniečių.

— Jis šimtmečius laiko savaitėmis! — sušnabždėjo kanonisė, šypsodamasi.— Jei jūs, brangus mano vaike,— garsiai kreipėsi ji į sūnėną,— matėte sapne įvykius, kurie iš tikrųjų buvo arba dar bus (nes dėl keisto sutapimo jūsų fantazijos ne kartą yra išsipildžiusios), tai šio bjauraus, pusiau nudžiūvusio ąžuolo žūtis — nedidelis praradimas. Su juo ir jo pavėsyje esančia uola mus sieja daugybė prisiminimų.

— O aš,— gyvai pridūrė patenkinta Amalija, gavusi progą palaidyti savo liežuvį,— būčiau labai laiminga, jei audra išvaduotų mus nuo to baisaus kartuvių medžio; jo šakos panašios į skeletus, o iš apaugusio rausvomis samanomis liemens, rodos, sunkiasi kraujas. Vakarais aš nė karto nepraeinu pro jį nesudrebėjusi: lapų šlamesys visuomet klaikiai primena priešmirtines dejones, ir aš bėgu iš ten neatsigręždama.

— Amalija,— vėl prabilo jaunasis grafas, pirmą kartą po daugelio dienų susidomėjęs pusseserės žodžiais,— jūs protingai elgiatės, neidama prie „Husito" dienomis ir net naktimis, kaip aš. Jūs pamatytumėt ir išgirstumėt tokių dalykų, nuo kurių kraujas stingsta gyslose ir kurių jūs niekada negalėtumėt pamiršti.

— Nutilkite! — suriko jaunoji baronaitė, atšlydama nuo stalo, į kurį buvo atsirėmęs Albertas.— Aš visiškai nesuprantu, kodėl jūs visą laiką mane gąsdinat.

— Duok Dieve, brangi Amalija, kad jūsų pusbrolis taip kalbėtų vien norėdamas pajuokauti,— švelniai tarė senasis grafas.

— Ne, tėve, aš sakau jums visiškai rimtai: ąžuolas ant Siaubo uolos nuvirto, suskilo į keturias dalis, ir jau rytoj jūs galėsite siųsti medkirčius jį sukapoti. Toje vietoje aš pasodinsiu kiparisą ir pavadinsiu jį ne „Husitu", o „Atgailaujančiuoju"; Siaubo uolą seniai laikas pavadinti „Atpirkimo uola".

— Gana, gana, mano sūnau,— baisiai sunerimęs atsakė senis,— atsikratyk niūrių vaizdinių ir leisk žmonių veiksmus teisti Dievui.

— Niūrūs vaizdiniai išnyko amžiams: jie nustojo egzistavę kartu su ąžuolu-kankinimo įrankiu, kurį audros gūsis ir dangiškoji ugnis pavertė pelenais. Vietoj skeletų, kurie siūbuodavo ant jo šakų, aš matau gėles ir vaisius, glamonėjamus vėjelio ant naujojo medžio šakelių. O vietoj juodojo žmogaus, kuris kasnakt kūrendavo laužą po ąžuolu, matau virš mūsų galvų plevenančią

tyrą ir šviesią sielą. Audra rimsta, mano brangieji, pavojus praėjo, keleiviai dabar saugūs. Mano siela rami. Atpirkimo terminas baigiasi. Jaučiu, kad atgimstu gyvenimui.

— O mano brangus sūnau! Kad taip būtų! — švelniu ir sujaudintu balsu prabilo senasis grafas.— Kad tu galėtum atsikratyti visų tų kankinančių regėjimų ir vaiduoklių! Nejau Viešpats suteiks man tokią malonę — grąžins mano mylimam Albertui ramybę, viltį ir tikėjimą?

Nespėjo senis pabaigti šių švelnių žodžių, kai Albertas tyliai palinko virš stalo ir staiga užmigo giliu miegu.

— To dar betrūko! — pasakė jaunoji baronaitė, kreipdamasi į savo tėvą.— Užmigti prie stalo! Labai miela, nėr ką sakyti!

— Šis staigus ir gilus miegas, man rodos, yra gaivinanti krizė, po kurios jo būklė turi bent laikinai pagerėti,— pasakė kapelionas, smalsiai žiūrėdamas į jaunąjį grafą.

— Tegul niekas jo nekalbina ir nemėgina žadinti,— įsakė grafas Kristianas.

— Dieve gailestingas,— pamaldžiai sudėjusi rankas, karštai meldėsi kanonisė,— išpildyk jo pranašystes, ir tegu jo trisdešimtmečio diena tampa jo visiško pasveikimo diena!

— Amen! — pamaldžiai ištarė kapelionas.— Nukreipkime savo širdis į gailestingąjį Dievą, ir, padėkoję jam už valgį, maldaukime jį išgydyti šį jauną kilnų žmogų.

Visi atsistojo padėkos maldai ir kiekvienas tylomis meldėsi už paskutinįjį Rudolštadtų giminės atstovą. Senis Kristianas taip susijaudino, kad nuvytusiais jo skruostais nusirito dvi didelės ašaros.

Kai senasis grafas įsakė savo ištikimiems tarnams nunešti miegantį sūnų į jo kambarius, baronas Frydrichas staiga, degdamas noru irgi kuo nors padėti brangiam sūnėnui, džiaugsmingai ir kažkaip vaikiškai jį sulaikė:

— Žinai, broliuk, man šovė į galvą gera idėja! Jei tavo sūnus pabus po kokio nors blogo sapno vienas, jam vėl gali grįžti niūrios mintys. Įsakyk nunešti jį į svetainę ir pasodinti į mano didįjį krėslą: visame name nėra miegui geresnio krėslo. Ten jam bus patogiau nei lovoje, ir pabus jisai prie linksmai liepsnojančio židinio, apsuptas draugiškų veidų.

— Tai tiesa,— atsakė grafas.— Jį galima pernešti į svetainę ir paguldyti ant didžiosios sofos.

— Po valgio labai žalinga miegoti išsitiesus,— papriešta ravo baronas.— Patikėkite, žinau tai iš patirties. Jį reikia pasodinti į mano krėslą. Taip, taip, aš labai noriu, kad jis ilsėtųsi būtent mano krėsle.

Kristianas suprato, kad atsisakydamas jis įžeistų brolį; jaunasis grafas buvo paguldytas į odinį medžiotojo krėslą; jo miegas buvo daugiau panašus į letargą ir jis beveik nieko nejuto. Išdidus ir patenkintas baronas įsitaisė prie židinio, atkišdamas ko-

jas į kaitrią ugnį. Jis laimingas šypsojosi, kai kapelionas kartojo, kad šis miegas turėtų labai gerai paveikti grafą Albertą. Geraširdis baronas buvo pasirengęs dėl jaunojo grafo paaukoti ne tik kėdę, bet ir savo popietinį miegą, kad su kitais šeimos nariais galėtų saugoti Alberto poilsį, tačiau po ketvirčio valandos jis apsiprato su naujuoju krėslu ir netrukus pasigirdęs knarkimas užgožė paskutinius tolstančius griaustinio dundėjimus.

Staiga suskambo didysis pilies varpas (juo buvo pranešama apie neįprastus apsilankymus), ir po kelių minučių seniausias tarnas Hansas įėjo į kambarį, laikydamas rankose didelį voką. Jis tylomis padavė jį grafui Kristianui ir pasišalino į gretimą kambarį, laukdamas savojo pono įsakymų. Grafas atplėšė laišką ir, žvilgtelėjęs į parašą, paprašė Amaliją garsiai perskaityti. Labai susidomėjusi ir nekantraudama ji priėjo prie žvakės ir perskaitė štai ką:

„Didžiai gerbiamas ir maloningas pone grafe!

Jūsų šviesybė suteikė man garbę, prašydamas mano paslaugos. Tuo jūs padarėte mane dar laimingesnį negu visomis tomis paslaugomis, kurias esate man suteikęs anksčiau ir kurias aš su dėkingumu prisimenu. Aš buvau pasirengęs įvykdyti jūsų šviesybės įsakymą, tačiau nesitikėjau taip greitai, kaip man norėtųsi, rasti tinkamą asmenį. Bet netikėtos aplinkybės leidžia išpildyti jūsų norą, ir aš skubiai siunčiu jums jauną merginą, kuri atitinka jūsų reikalavimus — tiesa, tik iš dalies. Todėl rekomenduoju priimti ją laikinai, kad jūsų didžiai gerbiama ir miela giminaitė galėtų ramiai laukti, kol aš surasiu geresnį variantą.

Mergina, kuri turės garbę perduoti jums šį laišką,— mano mokinė ir tam tikra prasme mano įdukra. Kaip ir pageidauja mieloji baronaitė Amalija, ji bus mandagi ir maloni kompanionė ir sumani muzikos mokytoja. Tiesa, ji neturi tokio išsilavinimo, kokio jūs pageidaujate: laisvai kalbėdama keliomis užsienio kalbomis, ji vargu ar turi tiek žinių, kad galėtų mokyti Amaliją. Muziką ji išmano tobulai ir nuostabiai dainuoja. Jūs būsite patenkinti jos talentu, balsu ir elgsenos maniera. Ne mažiau būsite patenkinti jos švelniu ir kilniu būdu. Jūsų šviesybės galite drąsiai su ja bendrauti, nebijodami, kad ji pasielgs kaip nors netinkamai ar negarbingai. Ji nenori būti surišta su jūsų gerbiama šeima kokiais nors įsipareigojimais ir atsisako atlyginimo. Žodžiu, mielajai baronaitei aš siunčiu ne *duenją*, ne *kambarinę*, o *kampanionę* ir *draugę* — kaip ji pati teikėsi prašyti manęs jūsų šviesybės laiško prieraše, padarytame jos nuostabia rankute.

Sinjoras Korneras, gavęs paskyrimą Austrijos pasiuntinybėje, laukia įsakymo išvykti. Tačiau, matyt, įsakymas ateis ne anksčiau kaip po dviejų mėnesių. Sinjora Korner, gerbiama jo žmona ir mano kilni mokinė, nori išsivežti mane į Vieną, kur, jos nuomone, mano karjera bus sėkmingesnė. Nesitikėdamas geresnės ateities, aš vis dėlto priimu maloningą jos kvietimą, nes trokštu

palikti nedėkingąją Veneciją, kurioje patyriau tik skriaudas, įžeidimus ir likimo smūgius. Nekantraudamas laukiu, kada vėl išvysiu mieląją Vokietiją — čia esu turėjęs laimingų ir šviesių dienų ir palikęs garbingų draugų. Jūsų šviesybė gerai žinote, kad užimate vieną iš pirmųjų vietų mano senoje, įžeistoje, bet neatšalusioje širdyje,— širdyje, kuri kupina ištikimybės ir dėkingumo jums. Taigi, didžiai gerbiamas grafe, aš patikiu jums savo įdukrą, prašydamas jai jūsų pastogės, globos ir palaiminimo. Ji sugebės atsidėkoti jums už jūsų malones ir pasistengs būti malonia ir naudinga jaunajai baronaitei. Ne vėliau kaip po trijų mėnesių aš atvyksiu jos pasiimti ir atvešiu jums mokytoją, kuri galės sudaryti su jumis sutartį ilgesniam laikui.

Laukdamas laimingos dienos, kada galėsiu paspausti jums, geriausiajam iš visų, ranką, išdrįsiu su pasididžiavimu pavadinti save jūsų šviesybės — chiarissima, stimatissima, illustrissima [1]— nuolankiausiu tarnu ir ištikimiausiu draugu.

Nikolas Porpora, kapelmeisteris, kompozitorius ir dainavimo mokytojas

Venecija, 17... m.... mėn.... d."

Perskaičiusi laišką, Amalija pašoko iš džiaugsmo, o senasis grafas susijaudinęs kelis kartus pakartojo:

— Garbusis Porpora, nuostabus draugas, gerbiamas žmogus!..

— Žinoma, žinoma,— atsiliepė kanonisė Venceslava, baimindamasi, kad svetimas žmogus gali sutrikdyti šeimos įpročius, ir tuo pat metu trokšdama svetingai sutikti atvykėlę.— Reikia kuo geriau ją sutikti ir priimti... Kad tik jinai čia nenuobodžiautų...

— Dėde, o kur yra mano būsimoji draugė, mano brangi mokytoja? — sušuko jaunoji baronaitė nesiklausydama tetos svarstymų.— Gal ji greitai pasirodys pati? Aš nekantriai jos laukiu!

Grafas Kristianas paskambino.

— Hansai, kas perdavė jums šį laišką? — paklausė senąjį tarną.

— Viena dama, jūsų šviesybe!

— Jinai jau čia! — sušuko Amalija.— Kurgi ji? Kur?

— Pašto karietoje, prie pakeliamojo tilto.

— Ir jūs privertėte ją laukti prie pilies vartų užuot įvedęs ją į svetainę?

— Taip, panele baronaite, paėmęs laišką, aš įsakiau vežėjui likti vietoje. Tiltą liepiau pakelti, o po to laišką įteikiau ponui grafui.

— Betgi tai kvaila, nedovanotina versti mūsų svečius laukti tokiu baisiu oru! Galima pamanyti, kad mes gyvename tvirtovėje ir kiekvienas, kas prie jos prisiartina, yra priešas! Bėkite greičiau, Hansai, bėkite!..

Tačiau Hansas tebestovėjo nejudėdamas kaip statula. Jo akyse

[1] šviesiausiojo, garbingiausiojo, kilmingiausiojo *(it.)*

švietė apgailestavimas, kad jis negali įvykdyti jaunosios šeimininkės nurodymo; atrodė, net patrankos sviedinys, paleistas virš jo galvos, nebūtų privertęs jo bent mažumėlę pakeisti pozą, kurioje jis sustingęs laukė savo senojo pono įsakymų.

— Brangus vaike, Hansas ištikimai vykdo savo pareigą ir gautus įsakymus,— pagaliau lėtai ištarė grafas Kristianas; dėl jo lėtumo baronaitei užvirė kraujas.— Dabar, Hansai, liepkite atidaryti vartus ir nuleisti tiltą. Tegu visi išeina jos pasitikti su uždegtais deglais — ji yra mūsų laukiama viešnia!

Hansas, gavęs įsakymą tuoj pat įvesti nepažįstamąją į namus, į kuriuos net artimiausi ir ištikimiausi draugai buvo įleidžiami su didžiausiu atsargumu, neparodė nė menkiausios nuostabos. Kanonisė nuėjo duoti nurodymą paruošti atvykėlei vakarienę. Amalija norėjo bėgti prie pakeliamojo tilto, bet dėdė pasiūlė jai ranką, norėdamas pats sutikti garbingąją viešnią, ir temperamentingoji baronaitė buvo priversta iki laiptų kolonados nueiti iškilmingu lėtu žingsniu; ant pirmojo laiptelio jau stovėjo ką tik iš pašto karietos išlipusi keliaujanti bėglė — Konsuela.

XXIV

Trys mėnesiai praėjo nuo to laiko, kai baronaitė Amalija susigalvojo, kad jai būtina — ne tiek užsiėmimams, kiek pramogoms — turėti kompanionę, ir vienatvėje ji ne kartą mėgino įsivaizduoti būsimąją savo draugę. Žinodama niūrų Porporos būdą, ji baiminosi, kad jis neatsiųstų jai griežtos ir pedantiškos guvernantės. Todėl ji paslapčia parašė Porporai ir įspėjo jį, kad nenorėtų turėti vyresnės kaip dvidešimt penkerių metų mokytojos,— tartum nebūtų užtekę išsakyti tokį pageidavimą artimiesiems, kurie ją laikė savo numylėtine ir valdove.

Porporos laiškas ją nudžiugino, ir ji tuoj pat susikūrė visiškai kitokį paveikslą: dainininkė, profesoriaus įdukra, jauna mergina, o svarbiausia — venecijietė. Amalijos nuomone, tokia draugė jai labai tiko.

Todėl ji kiek nusivylė, kai vietoj įsivaizduojamos guvios rausvaskruostės pamatė išbalusią, liūdną, nepaprastai sutrikusią mergaitę. Vargšę Konsuelą kamavo ne tik didelis skausmas ir sunkios kelionės nuovargis; ji buvo priblokšta siaubingų išgyvenimų, patirtų paskutinėmis kelionės valandomis: baisi audra, išvartytos eglės, tamsa, skrodžiama žaibų, niūrus pilies vaizdas, medžioklinių barono šunų staugimas, įžiebti deglai sustingusių tarnų rankose — visa tai darė kraupų įspūdį. Koks kontrastas Marčelo „Spindulingajam skliautui" ir harmoningai Venecijos naktų tylai, jos praėjusiam gyvenimui, kupinam meilės ir džiugios poezijos! Kai karieta lėtai pravažiavo dusliai dundančiu po arklių kanopomis pakeliamuoju tiltu, kai už nugaros baisiai girgždėdamos nusi-

leido pakeliamos grotos, Konsuelai pasirodė, kad ji įžengė į Dantės pragarą, ir, siaubo apimta, atsidavė Visagalio malonei.

Visiškai suprantama, kad ji sutriko, išvydusi pilies šeimininkus. Pamačiusi grafo ištįsusį, išbalusį, senatvės ir kančių nuvargintą veidą, sausą, sustingusią jo figūrą senamadišku surdutu, ji pamanė, kad priešais ją stovi viduramžių pilies savininko šmėkla; palaikiusi visa tai kažkokia haliucinacija, ji vos nesurikusi iš siaubo nejučia atšlijo.

Senasis grafas, jos išgąstį ir sutrikimą palaikęs ilgos kelionės iškankinto žmogaus nuovargiu, ištiesė Konsuelai ranką, norėdamas padėti jai pasikelti į priebutį, ir pamėgino pasakyti keletą švelnių sveikinimo žodžių. Nors garbingąjį senį gamta buvo apdovanojusi neišraiškinga ir šalta išvaizda, jis per daugelį metų buvo taip atpratęs nuo visuomenės, kad dabar dar labiau pasimetė; iš pažiūros rimtas ir griežtas, iš tiesų jis buvo vaikiškai drovus. Nutaręs prabilti į Konsuelą itališkai (jis gerai mokėjo tą kalbą, tačiau buvo atpratęs), jis dar labiau sumišo ir vos įstengė sumurmėti keletą žodžių; gerai neišgirdusi, mergaitė jo murmesį palaikė nesuprantama, paslaptinga vaiduoklių kalba.

Amalija, kuri buvo pasirengusi pulti Konsuelai ant kaklo, kad ją iš karto prijaukintų, taip pat nesumetė, ką sakyti: ją — taip kartais atsitinka drąsiausiems žmonėms — sukaustė artimųjų drovumas ir santūrumas.

Konsuelą įvedė į didelį kambarį, kuriame ką tik buvo vakarieniauta. Grafas, norėdamas būti svetingas viešniai ir kartu bijodamas parodyti jai sūnų, nugrimzdusį į letargą, sutrikęs sustojo; Konsuela, drebanti, iš nuovargio linkstančiomis kojomis, susmuko ant kėdės.

— Dėde,— tarė Amalija, supratusi senojo grafo sumišimą,— man rodos, geriau sinjorą priimkime čia. Čia šilčiau negu didžiojoje svetainėje — ten turbūt dabar gerokai šalta nuo stipraus kalnų vėjo, ir dar po tokios audros. Aš matau, kad mūsų viešnia krenta iš nuovargio, jai labiau reikia skalsios vakarienės ir poilsio negu mūsų ceremonijų. Ar ne tiesa, brangioji sinjora? — pridūrė ji, pagaliau nutarusi paspausti bejėgišką Konsuelos ranką savo putlia rankute.

Gaivus, jaunas balsas, nuskambėjęs italų kalba su ryškiu vokišku akcentu, iš karto nuramino Konsuelą. Ji pakėlė išsigandusias savo akis į gražutį jaunosios baronaitės veidą, ir žvilgsnis, kuriuo persimetė abi merginos, akimirksniu ištirpdė tarpusavio šaltį. Konsuela suprato, kad tai yra būsimoji jos mokinė ir kad ši žavi būtybė nėra šmėkla. Ji savo ruožtu paspaudė Amalijos ranką ir prisipažino, kad karietos dardesys ją visiškai apsvaigins, o audra išgąsdinusi. Noriai paklusdama rūpestingajai Amalijai, ji persėdo arčiau židinio, leido nuvilkti mantiliją ir sutiko pavakarieniauti, nors nejautė jokio alkio. Palengva, drąsinama jaunosios šeimininkės meilumo, ji visiškai atsigavo, galėjo matyti, girdėti ir atsakinėti.

Kol tarnai dengė stalą, pokalbis savaime pakrypo apie Porporą, ir Konsuela su džiaugsmu pastebėjo, kad senasis grafas kalba apie jį kaip apie savo draugą, ne tik sau lygų, bet ir pranokstantį jį. Po to kalba pakrypo apie Konsuelos kelionę, apie kelią, kuriuo ji važiavo, apie ją išgąsdinusią audrą.

— Venecijoje esame pripratę prie dar staigesnių ir pavojingesnių audrų,— kalbėjo Konsuela.— Plaukdami gondola per miestą audros metu, mes net prie savo namų rizikuojame gyvybe. Vanduo, atstojantis mums grindinį, tuo metu kyla ir šėlsta tartum jūra. Bangos smarkiai mėto netvirtas mūsų gondolas, jos gali atsitrenkti į namų sienas ir sudužti į šipulius nespėjus prisišvartuoti. Nepaisant to, kad buvau liudininkė daugybės tokių nelaimingų atsitikimų ir nesu baili, šiandien, kai skersai kelio nuvirto žaibo nutrenktas didžiulis medis, persigandau kaip niekada. Arkliai atsistojo piestu, o vežėjas su siaubu suriko: „Prakeiktas medis nuvirto! „Husito" nebėra!" Ar negalėtumėte, sinjora baronaite, man paaiškinti, ką tai reiškia?

Nei grafas, nei Amalija neatsakė. Jie tik sudrebėjo ir susižvalgė.

— Taigi mano sūnus neklydo! — pratarė senasis grafas.— Keista! Labai labai keista!

Vėl sunerimęs dėl sūnaus, jis nuėjo pas jį į svetainę; Amalija, sudėjusi rankas, sušnibždėjo:

— Čia kažkokie burtai! Matyt, pats velnias su mumis!

Šie mįslingi žodžiai vėl sukėlė Konsuelai prietaringą siaubą, kuris buvo apėmęs ją prie įėjimo į Rudolštadtų pilį. Staigus Amalijos išbalimas, iškilmingas tylėjimas senų tarnų, apsivilkusių raudonais šarovarais, stebėtinai vienodais kvadratiniais purpuriniais veidais, blausiomis, negyvomis, apsipratusių su savo padėtimi vergų akimis; niūrus, apmuštas tamsiu ąžuolu kambarys, kurio negalėjo apšviesti sietynas su daugybe degančių žvakių; gūdus didžiojo apuoko, po audros vėl pradėjusio medžioklę aplink pilį, riksmas; didžiuliai šeimos portretai ant sienų; milžiniškos elnių ir šernų iš medžio išskaptuotos galvos — visa tai kėlė mergaitei baisų nerimą, kurį buvo trumpam pamiršusi; baronaitės žodžiai tik dar labiau jį sustiprino.

— Mieloji sinjora,— pasakė ta, rengdamasi pavaišinti ją vakariene,— būkite pasiruošusi pamatyti čia neregėtų dalykų, dažnai nuobodžių, bet kartais ir baisių. Tikros romanų scenos: jei jūs kam nors papasakosite, niekas nepatikės, tačiau jūs turite pažadėti, kad apie tai niekam niekados neprasitarsite! . .

Nespėjo baronaitė užbaigti savo žodžių, kai lėtai atsivėrė durys ir į valgomąjį įėjo kanonisė Venceslava, kuprota, pailgaveidė, ant griežto sukirpimo apdaro, kaip visada, prisisegusi savo ordino kaspiną. Ji atrodė tokia pat iškilminga, kaip ir tą atmintiną dieną, kai imperatorė Marija Teresė, su savo svita grįždama iš kelionės po Vengriją, Milžinų pilyje suteikė didelę garbę: su-

stojo čia valandėlei pailsėti ir išgerti karšto vyno. Kanonisė priėjo prie Konsuelos — toji nerimastingai žvelgė į ją, iš nuostabos ir baimės net užmiršusi atsistoti,— du kartus jai nusilenkė ir, vokiškai pasakiusi kalbą, tokią ilgą, lyg būtų seniai išmokusi ją atmintinai, pabučiavo mergaitę į kaktą. Vargšelė, atšalusi it marmuras, nusprendė, kad ją bučiuoja pati mirtis, ir vos nealpdama sumurmėjo padėkos žodžius.

Pastebėjusi, kad ji suglumino viešnią labiau nei tikėjosi, kanonisė pasišalino į svetainę, o Amalija ėmė garsiai juoktis.

— Kertu lažybų,— sušuko ji,— jūs pamanėte, kad prieš jus karalienės Libušos šešėlis! Nurimkite! Tai kanonisė — mano teta, nuobodžiausia ir kartu geriausia būtybė pasaulyje.

Vos spėjusi atsitokėti nuo patirto susijaudinimo, Konsuela už nugaros išgirdo didelių vengriškų batų girgždesį. Grindys tiesiog sudrebėjo nuo sunkių, lėtų žingsnių, ir stambus žmogus kvadratiniu purpuriniu veidu — šalia jo kūningi tarnai atrodė išbalę ir liesi — tylėdamas peržingsniavo per visą kambarį ir išėjo pro didžiąsias duris, kurias liokajai pagarbiai atlapojo. Konsuela vėl krūptelėjo, o Amalija vėl nusikvatojo.

— Tai,— pasakė ji,— baronas Rudolštadtas, aistringiausias medžiotojas, didžiausias miegalis ir geriausias tėvas. Jis ką tik pabudo iš popiečio miego svetainėje. Lygiai devintą valandą jis atsikelia nuo kėslo ir apsimiegojęs, visiškai nieko nematydamas ir negirdėdamas, pereina per šį kambarį, pasikelia laiptais ir gula į patalą. Auštant pabunda žvalus, veiklus kaip jaunuolis ir pradeda energingai ruošti medžioklei šunis, arklius ir sakalus.

Po šių žodžių duryse pasirodė kapelionas. Jis taip pat buvo apkūnus, bet mažo ūgio ir išblyškęs kaip visi vangūs žmonės. Palinkimas į kontempliaciją žalingas sunkiasvorėms slavų natūroms, tad dvasininko pilnumas buvo liguistas. Jis pagarbiai nusilenkė baronaitei ir jos viešniai, kažką pašnibždėjo tarnui ir išėjo pro tas pačias duris kaip ir baronas. Senasis Hansas ir vienas iš tų automatų, kurių Konsuela nesugebėjo atskirti — tokie jie visi buvo vienodi, galingi ir orūs,— tuoj pat nuėjo į svetainę. Neturėdama jėgų apsimesti, kad valgo, Konsuela palydėjo juos akimis. Tačiau tarnams dar nepriėjus durų, ant slenksčio pasirodė nuostabi būtybė: tai buvo jaunas aukštas vyras, nepaprastai gražaus, bet labai išblyškusio veido, juodai apsirengęs. Prabangus aksomo apsiaustas, apsiūtas kiaunės kailiu, ant pečių buvo susegtas auksinėmis sagtimis. Ilgi juodi kaip derva plaukai netvarkingai krito ant jo blyškių skruostų, apaugusių švelnia garbanota barzdele. Tarnams, norėjusiems prie jo prieiti, jis davė įsakmų ženklą ir tie pasitraukę apmirė vietoje, tarsi prikaustyti jo žvilgsnio. Atsigręžęs į ėjusį iš paskos grafą Kristianą, jis prabilo melodingu ir kilniu balsu:

— Užtikrinu jus, tėve, aš niekada nebuvau toks ramus. Kažkokia didelė jėga pakreipė mano likimą ir dangaus malonė apgaubė mūsų namus.

— Teišgirsta tave Viešpats, mano sūnau! — atsakė senis, ištiesdamas rankas palaiminimui.

Vyriškis žemai nulenkė galvą tėvui, po to nušvitęs priėjo prie Amalijos, šyptelėjęs pirštais vos palietė ištiestą jos ranką ir keletą sekundžių įdėmiai stebėjo Konsuelą. Pajutusi jam pagarbą, Konsuela žemai nusilenkė. Jis tebežiūrėjo į ją nejudėdamas.

— Ši jauna mergina,— vokiškai pasakė jam kanonisė,— toji pati, kuri...

Bet jis padarė žestą tartum sakydamas: „Tylėkite, netrukdykite mano mintims", paskui, neparodęs nei nuostabos, nei susidomėjimo, staiga nusigręžė ir lėtai išėjo pro didžiąsias duris.

— Tikiuosi, mano mieloji, jūs atleisite...— kreipėsi į Konsuelą kanonisė.

— Dovanokit, kad jus pertraukiu, tetule,— įsikišo Amalija,— bet jūs kalbate vokiškai, o sinjora nemoka šios kalbos.

— Atleiskite man, mieloji sinjora,— itališkai atsakė Konsuela,— vaikystėje aš kalbėjau keliomis kalbomis, nes daug keliavau, ir vokiečių kalbą gerai suprantu. Tiesa, nesiryžtu kalbėti, bet jei jūs skirsite man keletą pamokų, patikinu jus, aš greitai išmoksiu.

— Vadinasi, visai kaip aš,— vėl vokiškai prakalbo kanonisė,— viską suprantu, ką sako madmuazelė, tik kalbėti negaliu. Bet jei ji mane supranta, aš noriu paprašyti jos atleisti mano sūnėnui už jo nemandagumą. Šiandien jis smarkiai sunegalavo ir po priepuolio yra dar toks silpnas, kad turbūt jos nepastebėjo. Ar ne taip, broli? — geroji Venceslava, sumišusi dėl savo melo, kreipėsi į grafą Kristianą paramos.

— Mieloji sese,— atsakė senis,— jūs elgiatės labai didžiadvasiškai, norėdama pateisinti mano sūnų. Tačiau mes paprašysime sinjorą labai nesistebėti tuo, ką mato. Rytoj mes atvirai viską paaiškinsime — juk ji yra Porporos įdukra ir, tikiuosi, netrukus taps mūsų šeimos bičiule.

Atėjo valanda, kai visi skirstydavosi į savo kambarius (pilyje buvo labai griežtai laikomasi taisyklių), taigi, jei merginos būtų norėjusios dar pasėdėti, tarnai, tie tikri automatai, lyg niekur nieko būtų išnešę stalus ir užpūtę žvakes. Be to, Konsuela jau svajojo apie poilsį, ir Amalija palydėjo viešnią į prabangų kambarį, jos įsakymu paruoštą šalia jos kambario.

— Man labai norėtųsi paplepėti su jumis valandėlę kitą,— pasakė Amalija, kai kanonisė, atlikusi svetingos šeimininkės pareigą, išėjo iš kambario.— Aš labai noriu papasakoti jums apie tai, kas pas mus vyksta, apie visokias keistenybes, su kuriomis jums teks čia susidurti. Bet jūs turbūt labai pavargote ir norite pailsėti.

— Tai nieko nereiškia, sinjora,— atsakė Konsuela.— Tiesa, jaučiuosi kaip sudaužyta, bet esu tokia susijaudinusi, kad bijau, jog per naktį nesumerksiu akių. Todėl kalbėkime kiek jums pa-

tinka, bet tik vokiškai. Tai man bus naudinga, nes matau, kad grafas ir ypač kanonisė nelabai moka italų kalbą.

— Susitarkime taip: dabar jūs gulkite į lovą, o aš eisiu užsimesiu gobtuvą ir paleisiu kambarinę. Grįžusi atsisėsiu prie jūsų lovos, ir mes kalbėsime vokiškai tol, kol užsinorėsite miego. Sutinkate?

— O taip, visa širdimi,— atsakė naujoji guvernantė.

XXV

— Tad klausykite, brangioji...— pradėjo grįžusi Amalija.— Bet aš iki šiol nežinau jūsų vardo,— šypsodamasi pridūrė ji.— Atmeskime visus titulus ir ceremonijas: noriu, kad jūs mane vadintumėt tiesiog Amalija, o aš jus vadinsiu...

— Mano tikrąjį vardą sunku ištarti,— atsakė Konsuela.— Gerasis mano mokytojas Porpora, išsiųsdamas mane čia, įsakė vadintis jo vardu: paprastai globėjai ir mokytojai taip elgiasi su savo mylimais mokiniais. Ir štai dabar, kaip ir didysis dainininkas Ubertis, nešioju mokytojo vardą: jį vadina Porporinu, mane — Porporina. Bet tai per daug ilgas vardas, ir, jei norite, vadinkite mane Nina..

— Puiku, tebūnie Nina,— sutiko Amalija.— O dabar klausykite — turiu jums papasakoti gana ilgą istoriją. Jei nežinosite tolimos praeities, niekada negalėsite suprasti, kas vyksta mūsų namuose.

— Aš labai įdėmiai klausausi,— atsakė Konsuela, dabar — Porporina.

— Mieloji Nina, ar žinote Čekijos istoriją? — paklausė baronaitė.

— Deja, ne! Mano mokytojas turbūt jums rašė, kad neturiu jokio išsilavinimo. Aš tik šiek tiek išmanau muzikos istoriją, o apie Čekiją žinau taip pat mažai, kaip ir apie kitas pasaulio šalis.

— Tuomet trumpai papasakosiu tai, ką jums būtina žinoti, jei norite mane suprasti. Pavergta ir užguita tauta, kurią jūs dabar turėsite progą pažinti, daugiau kaip prieš tris šimtus metų buvo didi, narsi, nenugalima, didvyriška. Tiesa, ir tuomet ją valdė svetimšaliai, o prievarta įdiegta religija jai buvo nesuprantama. Žmones engė galybė vienuolių, ištvirkęs, žiaurus karalius. Tačiau engiamųjų pyktis ir neapykanta tolydžio didėjo, kol pagaliau pratrūko audra: svetimšaliai valdovai buvo išvyti, religija reformuota, vienuolynai apiplėšti ir sunaikinti, girtuoklis Venceslavas nutrenktas nuo sosto ir įkalintas. Sukilimo ženklu buvo Jano Huso ir Jeronimo Prahiškio — dviejų didžiųjų čekų mokslininkų, studijavusių ir aiškinusių katalikybės paslaptį — nužudymas. Jie buvo iškviesti į bažnyčios susirinkimą, jiems buvo pažadėtas vi-

siškas saugumas ir žodžio laisvė, tačiau jie buvo nuteisti ir sudeginti. Ši niekšinga išdavystė baisiai įžeidė nacionalinius jausmus, ir Čekijoje bei didelėje Vokietijos dalyje tuoj pat kilo karas, kuris žinomas kaip husitų karas, trukęs ilgus metus. Abi pusės padarė begalę kruvinų nusikaltimų. Tuo metu visose šalyse papročiai buvo žiaurūs, o dėl politinių nesutarimų ir religinio fanatizmo jie darėsi dar žiauresni. Čekija kėlė siaubą visai Europai. Nepasakosiu jums tų baisių dalykų, kurie čia vyko: jūs ir taip esate priblokšta šios laukinės šalies vaizdo. Iš vienos pusės — nesibaigiančios žudynės, gaisrai, epidemijos, laužai, kuriuose buvo deginami gyvi žmonės, sunaikintos ir išniekintos šventovės, pakarti arba įmesti į verdančią dervą dvasininkai ir vienuoliai. Iš kitos pusės — griuvėsiais virtę miestai, nusiaubtos žemės, išdavystės, melas, žvėriškumas, tūkstančiai husitų, sumestų į rūdynus, griovius, žemė, nuberta jų ir jų priešų kaulais. Žiaurūs husitai dar ilgai buvo nenugalimi, mes iki šiol su siaubu tariame jų vardus. Tačiau jų meilė tėvynei, nepaprastas jų tvirtumas, legendiniai žygdarbiai sielos gilumoje nenoromis kelia pasididžiavimą ir susižavėjimą, ir jauniems protams — tarp jų ir man — kartais sunku nuslėpti šiuos jausmus.

— O kodėl juos reikia slėpti? — naiviai paklausė Konsuela.

— Todėl, kad po ilgos atkaklios kovos Čekija vėl pateko į vergiją, todėl, brangioji Nina, kad Čekijos daugiau nebėra... Mūsų valdovai gerai suprato, kad religijos laisvė mūsų šalyje yra ir politinė jos laisvė. Dėl to jie pasmaugė ir vieną, ir kitą.

— Kaip aš nieko nežinau! — sušuko Konsuela.— Niekada nesu girdėjusi apie tokius dalykus ir net neįtariau, kad žmonės buvo tokie nelaimingi ir pikti.

— Praėjus šimtui metų po Jano Huso mirties,— tęsė Amalija,— vargšas vienuolis Martynas Liuteris vėl pažadino žmonių tautinius jausmus, Čekijai ir visoms nepriklausomoms Vokietijos provincijoms įkvėpė neapykantą svetimšalių jungui ir pakvietė liaudį sukilti prieš popiežius. Galingiausieji karaliai buvo katalikai ne dėl meilės religijai, o dėl neribotos valdžios troškimo. Austrija susivienijo su mumis, kad mus sunaikintų, ir naujas, Trisdešimties metų karas visiškai pražudė mūsų naciją. Pačioje karo pradžioje Čekija tapo stipresnio priešo laimikiu. Austrija elgėsi su mumis kaip su nugalėtaisiais: ji atėmė mūsų religiją, mūsų laisvę, kalbą ir netgi mūsų vardą. Mūsų protėviai didvyriškai priešinosi, tačiau imperijos jungas vis labiau mus smaugė. Štai jau šimtas dvidešimt metų, kai mūsų bajorai, nuskurdinti, išsekinti mokesčių, mūšių ir kankinimų, buvo priversti arba bėgti iš tėvynės, arba pakeisti savo tautybę, atsisakyti savo kilmės, religijos, pakeisti savo pavardes vokiškomis (įsidėmėkite tai). Mūsų knygos buvo sudegintos, mokyklos sugriautos,— žodžiu, mus pavertė austrais. Dabar mes — tik imperijos provincija. Slavų žemėse kalbama vokiškai — tuo viskas pasakyta.

— Jūs ir dabar kenčiate nuo tos vergijos ir jos gėdijatės? Aš suprantu ir jau visa širdimi nekenčiu Austrijos!

— Tyliau, tyliau,— sušuko baronaitė.— Po niūriu Čekijos dangumi taip kalbėti pavojinga. Čia, pilyje, tik vienas beprotiškai drąsus žmogus drįsta garsiai kalbėti apie tuos dalykus, brangioji Nina! Jis — mano pusbrolis Albertas.

— Tai štai dėl ko toks liūdnas jo veidas! — pasakė Konsuela.— Iš pirmo žvilgsnio aš pajutau jam pagarbą.

— O, nuostabioji šventojo Morkaus liūtė! — sušuko Amalija, priblokšta kilnaus įkvėpimo, kuris staiga nušvietė blyškų draugės veidą.— Jūs per daug rimtai į viską žiūrite. Bijau, kad po kelių dienų mano pusbrolis kels jums ne pagarbą, o gailestį.

— Tai viens kitam netrukdo,— paprieštaravo Konsuela.— Tačiau ką jūs norite tuo pasakyti, miela baronaite? Paaiškinkite.

— Taigi, klausykitės įdėmiai,— tęsė Amalija.— Mūsų šeimos nariai — tikri katalikai, jie ištikimi bažnyčiai ir imperijai. Mūsų pavardė yra saksiška ir mūsų protėviai iš Saksonijos visada buvo tvirtų pažiūrų. Jei kada nors, jūsų nelaimei, mano teta sugalvos supažindinti jus su visų mūsų protėvių, vokiečių grafų ir baronų, nuopelnais šventajai bažnyčiai, jinai jus įtikins, kad ant mūsų herbo nėra nė dėmelės erezijos. Net tuo laikotarpiu, kai Saksonija buvo protestantiška, Rudolštadtai sutiko geriau netekti savo protestantų kurfiurstų, negu atsižadėti Romos bažnyčios. Tačiau tetulė niekada nedrįsta šlovinti šių nuopelnų esant grafui Albertui — kitaip jūs išgirstumėt iš jo keistų, nepaprastų dalykų.

— Jūs vis labiau žadinate mano smalsumą, bet nepatenkinate jo. Kol kas aš supratau viena: jūsų brangių artimųjų akivaizdoje neturiu parodyti, kad pritariu jūsų ir grafo Alberto simpatijoms senajai Čekijai. Miela baronaite, jūs galite manimi pasitikėti. Be to, esu gimusi katalikiškoje šalyje, ir pagarba religijai, kaip ir jūsų šeimai, vers mane tylėti visuomet, kai to reikės.

— Taip, tai būtų išmintinga, nes, įspėju jus dar sykį, mano artimieji šiuo klausimu yra labai konservatyvūs. O aš, brangioji Nina, esu gana lanksti: nesu nei katalikė, nei protestantė. Išsilavinimą gavau vienuolyne ir, tiesą pasakius, pamokslai ir maldos man gerokai įgriso. Tas pat nuobodulys mane persekioja ir čia: teta Venceslava viena atstoja viso vienuolyno pedantiškumą ir prietarus. Bet aš esu savo amžiaus vaikas ir nenoriu veltis į ginčus — liuteronizmas man taip pat yra ne mažiau nuobodus. Husitai — sena istorija, ir aš jais domiuosi tiek, kiek ir graikų bei romėnų žygdarbiais. Mano idealas — prancūziškoji dvasia; man rodos, niekas neprilygsta mielos, linksmos Prancūzijos protui, filosofijai, civilizacijai. Karts nuo karto man pavyksta slapta pasiskaityti prancūzų veikalų, ir tuomet kaip sapne per savo kalėjimo plyšius aš įžvelgiu ir laimę, ir laisvę, ir pramogas.

— Jūs vis smarkiau mane stebinate,— nuoširdžiai pasakė Konsuela.— Kai pasakojote apie senovės čekų žygius, man atrodė,

kad jūs žavitės jų didvyriškumu. Aš palaikiau jus jų šalininke ir netgi truputį eretike.

— Aš daugiau nei eretikė, daugiau nei čekų šalininkė,— juokdamasi atsakė Amalija,— aš — nelabai tikinti maištininkė. Neapkenčiu bet kokio jungo — dvasinio ar pasaulietinio ir tylomis protestuoju prieš Austriją — pačią manieringiausią ir pačią melagingiausią pasaulyje imperiją.

— O grafas Albertas taip pat netikintis? Ir toks pat prancūzų gerbėjas? Jei taip, jūs turite puikiai sutarti.

— Priešingai, mes visiškai nesutariame. Dabar, po tokios įžangos, turiu jums papasakoti apie jį.

Mano dėdė, grafas Kristianas, iš pirmos santuokos neturėjo vaikų. Antrą kartą jis vedė keturiasdešimties metų, ir su antrąja žmona susilaukė penkių sūnų, kurie, kaip ir motina, mirė nuo kažkokios paveldėtos ligos — po ilgų kančių jie susirgdavo smegenų karštine. Antroji žmona buvo grynakraujė čekė, kaip pasakojama — graži ir protinga. Aš jos nepažinojau. Didžiojoje svetainėje pamatysite jos portretą — ryškiai raudonu apsiaustu ir korsažu, nusagstytu brangakmeniais. Albertas nuostabiai panašus į ją. Jis yra šeštas ir paskutinis jos vaikas. Iš jų visų tik jis sulaukė trisdešimties metų, ir labai sunkiai: iš pažiūros sveikas, jis sunkiai sirgo ir iki šiol keisti smegenų ligos požymiai verčia visus baimintis dėl jo gyvybės. Tarp mūsų kalbant, netikiu, kad jis gyvens ilgiau negu gyveno jo motina. Kai jis gimė, tėvas jau buvo nejaunas, bet Alberto organizmas yra stiprus, tik siela, kaip jis pats sako, ligota, ir toji liga progresuoja. Nuo pat ankstyvos vaikystės jo galvoje klaidžiojo kažkokios neįprastos, prietaringos mintys. Kai jam buvo keturi metai, jis tikino, kad prie savo lovos dažnai matąs motiną, nors ji buvo mirusi ir jis pats dalyvavo jos laidotuvėse: naktimis jis pabusdavo nuo jos balso. Tetą Venceslavą tai labai baugino, ir prie jo lovelės ji guldydavo tarnaites. Nežinau, kiek kapelionas išeikvojo švęsto vandens, kad atbaidytų tą šmėklą, kiek atgiedojo mišių, norėdamas jį nuraminti! Tačiau niekas nepadėjo. Berniukas, tiesa, ilgai nepasakojo apie savo regėjimus, bet vieną kartą maitintojai jis prisipažino, kad ir dabar matąs savo mielą mamą, bet bijąs kam nors pasakyti, nes ponas kapelionas vėl pradėsiąs jo kambaryje kalbėti visokius piktus žodžius ir sukliudysiąs jai ateiti pas jį.

Jis buvo nelinksmas, tylus berniukas. Visi stengdavosi jį pralinksminti, apiberdavo žaisliukais, tačiau dėl to jis tik dar labiau liūdėjo. Pagaliau buvo nutarta nekliudyti jo polinkiui į mokslą. Iš tikrųjų, gavęs galimybę patenkinti šią savo aistrą, jis truputį pagyvėjo. Tačiau vietoj tylios, vangios melancholijos atsirado keistas sudirgimas, besikaitaliojantis su liūdesio priepuoliais. Nuspėti liūdesio priežastis ir jo išvengti buvo neįmanoma. Pavyzdžiui, išvydęs vargšus, jis apsipildavo ašaromis, atiduodavo jiems visas savo vaikiškas brangenybes, sielodamasis, kad neturi dau-

giau. Jei jo akyse mušdavo vaiką arba šiurkščiai elgdavosi su valstiečiu, jis taip supykdavo, kad tai baigdavosi nualpimu arba traukuliais, kurie trukdavo po keletą valandų. Visa tai rodė turint jį gerą širdį ir gilią sielą. Tačiau net pačios geriausios savybės, pasiekusios kraštutinumą, pavirsta trūkumais arba atrodo juokingos. Mažojo Alberto protas atsiliko nuo jo jausmų ir vaizduotės. Domėjimasis istorija neugdė jo išminties. Girdėdamas apie žmonių neteisybę ir nusikaltimus, jis visuomet naiviai jaudindavosi,— tuo jis priminė barbarų karalių, kuris, klausydamasis pasakojimo apie Kristaus kančias, šaukė, mojuodamas ietimi: „Jei būčiau buvęs ten su savo kariais, to nebūtų atsitikę: tuos piktus žydus būčiau sukapojęs į tūkstančius gabalų!"

Albertas nenorėjo priimti žmonių tokiais, kokie jie yra. Jis kaltino Dievą dėl to, kad jis nesutvėrė žmonių tokių gerų ir gailestingų, kaip jis pats. Ir štai dėl savo geros, švelnios širdies jis, pats to nepastebėdamas, tapo bedieviu ir mizantropu. Nesugebėdamas suvokti daugelio dalykų, aštuoniolikos sulaukęs Albertas tarsi mažas vaikas negalėjo gyventi tarp žmonių ir visuomenėje vaidinti to vaidmens, kurio reikalavo jo padėtis. Jei kas nors jam girdint išsakydavo vieną iš tų egoistinių minčių, kurių pasaulyje pilna ir be kurių žmonės, atrodo, negalėtų egzistuoti, Albertas — nepaisydamas nei to žmogaus visuomeninės padėties, nei to, kaip jį priima jo šeima,— iš karto nuo jo atšlydavo, ir niekas negalėjo jo priversti būti bent mandagiu. Jis bendravo su paprastais, likimo ir gamtos nuskriaustais žmonėmis. Vaikystėje jis draugavo tik su beturčių vaikais, ypač su invalidais ir kvaišeliais, su kuriais žaisti bet kuriam kitam vaikui būtų ir nuobodu, ir nesmagu. Jis ir dabar toks yra, netrukus pati tuo įsitikinsite.

Nepaisant visokių trūkumų, jis iš tiesų buvo protingas, turėjo puikią atmintį, gabumų menams, taigi tėvas ir geroji tetulė Venceslava, auklėję jį su didele meile, visuomenėje dėl jo neturėjo rausti. Jo vaikiškus išpuolius jie aiškino padūkėliškumu, atsirandančiu dėl gyvenimo kaime, o kai jis iškrėsdavo ką nors rimtesnio, jie stengėsi jį atitraukti nuo tų, kurie galėtų įsižeisti. Tačiau grafas ir jo sesuo su siaubu stebėjo, kaip ši nepriklausoma ir daug kam abejinga natūra vis labiau tolsta nuo visuomenės, nesilaiko jos papročių bei sąlygiškumų.

— Kol kas,— nutraukė Konsuela savo pašnekovę,— aš nematau nieko tokio, kas rodytų jį esant silpnaprotį.

— Tai dėl to, kad, matyt, turite nuostabią ir gryną sielą,— atsakė Amalija.— Bet gal nuvarginau jus savo plepėjimu?

— Ne, miela baronaite, prašau jus pasakoti toliau.

Ir Amalija tęsė savo pasakojimą.

XXVI

— Mieloji Nina, jūs sakote, kad nepastebite jokių keistumų vargšo pusbrolio elgesyje? Aš jums tuojau pateiksiu tikresnių įrodymų. Mano dėdė ir teta, be abejonės, nuoširdžiausi krikščionys ir geriausi senukai pasaulyje. Šie garbingi žmonės visuomet nepaprastai dosniai dalijo išmaldą ir darė tai be jokio pasipūtimo. O mano pusbrolis manė, kad tai prieštarauja Evangelijos dvasiai. Jis, matote, norėtų, kad jie, kaip ir pirmieji krikščionys, viską pardavę ir išdaliję pinigus beturčiams, taptų elgetomis. Iš meilės ir pagarbos jis nesakė jiems to tiesiai, bet savo pažiūrų neslėpė: graudžiai apverkdavo dalią nelaimingųjų, kurie nuolat dirba, vargsta, nuolat kenčia, o turtingieji dykinėja ir gyvena prabangiai. Visus savo pinigus jis atiduodavo vargšams; matydamas, jog tai lašas jūroje, imdavo prašyti daugiau pinigų, kurių jam nedrįsdavo neduoti, taigi pinigai iš jo rankų tekėjo upeliais. Jis tiek išdalijo, kad visoje apylinkėje dabar nebėra nė vieno vargšo; bet, turiu jums pasakyti, mums nuo to nė kiek ne lengviau: poreikiai vis didėja, ir mūsų gerieji valstiečiai, anksčiau kuklūs ir ramūs, dabar, patyrę jaunojo pono malonių ir prisiklausę saldžių jo kalbų, aukštai pakėlė galvas. Jei nebūtų imperatoriaus valdžios, kuri mus gina, manau, kad mūsų dvarai ir pilys jau dešimtis kartų būtų apiplėšti ir sugriauti aplinkinių valstiečių gaujų. Karo metu jie badauja ir dėl begalinio Alberto gailestingumo (kuris yra žinomas trisdešimt mylių aplink) sėdi mums ant sprando, ypač po peripetijų dėl imperatoriaus Karolio įpėdinystės.

Grafas Kristianas, norėdamas sūnų atvesti į protą, sakydavo jam, kad atiduoti viską per vieną dieną — reiškia prarasti galimybę duoti kitą dieną. Tas jam atsakydavo: „Mylimas mano tėve, argi mes neturime stogo, kuris išsilaikys ilgiau už mus visus, o virš tūkstančių vargšų galvų — tik šaltas ir rūstus dangus? Kiekvienas iš mūsų turime tiek drabužių, kad galime aprengti visą skurdžių šeimą. Kasdien ant mūsų stalo matau tiek daug įvairiausių valgių ir puikių vengriškų vynų — jų pakaktų pamaitinti visus tuos nelaimingus vargšus, išsekintus skurdo ir sunkaus darbo. Ar galime atsisakyti padėti, jei turime visko tiek daug? Ar turime teisę naudotis netgi būtinais dalykais, jei kiti nieko neturi? Argi Kristaus prisakymai pasikeitė?"

Ką galėjo atsakyti į šiuos gražius žodžius ir grafas, ir kanonisė, ir kapelionas, kurie išmokė jį laikytis griežtų ir aukštų religijos principų? Juos labai trikdė tai, kad jų auklėtinis tuos principus supranta paraidžiui ir nenori leistis į jokius kompromisus, kurie, mano galva, sudaro bet kurios visuomeninės santvarkos pagrindą.

Dar blogiau būdavo, kai kalba pakrypdavo apie politiką: Albertas vadino siaubingais žmonių įstatymus, kurie leidžia valdovams, trokštantiems tik garbės ir šlovės, žudyti milijonus žmo-

nių, niokoti dideles šalis. Jo nepakantumas darėsi pavojingas, ir artimieji nedrįso važiuoti su juo nei į Vieną, nei į Prahą, nei į kitą kokį didelį miestą, bijodami, kad fanatiškas jo polinkis geriems darbams jiems nepakenktų. Ne mažesnį nerimą jiems kėlė ir religiniai Alberto įsitikinimai. Už tokį egzaltuotą pamaldumą jį galėjo apšaukti eretiku, vertu kartuvių ar laužo. Jis nekentė popiežių, Kristaus apaštalų, susivienijusių su karaliais žmonių ramybės ir gerovės labui. Jis smerkė vyskupų prabangą, pasaulietinį dvasininkų gyvenimo būdą ir visų dvasiškių pasipūtimą. Ištisomis valandomis jis dėstė vargšui kapelionui mintis, kurias tolimoje praeityje jau buvo išsakę savo pamokymuose Janas Husas ir Martynas Liuteris. Maža to, Albertas valandų valandas pragulėdavo kryžiumi ant koplyčios grindų, pasinėręs į giliausius apmąstymus, apimtas ekstazės tartum šventasis. Jis laikėsi pasninko ir buvo santūrus labiau, negu to reikalavo bažnyčia. Buvo kalbama, kad jis vilki ašutinę, ir tik tėvo valdingumas ir tetos švelnumas privertė jį atsisakyti šio savęs kankinimo, kuris nemažai prisidėjo prie jo egzaltacijos.

Kai mūsų geri ir protingi artimieji pamatė, kad jis per keletą metų gali išdalyti visą savo turtą ir dar rizikuoja pakliūti į kalėjimą kaip Bažnyčios ir Šventosios Romos imperijos priešininkas, jie su liūdesiu nutarė išsiųsti jį į kelionę. Visi tikėjosi, kad susitikimai su įvairiais žmonėmis, pažintis su įvairių šalių svarbiausiomis valstybinėmis nuostatomis, būdingomis beveik visam civilizuotam pasauliui, pripratins jį gyventi tarp žmonių. Jam surado auklėtoją, gudrų jėzuitą, pasaulietišką ir labai protingą žmogų, kuris iš pusės žodžio suprato savo vaidmenį ir ėmėsi įgyvendinti tai, ko artimieji nedrįso jam tiesiai išsakyti. Atvirai kalbant, reikėjo apžavėti ir suvaldyti šią maištaujančią sielą, padaryti ją paklusnią visuomenei, pilant po lašelį saldžių nuodų — garbės troškimo, abejingai ramaus požiūrio į religiją, politiką ir moralę. Nesiraukykite, mieloji Porporina! Mano garbusis dėdė — paprastas ir geras žmogus. Nuo jaunystės jis viską vertino taip, kaip jam buvo įteigta, ir visą savo gyvenimą be gudravimo ir nereikalingų svarstymų mokėjo suderinti pakantumą su religija, krikščionio pareigą — su didiko pareigomis. Mūsų visuomenėje ir mūsų laikais išmintingas yra tas, kuris eina į priekį. Kas nori grįžti du tūkstančius metų atgal, tas beprotis: nieko neįtikinęs, jis tik pykina savo aplinkos žmones.

Albertas keliavo aštuonerius metus. Pabuvojo Italijoje, Prancūzijoje, Prūsijoje, Lenkijoje, Rusijoje ir net Turkijoje. Namo grįžo per Vengriją, Pietų Vokietiją ir Bavariją. Per visą ilgą kelionę jis elgėsi gana protingai: saikingai leido artimųjų jam skirtus pinigus, rašė jiems meilius, švelnius laiškus ir, nesileisdamas į svarstymus, aprašinėjo viską, ką matė; palydovas abatas neturėjo nė menkiausios priežasties skųstis ar reikšti nepasitenkinimą jo elgesiu.

Grįžęs namo praėjusių metų pradžioje, jis, išbučiavęs artimuosius, iš karto nuėjo į savo mirusios motinos kambarį ir užsidaręs prasėdėjo ten keletą valandų; iš ten išėjo baisiai išbalęs ir vienas iškeliavo į kalnus.

Tuo metu abatas kalbėjosi su kanonise Venceslava ir kapelionu, kurie pareikalavo, kad jis atvirai papasakotų apie fizinę ir dvasinę jaunojo grafo savijautą. „Grafas Albertas,— pasakojo jis,— nežinau, dėl ko — dėl to, kad kelionė iš karto jį pakeitė, ar dėl to, kad iš jūsų pasakojimų apie jo vaikystę buvau susidaręs apie jį neteisingą nuomonę,— grafas Albertas, sakau jums, nuo pirmos kelionės dienos buvo toks, kokį dabar jį matysite: švelnus, ramus, kantrus, ištvermingas ir labai mandagus. Toks jis buvo visą laiką, ir būčiau neteisus, jei mėginčiau bent kuo nors pasiskųsti. To, ko aš taip bijojau — pinigų švaistymo, nemalonių išpuolių, pasipūtėliškų kalbų, egzaltuoto asketiškumo,— aš nepastebėjau. Jis nė karto nepareiškė noro savarankiškai leisti tuos pinigus, kuriuos jūs man patikėjote. Apskritai jis niekuomet nerodė nepasitenkinimo. Tiesa, aš stengiausi perprasti jo norus: matydamas, kad prie mūsų karietos artėja elgeta, paduodavau išmaldą nespėjus tam ištiesti rankos. Galiu pasakyti, kad toks elgesys buvo teisingas: beveik nematydamas skurdo ir ligų, jaunasis grafas, rodos, visai nustojo galvojęs apie tai, kas anksčiau jį taip jaudino. Niekad nesu girdėjęs, kad jis ką nors bartų, smerktų kokius nors įpročius ar peiktų kokias nuostatas. Kaip ir dera pasauliečiui, jis ramiai, be perdėto pamaldumo, taip gąsdinusio jus, atlikinėjo krikščionio pareigas. Jis buvojo pačiuose garsiausiuose Europos rūmuose, leido laiką tarp žymiausių aukštuomenės žmonių, niekuo nesižavėdamas, bet ir nesipiktindamas. Visi pastebėjo jo grožį, kilnias manieras, mandagumą, taktą ir išradingumą pokalbio metu. Jaunasis grafas buvo toks pat skaistus, kaip gerai išauklėta panelė. Tačiau jame nebuvo nė lašelio davatkiškumo. Jis lankė teatrus, muziejus, santūriai ir su išmanymu kalbėjo apie meną. Žodžiu, man jis padarė protingo, ramaus žmogaus įspūdį. Mane stebino tik viena: Alberto santūrumas, atsargumas ir šaltakraujiškumas.

Beje, šioje ataskaitoje nebuvo nieko nauja,— ji tik patvirtino tai, ką abatas yra rašęs laiškuose. Artimieji, visą laiką baiminęsi, ar jis neperdeda, nusiramino, kai jis paliudijo visišką moralinį mano pusbrolio atsinaujinimą (nenujausdamas, kad jaunuolis savo elgesiu netrukus viską paneigs). Abatas buvo apipiltas dovanomis ir visi ėmė nekantriai laukti Alberto. Laukė ilgai. Kai pagaliau jaunasis grafas grįžo vakarienei, visi buvo priblokšti: jis buvo labai išbalęs ir rimtas. Jei pirmąją pasimatymo minutę jo veidas švietė dideliu švelniu džiaugsmu, tai dabar to džiaugsmo neliko nė pėdsako. Nustebę ir sunerimę, jie paprašė abatą paaiškinti. Žvilgtelėjęs į Albertą, abatas suglumęs tyliai atsakė: „Nieko ypatinga nematau grafo veide — jis toks pat taurus ir

ramus, kokį matydavau visus tuos aštuonerius metus, kai turėjau garbės būti šalia jo."

Grafą Kristianą atsakymas nuramino.

„Kai mes išsiskyrėme su Albertu,— pasakė jis seseriai,— jo veidas tebebuvo jaunatviškai rausvas, o vidinis susijaudinimas dažnai atsispindėdavo akyse ir balse. Dabar jis įdegęs pietų saulėje, šiek tiek sulysęs, matyt, iš nuovargio, ir surimtėjęs, kaip dera subrendusiam vyrui. Jis dabar geriau atrodo, ar ne, sesute?"

„Jo rimtumas sumišęs su liūdesiu,— atsakė mano geroji tetulė.— Gyvenime nesu sutikus dvidešimt aštuonerių metų vyriškio, kuris būtų toks apatiškas. Jis beveik nekalba su mumis."

„Grafas visą laiką buvo nekalbus",— nesutiko abatas.

„Anksčiau jis toks nebuvo,— atsakė teta.— Būdavo savaičių, kai matydavome jį susimąsčiusį ir nekalbų, bet būdavo dienų, kai jis susijaudinęs kalbėdavo ištisomis valandomis."

„Per visą kelionės laiką jis buvo toks pat santūrus, kokį dabar jį matote."

„Argi jums patiko, kai jis savo begalinėmis kalbomis įvarydavo mums siaubą? — paklausė grafas Kristianas susirūpinusią seserį.— Ak, tos moterys!"

„Taip, bet tuomet jis gyveno,— atsakė ji,— o dabar primena ateivį iš ano pasaulio, visiškai abejingą žemės reikalams."

„Toks yra jaunojo grafo būdas,— tarė abatas,— jis užsidaręs, nemėgsta dalytis įspūdžiais ir, atvirai kalbant, visiškai nepasiduoda išorės poveikiui. Tai būdinga šaltiems, protingiems žmonėms; ir aš esu įsitikinęs, kad nereikia drumsti sielos, kuriai svetimas bet koks gyvybingas veiklumas."

„O! Aš galiu prisiekti, kad tai nėra tikrasis jo būdas!" — sušuko kanonisė.

„Panele kanonise, jūs turbūt neprieštarausite, kad tai yra jo pranašumas",— atsakė abatas.

„Iš tikrųjų, sesute,— įsiterpė grafas Kristianas,— manau, abatas samprotauja labai išmintingai. Argi jis nepasiekė to, ko mes troškome? Argi nepašalino nelaimių, kurių mes taip bijojome? Albertas buvo išlaidus, egzaltuotas, beprotiškai drąsus, o grįžo šitaip pasikeitęs. Tokį jį turėtų gerbti žmonės."

„Tačiau grįžo kaip nutrinta senovinė knyga,— atsakė tetulė,— o gal įniršęs ir niekinantis visa, kas kliudo slaptiems jo troškimams. Man atrodo, kad jis nė neapsidžiaugė mus pamatęs, o juk mes taip nekantriai jo laukėme!"

„Grafas taip pat nekantravo grįžti į namus,— pastebėjo abatas,— aš gerai tą mačiau, nors jis, būdamas santūrios prigimties, man nieko nesakė."

„Priešingai, iš prigimties jis labai ekspansyvus,— karštai priekaištavo tetulė.— Kartais jis užsidegdavo, o kartais būdavo labai švelnus. Jis mane dažnai supykindavo, bet tuoj pat puldavo man ant kaklo, ir aš viską atleisdavau."

„Manęs jis niekada nebuvo suerzinęs",— atsakė abatas.

„Patikėkite, sesute, taip yra geriau",— neatlyžo mano dėdė.

„Deja! — sušuko kanonisė.— Nejau jis visada turės tokią veido išraišką, kuri man kelia siaubą ir drąsko širdį?"

„Tai išdidaus, tauraus žmogaus išraiška",— pasakė abatas.

„Ne! Jo veidas akmeninis! — sušuko kanonisė.— Kai žiūriu į jį, man rodosi, kad matau jo motiną, bet ne gerą ir švelnią, kokią pažinojau, o ledinę ir sustingusią — tokia ji nutapyta portrete."

„Kartoju jūsų šviesybei,— neatlyžo abatas,— tokia grafo Alberto veido išraiška buvo per visus aštuonerius metus."

„Vadinasi, per visus tuos siaubingus kelionės metus jis nė karto nenusišypsojo! — geroji tetulė apsipylė ašaromis.— Jau dvi valandas nenuleidžiu nuo jo akių: jo sučiauptos bekraujės lūpos nė karto nenušvito šypsena. Ak, man norisi pulti prie jo, priglausti prie širdies, papriekaištauti dėl abejingumo ir netgi pabarti kaip anksčiau. Galbūt jis ir dabar raudodamas pultų man ant kaklo!"

„Dieve gink, brangi sesute, nedarykite to,— pasakė grafas Kristianas, priversdamas verkiančią tetulę nusisukti nuo Alberto.— Nepasiduokite motiniškai silpnybei,— tęsė jis,— mes gerai žinome, kad perdėtas jausmingumas blogai paveikė vargšo berniuko gyvenimą. Saugodamas jį nuo stiprių pergyvenimų, ponas abatas gerai įvykdė gydytojų ir mūsų nurodymus, išgydė nerimastingą jo sielą. Žiūrėkite, nesugadinkite vaikiškais savo švelnumais to, ką jis pasiekė."

Kanonisė sutiko su tais argumentais, tačiau negalėjo priprasti prie ledinio Alberto šaltumo ir vis šnibždėjo broliui į ausį: „Ką besakytum, Kristianai, bijau, kad elgdamasis su juo kaip su sergančiu vaiku, o ne kaip su vyru, abatas jį pražudė."

Vakare, prieš miegą visiems atsisveikinant, Albertas pagarbiai nulenkė galvą tėvo palaiminimui; kai kanonisė priglaudė jį prie krūtinės ir drebėdama pradėjo kalbėti susijaudinusiu balsu, jis taip pat sudrebėjo ir, tarsi pajutęs nepakeliamą skausmą, staiga ištrūko iš jos glėbio.

„Matote, sesute,— sušnibždėjo grafas,— jis atprato nuo dvasinių pergyvenimų, jūs jį kankinate."

Senasis grafas, pats gerokai sunerimęs, akimis sekė sūnų, norėdamas patikrinti, kaip tas elgiasi su abatu: ar jis nemyli jo labiau už artimuosius? Albertas savo auklėtojui nusilenkė pagarbiai, bet šaltai.

„Brangus sūnau,— prabilo grafas,— man atrodo, aš atspėjau tavo norą ir pakviečiau poną abatą pabūti su tavimi kuo ilgiau. Man nesinorėtų, kad mūsų laimę — laimę vėl būti drauge — aptemdytų kokie nors nesusipratimai, ir aš noriu tikėti, kad mūsų gerbiamas bičiulis kartu su mumis džiugins tave."

Albertas žemai nusilenkė ir jo veide šmėkštelėjo kažkoks keistas šypsnys.

„Štai kaip jis dabar šypsosi!" — išėjus sūnėnui, pasakė vargšė kanonisė.

XXVII

— Albertui keliaujant, grafas ir kanonisė ėmė kurti planus, kaip sutvarkyti brangaus berniuko ateitį, ypač — kaip jį apvesdinti. Gražus, garsios kilmės ir turtingas, Albertas galėjo tikėtis pačios geriausios partnerės. Tačiau jo apatija ir uždarumas galėjo sukliudyti tokią susirasti, todėl jį dievinantys artimieji rezerve laikė jauną mergaitę iš įžymios šeimos — jo pusseserę. Ji nebuvo tokia turtinga kaip jis, bet pakankamai graži — tokios būna visos šešiolikmetės mergaitės, žavios savo jaunyste. Toji jauna būtybė — baronaitė Amalija fon Rudolštadt, nuolanki jūsų tarnaitė ir naujoji draugė.

„Ji,— kalbėjosi senukai, sėdėdami prie židinio,— nepažino nė vieno vyriškio. Ši vienuolyno auklėtinė su džiaugsmu eis už vyro, kad tik iš ten ištrūktų. Geresnio partnerio ji negali tikėtis. O tuos keistumus, kurie gali užsilikti pusbrolio elgesyje, sušvelnins vaikystės prisiminimai, giminystė, keletas mėnesių artimo bendravimo; giminiški jausmai privers ją tylomis iškęsti tai, ko galbūt negalėtų pakelti visiškai svetima mergina." Jie neabejojo, kad mano tėvas sutiks: tiesą sakant, jis niekada neturėjo savo valios ir visą gyvenimą elgėsi taip, kaip norėjo vyresnysis brolis ir sesuo Venceslava.

Dvi savaites akylai stebėję Albertą, dėdė ir teta suprato, kad paskutinioji jų giminės atžala — melancholiška ir visiškai užsidariusi — neatnešė jiems šlovės. Jaunasis grafas niekuo nesidomėjo: jo netraukė nei karinė, nei visuomeninė, nei diplomatinė karjera. Į visus pasiūlymus jis nuolankiai atsakinėjo, kad yra pasirengęs paklusti artimųjų valiai, tačiau jam pačiam nereikia nei prabangos, nei garbės. Iš esmės, apatišką būdą Albertas paveldėjo iš savo tėvo (tik dar ryškesne forma): senojo grafo kantrumas siejosi su abejingumu, o kuklumas buvo savotiška savęs atsižadėjimo išraiška. Tačiau dėdė, skirtingai negu jo sūnus, entuziastingai atlieka visuomenines pareigas — be jokio savanaudiškumo ir garbės troškimo. Atrodo, Albertas dabar laikosi šeimos pareigų, bet visuomeninėms pareigoms, kaip mes jas suprantame, liko toks pat abejingas kaip vaikystėje. Jo ir mano tėvas po Montekukulio vėliava kovėsi prieš Tiureną. Jie buvo didžiosios imperijos fanatikai. Tuo metu atlikti pareigą reiškė aklai paklusti savo valdovams ir jais tikėti. Mūsų labiau apsišvietusiame amžiuje nuplėšiama monarchų aureolė ir dabartinis jaunimas netiki nei imperatoriaus karūna, nei popiežiaus tiara. Kai dėdė mėgino pažadinti sūnuje senovinį riterių įkarštį, įsitikino, kad jo kalbos absoliučiai neveikia skeptiškai nusiteikusio ir į viską su panieka žiūrinčio vyriškio.

„Na ką gi, nesiginčysime su juo,— nutarė dėdė su teta,— turime susitaikyti su tuo, kad vietoj maištaujančio jaunuolio susilaukėme užgesusio vyriškio,— toks yra liūdnas jo gydymo rezultatas. Tegu gyvena ramiai, kaip nori. Tegu būna mokslininkas filosofas, kaip kai kurie jo protėviai, arba aistringas medžiotojas, kaip mūsų brolis Frydrichas, arba teisingas, geras dvasininkas, koks stengiasi būti jo tėvas. Tegu nuo šiol gyvena nuobodų senio gyvenimą: jis bus pirmasis Rudolštadtas, nepažinęs jaunystės. Tačiau negalima leisti, kad su juo užgestų ir mūsų giminė, reikia greičiau jį apvesdinti, kad mūsų pavardės paveldėtojai užpildytų šlovingos mūsų istorijos spragą. Kas žino, galbūt apvaizdos dėka riteriškas jo protėvių kraujas, besiilsintis jame, vėl su nauja jėga ir narsa užvirs jo įpėdinių gyslose?"

Buvo nutarta pakalbėti su Albertu apie vedybas.

Iš pradžių jam buvo tik užsiminta apie tai, bet jis į vedybas žiūrėjo taip pat abejingai, kaip ir į visa kita. Tuomet artimieji pradėjo kalbėti su juo rimčiau ir atkakliau. Jis priešinosi, sakydamas, kad yra drovus ir nemoka bendrauti su moterimis.

„Atvirai pasakius,— kalbėjo tetulė,— jei būčiau jauna, toks niūrus pretendentas kaip Albertas man keltų daugiau baimę nei norą už jo tekėti; aš netgi savo kupros dėl jo nenorėčiau atsisakyti."

„Vadinasi, turime imtis paskutinės priemonės,— nutarė dėdė,— reikia apvesdinti jį su Amalija. Jis pažįsta ją nuo vaikystės, žiūri į ją kaip į seserį, todėl ne taip drovėsis. Ji yra linksma ir veikli, savo gyvybingumu gali pažadinti Albertą iš melancholijos, į kurią jis vis labiau grimzta."

Albertas neatmetė to projekto, bet ir nepritarė jam,— jis tik sutiko pasimatyti su manimi ir arčiau susipažinti. Buvo nutarta nieko man nesakyti, kad manęs neįskaudintų galimas jo atsisakymas. Jie parašė mano tėvui laišką. Kai buvo gautas jo sutikimas, pradėta rūpintis gauti popiežiaus leidimą vedyboms, kadangi buvome artimi giminaičiai. Tėvas atsiėmė mane iš vienuolyno ir vieną gražų rytą mes atvykome į Milžinų pilį. Kvėpuodama nuostabiu kaimo oru, nekantriai laukiau susitikimo su savo jaunikiu. Gerasis mano tėvas, kupinas vilčių, manė, kad aš nieko nežinau apie planuojamas vedybas, o pats kelyje nejučia viską man išplepėjo.

Pirmiausia mane nustebino Alberto grožis ir tauri laikysena. Prisipažinsiu jums, mieloji Nina, mano širdelė smarkiai suplazdėjo, kai jis pabučiavo man ranką, ir keletą dienų kiekvienas jo žvilgsnis, kiekvienas žodis mane nepaprastai žavėjo. Jo rimtumas manęs nė kiek negąsdino, o jis, matyt, manęs visai nesivaržė. Kaip ir vaikystėje, jis sakė man tu, ir kuomet, bijodamas pažeisti aukštuomenės taisykles, stengėsi pasitaisyti, artimieji prašė jo laikytis ankstesnio familiarumo. Mano linksmumas kartais sukeldavo jam nuoširdžią šypseną, ir mūsų geroji tetulė, nepaprastai laimin-

ga, man vienai priskyrė Alberto pagydymo nuopelnus (ji manė, kad jis galutinai pasveiko). Žodžiu, jis elgėsi su manimi švelniai ir meiliai kaip su vaiku, ir man kol kas to pakako, nes buvau įsitikinusi, kad netrukus jis rimčiau susidomės mano linksma šypsena ir gražiais tualetais, kuriuos aš dažnai keičiau, norėdama jam patikti.

Tačiau greitai pamačiau, kad jis menkai tesidomi mano išvaizda, o tualetų tiesiog nepastebi. Kartą tetulė atkreipė jo dėmesį į mano žavingą dangiškai melsvą suknelę, nuostabiai pabrėžiančią mano figūrą. O jis ėmė įtikinėti, kad suknelė yra ryškiai raudona. Čia abatas, jo auklėtojas, didelis komplimentų mėgėjas, įsiterpė, sakydamas, kad jis puikiai supranta, kodėl grafas Albertas neįžiūrėjo mano suknelės spalvos. Atrodo, pusbroliui buvo suteikta gera proga pasakyti ką nors gražaus apie mano skruostų raudonį ir auksinius plaukus. Bet jis tik sausai abatui atkirto, kad jis puikiai skiria spalvas ir kad mano suknelė raudona kaip kraujas.

Nežinau kodėl, bet šie keisti žodžiai privertė mane sudrebėti. Aš pažvelgiau į Albertą, kurio akių išraiška sukėlė man siaubą. Nuo tos dienos aš pradėjau jo labiau bijoti negu mylėti. Netrukus aš visai nustojau jį mylėti, o dabar ir nebijau, ir nemyliu. Aš tiesiog jo gailiu — ir tiek. Jūs pati netrukus suprasite, kodėl taip atsitiko.

Kitą dieną mes rengėmės vykti apsipirkti į artimiausią miestą Tustą. Aš labai džiaugiausi būsima kelione. Albertas turėjo raitas mane lydėti. Aš buvau pasirengusi ir laukiau, kad jis man padėtų atsisėsti į balną. Karietos laukė prie prieangio, o Albertas vis nesirodė. Jo kamerdineris pranešė, kad jis pasibeldė rytą, kaip visada. Kamerdineris buvo pasiųstas dar sykį pažiūrėti, ar jaunasis grafas pasiruošęs. Reikia pasakyti, kad Albertas turėjo įprotį rengtis pats, be kieno nors pagalbos; tik kai jis išeidavo iš kambario, leisdavo įeiti ten kamerdineriui. Veltui buvo beldžiamasi — jis neatsakė. Sunerimęs senasis grafas nutarė pats įeiti į sūnaus kambarį, tačiau jam nepavyko nei atidaryti iš vidaus užrakintų durų, nei išgirsti Alberto balso. Visi pradėjo smarkiai nerimauti, tačiau abatas gana ramiai pasakė, kad grafą Albertą kartais ištinka ilgi miego priepuoliai, kažkoks letargas, ir jo negalima staiga pažadinti, nes pabudęs jis būna labai susijaudinęs ir blogai jaučiasi keletą dienų.

„Bet juk tai liga!" — išgąstingai sušuko kanonisė.

„Nemanau,— atsakė abatas,— aš nesu girdėjęs, kad jis kuo nors skųstųsi. Gydytojai, kuriuos aš iškviesdavau tokiais atvejais, nenustatydavo jokios ligos, o tokią būklę aiškino nuovargiu, fiziniu arba dvasiniu. Jie atkakliai patarinėjo netrukdyti jam poilsio."

„Dažnai jam taip atsitinka?" — paklausė dėdė.

„Per aštuonerius metus tai buvo atsitikę tik penkis šešis kar-

tus,— atsakė abatas,— kadangi aš jam netrukdydavau, tokia būsena jam baigdavosi be jokių blogų pasekmių."

„Kiek tai trunka?" — paklausiau aš, labai susinervinusi.

„Kartais ilgiau, kartais trumpiau,— atsakė abatas,— priklausomai nuo to, kiek laiko truko nemiga, sukėlusi tokį jėgų praradimą. Bet iš anksto nuspėti neįmanoma, nes grafas pats neatsimena priežasties arba nenori apie ją kalbėti. Jis labai daug dirba ir slepia tai."

„Vadinasi, jis labai apsiskaitęs?" — paklausiau.

‚Nepaprastai",— atsakė abatas.

„Ir niekada to neparodo?"

„Jis tai slepia, kita vertus, turbūt nė pats nesuvokia, kiek daug žino."

„Tai kam jam to reikia?"

„Genialumas kaip grožis,— atsakė pataikūnas jėzuitas, žvelgdamas į mane gašliomis akutėmis,— tai dangaus malonė, nekelianti pasididžiavimo tiems, kurie ja apdovanoti."

Aš supratau jo pamokymą ir dar labiau supykau. Išvyką buvo nutarta atidėti, kol pabus mano pusbrolis. Kai ir po dviejų valandų jis nepasirodė, aš nusimečiau savo puikiąją amazonę, paėmiau rėmelius ir pradėjau siuvinėti. Neslėpsiu, sugadinau daug šilko ir praleidau nemaža kryžiukų. Alberto įžūlumas mane papiktino. Kaip jis drįso, sėdėdamas prie savo knygų, užmiršti išvyką su manimi ir dabar miegoti kietu miegu, kai aš jo laukiu?! Laikas ėjo, ir nenorom teko atsisakyti kelionės į miestą. Mano tėvas, visiškai patenkintas abato paaiškinimais, paėmė šautuvą ir ramiausiai išėjo medžioti kiškių. Tetulė, ne tokia rami, gal dvidešimt kartų ėjo prie sūnėno durų ir klausėsi. Bet kambaryje tvyrojo mirtina tyla, nebuvo girdėti net jo kvėpavimo. Vargšė senutė puolė į nevilтį, pastebėjusi, kokia aš nepatenkinta. O dėdė Kristianas, kad užsimirštų, paėmė šventą knygą, atsisėdo svetainės kamputyje ir ėmė skaityti taip ramiai nusiteikęs, kad aš iš pykčio buvau pasirengusi iššokti pro langą. Pagaliau pavakary tetulė, švytėdama iš džiaugsmo, atėjo pasakyti, kad Albertas atsikėlė ir rengiasi. Abatas patarė mums nerodyti nei nuostabos, nei nerimo, nieko neklausinėti ir stengtis atitraukti jo dėmesį, jei jis pasijus nepatogiai.

„Bet jei mano pusbrolis sveikas, vadinasi, jis silpnaprotis?" — sušukau aš įtūžusi.

Tuojau pat pasigailėjau savo šiurkščių žodžių, kai pamačiau, kaip pasikeitė vargšo dėdės veidas. Tačiau kada Albertas lyg niekur nieko įėjo ir net neatsiprašė, matyt, net nepastebėjo mūsų nepasitenkinimo, aš pasipiktinau ir labai sausai su juo pasisveikinau. Jis to net nepastebėjo, matyt, buvo pasinėręs į savo mintis.

Vakare mano tėvas susigalvojo, kad Albertą gali pralinksminti muzika. Aš dar nė karto prie jo nesu dainavusi; mano arfa bu-

vo atvežta tik išvakarėse. Ne jums, Porporina, aš turiu girtis savo muzikos žiniomis, bet pati įsitikinsite, kad turiu neblogą balselį ir įgimtą muzikalumą. Aš leidausi ilgai įkalbinėjama: man norėjosi verkti, o ne dainuoti. Albertas neištarė nė žodžio, neparodė jokio noro manęs paklausyti. Pagaliau aš sutikau, bet dainavau labai blogai, ir Albertas, išklausęs keletą taktų, išėjo iš kambario. Aš sukaupiau visą savo išdidumą, kad nepravirkčiau, ir baigiau ariją, iš pykčio vos nenutraukusi arfos stygų. Tetulė išėjo paskui Albertą, mano tėvas tuoj pat užmigo, o dėdė laukė prie durų grįžtančios sesers, kad sužinotų, kas sūnui yra. Vien abatas bėrė man komplimentus, bet mane jie siutino labiau nei kitų abejingumas.

„Matyt, mano pusbrolis nemėgsta muzikos",— pasakiau.

„Priešingai, jis labai ją mėgsta,— atsakė abatas,— bet tai priklauso nuo..."

„Nuo to, kas dainuoja",— nutraukiau jį.

„...nuo jo dvasinės būklės,— tęsė jis nesutrikęs.— Kartais muzika jam maloni, kartais žalinga. Matyt, jūs jį taip sujaudinote, kad jis negalėjo susivaldyti ir išėjo, išsigandęs savo jausmų. Šis pabėgimas turėtų jus džiuginti labiau nei pagyrimai."

Jėzuito žodžiuose skambėjo klasta ir ironija, kuri sukėlė manyje neapykantą šiam pataikūnui. Tačiau netrukus aš buvau nuo jo išvaduota, apie tai jūs dar išgirsite.

XXVIII

— Kitą dieną mano tetulei atėjo į galvą nelemta mintis pasikalbėti su abatu ir kapelionu (ji pasidaro šneki tik tuomet, kai dėl ko nors susijaudina). Bet giminystės ryšių, kurie jai yra šventas reikalas, tetulę domina vienintelis dalykas pasaulyje — mūsų giminės didingumas, tad ji pradėjo nuodugniai aiškinti genealogiją, įrodinėdama abiems dvasininkams, jog mūsų giminė, ypač moteriškoji linija, yra pati garsiausia, pati gryniausia,— žodžiu, pati geriausia Vokietijoje. Abatas klausėsi kantriai, kapelionas — pagarbiai, tik staiga Albertas — atrodė, kad jis visiškai jos nesiklauso,— nutraukė ją susierzinęs:

„Mano manymu, mieloji tetule, jūs klystate dėl mūsų giminės pranašumo. Tiesa, ir bajorystę, ir titulus mūsų protėviai įgijo gana seniai, bet giminė, praradusi savo vardą ir jo atsisakiusi, pakeitusi jį į svetimos tautos ir religijos moters vardą,— tokia giminė neturi teisės didžiuotis senąja savo šlove ir ištikimybe savo šaliai."

Ši pastaba kanonisę įžeidė iki širdies gelmių; matydama, kad abatas sukluso, ji nutarė papriešt arauti sūnėnui.

„Aš nesutinku su jumis, mano brangusis,— atsakė ji.— Ne kartą yra atsitikę, kad kokia nors garsi giminė prisijungdavo prie

savo pavardės moteriškosios atšakos pavardę, kad palikuonys galėtų didžiuotis kilę iš šlovingos šeimos moters."

„Bet čia toks pavyzdys netinka,— atkirto Albertas su jam nebūdingu atkaklumu.— Suprantu, kad galima sujungti dvi garsias pavardes. Manau, visiškai teisinga, jei motina gali perduoti vaikams savo pavardę, prijungusi ją prie vyro pavardės. Bet visiškai sunaikinti vyro vardą! Moteris, kuri to reikalauja, įžeidžia vyrą, o vyras, kuris sutinka, elgiasi niekingai."

„Albertai, jūs prisimenate pernelyg senus įvykius,— giliai atsiduso kanonisė,— ir pateikiate dar labiau nevykusį pavyzdį negu mano. Ponas abatas gali pamanyti, kad vienas iš mūsų protėvių buvo niekingas. Jei jūs taip puikiai išmanote dalykus, kurie, kaip aš maniau, jums beveik nėra žinomi, jūs neturėjote daryti tokios pastabos apie politinius įvykius... ačiū Dievui, labai senus..."

„Jei tai, ką pasakiau, jums, tetule, nemalonu girdėti, aš pateiksiu faktą, kuris nuplaus bet kokį gėdingą kaltinimą nuo mūsų protėvio Vitoldo, paskutiniojo Rudolštadto, atminimo. Tai, matau, labai domina mano pusseserę,— pridūrė jis, pastebėjęs, kaip aš įsispoksojau į jį nustebusi, nes jis, priešingai savo įpročiui tylėti arba filosofuoti, staiga leidosi į tokį ginčą.— Žinokite, Amalija, kad mūsų protėviui sulaukus keturių metų, jo motina Ulrika Rudolštadt nutarė užtraukti jam gėdą — iš jo atėmė tikrąją, tėvų, pavardę — Podebradas ir pavadino tuo saksiškuoju vardu, kurį mes dabar nešiojame: jūs — nerausdama, o aš — be pasididžiavimo."

„Manau, kad nėra jokios prasmės prisiminti dalykus, kurie įvyko labai seniai",— prabilo grafas Kristianas, matyt, jausdamasis nejaukiai.

„Man rodos, tetulė prisiminė dar senesnius laikus, pasakodama apie didžius Rudolštadtų nuopelnus ir, mano galva, nieko blogo, jei kas nors iš mūsų, netyčia prisiminęs, kad jis yra čekų, o ne saksų kilmės, kad jį vadina Podebradu, o ne Rudolštadtu, pradės pasakoti apie įvykius, kurie atsitiko prieš kokius šimtą dvidešimt metų."

„Aš žinojau,— įsiterpė abatas, klausęsis Alberto labai įdėmiai,— kad jūsų protėviai praeityje giminiavosi su karališkąja Georgo Podebrado gimine, bet neįtariau, kad jūs tiesioginiai jo palikuonys, turintys teisę nešioti jo vardą."

„Tai todėl,— atsakė Albertas,— kad tetulė, taip gerai išmanantį genealogiją, nutarė išbraukti iš savo atminties tą seną garbingą medį, iš kurio mes kilę. Tačiau tas genealoginis medis, ant kurio kruvinomis raidėmis įrašyta šlovinga ir niūri istorija, dar keroja ant gretimo kalno."

Kadangi Albertas kalbėdamas vis labiau jaudinosi, o dėdės veidas vis labiau niaukėsi, abatas, nors labai susidomėjęs, mėgino nukreipti kalbą. Tačiau mano smalsumas buvo pernelyg didelis.

„Ką jūs norite pasakyti, Albertai?" — sušukau, prieidama prie jo.

„Aš noriu pasakyti, ką turi žinoti Podebradų giminės moteris,— atsakė jis.— Noriu pasakyti, kad ant Siaubo uolos ąžuolo, kurį jūs kasdien matote iš savo lango ir kurio pavėsyje patariu jums niekada nesėsti nesukalbėjus maldos,— prieš tris šimtus metų ant jo šakų kabojo vaisiai, kur kas sunkesni už sudžiūvusias giles, kurios dabar beveik neauga."

„Tai siaubinga istorija,— sumurmėjo persigandęs kapelionas,— nesuprantu, kas ją galėjo grafui Albertui papasakoti."

„Vietos padavimas, o galbūt dar patikimesni šaltiniai,— atsakė Albertas.— Galima sudeginti šeimos archyvus ir istorinius dokumentus, galima vaikams nieko nepasakoti apie praeitį, galima priversti tylėti naivius žmones sofizmais, o silpnus — gąsdinimais, bet nei despotizmo, nei pragaro baimė negali nutildyti tūkstančių praeities balsų, sklindančių iš visur. Ne! Ne! Jie per daug stiprūs, šie siaubingi balsai, kad dvasininko žodžiai galėtų priversti juos nutilti. Kai mes miegam, jie kalba į mūsų sielas iš kapų prisikėlusių vaiduoklių lūpomis; mes girdime tuos balsus gamtos triukšme; tie balsai, kaip kadaise dievų balsai šventose giriose, girdisi iš medžių kamienų: jie pasakoja mums apie mūsų tėvų nusikaltimus, nelaimes ir žygdarbius..."

„Vargše mano berniuk, kam kankini save tokiomis liūdnomis mintimis ir baisiais prisiminimais?" — prakalbo kanonisė.

„Tai jūsų genealogija, tetule, tai jūsų pasakojimas apie praėjusius amžius pažadino manyje prisiminimą apie penkiolika vienuolių, kuriuos savo rankomis pakorė ant ąžuolo šakų vienas iš mano protėvių... Taip, mano didysis protėvis, pats žiauriausias, pats atkakliausias, tas, kurį visi vadino „Žiaurusis neregys", nenugalimasis Janas Žižka, taurės šalininkas!"

Garsaus ir nekenčiamo taboritų — sektantų, kurie husitų karo metu išsiskyrė iš kitų reformatų savo atkaklumu, drąsa ir žiaurumu,— vado vardas it žaibas priblokšė abu dvasininkus. Kapelionas net persižegnojo, o teta, sėdėjusi šalia Alberto, nejučia nuo jo atšlijo.

„Dieve gailestingas! — sušuko ji.— Apie ką jis kalba? Neklausykite jo, pone abate! Ne, niekada niekada mūsų šeima neturėjo nieko bendra su tuo apsėstuoju, kurio niekingą vardą jis ką tik ištarė."

„Kalbėkite už save, tetule,— ryžtingai atrėžė Albertas.— Jūs sieloje — Rudolštadtas, nors iš tiesų esate kilusi iš Podebradų. Tačiau mano gyslose teka šiek tiek daugiau čekiško kraujo ir šiek tiek mažiau svetimo kraujo. Mano motinos giminėje nebuvo nei saksų, nei bavarų, nei prūsų, ji buvo grynos slavų rasės. Jūs, tetule, matyt, nesidomite gera kilme, kuria negalite pasigirti, o aš branginu šlovingąją savo giminės praeitį ir galiu jums pasakyti, jei nežinote, ir priminti, jei užmiršote, kad Janas Žižka turėjo dukrą, kuri ištekėjo už grafo Prachalico, ir kad mano motina, pati būdama Prachalic, yra tiesioginė Jano Žižkos moteriškosios linijos palikuonė, kaip jūs, tetule, esate Rudolštadtų palikuonė."

„Tai kliedesys, nesąmonė, Albertai..."

„Ne, brangi tetule, tą jums gali patvirtinti ponas kapelionas, žmogus teisingas ir dievobaimingas; jis turėjo dokumentus, patvirtinančius šį faktą."

„Aš?" — suriko kapelionas, išbalęs it numirėlis.

„Jūs galite prisipažinti, nerausdamas prieš poną abatą,— su karčia ironija atsakė Albertas.— Jūs tik įvykdėte savo, katalikų dvasininko ir Austrijos valdinio, pareigą, sudegindamas tuos dokumentus kitą dieną po mano motinos mirties."

„Mano sąžinė liepė man sudeginti juos, tačiau tai matė tik Dievas,— pasakė kapelionas dar labiau išbalęs.— Grafe Albertai, kas jums tai pasakė?"

„Aš jau sakiau jums, pone kapelione: balsas, garsesnis už dvasininko balsą."

„Kas tai per balsas, Albertai?" — paklausiau aš smarkiai susidomėjusi.

„Balsas, kurį aš girdžiu sapne."

„Bet tai nieko nepaaiškina, brangus sūnau",— liūdnai pasakė grafas Kristianas.

„Kraujo balsas, brangus tėve!" — atsakė Albertas tokiu balsu, kuris privertė visus sudrebėti.

„O, Dieve mano! — sušuko dėdė, sugniaužęs rankas.— Vėl tie patys sapnai, tas pat liguistos vaizduotės žaismas, kuris kažkada kamavo vargšę jo motiną.— Palinkęs prie tetos, jis tyliai pridūrė: — Matyt, ligos metu ji visa tai kalbėjo prie kūdikio ir jos žodžiai įstrigo jo vaikiškoje galvoje."

„Tai neįmanoma, broli,— atsakė kanonisė,— Albertui nebuvo nė trijų metų, kai jis neteko motinos."

„Gali būti,— pusbalsiu prabilo kapelionas,— namuose buvo užsilikę tų prakeiktų eretiškų raštų, kupinų melo ir bedievystės, kuriuos ji saugojo iš tradicijos. Bet prieš mirtį ji surado dvasinių jėgų jų nusikratyti."

„Ne, iš tų popierių nieko neišliko,— atsakė Albertas; jis nepraleido nė vieno kapeliono žodžio, nors tas kalbėjo labai tyliai, o pats jis vaikštinėjo po svetainę ir tuo metu buvo kitame jos gale.— Jūs gerai žinote, pone kapelione, kad sunaikinote viską ir kad kitą dieną po jos mirties jūs rūpestingai apieškojote jos kambarį."

„Kas gi taip sugebėjo užteršti tavo atmintį, Albertai? — griežtai paklausė grafas Kristianas.— Koks klastingas ir nevisaprotis tarnas nutarė sudrumsti tavo jauną protą, pasakodamas apie šiuos neabejotinai iškreiptus šeimos įvykius?"

„Nė vienas iš tarnų man to nesakė, tėve, prisiekiu savo tikėjimu ir sąžine."

„Vadinasi, tai žmonių giminės priešo darbas",— su siaubu pratarė kapelionas.

„Vis dėlto gal būtų teisingiau ir labiau krikščioniška manyti,— įsiterpė abatas,— kad grafas Albertas turi nepaprastą atmintį ir

kad įvykiai, kurių vaikai paprastai neprisimena, liko jo galvoje. Patyręs, kad grafas yra reto proto žmogus, aš manyčiau, kad jo protas labai anksti subrendo, o jo atmintis iš tiesų yra nepaprasta."

„Mano atmintis jums atrodo nepaprasta tik dėl to, kad jūs patys jos visiškai neturit,— sausai atkirto Albertas.— Pavyzdžiui, jūs neatsimenat, ką veikėte tūkstantis šeši šimtai devynioliktais metais, po to, kai narsus, ištikimas protestantas Vitoldas Podebradas (jūsų senelis, brangi tetule), paskutinis protėvis, nešiojęs mūsų pavardę, savo krauju aplaistė Siaubo uolą. Galiu lažintis, pone abate, kad jūs užmiršote, kaip elgėtės tomis aplinkybėmis."

„Prisipažinsiu, visiškai užmiršau",— atsakė abatas ironiškai šypsodamasis. Abato ironija buvo visiškai ne vietoje, nes mes supratome, kad Albertas klejoja.

„Tuomet aš jums priminsiu,— atsakė Albertas, nė kiek nesumišęs.— Imperatoriaus kariams, ką tik pribaigusiems Vitoldą Podebradą, jūs pasiūlėte kuo greičiau bėgti ir pasislėpti, nes žinojote, kad Pilzeno darbininkai, kurie turėjo drąsos laikyti save protestantais ir kurie dievino Vitoldą, jau ėjo keršyti už savo vado mirtį, pasirengę sukapoti į gabalus jo žudikus. Po to nuvykote pas mano prosenelę Ulriką, mirtinai išgąsdintą Vitoldo našlę, ir pasiūlėte jai išrūpinti imperatoriaus Ferdinando Antrojo pasigailėjimą, palikti dvarus, titulus, laisvę, išsaugoti vaikų gyvybes — su sąlyga, kad ji klausysis jūsų patarimų ir mokės auksu už jūsų paslaugas. Ji sutiko: motinos meilė privertė ją nusižeminti. Ji nepagerbė savo tauraus vyro kankinio mirties. Ji gimė katalikė ir atsižadėjo savo religijos iš meilės vyrui. Ji nerado savyje jėgų pasirinkti skurdą, tremtį, persekiojimus ir išsaugoti vaikams tikėjimą, kurį jų tėvas aplaistė savo krauju, išsaugoti jiems tą vardą, kurį jis išgarsino labiau už visus savo protėvius — husitus, kalikstinus, taboritus, našlaičius, susivienijusius brolius ir liuteronus." (Mieloji Porporina, tai vis pavadinimai įvairių sektų, vienijusių Jano Huso ir Martyno Liuterio ereziją; iš jų, matyt, yra kilusi ir ta Podebradų giminės šaka, kuriai mes priklausome.)

„Žodžiu,— tęsė Albertas,— našlė išsigando ir nusileido. Jūs ėmėte valdyti pilį; privertęs imperatoriaus karius pasitraukti, išgelbėjote mūsų dvarus. Sudeginote visus mūsų dokumentus ir archyvą. Štai dėl ko mūsų tetulė, savo laimei, negalėjo atkurti Podebradų genealogijos ir rado patogesnį — Rudolštadtų kilmės medį. Už savo pastangas gavote gerą atpildą — jūs praturtėjote, labai praturtėjote. Po trijų mėnesių Ulrikai buvo leista išvykti į Vieną ir pulti į kojas imperatoriui, kuris maloningai leido jai pakeisti vaikų pilietybę, jums vadovaujant auklėti juos katalikais, o ateityje atiduoti juos į karinę tarnybą ir leisti jiems kovoti drauge su tais, prieš kuriuos taip didvyriškai kovojo jų tėvas ir protėviai. Žodžiu, aš ir mano sūnūs buvome įrašyti į Austrijos tirono kariuomenę..."

„Tu ir tavo sūnūs!" — sušuko kanonisė, klausydamasi jo kliedesio.

„Taip, mano sūnūs: Sigizmundas ir Rudolfas",— labai rimtai atsakė Albertas.

„Tai mano tėvas ir dėdė,— paaiškino grafas Kristianas.— Albertai, ar tu turi proto? Atsipeikėk, sūnau! Daugiau kaip šimtmetis praėjo nuo tų skaudžių įvykių..."

Albertas nenusileido. Jis pats įtikėjo ir mus norėjo įtikinti, kad jis yra Bratislavas, Vitoldo sūnus, ir pirmasis iš Podebradų, nešiojusių motinos pavardę — Rudolštadtas. Jis papasakojo mums apie savo vaikystę, apie grafo Vitoldo patirtus kankinimus, kuriuos jis labai gerai prisimena. Žiaurios Vitoldo mirties kaltininku jis laikė jėzuitą Ditmarą (jo manymu, tai buvo jo abatas). Jis kalbėjo apie didelę neapykantą, kurią vaikystėje jautė tam Ditmarui, Austrijai, imperatoriaus dinastijai ir katalikams. Paskui jo prisiminimai pasidarė migloti; jis prikalbėjo daugybę nesuprantamų dalykų apie amžinąjį gyvenimą, apie žmonių grįžimą į žemę iš anapus, remdamasis husitų tikėjimu, kuris skelbė, kad praėjus šimtui metų po mirties Janas Husas grįšiąs į Čekiją ir užbaigsiąs savo darbą. Pasak Alberto, toji pranašystė išsipildė, nes Liuteris, jo manymu, esąs prisikėlęs Janas Husas. Žodžiu, jo kalba buvo kažkoks keistas erezijos, prietarų, miglotos metafizikos ir poetinio kliedesio kratinys. Jis pateikė tikslių, įdomių detalių apie tuos įvykius, kurių liudininku jis neva buvo, apie Bratislavą, Janą Žižką ir daugelį kitų mirusių žmonių (jis tikino, kad visi jie — jo paties buvę įsikūnijimai). Mes priblokšti tylėjome, nedrįsdami nei jį nutraukti, nei jam prieštarauti. Dėdė ir teta, baisiai kenčiantys dėl jo beprotybės, vis dėlto norėjo iki galo išsiaiškinti: pirmą kartą susidūrę su šia bėda, jie turėjo atrasti jos šaltinį, kad galėtų su ja kovoti. Abatas mėgino viską paversti juokais, tikindamas, kad grafas Albertas smaginasi, demonstruodamas mums nepaprastą savo erudiciją.

„Jis labai daug skaitė,— kalbėjo jis,— ir galėtų skirsnis po skirsnio papasakoti visų amžių istoriją, pateikti tokias tikras detales, kad žmonės, tikintys stebuklais, galėtų pamanyti, jog jis iš tikrųjų dalyvavo visuose aprašytuose įvykiuose."

Kanonisė, kuri, nepaisant karšto pamaldumo, buvo linkusi į prietarus ir jau ėmė tikėti sūnėno žodžiais, labai nepalankiai sutiko abato samprotavimus ir patarė jam su savo juokeliais palaukti linksmesnės progos; po to ji pamėgino grąžinti Albertą į tikrovę.

„Saugokitės, tetule,— nekantriai atsakė Albertas į jos pastangas,— saugokitės, kad nepasakyčiau, kas jūs tokia. Iki šiol vijau nuo savęs tą mintį, bet kažkas man sako, kad šalia manęs dabar stovi saksė Ulrika."

„Tai jūs manote, mano vargšas vaike,— atsakė kanonisė,— kad išmintinga ir pasiaukojanti prosenelė, sugebėjusi išsaugoti savo

vaikus, o įpėdiniams užtikrinti laisvę, turtus, titulus — visa, ką jie dabar turi,— jūs manote, kad ji vėl atgimė manyje? Albertai, aš taip jus myliu, kad galėčiau padaryti netgi daugiau negu jinai. Aš paaukočiau savo gyvybę, kad galėčiau pagydyti jus nuo beprotybės."

Albertas kurį laiką tylėdamas žvelgė į tetą, ir jo žvilgsnis palengva švelnėjo.

„Ne, ne,— pagaliau jis priėjo ir atsiklaupė prieš tetą ant kelių,— jūs angelas ir kažkada esate priėmusi komuniją iš medinės husitų taurės. O vis dėlto saksė yra čia: šiandien keletą kartų girdėjau jos balsą."

„Įsivaizduokite, Albertai, kad tai aš,— pasakiau, norėdama jį pralinksminti,— tik nepykite ant manęs už tai, kad neatidaviau jūsų budeliams tūkstantis šeši šimtai devynioliktais metais."

„Jūs — mano motina! — suriko jis, žiūrėdamas į mane baisiomis akimis.— Nesakykite man šito, nes aš negaliu jums atleisti. Dievo malone aš atgimiau daug stipresnis moters įsčiose, jis užgrūdino Žižkos krauju mano esybę, kuri kažkokiu būdu buvo iškrypusi iš teisingo kelio. Amalija, nežiūrėkite į mane ir, svarbiausia, nekalbėkite su manimi! Tai jūsų, Ulrika, balsas šiandien mane privertė kentėti!"

Po šių žodžių Albertas skubiai išėjo, palikęs mus labai prislėgtus: mes skaudžiai įsitikinome, kad jo protas sutrikęs.

Buvo dvi valandos po vidudienio. Prieš tai mes ramiai papietavome. Albertas nieko negėrė, tik vandenį, tad jo beprotiškų kalbų negalima buvo paaiškinti apgirtimu. Teta su kapelionu nubėgo jam iš paskos: laikydami jį sunkiu ligoniu, jie norėjo kuo nors jam padėti. Tačiau — nesuprantamas dalykas! — Albertas dingo. Jie nerado jo nei jo paties kambaryje, nei motinos kambaryje, kur jis dažnai užsirakindavo, nei kokiame nors pilies užkampyje. Jo ieškojo visur — sode, draustinyje prie upės, gretimuose miškuose, kalnuose. Nė vienas žmogus nematė jo nei iš arti, nei iš toli. Jis dingo be pėdsakų. Niekas pilyje tą naktį nemiegojo. Tarnai su deglais ieškojo jo iki aušros.

Visa šeima meldėsi. Kitą dieną ir naktį praleidome sunerimę ir nusiminę. Nesugebu jums nupasakoti patirto siaubo — iki tol aš nė karto nesu patyrusi tokių šeimos išgyvenimų. Aš buvau įsitikinusi, kad Albertas nusižudė arba pabėgo. Mane ištiko nervų priepuolis, krėtė karštinė. Nepaisant baimės, kurią kėlė man šis keistas, lemties pažymėtas žmogus, aš vis dėlto širdies gilumoje jį tebemylėjau. Mano tėvas surado jėgų išvykti medžioklėn: jis įsivaizdavo, kad miškų gilumoje užtiks Alberto pėdsakus. Vargšė mano teta, prislėgta skausmo, stengėsi nepasiduoti, buvo veikli, slaugė mane ir visus ramino. Dėdė meldėsi dieną naktį. Matydama jo karštą tikėjimą ir stoišką nuolankumą, pasigailėjau, kad nesu tikinti.

Abatas dėjosi esąs truputį nuliūdęs, bet įtikinėjo, kad yra vi-

siškai ramus. „Tiesa,— kalbėjo jis,— mūsų kelionės metu grafas Albertas nebuvo dingęs tokiam ilgam laikui, bet kartais jis jausdavo poreikį pabūti vienas ir susikaupti." Abato nuomone, geriausia tuomet grafui netrukdyti ir apsimesti, kad nieko nepastebi. Iš tikrųjų tas intrigantas ir baisus egoistas galvojo tik apie tai, kaip gauti didelį atlyginimą, todėl, stengdamasis kaip galima ilgiau išbūti grafo auklėtoju, visaip klaidino šeimą ir gyrėsi nesamais nuopelnais. Užsiėmęs savo reikalais ir pramogomis, jis palikdavo Albertą vieną ir, matyt, visiškai nekliudė reikštis jo keistenybėms. Labai galimas dalykas, jis ne kartą yra matęs Albertą nesveiką ir susijaudinusį, bet nieko nedarė, kad nutrauktų liguistas jo fantazijas. Be abejonės, abatas mokėjo visa tai nuslėpti nuo kitų žmonių. Visuose draugų laiškuose dėdei buvo giriama jo sūnaus išvaizda ir dvasinės savybės. Matyt, Albertas niekam nedarė ligoto ar ne visiškai normalaus žmogaus įspūdžio. Kad ir kaip būtų, jo vidinis gyvenimas per visus tuos aštuonerius klajonių metus mums buvo neįžvelgiama paslaptis. Po trijų parų, matydamas, kad Albertas nepasirodo, ir bijodamas, kad šis įvykis nepakenktų jo paties reikalams, abatas susiruošė vykti į Prahą neva ieškoti jaunojo grafo, kuris, jo žodžiais, galėjo nukeliauti ten dėl kokios nors knygos.

„Albertas panašus į mokslininkus,— kalbėjo jis,— kurie, pasinėrę į savo tyrinėjimus, dėl šios nekaltos aistros užmiršta visą pasaulį."

Abatas išvažiavo ir daugiau negrįžo.

Praėjo baisaus nerimo kupina savaitė, ir mes jau buvome beprarandą viltį, kai vieną vakarą tetulė, praeidama pro Alberto kambarį, staiga pro atvertas duris išvydo jį patį: jis ramiai sėdėjo kėdėje ir glostė šunį, kuris lydėjo jį paslaptingoje kelionėje. Ant jo apsiausto nesimatė nei purvo, nei skylių, tik auksiniai apsiuvai patamsėjo, tarsi jis būtų pabuvojęs drėgnoje vietoje ar nakvojęs po atviru dangumi. Avalynė irgi buvo švari — matyt, jis nedaug vaikščiojo. Tik barzda ir plaukai rodė, kad jis seniai jų netvarkęs. Nuo tos dienos jis nustojo skųstis ir pudruoti plaukus,— štai kodėl jums, Nina, jis pasirodė esąs vaiduoklis.

Tetulė šaukdama puolė prie jo.

„Kas atsitiko, miela tetule? — paklausė jis, bučiuodamas jai ranką.— Galima pamanyti, kad nesate manęs mačiusi ištisą amžinybę."

„Vargšas berniuk,— sušuko ji,— tu buvai dingęs visą savaitę. Štai jau septynios siaubingos dienos, septynios siaubingos naktys, kai mes tavęs ieškome, apraudame ir meldžiamės už tave."

„Septynios dienos? — nustebęs pakartojo Albertas.— Tai yra, miela tetule, jūs norite pasakyti — septynios valandos? Juk išėjau pasivaikščioti tik šiandien rytą ir, kaip matote, grįžau laiku vakarienei. Ko gi jūs taip susijaudinote?"

„Taip, žinoma,— atsakė kanonisė; ji nutarė nesakyti tiesos,

kad nepablogintų jo savijautos.— Aš apsirikau; norėjau pasakyti — septynios valandos. O jaudinausi dėl to, kad nesi pratęs prie tokių ilgų išvykų; be to, šiąnakt sapnavau blogą sapną, ir tai išmušė mane iš vėžių."

„Miela tetule, nuostabioji mano drauge! — švelniai prabilo Albertas, bučiuodamas jai rankas.— Jūs mylite mane kaip mažą vaiką. Bet tėvas, tikiuosi, nebuvo taip susirūpinęs?"

„Nė kiek. Jis laukia tavęs vakarienei. Įsivaizduoju, kaip tu išalkai."

„Nelabai, aš juk gerai papusryčiavau."

„Kada ir kur, Albertai?"

„Nagi čia, šiandien rytą kartu su jumis, tetule. Aš matau, kad jūs vis dar neatsigaunate. Man labai nesmagu, kad jus išgąsdinau. Bet ar galėjau tai numatyti?"

„Na, tu mane pažįsti. Geriau papasakok, kur tu per tą laiką valgei ir miegojai?"

„Nuo šios dienos ryto? Bet kaip galėjau norėti miego ar išalkti?"

„O gal tu negaluoji?"

„Ne."

„Ar nepavargai? Matyt, daug vaikščiojai, lipai į kalnus? Kur gi tu buvai?"

Albertas ranka prisidengė akis, tartum stengdamasis prisiminti, bet nieko neprisiminė.

„Prisipažįstu, nieko neprisimenu,— pagaliau tarė jis.— Buvau labai užsiėmęs savo mintimis. Ėjau nieko nematydamas. Man taip būdavo vaikystėje. Aš juk niekada negalėdavau atsakyti nė į vieną jūsų klausimą."

„Na, o savo kelionių metu tu kreipei dėmesį į tai, ką matei?"

„Kartais, bet ne visada. Daug ką mačiau, bet daug ką, ačiū Dievui, užmiršau."

„O kodėl ačiū Dievui?"

„Todėl, kad žemėje tenka pamatyti baisių dalykų",— atsakė jis niūriai.

Čia tetulė suvokė, kad nereikia daugiau jo kalbinti, ir nuskubėjo pranešti dėdei apie sūnaus grįžimą. Niekas dar to nežinojo, niekas nematė, kaip jis grįžo. Jis pasirodė taip pat nepastebimai, kaip ir buvo dingęs.

Vargšas dėdė, taip vyriškai kentęs skausmą, dabar neišlaikė ir nualpo iš džiaugsmo. Kai Albertas įėjo į jo kambarį, tėvas atrodė blogiau negu sūnus. Albertas po savo ilgų išvykų paprastai nieko nepastebėdavo, kas vyksta aplinkui, tačiau tą vakarą jis buvo švelnus tėvui, susijaudinęs dėl jo prastos savijautos, klausinėjo, kas atsitiko. Kai jam atsargiai buvo užsiminta, kas taip sujaudino tėvą, jis nieko nesuprato; iš nuoširdžių jo atsakymų buvo aišku, kad jis absoliučiai nieko neprisimena.

— Tai, ką jūs man pasakojate, panašu į sapną, mieloji baronaite,— pratarė Konsuela.— Aš išeisiu iš proto. Ar įmanoma, kad žmogus visą savaitę nieko nesuvoktų?

— Tai, ką jūs čia išgirdote, dar yra niekai. Puikiai suprantu, kad jums sunku manimi patikėti, bet jūs savo akimis viską pamatysite ir įsitikinsite: aš ne tik nieko neperdedu, bet, priešingai, kai ką nutylių, norėdama sutrumpinti pasakojimą. Žinokite, aš jums sakau tik tai, ką pati patyriau, ir vis dėlto kartais klausiu save: kas yra Albertas — burtininkas ar žmogus, kuris iš mūsų tyčiojasi? Tačiau jau vėlu, ir aš bijau, kad piktnaudžiauju jūsų gerumu.

— Ne, tai aš piktnaudžiauju,— atsakė Konsuela.— Jūs turbūt labai pavargote pasakodama. Gal galime šios neįtikėtinos istorijos tęsinį atidėti rytdienai?

— Gerai, iki rytojaus,— pasakė baronaitė, apkabindama Konsuelą.

XXIX

Konsuela, išgirdusi šią iš tikrųjų nepaprastą istoriją, ilgai negalėjo užmigti. Tamsi, lietinga naktis, pilna primenančių dejones garsų dar labiau didino iki šiol nepatirtą prietaringą baimę. „Vadinasi, kai kuriuos žmones persekioja kažkokia paslaptinga lemtis? — mąstė ji.— Kuo nusikalto Dievui ši jauna mergaitė, ką tik pasakojusi apie savo įžeistą savimeilę, apie sudužusias džiaugsmingas viltis? O ką bloga esu aš padariusi, kodėl mano vienintelė meilė išniekinta ir sutrypta? Kokią nuodėmę padarė atsiskyrėlis Albertas Rudolštadtas, už ką jis prarado protą ir sugebėjimą tvarkyti savo gyvenimą? Ir kaip apvaizda turėtų šlykštėtis Andzoletu, jei paliko jį murdytis ištvirkime!"

Nuovargio iškamuota, ji galų gale užmigo ir pasinėrė į nerišlius begalinius sapnus. Du ar tris kartus ji buvo pabudusi ir vėl užmigo, nesuvokdama, kur yra, manydama, kad vis dar keliauja. Porpora, Andzoletas, grafas Dzustinjanis, Korilė — visi plaukė prieš jos akis, kalbėjo kažkokius keistus, skaudžius žodžius, kaltino ją dėl kažkokio nusikaltimo, už kurį ji buvo nubausta. Bet visus tuos vaizdus užgožė Alberto paveikslas. Jis be perstojo rodėsi jai — apaugęs juoda barzda, nejudančiu žvilgsniu, gedulinga apranga su auksiniais apsiuvais ir sagtimis, primenančia laidotuvių skraistę.

Pabudusi prie savo lovos ji pamatė Amaliją, elegantiškai apsirengusią, atsigavusią, besišypsančią.

— Žinote, miela Porporina,— kreipėsi baronaitė, bučiuodama ją į kaktą,— jūs esate keista. Matyt, man lemta gyventi su nepaprastais žmonėmis. Neabejoju, kad jūs viena iš jų. Jau ketvirtį valandos žiūriu į jus miegančią: noriu dienos šviesoje pamatyti, ar nesate už mane gražesnė. Prisipažįstu, mane tai šiek tiek jau-

dina, nors aš palaidojau savo meilę Albertui, vis dėlto man būtų truputį skaudu, jei jis pradėtų žvalgytis į jus. Jis čia vienintelis vyras, o aš iki šiol buvau vienintelė moteris. Dabar mūsų dvi, ir jei jūs mane užgošite, aš jums to nedovanosiu.

— Sumanėte pasišaipyti,— atsakė Konsuela.— Tai nedora. Pamirškite savo piktus juokelius, geriau pasakykite, ką nepaprasta manyje įžiūrėjote? Galbūt aš vėl tapau bjauri? Manau, taip ir yra.

— Pasakysiu jums visą teisybę, Nina. Kai jūs dabar gulėjote išbalusi pusiau atmerktomis didelėmis — greičiau sustingusiomis negu mieguistomis — akimis, nukarusia liesa ranka, prisipažinsiu, aš pasijutau už jus pranašesnė. Bet kuo ilgiau į jus žiūrėjau, tuo labiau mane stebino jūsų ramybė, jūsų iš tiesų karališka išvaizda. Žinote, jūsų ranka — tai karalienės ranka, o jūsų ramybė kažkokia kerinti. Staiga jūs man pasirodėte siaubingai graži. Jūsų žvilgsnis yra labai švelnus. Sakykite man, Nina, kas jūs per žmogus? Jūs mane ir žavite, ir gąsdinate. Mane labai graužia sąžinė dėl to, ką aš jums prikalbėjau šiąnakt. Jūs man nieko dar nepapasakojote apie save, o jau žinote visus mano trūkumus.

— Tiesą pasakius, man niekada neatėjo į galvą, kad esu panaši į karalienę,— atsakė Konsuela, liūdnai šypsodamasi,— jei ir esu karalienė — tai nuvainikuota ir verta gailesčio. Jei norite žinoti mano nuomonę apie jus, mieloji baronaite Amalija, tai jūs papirkotę mane savo atvirumu ir gerumu.

— Aš esu atvira, tai tiesa, o jūs, Nina? Jaučiu, kad esate nepaprastai tauri ir sąžininga, bet ar sugebate atverti širdį? Manau, kad ne.

— Sutikite, ne aš turiu žengti pirmuosius žingsnius. Tai jūs, dabartinė mano globėja ir mano likimo šeimininkė, turite sužadinti mano atvirumą.

— Jūs teisi. Bet jūsų išmintis mane gąsdina. Sakykite, jūs nepeiksite manęs už mano lengvabūdiškumą?

— Aš neturiu tam jokios teisės. Esu tik jūsų muzikos mokytoja. Be to, beturtė paprasta mergaitė visuomet turi žinoti savo vietą.

— Jūs — paprasta mergaitė, išdidžioji Porporina?! O, tai netiesa! To negali būti! Jūs man atrodote kokios nors kunigaikščių giminės paslaptinga palikuonė. Kas buvo jūsų motina?

— Kaip ir aš — dainininkė.

— O tėvas?

Konsuela sumišo. Ji iš anksto neparengė atsakymų į visus nekuklius ir familiarius jaunosios baronaitės klausimus. Ji niekada nebuvo girdėjusi apie savo tėvą.

— Taip ir maniau,— juokdamasi sušuko Amalija,— jūsų tėvas buvo arba Ispanijos grandas, arba Venecijos dožas!

Šio pokalbio tonas Konsuelai pasirodė esąs lengvabūdiškas ir įžeidžiamas.

— Jūsų nuomone,— atsakė Konsuela su vos pastebimu nepasitenkinimu,— sąžiningas meistras arba vargšas artistas negali perduoti savo vaikui įgimto taurumo? Jums atrodo, kad liaudies vaikai turi būtinai būti šiurkštūs ir bjaurūs?

— Tai, ką jūs pasakėte, yra ironija mano tetulės adresu,— papriešta ravo baronaitė, dar garsiau juokdamasi.— Na, atleiskite man, brangioji Nina, jei aš jus kiek supykinau ir leiskite man sukurti apie jus patį gražiausią romaną. Bet, meilute, greičiau renkitės: tuojau nuskambės varpas, ir tetulė marins mus visus badu, kol jūs nepasirodysite prie stalo. Duokite raktus, padėsiu atidaryti jūsų dėžes. Turbūt iš Venecijos atsivežėte puikių tualetų, galėsite man papasakoti apie madas: aš juk taip skurdžiai vegetuoju šioje laukinėje šalyje.

Konsuela, skubėdama susišukuoti ir net negirdėdama, ką jai sako baronaitė, padavė jai raktus; Amelija skubiai atidarė pirmąją dėžę, manydama, kad joje pilna suknelių, tačiau, didelei jos nuostabai, joje tebuvo krūva senų gaidų — spausdintų, nusitrynusių dėl ilgo naudojimo, ir ranka rašytų, iš pirmo žvilgsnio visiškai nesuprantamų.

— Kas čia? — sušuko ji, skubiai šluostydamasi žavius savo pirštelius.— Jūsų garderobas, mieloji Nina, labai keistas.

— Tai — brangenybės,— atsakė Konsuela,— elkitės su jomis pagarbiai, brangi baronaite. Čia yra didžiųjų kompozitorių autografai, ir aš verčiau sutikčiau netekti balso, negu maestro Porporos gaidų,— jis man jas patikėjo.

Amalija atrakino antrą dėžę; ji buvo kupina gaidų sąsiuvinių ir knygų apie muziką, kompoziciją, harmoniją ir kontrapunktą.

— A, suprantu, čia jūsų brangenybių dėžutė,— nusijuokė Amalija.

— Kitos aš neturiu,— atsakė Konsuela,— tikiuosi, kad ir jūs dažnai ja naudositės.

— Štai kaip! Matau, jūs — griežta mokytoja. Bet jūs nesupyksite, mieloji Nina, jei paklausiu, kur jūsų suknelės?

— O štai ten, mažoj kartoninėj dėžutėj,— atsakė Konsuela ir, atidengusi ją, parodė baronaitei tvarkingai sulankstytą paprastutę juodo šilko suknelę.

— Ir viskas?

— Taip, viskas, be mano kelioninio kostiumo. Po kelių dienų aš pasisiūsiu sau dar vieną tokią suknelę.

— Tai jūs gedite, mano brangioji?

— Gali būti, sinjora,— rimtai atsakė Konsuela.

— Atleiskite man. Aš pati turėjau atspėti iš jūsų išvaizdos, kad jūs liūdite. Aš dar labiau jus myliu, tai mus suartins, nes ir aš turiu dėl ko liūdėti ir jau galėčiau nešioti gedulo rūbus dėl man skirto vyro. Ak, mieloji Nina, nesipiktinkite dėl mano linksmumo, dažnai aš taip noriu nuslopinti gilų savo liūdesį.

Jos apsikabino ir nusileido į svetainę, kur jų jau laukė.

Konsuela pastebėjo, kad kukli jos apranga — paprasta juoda suknelė ir balta skarelė, pasmakrėje susegta juodo gintaro segtuku — kanonisei padarė gerą įspūdį. Senasis grafas Kristianas, rodės, dar mažiau jos varžėsi, bet buvo meilus kaip ir vakar. Baronas Frydrichas iš mandagumo nevyko tą dieną į medžioklę; jis iš anksto parengė viešniai daugybę meilių žodžių, kuriais norėjo padėkoti jai už rūpinimąsi Amalija, tačiau taip ir nesugebėjo nė vieno ištarti. Atsisėdęs greta jos, jis taip stengėsi jai patarnauti, kad pats liko alkanas. Kapelionas pasidomėjo, kokia tvarka patriarchas veda procesijas Venecijoje, paklausinėjo apie bažnyčių puošnumą ir jose vykstančių pamaldų iškilmingumą. Iš Konsuelos atsakymų jis suprato, kad ji dažnai lankydavosi bažnyčioje, o kai sužinojo, kad ji mokėsi bažnytinės muzikos, pajuto jai didelę pagarbą.

Į grafą Albertą Konsuela beveik nedrįso pažvelgti — tik dėl to, kad jis labiausiai iš visų ją domino. Ji dar nežinojo, kaip jis ją priima. Praeidama pro svetainę, matė jį veidrodyje ir spėjo įsidėmėti, kad jis apsirengęs labai elegantiškai, nors, kaip ir vakar, juodais drabužiais. Jo išvaizda buvo labai aristokratiška, tačiau barzda, ilgi netvarkingi plaukai ir įdegęs veidas darė jį panašų į gražų, svajingą Adrijos jūros žvejį.

Tačiau melodingas jo balsas, maloniai glostęs muzikinę jos klausą, suteikė jai drąsos ir ji pažvelgė į jį. Ją nustebino jo išvaizda ir manieros — jis atrodė visiškai normalus. Kalbėjo mažai, bet protingai, o kai ji pasikėlė nuo stalo, padavė jai ranką,— tiesa, kaip ir vakar, nežiūrėdamas į ją, bet labai pagarbiai. Visa drebėdama, jinai paėmė Amalijos fantastiško pasakojimo ir jos pačios naktinių sapnų herojaus ranką. Ji manė, kad ji bus šalta kaip numirėlio, tačiau jo ranka buvo švelni ir šilta — kaip visiškai sveiko žmogaus. Beje, Konsuela vargu galėjo tą pastebėti: jai iš susijaudinimo svaigo galva, o įdėmus Amalijos žvilgsnis vos neišmušė jos iš vėžių, tačiau ji sukaupė visas jėgas ir išliko ori šios jaunos pašaipios merginos akivaizdoje. Kai grafas Albertas privedė ją prie kėdės ir žemai jai nusilenkė, ji taip pat nusilenkė jam, netardama nė žodžio ir nežiūrėdama į jį.

— Žinote, klastingoji Porporina,— Amalija atsisėdo greta draugės, kad galėtų su ja šnabždėtis,— jūs darote stebuklus su mano pusbroliu!

— Kol kas to nematau,— atsakė Konsuela.

— Dėl to, kad jūs nesiteikėte atkreipti dėmesį į tai, kaip jis elgiasi su manimi. Per visus metus jis nė karto nepadavė man rankos ir nepalydėjo iki stalo arba nuo stalo, o su jumis tai padarė labai mielai! Tiesa, šiandien, matyt, jam lengviau. Galima pamanyti, kad jūs grąžinote jam nuovoką ir sveikatą. Bet neteikite tam reikšmės, Nina. Su jumis bus tas pat, kas ir su manim: tris dienas jis bus mandagus ir atidus, o paskui visiškai jus užmirš.

— Matau, kad man čia reikės priprasti prie juokų,— pasakė Konsuela.

— Brangi tetule,— pusbalsiu kreipėsi Amalija į kanonisę, kuri atsisėdo tarp abiejų merginų,— ar ne tiesa, kad mano pusbrolis nepaprastai atidus mielai Porporinai?

— Nesijuokite iš jo, Amalija,— švelniai atsakė Venceslava.— Sinjora pati greitai sužinos mūsų skaudaus nerimo priežastis.

— Nė kiek nesijuokiu, tetule. Albertas šiandien puikiai atrodo, ir aš džiaugiuosi, kad jis yra toks, kokio nė karto nesu mačius nuo to laiko, kai esu čia. Jei jis dar nusiskustų ir papudruotų plaukus, galima būtų pamanyti, kad jis niekada nėra sirgęs.

— Iš tikrųjų, jo sveikata maloniai mane stebina,— pasakė kanonisė,— bet aš bijau, kad tokia laimė neilgai truks.

— Jis atrodo esąs labai geras ir taurus! — Konsuela šiuo pagyrimu norėjo pavergti kanonisės širdį.

— Iš tikrųjų? — paklausė Amalija, nudelbusi draugę šelmišku žvilgsniu.

— Taip, iš tikrųjų,— tvirtai atsakė Konsuela.— Aš dar vakar vakare esu jums, sinjora, sakiusi, kad jūsų pusbrolio veidas kelia didelę pagarbą.

— O mieloji mergaite! — sušuko kanonisė, pamiršusi visas ceremonijas ir karštai spausdama Konsuelos rankas.— Geros širdies žmonės greitai atpažįsta vienas kitą. Aš taip bijojau, kad Albertas gali jus išgąsdinti! Man labai sunku matyti susvetimėjimą veiduose žmonių, sergančių tokiomis ligomis. Bet jūs, aš matau, esate jautri ir iš karto pajutote, kad šiame ligų iškamuotame kūne slypi kilni siela, verta geresnės lemties.

Iki ašarų sujaudinta gerosios kanonisės žodžių, Konsuela impulsyviai pabučiavo jos ranką. Šiai kuprotai senutei ji pajuto didesnę simpatiją ir pasitikėjimą negu žaviai ir lengvabūdiškai Amalijai.

Jų pokalbį nutraukė baronas Frydrichas; įsidrąsinęs jis priėjo prie Porporinos ir paskubomis išbėrė kažkokią kalbą, įterpdamas daugybę atsiprašymų (damų draugijoje jis buvo dar nedrąsesnis už savo vyresnįjį brolį; ši nedrąsa, matyt, buvo įgimta visai jų giminei, todėl nenuostabu, kad grafas Albertas buvo pats nedrąsiausias).

— Mano tėvas klausia,— Amalija paaiškino Konsuelai nerišlią barono greitakalbę,— ar jūs po tokios varginančios kelionės turite jėgų užsiimti muzika, ar mes neišnaudosime jūsų gerumo, jei paprašysime, paklausius mano dainavimo, pareikšti savo nuomonę apie mano balsą.

— Su malonumu,— atsakė Konsuela ir tuoj pat priėjo prie klavesino.

— Štai pamatysite,— sušnabždėjo Amalija, dėdama gaidas ant piupitro,— Albertas tuoj pat pabėgs, nepaisydamas gražių mudviejų akių.

Iš tikrųjų, nespėjus Amalijai sudainuoti kelių gaidų, Albertas pakilo ir ant pirštų galų išėjo iš kambario, tikėdamasis būti nepastebėtas.

— Ir tai jau gerai,— vis taip pat tyliai pasakė Amalija, tebegrodama ir peršokdama per keletą taktų,— kad jis iš pykčio netrinktelėjo durų, kaip visuomet, kai aš pradedu dainuoti. Šiandien jis labai mandagus ir mielas.

Kapelionas priėjo prie klavesino, tikėdamasis nuslėpti Alberto dingimą ir apsimetė susidomėjęs dainavimu. Kiti šeimos nariai, pusračiu susėdę tolėliau, pagarbiai laukė nuosprendžio, kurį Konsuela turėjo pareikšti savo mokinei.

Amalija drąsiai pasirinko Pergolezės „Achilas Skirose" ariją ir sudainavo ją visą grynu, tvirtu balsu, bet su juokingu vokišku akcentu ir Konsuela, nieko panašaus negirdėjusi, iš paskutiniųjų stengėsi nenusišypsoti. Pakako kelių taktų, ir Konsuelai tapo aišku, jog jaunoji baronaitė neturi nė menkiausio supratimo apie tikrąją muziką. Amalijos balsas buvo lankstus, gali būti, ji kažkada mokėsi pas gerą mokytoją, tačiau įgimtas lengvabūdiškumas kliudė jai ką nors išmokti kaip reikiant. Pervertindama savo jėgas, ji su vokiečiams būdingu šaltakraujiškumu atliko sudėtingiausius pasažus, nė kiek nesijaudindama, kad juos iškraipo. Norėdama užglaistyti savo klaidas, ji forsavo intonaciją, greitino akompanimentą, pametusi ritmą, praleistų taktų vietoje įterpdavo naujus, šitaip visiškai pakeisdama muzikos pobūdį: jei Konsuela neturėtų prieš akis gaidų, ji nebūtų atpažinusi kūrinio.

O grafas Kristianas — jis neblogai išmanė muziką,— manydamas, kad Amalija, kaip ir jis, labai drovi, karts nuo karto drąsino giminaitę:

— Gerai, Amalija, gerai! Puiki muzika, iš tiesų puiki!

Kanonisė, menkai išmananti dainavimą, susirūpinusi stebėjo Konsuelą, stengdamasi jos nuomonę atspėti iš akių; baronas, kuris nepripažino jokios kitos muzikos, išskyrus medžioklės ragą, manė, kad duktė dainuoja pernelyg gerai, kad jis galėtų įvertinti žavingą jos atlikimą, ir patikliai laukė teisėjos sprendimo. Vienas kapelionas buvo pakerėtas šių ruliadų: niekuomet iki Amalijos atvykimo jis nieko panašaus nebuvo girdėjęs; palaimingai šypsodamasis, jis lingavo į taktą savo didele galva.

Konsuela suprato, kad, pasakiusi teisybę, ji suduotų smūgį visai šeimai. Ji nutarė pasikalbėti su savo mokine ir pasakyti jai, ką toji turi užmiršti, kad galėtų ko nors išmokti, todėl dabar ji tik pagyrė jos balsą, paklausinėjo apie užsiėmimus ir palankiai įvertino jos atliktus kūrinius, nutylėdama, kad jie buvo išmokti visai netinkamai.

Visi išsiskirstė patenkinti, o Konsuela užsidarė savo kambaryje ir, žiūrėdama į kūrinio gaidas, mintyse jį sudainavo, kad išsklaidytų nemalonų įspūdį, kurį paliko Amalijos atlikimas.

XXX

Kai į pavakarę vėl visi susirinko, Konsuela pasijuto laisviau — ji jau spėjo šiek tiek apsiprasti su šiais žmonėmis — ir į klausimus atsakinėjo plačiau ir drąsiau; jie savo ruožtu daugiau klausinėjo apie šalį, apie jos profesiją ir keliones. Ji vengė kalbėti apie save — taip buvo anksčiau nusprendusi — ir pasakojo tik apie aplinką, kurioje gyveno. Smalsi Amalija veltui stengėsi priversti ją labiau išsikalbėti apie save — Konsuela nekibo ant meškerės ir neatskleidė savo inkognito. Sunku pasakyti, kodėl ji taip stengėsi išlaikyti paslaptį. Priežasčių buvo daug: pirma, ji buvo prisiekusi Porporai visaip slapstytis, kad Andzoletas panorėjęs jos nerastų,— visiškai nereikalingas atsargumas, nes Andzoletas po kelių ne itin sėkmingų mėginimų ją surasti greitai atsisakė tos minties; tuo metu jis buvo visiškai pasinėręs į savo debiutus ir galvojo tik apie šlovę.

Antra vertus, Konsuela puikiai suprato, kad šeima, laikinai priglaudusi ją, liūdinčią ir vienišą, palankiau priims paprastą muzikę, Porporos mokinę ir dainavimo mokytoją negu primadoną, artistę, garsią dainininkę. Jei šie pamaldūs, nuoširdūs žmonės sužinotų, kad Porporos mokinė yra dainininkė Konsuela, debiutavusi San Samuelės teatre su didžiuliu pasisekimu, jie, galimas dalykas, išsigąstų. Tačiau ir be šių dviejų minėtų priežasčių Konsuela vis tiek nebūtų norėjusi atvirai išsipasakoti apie savo likimo džiaugsmingus ir skaudžius momentus. Jos gyvenime viskas susipynė — ir jėga, ir silpnumas, ir šlovė, ir meilė. Žaizdos buvo per daug šviežios ir per daug gilios, kad kas nors galėtų jas pagydyti. Priešingai, ji geriau jautėsi į savo naują, kupiną veiklos gyvenimą neįsileisdamas kankinamų prisiminimų. Pakeitusi šalį, aplinką, vardą, nepažįstamoje aplinkoje ji troško tapti nauju žmogumi.

Visiškai atsisakiusi garbės ir šlovės, kuri galėtų patenkinti bet kurią kitą moterį, Konsuela stiprino savo sielą, tikėdamasi pagalbos iš aukščiau. „Turiu susigrąžinti bent dalelę buvusios laimės,— mąstė ji,— laimės, kuria aš ilgai mėgavausi ir kuri kilo iš mano meilės žmonėms ir jų meilės man. Tą dieną, kai pradėjau vaikytis garbės, praradau jų meilę ir per daug brangiai sumokėjau už tai, kad jų palankumą iškeičiau į garbinimą. Vėl tapsiu kukli ir nepastebima ir atsikratysiu pavyduolių bei priešų. Saldu patirti bent nedidelę simpatiją, o didis susižavėjimas neišvengiamai turi savyje tulžies. Yra pasipūtusių ir silpnų žmonių, kurie pasitenkina pagyrimais ir jais džiaugiasi, o aš brangiai sumokėjau už išmėginimą šlove. Deja! Šlovė pagrobė iš manęs mylimąjį, tad nusižeminimas tesugrąžina man nors keletą draugų!.."

Ne tai turėjo galvoje Porpora, išsiųsdamas Konsuelą iš Venecijos ir išgelbėdamas ją nuo pavojų ir meilės kančių. Prieš išleisdamas ją į šlovės areną, prieš grąžindamas į artistiško gyve-

nimo sūkurius, jis norėjo duoti jai truputį pailsėti. Mokytojas nepakankamai gerai pažinojo savo mokinę. Jis laikė ją nelabai pastovia, t. y. labiau moteriška, negu ji buvo iš tikrųjų. Jis neįsivaizdavo, kokia rami, meili ji dabar yra. Jis matė ją apsipylusią ašaromis, draskomą abejonių. Tačiau jis tikėjosi ir laukė to laiko, kai ras ją pagijusią nuo meilės ir trokštančią vėl parodyti savo sugebėjimus, savo genijų.

Tyras ir šventas meilės jausmas, kuriuo Konsuela ėmė vadovautis Rudolštatų šeimoje, nuo pirmosios dienos atsispindėjo jos žodžiuose, poelgiuose, veido išraiškoje. Kas buvo matęs ją spinduliuojančią meile ir laime po karštu Venecijos dangumi, vargu ar galėtų suprasti, kodėl ji tokia rami ir meili tarp svetimų žmonių, didelių miškų glūdumoje. Tačiau gerumas suranda jėgų ten, kur išdidumas patiria vien nusivylimą. Tą vakarą Konsuela spindėjo kažkokiu nauju grožiu. Tai buvo ne paslaptingas, dar neatskleistas buvusios scolare zingarella [1], ne spindintis, kvapą gniaužiantis įžymios dainininkės grožis,— dabar ji buvo švelni, kerinti, susimąsčiusi moteris, kuri pažįsta save ir vadovaujasi šventomis paskatomis.

Jos šeimininkai, tiesūs ir nuoširdūs senukai, instinktyviai linkstantys į visa, kas kilnu, gėrė, jei taip galima pasakyti, paslaptingą angeliškos Konsuelos sielos dvelksmą. Žiūrėdami į ją, jie jautė nenusakomą džiaugsmą. Netgi Albertas pirmą kartą gyvenime laisvai reiškė savo sugebėjimus. Jis buvo mandagus ir švelnus su visais, o su Konsuela — pagarbus; kalbėdamasis su ja, jis įrodė, kad neprarado, kaip manė artimieji, aiškaus proto. Baronas nėjo miegoti, kanonisė nedūsavo, o grafas Kristianas, kuris paprastai vakarais liūdnas sėdėdavo savo kėdėje, palinkęs nuo metų ir kančių naštos, šį kartą visą laiką stovėjo atsirėmęs į židinį ir dalyvavo draugiškame, beveik linksmame pokalbyje, užsitęsusiame iki devintos valandos vakaro.

— Galbūt Viešpats išgirdo karštas mūsų maldas,— kreipėsi kapelionas į grafą Kristianą ir kanonisę, kai baronas ir jaunimas išėjo iš svetainės.— Grafui Albertui šiandien sukako trisdešimt metų, ir ši reikšminga diena, kurios taip bijojome ir mes, ir jis, praėjo labai laimingai.

— Taip, dėkui tau, Viešpatie! — pasakė senasis grafas.— Nežinau, gal tai tik graži ir laikina iliuzija, bet visą dieną, o ypač vakare, aš buvau tikras, kad mano sūnus visiškai pagijo.

— Atleiskite man,— įsiterpė kanonisė,— bet man atrodo, kad jūs, broli, ir jūs, pone kapelione, abu klydote, manydami, kad Albertą kamuoja blogio dvasia. Aš gi visuomet tikėjau, kad jį valdo dvi priešingos jėgos, tarpusavyje kovojančios dėl jo sielos: juk dažnai po kalbų, tarsi įkvėptų piktojo angelo, jo lūpomis prabildavo pats dangus. Prisiminkite visa, ką jis kalbėjo vakar vakare audros metu, ir ypač paskutinius jo žodžius: „Dieviška

[1] mokinės čigoniukės *(it.)*

taika nusileido į šiuos namus". Albertas pajuto, kad jį apgaubė Dievo malonė, aš tikiu jo pagijimu, kaip Viešpaties žadėtu stebuklu.

Kapelionas nedrįso iškart pritarti tokiai drąsiai išvadai. Paprastai kebliose situacijose jis griebdavosi sentencijų: „Pasitikėkime amžiną ja išmintimi", „Tik Viešpačiui žinomos visos paslaptys", „Dvasia ištirpsta Dievuje" ir kitokių guodžiančių, bet nenaujų posakių.

Grafas Kristianas dvejojo: jis norėjo sutikti su griežtomis gerosios sesers dogmomis, dažnai atmieštomis mistika, ir kartu linko į nedrąsų ir atsargų kapeliono dogmatizmą. Norėdamas pakeisti temą, jis ėmė kalbėti apie Porporiną, girti gražią jos laikyseną. Spėjusi mergaitę pamilti, kanonisė karštai jam pritarė, o kapelionas laimino nuoširdų jų žavėjimąsi Konsuela. Nė vienam jų neatėjo į galvą mintis šeimoje įvykusį stebuklą susieti su Konsuelos buvimu. Jie gavo malonę, nežinodami jos šaltinio; būtent šito Konsuela prašė Dievo.

Amalijos pastebėjimai buvo kur kas tikslesni. Dabar jai tapo aišku, kad jos pusbrolis, kai nori, gali puikiai valdytis, sugeba paslėpti chaotiškas mintis nuo žmonių, kuriais jis nepasitiki arba, priešingai, kuriuos labai gerbia. Kai kurių draugų ir giminaičių, kuriems jausdavo simpatiją arba antipatiją, akivaizdoje jis niekada nedemonstruodavo savo būdo keistumų. Kai Konsuela pareiškė nusistebėjimą dėl vakarykščio pasakojimo, Amalija, apimta slapto apmaudo, vėl pamėgino sukelti jai siaubą pasakojimais apie Albertą.

— Ak, mano drauge,— pasakė ji,— netikėkite jo apgaulinga ramybe: tai ne kas kita, kaip pragiedrulys tarp dviejų priepuolių. Dabar jį matote tokį, kokį mačiau aš, atvykusi čia praėjusių metų pradžioje. Jei artimųjų valia jūs būtumėt skirta būti tokio maniako žmona, jei, norėdami sulaužyti tylų jūsų pasipriešinimą, jie prievarta laikytų jus šioje siaubingoje pilyje, jei jūs nuolat gyventumėt netikėtumų, baimės, nerimo, ašarų, prakeiksmų, beprotybės atmosferoje, jei lauktumėt pagijimo, kurio visi tikisi, bet kurio niekada nebus,— jūs, kaip ir aš, nusiviltumėt puikiomis Alberto manieromis ir saldžiomis jo šeimos kalbomis.

— Man atrodo neįtikėtina,— atsakė Konsuela,— kad jus gali priversti tekėti už žmogaus, kurio nemylite. Juk jūs, atrodo, esate visų numylėtinė.

— Manęs niekas negali priversti,— jie gerai žino, kad iš to nieko neišeitų. Tačiau jie užmiršta viena: Albertas — ne vienintelis tinkamas man į vyrus žmogus, ir vienas Dievas težino, kada jie galų gale atsisakys paikos savo vilties, kad aš vėl galėsiu jį pamilti, kaip pirmomis dienomis. Be to, mano tėvas, aistringas medžiotojas, gerai jaučiasi šioje prakeiktoje pilyje ir visuomet atranda priežasčių atidėti mūsų išvykimą. Ak, mieloji Nina, jei jūs rastumėt būdą, kaip per vieną naktį visoje apylinkėje išnai-

kinti laukinius paukščius ir žvėris, jūs padarytumėt man didžiausią paslaugą.

— Gaila, aš galiu išblaškyti jūsų mintis vien muzika ir pokalbiais tais vakarais, kai jums nesinori miego. Pasistengsiu atstoti jums raminamuosius ir migdomuosius vaistus.

— Taip, jūs man priminėte, kad aš nebaigiau savo pasakojimo. Pradėsiu tuoj pat, kad šiandien galėtumėt anksčiau užmigti...

Praėjus kelioms dienoms po paslaptingojo dingimo, Albertas (jis tebemanė, kad buvo dingęs tik septynioms valandoms) pastebėjo, kad pilyje nėra abato, ir paklausė, kur jis išvyko.

„Jis jums daugiau nereikalingas,— atsakė artimieji,— ir išvyko savo reikalais. Argi jūs iki šiol nepastebėjote, kad jo nėra?"

„Pastebėjau,— atsakė Albertas,— kad mano kančioms kažko trūksta, bet nesupratau — ko."

„Jūs labai kenčiate, Albertai?" — paklausė kanonisė.

„Taip, labai", — atsakė jis tokiu tonu, tarsi jo būtų paklausę, ar gerai miegojo.

„Vadinasi, abatas tau buvo labai nemalonus?" — paklausė grafas Kristianas.

„Labai",— tokiu pat tonu atsakė Albertas.

„Kodėl, sūnau, nepasakei man to anksčiau? Kam taip ilgai kentei antipatiško žmogaus buvimą? Aš juk būčiau tuoj pat tave išvadavęs nuo jo."

„Neabejoju, tėve, kad jūs mane mylite,— ramiai atsakė Albertas,— tačiau jei jūs pašalintumėt abatą, tai nepalengvintų mano dalios, nes jūs turbūt surastumėt kitą prižiūrėtoją."

„Geriau sakyk — kelionės palydovą. Man skaudu girdėti žodį „prižiūrėtojas" — juk žinai, kaip tave myliu."

„Jūsų meilė, tėve, ir vertė jus rūpintis manimi būtent šitaip. Jūs nė neįtarėte, kaip skaudinote mane, atskirdami nuo namų ir artimųjų, o juk apvaizdos buvo numatyta, kad būtent čia, namuose, turėsiu patirti tai, kas likimo lemta. Jūs manėte, kad taip padedate man išgyti ir atrasti ramybę. Tačiau aš geriau žinojau, kas būtų buvę naudingiau mums visiems, bet turėjau jums paklusti. Tokia buvo mano pareiga, ir aš ją įvykdžiau."

„Žinau, Albertai, tavo gerą širdį ir tavo prisirišimą prie mūsų, tačiau ar negalėtum paaiškinti, ką turi galvoje?"

„Tai labai lengva,— atsakė Albertas,— atėjo laikas tą padaryti."

Albertas šiuos žodžius pasakė tokiu ramiu balsu, kad mums pasirodė, jog mes sulaukėme laimingo momento ir jo siela mums atsivers. Susibūrėme aplink jį ir švelniais žvilgsniais skatinome pirmą kartą gyvenime išsakyti savo jausmus. Štai ką jis mums pasakė:

„Jūs visuomet mane laikėt ir dabar tebelaikote ligoniu ir nevispročiu. Jei aš jūsų taip stipriai nemylėčiau, ko gero, ryžčiausi pagilinti mus skiriančią prarają ir įrodyti, kad jūs skęstate pakly-

dimų ir prietarų liūne, o man dangus atvėrė kelią į tiesą ir šviesą. Neatsisakę viso to, kuo yra paremta jūsų ramybė, tikėjimas ir gerovė, jūs nesugebėtumėt manęs suprasti. Kai įkvėpimo pagautas kartais ištariu keletą neatsargių žodžių, norėdamas su šaknimis išrauti jūsų klaidas ir parodyti nusilpusioms jūsų akims tikrąjį šviesulį, tuoj pat pastebiu, kad suteikiu jums skausmą. Visos jūsų gyvenimo smulkmenos, visi įpročiai, jūsų siela ir protas — visa sumišę su melu, pajungta tamsos dėsniams ir kai aš stengiuos palenkti jus į naują tikėjimą, man atrodo, mano pastangas priimate kaip mirties nuosprendį. Tuo tarpu budėdamas ar miegodamas, tyloje ar per audrą girdžiu balsą, įsakmiai reikalaujantį jus apšviesti ir atvesti į tiesos kelią. Bet esu per stipriai mylintis ir per daug silpnas žmogus, kad galėčiau tai padaryti. Jūsų pilnos ašarų akys, susirūpinę veidai, gilūs atodūsiai man sako, kad keliu jums liūdesį ir siaubą, ir aš stengiuos nepasiduoti sąžinės balsui ir savo lemčiai. Štai čia mano skausmas, mano kančia ir kryžius. Na ką, ar dabar mane suprantate?"

Dėdė, teta ir kapelionas suprato, kad Albertas susikūrė savo religiją ir dorovės nuostatas, skirtingas nuo jų tikėjimo, bet jie buvo tikri katalikai ir, bijodami menkiausios erezijos, nedrįso su juo pasikalbėti atvirai. Aš tuomet nedaug žinojau apie jo vaikystę ir ankstyvą jaunystę, todėl visiškai nieko nesupratau. Be to, tuo metu aš, kaip ir jūs dabar, nieko nenutuokiau apie husitus ir liuteronus. Vėliau daug apie juos prisiklausiau; tiesą sakant, begaliniai Alberto ir kapeliono ginčai šia tema man įvarydavo baisų nuobodulį. Taigi aš nekantriai laukiau išsamesnių Alberto paaiškinimų, tačiau nesulaukiau jų.

„Matau,— pagaliau pratarė Albertas, nustebintas stojusios tylos,— jūs nenorite manęs suprasti, nes bijote suprasti per daug gerai. Tebūnie taip. Jūsų aklumas nuo senų laikų ruošė man bausmę. Amžinai nelaimingas ir vienišas, amžinai svetimas tiems, kuriuos myliu, randu nusiraminimą ir paguodą kitur."

„Kokią paguodą, mano sūnau? — paklausė baisiai įskaudintas grafas Kristianas.— Argi mes negalime tavęs paguosti, ar niekuomet negalėsime suprasti vieni kitų?"

„Niekuomet, mano tėve. Mylėkime vieni kitus, jei tik tiek mums skirta. Ir tegu dangus būna liudininkas, kad mūsų skirtingas mąstymas nesumažina mano meilės jums."

„Argi to nepakanka? — pasakė kanonisė; ji paėmė Albertą už vienos rankos, o grafas — už kitos.— Ar negali užmiršti savo keistų minčių, neįprasto tikėjimo ir gyventi su mumis meilėje?"

„Aš taip ir gyvenu,— atsakė Albertas.— Meilė — tai malonė, kuri teikia džiaugsmą arba skausmą, priklausomai nuo to, ar surišti žmonės išpažįsta vieną tikėjimą. Mūsų širdys, brangi tetule, plaka unisonu, bet mąstome mes skirtingai,— ir tai didelė mūsų nelaimė! Žinau, kad toks priešiškumas tęsis ilgus amžius; štai dėl ko šiame šimtmetyje aš lauksiu malonės, kuri man yra pažadėta ir kuri teikia man vilties."

„Kas tai per malonė, Albertai? Gal gali man pasakyti?"

„Negaliu, nes ir pats nežinau. Bet ji ateis. Mano motina sapne man pranašauja ją kas savaitę; visi miško balsai man sako tą patį. Dažnai matau virš Siaubo uolos praskrendantį blyškų šviečiantį angelą. Toje prakeiktoje vietoje, ąžuolo paunksmėje, tuo metu, kai mano bendraamžiai vadino mane Žižka, buvau apimtas dieviškojo pykčio ir pirmą kartą tapau Dievo kerštо įrankiu. Kai vadinausi Bratislavu, mačiau, kaip tos uolos papėdėje buvo nukirsta mano tėvo Vitoldo galva. Tas rūstus atpirkimas išmokė mane kentėti ir užjausti; toji rūstaus atpildo diena, kai liuteronų kraujas nuplovė katalikų kraują, mane, fanatiką ir piktadarį, koks buvau prieš šimtą metų, pavertė silpnu ir švelniu žmogumi."

„Dieve gailestingas! — pasibaisėjusi sušuko kanonisė žegnodamasi.— Beprotybė vėl jį užvaldė!"

„Nepertraukite jo, sesute,— pasakė grafas Kristianas, valdydamasis iš visų jėgų.— Leiskite jam viską pasakyti. Kalbėk, mano sūnau. Ką tau pasakė angelas ant Siaubo uolos?"

„Jis man pasakė, kad mano išsigelbėjimas arti,— atsakė nušvitęs Albertas,— tai atsitiks tą dieną, kai man sukaks trisdešimt metų."

Vargšas dėdė paniuro. Sulaukusi trisdešimties, mirė Alberto motina. Matyt, velionė sirgdama dažnai kalbėjo apie tai, kad nei jinai, nei jos sūnūs nesulauks trisdešimties. Atrodo, teta Vanda irgi buvo truputį aiškiaregė, tačiau aš apie tai nieko nežinau: niekas nedrįsta žadinti sunkios dėdės praeities.

Norėdamas išsklaidyti niūrias mintis, sukeltas Alberto pranašystės, kapelionas mėgino priversti Albertą pasakyti savo nuomonę apie abatą — juk nuo jo ir prasidėjo pokalbis.

Albertas prisivertė atsakyti kapelionui.

„Aš kalbu jums apie Dievą ir amžinybę,— pasakė jis, kiek padvejojęs,— o jūs man primenat laikinus, tuščius dalykus, kuriuos esu beveik pamiršęs."

„Kalbėk, mano sūnau, kalbėk,— įsiterpė grafas Kristianas.— Leisk mums šiandien tave pažinti!"

„Iki šiol nepažinojote manęs, tėve, ir nepažinsite per tas trumpas akimirkas, kurias laikote gyvenimu. Bet jei jums įdomu, kodėl keliavau, kodėl kenčiau to netikusio, neatidaus sargo buvimą — jis visur sekiojo mane kaip alkanas tingus šuo, pririštas prie neregio rankos,— aš keliais žodžiais jums paaiškinsiu. Per ilgai aš jus kankinau. Jūs norėjote atsikratyti sūnaus, kuris neklausė jūsų pamokymų ir patarimų. Gerai žinojau, kad nepagysiu nuo ligos, kurią jūs vadinate beprotybe, bet turėjau jus nuraminti, suteikti viltį, ir aš sutikau keliauti į tremtį. Jūsų verčiamas pasižadėjau nesiskirti su palydovu be jūsų žinios ir leidausi su juo į kelionę po pasaulį. Norėjau išlaikyti duotą žodį ir neatimti jums vilties bei ramybės. Abatas rašė jums, kad esu švelnus ir kantrus. Toks ir buvau. Aš visiškai nuo jo atsiribojau, o jis buvo

protingas ir net nesistengė su manimi suartėti. Jis lydėjo mane visur, rengė ir maitino kaip mažą vaiką. Atsisakiau to gyvenimo, kurį laikiau teisingu, pripratau ramiai žiūrėti į žmonių skausmą, skriaudas ir beprotybę. Pažinau žmonių nustatytą tvarką. Pasipiktinimą mano širdyje pakeitė gailestis, kai supratau, jog engėjai kenčia labiau už engiamuosius. Vaikystėje mylėjau tik kankinius, dabar pradėjau gailėti ir budelių — nelaimingų nusidėjėlių, kurie atperka nusikaltimus, padarytus ankstesniame gyvenime, ir kuriuos Dievas pasmerkė būti piktais — tai yra kančia, tūkstantį kartų baisesnė už nekaltų jų aukų kančią. Dabar duodu išmaldą tik dėl to, kad palengvinčiau savąją turtų naštą, o jūsų nebevarginu pamokymais — supratau, kad dar ne laikas būti laimingam, kaip žmonės sako: būti geram dar negreit ateis laikas."

„Dabar išsivadavau nuo to, kaip tu sakei, prižiūrėtojo, gali ramiai gyventi, nematydamas nelaimių, kurias palengva šalini, nejausdamas kliūčių savo dvasios polėkiams,— sakyk, ar dabar negalėtum pasistengti ir atsikratyti širdies nerimo?"

„Daugiau neklausinėkite, brangūs mano artimieji,— atsakė Albertas,— šiandien aš nieko nepasakysiu!"

Jis visą savaitę nepravėrė burnos.

XXXI

— Alberto istoriją užbaigsiu keliais žodžiais, mieloji Porporina, nes beveik nebeturiu ką pridėti. Per tuos pusantrų metų, kai esu čia, Alberto fantazijos nuolat kartojosi. Jo „prisiminimai" apie tai, kas jis buvęs ir ką matęs praeityje, įgijo siaubingą realumą,— ypač nuo to laiko, kai jame atsirado nepaprastas sugebėjimas, apie kurį galbūt esate girdėjusi, bet aš netikėjau, kol pati neįsitikinau. Kalbama, kitose šalyse šį sugebėjimą turintys žmonės vadinami aiškiaregiais, juos labai gerbia prietaringieji. Visiškai nežinau, ką apie tai galvoti, nemoku ir jums to paaiškinti; bet aš nenoriu tekėti už žmogaus, kuris už šimto mylių mato kiekvieną mano žingsnį, skaito mano mintis. Turėčiau būti tikra šventoji, o ar tai įmanoma gyvenant su žmogumi, kuris, galimas dalykas, yra parsidavęs velniui?

— Jūs sugebate iš visko pasijuokti,— pastebėjo Konsuela.— Aš tiesiog stebiuosi, kaip galite taip linksmai kalbėti apie dalykus, nuo kurių man plaukai stoja piestu. Kaip pasireiškia toji aiškiaregystė?

— Albertas mato ir girdi, ko niekas kitas negali nei matyti, nei girdėti. Jei mus ruošiasi aplankyti žmogus, kuriam jis simpatizuoja, jis iš anksto išeina jo pasitikti, o jei pajunta besiartinant tą, kurio nemyli, jis eina į savo kambarį ir užsidaro.

Kartą vaikščiodamas su mano tėvu po kalnus, jis staiga sustojo, ir, padaręs lankstą, ėmė brautis per dygliakrūmius ir uolas, norėdamas aplenkti tą vietą, kuri, tarp kitko, niekuo ypatingu

nepasižymėjo. Po kelių minučių jie grįžo į tą pačią vietą, ir Albertas pasielgė lygiai taip pat. Tai pastebėjęs, mano tėvas apsimetė kažką pametęs ir ta dingstimi norėjo atvesti Albertą prie eglės, kuri, matyt, jam kėlė nerimą. Tačiau Albertas ne tik nepriėjo prie tos eglės, bet vengė net užminti ant jos šešėlio. Kai tėvas keletą kartų perėjo per tą vietą, Albertas labai susijaudino ir sunerimo, o kai jis atsistojo prie kamieno, Albertas suriko ir ėmė įtikinėti tėvą, kad tas iš ten pasitrauktų. Jis ilgai nenorėjo paaiškinti keisto savo elgesio, bet pagaliau, nusileisdamas visos šeimos prašymams, papasakojo, kad po šiuo medžiu senais laikais buvo įvykdytas baisus nusikaltimas ir po juo užkasti lavonai. Manydamas, kad Albertas iš kažkur sužinojo apie praeityje įvykdytą žmogžudystę, kapelionas nutarė viską išsiaiškinti ir palaidoti užmirštus palaikus.

„Gerai pagalvokite, ką ketinate daryti,— pasakė Albertas su liūdna ironija.— Vyras, moteris ir vaikas, kuriuos ten rasite, buvo husitai. Girtuoklis Venceslavas, kuris slapstėsi mūsų miškuose ir bijojo, kad jie jo nepastebėtų ir neišduotų, įsakė savo kareiviams juos užmušti."

Apie šį įvykį daugiau nebuvo kalbama. Vis dėlto dėdė nutarė patikrinti savo sūnaus fantaziją. Naktį pakasę toje vietoje, kur nurodė mano tėvas, rado vyro, moters ir vaiko skeletus. Vyro skeletą dengė didelis medinis skydas; tai buvo husitų skydas, ant jo buvo išgraviruota taurė su lotynišku užrašu: „O mirtie, kaip skaudu galvoti apie tave piktiems žmonėms, bet kaip ramiai apie tave galvoja tas, kuris elgiasi teisingai, atmindamas savo baigtį".

Palaikus palaidojo toliau, miško gilumoje; kai po kelių dienų Albertas ėjo pro eglę, mano tėvas pastebėjo, kad jis yra visiškai ramus, nors niekas nebuvo pasikeitę, o žemė kaip ir pirma buvo padengta akmenimis ir smėliu. Kai jam buvo priminta apie ankstesnį susijaudinimą, jis beveik nieko nesuprato.

„Jūs apsirikote,— pasakė jis mano tėvui.— Matyt, įspėjimą esu gavęs kitoje vietoje. Aš įsitikinęs, kad čia nieko nėra, nes nejaučiu nei šalčio, nei drebulio, nei širdies skausmo."

Tetulė mano, kad Alberto aiškiaregystė yra ypatinga apvaizdos malonė, tačiau mano pusbrolis visuomet toks niūrus, nusikamavęs ir nelaimingas, kad aš negaliu suprasti, už ką jis apdovanotas tokia pražūtinga savybe. Jei tikėčiau velnio buvimu, laikyčiau teisinga kapeliono prielaidą, kad Alberto haliucinacijos yra žmonių giminės priešo darbas. Dėdė Kristianas — protingesnis ir tvirčiau tikintis už mus visus — labai įtikinamai paaiškina daugelį dalykų. Jis mano, kad Albertas rado kokioje nors slaptavietėje istorinių laikų husitų dokumentų. Tokių dokumentų galėjo išlikti, nors mūsų kapelionas po tetos Vandos mirties kruopščiai apieškojo visus pilies kampelius, tęsdamas po Trisdešimties metų karo pradėtą eretiškų raštų Čekijoje naikinimą. Dėdės Kristiano

nuomone, šių žalingų rankraščių skaitymas smarkiai paveikė liguistą sūnaus vaizduotę. Todėl kai kurias praeities detales, dabar visiškai užmirštas ir išlikusias tik rankraščiuose, jis pateikia kaip ankstesnio savo gyvenimo žemėje prisiminimus. Tuo galima paaiškinti visas pasakas, kurias jis mums pasakoja, ir tuos nesuprantamus jo dingimus. Turiu jums pasakyti, kad jo nebūdavo ištisas dienas ir net savaites, be to, sunku nuspėti, ar jis tikrai išeidavo iš pilies. Kiekvieną kartą, kai jis dingdavo, jo nebuvo galima surasti, nors mes gerai žinome, kad nė vienas valstietis neteikdavo jam nei pastogės, nei maisto. Kartais jį ištinka letargo priepuoliai ir jis guli ištisas dienas užsidaręs savo kambaryje. Jei tuo metu išlaužiamos durys ir stengiamasi jam padėti, prasideda traukuliai. Todėl jis paliekamas ramybėje. Matyt, tuo metu su juo dedasi keisti dalykai, apie kuriuos mes sužinome vėliau, iš jo paties pasakojimų. Atsitokėjęs jis jaučiasi visai neblogai ir atgauna protą, tačiau po kiek laiko jis vėl pradeda jaudintis, ir viskas baigiasi nauju priepuoliu. Jis tarsi nujaučia priepuolių trukmę, nes prieš ypač ilgus kur nors išeina ir pasislepia,— galbūt kokioje kalnų oloje, o gal jam vienam žinomame pilies rūsyje. Jo slėptuvės iki šiol nepavyko surasti. Kai tik kas nors jį pradeda sekti arba paprasčiausiai klausinėti, jis tuoj pat rimtai suserga. Todėl artimieji nutarė suteikti jam visišką laisvę. Tie dingimai iš pradžių mus labai gąsdindavo, bet dabar mums atrodo, kad tai yra jo ligos krizės. Kai Albertas dingsta, tetulė skaudžiai sielojasi, o dėdė meldžiasi, tačiau niekas nemėgina jo ieškoti. O aš, pasakysiu jums atvirai, tiesiog pasidariau nejautri. Liūdesys palengva virto nuoboduliu ir pasišlykštėjimu. Geriau mirsiu, bet netapsiu to maniako žmona. Pripažįstu, jis turi didelių privalumų, ir jūs galite pasakyti, kad neverta taip sureikšminti jo keistenybių, tačiau jis mane erzina — tai mano ir visos mano šeimos gyvenimo rykštė.

— Man atrodo, tai ne visai teisinga, miela baronaite,— pasakė Konsuela.— Dabar aš gerai suprantu jūsų nenorą tekėti už grafo Alberto, bet negaliu suprasti, kodėl jūs nustojote jo gailėtis?

— Matote, man sunku atsikratyti minties, kad jis daug ką daro tyčia. Jis turi labai tvirtą charakterį, ir aš žinau tūkstančius atvejų, kai jis sugebėdavo susivaldyti. Jis netgi gali, kai nori, išvengti priepuolio: pati mačiau, kaip jis puikiai su tuo susitvarkydavo, kai aplinkiniai nekreipdavo į jį dėmesio. Priešingai, kai pastebi, kad mes juo norime tikėti, bijomės dėl jo, jis tyčia piktnaudžiauja mūsų meile jam ir stengiasi priblokšti mus savo išpuoliais. Štai dėl ko aš pykstu ir dažnai prašau jo globėją Belzebubą, kad tas išvaduotų mus nuo jo visam laikui.

— Kaip žiauriai juokiatės iš nelaimingo žmogaus,— pasakė Konsuela.— Jo dvasinė liga man atrodo labiau nuostabi ir poetiška negu atgrasi.

— Jūsų valia, mieloji Porporina! — atkirto Amalija.— Žavėkitės kiek patinka tais burtininko pokštais, jei tikite jais. O aš imu pavyzdį iš kapeliono, kuris savo sielą patiki Dievui ir nemėgina gilintis į nesuprantamus dalykus; aš stengiuosi nepamesti proto ir nesipainioti į tuos dalykus, kurie man kol kas yra neaiškūs, bet, tikiuosi, kada nors paaiškės. Viena neabejotina: nelaimingojo mano pusbrolio protas visiškai neveikia, o vaizduotė taip įsisiautėjo, kad gali susprogdinti kaukolę. Nieko nepaslėpsi! Reikia tiesiai pasakyti tą žodį, kurį vargšas mano dėdė, suklupęs ir apsipylęs ašaromis, pasakė imperatorei Marijai Teresei (ji nebūtų pakentusi užuominų ir nutylėjimų): „Albertas Rudolštadtas yra maniakas, arba, jei norite, kad skambėtų padoriau,— psichinis ligonis".

Konsuela giliai atsiduso. Amalija šią minutę jai pasirodė esanti bloga ir beširdė. Bet ji stengėsi ją pateisinti, įsivaizduodama, ką merginą turėjo patirti per pusantrų liūdno ir nerimastingo gyvenimo metų. Prisiminusi savo nelaimę, ji pagalvojo: „Kaip gaila, kad Andzoleto poelgių negaliu paaiškinti beprotybe. Jei jis savo audringo debiuto metu būtų išprotėjęs, aš nenustočiau jo mylėjus — jaučiu tai; jei jo neištikimybę ir nedėkingumą galėčiau paaiškinti beprotybe, tuoj pat skubėčiau jam padėti".

Praėjo kelios dienos, tačiau Albertas nerodė jokių Amalijos nupasakotos ligos požymių. Bet vieną gražią dieną kapelionas, visai to nenorėdamas, jį suerzino; Albertas pradėjo berti kažkokius nerišlius žodžius ir, matyt, to išsigandęs, išbėgo iš svetainės ir užsidarė savo kambaryje. Visi manė, kad jis ten išbus ilgai, tačiau po valandos jis grįžo į svetainę išbalęs ir nusikamavęs. Persėsdamas nuo vienos kėdės ant kitos, keletą kartų sustojo prie Konsuelos, nors, matyt, kreipė į ją ne daugiau dėmesio, kaip ir anksčiau; pagaliau sustojęs prie lango, jis nuleido galvą ir sustingo.

Amalija tuo metu rengėsi muzikos pamokai. Pamačiusi Albertą, ji pašnibždomis paragino Konsuelą kuo greičiau pradėti ir taip nuvyti tą piktąjį žmogų, nuo kurio dvelkė kapų šaltis, užmušantis bet kokį linksmumą.

— Man rodos,— atsakė Konsuela,— geriau pakilkime į jūsų kambarį. Akompanimentui pakaks ir jūsų spineto. Jei grafas Albertas iš tikrųjų nemėgsta muzikos, kam mes kankinsime jį ir jo artimuosius?

Pastarasis argumentas Amaliją įtikino, ir jos nuėjo į baronaitės kambarį. Duris paliko praviras, nes kambaryje jautėsi smalkių kvapas. Amalija kaip visuomet norėjo pasirinkti kokią efektingą ariją, tačiau Konsuela privertė ją imtis paprastų, bet ritmtų Palestrinos bažnytinių kūrinių. Baronaitė nusižiovavo, suirzo ir pareiškė, kad tai barbariška ir migdanti muzika.

— Tai dėl to, kad jūs jos nesuprantate,— nesutiko Konsuela.— Aš padainuosiu jums keletą ištraukų, kad parodyčiau jums, kaip

nuostabiai ši muzika parašyta balsui, jau nekalbant apie dievišką jos paskirtį.

Ji sėdo už spineto ir užgiedojo. Pirmą kartą jos balsas nuaidėjo senoje pilyje, tarp aukštų šaltų jos sienų; puikus rezonansas įkvėpė Konsuelą. Jos balsas, paskutinį kartą skambėjęs San Samuelės teatre, ne tik nesusilpnėjo nuo kančių, bet pasidarė dar nuostabesnis, tvirtesnis, nuoširdesnis. Amalija klausėsi sužavėta ir sukrėsta: ji pagaliau suprato, kad visiškai neišmano muzikos ir vargu ar kada nors ką nors išmoks. Staiga kambaryje pasirodė išbalęs ir susimąstęs Albertas. Visą tą laiką, kol Konsuela dainavo, jis nustebęs ir susijaudinęs stovėjo kambario viduryje. Tik baigusi dainuoti Konsuela jį pastebėjo ir šiek tiek išsigando. Albertas suklupo prieš ją ir įsmeigęs dideles juodas, pilnas ašarų akis, sušuko ispaniškai be jokio vokiško akcento:

— O Konsuela! Konsuela! Pagaliau suradau tave!

— Konsuela? — sušuko nustebusi mergaitė ispaniškai.— Kodėl jūs taip mane vadinate, grafe?

— Aš vadinu tave Paguoda,— vis dar ispaniškai tęsė Albertas,— nes tu esi toji paguoda, kurią Viešpats pagaliau siunčia man, vienišam ir nelaimingam.

— Niekuomet nemaniau,— įsiterpė Amalija, tramdydama įniršį,— kad muzika gali magiškai paveikti brangųjį mano pusbrolį. Ninos balsas yra stebuklingas, tai tiesa, tačiau turiu jums priminti, kad būtų geriau, jei jūs kalbėtumėt man suprantama kalba.

Albertas, atrodo, negirdėjo nė vieno sužadėtinės žodžio. Jis tebeklūpojo, žvelgdamas į Konsuelą su begaline nuostaba ir susižavėjimu, ir susijaudinęs kartojo:

— Konsuela! Konsuela!

— Kaip jis jus vadina? — įsikarščiavusi paklausė savo draugę baronaitė.

— Jis prašo sudainuoti man nežinomą ispanišką romansą,— smarkiai sumišusi atsakė Konsuela.— Bet, man rodos, turime užbaigti,— tęsė ji,— matyt, muzika šiandien ypač jaudina grafą.

Ji atsistojo pasirengusi išeiti.

— Konsuela! — pakartojo Albertas ispaniškai.— Jei tu mane paliksi, mano gyvenimas baigtas, daugiau aš nebenoriu grįžti į žemę.

Tardamas šiuos žodžius, jis krito prie jos kojų be sąmonės; išsigandusios merginos pakvietė tarnus, kad tie suteiktų jam pagalbą.

XXXII

Grafą Albertą tarnai atsargiai paguldė į lovą ir puolė ieškoti kapeliono, atstojusio namų gydytoją, ir grafo Kristiano — jis buvo įsakęs pranešti jam apie menkiausią sūnaus negalavimą, o Amalija ir Konsuela nubėgo pašaukti kanonisę. Bet kol artimieji suskubo atbėgti pas ligonį, Albertas dingo. Jo miegamojo durys

buvo praviros, patalynė vos paliesta — jis ilsėjosi, matyt, kokią minutę. Jo visur ieškojo, bet — kaip paprastai — niekur nerado. Tuomet visa šeima, klusniai susitaikiusi su lemtimi, ėmė baimingai laukti to nepaprasto žmogaus sugrįžimo.

Konsuela norėjo nuslėpti nuo šeimos keistą sceną, įvykusią Amalijos kambaryje, bet baronaitė spėjo viską papasakoti, ryškiomis spalvomis nupiešusi tą įspūdį, kurį pusbroliui padarė Porporinos dainavimas.

— Dabar jau nebėra abejonės, kad muzika jam kenkia,— pratarė kapelionas.

— Ką gi,— atsakė Konsuela,— aš pasistengsiu, kad jis niekuomet daugiau neišgirstų mano dainavimo, o per pamokas mudvi su baronaite taip pasislėpsime, kad nė vienas garsas nepasiektų grafo Alberto ausies.

— Tai bus jums labai nepatogu, brangi sinjora,— pasakė kanonisė,— tačiau, deja, ne nuo manęs priklauso, kad jūsų buvimas čia būtų malonesnis.

— Aš noriu dalytis su jumis ir skausmais, ir džiaugsmais,— atsakė Konsuela,— vienintelis mano troškimas pelnyti jūsų pasitikėjimą ir draugystę.

— Jūs — kilni mergina,— atsakė kanonisė, ištiesdama jai savo ranką, ilgą, sausą, šviečiančią kaip geltonas dramblio kaulas.— Žinote,— pridūrė ji,— aš visai nemanau, kad muzika iš tikrųjų yra tokia žalinga mano brangiam Albertui. Iš to, ką man papasakojo Amalija apie įvykį jos kambaryje, darau išvadą, kad jis pajuto džiaugsmą, galbūt pernelyg stiprų. Galimas dalykas, jis taip smarkiai susijaudino dėl to, kad jūs per anksti baigėte nuostabų savo dainavimą. Ką jis jums kalbėjo ispaniškai? Girdėjau, jis puikiai moka tą kalbą, kaip ir daugelį kitų, kurių jis neįprastai lengvai išmoko kelionėje. Kai jį kas nors paklausia, kaip jis sugebėjo įsiminti tiek daug įvairių kalbų, jis atsako, kad mokėjęs iki savo gimimo ir dabar tik prisimena: viena kalba jis kalbėjęs prieš tūkstantį du šimtus metų, o kita — dalyvaudamas kryžiaus žygiuose. Koks siaubas! Mes nieko nuo jūsų neturime slėpti, brangi sinjora, jūs dar išgirsite iš Alberto nemaža keistų pasakojimų apie jo, kaip jis sako, ankstesnius gyvenimus. Jūs jau neblogai kalbate vokiškai, tad išverskite man, ką jis jums pasakė jūsų gimtąja kalba, nes niekas iš mūsų jos nemoka.

Konsuela kažkaip keistai sumišo, bet vis dėlto nutarė pasakyti beveik visą tiesą; ji paaiškino, kad grafas Albertas maldavo ją toliau dainuoti, neišeiti, nes ji teikianti jam didelę paguodą.

— Paguoda! — sušuko įžvalgi Amalija.— Jis pasakė būtent šį žodį? Jūs, tetule, gerai žinote, ką šis žodis reiškia mano pusbrolio lūpose.

— Iš tikrųjų, jis dažnai jį kartoja ir jis man reiškia kažką pranašiška,— atsiliepė kanonisė,— bet aš manau, kad tame pokalbyje jis galėjo pavartoti jį įprastine reikšme.

— O kokį žodį jis pakartojo keletą kartų, miela Porporina? — atkakliai klausinėjo Amalija.— Tai buvo kažkoks ypatingas žodis, bet iš susijaudinimo aš jo neįsiminiau.

— Aš ir pati gerai jo nesupratau,— atsakė Konsuela, labai stengdamasi sumeluoti.

— Miela Nina,— sušnibždėjo jai į ausį Amalija,— jūs esate protinga ir atsargi, bet aš irgi nekvaila ir puikiai supratau, kad jūs esate toji mistinė paguoda, kuri Albertui buvo pažadėta kaip tik jo trisdešimtmečiui. Nemėginkite nuslėpti, kad jūs supratote geriau negu aš: tai dangaus siunčiama lemtis, ir aš dėl to nepavyduliauju.

— Klausykite, brangi Porporina,— pasakė kanonisė po kelių minučių tylos.— Kai Albertas va taip dingdavo — staiga, lyg per stebuklą,— mums visuomet atrodydavo, kad jis slepiasi kažkur netoliese, gal net pačioje pilyje, tik jam vienam žinomoje vietoje. Nežinau kodėl, bet man atėjo į galvą mintis: jei jūs dabar uždainuotumėt ir jis išgirstų jus, jis grįžtų pas mus.

— Jei taip būtų! — atsakė Konsuela pasirengusi paklusti.

— O jei muzika jam tik dar labiau pakenks? — pastebėjo pavydi Amalija.

— Na ką gi, reikia pamėginti,— atsakė grafas.— Esu girdėjęs, kad neprilygstamasis Farinelis savo dainavimu išblaškydavo Ispanijos karaliaus juodą melancholiją — panašiai kaip jaunasis Dovydas arfos garsais įstengdavo sutramdyti Sauliaus įniršį. Pamėginkite, taurioji Porporina: jūsų tyra siela daro teigiamą poveikį.

Sujaudinta Konsuela sėdo prie klavesino ir užgiedojo ispanišką bažnytinį himną Dievo Motinos guodėjos garbei. Šį himną vaikystėje ją išmokė motina, jis prasidėjo žodžiais „Consuelo de mi alma" („Mano sielos paguoda"). Ji giedojo su tokiu įkvėpimu, kad senosios pilies šeimininkai beveik užmiršo savo nerimą, visiškai atsidavę vilčiai ir tikėjimui. Tyla tvyrojo pačioje pilyje ir aplink ją; langai ir durys buvo atlapoti, kad Konsuelos balsas būtų kuo toliau girdimas. Žalsva mėnulio šviesa liejosi pro didžiulius langus. Klausytojų dvasinės kančios aprimo, paveiktos gryno religinio jausmo. Staiga sunkus atodūsis, tarsi ištrūkęs iš žmogaus širdies gilumos, atsiliepė į paskutinius Konsuelos giesmės garsus. Atodūsis buvo toks aiškus ir ilgas, kad visi jį gerai išgirdo; netgi snūduriavęs baronas Frydrichas atmerkė akis, manydamas, kad jį kažkas šaukia. Visi išbalo ir susižvalgė, tartum sakydami vienas kitam: „Tai ne aš. Galbūt tai jūs?" Amalija sukliko, o Konsuela, kuriai pasirodė, kad atodūsis pasigirdo visai šalia jos, nors ir sėdėjo prie klavesino gana toli nuo kitų, taip išsigando, kad negalėjo ištarti nė žodžio.

— Dieve gailestingas! — su siaubu pratarė kanonisė.— Ar girdėjote tą atodūsį? Man pasirodė, kad jis išsiveržė iš žemės gelmių.

— Tetule,— sušuko Amalija,— geriau būtų pasakyti, kad jis praskriejo virš mūsų galvų kaip nakties dvelksmas.

— Galimas dalykas, tuo metu, kai mes užsimiršę klausėmės muzikos, pelėda, priviliota žvakės, pralėkė per kambarį, o mes jos sparnų šnaresį išgirdome tik tuomet, kai ji išskrido per langą,— samprotavo kapelionas barškėdamas iš baimės dantimis.

— O gal tai Alberto šuo? — pasakė grafas Kristianas.

— Čia nėra Cinabro,— atsakė Amalija,— nes kur Albertas, ten ir jo šuo. Ir vis dėlto kažkas keistai atsiduso. Jei būčiau išdrįsusi prieiti prie lango, būčiau galėjusi pastebėti, ar kas nors sode nesiklauso dainavimo, tačiau, prisipažinsiu, net jei nuo to būtų priklausęs mano gyvenimas, nebūčiau to padariusi.

— Nesate pakankamai drąsi, nors neturite prietarų ir mėgstate prancūzų filosofiją,— sukuždėjo Konsuela, stengdamasi nusišypsoti,— gal aš pamėginsiu...

— Ne, ne, neikite ten, mano miela,— garsiai atsakė jai Amalija,— nesidrąsinkite: jūs išbalus kaip mirtis ir jums gali pasidaryti bloga.

— Kaip jūs galite taip vaikiškai elgtis, brangi Amalija? — tarė grafas Kristianas ir lėtu, tvirtu žingsniu nuėjo prie lango.

Žvilgtelėjęs į lauką ir nieko ten nepamatęs, jį ramiai uždarė.

— Tikro skausmo nepakanka lakios vaizduotės moterims. Išradingas jų protas stengiasi jį papildyti išgalvotomis kančiomis. Tas atodūsis nebuvo kuo nors paslaptingas. Kažkam iš mūsų, sujaudintam puikaus sinjoros balso ir didelio talento, nejučia iš sielos gelmių išsprūdo susižavėjimo šūksnis. Galbūt tai atsitiko man, nors pats to nepastebėjau. Ak, Porporina, jei jums ir nepasiseks išgydyti Alberto, jūs sugebėsite užpilti dieviško balzamo ant gilių mūsų širdžių žaizdų.

Šie gerojo senuko — išmintingai ir romiai priimančio visas šeimos nelaimes — žodžiai irgi buvo balzamas Konsuelai. Jai kilo noras atsiklaupti prieš jį ant kelių ir paprašyti, kad jis ją palaimintų — kaip laimino ją Porpora prieš kelionę arba Marčelas tą nuostabią dieną, kuomet prasidėjo jos liūdnas ir vienišas gyvenimas.

XXXIII

Praėjo keletas dienų, o apie grafą Albertą nebuvo jokių žinių. Konsuela, kuriai tokia padėtis kėlė skausmingą nerimą, stebėjosi, kaip Rudolštadtų šeima ištveria šią baisią nežinomybę — ji nepuola į nevilti, nedega nekantrumu. Pripratus prie nemaloniausių išgyvenimų, kartais atsiranda ir tikras nejautrumas, žeidžiantis ir net erzinantis sielas, kurių daugybė nelaimių dar nepadarė kurčiomis. Visi tie slogūs įspūdžiai ir nesuprantami įvykiai Konsuelos gyvenimą darė košmarišką, ir jai atrodė keista, kad tvarka namuose beveik nepasikeitė: kanonisė, kaip visada, buvo veikli, baronas po senovei mėgo medžiokles, kapelionas

vis taip pat atliko savo religines pareigas, tokia pat linksma ir pašaipi buvo Amalija. Jaunosios baronaitės linksmumas ir guvumas ypač piktino Konsuelą. Ji niekaip nesuprato, kaip ši gali kvatotis ir išdaigauti, nes pati vos įstengdavo skaityti arba siūti.

Kanonisė tuo tarpu siuvinėjo aptiesalą pilies koplyčios autoriui. Tai buvo kantrybės, skonio ir kruopštumo stebuklas. Apėjusi namus, ji sėsdavo prie savo siuvinėjimo rėmelių, kad išsiuvinėtų bent kelis dygsnius, kol vėl turės eiti į svirnus, sandėliukus ar rūsį. Ir reikėjo matyti, kaip ji rūpinosi visomis tomis smulkmenomis, kaip ši liesutė būtybė ramiai, oriai, bet visada greitai apeidavo visus savo mažos karalystės užkaborius, tūkstantį kartų per dieną visomis kryptimis išvaikščiodavo ankštas ir niūrias savo namų valdas. Konsuela taip pat nesuprato, kodėl visi pilyje ir apylinkėje su tokia pagarba ir susižavėjimu žiūri į šiuos nepailstančios ir stropios ekonomės darbus, kurių pagyvenusi ponia ėmėsi energingai ir noriai. Matant, kaip smulkmeniškai rūpestingai ji tvarko menkiausius reikalus, ją buvo galima palaikyti įtaria arba godžia. O rimtais atvejais ji būdavo išdidi ir kilniaširdė. Ir vis dėlto šių taurių savybių, ir ypač grynai motiniško švelnumo, dėl kurio ją taip vertino ir gerbė Konsuela, aplinkiniams nebūtų pakakę, kad ji taptų šeimos židinio siela. Kad visi pripažintų jos tikrai nepaprastą protą ir tvirtą charakterį, reikėjo taip pat — o gal pirmiausia — iškilmingai, lyg atliekant kokias apeigas, tvarkyti didžiulį pilies ūkį, kartu ir smulkmenas. Nebuvo dienos, kad grafas Kristianas, baronas arba kapelionas jai įkandin susižavėję nesušuktų: „Kokia išmintinga, kokia drąsi, kokia tvirta mūsų kanonisė!"

Net Amalija, gyvenime nemokėjusi skirti didybės nuo tuštybės, apėmusios — tiesa, kita forma — jos pačios egzistenciją, nedrįso šaipytis iš to, su kokiu užsidegimu teta šeimininkavo; Konsuelai atrodė, kad tai yra vienintelė dėmė šviesiame moraliniame tyros ir meilės kupinos kuprės Venceslavos veide. Čigonaitei, gimusiai ant vieškelio ir išstumtai į pasaulį, kuriame, be savo genialumo, ji neturėjo kito vadovo ir globėjo, tiek rūpesčių, toks energijos eikvojimas, toks džiaugsmas, kad kažkokie daiktai ir maisto atsargos laikomos tvarkingai, atrodė esąs pasibaisėtinas dvasinių ir protinių jėgų švaistymas. Jai, nieko neturėjusiai ir netroškusiai jokių žemės gėrybių, sunku buvo matyti, kaip ši puiki moteris savo noru plėšosi nuolat rūpindamasi duona, vynu, malkomis, kanapėmis, gyvuliais ir baldais. Jei jai kas nors pasiūlytų visas tas gėrybes (jų taip geidžia dauguma žmonių), ji verčiau pasirinktų bent vieną buvusios laimės akimirką, savo skarmalus, savo nuostabų dangų, savo tyrą meilę, savo laisvę Venecijos lagūnose. Šie skausmingi ir kartu brangūs atsiminimai jai iškildavo tuo ryškiau, kuo labiau ji tolo nuo tų džiugių praeities vaizdų ir pasinėrė į ledinę stichiją, vadinamą tikruoju gyvenimu.

Jai suspausdavo širdį, kai sutemus kanonisė pasiimdavo didžiulį raktų ryšulį ir, Hanso lydima, apeidavo visus pastatus, visus kiemus: buvo užrakinami visi išėjimai, apžiūrimi visi užkaboriai, kur galėtų pasislėpti piktadariai, tarsi už šių grėsmingų sienų niekas negalėtų ramiai užmigti, kol į pilį supančius griovius kriokdamas neužteli kalnų upelio — netoliese įrengto šliuzo belaisvio — vanduo, kol neužrakinami visi pinučių vartai ir nepakeliami visi tiltai. Kaip dažnai Konsuela su motina per ilgas klajones yra nakvojusi prie vieškelio, pasitiesusi tik sudriskusio motinos apsiausto skvernąl Kaip dažnai ji sveikindavo aušrą ant baltų akmeninių Venecijos plokščių, kurias plovė bangos, ir nė akimirkos nesibaimindavo dėl savo skaistybės — vienintelio jos branginto turto. „Deja,— kalbėjo ji pati sau,— kokie pasigailėtini tie žmonės, kiek turto jiems reikia saugoti! Dieną naktį jie rūpinasi savo saugumu, ir, nuolat jo trokšdami, neturi laiko nei pasiekti jo, nei naudotis juo." Dabar ir ji, kaip Amalija, jau kamavosi tame niūriame kalėjime, toje nykioje Milžinų pilyje, į kurią, atrodė, net saulė bijo dirstelėti. Bet tuo metu, kai jaunoji baronaitė svajojo apie puotas, rūbus ir gerbėjus, Konsuela svajojo apie vagą lauke, apie krūmą miške arba apie valtį vietoj pilies ir apie beribį žvaigždėtą dangų vietoj visokių kitokių reginių.

Dėl atšiauraus klimato ir užsisklendimo nuo žmonių Konsuela noromis nenoromis atsisakė savo venecijietiško įpročio vėlai gultis ir vėlai keltis. Praleidus daugybę nemigos, jaudulio, baisių sapnų valandų, jai pagaliau pavyko prisitaikyti prie tų keistų vienuolyno įstatymų, ir dabar ji rytais mielai viena vaikštinėdavo netoliese esančiuose kalnuose. Vos imdavo brėkšti, būdavo atidaromi vartai ir nuleidžiami tiltai, ir tuo laiku, kai Amalija, iki vidurnakčio slapčiomis skaičiusi romanus, miegodavo iki pat pusryčių, Porporina eidavo į mišką laisvai pakvėpuoti gaiviu oru ir pabraidyti po rasotą žolę.

Vieną rytą patyliukais, kad nieko nepažadintų, stypčiodama išėjimo link, ji susipainiojo tarp daugybės pilies laiptų ir begalinių koridorių, kurių visų dar gerai nežinojo. Pasiklydusi galerijų ir koridorių labirinte, ji perėjo kažkokį nepažįstamą kambarį, panašų į priemenę, tikėdamasi, kad čia yra išėjimas į sodą. Bet ji atsidūrė prie mažytės koplytėlės slenksčio; koplytėlė buvo puikaus senovinio stiliaus ir vos apšviesta pro rozetę — mažytį langelį skliautuotose lubose. Blyški šviesa iš ten krito tik maldyklos viduryje, o viskas aplinkui skendėjo paslaptingoje prieblandoje. Saulė dar nebuvo patekėjusi, rytas brėško rūškanas ir ūkanotas. Pirmiausia Konsuela pamanė, jog pateko į tą pačią pilies koplyčią, kur jau vieną kartą, sekmadienį, klausėsi mišių. Ji žinojo, kada iš tos koplyčios galima patekti į sodą, bet prieš išeidama panoro pasimelsti ir atsiklaupė ant pirmos akmeninės plokštės. Tačiau netrukus ji, kaip neretai būna artistiškoms natūroms, išsiblaškė — nors ir labai stengėsi mąstyti apie prakilnius dalykus,

meldėsi ne taip karštai, kad negalėtų smalsiai pasižvalgyti aplinkui. Ji tuoj pat suprato, kad yra ne toje koplyčioje, apie kurią manė, bet kažkokioje naujoje vietoje, kur dar niekada nėra buvusi. Čia kitokia nava, kitokie lipdiniai. Ši nepažįstama koplyčia buvo labai maža, bet prieblandoje apžiūrėti ją buvo sunku; labiausiai Konsuelą apstulbino priešais altorių bolavusi statula: ji sustingusi klūpojo griežta poza, kuri kadaise būdavo suteikiama antkapinėms skulptūroms. Mergina pamanė, jog pateko į kokių nors garbingų grafo šeimos protėvių laidojimo rūsį; Čekijoje ji tapo šiek tiek baili ir prietaringa, todėl skubiai baigė maldą ir atsistojo rengdamasi išeiti.

Bet tą akimirką, kai paskutinį sykį nedrąsiai pažvelgė į figūrą, klūpančią už kokių dešimties žingsnių, ji aiškiai pamatė, kaip statula atgniaužė sustingusias rankas, ir, sunkiai dūsaudama, persižegnojo.

Konsuela vos nenualpo, bet negalėjo atitraukti klaidžiojančio žvilgsnio nuo baisios suakmenėjusios figūros. Dabar ji dar labiau tikėjo, kad tai statula: juk figūra, neišgirdusi iš jos krūtinės išsiveržusio siaubo riksmo, vėl sudėjo savo dideles baltas rankas, matyt, neturėdama nieko bendro su išoriniu pasauliu.

XXXIV

Jei išradingoji ir produktyvioji Ana Redklif būtų šios labai tikroviškos istorijos naivaus ir nepritvrusio pasakotojo vietoje, ji nepraleistų tokios patogios progos mažiausiai pustuzinyje puikių ir įdomių tomų pavedžioti jus, mieloji skaitytoja, koridoriais, įvijais laiptais, liukais ir niūriais požemiais, ir tik septintame tome atskleistų visas savo meistriško kūrinio paslaptis. Bet skaitytoja skeptikė, kurią mums reikia išblaškyti, mūsų laikais tikriausiai taip geraširdiškai nepažiūrėtų į nekaltą literatūrinę romanisto gudrybę. Ir kadangi apgauti ją būtų labai sunku, jau geriau kuo greičiausiai įminti visas mūsų mįsles. Tuoj pat atskleisime net dvi iš jų: vos atsigavusi, Konsuela pažino, kad prieš ją stovinti atgijusi statula yra senasis grafas Kristianas; jis savo maldykloje pašnibždom kalbėjo rytinę maldą, o sunkus atodūsis, kaip neretai būna seniams, išsiveržęs nejučia, jai priminė „velnišką" atodūsį, pasigirdusį tą vakarą, kai ji giedojo Dievo Motinai guodėjai.

Šiek tiek susigėdusi dėl savo išgąsčio, Konsuela pagarbiai tebestovėjo kaip sustingusi, bijodama sutrikdyti tokią karštą maldą. Tai buvo jaudinantis ir iškilmingas reginys: ant akmeninių plokščių klūpintis senukas dienai brėkštant iš visos širdies Dievui skiria savo maldas; jis apimtas ekstazės ir, matyt, visiškai užmiršęs tikrąjį pasaulį. Tauriame grafo Kristiano veide neatsispindėjo jokių skausmingų išgyvenimų. Gaivus vėjelis, įsiveržęs

pro duris, kurias Konsuela paliko pravėrusi, kedeno sidabrinius plaukus, puslankiu pasiskleidusius ant sprando; plati senuko kakta, susiliejusi su didele plike, spindėjo kaip senas pageltęs marmuras. Apsivilkęs senamadišką baltą vilnonį chalatą, truputį panašų į vienuolio drabužį ir nejudančiomis sunkiomis klostėmis krintantį nuo jo liesų pečių, jis iš tikrųjų buvo panašus į antkapinę statulą. Ir kai jis vėl sustingo melsdamasis, Konsuela dukart pažiūrėjo į jį, kad vėl neapsiriktų kaip pirma.

Atsistojusi nuošaliau, kur buvo geriau matyti, ji ėmė įdėmiai stebėti grafą Kristianą, ir staiga, vis dar žavėdamasi ir susigraudinusi, nejučiomis pagalvojo, ar ši senuko malda padės pasveikti nelaimingam jo sūnui ir apskritai ar toje tėvo sieloje, taip pasyviai paklususioje religinėms dogmoms ir rūstiems likimo nuosprendžiamas, yra to įkarščio, tos išminties, to entuziazmo, kuriuos Albertas turėjo rasti? Sūnaus siela taip pat buvo mistiška, jis taip pat gyveno pamaldžiai ir pasyviai, bet iš viso to, ką Konsuelai papasakojo Amalija, ir iš to, ką pati per keletą pilyje praleistų dienų pamatė, jai susidarė įspūdis, kad Albertas niekada neturėjo nei patarėjo, nei vadovo, nei draugo — nieko, kas galėtų nukreipti jo vaizduotę, prislopinti audringus jausmus ir sušvelninti fanatiškai griežtą dorybingumą. Ji suprato, koks vienišas ir net svetimas jautėsi jis savo šeimoje, kuri atkakliai ginčijosi su juo arba tyliai gailėjo kaip eretiko ar pamišėlio. Ji pati pajuto lyg ir susierzinimą, kai stebėjo tą dangui skirtą begalinę, ramią maldą, kad jis padarytų tai, ką seniai turėjo padaryti žmonės: ieškoti bėglio, surasti jį, įtikinti ir grąžinti namo. Koks turėjo būti to gero, prieraišaus jaunuolio nusivylimas ir sukrėtimas, jei jis galėjo palikti savo artimuosius ir nepagalvoti, kiek baisaus nerimo ir rūpesčių kelia brangiausioms jam būtybėms.

Visų priimtas sprendimas niekada jam neprieštarauti ir baisiomis valandėlėmis dėtis ramiems tiesmukam ir sveikam Konsuelos protui atrodė esąs nusikalstamas atsainumas arba neleistina klaida. Ji juto, kad tai yra ribotų žmonių, nepakančių kitokiems tikėjimams, išdidumas ir egoizmas; jie manė, kad į dangų veda vienintelis kelias — tas, kurį griežtai parodė dvasininko ranka.

„Viešpatie! — iš visos širdies meldėsi Konsuela.— Argi tauri Alberto siela, tokia liepsninga, tokia gailestinga, nesutepta žmonių aistrų, argi Tavo akyse ji yra ne tokia vertinga kaip sielos kantrių, bet dykinėjančių žmonių, kurie pakenčia pasaulio blogį ir nesipiktina, kad teisingumas ir tiesa žemėje yra paniekinti? Ar gali būti, jog velnias būtų palenkęs savo valiai jaunuolį, kuris vaikystėje visus savo žaislus, visus savo daiktus atiduodavo varguolių vaikams, o suaugęs norėjo visus savo turtus išdalyti, kad palengvintų žmonių vargus? O jie, tie kilmingi ponai, romūs ir geraširdžiai, tuščiomis ašaromis apverkiantys žmonių nelaimes ir palengvinantys jas menkomis išmaldomis, ar jie

neapsirinka įsivaizduodami, kad savo maldomis ir klusnumu imperatoriui ir popiežiui greičiau užsitarnaus rojų negu reikšmingais darbais ir didelėmis aukomis? Ne, Albertas ne beprotis! Kažkoks vidinis balsas man sako, kad tai yra puikiausias teisuolio ir šventuolio pavyzdys iš visų gamtos sukurtųjų. Jei slogūs sapnai ir keisti šešėliai užtemdė jo protą, jei pagaliau jis yra pamišėlis, kaip jie mano, tai taip atsitiko dėl to, kad jie kvailai neįvertino jo pažiūrų, nesuprato jo ir jo širdis buvo vieniša. Aš mačiau kambarėlį, kuriame kadaise buvo užrakintas pamišėliu laikytas Tasas, ir tada pamaniau, kad galbūt neteisybė buvo įstūmusi jį į nevilti. Venecijos svetainėse ne kartą esu girdėjusi, kaip bepročiais vadindavo tuos krikščionis kankinius, dėl kurių jaudinančių istorijų vaikystėje liejau ašaras,— jų stebuklus ten laikė šarlataniškumu, o jų apreiškimus — liguistu kliedesiu. Bet kokią teisę turi tie žmonės, tas pamaldus senukas, ta drovi kanonisė, tikintys šventųjų stebuklais ir poetų genialumu,— kokią jie turi teisę paskelbti savo vaikui tokį gėdingą ir bjaurų nuosprendį, taikytiną tik pabėgėliams ir nusikaltėliams? Pamišėlis! Bet juk pamišimas — tai kažkas baisaus, atstumiančio, tai Dievo bausmė už sunkius nusikaltimus, o čia žmogus laikomas bepročiu dėl to, kad jis geras! Aš maniau, kad jeigu kas nors sugniužo nepelnytos nelaimės slegiamas, jis turi teisę būti gerbiamas ir užjaučiamas. O kas būtų, jei ir aš būčiau išprotėjusi, jei tą baisią dieną, kai pamačiau Andzoletą kitos glėbyje, būčiau ėmusi koneveikti Dievą, ar tada ir aš būčiau netekusi teisės sulaukti savo brolių krikščionių patarimų, paramos, pajusti dvasinį jų rūpinimąsi manimi? Vadinasi, jie būtų išviję mane, leidę klaidžioti vieškeliais ir tyliai galvoję: „Jai jau nebėra išsigelbėjimo, duosime jai išmaldą ir nesikalbėsime su ja — ji per daug kentėjo ir jau nebesupranta mūsų". Juk kaip tik taip čia žiūrima į vargšą grafą Albertą! Jį maitina, rengia, globoja,— žodžiu, jam numeta išmaldą — niekingą rūpinimąsi. Bet su juo niekas nesikalba: visi tyli, kai jis klausia, nuleidžia galvas arba nusisuka, kai jis mėgina kažką įrodyti. Kai jis, jausdamas vienatvės siaubą, nori dar labiau atsiskirti, jam suteikia galimybę kažkur bėgti, o patys laukia jo, Dievą meldžia išsaugoti jiems jį ir grąžinti gyvą ir sveiką, tarsi tarp jo ir tų, kuriuos jis myli, būtų didžiausias vandenynas. Tuo tarpu visi spėja, jog jis yra kažkur šalia. Mane prašo dainuoti, kad jis atsibustų, jei už kokios nors storos sienos arba netoliese kokio nors seno medžio drevėje miega letarginiu miegu. Kaip jie galėjo neperprasti to senovinio pastato paslapčių, kaip galėjo ieškodami neprisirausti iki pačių žemės gelmių? O, jei būčiau Alberto tėvo ar tetos vietoje, nepalikčiau akmens ant akmens, bet rasčiau jį! Nė vieno medžio miške neliktų, kol man atiduotų jį."

Paskendusi savo mintyse, Konsuela tylutėliai išėjo iš grafo Kristiano maldyklos ir pati nežinodama kaip aptiko duris į lauką.

Klaidžiodama po mišką, ji ieškojo gūdžiausių, neįžengiamų takelių; ji vaikščiojo viliojama romantiško, herojiško troškimo ir vilties rasti Albertą. Šis drąsus noras nebuvo susijęs su jokiomis žemomis paskatomis, jokiomis neprotingomis užgaidomis. Tiesa, Albertas užvaldė visą jos vaizduotę, jos svajas, bet ji tose negyvenomose vietose ieškojo ne jauno susižavėjusio ja gražuolio, kad susitiktų su juo tik dviese, o nelaimingo kilnaus žmogaus, kurį svajojo išgelbėti arba nors nuraminti švelniai rūpindamasi. Visai taip pat ji ieškotų seno ligoto atsiskyrėlio, kad globotų jį, arba pasiklydusio vaiko, kad grąžintų jį motinai, Ji pati dar buvo vaikas, bet joje jau budo motinystės jausmas, ir ji turėjo naivų tikėjimą, buvo labai gailestinga, entuziastiškai narsi. Kaip ir Žana d'Ark, svajojusi išlaisvinti savo tėvynę ir pasiryžusi žygdarbiui, ji svajojo visur išvaikščioti. Jai ir į galvą neatėjo, kad kas nors gali išjuokti arba pasmerkti jos sprendimą. Ji negalėjo suprasti, kaip Amalija, krauju susijusi su Albertu ir iš pradžių turėjusi vilčių laimėti jo meilę, pati nesugalvojo tokio plano ir neįvykdė jo.

Ji ėjo greitai, jokios kliūtys netrukdė jai. Šiuose tankiuose miškuose viešpatavusi tyla dabar nebekėlė liūdesio ir nebegąsdino. Smėlyje pamačiusi vilkų pėdsakus, ji nė kiek nebijojo susitikti su alkana jų ruja. Jai atrodė, kad ją valdo Dievo pirštas, darantis nepažeidžiamą. Mokėdama atmintinai Tasą (ne veltui vos ne kasnakt dainavo jį lagūnose), ji įsivaizdavo, kad eina talismano saugoma, kaip kadaise per pavojingą užkerėtą mišką ėjo kilnusis Ubaldas, kuris ieškojo Rinaldo. Lengva ir grakšti ji brovėsi per uolas ir dygliuotus brūzgynus; jos veide spindėjo slaptas išdidumas, o skruostai švelniai paraudo. Vaidindama didvyriškus vaidmenis, ji niekada nebuvo tokia puiki, tačiau šią valandėlę ji visai negalvojo apie sceną, kaip ir vaidindama joje negalvodavo apie save.

Paskendusi savo svajose ir mintyse, ji retsykiais sustodavo.

„O jeigu aš staiga sutiksiu jį,— klausė ji save,— ką jam pasakysiu, kad įtikinčiau ir nuraminčiau jį? Juk aš nieko neišmanau apie jį jaudinančias mįslingas ir aukštas materijas. Aš jas matau tik pro poezijos skraistę, truputį kilstelėtą prieš mano akis, kurias apakino nauji reginiai. Juk maža būti uoliai ir mylėti artimą — dar reikia turėti žinių ir būti iškalbiai, kad rasčiau žodžius, kuriuos vertėtų išklausyti žmogui, esančiam daug pranašesniam už mane, bepročiui, daug išmintingesniam už visus sveikai protaujančius žmones, tarp kurių gyvenau. Bet Viešpats įkvėps mane, kai ateis ta minutė, o dabar neverta galvoti, aš dar labiau susipainiosiu savo tamsumo labirintuose. Ak! Jei būčiau perskaičiusi tiek knygų apie religiją ir istoriją kaip grafas Kristianas ir kanonisė Venceslava, jei mokėčiau atmintinai visas bažnyčios taisykles ir maldas,— štai tada gal ir galėčiau tinkamai pasinaudoti jomis progai pasitaikius, bet juk aš vos ne vos su-

pratau, ir dėl to vos ne vos išmokau keletą Katekizmo vietų. O ir melstis moku tik tada, kai giedu bažnyčioje. Kad ir kaip Albertą veikia muzika, juk negalėsiu šio mokyto teologo įtikinti kokia nors muzikine fraze. Tiek to! Man regis, kad mano ryžto kupina širdis turi daugiau galios negu visos įmantrios jo artimųjų dogmos; jie labai geri ir romūs, bet kartu neryžtingi ir šalti, kaip jų šalies rūkas ir sniegas."

XXXV

Daugybę kartų dariusi lankstą ir perėjusi vingiuotus, klaidžius kalnuotoje ir nelygioje vietovėje esančio miško takelius, Konsuela atsidūrė ant kalvos, tarp uolų ir griuvėsių, kuriuos kadaise čia nuniokojo žmogaus ranka, rungtyniaudama su griaunančia laiko ranka. Tik nuolaužų kalnas stūksojo dabar ten, kur kadaise „Žiauriojo neregio" įsakymu buvo sudegintas visas kaimas. „Žiaurusis neregys" — tai garsus kalikstinų vadas Janas Žižka, kurio įpėdiniu save laikė Albertas, o gal ir iš tikrųjų jis buvo jo palikuonis. Vieną tamsią, gūdžią naktį šis nuožmus ir nepailstantis karvedys savo kariuomenei įsakė paimti šturmu Milžinų tvirtovę, tada buvusią imperatoriaus šalininkų saksoniečių rankose. Pasigirdo kareivių murmėjimas, o vienas jų, stovėjęs netoliese, tarė: „Tas prakeiktas neregys įsivaizduoja, kad visi, kaip ir jis, gali apsieiti be šviesos!" Tai išgirdęs, Žižka kreipėsi į vieną iš keturių artimiausių savo šalininkų (jie niekada nesitraukė nuo jo, laikė jo arklį už vadelių arba vairavo vežimą, teikė tikslias žinias apie vietovės topografiją ir priešo judėjimą) ir pasakė, parodydamas, kad turi puikią atmintį ir yra aiškiaregys, o tai atstoja jam regėjimą:

— Atrodo, netoli yra kaimas?

— Taip, tėve,— atsakė jam taboritų vedlys,— į dešinę nuo tavęs, ant kalvos priešais tvirtovę.

Žižka pasikvietė nepatenkintą kareivį, kurio murmėjimas patraukė jo dėmesį.

— Berniuk,— pasakė jis jam,— tu skundiesi tamsa? Tai kuo greičiausiai vyk štai į tą kaimą, kuris yra į dešinę nuo manęs ant kalvos, ir padek jį: liepsnos šviesoje mes galėsime pulti ir kautis.

Baisusis įsakymas buvo įvykdytas. Liepsnojantis kaimas apšvietė kelią šturmuojantiems taboritams. Milžinų pilis pasidavė po dviejų valandų, ir Žižka užėmė ją. Kai prašvito, Žižka buvo pranešta, kad tarp apdegusių kaimo griuvėsių, pačioje kalvos viršūnėje, kur kareiviai išvakarėse stebėjo apsiaustųjų veiksmus, liko sveikas ir su lapais jaunas, bet jau stiprus ąžuolas, vienintelis visoje apylinkėje. Matyt, nuo liepsnos jį išgelbėjo šaknis maitinantis šulinio vanduo.

— Aš gerai žinau tą šulinį,— atsakė Žižka,— prakeikti to kaimo gyventojai dešimt mūsiškių įmetė į jį, ir po to šulinį dengiantis akmuo nė karto nebuvo pajudintas. Tegul jis ten pasilieka ir būna antkapiniu paminklu. Mes juk ne iš tų, kurie tiki, kad klydinėjančias mirusiųjų sielas nuo rojaus vartų nuvys Romos globėjas Petras raktininkas, kurį jie padarė šventuoju, — nuvys tik dėl to, kad jų kūnai pūva Baalio žynių nepašventintoje žemėje. Tegul mūsų brolių kaulai ramiai ilsisi tame šulinyje,— jų sielos gyvos, jos jau atgijo kituose kūnuose, ir tie kankiniai, nors mes jų ir nepažįstame, kaunasi tarp mūsų. Kaimo gyventojai susilaukė pelnyto atpildo. O ąžuolas gerai padarė, kad pasišaipė iš gaisro: jo laukia garbingesnė ateitis negu savo šešėliu dengti netikinčiuosius. Mums reikia kartuvių — štai mes jas ir radome. Atveskite man dvidešimt augustinų vienuolių, kuriuos vakar paėmėme vienuolyne ir kurie taip nenoriai eina paskui mus. Pakabinkime juos aukščiau ant šio puikaus ąžuolo šakų! Toks papuošimas tikrai grąžins jam sveikatą.

Pasakyta — padaryta. Nuo to laiko ąžuolas vadinamas „Husitu", akmuo ant šulinio — „Siaubo uola", o apleistoji kalva, kur buvo sugriautas kaimas,— „Šrekenšteinu".

Konsuelai šią niūrią istoriją labai smulkiai buvo papasakojusi baronaitė Amalija. Kadangi šią vietą buvo mačiusi tik iš tolo, ir tai tik naktį važiuodama į pilį, ji nebūtų pažinusi jos, jei, pažvelgusi į kelią kertančios griovos dugną, nebūtų pamačiusi didžiulių žaibo suskaldyto ąžuolo nuolaužų. Niekas iš kaimo gyventojų ar pilies tarnų iki šiol nesiryžo nei sukapoti jų, nei išvežti iš čia. Praslinko šimtmečiai, o šis siaubo paminklas, Jano Žižkos amžininkas, vis dar kėlė žmonėms didžiulę prietaringą baimę.

Alberto regėjimai ir pranašystės šią tragišką vietą darė dar labiau jaudinančią. Ir staiga nusikamavusi Konsuela, netikėtai viena atsidūrusi ant Siaubo uolos ir net atsisėdusi čia, pajuto, kad netenka narsos. Juk ne tik Albertas, bet ir visi vietiniai kalnų gyventojai tikino, kad baisios šmėklos tikrai čia pasirodo ir veja drąsius medžiotojus, kurie braunasi medžioti laukinių žvėrių. Štai kodėl ši kalva, nors ir esanti visai netoli pilies, buvo saugi vilkų ir kitų grobuonių slėptuvė, gelbėjusi juos nuo barono bei jo šunų. Ramusis Fydrichas nelabai tikėjo galimybe susitikti su velniu ir net mielai būtų pasigalynėjęs su juo, bet, savotiškai prietaringas, jis buvo įsitikinęs, kad ši vieta gali pražudyti jo šunis, užtraukti jiems nežinomas, neišgydomas ligas. Keleto iš jų jis neteko tik dėl to, kad leido atsigerti švariuose upeliuose, susidariusiuose iš požeminių versmių, kurios veržėsi iš kalvos ir galbūt susisiekė su senovės husitų kapo — uždengto šulinio vandeniu. Ir vos pinčeris Pankenas ar skalikas Safyras imdavo lakstyti aplink Šrekenšteiną, baronas iš visų jėgų sušvilpdavo ir tučtuojau šaukdavo juos atgal.

Susigėdusi savo bailumo, Konsuela sau pasakė, kad įveiks jį, ir nutarė dar truputį pasėdėti ant lemtingojo akmens, o paskui lėtai nueiti nuo jo, kaip per tokį išbandymą ir dera santūriam žmogui. Bet atitraukusi akis nuo suanglėjusio ąžuolo, kurio nuolaužos mėtėsi gilios griovos dugne už dviejų šimtų žingsnių nuo jos, ir apsidairiusi, ji staiga pamatė, kad ant Siaubo uolos yra ne viena, kad kažkokia keista figūra tyliai atsisėdo šalia jos.

Tai buvo būtybė didele apvalia galva, uždėta ant bjauraus, lieso ir sulinkusio kaip žiogo kūno. Ji buvo apsivilkusi kažkokį keistą ilgą platų drabužį, netvarkingą ir net purviną, nebūdingą jokiai šaliai ir jokiai epochai. Tačiau ši figūra, nors ir savotiška ir taip netikėtai atsiradusi, visai nebuvo baisi ar priešiška. Drovi, maloni šypsena žaidė storose paikos būtybės lūpose, ir kažkokia vaikiška išraiška švelnino beprotybę, kurią liudijo blausus, bukas žvilgsnis ir skubūs judesiai. Viena su pamišėliu atsidūrusi tokioje vietoje, kur, žinoma, niekas neateitų į pagalbą, Konsuela ne juokais išsigando, nors beprotis be paliovos lankstėsi ir geraširdiškai juokėsi. Kad jo nesuerzintų, ji nutarė atsakyti į jo sveikinimus ir linkčiojimus, bet tuoj pat skubiai atsistojo ir išbalusi, virpėdama iš baimės nuėjo tolyn.

Pamišėlis nėjo iš paskos ir nieko nedarė, kad grąžintų ją. Jis tik užlipo ant Siaubo uolos ir, akimis sekdamas tolstančią Konsuelą, vis dar mojavo jai kepure, šokinėjo, darė visokiausius judesius rankomis ir kojomis ir visą laiką vapeno kažkokį merginai nesuprantamą čekišką žodį. Šiek tiek nutolusi nuo jo ir vėl padrąsėjusi, Konsuela atsigręžė, kad gerai apžiūrėtų jį ir išgirstų. Ji jau sau priekaištavo, kad išsigando vieno iš tų nelaimingųjų, kurių visada taip gailėjo; vos prieš valandėlę ji taip piktinosi kitais žmonėmis, kurie niekina juos, yra abejingi jiems. „Jis yra geraširdis beprotis, — nutarė ji,— gal net jis išprotėjo iš meilės. Tik ant tos prakeiktos uolos, prie kurios niekas nedrįsta prieiti ir kur demonai ir vaiduokliai yra žmoniškesni už žmones, nes neveja šalin ir nedrumsčia jo linksmumo,— tik čia jis gali pasislėpti nuo tokių pat kaip jis nejautrumo ir paniekos. Bėdžiau žila barzda ir susimetęs į kuprą, tu juokiesi ir paikioji kaip mažas vaikas. Tikrai, Viešpats saugo ir laimina tave bedalį, jei siunčia linksmų minčių, o ne padarė įtūžusiu žmonių priešu, kokiu turėjai teisę tapti."

Pamatęs, kad ji sulėtino žingsnį, ir tarsi supratęs geranorišką jos žvilgsnį, pamišėlis labai greitai ėmė kalbėti su ja čekiškai. Jo balsas buvo nuostabiai malonus, melodingas, visiškai neatitinkantis bjaurios išvaizdos. Nesupratusi jo, Konsuela pamanė, jog reikia duoti jam išmaldą, ir, išėmusi iš kišenės monetą, padėjo ant didelio akmens, bet pirma pakėlė ranką, kad jis matytų, kur ji ją deda. Tačiau pamišėlis ėmė dar labiau kvatoti ir, trindamas rankas, pasakė jai darkyta vokiečių kalba:

— Be reikalo, be reikalo... Zdenkai nieko nereikia. Zdenka laimingas, labai laimingas! Zdenka turi paguodą, paguodą, paguodą...

Paskui, tarsi prisiminęs seniai ieškotą žodį, jis džiugiai sušuko visiškai aiškiai, nors ir labai netaisyklingai tardamas:

— Consuelo, Consuelo, Consuelo de mi alma!

Apstulbusi Konsuela sustojo ir kreipėsi į jį taip pat ispaniškai.

— Kodėl tu mane taip vadini? — sušuko ji.— Kas tau pasakė šį vardą? Ar tu supranti kalbą, kuria su tavimi šnekuosi?

Veltui laukė Konsuela atsakymo į visus tuos klausimus — pamišėlis tik šokinėjo trindamas rankas, kaip labai savimi patenkintas žmogus. Kol iki jos skriejo jo balsas, ji girdėjo, kaip jis įvairiausiai kartojo jos vardą, juokdamasis ir džiugiai šūkčiodamas kaip mokytas paukštis; kuris tai lyg šaipydamasis taria išmoktą žodį, tai čiulba.

Grįždama į pilį, Konsuela visaip spėliojo.

„Kas galėjo išduoti mano inkognito paslaptį? — klausė ji save.— Pirmas pasitaikęs laukinis žmogus, sutiktas toje dykynėje, šaukia mane mano tikruoju vardu! Gal šis pamišėlis yra matęs mane kur nors anksčiau? Tokie žmonės paprastai gyvena klajokliškai; jis galėjo būti Venecijoje ir ten pamatyti mane."

Bet veltui ji stengėsi atgaivinti atmintyje veidus visų elgetų ir valkatų, kuriuos buvo įpratusi nuolat matyti krantinėse ir Švento Morkaus aikštelėje,— Siaubo uolos pamišėlio veido tarp jų nebuvo.

Tačiau kai jau ėjo pakeliamuoju tiltu, jai į galvą dingtelėjo labiau motyvuota ir įdomesnė spėlionė. Ji nutarė patikrinti savo įtarimus ir tyliai pasveikino save, kad pasivaikščiojimas nebuvo visai tuščias.

XXXVI

Kai džiugių vilčių kupina Konsuela vėl atsidūrė susikrimtusios ir nešnekios šeimos draugijoje, ji ėmė sau priekaištauti, kad slapčiomis taip griežtai smerkė šių didžiai nusiminusių žmonių nejautrumą. Grafas Kristianas ir kanonisė beveik nevalgė pusryčių, kapelionas taip pat neišdrįso rodyti savo apetito; Amalija, matyt, buvo labai prastos nuotaikos. Kai visi pakilo nuo stalo, senasis grafas priėjo prie lango, pažiūrėjo į smėliu pabarstytą takelį, einantį nuo upės, kuriuo galėjo grįžti Albertas, ir, minutėlę pastovėjęs, liūdnai palingavo galvą, tarsi sakydamas: „Dar viena diena, kuri prastai prasidėjo ir taip pat prastai baigsis".

Konsuela mėgino išblaškyti juos ir klavesinu pagrojo vieną naujausių Porporos bažnytinių kūrinių, kurių paprastai visi klausydavosi ypač žavėdamiesi ir įdėmiai. Ji kentėjo, kad, matydama juos tokius prislėgtus, negali atskleisti jiems savo vilčių. Bet kai grafas pasiėmė knygą, o kanonisė, sėdusi siuvinėti, pasikvie-

tė ją prie savo siuvinėjimo rėmelių, norėdama pasitarti, kokiais kryžiukais — baltais ar žydrais — siuvinėti rašto vidurį, visos Konsuelos mintys nejučia nukrypo į Albertą. Gal jis iš nuovargio ir bado miršta kur nors miške ir, neturėdamas jėgų rasti kelią, guli ant šalto akmens, užkluptas letarginio miego; o tuo metu, kai jam gresia pavojus tapti vilkų ir gyvačių auka, po mikliais ir nepailstančiais romiosios Venceslavos pirštais audinyje skleidžiasi daugybė puikių gėlių, kurias retsykiais suvilgo slapčiomis nuriedėjusi ašara.

Kai tik Konsuelai pavyko užkalbinti suirzusią Amaliją, ji paklausė, kas tas keistai apsirengęs beprotis, kuris klaidžioja apylinkėse ir, susitikęs su žmonėmis, juokiasi kaip vaikas.

— A, tai Zdenka! — atsakė Amalija.— Argi jūs jo dar nematėte, kai eidavote pasivaikščioti? Jis nuolat visur slankioja, nes yra benamis.

— Šįryt aš jį pirmą kartą pamačiau,— atsakė Konsuela,— ir nutariau, kad jis yra nuolatinis Šrekenšteino gyventojas.

— Tai štai kur jūs jau spėjote nulėkti anksti rytą! Aš pradedu manyti, mieloji Nina, kad ir jūs nesate viso proto: paryčiais vienai nuklysti į tas negyvenamas vietas, kur galima sutikti ką nors blogesnį už nepavojingą kvailelį Zdenką!

— Pavyzdžiui, alkaną vilką? — šypsodamasi tarė Konsuela.— Man atrodo, barono, jūsų tėvo, karabinas padarė saugią visą apylinkę.

— Svarbu ne vien laukiniai žvėrys,— atsakė Amalija.— Mūsų vietovės nėra tokios saugios, kaip jūs manote: čia pilna pikčiausių pasaulyje padarų — plėšikų ir valkatų. Neseniai pasibaigę karai nuskurdino daugybę žmonių ir atsirado daug elgetų, kurie įprato išmaldos prašyti su pistoletu rankoje. Be to, čia dar bastosi devynios galybės Egipto čigonų. Prancūzijoje mums daro garbę ir vadina juos „bohemiečiais", tarsi tie žmonės būtų kilę iš mūsų kalnų, kuriuos jie užplūdo vos atsidūrę Europoje. Iš visur vejami, visų atstumti, jie būna bailūs ir labai malonūs susitikę su ginkluotu žmogumi, bet gali būti labai įžūlūs tokiai gražiai merginai kaip jūs, ir aš bijau, kad jūsų pomėgis leistis į rizikingus pasivaikščiojimus nesukeltų daugiau pavojaus negu galima tokiai protingai būtybei, kokią vaizduoja mieloji Porporina.

— Mieloji baronaitė,— papriešta ravo Konsuela,— nors jūs ir manote, jog vilko dantys yra menkas pavojus, palyginti su kitais man gresiančiais, bet prisipažįstu, kad vilkų vis dėlto bijau kur kas labiau negu čigonų. Čigonai — seni mano pažįstami; ir apskritai — argi galima bijoti silpnų, vargingų, persekiojamų žmonių? Man atrodo, aš visada mokėsiu pakalbėti su jais taip, kad pelnyčiau jų pasitikėjimą ir simpatiją. Kad ir kokie jie atgrasūs, apiplyšę, niekinami, aš negaliu nejausti jiems didžiausio gailesčio.

— Bravo, mano mieloji! — sušuko Amalija vis labiau irzdama.— Jūs, pasirodo, kaip ir Albertas, mylite elgetas, plėšikus, pamišėlius, ir visai nenustebsiu, jei vieną gražų rytą pamatysiu, kaip jūs vaikštinėjate su mieluoju Zdenka, remdamasi, kaip ir Albertas, į jo gana purviną ir mažai patikimą ranką.

Šie žodžiai Konsuelai buvo šviesos blykstelėjimas, kurio ieškojo nuo pat pokalbio su Amalija pradžios, ir dėl to ji susitaikstė su kandžiu pašnekovės tonu.

— Vadinasi, grafas Albertas draugauja su Zdenka? — paklausė ji patenkinta ir net nemėgindama to slėpti.

— Tai jo artimiausias, brangiausias bičiulis,— niekinamai šypsodamasi atsakė Amalija,— jo palydovas per pasivaikščiojimus, jo paslapčių patikėtinis ir, kaip kalbama, jo santykių su velniu tarpininkas. Tik Zdenka ir Albertas drįsta bet kada eiti ant Siaubo uolos ir ten svarstyti absurdiškiausius religijos klausimus. Tik Albertas ir Zdenka nesigėdi sėdėti ant žolės su čigonais, kai šie sustoja poilsiui mūsų eglių paunksmėje, ir dalytis su jais šlykščiu valgiu, kurį šie žmonės taiso savo mediniuose dubenėliuose. Jie tai vadina „komunijos priėmimu", ir, žinoma, „komunijos priėmimai" čia būna įvairūs. Ką ir sakyti, geras vyras, geras mylimasis bus mano pusbrolis Albertas, kai ta pačia ranka, kurią ką tik spaudė maru užsikrėtusio čigono ranką, paims sužadėtinės ranką ir priglaus ją prie lūpų, neseniai gėrusių vyną iš vienos taurės su Zdenka!

— Gal visa tai, ką jūs kalbate, ir įdomu,— tarė Konsuela,— bet aš ničnieko nesuprantu!

— Taip yra dėl to, kad jūs nesidomite istorija,— papriešta-ravo Amalija,— ir nelabai klausėtės, ką jums pasakojau apie husitus ir protestantus. Kiek dienų plėšiausi, kad moksliškai paaiškinčiau savo pusbrolio paslaptingą elgesį ir keistas religines apeigas! Argi aš jums nesu sakiusi, kad didysis skilimas tarp husitų ir katalikų bažnyčios įvyko dėl dviejų komunijos formų? Bazelio susirinkimas nutarė, kad duoti pasauliečiams Kristaus kraujo vyno pavidalu yra šventybės išniekinimas (nuostabi išvada!), nes tas, kuris valgo jo kūną, kartu geria ir jo kraują! Suprantate?

— Man atrodo, kad susirinkimo tėvai patys gerai nesuprato vieni kitų,— tarė Konsuela.— Kad būtų logiški, jie turėjo pasakyti, jog nereikia komunijos teikti vyno pavidalu, bet kodėl tai yra „šventybės išniekinimas", jei, valgydami duoną, geria ir kraują?

— Reikalas tas, kad husitai troško kraujo, ir susirinkimo tėvai tai puikiai suprato. Jie taip pat troško šių žmonių kraujo, bet išsiurbti jį norėjo aukso pavidalu. Romos bažnyčia visada jautė alkį ir troškulį ir visada pasisotindavo tautų gyvybės syvais, varguolių darbu ir prakaitu. Varguoliai sukilo ir susigrąžino savo kraują ir prakaitą — vienuolynų brangenybes ir vyskupų mitras. Štai ir visa kivirčo esmė, bet, kaip jums jau sakiau,

prie to dar prisidėjo nacionalinės nepriklausomybės troškimas ir neapykanta svetimšaliams. Nesutarimai dėl šventosios komunijos buvo tarsi kovos vėliava. Roma ir jos kunigai bažnyčiose naudojo auksines taures su brangakmeniais, o husitai, kaip ir neturtingi apaštalai,— medines; taip jie protestavo prieš katalikų bažnyčios prabangą. Štai kodėl Albertas, įsikalęs į galvą, kad taps husitu, nors dabar, tiesą sakant, visa tai nebeturi jokios prasmės ir jokios reikšmės, ir įsivaizdavo, jog tikrąjį Jano Huso mokymą išmano geriau negu pats Janas Husas, todėl sugalvoja įvairiausių komunijos formų ir pats priima komuniją prie vieškelių su visokiais stabmeldžiais, elgetomis ir silpnapročiais. Juk husitų manija buvo priimti komuniją bet kuriuo metu, bet kurioje vietoje ir su visais.

— Visa tai labai keista,— atsakė Konsuela,— ir, manau, grafo Alberto elgesį galima paaiškinti tik egzaltuotu patriotizmu, kuris, pripažįstu, jau virsta tikru kliedėjimu. Idėja gal ir turininga, bet formos, kurias jis jai suteikia, man atrodo esančios pernelyg vaikiškos tokiam rimtam ir išsilavinusiam žmogui. Argi tikroji komunija nėra išmaldos kūrimas? Ką reiškia tuščios, atgyvenusios apeigos, tikriausiai nesuprantamos ir tiems, kuriuos jis verčia dalyvauti jose?

— Išmaldas Albertas dosniai dalija, ir tik duok jam valią, iš jo turto labai greitai nieko neliks. Tiesą sakant, man labai norėtųsi, kad jis ištirptų jo elgetų rankose.

— Kodėl gi?

— O todėl, kad mano tėvas tada atsisakytų minties praturtinti mane, ištekindamas už to velnių apsėstojo. Noriu jums pasakyti, mieloji Porporina,— pridūrė Amalija gana piktai,— kad mano šeima dar neatsisakė šio patrauklaus plano. Tomis dienomis, kai mano pusbrolio smegenys buvo kiek prašviesėjusios, tarsi saulės spindulys būtų akimirką švystelėjęs pro juodus debesis, tėvas vėl atkakliau spaudė mane negu galėjau iš jo tikėtis. Mes smarkokai susibarėme, ir po to, kaip matyti, buvo nutarta pamėginti įveikti mane nuobodžiu įkalinimu, kaip tvirtovė įveikiama badu. Taigi, jei aš nusilpsiu, jei neteksiu jėgų ir nepakelsiu spaudimo, turėsiu tekėti už Alberto, ir tekėti prieš jo valią, prieš savo valią ir prieš trečios būtybės norą — ji apsimeta, kad visa tai jai nesvarbu.

— Na štai,— atsakė Konsuela juokdamasi,— aš laukiau tos kandžios pašaipos, ir, žinoma, jūs šįryt malonėjote su manimi kalbėtis tik dėl to, kad galėtumėte man įgelti. Aš mielai ją priimu, nes šioje mažoje komedijoje, pakuždėtoje pavydo, matau jūsų prieraišumo grafui Albertui pėdsakus, ir, be to, tas pavydas yra kur kas karštesnis negu norite prisipažinti.

— Nina! — ryžtingai sušuko jaunoji baronaitė.— Jeigu taip manote, esate visai neįžvalgi, o jei jums malonu tai matyti, vadinasi, menkai mane mylite. Tiesa, aš savavališka, galbūt išdidi, bet atvira. Jau jums sakiau, kad pirmenybė, kurią jums atiduo-

da Albertas, mane nuteikia visai ne prieš jus, o prieš jį. Ji žeidžia mano savimeilę, bet kartu teikia vilties, kad išsipildys mano noras. Man norėtųsi, kad dėl jūsų jis padarytų ką nors beprotiška. Tada aš nebebūčiau suvaržyta ir galėčiau, nebesigailėdama jo, parodyti pasišlykštėjimą, kurį ilgai mėginau įveikti, bet galiausiai pajutau jau be jokio gailesčio ar meilės šešėlio.

— Duok Dieve,— romiai atsakė Konsuela,— kad jūsų žodžiai būtų pykčio protrūkio padarinys ir netiesa! Antraip tai būtų labai rūsti tiesa ir, be to, labai žiauraus žmogaus lūpose.

Amalijos kandumas ir karščiavimasis per pokalbį nepadarė didelio įspūdžio kilniai Konsuelos širdžiai. Jau po kelių minučių visos jos mintys vėl buvo sutelktos į tai, kaip grąžinti Albertą jo šeimai, ir ši svajonė teikė naivaus džiugesio monotoniškam jos gyvenimui. Ji jai buvo tiesiog būtina, kad išvengtų gresiančio ilgesio — negalės, visiškai nepažįstamos ir nebūdingos veikliai ir darbščiai jos natūrai,— negalės, kuri galėjo tapti jai pražūtinga. Juk pasibaigus ilgai nuobodžiai pamokai su neklusnia ir neatidžia mokine jai nieko kito nebelikdavo, kaip lavinti savo balsą ir tyrinėti senuosius meistrus. Bet ir ši jai niekada neatsibosdavusi paguoda labai dažnai būdavo negalima: nieko nenusitverianti, nenurimstanti Amalija nuolat įsiveržd avo į jos kambarį ir savo tuščiais klausimais ir nevykusiomis pastabomis trukdydavo užsiėmimams. Kiti šeimos nariai buvo nepaprastai niūrūs. Jau praslinko penkios kankinančios dienos, o jaunasis grafas vis nesirodė, ir kasdien didėjo dėl to atsiradęs slogutis ir liūdesys.

Kartą po pietų sode vaikštinėdama su Amalija, Konsuela kitapus griovio, skyrusio jas nuo laukų, staiga pamatė Zdenką. Atrodė, jis kalbėjo pats su savimi, ir, sprendžiant iš intonacijos, pasakojo sau kažkokią istoriją. Konsuela sustabdė savo palydovę ir paprašė ją išversti, ką ši keista būtybė kalbėjo.

— Kaip aš galiu versti beprasmiškus paistalus, kur nėra jokio nuoseklumo? — gūžtelėjusi pečiais, atsakė Amalija.— Na, gerai, štai ką jis vapėjo, jei jums taip norisi žinoti: „Kartą buvo didelis kalnas, visai baltas, visai baltas, greta jo — didelis kalnas, visai juodas, visai juodas, ir greta — dar vienas didelis kalnas, visai raudonas, visai raudonas..." Na, ar tai jums labai įdomu?

— Galbūt, jei žinočiau tęsinį. Ak! Kažin ką atiduočiau, kad suprasčiau čekiškai! Aš noriu išmokti šią kalbą!

— Tai nėra tokia lengva kalba kaip italų ir ispanų, bet jūs esate tokia stropi, kad jei imsitės, tikriausiai ją išmoksite. Jeigu jums tai suteiks malonumo, aš pamokysiu jus.

— Jūs būsite tiesiog angelas! Bet tik su sąlyga, kad mokytoja jūs būsite kantresnė negu mokinė. O ką Zdenka sako dabar?

— Dabar kalbasi jo kalnai: „Kodėl, raudonas kalne, visai raudonas, sugniužinai juodą kalną, visai juodą? O tu, baltas

kalne, visai baltas, kodėl leidai sugniužinti juodą kalną, visai juodą?"

Čia Zdenka uždainavo silpnu, pašvagždusiu balsu, bet taip nuoširdžiai ir jausmingai, kad Konsuela susigraudino iki sielos gelmių.

Jo daina buvo tokia:

„Kalnai juodieji ir kalnai baltieji, daug vandens jums reikės iš raudonojo kalno, kad išskalbtumėte savo rūbus.

Jūsų rūbai, juodi nuo nusikaltimų ir balti nuo dykavimo, jūsų rūbai, sutepti melu, jūsų rūbai, spindintys puikybe.

Bet štai jie išskalbti, kaip reikiant išskalbti, abu jūsų rūbai, nenorėję pakeisti savo spalvos. Štai jie susidėvėję, visai susidėvėję, jūsų rūbai, nenorėję vilktis keliu!

Štai visi kalnai raudoni, visai raudoni. Reikia visų dangaus vandenų, visų dangaus vandenų, kad juos nuplautų."

— Kas tai? Improvizacija ar senovinė liaudies daina? — paklausė Konsuela savo draugę.

— Kas gali tai žinoti? — atsakė Amalija.— Juk Zdenka — nenuilstantis improvizatorius ir labai talentingas liaudies dainininkas. Mūsų valstiečiai labai mėgsta jo dainavimą, o jį laiko šventuoju, manydami, kad jo beprotybė — ne įgimta nelaimė, o dangaus dovana. Jie jį maitina, rūpinasi juo; jei tik jis panorėtų, gautų geriausią būstą ir būtų geriau už visus aprengtas. Visi vienas per kitą stengiasi įsivilioti jį į savo namus: juk manoma, kad jis atneša laimę ir lemia sėkmę. Dangų aptraukia debesys, bet vos pasirodo Zdenka, visi lengviau atsikvepia ir kartoja: „Viskas gerai! Čia krušos nebus!" Jei derlius prastas — prašo Zdenką padainuoti, o kadangi savo dainose jis visada pranašauja derlingus ir turtingus metus, tai visi guodžiasi ir laukia geresnės ateities. Bet gyventi Zdenka pas nieką nenori. Iš prigimties jis yra valkata, ir jį traukia į miškų tankynę. Taip ir nežinoma, kur jis nakvoja, kur slepiasi nuo šalčio ir audrų. Per dešimt metų nė karto niekas nematė, kad jis būtų ėjęs į kokius nors namus, išskyrus Milžinų pilį; jis tvirtina, kad visuose apylinkės namuose — jo protėviai ir kad jam yra uždrausta rodytis jiems. O Albertą jis lydi iki pat jo kambario; jis jam ištikimas ir nuolankus kaip Cinabras. Albertas — vienintelis žmogus, kuriam paklūsta ši laukinė, nepriklausoma būtybė, ir jis gali vienu žodžiu nuslopinti neišsenkamą Zdenkos linksmumą, nutraukti nesibaigiančias jo dainas, nesiliaujantį plepėjimą. Šnekama, jog kadaise Zdenka turėjęs puikų balsą, bet pertempęs jį plepėdamas, dainuodamas ir juokdamasis. Jis ne vyresnis už Albertą, bet atrodo kaip penkiasdešimtmetis. Jiedu buvo vaikystės draugai; tada Zdenka dar buvo tik pusprotis. Jis iš senos giminės; vienas iš jo protėvių net buvo gerai žinomas per husitų karą. Kadangi jaunystėje Zdenka turėjo gerą atmintį ir apskritai buvo gabus, tėvai, atsižvelgdami į silpną jo sveikatą, nutarė padaryti jį vienuoliu. Ilgai jį matydavo vilkintį kažkokio skurdaus

ordino vienuolyno brolio rūbą. Bet priversti jį paklusti vienuolyno taisyklėms taip ir nepavyko: kai, būdavo, jį kartu su vienu iš vienuolių siunčia apeiti apylinkę ir surinkti aukas, o su jais — asilą, apkrautą tikinčiųjų dovanomis, jis staiga palikdavo ir krepšį, ir asilą, ir vienuolį ir ilgam dingdavo miškuose. Kai Albertas leidosi kelionėn, Zdenka visiškai puolė į nevilтį, nusivilko vienuolio rūbą, pabėgo iš vienuolyno ir tapo tikru valkata. Jo melancholija po truputį išsisklaidė, bet proto pragiedruliai, kartais nušvisdavę jo nesveikose smegenyse, dingo visiems laikams. Jo kalba tapo nerišli, atsirado nesuprantamų keistenybių — žodžiu, jis visai išprotėjo. Bet kadangi jis visada blaivus, padorus ir taikingas, jį veikiau galima laikyti idiotu, o ne pamišėliu. Mūsų valstiečiai jį vadina ne kitaip kaip „nevispročiu".

— Viskas, ką jūs papasakojote apie šį nelaimingą žmogų, kelia simpatiją jam,— tarė Konsuela.— Aš norėčiau su juo pasikalbėti. Ar jis bent kiek kalba vokiškai?

— Jis supranta tą kalbą ir net truputį šneka ja, bet, kaip ir visi čekų valstiečiai, nekenčia jos. Be to, jūs pati matote: jis taip įsisvajojęs, kad vargu ar atsakytų, jei jį ko nors paklaustumėte.

— Tada pamėginkite užšnekinti jį jo gimtąja kalba ir atkreipti jo dėmesį,— pasakė Konsuela.

Amalija keletą kartų pašaukė Zdenką čekiškai, paklausė, kaip jo sveikata ir ar jam ko nors nereikia, bet jai taip ir nepasisekė nei priversti jį pakelti iki žemės nuleistą galvą, nei atitraukti nuo žaidimo akmenukais. Jų jis turėjo tris: baltą, juodą ir raudoną. Jis paeiliui mėtė akmenis, stengdamasis vienu numušti kitus du, ir labai džiaugėsi, kai jie nukrisdavo.

— Jūs matote, tai beprasmiška,— pasakė Amalija.— Jei nėra alkanas ir neieško Alberto, jis niekada su mumis nesikalba. Ir vienu, ir kitu atveju jis ateina prie pilies vartų. Jei jis tik alkanas, jam atnešama tai, ko prašo, jis padėkoja ir nueina. O jei jis nori matyti Albertą, tai įeina į pilį, pasuka jo kambario link ir beldžiasi į duris, kurios jam visada atvertos. Jis ten praleidžia ištisas valandas — ramiai, tyliai, kaip baikštus vaikas, jei Albertas dirba; linksmai ir gyvai plepėdamas, kai šis nusiteikęs klausytis jo. Matyt, Zdenka mano mielojo pusbrolio niekada nevargina, ir šiuo atžvilgiu jis laimingesnis už visus mus, jo šeimos narius.

— O kai grafas Albertas dingsta, kaip, pavyzdžiui, dabar, argi Zdenka, kuris taip karštai jį myli, Zdenka, puolęs į nevilтį, kai grafas išvyko į kelionę, Zdenka, neatskiriamas jo draugas,— argi jis tada nebūna sunerimęs?

— Nė kiek. Tokiais atvejais jis tvirtina, kad Albertas išvyko pasisvečiuoti pas poną Dievą ir greitai grįš. Tą patį jis kalbėjo ir tada, kai galiausiai susitaikstė su Alberto kelione Europoje.

— O ar jūs, brangioji Amalija, neįtariate, kad Zdenka galbūt turi daugiau pagrindo negu jūs visi būti ramus? Ar jums nie-

kada nėra dingtelėję į galvą, kad Albertas yra atskleidęs Zdenkai savo paslaptį ir kad jo priepuolių arba letarginio miego metu Zdenka jį saugo?

— Taip, mums buvo atėjusi tokia mintis, ir mes ilgai stebėjome jo veiksmus, bet jis, kaip ir jo globėjas Albertas, negali pakęsti, kai yra sekamas. Gudresnis už šunų persekiojamą lapę, jis kaskart įsigudrindavo visus apgauti, visus suklaidinti, panaikinti visus pėdsakus. Matyt, jis, kaip ir Albertas, sugeba tapti nematomas, kada tik panori. Yra buvę atvejų, kai jis visų akivaizdoje pradingdavo, tarsi skradžiai žemės prasmegdavo, arba būdavo apgaubiamas neperregimo debesies. Bent jau taip tvirtina mūsų tarnai ir pati tetulė Venceslava: kad ir kokia pamaldi, ji beveik taip pat kaip ir jie įsivaizduoja šėtono valdžią.

— O jūs, mieloji baronaite? Juk jūs negalite tikėti tokiomis nesąmonėmis?

— Aš esu tokios pat nuomonės kaip ir dėdė Kristianas. Jis mano, kad jei Albertui paslaptingai dingti padeda tik tas pamišėlis, tai labai pavojinga pašalinti jį, ir mes, sekdami Zdenką ir sunkindami jo veiksmus, rizikuojame palikti Albertą daugeliui valandų ir dienų be priežiūros ir net be maisto, kurį jis gali gauti per Zdenką. Bet, dėl Dievo meilės, mieloji Nina, pakeiskime pokalbio temą! Gana kalbėti apie tą idiotą! Jis toli gražu manęs taip nedomina kaip jus. Man baisiausiai atsibodo visi jo pasakojimai ir visos dainos, o nuo jo gergždžiančio balso man tiesiog ausis užsikimšti norisi.

— Aš labai stebiuosi,— pasakė Konsuela, paklusdama ją vedančiai draugei,— kad jūs nepastebite nepaprasto jo balso grožio. O man jo balsas, kad ir koks silpnas, daro didesnį įspūdį negu garsiausių dainininkų balsai.

— Taip yra dėl to, kad jums atsibodo grožis ir jus vilioja kažkas nauja.

— Kalba, kuria jis dainuoja, nepaprastai švelni,— atkakliai gynė Konsuela,— ir jūs klystate jo melodijas laikydama monotoniškomis; atvirkščiai, jos yra labai originalios ir kerinčios.

— Tik ne man! Tos melodijos man siaubingai įkyrėjo. Iš pradžių mane domino jo dainų turinys, kaip ir vietos gyventojai, aš maniau, kad tai yra senovinės liaudies dainos, įdomios istoriniu požiūriu, bet jis kaskart kitaip dainuoja jas, taigi jos turbūt yra improvizacija. Ir netrukus nusprendžiau, jog neverta jų klausytis, nors mūsų kalniečiai ir įsivaizduoja, kad jose glūdi kažkokia simbolinė prasmė.

Kai tik Konsuelai pavyko atsikratyti Amalijos, ji nubėgo į sodą ir rado Zdenką sėdintį toje pačioje vetoje, ant griovio krašto, vis dar įsitraukusį į tą patį žaidimą. Įsitikinusi, kad nelaimingasis slapta palaiko ryšius su Albertu, ji spėjo vogčiomis nubėgti į bufetinę ir išsinešti kruopmilčių ir medaus pyragėlį — pačios kanonisės kūrinį: ji įsidėmėjo, kad Albertas, kuris apskritai valgė labai mažai, mieliau pasirinkdavo — tikriausiai negal-

vodamas — šį valgį, kurį teta sūnėnui ypač atsidėjusi ruošdavo. Konsuela suvyniojo pyragėlį į baltą nosinaitę ir, norėdama permesti jį per griovį Zdenkai, pašaukė jį. Kadangi jis, matyt, nebuvo nusiteikęs klausytis jos, ji prisiminė, su kokiu užsidegimu jis šūkčiojo jos vardą, ir ištarė jį garsiai, pirmiausia vokiškai. Zdenka, rodės, išgirdo ją, bet, tą minutėlę būdamas melancholiškai nusiteikęs, nežiūrėdamas į ją palingavo galvą ir atsidusęs pakartojo taip pat vokiškai: „Paguoda, paguoda", tarsi sakytų: „Paguodos aš nebesitikiu".

— Konsuela,— tada ištarė jauna mergina, norėdama pažiūrėti, ar jos ispaniškas vardas nesukels Zdenkai to džiaugsmo, kurį jis rodė šįryt kartodamas jį.

Zdenka tučtuojau liovėsi žaidęs akmenukais ir džiugus, spinduliuojantis ėmė straksėti ir šokinėti, mėtydamas į orą kepurę, tiesdamas jai per griovį rankas ir kartu kažką gyvai murmendamas čekiškai.

— Albertas! — vėl sušuko Konsuela ir numetė jam pyragėlį.

Zdenka juokdamasis pakėlė jį neišskleisdamas nosinaitės ir vėl ėmė be paliovos kalbėti, bet Konsuela, deja, nieko nesuprato. Ji ypač stengėsi įsiminti vieną frazę, kurią jis vis kartojo žemai nusilenkdamas jai. Muzikinė klausa jai padėjo tiksliai išgirsti žodžių tarimą. Kai tik Zdenka pasileido bėgti, ji tučtuojau savo užrašų knygelėje itališkomis raidėmis užsirašė tą frazę, kad paskui paprašytų Amaliją paaiškinti. Bet kol Zdenka dar nebuvo dingęs iš akių, jai kilo noras nusiųsti Albertui ką nors, kas jam subtiliau parodytų jos palankumą, ir ji vėl pašaukė pamišėlį; paklusęs jos kvietimui, šis grįžo, ir ji, atsegusi nuo diržo vos prieš valandą oranžerijoje nuskintų šviežių ir kvapnių gėlių puokštelę, numetė ją Zdenkai. Jis pakėlė puokštelę, vėl ėmė lankstytis, kažką šūkčioti, strikinėti ir pagaliau dingo tankiuose krūmuose, pro kuriuos, regis, nė kiškis neprasibrautų. Konsuela keletą sekundžių iš šakų viršūnėlių švylavimo pietryčių kryptimi stebėjo, kur jis taip greitai bėga, bet atskriejęs vėjelis pasiūbavo viso krūmyno šakas ir sutrukdė jai stebėti; tada ji grįžo namo, dar tvirčiau pasiryžusi pasiekti užsibrėžtą tikslą.

XXXVII

Kai Konsuela paprašė Amaliją išversti užrašų knygelėje užsirašytą ir atmintyje įstrigusią frazę, ši pasakė, kad ničnieko nesupranta, nors pažodžiui išvertus frazė reiškia: „t e g u l n u s i l e n k i a t a u n u s k r i a u s t a s i s!"

— Galbūt,— pridūrė ji,— jis turi galvoje Albertą ar save patį, nes mano, jog jie yra nuskriausti, kadangi laikomi pamišėliais: juk jie patys mano esą vieninteliai protingi žmonės pasaulyje. Bet ar verta beprotio kalbose ieškoti prasmės? Dievaži, tas Zdenka jus domina kur kas labiau negu yra vertas.

— Visose šalyse yra liaudies prietaras,— atsakė Konsuela,— kad pamišėliai būna apdovanoti didesniu įžvalgumu, nepasiekiamu praktiškiems ir šaltiems protams. Aš turiu teisę paisyti savo luomo prietarų ir negaliu patikėti, kad beprotis šiuos mums nesuprantamus žodžius kalbėjo atsitiktinai.

— Pamėginkime paklausti kapelioną,— pasakė Amalija.— Jis daug nusimano apie visokius šių apylinkių liaudies posakius, senovinius ir dabartinius. Gal jis mums paaiškins ir šiuos žodžius.

Ir tuoj pat pribėgusi prie dvasininko paprašė jį paaiškinti Zdenkos frazę.

Bet šie jai nesuprantami žodžiai pritrenkė kapelioną.

— Dieve maloningasis! — sušuko jis baldamas.— Kur jūsų šviesybė galėjo išgirsti tokią šventvagystę?

— Nors tai ir šventvagystė, aš nesuprantu jos,— juokdamasi atsakė Amalija,— štai todėl ir laukiu jūsų vertimo.

— Pažodžiui, taisyklinga vokiečių kalba, čia ir yra tai, ką jūs, baronaite, ką tik pasakėte: „Tegul nusilenkia tau nuskriaustasis!" Bet jei norite žinoti, ką ši frazė reiškia to stabmeldžio, kuris ją pasakė, lūpose, ji reiškia... aš vos ryžtuosi ją ištarti: „Tebūnie velnias su tavimi!"

— Arba tiesiog: „Eik velniop!" — dar labiau leipo juokais Amalija.— Ką ir sakyti,— kalbėjo toliau,— labai malonu! Štai ką galima išgirsti, mieloji Nina, kai kalbiesi su pamišėliu! Žinoma, jūs nesitikėjote, kad Zdenka, meiliai šypsodamasis ir rodydamas linksmas grimasas, gali jums pasakyti tokį nemandagų linkėjimą?

— Zdenka! — sušuko kapelionas.— Vadinasi, tai pasakė mūsų apgailėtinas idiotas? Na, dėkui Deivui, o aš, prisipažįstu, išsigandau, ar ne kas kitas... Ir visai be reikalo... Tai galėjo išlėkti tik iš Zdenkos galvos, prikimštos šlykščių senovinių erezijų. Kur jis juos ima — visus tuos seniai pamirštus, niekam nežinomus dalykus? Tik nelabasis gali jam tai įkvėpti.

— Bet juk tai tiesiog bjaurus keiksmas, paplitęs tarp visų tautybių prastų žmonių,— papriešTaravo Amalija,— ir katalikai šiuo atveju nėra išimtis.

— Jūs klystate, baronaite,— psakė kapelionas,— pamišėlio lūpose tai anaiptol ne prakeiksmas. Priešingai, jais reiškiama pagarba, palaiminimas — štai kas nusikalstama! Ši šlykštynė atsirado atgrasioje lolardų sektoje, iš kurios savo ruožtu kilo valdensų sekta, o iš šios — husitai...

— O iš jų atsirado dar daugybė kitų sektų,— pridūrė Amalija, dėdamasi rimta, kad pasišaipytų iš gerojo dvasininko.— Bet paaiškinkite mums, pone kapelione,— tęsė ji,— kaip siunčiant artimąjį velniop galima padaryti jam paslaugą?

— Matote, anot lolardų, šėtonas nebuvo žmonijos priešas, o priešingai, jis buvo jos globėjas ir užtarėjas. Jie įsivaizdavo, kad jis yra neteisybės ir pavydo auka. Pasak jų tikėjimo, ar-

kangelas Mykolas ir kiti dangaus valdovai, nutrenkę šėtoną į pragarą, buvo tikros piktosios dvasios, o Belzebubas, Liuciferis, Astarotė, Astartė ir kitos pragaro išperos — pati nekaltybė ir šviesa. Lolardai tikėjo, kad Mykolo ir šauniosios jo kareivijos galybė greitai baigsis, šėtonas su savo prakeiktais sėbrais atgaus savo teises ir grįš į dangų. Žodžiu, jie pripažino nuodėmingąjį šėtono kultą ir susitikę sveikindavo vieni kitus štai šiais žodžiais: „Tegul nusilenkia tau nuskriaustasis!", tai yra: „Tas, kurį atstūmė ir neteisėtai pasmerkė, tegul globoja tave ir padeda tau".

— Taigi,— springdama iš juoko pratarė Amalija,— dabar mano brangioji Nina yra puikiai globojama, ir aš nenustebsiu, jei mums greitai reikės griebtis užkeikimų, kad padėtume jai atsikratyti Zdenkos kerų poveikio.

Šis juokas šiek tiek sutrikdė Konsuelą. Ji nebuvo visai tikra, kad velnias — tai vaizduotės padarinys, o pragaras — poetiškas pramanas. Galimas daiktas, kapeliono pasipiktinimas ir baimė būtų padarę jai didesnį įspūdį, jei šis, garsaus Amalijos kvatojimosi išvestas iš pusiausvyros, tą valandėlę nebūtų atrodęs taip juokingai. Sunerimusi, vienų prietaringumo ir kitų netikėjimo sujaudinta, Konsuela tą vakarą vos ne vos sukalbėjo reikiamas maldas. Į jos vaikystės metų tikėjimą įsibrovė abejonės. Iki šiol ji nekritiškai žiūrėjo į religiją, o dabar sujaudintas jos protas jau nebesitenkino religinėmis dogmomis — jis stengėsi suvokti jų prasmę. „Venecijoje,— galvojo ji,— esu mačiusi dvejopą dievobaimingumą. Vienokį — vienuolių ir liaudies; galbūt jis net nueina per toli ir dėl jo, be tikėjimo religiniais sakramentais, egzistuoja įvairūs prietarai, nieko bendro su tais sakramentais neturintys: jie tiki kažkokį Orką (lagūnų velnią), raganas Malamokas — aukso ieškotojas, horoskopais, apžadais, duodamais šventiesiems ne tik nedievotais, bet kartais net nedorais reikalais; kitas dievobaimingumo tipas — aukštosios dvasininkijos ir aristokratijos, jis yra gryna veidmainystė. Juk šie žmonės bažnyčią lanko kaip teatrą — kad pasiklausytų muzikos, patys pasirodytų ir į kitus pažiūrėtų; jie iš visko šaiposi ir nemąsto jokiais religijos klausimais, nes yra įsitikinę, kad religijoje nėra nieko rimto, kad ji nieko neįpareigoja ir kad svarbu tėra išorinė forma ir paprotys. Andzoletas visai nebuvo religingas. Tai buvo vienas iš man skaudžių dalykų, ir dabar matau, jog buvau teisi, kai baiminausi dėl jo netikėjimo. O mano mokytojas Porpora... ką jis tiki? Nežinau... Jis niekada nėra man to prisipažinęs, bet graudžiausiomis ir iškilmingiausiomis mano gyvenimo minutėmis man kalbėjo apie Dievą ir apie su juo susijusius dalykus. Jo žodžiai darė didžiulį įspūdį, bet palikdavo tik baimę ir netikrumą. Jis tikriausiai tikėjo pavydų ir valdingą Dievą, genialumo ir įkvėpimo suteikiantį tik tiems žmonėms, kurie dėl savo išdidumo atsisako į save panašių žmonių liūdesio ir džiaugsmo. Mano šir-

dis nepripažįsta tokios rūsčios religijos, ir aš negaliu mylėti Dievo, kuris man draudžia mylėti. Kuris gi Dievas yra tikrasis? Kas man paaiškins? Mano vargšė motina buvo dievobaiminga, bet kiek vaikiškos stabmeldystės buvo jos tikėjime! Į ką gi tikėti ir ką manyti? Ar aš kartu su nerūpestingąja Amalija pasakysiu, kad protas yra vienintelis Dievas? Bet ji nepažįsta net ir to Dievo — tai ko gi ji gali mane išmokyti? Juk sunku rasti mažiau išmintingą žmogų. Ar galima gyventi be tikėjimo? Kam tada ir gyventi? Dėl ko aš dirbsiu? Kodėl aš, nieko visame pasaulyje neturinti, privalau būti gailiaširdė, gera, sąžininga, kilniadvasė, drąsi, jei pasaulyje nėra aukščiausiosios būtybės, išmintingos, kupinos meilės, kuri įvertina mano poelgius, padeda man, pritaria, saugo ir laimina mane? Ir kur gyvenime pasisemti jėgų ir džiaugsmo tiems žmonėms, kurie neturi vilties, neturi meilės, esančios aukščiau visų žmogaus paklydimų ir nepastovumo?"

„O aukščiausioji galia! — sušuko ji iš širdies gelmių, užmiršusi įprastas maldos formules.— Pamokyk mane, ką turiu daryti! O aukščiausioji meile! Pamokyk mane, ką turiu mylėti! O aukščiausiasis pažinime! Pamokyk mane, į ką turiu tikėti!"

Paskendusi maldoje ir mintyse, Konsuela nepastebėjo, kaip prabėgo laikas, ir buvo jau gerokai po vidurnakčio, kai ruošdamasi eiti gulti ji pažvelgė pro langą į mėnesienos užlietą apylinkę. Vaizdas pro jos langą dėl arti esančių kalnų buvo neplatus, bet vietovė — labai graži. Siauru vingiuotu slėniu tekėjo sraunus kalnų upelis. Slėnį juosusios įvairaus aukščio kalvos, papėdėje apžėlusios pievine žole ir užstojusios horizontą, keliose vietose tarsi prasiskyrė, sudarydamos tarpeklius, pro kuriuos matėsi kiti tarpekliai ir kiti kalnai, statesni, ištisai apaugę tamsiomis eglėmis. Už tų liūdnų, niūrių kalnų švietė nudilęs mėnulis, bet visa apylinkė — amžinai žali spygliuočių miškai, stačiakrančio upelio vanduo, samanomis ir gebenėmis apžėlusios uolos,— viskas skendėjo tamsoje.

Lygindama šį peizažą su visais tais, kuriuos buvo mačiusi vaikystėje, Konsuela staiga pagalvojo (ši mintis seniau nebuvo šovusi jai į galvą), kad kraštas, kurį dabar mato, jai visai nėra naujas — ar dėl to, kad kitados yra buvusi šioje Čekijos dalyje, ar dėl to, kad šios vietos buvo be galo panašios į kažką jos anksčiau matyta.

„Mes su motina tiek klajojome, kad nėra nieko nuostabaus, jei čia kadaise jau esu buvusi,— galvojo ji.— Aš aiškiai prisimenu Drezdeną ir Vieną. Visai galimas daiktas, kad, keliaudamos iš vienos sostinės į kitą, mudvi perėjome Čekiją. Gal tada mus priglaudė vienoje iš šios pilies daržinių, o dabar mane čia priima kaip žymią sinjorą? O gal tada mums už dainavimą duonos gagalėlį duodavo tose pačiose pirkelėse, prie kurių durų dabar Zdenka tiesia ranką, dainuodamas savo senovines dainas? Iš esmės, tas Zdenka — klajojantis artistas, mano draugas ir lygus man, nors dabar ir sunku tuo patikėti!"

Tą akimirką jos žvilgsnis nuklydo į Šrekenšteiną, kurio viršūnė buvo iškilusi virš artimesnių kalnų, ir jai pasirodė, kad tą šiurpulingą vietą gaubia rausva šviesa, vos vos nudažiusi ir skaidrią dangaus žydrynę. Ji ėmė įdėmiai žiūrėti ten, ir ta neaiški atošvaistė, tai blėstanti, tai sužioruojanti, pagaliau tapo tokia ryški, kad jos jau niekaip nebebuvo galima laikyti regėjimo apgaule. Galbūt ten laikiną prieglobstį rado klajojantys čigonai ar plėšikai? Viena nekėlė abejonių: šią minutę ant Šrekenšteino buvo gyvų žmonių. Naiviai ir karštai pasimeldusi tiesos dievybei, Konsuela visai nenorėjo tikėti fantastiškų piktų būtybių egzistavimu, nors, anot žmonių šnekų, jos gyveno ant tos uolos. Greičiausiai Zdenka užkūrė ten laužą, kad sušiltų nuo nakties šalčio. O jei ten tikrai buvo Zdenka, tai gal sausos miško šakos šią minutę liepsnoja, kad sušildytų Albertą? Žmonės ne kartą yra matę tą šviesą ant Šrekenšteino. Apie ją visada buvo kalbama su siaubu, jos pasirodymas buvo siejamas su kažkuo antgamtišku. Visi nuolat tvirtino, kad ta šviesa sklinda iš senojo Žižkos ąžuolo užburto kamieno. Bet „Husito" nebėra, jis guli griovos dugne, o raudona šviesa kaip ir anksčiau spingsi kalno viršūnėje. „Kaipgi tas paslaptingas švyturys nepaskatina artimųjų ieškoti galimos Alberto užuoglaudos?"

„Ak, ta dievobaimingų sielų apatija! — pagalvojo Konsuela.— Kas tai — Apvaizdos geradarybė ar vangių natūrų bejėgiškumas?" Ji tuoj pat paklausė save, ar jai užtektų drąsos vienai tokiu vėlyvu metu eiti ant Šrekenšteino? Ir nutarė, kad, žinoma, iš gailestingumo eitų. Beje, toks sprendimas jau nebuvo susijęs su jokia rizika: tvirti pilies užraktai jos ketinimą darė neįgyvendinamą.

Rytą atsibudusi, ji greitai nubėgo ant Šrekenšteino. Ten buvo tylu ir tuščia. Žolė aplink Siaubo uolą nebuvo sutrypta, nebuvo nė jokių laužo žymių, jokių naktinių svečių pėdsakų. Iš visų pusių apėjusi uolą, ji niekur nieko nerado. Ji ėmė šaukti Zdenką, paskui pamėgino sušvilpti, tikėdamasi išgirsti Cinabro lojimą, keletą kartų visomis kalbomis, kokias tik mokėjo, sušuko Konsuelos vardą, sugiedojo keletą Ispanijos himno frazių ir net padainavo Zdenkos čekišką dainą, kurią puikiai įsiminė. Atsako nebuvo. Sausų samanų traškėjimas po jos kojomis ir tylus paslaptingų vandenų po uolomis gurgenimas — tik tokius garsus ji išgirdo.

Pavargusi nuo bevaisių paieškų, ji atsisėdo ant uolos truputį atsikvėpti, ir jau rengėsi eiti, kai staiga prie savo kojų pamatė nuvytusį ir susilamdžiusį rožės žiedlapį. Ji pakėlė jį, išlygino ir įsitikino, kad šis žiedlapis galėjo būti tik iš tos puokštės, kurią numetė Zdenkai,— juk kalnuose rožės neaugo, o ir metų laikas buvo ne tas; rožės kol kas žydėjo tik pilies oranžerijose. Šis menkas radinys paguodė Konsuelą: jos pasivaikščiojimas galiausiai nebuvo toks nesėkmingas, kaip jai iš pradžių pasirodė, ir

ji dar labiau tikėjo, kad Alberto reikia ieškoti ant Šrekenšteino.

Bet kyla klausimas, kurioje neprieinamoje šio kalno oloje jis galėjo slėptis? Matyt, ten jis buvo ne visą laiką arba tą minutę miegojo letarginiu miegu. Galimas daiktas, buvo ir kitaip: Konsuela apsiriko, kad jos balsas turi jam tokią galią, ir tada jo parodytas susižavėjimas buvo ne kas kita kaip beprotybės padarinys, ir iš to susižavėjimo dabar jo atmintyje nebeliko jokio pėdsako. Gal dabar jis mato ją, girdi ir juokiasi iš jos, su panieka žiūrėdamas į bergždžias pastangas.

Taip pagalvojusi Konsuela pajuto, kaip karštas raudonis nuplieskė skruostus, ir ji greitai nuėjo tolyn nuo Šrekenšteino; ji beveik davė sau žodį daugiau niekada čia nebegrįžti. Vis dėlto ant uolos paliko iš namų pasiimtą mažą pintinėlę su vaisiais.

Bet kitą dieną ji rado pintinėlę toje pačioje vietoje nepaliestą. Net vaisius dengusių lapų niekas nepalietė, net iš smalsumo. Vadinasi, arba jos dovanos nepriėmė, arba nei Albertas, nei Zdenka nebuvo čia atėję. O tuo tarpu raudoni eglišakių laužo atšvaitai vėl visą naktį apšvietė kalno viršūnę.

Konsuela iki pusryčių nėjo miegoti ir stebėjo tą slėpiningą reiškinį. Ji keletą kartų pastebėjo, kaip šviesa tai blėso, tai ryškėjo, tarsi kažkieno rūpestinga ranka būtų globojusi ją. Čigonų apylinkėje niekas nematė. Svetimų žmonių miške taip pat nepasirodė. O valstiečiai, kuriuos Konsuela klausinėjo apie nuostabiąją šviesą, sklidusią nuo uolos, visi kaip vienas darkyta vokiečių kalba jai atsakydavo, kad nedera kištis nosies į tokius dalykus ir nereikia domėtis ta šviesa.

Tuo tarpu jau praslinko net devynios dienos, kai prapuolė Albertas. Dar niekada jis nebuvo dingęs taip ilgai, ir tai, o kartu ir pikta lemiančios pranašystės dėl jo trisdešimtmečio, žinoma, negalėjo kelti jo šeimai labai džiugių vilčių. Dabar jau visi ėmė jaudintis. Grafas Kristianas be paliovos gailiai dūsavo, baronas vykdavo į medžioklę, bet nė nemanė šaudyti laukinių žvėrių, kapelionas kalbėjo kažkokias ypatingas maldas. Amalija nedrįso nei plepėti, nei juoktis, o kanonisė, išbalusi, nusilpusi, apleido ūkio reikalus, užmiršo siuvinėti, nuo ryto iki vakaro kalbėdama rožančių vis degiojo mažytes žvakeles priešais Dievo Motinos paveikslą ir atrodė dar labiau sukumpusi negu paprastai.

Konsuela įsidrąsino pasiūlyti atidžiai apieškoti Šrekenšteiną. Ji prisipažino, kad jau pati pradėjo paiešką, o kanonisei slapta net papasakojo apie rožės žiedlapį ir savo naktinius švytinčios kalno viršūnės stebėjimus. Bet tai, ką sumanė daryti kanonisė, privertė Konsuelą pasigailėti savo atvirumo. Venceslavos planas buvo toks: susekti Zdenką, prigąsdinti jį, penkiasdešimt žmonių apginkluoti deglais ir šautuvais ir paprašyti kapelioną ant nelemtos uolos ištarti baisius užkeikimus, o Hanso ir drąsiausių savo talkininkų lydimas baronas tuo pačiu laiku, vidurnaktį, turėjo apsiausti Šrekenšteiną. Jei tokių veiksmų būtų imtasi, vis-

kas tikrai baigtųsi visiška Alberto beprotybe, o gal net baisiu pamišimu. Konsuelai pavyko įkalbinėjimais ir prašymais įtikinti Venceslavą atsisakyti šio plano ir nieko nedaryti pirma nepasitarus su ja. Ir štai ką ji galiausiai pasiūlė kanonisei: naktį kartu su ja nueiti ant Šrekenšteino viršūnės (jas per tam tikrą atstumą lydėtų kapelionas ir Hansas) ir iš arti pažiūrėti į tą paslaptingą šviesą. Tačiau toks žygdarbis kanonisei pasirodė esąs per sunkus — ji buvo įsitikinusi, kad ant Siaubo uolos velniai rengia puotas,— ir Konsuela pasiekė tik viena: vidurnaktį jai atidarys pilies vartus, ir baronas su keliais savanoriais tarnais tylutėliai beginkliai eis paskui ją. Šį mėginimą rasti Albertą jie nutarė nuslėpti nuo grafo Kristiano: senatvė ir silpna sveikata neleido jam šaltą naktį dalyvauti tokioje kelionėje, o sužinojęs apie ją jis taip pat būtinai norėtų prisidėti prie kitų.

Viskas buvo padaryta kaip norėjo Konsuela: baronas, kapelionas ir Hansas ėjo jai iš paskos per šimtą žingsnių. Ji žengė viena ir drąsiai, kaip Bradamanta, užkopė į Šrekenšteiną. Bet kuo arčiau ji buvo, tuo labiau blėso šviesa, kuri, kaip jai atrodė, skverbėsi iš viršutinio kalno plyšių, ir kai mergina pasiekė keterą, visas kalnas nuo viršaus iki apačios skendėjo gūdžioje tamsoje. Aplinkui viešpatavo tyla ir šiurpi vienatvė. Konsuela pašaukė Zdenką, Cinabrą ir, virpėdama, net patį Albertą. Niekas neatsiliepė, tik aidas kartojo jos netvirtai skambėjusį balsą.

Susikrimtusi grįžo ji pas savo palydovus. Šie ėmė liaupsinti jos narsą ir net išdrįso patys apžiūrėti jos ką tik apleistas vietas, bet nesėkmingai. Tylėdami jie grįžo į pilį. Kanonisė, laukusi prie slenksčio, išklausė jų pasakojimą ir neteko paskutinės vilties.

XXXVIII

Kai geroji Venceslava, didžiai nuliūdusi, padėkojo Konsuelai ir pabučiavo ją į kaktą, mergina tylutėliai nuėjo į savo kambarį bijodama pažadinti Amaliją, nuo kurios nuslėpė šią naktinę žvalgybą. Konsuela gyveno antrame aukšte, o kanonisės kambarys buvo pirmame. Lipdama laiptais, Konsuela išmetė žvakę, kuri užgeso jai nespėjus pakelti jos; mergina nutarė eiti be žvakės, juoba kad jau švito. Bet ar dėl to, kad buvo nepaprastai susijaudinusi, ar dėl to, kad įtampa, per didelė moteriai, palaužė jos drąsą, ji taip sutriko, jog, užlipusi iki savo aukšto, nesustojo, lipo toliau ir pateko į trečio aukšto koridorių; čia beveik tiesiai virš jos kambario buvo Alberto kambarys. Tačiau prie įėjimo ji sustojo ir visa nustėro iš siaubo, pamačiusi priešais save siaurą juodą šešėlį, kuris be garso, tarsi neliesdamas kojomis grindų, įsmuko į tą kambarį, į kurį ėjo ji pati, manydama, jog tai jos kambarys. Kad ir kokia išsigandusi buvo, Konsuelai vis dėlto užteko šaltakraujiškumo nužvelgti tolstančią figūrą, ir ji tuoj paryčio prieblandoje atpažino Zdenkos veidą ir keistus jo

rūbus. Bet kodėl jis tokiu metu brovėsi į jos kambarį ir kokią užduotį turėjo? Šią minutę ji nesiryžo susitikti jo akis į akį ir leidosi žemyn, pas kanonisę. Atsidūrusi antrame aukšte, ji atpažino savo koridorių ir savo kambario duris ir tik čia suprato, kad Zdenka ėjo į Alberto kambarį.

Dabar, kai nusiramino ir galėjo blaiviai samprotauti, jos galvoje knibždėjo tūkstančiai spėlionių. Kaip šis žmogus naktį galėjo patekti į pilį, jei viskas aplinkui užrakinta ir kanonisė kas vakarą kartu su tarnais apžiūri visus namus? Zdenkos pasirodymas patvirtino ankstesnį jos spėjimą, kad pilyje yra kažkoks slaptas išėjimas ir gal net niekam nežinomas požeminis kelias, jungiantis pilį su Šrekenšteinu. Nubėgusi iki kanonisės kambario, Konsuela pasibeldė į duris. Senutė jau buvo užsirakinusi savo kambarėlyje; atidariusi merginai duris ir pamačiusi ją išblyškusią, be žvakės, ji išsigandusi sušuko.

— Nusiraminkite, brangioji sinjora,— ištarė Konsuela.— Vėl atsitiko keistas dalykas, nors ir visai nebaisus: aš ką tik mačiau, kaip Zdenka įėjo į grafo Alberto kambarį.

— Zdenka? Jūs kliedite, mano vaike! Kaip jis galėjo įeiti? Aš visas duris užrakinau rūpestingai kaip visada ir pati saugojau visą laiką, kol jūs buvote ant Šrekenšteino. Tiltas buvo pakeltas, o kai jūs įėjote į pilį, mano akivaizdoje jį vėl pakėlė.

— Kad ir kaip ten būtų, sinjora, bet Zdenka yra grafo Alberto kambaryje. Jūs pati galite tuo įsitikinti, jei norite.

— Tuoj pat einu ir išveju jį, kaip jis ir nusipelnė,— atsakė kanonisė.— Tikriausiai tas pusprotis įsibrovė čia dieną. Bet ko jam reikia? Turbūt jis ieško Alberto arba laukia jo. Štai jums įrodymas, mano brangioji, kad jis ne geriau už mus žino, kur yra Albertas.

— Bet vis dėlto eikime ir išklausinėkime jį,— primygtinai prašė Konsuela.

— Minutėlę, vieną minutėlę,— pasakė kanonisė. Ruošdamasi eiti miegoti, ji buvo nusivilkusi du sijonus ir dabar manė, kad, likusi tik su trimis, yra per lengvai apsirengusi.— Juk aš negaliu, mieloji, taip pasirodyti vyriškiui. Tuo tarpu nueikite pas kapelioną arba mano brolį baroną — nesvarbu, kurį pirmą sutiksite. Mes negalime rizikuoti ir vienos eiti pas pamišėlį... Ak, Dieve mano! Ką gi aš! Nė nepamaniau, kad tokiai jaunutei merginai nepadoru belstis pas vyriškius... Tuojau! Tuojau! Po sekundės būsiu pasiruošusi.

Taip kalbėdama, senutė ėmė rengtis. Tačiau kuo labiau ji skubėjo, tuo prasčiau jai sekėsi: išmušta iš įprastinių vėžių, ko jau seniai nebuvo, ji visai neteko galvos. Nerimaudama, kad dėl tokio delsimo Zdenka spės išsmukti iš Alberto kambario ir taip pasislėpti kur nors pilyje, kad paskui nerasi, Konsuela sutelkė visą savo energiją.

— Brangioji sinjora,— pasakė ji uždegdama žvakę,— jūs malonėkite pašaukti tuos ponus, o aš pasistengsiu, kad Zdenka nuo mūsų nepaspruktų.

Greitai užlipusi į viršų, ji drąsiai atidarė duris į Alberto kambarį, bet ten buvo tuščia. Ji nuėjo į gretimą kambarį, pakėlė ten visas užuolaidas, nepabijojo pažiūrėti net po lova ir kitais baldais. Zdenka dingo, nepalikęs jokių savo buvimo pėdsakų.

— Nieko! — sušuko Konsuela, kai kanonisė šiaip ne taip užlipo į viršų, Hanso ir kapeliono lydima. Baronas jau gulėjo ir nebuvo galima jo prižadinti.

— Aš bijau,— pasakė kapelionas šiek tiek nepatenkintas, kad jam vėl sutrukdė,— bijau, jog sinjora Porporina yra savo iliuzijų auka...

— Ne, pone kapelione,— gyvai prieštaravo Konsuela,— iliuzijų turiu mažiau negu kuris nors kitas pilies gyventojas.

— Užtat niekas nėra toks ryžtingas ir nesugeba taip aukotis kaip jūs, tai neabejotina,— tarė senukas.— Bet, sinjora, jūs dėl savo lakios vaizduotės matote ženklus ten, kur jų, deja, visai nėra.

— Mano tėve,— pasakė kanonisė kreipdamasi į kapelioną,— Porporina drąsi kaip liūtas ir protinga kaip mokslingas vyras. Jei ji matė Zdenką, vadinasi, jis čia buvo. Reikia ieškoti jo visame name, o kadangi, dėkui Dievui, viskas užrakinta, tai jis nuo mūsų nepaspruks.

Pažadino kitus tarnus ir ėmė visur ieškoti. Neliko nė vienos spintos, kurios nebūtų atidarę, nė vienos kėdės, kurios nebūtų pastūmę. Išrausti buvo net visi šiaudai didžiulėse palėpėse. Naivuolis Hansas net dirstelėjo į didžiulius medžioklinius barono batus — bet ir ten nieko nebuvo! Visi jau ėmė manyti, jog Konsuela susapnavo Zdenką, bet ji pati labiau negu anksčiau buvo įsitikinusi, kad yra slaptas išėjimas iš pilies, ir nutarė kuo atkakliausiai užsispyrusi jo ieškoti. Numigusi vos keletą valandų, ji vėl ėmė ieškoti. Namo dalis, kur buvo jos kambarys (ir kur taip pat buvo Alberto apartamentai), glaudėsi arba, geriau pasakius, šliejosi prie kalvos. Albertas pats išsirinko ir pasistatė būstą šioje pilies dalyje; čia jis galėjo gėrėtis gražiu vaizdu į pietus, čia rytinėje pusėje dirbtinėje žemės terasoje buvo puikus gėlynas, į čia ėjo jo darbo kabineto durys. Jis labai mėgo gėles ir kadaise buvusios tuščios kalvos viršūnėje, dabar užpiltoje derlinga žeme, augino retus augalus. Terasą maždaug iki krūtinės aukščio supo didelių tašytų akmenų siena, kuri rėmėsi į vertikalių uolų pagrindą; iš to žydinčio belvederio, tarsi kabojusio virš bedugnės, atsivėrė vaizdas į statų skardžio šlaitą ir plataus horizonto dalį, kurią juosė dantyti Bohemijos miško kalnai. Pirmą kartą čia patekusi, Konsuela susižavėjo vaizdingu reginiu ir pačios terasos grožiu; paskui ji paprašė kapelioną paaiškinti, kokia šios terasos paskirtis buvo seniau, kai pilis iš tvirtovės dar nebuvo tapusi grafų Rudolštatų rezidencija.

— Senovėje, — pradėjo jis pasakoti,— čia buvo bastionas, tam tikra įtvirtinta aikštelė, iš kurios įgula galėjo stebėti priešo kariuomenės judėjimą slėnyje ir aplinkinių kalnų šlaituose. Juk kalnuose nėra nė vienos perėjos, kuri iš čia nebūtų matoma. Kitados šią aikštelę supo aukšta siena su visomis kryptimis padarytomis šaudymo angomis; ji tvirtovės gynėjus saugojo nuo priešo strėlių ar kulkų.

— O kas čia? — paklausė Konsuela eidama prie gėlyno viduryje įrengto šulinio, į kurio dugną leidosi statūs įviji laipteliai.

— Čia šulinys, kuris senovėje visada gausiai aprūpindavo apgultuosius puikiu kalnų vandeniu ir tvirtovei buvo neįkainojamas turtas!

— Vadinasi, šį vandenį galima gerti? — pasakė Konsuela žiūrėdama į žalsvą putotą šulinio vandenį.— O man jis atrodo drumstas.

— Dabar jis jau netinkamas gerti arba, geriau pasakius, ne visada būna tinkamas. Grafas Albertas juo laisto gėles. Reikia pasakyti, kad štai jau dveji metai, kai šiame vandens telkinyje dedasi keisti dalykai. Vanduo kažkodėl ėmė netolygiai srūti iš jį maitinančio šaltinio, kuris netoliese trykšta iš kalnų gelmės. Kartais ištisas savaites vanduo nuslūgsta taip žemai, kad Albertas verčia Zdenką vandenį savo mėgstamoms gėlėms laistyti nešioti iš kito šulinio, esančio didžiajame kieme. Ir staiga visai netikėtai per vieną naktį, o kai kada ir per valandą jis prisipildo apyšilčio drumsto vandens — štai tokio kaip dabar. Pasitaiko, kad tas vanduo dingsta taip greitai kaip ir atsiranda, o būna, kad jis laikosi ilgai, ir kartu pamažu darosi švaresnis, šaltesnis ir skaidresnis, kaip kalnų krištolas. Matyt, šiąnakt kaip tik taip atsitiko, nes dar vakar pats mačiau, kad šulinys pilnas skaidraus vandens, o dabar jis drumstas, tarsi kažkas būtų ištuštinęs telkinį, o paskui vėl pripildęs jį.

— Vadinasi, tie reiškiniai nėra reguliarūs? — paklausė Konsuela.

— Nė kiek. Ir aš būčiau mielai ėmęs juos tyrinėti, bet grafas Albertas, kuris labai griežtai draudžia eiti į jo kambarius ir į gėlyną, neleido man tuo užsiimti. Aš maniau ir dabar manau, kad vandens telkinio dugnas yra apaugęs samanomis ir dumbliais, šie ir užkemša angas, pro kurias sunkiasi požemio vandenys, kol dėl stipraus spaudimo pagaliau prasiveržia.

— Bet kaip paaiškinti netikėtą vandens dingimą, kurį ne kartą esate pastebėjęs?

— Matyt, grafas per daug vandens sunaudojo savo gėlėms laistyti.

— Bet, man atrodo, reikėtų nemažai darbo rankų, kad būtų išsemtas šis vandens telkinys. Argi jis nėra gilus?

— Negilus? Jo dugno neįmanoma pasiekti!

— Tokiu atveju jūsų aiškinimas manęs nepatenkina,— pasakė Konsuela stebėdamasi kapeliono bukumu.

— Ieškokite geresnio,— atsakė šis įsižeidęs ir truputį sutrikęs dėl savo nenuovokumo.

„Žinoma, aš rasiu geresnį", — pagalvojo Konsuela gyvai susidomėjusi šulinio keistybėmis.

— O jei jūs grafą Albertą paklausite, ką visa tai reiškia,— vėl prabilo kapelionas, norėdamas atgauti savo autoritetą įžvalgios svetimšalės akyse,— jis jums tikriausiai pasakys, kad tai — jo motinos ašaros, čia išsenkančios, čia vėl atitekančios iš kalnų gelmės. O garsusis Zdenka, kurį laikote tokiu nuovokiu, jums prisiekinės, kad ten gyvena sirena, savo dainavimu džiuginanti tuos, kurie turi ausis ir gali klausytis jos. Jie abu su grafu šį vandens telkinį pavadino „Ašarų šaltiniu". Gal tai ir labai poetiška, bet gali patenkinti tik tuos, kurie mėgsta pagoniškas pasakėles.

„Jau aš tai nepasitenkinsiu tuo,— pamanė Konsuela,— ir sužinosiu, kodėl tos ašaros išsenka."

— O aš,— toliau kalbėjo kapelionas,— esu įsitikinęs, kad šulinio dugne, kitame kampe, yra nutekamasis griovys...

— Jei jo nebūtų,— pertraukė Konsuela,— šulinys, kurį maitina šaltinis, visada būtų pilnas iki kraštų.

— Žinoma, žinoma,— sutiko kapelionas, nenorėdamas parodyti, kad tokia mintis iki šiol jam nebuvo šovusi į galvą.— Tai savaime suprantama! Bet, matyt, požemio vandenų tėkmė gerokai pasikeitė, dėl to vandens lygis ir svyruoja, ko nebuvo anksčiau.

— O ar šie vandens telkiniai yra žmogaus rankų kūrinys, ar natūralūs požeminiai kanalai? — kamantinėjo atkaklioji Konsuela.— Štai ką būtų įdomu žinoti!

— Bet tai sunku nustatyti,— atsakė kapelionas,— kadangi grafas Albertas neleidžia net prieiti prie savo brangiojo vandens telkinio ir griežčiausiai uždraudė jį valyti.

— Taip aš ir maniau,— tarė Konsuela nueidama.— Ir, man regis, būtina paisyti jo noro: dievai žino, kokia nelaimė jam atsitiktų sudrumstus jo sirenos ramybę!

„Dabar esu visai tikras,— nutarė kapelionas, išsiskyręs su Konsuela,— kad šios jaunos būtybės protas yra nė kiek ne sveikesnis negu pono grafo. Argi pamišimu užsikrečiama? O gal maestro Porpora mums ją atsiuntė kaip tik dėl to, kad kaimo oras bent kiek atgaivintų jos smegenis? Matydamas, kaip atkakliai jį stengiasi suprasti šio vandens telkinio paslaptį, kirsčiau lažybų, kad yra kokio nors Venecijos inžinieriaus, kanalų statytojo, duktė ir kad jai tiesiog norisi pasigirti, kiek daug apie tai nusimano. Bet pastaroji jos frazė, ta haliucinacija šįryt, kai ji esą mačiusi Zdenką, ir tai, kad ji šiąnakt mus privertė eiti ant Šrekenšteino,— visa tai liudija, jog jos klausimai apie vandens telkinį tėra tokia pat fantazija. Ar tik ji neįsivaizduoja, kad to

šulinio dugne ras grafą Albertą? Nelaimingi jaunuoliai! Kaip gaila, kad jūs negalite ten rasti proto ir tiesos!"

Po to geraširdis kapelionas, laukdamas pietų, ėmė melstis.

„Matyt, dykinėjimas ir apatija keistai nusilpnina protą, — savo ruožtu mąstė Konsuela.— Kaip kitaip galima paaiškinti, kad tam šventam žmogui, kuris tiek daug skaitė ir mokėsi, net nekyla mintis, kodėl mane tas vandens telkinys taip domina. Atleisk man, Dieve, bet šis tavo tarnas labai mažai naudojasi savo sugebėjimu protauti. Ir dar jie šneka, kad Zdenka kvailelis!"

Paskui Konsuela nuėjo duoti dainavimo pamoką jaunajai baronaitei, tikėdamasi vėliau vėl imtis savo tyrinėjimų.

XXXIX

— Ar jūs kada nors esate matęs, kaip vanduo dingsta ir vėl atsiranda? — tyliai paklausė Konsuela kapelioną, kai šis vakare buvo užsiėmęs tik maisto virškinimu.

— Kas yra? Kas nutiko? — sušuko jis ir pašoko nuo kėdės iš siaubo išsproginęs akis.

— Aš šneku apie vandens telkinį,— nesutrikusi kalbėjo ji toliau.— Ar jūs pats esate stebėjęs, kaip vyksta tas keistas reiškinys?

— Ak taip! Jūs apie vandens telkinį? Suprantu! — atsakė jis užjaučiamai šypsodamasis.

„Štai,— pamanė jis,— vėl prasideda beprotybės priepuolis."

— Nagi atsakykite man, gerasis kapelione,— pasakė Konsuela, ją dominantį klausimą mėgindama išsiaiškinti taip pat karštai kaip ir dirbdama protinį darbą, bet ji visai nenorėjo įžeisti šio garbingo žmogaus.

— Prisipažįstu, sinjora,— atsakė jis abejingai,— aš pats niekada nesu matęs to, apie ką jūs klausinėjate, ir, patikėkite, nesu tuo taip susirūpinęs, kad nemiegočiau naktimis.

— O! Tuo aš neabejoju,— apmaudžiai atsiliepė Konsuela.

Kapelionas gūžtelėjo pečiais ir sunkiai pakilo nuo kėdės, kad išvengtų primygtinės kvotos.

„Na ką gi, jei čia niekas nenori valandos miego paaukoti tokiam svarbiam atradimui, aš, jei reikės, skirsiu tam visą naktį",— pagalvojo Konsuela; palaukusi, kada pilyje visi išsiskirstys į savo kambarius, ji užsimetė apsiaustą ir nuėjo pasivaikščioti į sodą.

Vakaras buvo šaltas, šviesus, ūkana pamažu sklaidėsi, ir danguje tekėjo pilnas mėnulis; jam tekant, žvaigždės blanko, o sausame ore girdėjosi menkiausi garsai. Konsuela, susijaudinusi, bet visai nenusilpusi iš nuovargio, dėl nemigos, savo kilniadvasiško ir gal kiek liguisto nerimo, tarsi karščiavo ir negelbėjo net vakaro vėsa. Jai atrodė, kad yra arti tikslo. Jos energiją kurstė ir ją įkvėpė romantiška nuojauta, kurią laikė Aukščiau-

siojo įsakymu ir paskatinimu. Ji atsisėdo ant žole apaugusios ir maumedžiais apsodintos kalvelės ir ėmė klausytis tylaus kalnų upelio čiurlenimo slėnyje. Bet štai jai pasirodė, kad retsykiais į vandens čiurlenimą dar įsimaišo kažkoks švelnus, gailestingas balsas. Ji atsigulė, kad, būdama arčiau žemės, geriau išgirstų tuos lengvus, vėjo nunešamus garsus. Pagaliau ji atpažino Zdenkos balsą. Jis dainavo vokiškai, ir ji suprato šiuos žodžius, šiaip taip pritaikytus prie čekiškos melodijos, tokios pat naivios ir melancholiškos kaip ir ta, kurią girdėjo anksčiau:

„Ten, ten siela, nuliūdusi ir nerimaujanti, laukia savo išlaisvinimo.

Išlaisvinimo ir žadėtosios paguodos.

Bet, rodos, išlaisvinimas — sukaustytas, o paguoda — nepermaldaujama.

Ten, ten siela, nuliūdusi ir nerimaujanti, kamuojasi laukdama."

Kai balsas nutilo, Konsuela pakilo ir apsidairė, ieškodama akimis Zdenkos; ji apibėgo visą parką ir sodą šaukdama jį, bet grįžo taip ir nepamačiusi nevispročio.

Bet po valandos, kai sukvietus net pilies tarnus buvo sukalbėta ilga bendra malda už grafą Albertą ir paskui visi atsigulė miegoti, Konsuela nuėjo prie „Ašarų šaltinio". Ji atsisėdo ant akmeninio jo krašto tarp tankių laukinių paparčių ir Alberto pasodintų irisų ir ėmė įdėmiai žiūrėti į nejudantį vandenį, kuriame kaip veidrodyje atsispindėjo aukštai pakilęs mėnulis.

Taip praslinko valanda. Drąsioji mergina jau pajuto, kad akys limpa iš nuovargio, bet tylus ūžesys vandens paviršiuje pažadino ją. Ji atsimerkė ir pamatė, kad mėnulio atvaizdas vandenyje juda, skeldėja ir pamažu išsisklaido šviesiais ratilais. Tuo pačiu metu ji išgirdo kažkokį kliokimą ir prislopintą ūžesį, kuris iš pradžių vos girdėjosi, o paskui vis smarkėjo. Vanduo ėmė slūgti, sukdamasis verpetu, ir mažiau kaip per ketvirtį valandos visai dingo gelmėje.

Konsuela ryžosi nulipti žemyn keletą laiptelių. Laiptai, iškalti iš granito luistų ir besisukantys spirale uoloje, matyt, buvo padaryti tam, kad jais būtų galima pasiekti įvairų vandens lygį. Slidūs, dumblėti laipteliai be jokių turėklų išnyko baisiame gylyje. Tamsa, vanduo, dar pliuškenęs neišmatuojamos prarajos dugne, baimė, kad silpnomis kojomis neišsilaikys ant klampių maurų,— visa tai privertė Konsuelą atsisakyti beprotiško sumanymo. Atbulomis ji vargais negalais išlipo į viršų ir drebėdama, prislėgta atsisėdo ant viršutinio laiptelio.

Tuo tarpu vanduo, rodės, vis dar bėgo į žemės gelmes: ūžesys vis labiau rimo, kol pagaliau visai nutilo. Konsuela norėjo eiti žibinto, kad iš viršaus kiek įmanoma apžiūrėtų šulinio vidų, bet, bijodama pražiopsoti atėjimą to, kurio laukė, liko ir kantriai, nejudėdama išsėdėjo dar beveik valandą. Pagaliau jai pa-

sirodė, jog šulinio dugne matyti silpna šviesa, ir nerimaudama pasilenkusi pamatė, kad ta virpanti šviesa pamažu kyla į viršų. Netrukus ji jau neabejojo: laikydamasis už uoloje įkaltos geležinės grandinės, spiraliniais laiptais lipo Zdenka. Iš triukšmo, kurį jis kėlė stverdamasis už tos grandinės ir paleisdamas ją, Konsuela suprato, kad šulinyje buvo savotiški laiptai, kurie baigėsi tam tikrame aukštyje ir apie kurių buvimą ji niekaip negalėjo nutuokti. Zdenka nešėsi žibintą. Jis pakabino jį ant kablio, matyt, tam tikslui įkalto uoloje dvidešimt pėdų žemiau žemės lygio, o paskui lengvai ir greitai užlipo laiptais jau nesinaudodamas grandine ar kokia nors kita matoma atrama. Tačiau Konsuela, labai dėmesingai sekusi jį, pastebėjo, kad jis laikosi už kai kurių uolos išsikišimų, už stipriausių augalų sienoje ir galbūt net už kažkokių sulenktų sienoje styrinčių vinių, įgudusia ranka užčiuopdamas jas. Kai jis užlipo jau taip aukštai, kad galėjo pastebėti Konsuelą, ji pasislėpė už akmeninio pusapvalio rentinio, aptvėrusio vandens telkinį. Zdenka išlipo ir ėmė skinti klombose gėles — išrankiai ir neskubėdamas jis darė didelę puokštę. Paskui jis pasuko į Alberto kabinetą, ir Konsuela pro stiklines duris matė, kaip jis ten ilgai rausė knygas, kol pagaliau rado tą, kurios, matyt, ir reikėjo, nes prie šulinio grįžo patenkintas, juokdamasis ir kažką vos girdimai murmėdamas: matyt, be jo amžino poreikio kalbėti pačiam su savimi, dar buvo ir baimė pažadinti pilies gyventojus.

Konsuela dar nenusprendė, ar verta prieiti prie jo ir paprašyti palydėti ją pas Albertą. Reikia pasakyti tiesą: sukrėsta viso to, ką matė, susijaudinusi dėl savo sumanymo, patenkinta, kad jos nuojauta pasitvirtino, bet kartu ir pasibaisėjusi, kai pagalvojo, jog reikės leistis į žemės ir vandenų gelmes, ji tą akimirką neišdrįso nieko daryti ir leido Zdenkai nulipti taip pat, kaip jis buvo užlipęs, nusikabinti savo žibintą ir dingti. Kuo giliau jis leidosi, tuo garsesnis darėsi jo balsas, ir dabar Konsuela jau aiškiai girdėjo mįslingus žodžius:

„Išlaisvinimas — sukaustytas, paguoda — nepermaldaujama."

Alpstančia širdimi Konsuela pasilenkė virš šulinio ir gal dešimt kartų rengėsi pašaukti jį. Pagaliau didvyriškomis pastangomis ji jau visai buvo pasiryžusi tai padaryti, bet tuomet jai į galvą dingtelėjo, kad Zdenka iš netikėtumo gali paslysti ant tų pavojingų laiptų, nukristi ir užsimušti. Ji ir šįkart susilaikė, bet davė sau žodį, kad rytoj, kai pasitaikys tinkamesnis momentas, bus drąsesnė.

Konsuela dar palaukė, kad pamatytų, kaip vėl pakils vanduo. Jis pakilo daug greičiau negu nuslūgo: nepraėjo nė ketvirtis valandos nuo to momento, kai Zdenka su savo žibintu dingo iš akių ir jo balsas nutilo,— pasigirdo duslus dundesys, panašus į tolimą griaustinį, ir vanduo plūstelėjo nepaprastai smarkiai, sūkuriuodamas, gurgėdamas ir plakdamasis į savo kalėjimo sienas. Tas staigus vandens veržimasis buvo toks baisus, kad Konsuela su-

virpėjo: juk vargšą Zdenką, kuris žaidė su tokiais pavojais ir naudojosi gamtos jėgomis, smarki srovė galėjo nunešti ir išmesti į vandens telkinio paviršių kaip ir šiuos plūduriuojančius dumblėtus augalus!

Tuo tarpu viskas buvo daroma turbūt labai paprastai. Matyt, tereikėjo pakelti ir nuleisti šliuzą arba atėjus padėti akmenį, o nueinant nukelti jį. Bet šis žmogus, toks išsiblaškęs, visada paskendęs savo keistose svajose, argi jis negali apsirikti ir pastumti akmenį anksčiau negu reikia? Ar jis ateina tuo pačiu požeminiu taku, kuriuo iš šaltinio plūsta vanduo? „Šiaip ar taip, bet aš turiu ten patekti su juo ar be jo,— pasakė sau Konsuela,— ir tai atsitiks ne vėliau kaip rytojaus naktį, nes ten yra siela, nerimaujanti ir nuliūdusi, kuri laukia manęs ir kamuojasi laukdama. Juk neatsitiktinai Zdenka taip dainavo, ir ne be tikslo jis dabar staiga prabilo vokiškai, nors nekenčia vokiečių kalbos ir sunkiai šneka ja."

Pagaliau ji nuėjo miegoti, bet baisūs košmarai kamavo visą naktį. Ją vis labiau krėtė drebulys, bet ji, vis dar kupina energijos ir ryžto, nesuprato šito, tik kas minutę išsigandusi atsibusdavo ir įsivaizduodavo, kad stovi ant tų baisių laiptų ir nepajėgia jais lipti, o vanduo apačioje kurčiai kriokdamas žaibiškai greitai kyla.

Per naktį ji taip sunyko, kad rytą visi tai pastebėjo. Kapelionas nesusilaikęs kanonisei pakuždėjo, kad ta „maloni ir miela būtybė", matyt, ne viso proto. Ir geroji Venceslava, tarp artimųjų nemačiusi tokių drąsių ir pasiaukojančių žmonių, pati ėmė manyti, kad Porporina yra bent jau labai egzaltuota, nervinga ir greitai susijaudinanti mergina,— kanonisė pernelyg pasikliovė savo stipriomis, geležimi apkaltomis durimis ir patikimais raktais, nuolat žvangėjusiais prie juosmens, kad ir toliau tikėtų Zdenkos pasirodymu ir dingimu užpraeitą naktį. Todėl ji meiliais ir užuojautos kupinais žodžiais maldavo Konsuelą taip nesidėti į širdį jų šeimos nelaimės, pagalvoti apie savo sveikatą; kartu ji stengėsi palaikyti merginos viltį, kad Albertas grįš,— viltį, kuri, reikia pasakyti, jog pačios širdies gilumoje buvo beveik užgesusi.

Bet ji apstulbo ir kartu nudžiugo, kai Konsuela spindinčiomis iš įkarščio akimis ir linksmai, net šiek tiek pasididžiuodama, šypsodamasi jai atsakė:

— Jūs teisi, kad tikite jį grįšiant ir laukiate jo, brangioji sinjora. Grafas Albertas ne tik gyvas, bet, tikiuosi, ir neblogai jaučiasi, kadangi savo slėptuvėje dar domisi mėgstamomis knygomis ir gėlėmis. Aš esu tuo įsitikinusi ir galiu pateikti jums įrodymų.

— Ką jūs tuo norite pasakyti, mano vaikeli? — sušuko kanonisė.— Ką jūs sužinojote? Ką atskleidėte? Dėl Dievo meilės, sakykite, grąžinkite į gyvenimą nelaimingą šeimą!

— Grafui Kristianui pasakykite, kad jo sūnus gyvas ir yra netoliese. Tai tokia pat tiesa, kaip ir mano žodžiai, kad aš jus myliu ir gerbiu.

Kanonisė pašoko ir norėjo bėgti pas brolį, kuris dar nebuvo nusileidęs į svetainę, bet kapeliono žvilgsnis ir atodūsis sulaikė ją.

— Gal taip skubotai nedžiuginkime mano vargšo Kristiano,— tarė ji taip pat atsidususi.— Žinote, brangioji, jei jūsų puikūs pažadai neišsipildytų, mes suduotume nelaimingam tėvui mirtiną smūgį!

— Jūs abejojate mano žodžiais? — paklausė nustebusi Konsuela.

— Sergėk Dieve, taurioji Nina! Bet jūs galite klysti! Deja, mums patiems ne kartą yra taip buvę! Jūs, brangioji, kalbate apie įrodymus. Ar negalėtumėte mums pateikti jų?

— Negaliu... arba veikiausiai man atrodo, kad nereikia to daryti,— šiek tiek sutrikusi tarė Konsuela.— Aš atskleidžiau paslaptį, kuri grafui Albertui tikrai yra labai svarbi, bet nemanau, jog turiu teisę išduoti ją be jo sutikimo.

— Be jo sutikimo! — sušuko kanonisė abejodama pažvelgusi į kapelioną.— Ar tik ji nebus iš tikrųjų mačiusi jo?

Kapelionas vos pastebimai gūžtelėjo pečiais, visai nesuprasdamas, kaip savo nepasitikėjimu kankina vargšę kanonisę.

— Aš jo nemačiau,— kalbėjo toliau Konsuela,— bet greitai pamatysiu, ir jūs taip pat, tikiuosi. Štai kodėl ir bijau savo netaktiškumu, prieštaraujančiu jo valiai, suvėlinti jo grįžimą.

— Tegul tavo širdyje viešpatauja dieviškoji tiesa, kilniadvasiškoji būtybe, ir tegul ji kalba tavo lūpomis! — tarė susijaudinusi kanonisė švelniai, bet vis dėlto su šiokiu tokiu nerimu žvelgdama į Konsuelą.— Sergėk savo paslaptį, jei ją turi, ir grąžink mums Albertą, jei pajėgsi! Viena tegaliu pasakyti: jei taip atsitiks, aš bučiuosiu tavo kelius, kaip dabar bučiuoju tavo vargšę kaktą... drėgną ir karštą,— pridūrė ji ir lūpomis prisiglaudė prie puikios karščiuojančios jaunos merginos kaktos, bet susijaudinusi žiūrėjo į kapelioną.

— Jei ji ir beprotė,— pasakė Venceslava kapelionui, kai tik jie liko vieni,— vis dėlto yra gerumo angelas, ir, man atrodo, dėl mūsų kančių jaudinasi labiau negu mes patys! Ak, mano tėve! Šiuos namus slegia prakeiksmas: čia kiekvieną, kurio krūtinėje plaka tauri širdis, pakerta beprotybė, ir mes visą gyvenimą gailimės tų, kuriais turime žavėtis.

— Aš visiškai neneigiu gerų jaunosios svetimšalės paskatų,— papriešta ravo kapelionas,— bet jos pasakojimas — kliedesys, neabejokite tuo, ponia. Matyt, ji šiąnakt sapnavo grafą Albertą, ir štai neatsargiai mums apie savo sapnus pasakoja kaip apie tikrą dalyką. Venkite drumsti dievotą, nuolankią jūsų garbingojo brolio sielą tokiais tuščiais, lengvapėdiškais tikinimais. Galbūt nereikėtų ir per daug kurstyti sinjoros Porporinos beprotiškos

drąsos... Tai gali baigtis kitokiais pavojais negu tie, kurių ji iki šiol taip narsiai nepaisė...

— Aš jūsų nesuprantu! — naiviai rimtai atsakė kanonisė Venceslava.

— Man labai nelengva paaiškinti jums tai...— ištarė garbingasis kunigas.— Bet matote, man regis, jei slapti ryšiai, suprantama, labai tyri, labai nesavanaudiški, būtų užsimezgę tarp šios jaunos artistės ir kilmingojo grafo...

— Na ir kas? — paklausė nustebusi kanonisė.

— Kas? O ar jūs, ponia, nemanote, kad dėmesys ir rūpinimasis, labai nekalti, per trumpą laiką dėl romantiškų aplinkybių ir aukštų idėjų gali virsti jaunos muzikantės ramybei ir savigarbai pavojingu dalyku?

— Man niekada nebūtų atėję tai į galvą! — sušuko apstulbusi kanonisė.— Argi jūs, mano tėve, manote, kad Porporina gali užmiršti apie savo kuklią, priklausomą padėtį ir užmegzti kokius nors santykius su žmogumi, kuris yra tiek pranašesnis už ją, su mano sūnėnu Albertu fon Rudolštatu!

— Grafas Albertas fon Rudolštatas gali pats netyčia pastūmėti ją į tai, nes skelbia, kad kilmės ir klasės teikiamos privilegijos tėra tušti prietarai.

— Jūs mano sieloje sukėlėte didelį nerimą,— pasakė Venceslava, pajutusi paveldėtą didžiavimąsi ir puikavimąsi aukšta kilme — tai buvo vieninteliai jos trūkumai.— Argi blogis jau bus atsiradęs toje jaunoje širdyje? Argi jos susijaudinimo, jos troškimo surasti Albertą priežastis yra ne įgimtas kilniadvasiškumas, ne prieraišumas mums, o kitokios, ne tokios tyros paskatos?

— Noriu tikėti, kad kol kas dar taip nėra,— atsakė kapelionas, turėjęs vienintelę aistrą — grafo šeimoje davinėti patarimus ir rekomendacijas ir dėl to vaizduoti, kad joje turi daug įtakos, bet kartu jis dėjosi esąs kukliai pagarbus ir vergiškai nuolankus.— Bet jums, mano dukra, vis dėlto reikia akylai stebėti būsimus įvykius ir visą laiką atsiminti apie galimą pavojų. Šis sunkus vaidmuo jums ypač tinka, nes dangus apdovanojo jus atsargumu ir įžvalgumu.

Šis pokalbis smarkiai sujaudino kanonisę ir jai atsirado visai kitokių rūpesčių. Tarsi užmiršusi, kad Albertas jai yra beveik žuvęs, kad jis galbūt miršta ar net jau yra miręs, dabar ji tebuvo susirūpinusi, kaip išvengti to, ką širdyje vadino „netinkamu" prieraišumu. Ji priminė pasakėčios indėną, kuris, gelbėdamasis nuo niršaus tigro, įsliuogė į medį ir vaikė įkyrią musę, zyzusią virš jo galvos.

Visą dieną ji nenuleido akių nuo Porporinos, sekė kiekvieną jos žingsnį, su nerimu vertino kiekvieną jos žodį. Mūsų herojė — o šiuo metu mūsų narsioji Konsuela tikrai buvo herojė — negalėjo nepastebėti kanonisės nerimo, bet jį galėjo paaiškinti vien tuo, kad ši netiki jos pažadu grąžinti Albertą. Mergina nė nemėgino slėpti savo jaudulio, nes jos rami, tyra sąžinė jai

kuždėjo, kad ji turi ne rausti dėl savo sumanymo, bet didžiuotis juo. Sumišimas, kurį prieš keletą dienų sukėlė egzaltuotas jaunojo grafo įkarštis, išsisklaidė, nes ji buvo rimtai pasiryžusi veikti ir nė kiek nenorėjo pasipuikuoti. Ją mažai jaudino dygus Amalijos šaipymasis — ši mėgino įspėti jos planą, nors ir nežinojo visų jo detalių. Ji beveik nekreipė į tai dėmesio ir atsakydavo tik šypsena, o kanonisė gerai klausėsi visų jaunosios baronaitės kandžių pastabų, įsiminė jas, aiškinosi ir rasdavo baisią slaptą prasmę.

XL

Tačiau pastebėjusi, jog kanonisė ją stebi įdėmiai kaip niekada, ir baimindamasi, kad toks netinkamas entuziazmas nepakenktų jos planams, Konsuela ėmė elgtis santūriau, dėl to jai pasisekė dieną pasprukti nuo Venceslavos priežiūros, ir ji vėl išėjo į Šrekenšteiną. Tą minutę ji turėjo vienintelį tikslą — sutikti Zdenką, išpešti iš jo paaiškinimą ir tikrai sužinoti, ar jis norės lydėti ją pas Albertą. Ji pamatė jį gana arti pilies, ant takelio, vedančio į Šrekenšteiną. Atrodė, kad jis mielai eina jos pasitikti ir susigretinęs ėmė labai greitai čekiškai kalbėti.

— Deja! Aš nesuprantu tavęs,— ištarė Konsuela, kai tik galėjo įterpti žodį.— Aš beveik nemoku ir vokiečių kalbos. Tai šiurkšti kalba, mudviejų nekenčiama: tau ji primena vergiją, man — tremtį. Bet jei tai yra vienintelis būdas suprasti vienam kitą, neatsisakyk kalbėtis su manimi vokiškai; mes abu prastai kalbame ta kalba, bet aš tau prižadu išmokti kalbėti čekiškai, jei tik panorėsi mane mokyti.

Išgirdęs šiuos malonius jam žodžius, Zdenka surimtėjo ir, tiesdamas jai savo sausą, pūslėtą ranką, kurią ji nė nesusimąsčiusi paspaudė, pasakė vokiškai:

— Geroji Dievo mergele, aš išmokysiu tave savo kalbos ir visų savo dainų. Nuo kurios nori pradėti?

Konsuela nutarė prisiderinti prie jo ir jo keistybių ir klausinėdama vartoti jo posakius.

— Aš noriu,— pasakė ji,— kad tu man padainuotum baladę apie grafą Albertą.

— Apie mano brolį Albertą,— atsakė jis,— yra daugiau kaip du šimtai tūkstančių baladžių. Aš negaliu tau jų perteikti: tu jų nesuprasi. Kasdien aš kuriu naujas, visai nepanašias į ankstesniąsias. Paprašyk ko nors kito.

— Kodėl gi aš tavęs nesuprasiu? Aš — paguoda. Girdi, tau mano vardas — Konsuela! Tau ir grafui Albertui, kuris vienintelis čia žino, kas aš.

— Tu Konsuela? — sušuko juokdamasis Zdenka.— O tu nežinai, kad sakai: „I š l a i s v i n i m a s — s u k a u s t y t a s. . ."

— Aš tai žinau,— pertraukė ji.— „P a g u o d a — n e p e r-

maldaujama". O štai tu, Zdenka, nieko nežinai: išlaisvinimas sutraukė savo pančius, paguoda sudaužė savo grandines.

— Melas! Melas! Nesąmonės! Vokiški žodžiai! — ėmė šaukti Zdenka, liovęsis juoktis ir šokinėti.—Tu nemoki dainuoti!

— Ne, moku,— paprieštaravo Konsuela.— Paklausyk!

Ir ji padainavo jo dainos apie tris kalnus pirmąją frazę, kurią puikiai atsiminė; Amalija padėjo jai suprasti ir išmokti taisyklingai tarti žodžius.

Zdenka susižavėjęs klausėsi ir paskui pasakė jai atsidusdamas:

— Aš labai myliu tave, sese mano, labai labai. Nori, išmokysiu tave dar vienos dainos?

— Taip, dainos apie grafą Albertą: pirma vokiškai, o paskui išmokysi mane dainuoti ją ir čekiškai.

— O kaip ji prasideda? — paklausė jis šelmiškai į ją dirsčiodamas.

Konsuela pradėjo vakarykštės dainos motyvą: „Ten yra, ten yra siela, nuliūdusi ir nerimaujanti..."

— O! Tai vakarykštė daina, šiandien aš jos jau nebeprisimenu,— nutraukė ją Zdenka.

— Na tai padainuok man šiandieninę.

— O kaip ji prasideda? Pasakyk man pirmuosius žodžius.

— Pirmuosius žodžius? Štai jie, klausyk: „Grafas Albertas ten, ten, Šrekenšteino oloje..."

Vos ji spėjo ištarti tuos žodžius, Zdenkos veido išraiška staiga pasikeitė, akys sužėrėjo iš pasipiktinimo. Jis pasitraukė per tris žingsnius, pakėlė rankas tarsi prakeikdamas Konsuelą, ir piktu bei grėsmingu tonu ėmė kažką šnekėti čekiškai.

Iš pradžių ji išsigando, bet pamačiusi, kad jis nueina, pašaukė jį ir norėjo eiti iš paskos. Jis atsigręžė ir, matyt, be jokio vargo savo liesomis ir, atrodė, tokiomis silpnomis rankomis pakėlęs didžiulį akmenį, įniršęs sušuko vokiškai:

— Zdenka niekada niekam nedarė nieko blogo. Zdenka ir sparnelio vargšei musei nenutrauktų, o jei mažas vaikelis norėtų jį užmušti, jis leistų mažam vaikeliui jį užmušti. Bet jei tu dar nors kartą pažvelgsi į mane, ištarsi vieną žodį, blogio dukra, melage, austre, Zdenka sutrins tave kaip slieką, nors paskui jam ir reikėtų pulti į srovę, kad nuo savo kūno ir sielos nuplautų pralietą žmogaus kraują!

Siaubo apimta Konsuela leidosi bėgti ir takelio gale sutiko valstietį, kuris, pamatęs ją nepaprastai išbalusią, tarsi kieno persekiojamą, nustebęs paklausė, ar tik ji nebus sutikusi vilko.

Konsuela, norėdama iškvosti, ar Zdenkai būna siautulingo pamišimo priepuolių, jam pasakė, kad sutiko nevisprotį ir išsigando.

— Jums nėra ko bijoti nevispročio,— šypsodamasis atsakė valstietis, palaikęs ją bailia panele,— Zdenka nėra piktas, jis vi-

sada arba juokiasi, arba dainuoja, arba pasakoja istorijas, niekam nesuprantamas, bet tokias gražias.

— Bet argi nebūna, kad jis įpyktų, imtų grasinti ir svaidyti akmenis?

— Niekada niekada! — atsakė valstietis.— To jam nėra buvę ir niekada nebus. Zdenkos jūs galite nebijoti: Zdenka nekaltas kaip angelas.

Šiek tiek nusiraminusi, Konsuela nusprendė, kad valstietis, ko gero, teisus, ir kad ji pati neatsargiai ištartu žodžiu sukėlė pirmą ir vienintelį Zdenkos įsiūčio priepuolį. Ji karčiai priekaištavo sau dėl to. „Aš per daug paskubėjau,— kalbėjo ji sau,— aš taikingoje šio žmogaus, neturinčio to, kas išdidžiai vadinama protu, sieloje pažadinau jam nepažįstamą kančią, kuri dabar gali vėl nubusti jame esant menkiausiam pretekstui. Jis buvo tik maniakas, o aš, regis, padariau jį beprotį."

Bet jai pasidarė dar sunkiau, kai prisiminė, kas sukėlė Zdenkos įniršį. Dabar nebebuvo abejonių: ji teisingai spėjo, kad Albertas slapstosi kažkur Šrekenšteino gelmėse. Tačiau kaip rūpestingai ir įtariai Albertas ir Zdenka tą paslaptį saugojo net nuo jos! Vadinasi, jie ir jai nedarė išimties, vadinasi, ji grafui Albertui neturėjo jokios įtakos. Vadinasi, tas įkvėpimas, kurio pagautas jis pavadino ją savo paguoda, simbolinė Zdenkos daina, išvakarėse šaukusi ją, tai, ką Albertas savo numylėtiniui prisipažino dėl Konsuelos vardo,— visa tai tebuvo trumpalaikė fantazija, o ne nuoširdus ir tvirtas vidinis jausmas, jam rodęs, kas yra jo išlaisvintoja ir guodėja. Net ir tai, kad jis pavadino ją paguoda, tarsi įspėjęs, koks jos vardas, buvo, matyt, paprastas atsitiktinumas. Ji nuo nieko neslėpė, kad yra ispanė ir savo gimtąja kalba šneka dar geriau negu italų. Ir štai Albertas, susižavėjęs jos dainavimu, nežinodamas kito žodžio, kuris galėtų geriau išreikšti, ko trokšta jo siela, kas buvo užvaldę jo vaizduotę, kreipėsi į ją būtent šiuo žodžiu ir ta kalba, kurią puikiai mokėjo ir kurios nesuprato niekas, išskyrus ją.

Konsuela ir iki šiol nekūrė jokių didelių iliuzijų dėl to. Bet atrodė, kad jų atsitiktiniame keistame susitikime jaučiama likimo ranka, ir tai nejučia paveikė jos vaizduotę.

Dabar viskas kėlė abejones. Ar Albertas naujoje egzaltacijos fazėje užmiršo, kokį susižavėjimą patyrė ją pamatęs? Ar ji yra bejėgė suteikti jam palengvėjimą ir išgelbėti jį? O gal Zdenkos liga — iš pradžių jai atrodė, kad jis yra labai nuovokus, pasirengęs visaip padėti Albertui,— buvo daug rimtesnė, negu ji norėjo manyti? Ar jis vykdė savo bičiulio nurodymus, ar visai juos užmiršo, kai įniršęs draudė jaunai merginai artintis prie Šrekenšteino ir ieškoti tiesos?

— Na kaip? — tylutėliai paklausė Amalija, kai ji grįžo namo.— Ar jums pavyko pamatyti Albertą, skraidantį tarp saulėlydžio debesų? Ar tik jūs savo galingais užkeikimais nepriversite jo šiąnakt grįžti pro kaminą?

— Galbūt,— atsakė Konsuela ne be apmaudo.

Pirmą kartą gyvenime jos savimeilė buvo užgauta. Jo sumanyme buvo tiek nuoširdaus pasiaukojimo, tiek kilnaus įkvėpimo, kad dabar ji kentėjo matydama, kaip iš jos nesėkmės šaipomasi ir tyčiojamasi.

Visą vakarą ji buvo liūdna, ir kanonisė, pamačiusi tokią permainą, priskyrė ją baimei, kurią Konsuela pajuto pastebėjusi, kad leido perprasti jos širdyje gimusį pragaištingą jausmą.

Bet kanonisė smarkiai apsiriko. Jei Konsuela būtų pajutusi kokią nors naujos meilės prošvaistę, nebūtų nei to karšto jos tikėjimo, nei to tikrų tikriausio drąsumo, kurie iki šiol valdė ir palaikė ją. Priešingai, turbūt dar niekada su tokia širdgėla ji nesisielojo dėl savo buvusios aistros atgijimo kaip dabar, kai didvyriškais žygiais ir fanatiška artimo meile stengėsi nuslopinti ją.

Vakare įėjusi į savo kambarį, ji ant spineto pamatė seną, herbu papuoštą knygą su paauksuotais kraštais, ir tuoj pat pažino, kad tai ją praeitą naktį Zdenka išnešė iš Alberto kabineto. Ji atsivertė knygą toje vietoje, kur buvo įdėta juostelė, ir jai krito į akis pirmieji atgailaujamosios psalmės žodžiai: „De profundis clamavi at te" *. Šie lotyniški žodžiai, matyt, neseniai buvo pabraukti rašalu, nes brūkšnys buvo atsispaudęs ir kitame puslapyje. Konsuela pervertė visą knygą — tai buvo sena, 1579 metais išleista vadinamoji Kralicų Biblija,— ir niekur neberado jokių ženklų, jokių pastabų paraštėse, jokio raštelio. Bet argi šis riksmas, išsiveržęs iš bedugnės, galima sakyti, iš žemės gelmių, pats nebuvo pakankamai reikšmingas ir iškalbingas? Kodėl buvo toks aiškus prieštaravimas tarp atkaklaus, neabejotino Alberto noro ir neseno Zdenkos poelgio?

Naujausias Konsuelos spėjimas buvo toks: sergantis ir prislėgtas Albertas guli Šrekenšteino požemyje, o jį beprotiškai mylintis Zdenka neišleidžia jo iš ten. Galbūt grafas yra to savotiškai jį dievinančio bepročio auka, šis laiko jį nelaisvėje ir tik retsykiais leidžia pažvelgti į pasaulį ir vykdo jo pavedimus Konsuelai, o paskui, paklusęs kažkokiam nesuprantamam kaprizui ar baimei, nenori jų vykdyti. „Na ką gi,— pasakė sau Konsuela,— tegul manęs laukia tikras pavojus — aš eisiu. Tegul neišmanėliams ir egoistams tai atrodys juokinga ir neprotinga — aš eisiu. Galbūt pajusiu įžeidžiamą abejingumą to, kuris mane šaukia,— vis tiek eisiu. Beje, ar galima įsižeisti, jei jis iš tikrųjų yra ne mažesnis beprotis negu vargšas Zdenka? Abiejų pagailėjusi, tik atliksiu savo pareigą. Aš paklūstu Dievo balsui, įkvepiančiam mane, ir jo dešiniajai rankai, su neįveikiama jėga traukiančiai mane."

Ji vėl pajuto karštligišką jaudulį, kuris pastarosiomis dienomis buvo ją apėmęs ir po nelemto susitikimo su nevispročiu vir-

* „Iš gilybės šaukiuos į tave" *(lot.)*.

tęs baisia depresija. Ji vėl atgavo dvasines ir fizines jėgas. Nuslėpusi nuo Amalijos ir knygą, ir savo jaudulį, ir planą, linksmai su ja paplepėjusi ir leidusi užmigti, Konsuela pasiėmė dar rytą susirastą žibintą ir nuėjo prie „Ašarų šaltinio".

Ji gana ilgai laukė ir dėl šalčio keletą kartų buvo priversta eiti į Alberto kabinetą bent truputį sušilti. Ji išdrįso greitomis žvilgtelėti į krūvą knygų, kurios buvo ne sudėtos, kaip derėjo, į spintų lentynas, bet kaip pakliuvo suverstos ant grindų viduryje kambario, tarsi kažkas su panieka ir pasibjaurėjimu būtų sumetęs jas ten. Į kai kurias iš jų Konsuela ryžosi dirstelėti. Beveik visos knygos buvo lotyniškos, ir ji galėjo tik spėti, kad jose aptariami religiniai ginčai ir kad Romos bažnyčia yra išleidusi arba aprobavusi jas. Ji jau norėjo skaityti jų antraštes, bet staiga išgirdo ilgai lauktą vandens kliokimą šulinyje. Pridengusi savo žibintą, ji puolė ten, pasislėpė už akmeninio šulinio rentinio ir ėmė laukti Zdenkos. Šįkart jis neužtruko nei gėlyne, nei kabinete... Zdenka perėjo abu kambarius ir išėjo iš Alberto apartamentų, kad, kaip paskui Konsuela sužinojo, prie maldyklos durų, taip pat prie grafo Kristiano miegamojo durų pažiūrėtų ir pasiklausytų, ar sielvarto prislėgtas senukas meldžiasi, ar ramiai miega. Kaip vėliau matysime, jis dažnai rūpindavosi savo iniciatyva, net negavęs Alberto nurodymų.

Konsuela ilgai nesvarstė, ką daryti. Viskas buvo iš anksto nuspręsta. Ji jau nebepasitikėjo nei Zdenkos protu, nei jo palankumu; ji norėjo nusigauti iki to, kurį laikė belaisviu, vienišu žmogumi, neprižiūrimu ir neglobojamu. Be abejo, iš pilies į Šrekenšteiną tebuvo vienas požeminis takas. Nors tas kelias sunkus ir pavojingas, bet, šiaip ar taip, ten galima nueiti, jei Zdenka juo kasnakt keliauja. Žinoma, buvo labai svarbu turėti šviesą, ir Konsuela pasiėmė žvakių, geležies gabalėlį, pintį ir titnagą, kad kai reikės galėtų įskelti ugnį. Iš kanonisės išgirstas pasakojimas apie apgulą, kurią kadaise kryžiuočių ordinas atlaikė pilyje, ją įtikino, jog požeminiu taku pasieks Šrekenšteiną. Pasak Venceslavos, pačiame tų riterių valgomajame buvo šulinys, kurį maitino kaimyninių kalnų šaltinių vanduo. Kai jų šnipams reikėdavo išeiti stebėti priešą, vanduo iš šulinio būdavo išleidžiamas, ir jie požeminiu taku nueidavo į jiems priklausantį kaimą. Konsuela prisiminė, kad, pasak vietos gyventojų padavimų, ant kalvos esantis kaimas, nuo gaisro laikų pavadintas Šrekenšteinu, buvo pavaldus Milžinų tvirtovei ir apgulos metu palaikė su ja slaptus ryšius. Vadinasi, ji turėjo rimtą pagrindą atkakliai ieškoti slapto kelio ir gana protingai galvojo.

Kol nebuvo Zdenkos, jai reikėjo nusileisti į vandens telkinį, bet pirma ji atsiklaupusi patikėjo savo sielą Dievui ir naiviai persižegnojo, kaip tada, San Samuelės teatro užkulisiuose, prieš pirmą kartą išeidama į sceną; paskui ji ėmė drąsiai lipti žemyn stačiais įvijais laiptukais, sienoje susirasdama tuos atramos taškus, kuriais, kaip matė, naudojosi Zdenka, ir stengdamasi ne-

žiūrėti žemyn, kad neapsvaigtų galva. Sėkmingai pasiekusi geležinę grandinę ir nusitvėrusi jos, Konsuela pasijuto tvirčiau, ir jai užteko narsos žvilgtelėti į šulinio dugną. Ten dar buvo vandens, ir tai iš pradžių išgąsdino merginą, bet tuoj pat jai į galvą dingtelėjo, kad nors telkinys ir labai gilus, išėjimas iš požemio, kuriuo ateidavo Zdenka, turi būti netoli žemės paviršiaus. Jau penkiasdešimt laiptelių ji nulipo taip vikriai ir žvitriai, kaip nebūtų sugebėjusios salonuose auklėtos merginos, bet prastuolių vaikai to išmoksta žaisdami ir neužmiršta visą gyvenimą. Vienintelis pavojus jai grėsė — paslysti ant šlapių laiptelių. Bet Konsuela iš anksto kažkokiame užkaboryje susirado seną plačiakraštę skrybėlę, kurią baronas Frydrichas užsidėdavo eidamas į medžioklę, išsikirpo iš jos padus ir raišteliais pririšo prie savo batelių kaip koturnas: per paskutinį Zdenkos naktinį žygį ji tokius pat pastebėjo ant jo kojų. Tais veltininiais padais Zdenka be garso ėjo pilies koridoriais, todėl jai ir atrodė, kad jis slenka kaip šešėlis, o ne vaikšto kaip žmogus. Senovėje husitai buvo įpratę prieš netikėtai puldami priešą taip apauti ne tik savo šnipus, bet ir arklius.

Nulipusi penkiasdešimt du laiptelius, Konsuela pamatė plačią akmeninę plokštę ir žemą smailią arką. Nieko negalvodama, ji įėjo į ją ir susilenkusi įlindo į siaurą, žemą požemio galeriją, kurią nepaprastai tvirtai buvo padariusios žmonių rankos ir kuri dar buvo šlapia nuo ką tik nuslūgusio vandens.

Gal penkias minutes ji ėjo galerija nesutikdama jokių kliūčių ir nejausdama baimės, bet staiga užpakalyje pasigirdo silpnas triukšmas. Galbūt tai Zdenka jau leidosi ir grįžo į Šrekenšteiną, bet ji buvo daug toliau nuėjusi ir dabar dar paspartino žingsnį, kad pavojingas palydovas nepasivytų jos. Jis jokiu būdu negalėjo įtarti, kad ji eina priešakyje, todėl jam nereikėjo skubėti, o kol jis dainuos gailias savo dainas ir murmės nesibaigiančias savo pasakas, ji spės nueiti pas Albertą ir pateks jo globon.

Tačiau jos išgirstas triukšmas ėmė didėti — dabar jis jau priminė smarkiai besiveržiančio vandens šniokštimą. Kas gi galėjo atsitikti? Gal Zdenka nuspėjo jos ketinimus? Gal jis pakėlė šliuzus, kad sulaikytų ją ir paskandintų? Bet taip padaryti galėjo tik pats įėjęs čia, o jis, be abejo, buvo atsilikęs nuo jos. Tačiau ši mintis nelabai ją nuramino. Zdenka veikiau būtų paaukojęs savo gyvybę, paskendęs kartu su ja, negu leidęs jai rasti Alberto slėptuvę. Visame savo kelyje Konsuela nepastebėjo nei kastuvo, nei šliuzo, nei akmens — nieko, kuo būtų galima sulaikyti vandenį ir paskui išleisti jį. Vanduo galėjo būti tik priešakyje, bet šniokštimas girdėjosi užpakalyje, jis vis garsėjo, smarkėjo ir baisiausiai grumėdamas artėjo.

Staiga Konsuela pasibaisėjusi pastebėjo, kad galerija, užuot kilusi aukštyn, leidžiasi — iš pradžių laipsniškai, o toliau vis staigiau. Nelaimingoji apsirikusi nuėjo ne tuo keliu! Skubėdama

pro tirštus garus, kilusius iš šulinio dugno, ji nepastebėjo kitos arkos, daug platesnės, buvusios kaip tik priešais tą, į kurią ji įlindo. Ji pateko į kanalą, kuriuo nutekėdavo šulinio vanduo, tuo tarpu jai reikėjo eiti kitu, vedančiu į rezervuarą ar šaltinį. Kitu keliu einantis Zdenka ramiausiai pakėlė šliuzus: vanduo kaip krioklys ūžtelėjo į šulinio dugną ir, pripildęs jį iki nutekamojo kanalo, jau veržėsi į galeriją, kuria bėgo suglumusi, iš siaubo nustėrusi Konsuela. Netrukus ir ši galerija, į kurią pateko vandens perteklius, bus pilna. Kuo arčiau bedugnės, į kurią turėjo plūstelėti vanduo, tuo statesnis darėsi nuolydis. Dar sekundė, dar akimirka — ir kanalas bus užtvindytas vandens. Dar visai šlapias skliautas rodė, jog vanduo apsemia visą kanalą iki viršaus, jog išsigelbėjimo nėra,— kad ir kaip lėkė nelaimingoji, ji vis tiek neišsigelbės nuo kunkuliuojančios srovės, kuri veržėsi iš paskos. Su baisiu šniokštimu artėjanti vandens masė jau stūmė orą lauk. Troškus karštis, neleidęs kvėpuoti, siaubas ir neviltis gesino gyvybę. Jau įsisiautėjęs vanduo šniokštė visai arti Konsuelos, jau rausvos putos, nelemtas srauto ženklas, pasirodė ant grįstų galerijos grindų ir pralenkė vos judančią, pametusią galvą auką.

XLI

— O motule! — sušuko Konsuela.— Išskėsk man savo rankas! O Andzoletai, aš taip mylėjau tave! O Dieve, atlygink man geresniame gyvenime!

Vos iš Konsuelos krūtinės spėjo išsprūsti šis priešmirtinės gėlos klyksmas, ji suklupo ir atsitrenkė į nepastebėtą kliūtį. Koks netikėtumas! Kokia Dievo malonė! Tai buvo statūs siauri laiptai, kilę kažkur aukštyn, ir baimės bei vilties sparnai skraidino jais Konsuelą. Skliautas pakimba virš galvos; srautas plūsta, atsitrenkia į laiptus, kuriais Konsuela jau spėjo užbėgti, apsemia pirmus dešimt laiptelių, iki pat kulkšnių aplieja greitai nuo jo bėgančios merginos kojas ir pagaliau, pasiekęs žemą nutekamąjį kanalą, likusį jau už Konsuelos, baisiai šniokšdamas krinta į gilų rezervuarą, virš kurio mažutėje aikštelėje atsidūrė jaunoji herojė, atropojusi čia patamsyje, nes baisus vėjo šuoras, praūžęs prieš įsiveržiant vandeniui, užpūtė žibintą.

Konsuela sukniumba ant paskutinio laiptelio, savisaugos instinktas dar drąsina ją, bet ji nežino, ar išsigelbėjo, gal šniokščiantis krioklys — tai dar vienas jai gresiantis pavojus, o šalti purslai, tyškantys ant jos plaukų,— virš jos išskėstos ledinės mirties rankos.

Tuo tarpu rezervuaras vis pilnėja, ir gausūs šaltinio vandenys toliau į žemės gelmes plūsta kitais, giliau esančiais nutekamaisiais kanalais. Šniokštimas nutyla, garai išsisklaido, požemyje girdisi aidus vandens čiurlenimas, skambantis veikiau maloniai negu baisiai. Konsuelai pasiseka drebančia ranka uždegti žibin-

tą. Širdis krūtinėje dar smarkiai plaka, bet drąsą ji jau atgavo. Atsiklaupusi ji dėkoja Dievui ir savo motulei ir pagaliau apsižvalgo, virpančią žibinto šviesą pakreipusi į tai, kas yra aplinkui.

Plačios, gamtos sukurtos grotos skliautas kabo virš bedugnės, į kurią bėga vanduo iš tolimo šaltinio, dingstančio Šrekenšteino gelmėse. Ta bedugnė tokia gili, kad vandens joje nematyti; į ją mestas akmuo krinta apie dvi minutes ir panyra su tokiu triukšmu, tarsi būtų iššovusi patranka. Požemio aidas paskui ilgai kartoja šį garsą, o nematomas vanduo dar ilgiau grėsmingai burbuliuoja, tarsi lotų pragaro skalikai. Siauras takelis, iškaltas vienoje iš grotos uolėtų sienų, raitosi virš bedugnės ir dingsta kitoje tamsioje galerijoje, kuri, nukrypusi nuo srovės, kyla aukštyn, ir joje jau nematyti jokių žmonių rankų pėdsakų...

Tokį kelią pamatė Konsuela. Kito nėra: vanduo užliejo ir visai užtvėrė kelią, kuriuo ji atėjo. Juk ji negali čia laukti, kol grįš Zdenka! Čia baisiai drėgna, žibinto šviesa jau blėsta, silpsta, tuoj visai užges, o paskui jos neuždegsi.

Konsuela nenusimena, nors puikiai supranta, kad tai nėra kelias į Šrekenšteiną. Matomos požemio galerijos — gamtos žaismas: jos veda arba į aklavietes, arba į labirintą, iš kurio neišeisi. Ir vis dėlto ji ryžtasi eiti jomis, bent jau tikėdamasi rasti sausesnę užuoglaudą iki kitos nakties. Naktį Zdenka vėl ateis, sustabdys srautą, vanduo iš galerijos išbėgs, belaisvė galės iš čia ištrūkti ir vėl pamatyti virš galvos žvaigždžių šviesą.

Taigi Konsuela atsikvėpusi vėl ėmė tyrinėti požemio slaptavietes. Bet šįkart ji įdėmiai stebėjo visus dugno pasikeitimus ir stengėsi visą laiką eiti pirmyn, nesusivilioti erdvesnėmis ir, atrodytų, tiesesnėmis galerijomis, pasitaikančiomis kiekviename žingsnyje. Ji buvo įsitikinusi, kad, taip elgdamasi, nesutiks srauto ir paskui galės grįžti atgal.

Jai trukdė aibė kliūčių: didžiuliai akmenys užtverdavo kelią, žeidė kojas; stambūs šikšnosparniai, išgąsdinti žibinto šviesos, pulkais blaškėsi aplink jį ir tarsi tamsos dvasios nardė virš keliauninkės. Praėjus pirmoms apstulbimo ir baimės minutėms, kiekviena nauja kliūtis tik suteikdavo jai dar daugiau drąsos. Vietomis reikėjo lipti per gigantiškus akmens luistus, atskilusius nuo uolų, kurios taip pat galėjo užgriūti ir kybojo maždaug per dvidešimt pėdų virš galvos; o vietomis galerija taip susiaurėdavo ir skliautas pasidarydavo toks žemas, kad jai tekdavo šliaužti išretėjusiame karštame ore. Taip ji slinko gal pusvalandį, kai staiga, nors ir buvo labai liekna ir lanksti, bet vos ne vos pralindusi pro vieną ypač siaurą angą, nuo vilko užbėgo ant meškos: priešais ją stovėjo Zdenka, iš pradžių sustingęs iš nuostabos ir siaubo, o paskui — pasipiktinęs, įniršęs, grėsmingas, toks, kokį vieną kartą ji jau buvo mačiusi.

Tame kliūčių pilname labirinte, virpant žibinto šviesai, dėl oro trūkumo galėjusiai kiekvienu momentu užgesti, apie pabėgimą nebuvo ko ir galvoti, ir Konsuela nutarė ginti savo gyvybę,

kol turės jėgų. Putotomis lūpomis, klaidžiojančiu žvilgsniu, Zdenka, matyt, šįkart neketino pasitenkinti vien grasinimais. Staiga jis priėmė nepaprastai žiaurų sprendimą — ėmė rinkti didžiulius akmenis ir versti juos vienus ant kitų tarp savęs ir Konsuelos, kad užmūrytų siaurą galeriją, kurioje ji buvo. Tada jis galės būti tikras, kad, keletą dienų neišleidęs vandens, numarins ją badu,— taip bitė, radusi savo korio akyje įkyrią širšę, vašku užlipdo akies angą.

Bet Zdenka statė granito sieną, ir neįtikėtinai greitai. Šio iš pažiūros lieso, išsekusio žmogaus atletiška jėga, kurią jis demonstravo ritindamas ir keldamas milžiniškus luistus, pernelyg vaizdžiai Konsuelai rodė, kad priešintis yra beprasmiška; geriau grįžti atgal tikintis rasti kokį nors kitą išėjimą, negu galutinai įsiutinti nevisprotį. Ji pamėgino savo kalbomis sugraudinti jį, įkalbėti, įtikinti.

— Zdenka,— kalbėjo ji,— ką tu darai, beproti? Albertas neatleis tau mano mirties. Albertas laukia manęs ir kviečia mane. Aš juk jo draugė, jo paguoda, jo išsigelbėjimas. Žudydamas mane, tuo žudai savo bičiulį ir brolį.

Tačiau Zdenka, bijodamas pasiduoti jos žodžių įtaigai ir tvirtai pasiryžęs toliau dirbti pradėtą darbą, gimtąja kalba uždainavo linksmą, smagią dainą ir tuo pačiu metu neatsikvėpdamas greitai statė savo didžiulę sieną.

Dar vienas akmuo, ir statinys bus baigtas. Konsuela su siaubu žiūrėjo į Zdenkos darbą. „Niekada,— galvojo ji,— nesugriausiu aš tos sienos: čia reikia milžino rankų." Paskutinis akmuo buvo padėtas, bet netrukus Konsuela pastebėjo, kad Zdenka pradeda statyti antrą sieną. Tikriausiai tarp jos ir Alberto stūksos visas kalnas, visa tvirtovė. O Zdenka vis dainavo ir, atrodė, mėgavosi savo darbu.

Ir staiga laiminga mintis toptelėjo Konsuelai į galvą. Ji prisiminė tą eretikų prakeiksmą, kurį išvertė Amalija ir kuris taip papiktino kapelioną.

— Zdenka! — sušuko ji jam čekiškai pro juos jau skiriančios, bet dar neištisinės sienos plyšį,— bičiuli Zdenka! „Tegul nusilenkia tau nuskriaustasis!"

Vos ji ištarė tuos žodžius, jie padarė Zdenkai magišką poveikį. Išmetęs iš rankų didžiulį akmenį, jis sunkiai atsiduso ir ėmė ardyti sieną dar skubiau negu ją statė; baigęs jis ištiesė Konsuelai ranką ir tylomis padėjo perlipti suverstus akmenų luistus, paskui įdėmiai pažiūrėjo į ją, keistai atsiduso, padavė tris raudonu kaspinu surištus raktus, parodė pirmyn einantį kelią ir tarė:

— „Tegul nusilenkia tau nuskriaustasis!"

— O tu ar nenori būti mano palydovu? — paklausė ji.— Nuvesk mane pas savo poną.

Zdenka papurtė galvą.

— Aš neturiu pono,— paprieštaravo jis,— aš turėjau bičiulį.

Tu jį iš manęs atimi. Nuo likimo nepabėgsi. Eik, kur tave Dievas veda. O aš verksiu čia, kol grįši.

Jis atsisėdo ant akmenų krūvos, užsidengė rankomis veidą ir nebeištarė nė žodžio.

Konsuela nebegaišo ir neguodė Zdenkos. Ji bijojo, kad vėl nesukiltų jo įniršis, ir, pasinaudojusi laikinu savo poveikiu jam, o svarbiausia, dabar žinodama, jog eina teisingu keliu į Šrekenšteiną, kaip strėlė nulėkė pirmyn. Kankinamai klaidžiodama nepažįstamomis galerijomis, Konsuela mažai pažengė į priekį, taigi Zdenka, ėjęs daug ilgesniu, bet vandeniui nepasiekiamu keliu, susitiko su ja toje vietoje, kur susikirto du požeminiai takai: vienas — meistriškai iškirstas uolose žmonių rankomis, kitas — gūdus, keistas, pilnas visokių gamtos sukurtų pavojų; abi galerijos sudarė žiedą po kalva, ant kurios stūksojo pilis ir jos pagalbiniai ūkiniai pastatai. Konsuela nė neįtarė, kad šią minutę yra po pilies parku ir, praėjusi visus jo vartus ir griovius, žengia keliu, kur jos negali sustabdyti jokie kanonisės skląsčiai ir raktai. Truputį paėjusi nauju keliu, ji susimąstė: ar ne geriau būtų grįžti, atsisakyti sumanymo, kupino kliūčių ir vos netapusio jai pražūtingu? Juk priešakyje gali būti naujų pavojų... Zdenka galėjo vėl prisiminti savo piktą ketinimą. O kas bus, jei jis ims ją vytis? Jei vėl pastatys sieną, kad ji nebegalėtų grįžti? O atsisakiusi savo sumanymo ir paprašiusi Zdenką nuvalyti jai kelią šulinio link ir išleisti iš jo vandenį, kad galėtų išlįsti į dienos šviesą, ji visiškai galėjo tikėtis, jog jis mielai įvykdys jos norą. Bet patirtas siaubas per daug buvo ją sukrėtęs, kad ji ryžtųsi vėl susitikti su ta keista būtybe. Kuo labiau ji tolo nuo Zdenkos, tuo labiau didėjo jo sukelta baimė, ir dabar, kai jai buvo pasisekę taip puikiai susivaldyti ir sugriauti kerštingus jo kėslus, ji galėjo nualpti. Ir Konsuela leidosi bėgti nuo Zdenkos, nebeturėdama drąsos dar kartą pamėginti suminkštinti jo širdį, norėdama kuo greičiau rasti vienas iš tų stebuklingų durų, kurių raktus jis jai davė, ir greičiau atsitverti nuo jo beprotystės.

Bet ar Albertas, kitas beprotis, kurį ji taip atkakliai ir neprotingai laikė romiu ir sukalbamu,— ar jis į ją nepažiūrės taip pat kaip Zdenka? Viską čia gaubė nežinomybė, ir Konsuela, atitokusi nuo romantiško įkarščio, save klausė, ar ne ji yra didžiausia beprotė iš visų trijų, ji, puolusi į tą paslapčių ir pavojų bedugnę, nors toli gražu nebuvo tikra, kad viskas baigsis gerai ir sėkmingai?

Tuo laiku ji toliau ėjo plačiu požemiu, kurį puikiai buvo įrengusios stiprios viduramžių žmonių rankos. Tai buvo uolose iškirsta tiesi galerija žemu smailiu skliautu. Ne tokias kietas uolienas, kreidos gyslas ir apskritai visas vietas, galėjusias įgriūti, buvo sutvirtinusios iš keturkampių granito plokščių sudėtos sienos, pilnos keistų ornamentų. Tačiau Konsuela negaišo laiko ir neapžiūrinėjo to didžiulio statinio, kuris dėl savo tvirtumo galėjo stovėti dar daug amžių. Ji savęs neklausė ir to, kaip dabar-

tiniai pilies šeimininkai neįtaria, jog yra tokia nuostabi galerija. Ji lengvai būtų supratusi tai, jei būtų prisiminusi, kad daugiau kaip prieš šimtą metų, Reformacijos epochoje Čekijoje, visi istoriniai Rudolštadtų šeimos ir šios pilies dokumentai buvo sudeginti. Bet ji nesidairė į šalis ir beveik nieko negalvojo, tik džiaugėsi, kad išsigelbėjo, kad po kojomis — lygus pagrindas, kad lengva kvėpuoti ir galima laisvai bėgti pirmyn. Iki Šrekenšteino dar liko nemažas kelio gabalas, nors požemio kelias ir buvo daug trumpesnis už ten pat vedantį vingiuotą kalnų takelį. Konsuelai atrodė, kad kelias niekada nesibaigs; negalėdama susiorienuoti, ji net nežinojo, kur jis ją nuves — į Šrekenšteiną ar kur nors dar toliau.

Paėjusi ketvirtį valandos, ji pamatė, kad skliautas vėl paaukštėjo ir nebeliko jokių architektūrinio darbo pėdsakų. Nors didžiuliai karjerai ir didingos grotos, pro kurias praėjo Konsuela, taip pat buvo žmonių rankų darbas, bet neatrodė taip niūriai kaip galerijos, nes buvo apaugusios augmenija ir pilnos gaivaus oro, besiskverbiančio pro aibę plyšių. Čia buvo daugybė galimybių pasislėpti ir pabėgti nuo įniršusio priešo persekiojimo. Staiga tekančio vandens šniokštimas privertė Konsuelą krūptelėti,— jei tokioje padėtyje ji dar sugebėtų juokauti, tai sau prisipažintų, kad net baronas Frydrichas, grįžęs iš medžioklės, nesibjaurėjo vandeniu labiau negu ji šią valandėlę.

Tačiau netrukus Konsuela nusiramino ir suprato, kad nuo to laiko, kai nutolo nuo bedugnės, nuo to laiko, kai vos nepaskendo, ji vis kyla į kalną. Jei Zdenka turėtų neįtikėtinai didelę ir galingą hidraulinę mašiną, gal ir galėtų pakelti savo baisųjį sąjungininką — tai yra srautą — iki tos vietos, kur dabar buvo Konsuela. Matyt, kažkur ji pamatys šaltinio vandenį — šliuzus ar patį šaltinį. Ir jei ji būtų galėjusi samprotauti, tai net būtų nustebusi, kad iki šiol jos kelyje nepasitaikė paslaptingasis „Ašarų šaltinis", maitinantis vandens telkinį.

Reikalas tas, kad šaltinis prasidėjo nežinia kokiose kalnų gelmėse, o galerija, stačiu kampu kirtusi jį, pirmiausia susitikdavo su juo prie šulinio, o paskui prie Šrekenšteino, kur Konsuela ir turėjo išvysti jį. Šliuzai buvo likę toli už jos, kelyje, kurį Zdenka nuėjo vienas. O Konsuela dabar artėjo prie šaltinio, kurio per pastaruosius keletą šimtmečių nematė niekas, išskyrus Albertą ir Zdenką. Netrukus ji atsidūrė prie upelio ir ėjo palei jį, jau nieko nebebijodama ir nebejausdama jokio pavojaus.

Švariu smulkiu smėliu pabarstytas takelis vingiavo prie pat skaidraus, gryno vandens, kuris tyliai čiurlendamas tekėjo tarp gana stačių krantų. Čia vėl jautėsi žmogaus ranka. Šis takelis buvo išmintas ant derlingos žemės kranto: prie vandens augantys puikūs augalai, žydinčios laukinės kryklės, nors ir buvo niūrus metų laikas, savo žaluma pagyvino upelį. Pro daugybę plyšių besismelkiančio oro čia pakako augalams, bet plyšiai buvo

per siauri, kad pro jos įsiskverbtų smalsus žvilgsnis. Tai buvo tarsi natūralus šiltnamis; skliautai jį gynė nuo sniego ir šalčio, o oras buvo gaivinamas pro aibę nematomų plyšelių. Atrodė, kad kažkieno rūpestinga ranka saugojo šių nuostabių augalų gyvybę ir iš smėlio išrankiodavo vandens į krantą išmetamus akmenukus. Šis spėjimas nebuvo klaidingas: Zdenka pasistengė, kad kelias į Alberto prieglobstį būtų malonus, patogus ir nepavojingas.

Vis dar susijaudinusi po patirto siaubo, Konsuela jau pajuto ne tokios niūrios ir net poetiškos aplinkos gerą poveikį. Blyškūs mėnulio spinduliai, tai šen, tai ten skverbęsi pro uolų plyšelius ir atsispindėję srovenančiame vandenyje, miško vėjelio dvelksmas, retsykiais nuskriedavęs nejudančiais augalais, kurių nesiekė vanduo,— visa tai rodė, kad ji vis labiau artėja prie žemės paviršiaus. Konsuela jautė, kad atgyja, ir jau nebe taip niūriai jai atrodė susitikimas, laukęs didvyriškos kelionės pabaigoje. Pagaliau ji pamatė, kad takelis, staiga pasisukęs nuo kranto, veda į trumpą galeriją, neseniai išgrįstą akmenimis, ir baigiasi prie mažų durelių. Ant tų durelių, tarsi išlietų iš metalo, — tokios jos buvo šaltos,— gražiai raizgėsi gebenė.

Kai Konsuela suprato, kad baigėsi jos vargai ir dvejonės, kai pavargusia ranka palietė paskutinę kliūtį, kurios tuoj pat nebebus, nes durų raktas — kitoje rankoje, ji staiga sutriko pajutusi tokį drovumą, kurį buvo sunkiau įveikti negu visas ankstesnes baisybes. Taigi jai reikėjo visai vienai įsibrauti į vietą, neprieinamą jokiems žvilgsniams, slepiamą nuo visokių žmonių kėslų, ir sutrikdyti miegą ar svajones žmogaus, kurio beveik nepažįsta, kuris jai nėra nei tėvas, nei brolis, nei vyras,— žmogaus, kuris galbūt myli ją, bet kurio ji pati negali ir nenori mylėti.

„Dievas pamokė mane ir nuvedė per baisiausius pavojus, — kalbėjo ji sau.— Veikiausiai jo valia, o ne jo globojama patekau čia. Aš atėjau ugninga siela, kupina gailestingumo, ramia širdimi, švaria sąžine ir visiškai nesavanaudiškai. Galbūt čia manęs laukia mirtis, bet tai nebaugina. Mano gyvenimas varganas, ir aš be didelio gailesčio atsisveikinsiu su juo. Tiesa, buvo akimirka, kai pajutau gailestį, bet štai jau visą valandą manau, jog man yra paskelbtas baisios mirties nuosprendis, ir žiūriu į tai taip ramiai, kad net pačiai nesitiki. Galbūt tai Dievo malonė, siunčiama mano paskutinę minutę. Galbūt žūsiu nuo įniršusio beprotio rankos, bet tvirtai, kaip kankinė, ryžtuosi tam. Aš karštai tikiu į pomirtinį gyvenimą ir jaučiu, kad jei čia tapsiu savo ištikimumo, galbūt niekam nereikalingo, bet tikrai dievoto, auka, man bus atlyginta geresniame pasaulyje. Tad kas mane stabdo? Iš kur tas neapsakomas mano sutrikimas, tarsi rengčiausi daryti ką nors bloga ir turiu rausti prieš tą, kurio gelbėti atėjau?"

Štai kaip Konsuela, per daug tyra, kad suvoktų savo tyrumą, kovojo su savimi, beveik priekaištavo sau dėl savo jausmų subtilumo. Jai ir į galvą netoptelėjo, kad gali grėsti pavojus, baisesnis už mirtį. Dėl savo skaistumo ji nė nepamanė, kad gali tapti gyvuliškos bepročio aistros auka. Bet ji instinktyviai baiminosi, kad jos poelgis gali būti aiškinamas ne tokiais tyrais ir kilniais motyvais negu buvo iš tikrųjų. Vis dėlto ji įkišo raktą į spyną, bet, tai padariusi, gal dešimt kartų norėjo pasukti jį ir vis nesiryžo. Baisus nuovargis, bendras jėgų išsekimas neleido jai būti ryžtingai tokiu momentu, kai už tą ryžtingumą turėjo būti atlyginta žemėje — didžio gailestingumo aktu, danguje — kankinės mirtimi.

XLII

Pagaliau ji ryžosi. Ji turėjo tris raktus. Vadinasi, reikėjo praeiti pro trejas durys ir pereiti du kambarius, kad patektum į tą, kuriame, kaip ji spėjo, buvo belaisvis Albertas. Ji dar turės laiko sustoti, jei pajus, kad jėgos apleidžia.

Ji įėjo į kambarį žemais skliautais; čia nebuvo jokių baldų, tik guolis iš sausų paparčių, apklotas avikailiu. Iš senovinio modelio visai nuavėtų batų poros ji suprato, kad tai yra Zdenkos miegamasis. Čia ji pamatė ir mažą pintinėlę, kurią su vaisiais kadaise buvo nunešusi ant Siaubo uolos ir kuri tik po poros dienų iš ten dingo. Konsuela ryžosi atrakinti antras duris, prieš tai užrakinusi pirmąsias, nes vis dar drebėjo, kad gali grįžti įniršęs šios patalpos šeimininkas. Antras kambarys, į kurį ji įėjo, buvo, kaip ir pirmasis, žemais skliautais, bet sienas dengė samanomis papuošti dembliai ir iš vytelių nupinti kilimai. Krosnis skleidė pakankamai šilumos ir tikriausiai iš jos kamino, kyšančio tarp uolų, retkarčiais ir išlėkdavo žiežirbos — jų atošvaistė ir buvo ta paslaptinga šviesa, kurią Konsuela matė Šrekenšteino viršūnėje. Alberto guolis, kaip ir Zdenkos, buvo padarytas iš sausų lapų ir žolių, bet Zdenka jį buvo užklojęs puikiomis lokenomis, nors Albertas ir reikalavo visiškos lygybės,— šio reikalavimo Zdenka, karštai mylėjęs savo bičiulį ir juo rūpinęsis labiau negu savimi, ne visada paisė. Šiame kambaryje Konsuelą sutiko Cinabras; išgirdęs, kaip spynoje kažkas pasuko raktą, šuo pastatė ausis ir, neramiai žvelgdamas į duris, išsitiesė prie slenksčio. Cinabras buvo ne sargas, o draugas. Nuo pat mažumės jam buvo taip griežtai uždrausta urgzti ir loti ant ko nors, kad jis visai neteko to natūralaus šuniui įpročio. Bet, žinoma, jei kas nors pas Albertą eitų turėdamas piktų kėslų, Cinabras atgautų balsą, o jei kas nors užpultų jo šeimininką, jis įnirtingai jį gintų. Atsargus ir apdairus kaip tikras atsiskyrėlis, jis niekada be reikalo nekėlė nė menkiausio triukšmo,— pirma jis turėjo gerai apuostyti ir apžiūrėti žmogų. Jis priėjo prie Konsuelos ir, pažiūrėjęs

į ją atidžiu žvilgsniu, turinčiu tikrai kažką žmogiška, apuostė jos suknelę ir ypač ranką, kurioje ji ilgai laikė Zdenkos duotus raktus; tai jį visai nuramino, jį užplūdo malonūs prisiminimai apie savo ankstesnę pažintį su Konsuela, ir jis uždėjo jai ant pečių didžiules gauruotas letenas, lėtai mojuodamas ir plakdamas į grindis savo puikia uodega. Taip draugiškai ir pagarbiai priėmęs ją, jis vėl atsigulė ant šeimininko guolį dengusios lokenos kraštelio ir senatviškai, tingiai išsitiesė, tačiau akimis vis sekė kiekvieną viešnios žingsnį, kiekvieną judesį.

Prieš ryždamasi eiti prie trečių durų, Konsuela žvilgsniu apmetė atsiskyrėlio buveinę, mėgindama įsivaizduoti, kokia yra čia gyvenančio žmogaus dvasios būsena. Ji nematė jokių pamišimo ar nevilties pėdsakų. Čia buvo švaru ir net savotiškai tvarkinga. Apsiaustas ir atsarginė rūbų pakaita kabėjo ant stumbro ragų — šią retenybę Albertas buvo atsivežęs iš nuošalaus Lietuvos kampelio, ir jie atstojo jam kabyklą. Daugybė jo knygų buvo tvarkingai sudėtos į neobliuotų lentų lentynas, uždėtas ant gerai parinktų storų šakų. Stalas ir dvi kėdės buvo iš tos pačios medžiagos ir taip pat padarytos. Herbarijus, Konsuelai visai nepažįstamų senovinių gaidų sąsiuviniai su slaviškais pavadinimais ir tekstais dar akivaizdžiau rodė, kad atsiskyrėlio darbai yra taikūs, paprasti ir rimti. Viduryje skliauto kabėjo senovinė lempa ir apšvietė tą melancholišką šventovę, kurioje viešpatavo amžina naktis.

Konsuela dar atkreipė dėmesį į tai, kad čia nebuvo ginklo. Turtingi šių miškų gyventojai aistringai mėgo medžioklę ir prabangius medžioklės reikmenis, tačiau Albertas neturėjo nei šautuvo, nei peilio, ir senas jo šuo neišmanė „didžiojo mokslo", todėl baronas Frydrichas į Cinabrą visada žiūrėjo su panieka ir gailesiu. Albertas šlykštėjosi krauju, ir nors jis, matyt, mažiau už kitus naudojosi gyvenimu, bet jautė jam didžiulę pagarbą. Jis negalėjo atimti gyvybės net menkiausiam padarui ir negalėjo matyti, kaip jo akyse tai daro kiti. Jis domėjosi visais gamtos mokslais, bet studijavo tik mineralogiją ir botaniką. Entomologija, jo manymu, jau buvo pernelyg žiaurus mokslas, ir jis niekada nebūtų galėjęs iš smalsumo užmušti vabzdžio.

Konsuela žinojo šias Alberto ypatybes ir prisiminė jas, kai pamatė jo nekaltų užsiėmimų atributus.

„Ne, man nėra ko bijoti tokios romios, taikios būtybės,— pasakė ji sau.— Tai šventojo vienutė, o ne bepročio užuoglauda." Bet kuo ramiau jai darėsi dėl jo dvasios būsenos, tuo labiau didėjo jos sumišimas. Ji jau beveik gailėjosi, kad čia ne beprotis ir ne mirštantysis. Pagalvojusi, kad dabar atsidurs priešais paprastą sveiką vyrą, ji darėsi vis neryžtingesnė.

Keletą minučių ji taip pastovėjo mąstydama ir nežinodama, kaip jam pranešti apie save, ir staiga jos ausis pasiekė kažkokio nuostabaus instrumento garsai. Tai Stradivarijaus smuikas grie-

žė nuostabią melodiją — didingą, liūdną, o grojo tvirta ir meistriška ranka. Dar niekada Konsuela nebuvo girdėjusi nei tokio tobulo smuiko, nei tokio nuoširdaus ir jaudinančio virtuozo. Melodijos ji nepažino, bet iš keistos, naivios manieros sprendė, kad ši melodija tikriausiai yra senesnė už visą jai pažįstamą senovinę muziką. Konsuela klausėsi susižavėjusi ir dabar suvokė, kodėl Albertas taip gerai ją suprato, vos ji padainavo pirmą frazę... Jis iš tikrųjų suprato tikrą, puikią muziką. Jis galėjo nebūti mokytas muzikantas, nenusimanyti apie visus įmantrius šio meno metodus, bet jis turėjo dievišką ugnelę, talentą suvokti ir mylėti grožį. Kai jis baigė griežti, Konsuela, visiškai nusiraminusi, jausdama jam dar didesnę simpatiją negu anksčiau, jau norėjo belstis į duris — paskutinę kliūtį, kai staiga tos durys lėtai atsivėrė, ir ji pamatė jaunąjį grafą: jo žvilgsnis buvo įbestas į žemę, o nuleistose rankose jis laikė smuiką ir stryką. Jis buvo siaubingai išbalęs, o jo plaukai ir kostiumas tokie netvarkingi, kokių Konsuela dar niekada neregėjo. Jo didžiulis susimąstymas, prislėgtumas, netvirti judesiai — visa tai rodė jei ne proto pašlijimą, tai bent valios susilpnėjimą. Jis atrodė kaip vienas iš tų nebylių, atminties netekusių šmėklų, kurios, anot slavų padavimų, naktį ateina į namus ir ten mašinaliai, be prasmės ir tikslo, instinktyviai daro tai, ką seniau darydavo būdamos gyvos, bet nepažįsta ir nemato nei savo draugų, nei tarnų, o šie arba pabėga, arba tylėdami, nustėrę iš siaubo ir nuostabos, žiūri į jas.

Tą patį patyrė ir Konsuela, matydama, jog grafas Albertas nepastebi jos, nors ji stovi vos už dviejų žingsnių nuo jo. Cinabras atsistojo ir ėmė laižyti šeimininko ranką. Albertas kažką draugiškai pasakė jam čekų kalba, o paskui, žvilgsniu sekdamas šunį, kuris meilindamasis priėjo prie Konsuelos, įsmeigė akis į merginos kojas, apautas beveik kaip Zdenkos kojos, ir ėmė įdėmiai jas apžiūrinėti; nepakeldamas galvos jis gimtąja kalba pasakė keletą žodžių, kurių ji nesuprato, bet jie panėšėjo į prašymą ir baigėsi jos vardu.

Pamačiusi jį tokį, Konsuela pajuto, kad jos drovumas visai dingo. Kupina užuojautos, ji dabar matė tik ligonį iškankintą siela; jis jos neatpažįsta, bet vis dėlto šaukia ją. Ir drąsiai, patikliai padėjusi savo ranką ant jaunuolio rankos, ji savo tyru balsu, besismelkiančiu į sielą, ispaniškai tarė:

— Konsuela čia.

XLIII

Vos spėjo Konsuela ištarti savo vardą, grafas Albertas pakėlė akis ir, pažvelgęs į ją, iš karto pasikeitė. Jis taip abejingai numetė ant grindų savo brangų smuiką, tarsi niekada gyvenime nebūtų griežęs juo, ir su nuoširdžiu graudulių bei pagarbiu liūdesiu sudėjo rankas.

— Vargše mano Vanda, pagaliau aš matau tave šioje tremties ir kančių vietoje! — sušuko jis atsidusdamas taip sunkiai, kad, atrodė, plyš krūtinė.— Mano brangioji, brangioji ir nelaimingoji sese, nelemtoji auka, už kurią pernelyg vėlai atkeršijau! Aš nepajėgiau tavęs apginti. O, tu žinai, kad tave išniekinęs piktadarys žuvo kančiose ir kad mano ranka sutepta jo bendrininkų krauju. Aš nuleidau kraujo upę prie prakeiktos bažnyčios. Kraujo srovėse — tavo, mano ir mūsų tautos prasmė ir išniekinimas. Ko gi tu dar nori, neramioji ir kerštingoji siela? Įkaršč i o ir įniršio laikai praėjo, dabar prasideda atgailavim o ir atpirkimo dienos. Reikalauk iš manęs maldų, ašarų, bet ne kraujo. Nuo šiol aš šlykščiuosi juo ir nenoriu daugiau jo lieti... Ne ne, nė lašo kraujo! Jano Žižkos taurė bus kupina tik neišsenkamų ašarų ir graudžių raudų.

Tai kalbėdamas, Albertas, klaidžiojančiu žvilgsniu, nepaprastai susijaudinęs, greitai suko ratus apie Konsuelą, ir kiekvieną kartą, kai ji norėdavo nutraukti jo keistą užkeikimą, pasibaisėjęs atšokdavo nuo jos.

Konsuelai nereikėjo ilgai mąstyti, kad suprastų, apie ką klejoja jaunasis grafas. Ji buvo girdėjusi daug pasakojimų apie Janą Žižką ir žinojo, kad tas rūstus fanatikas turėjo seserį vienuolę, kad ši sesuo dar prieš prasidedant Husitų karui vienuolyne mirė iš gėdos ir širdgėlos, kai vienas niekšingas vienuolis išniekino ją, ir kad paskui visas Žižkos gyvenimas buvo ilgalaikis didelis kerštas už tą nusikaltimą. Matyt, šią minutę Albertas, dėl kažkokios nesuprantamos asociacijos prisiminęs savo svarbiausią idėją ir įsivaizdavęs, kad jis yra Janas Žižka, kreipėsi į ją kaip į savo nelaimingos sesers Vandos šmėklą.

Konsuela nusprendė ne per daug staigiai įtikinėti, kad jis klysta.

— Albertai,— prabilo ji,— juk tavo vardas jau ne Janas ir mano — ne Vanda. Gerai pažiūrėk į mane ir sutiksi, kad mano, kaip ir tavo, pasikeitė ir veidas, ir charakteris. Aš pas tave atėjau, kad priminčiau tai, ką tu pats ką tik man pasakei. Taip, įkarščio ir įniršio laikai praėjo. Žmonių teisingumas daugiau negu įvykdytas, ir aš atėjau pranešti tau apie Dievo teisingumą. Viešpats mums liepia atleisti ir užmiršti. Tie pragaištingi prisiminimai, tas atkaklumas, kai tu naudojiesi kitiems žmonėms nepasiekiamais savo gabumais — gabumais vėl išgyventi niūrias savo ankstesnių egzistencijų scenas,— tas atkaklumas, kartoju, įžeidžia Dievą, ir jis atima iš tavęs tuos gabumus, nes tu jais piktnaudžiauji. Ar tu mane girdi, Albertai, ir ar tu dabar mane supranti?

— O motule! — sušuko Albertas, išbalęs, drebantis, atsiklaupęs ir vis dar su didžiausiu siaubu žiūrėdamas į Konsuelą.— Aš girdžiu jus ir suprantu jūsų žodžius. Aš matau, kaip jūs keičiatės, kad galėtumėte įtikinti ir pavergti mane. Ne, jūs jau nebe Vanda Žižka, išniekinta nekalta mergaitė, vaitojanti vienuo-

lė, jūs Vanda Prachalic. Žmonės ją vadino grafiene Rudolštadt, ir ji po širdimi nešiojo tą nelaimingąjį, kurį jie dabar vadina Alberto vardu.

— Ne žmonių valia jūs turite šį vardą,— tvirtai paprieštaravo Konsuela,— tai Viešpats privertė jus atgimti kitomis sąlygomis ir skyrė jums kitas priedermes. Jūs, Albertai, arba nenutuokiate apie tas priedermes, arba niekinate jas. Su nuodėmingu išdidumu gilindamasis į praslinkusius amžius, jūs stengiatės suvokti likimų paslaptis; žvilgsniu aprėpdamas dabartį ir praeitį, jūs save prilyginate dievybei. Bet aš jums sakau, ir pati tiesa, pats tikėjimas mano lūpomis sako: ta mintis, nuolat nukreipta į praeitį,— nusikaltimas, beprotiškas įžūlumas. Ta antgamtinė atmintis, kurią jūs sau priskiriate,— fantazija. Kažkokias silpnas, trumpalaikes prošvaistes jūs palaikėte tikrove, ir jūsų vaizduotė apgavo jus. Dėl savo puikybės jūs kuriate visą iliuzinį statinį ir imatės svarbiausių vaidmenų iš savo protėvių istorijos. Saugokitės — galbūt jūs esate visai ne tas, kuo dedatės. Kad nubaustų jus, amžinasis žinojimas galbūt akimirką atvers jums akis ir savo ankstesniame gyvenime jūs pamatysite nusikaltimus mažiau pagarsėjusius ir dingstis atgailauti ne tokias puikias kaip tos, kuriomis drįstate girtis.

Albertas šią kalbą išklausė su nuogąstingu dėmesiu, klūpėdamas ir užsidengęs rankomis veidą.

— Kalbėk, kalbėk, dangaus balse! Aš girdžiu, bet nepažįstu tavęs,— sušnabždėjo jis vos girdimai.— Jei tu esi kalno angelas, jei tu esi tas dangaus reginys, kuris taip dažnai man pasirodydavo ant Siaubo uolos,— kalbėk, įsakinėk mano valiai, mano sąžinei, mano vaizduotei. Tu žinai, jog aš ilgiuosi šviesos ir tamsoje klaidžioju tik dėl to, kad noriu išsklaidyti ją ir pasiekti tave.

— Šiek tiek nusižeminimo, pasitikėjimo ir nuolankumo amžiniems žmogui neprieinamos išminties dėsniams — štai tikrasis kelias jums, Albertai,— pasakė Konsuela.— Širdyje atsisakykite, ir tvirtai, visam laikui, noro pažinti tai, kas išeina už laikino, jums skirto egzistavimo ribų, ir Dievas vėl bus jumis patenkintas, jūs vėl tapsite naudingas kitiems, vėl gyvensite santarvėje su pačiu savimi. Meskite savo mokslą, kupiną puikybės, ir tebetikėdamas nemirtingumu, neabejodamas Dievo gailestingumu — jis atleidžia už praeitį ir globoja ateitį,— stenkitės dabartinį savo gyvenimą padaryti naudingą, kupiną artimo meilės,— jūs jį niekinate, nors turėtumėte gerbti, pasinerti į jį pasiaukojamai, visa savo esybe, atiduoti jam visas savo jėgas, visą savo gyvenimą. O dabar, Albertai, pažvelkite į mane, ir tegul jūsų akys praregi. Aš ne sesuo jums, ne motina: aš draugė, kurią siunčia dangus, atvedęs mane čia stebuklingais keliais, kad išplėščiau jus iš beprotybės ir puikybės gniaužtų. Pažvelgęs į mane, nuoširdžiai ir sąmoningai pasakykite: kas aš ir koks mano vardas?

Virpantis, suglumęs Albertas pakėlė galvą ir vėl pažvelgė

į ją, bet jo žvilgsnyje dabar buvo mažiau beprotybės ir siaubo negu pirma.

— Jūs mane verčiate peržengti bedugnes,— pasakė jis jai.— Savo išmintingomis kalbomis trikdote mano protą, o juk aš, savo nelaimei, laikiau save protingesniu už kitus. Jūs man liepiate pažinti ir suprasti mūsų laiką ir visa, kas yra žmogiška. Aš negaliu to padaryti. Kad užmiršČiau kai kurias savo egzistencijos fazes, turiu pakelti siaubingus sukrėtimus, o kad patekčiau į naują fazę, man reikia pastangų, kurios mane nuves į kapą. Jeigu jūs man jėgos, kuri, jaučiu, yra aukštesnė už manąją, vardu įsakysite prijungti savo mintis prie jūsiškių, aš būsiu priverstas paklusti, bet žinau, kokia kova manęs laukia, žinau, kad užmokėsiu už tai savo gyvybe. Tad pasigailėkite, — jūs, kurios kerai man turi tokią galią, padėkite man,— aš netenku jėgų. Pasakykite, kas jūs? Aš jūsų nepažįstu, aš neprisimenu, kad kada nors būčiau jus matęs, net nežinau, moteris jūs ar vyras; jūs stovite priešais mane tarsi paslaptinga statula, ir veltui stengiuosi prisiminti, ką ji reiškia. Padėkite, padėkite gi man arba aš mirsiu.

Alberto veidas, pirma buvęs nuraudęs lyg karščiuojant, tariant šiuos žodžius išbalo. Jis ištiesė Konsuelai rankas, bet tuoj pat nuleido jas, matyt, vos nenualpęs.

Konsuela, kuriai pamažu paaiškėjo paslaptingi jo psichinės ligos ypatumai, vėl pajuto jėgų antplūdį; tai buvo kažkokia nuojauta. Ji paėmė jo rankas, privertė jį atsistoti ir nuvedė prie kėdės. Baisaus nuovargio nualintas, Albertas susmuko ant jos ir, beveik netekdamas sąmonės, tuoj pat užsikniaubė ant šalia stovėjusio stalo. Kova, apie kurią jis ką tik kalbėjo, toli gražu nebuvo fantazija. Jis mokėjo valdyti savo protą ir nuvyti beprotiškus reginius, kurie graužė jo smegenis, bet tai atsiėjo didžiulių pastangų, didžiulių kančių, alinančių jo jėgas. Kai beprotybės priepuolis praeidavo savaime, Albertas po jo jausdavosi žvalus ir tarsi atsinaujinęs; o kai, norėdamas susigrąžinti normalią būseną, jis dėdavo savo dar stiprios valios pastangas, jo fizinės jėgos išsekdavo, ir jį ištikdavo katalepsija. Konsuela suprato, kas jam darosi.

— Albertai,— pasakė ji, dėdama savo šaltą ranką ant karščiuojančios jo kaktos,— aš jus pažįstu, ir to pakanka. Aš jus atjaučiu, ir to taip pat kol kas jums pakanka. Aš jums draudžiu dėti kad ir menkiausias valios pastangas ir mėginti atpažinti mane, kalbėti su manimi. Jūs privalote tik klausytis manęs, ir jei mano žodžiai jums atrodys neaiškūs, neskubėkite jų suprasti, bet leiskite man paaiškinti juos jums. Aš jus tik prašau pasyviai paklusti ir nieko negalvoti. Ar jūs galite paklusti savo širdies balsui ir apie nieką negalvoti?

— O, kaip man gera, kai klausausi jūsų! — atsakė Albertas.— Kalbėkite, dar kalbėkite... Mano siela — jūsų rankose. Kad ir kas jūs būtumėte, laikykite ją ir nepaleiskite, nes ji eis belstis į amžinybės duris ir atsimuš į jas. Sakykite man, kas jūs,

sakykite greičiau; jei iš karto nesuprasiu, paaiškinkite man, nes aš prieš savo valią stengiuosi atpažinti jus, ir tai mane jaudina.

— Aš — Konsuela,— atsakė mergina,— ir jūs tai žinote, jei instinktyviai kalbate su manimi ta kalba, kurią iš visų jus supančių žmonių suprantu tik aš viena. Aš draugė, kurios jūs seniai laukiate ir kartą jau pažinote, kai dainavau. Tą dieną jūs palikote savo šeimą ir dabar slepiatės čia, ir nuo tos minutės aš ieškau jūsų. Jūs keletą kartų šaukėte mane per Zdenką, bet jis, vykdydamas kitus jūsų įsakymus, nenorėjo vesti manęs pas jus. Aš patekau čia, įveikusi daugybę pavojų...

— Ne, jei Zdenka nebūtų panorėjęs, jūs nebūtumėte čia atėjusi,— nutraukė ją Albertas, sunkiai keldamas galvą nuo stalo.— Jūs svaja, tai gerai žinau, ir viskas, ką girdžiu, tėra mano vaizduotės padarinys... O Dieve, tu liūliuoji mane apgaulingais džiaugsmais, bet staiga aš pats imu suvokti, kokios absurdiškos, kokios beprasmiškos mano svajonės. Tada vėl esu vienas, vienas visame pasaulyje, su savo neviltimi, su savo beprotybe... O Konsuela! Konsuela! Palaiminga ir pražūtinga svaja! Kurgi būtybė, kuri turi tavo vardą ir kartais įgyja tavo atvaizdą? Ne! Tu egzistuoji tik mano vaizduotėje, tu — mano klejonių kūrinys...

Alberto galva vėl nusviro ant rankų, kurios darėsi vis nelankstesnės ir šaltesnės...

Konsuela matė, jog jam gresia letargija, bet, pati būdama visiškai nusikamavusi ir beveik alpstanti, bijojo, kad negalės padėti jam. Ji pamėgino sušildyti Alberto rankas savosiose, bet jos rankos buvo beveik tokios pat negyvos kaip ir jo.

— O Dieve,— nusiminusi tarė ji silpnu balsu,— padėk dviem nelaimingiesiems, kurie beveik neturi jėgų paremti vienas kitą!

Pati vos gyva, viena su mirštančiuoju, ji iš niekur negalėjo tikėtis niekieno pagalbos, nebent Zdenkos, o jo grįžimas jai buvo labiau baisus negu norimas.

Jos malda netikėtai sujaudino Albertą.

— Kažkas meldžiasi šalia manęs,— ištarė jis, kilstelėjęs savo apsunkusią galvą.— Aš ne vienas! O ne, aš ne vienas! — pridūrė jis, žiūrėdamas į jo pirštus gniaužusią Konsuelos ranką.— Pagalbos ranka, paslaptinga užuojauta, žmogiškas, broliškas gailestis! Tu mano agoniją darai malonią ir pripildai mano širdį dėkingumo!

Albertas priglaudė ledines savo lūpas prie Konsuelos rankos ir apmirė...

Šis bučinys, užgavęs merginos tyrumą, grąžino ją į gyvenimą. Vis dėlto ji nesiryžo ištraukti rankos ir, stengdamasi įveikti sumišimą ir nuovargį, vos laikydamasi ant kojų, buvo priversta atsiremti į Albertą ir kitą ranką padėti jam ant peties.

— Aš jaučiu, kad atgyju,— prabilo Albertas po kelių minučių.— Man atrodo, kad esu motinos glėbyje. Tetule Venceslava, jei čia jūs šalia manęs, dovanokite, kad užmiršau jus, tėvą, visą

šeimą,— taip užmiršau, jog net jūsų vardai vos nedingo iš mano atminties. Aš grįšiu pas jus, nepalikite manęs! Bet atiduokite man Konsuelą — tą, kurios taip ilgai laukiau ir kurią pagaliau radau... Dabar aš jos vėl netekau. O be jos negaliu kvėpuoti...

Konsuela norėjo kažką pasakyti jam, bet, atrodė, grįžtant Alberto atminčiai ir jėgoms, ji silpo vis labiau. Patirtas siaubas, nuovargis, jaudinimasis, nežmoniškos pastangos nualino ją — ji nebeturėjo jėgų kovoti. Žodžiai apmirė jos lūpose, kojas pakirto, akys aptemo; ji suklupo šalia Alberto, ir jos galva bejėgiškai atsitrenkė į jo krūtinę. Čia Albertas, tarsi atsibudęs, pažino ją, garsiai sušuko ir stipriai suspaudė glėbyje. Kaip pro mirties šydą pamatė Konsuela jo džiaugsmą, bet jis neišgąsdino jos: tai buvo nekaltas, tyras džiaugsmas. Mergina užsimerkė ir ją apėmė būsena, kuri nebuvo nei miegas, nei nemiegas,— ji buvo visiškai apatiška, beveik be sąmonės.

XLIV

Atsipeikėjusi Konsuela pajuto, kad sėdi ant kietos lovos, ir, dar neturėdama jėgų pakelti vokų, vis dėlto pamėgino prisiminti, kur ji ir kas jai nutiko. Bet jai tai nepavyko, nes ji buvo labai silpna. Pastarųjų dienų jaudulys ir nuovargis viršijo jos jėgas, ir ji veltui stengėsi prisiminti, ką veikė išvykusi iš Venecijos. Net pats išvykimas iš tos ją priglaudusios tėvynės, kur ji praleido tiek laimingų dienų, atrodė kaip sapnas, ir jai buvo lengviau,— deja, per daug trumpai,— kad bent minutę užmiršo savo tremtį ir nelaimes, kurios buvo jos priežastis. Taigi ji įsivaizdavo, kad vis dar yra savo varganame kambarėlyje Korte Minelyje, guli ant senos motinos lovos ir tarsi po audringos, sunkios scenos su Andzoletu (jos atmintyje iškilo neryškūs prisiminimai apie jį) dabar vėl atgyja ir atgauna viltį, nes jaučia jį šalia savęs, girdi trūkčiojantį jo kvėpavimą, švelnų jo šnabždesį. Palaimingas džiaugsmas užvaldė jos širdį, ji sunkiai pasikėlė, kad pažvelgtų į savo susikrimtusį draugą ir ištiestų jam ranką. Bet ji paspaudė šaltą, nepažįstamą ranką, o vietoje linksmos saulės, rausvai apšviesdavusios baltą jos lango užuolaidą, po niūriu skliautu, ištirpdama drėgname ore, sklido kažkokia kapų šviesa, po savimi ji juto laukinių žvėrių kailius, o virš jos kraupioje tyloje buvo palinkęs į vaiduoklį panašaus Alberto išbalęs veidas.

Konsuelai toptelėjo į galvą, kad yra gyva palaidota; ji vėl užsimerkė ir skausmingai sudejavusi atsigulė. Tik po keleto minučių ji suvokė, kur yra ir kas tas baisus žmogus, pas kurį pateko. Baimė, iki šiol slopinta ir pasiaukojimo egzaltacijos įveikta, dabar ją taip apėmė, kad ji net nesiryžo atsimerkti, bijodama pamatyti ką nors baisaus — paruoštą įkapių drobulę ar atidengtą karstą. Kažką pajutusi ant kaktos, ji palietė ją ranka. Tai buvo

lapų girlianda, kuria ją papuošė Albertas. Ji nuėmė girliandą ir joje pamatė kipariso šakelę.

— Aš maniau, kad tu numirei, o mano siela, o mano paguoda! — sušuko Albertas, suklupdamas ant kelių šalia jos.— Ir prieš eidamas paskui tave į kapą norėjau papuošti tave santuokos emblema. Čia aplink mane gėlės neauga, Konsuela. Tik iš tamsaus kipariso galėjau nupinti tau vestuvių vainiką. Štai jis, neatsisakyk jo. Jei mudviem lemta mirti čia, tai leisk tau prisiekti: jei grįšiu į gyvenimą, aš neturėsiu kitos žmonos, tik tave, o jei mirsiu, tai šia neišardoma priesaika sujungtas su tavimi.

— Kaip? Argi mes susižadėję? — išsigandusi, sutrikusi žvalgydamasi sušuko Konsuela.— Kas gi sujungė mus santuokos saitais? Kas pašventino mūsų santuoką?

— Likimas, mano angele! — atsakė Albertas su neapsakomu švelnumu ir liūdesiu.— Nemanyk pabėgti nuo jo! Keistas likimas tau ir dar labiau keistas man. Tu nesupranti manęs, Konsuela, bet turi sužinoti tiesą. Ką tik tu man uždraudei prisiminimais nusikelti į praeitį, į amžių glūdumą. Mano vidinis „aš" pakluso tau, ir dabar nieko nebežinau apie savo ankstesnį gyvenimą. Bet aš perpratau savo dabartinį gyvenimą ir žinau, koks jis: kol tu ilsėjaisi mirties glėbyje, jis visas akimirksniu prabėgo pro mano akis. Konsuela, tavo likimas — priklausyti man; tačiau tu niekada nebūsi mano. Tu nemyli manęs ir niekada nepamilsi taip, kaip aš myliu tave. Tavo meilė man — tik gailestingumas, tik ištikimybė, tik didvyriškumas. Tu esi šventoji, kurią man siunčia Viešpats, ir niekada man nebūsi moteris. Aš turiu mirti kamuojamas meilės, kurios tu negali patirti kartu. Ir vis dėlto tu būsi mano žmona, kaip dabar jau esi mano sužadėtinė; jei mudu čia žūsime, tu iš užuojautos sutiksi pavadinti mane savo vyru, nors nė vienas bučinys niekada nesutvirtins mūsų santuokos; o jei mes išvysime saulės šviesą, sąžinė privers tave mano atžvilgiu padaryti tai, kas yra Dievo skirta.

— Grafe Albertai,— pasakė Konsuela, mėgindama atsikelti iš guolio, kurį dengė į laidotuvių patiesalą panašūs himalajinių lokių kailiai,— aš nežinau, kas jus verčia taip kalbėti: pernelyg egzaltuotas dėkingumas man ar vis dar nepraeinantis kliedėjimas. Aš nebeturiu jėgų kovoti su jūsų iliuzijomis, ir jei jos atsigręš prieš mane,— o juk aš atėjau pas jus rizikuodama savo gyvybe, kad paguosčiau jus ir padėčiau jums,— tai jaučiu, jog negalėsiu apginti nei savo gyvybės, nei laisvės. Jei mano buvimas kelia jums pyktį, o Viešpats apleido mane, tai tebūnie šventa jo valia. Jūs manote, kad daug žinote, bet nė neįtariate, koks apkartintas mano gyvenimas ir kaip abejingai jį paaukočiau.

— Aš žinau, kad tu nelaiminga, mano vargše, mano šventoji Konsuela! Žinau, kad ant tavo galvos yra erškėčių vainikas, bet man nelemta jo nuplėšti nuo tavęs. Nei tavo nelaimių priežasčių, nei padarinių nežinau ir neklausiu tavęs. Bet aš mažai tave

mylėčiau, būčiau nevertas tavo užuojautos, jei iš pat pirmo mūsų susitikimo nebūčiau supratęs, nebūčiau pajutęs to liūdesio, kurio kupina tavo širdis ir visas tavo gyvenimas. Kodėl gi tu turėtum bijoti manęs, o mano sielos paguoda? Tu, tokia tvirta ir išmintinga, tu, kuriai Viešpats įteigė žodžius, akimirksniu pavergusius ir atgaivinusius mane,— nejaugi staiga ėmė gesti tavo tikėjimo ir proto šviesa, jei tu imi baimintis savo bičiulio, savo tarno, savo vergo? Atsitokėk, mano angele, pažvelk į mane: štai aš prie tavo kojų ir visam amžiui lenkiu galvą iki žemės. Ko tu nori? Ką įsakysi? Galbūt tu nori išeiti iš čia tuoj pat, viena, be manęs? Nori, kad daugiau niekad nebepasirodyčiau tavo akyse? Kokios aukos tu reikalauji? Kokią mano priesaiką nori išgirsti? Aš galiu tau viską pažadėti ir visada klausyti tavęs. Taip, Konsuela, aš net galiu pasidaryti ramus, klusnus ir iš pažiūros toks pat protingas žmogus kaip kiti. Pasakyk, ar tada tau būsiu ne toks baisus, ne toks nemalonus? Iki šiol niekada negalėjau daryti to, ką norėjau, o dabar tenkinsiu visus tavo norus. Galbūt pasikeitęs taip, kaip tu nori, aš mirsiu, bet dabar savo ruožtu noriu tau pasakyti, kad ir mano gyvenimas visada buvo nemielas, ir aš su džiaugsmu paaukosiu jį tau.

— Brangus kilniaširdi Albertai, — pasakė nusiraminusi ir susijaudinusi Konsuela,— kalbėkite aiškiau, leiskite man pagaliau perprasti jūsų bedugnės sielos gelmes. Mano akyse jūs esate žmogus, pranašesnis už visus kitus; nuo pat pirmos mūsų susitikimo minutės aš pajutau jums pagarbą ir simpatiją, ir neturiu jokio pagrindo slėpti tai nuo jūsų. Man visą laiką buvo sakoma, kad jūs — beprotis, bet niekada tuo netikėjau. Visi tie pasakojimai tik didino mano pagarbą jums ir pasitikėjimą jumis. Vis dėlto aš negalėjau nepripažinti, kad jus kamuoja kažkokia psichinė liga, sunki ir keista. Ir štai aš, galbūt pernelyg pasitikėdama savimi, kažkodėl įsivaizdavau, kad galėsiu palengvinti jūsų kančias. Jūs pats patvirtinate tą mano tikėjimą. Aš atėjau pas jus, ir jūs apie mane ir apie save pasakojate tokius svarbius, tokius tikrus dalykus, kad jums nusilenkčiau, jei ne jūsų fatalizmas, su kuriuo niekaip negaliu sutikti. Ar aš galiu, neįžeisdama jūsų ir neversdama kentėti, pasakyti jums viską?

— Kalbėkite, Konsuela, aš iš anksto žinau, ką norite pasakyti.

— Gerai, aš pažadėjau viską jums pasakyti. Jūs varote į neviltį visus, kurie jus myli. Jie mano, kad turi saugoti nuo pašalinių akių ir gailėtis to, ką vadina jūsų beprotybe; jie bijo jus labai suerzinti, jei leistų jums pastebėti, kad mato ją, liūdi dėl jos ir būgštauja. Aš pati netikiu ta beprotybe ir todėl be jokios baimės klausiu jus: kodėl jūs, toks protingas, kartais atrodote kaip beprotis? Kodėl jūs, toks geras, būnate nedėkingas ir pasipūtęs? Kodėl tokį išsilavinusį ir religingą žmogų kaip jūs gali apnikti liguisto, pesimistiško proto kliedesiai? Pagaliau kodėl jūs dabar esate vienas, gyvas palaidotas tame niūriame požemyje,

toli nuo mylinčios šeimos, kuri ieško jūsų ir apverkia jus, toli nuo artimųjų, kuriais taip uoliai rūpinatės, ir pagaliau toli nuo manęs? Juk jūs pats kvietėte mane ir sakėte, kad mylite mane, tuo tarpu eidama pas jus aš nežuvau tik dėl neįtikėtinų valios pastangų ir Dievo globos.

— Jūs klausinėjate apie mano gyvenimo paslaptį, apie mano likimo mįslę, bet žinote tai geriau už mane, Konsuela! Aš pats laukiau, kada jūs atskleisite mano esmę, o jūs klausinėjate mane. O, aš suprantu: jūs norite priversti mane atvirai pasipasakoti, atgailauti ir priimti tvirtą sprendimą, kuris padėtų man nugalėti save patį. Aš esu pasirengęs paklusti jums. Bet negaliu per vieną akimirką pažinti savęs, suprasti save ir pasikeisti. Duokite man keletą dienų ar bent valandų, kad galėčiau jums ir pačiam sau pasakyti, beprotis aš ar vis dėlto sugebu valdyti savo protą. Deja! deja! Ir viena, ir kita tiesa. Ir mano nelaimė yra ta, kad šiuo atžvilgiu neturiu jokių abejonių! Bet štai ko šią minutę dar nežinau: ar aš visiškai neteksiu proto ir valios, ar vis dėlto pajėgsiu įveikti demoną, kuris atsirado manyje. Pasigailėkite manęs, Konsuela! Vis dar esu apimtas jaudulio, stipresnio už mane. Aš neprisimenu, ką jums kalbėjau, nenutuokiu, kiek laiko jūs čia; aš nesuprantu, kaip jūs galite būti čia, jei Zdenka nenorėjo jūsų atvesti; aš net nežinau, kokiame pasaulyje sklandė mano mintys, kai atsidūrėte priešais mane. Deja, nežinau, kiek amžių esu taip įkalintas, patirdamas neregėtas kančias ir mėgindamas įveikti mane ištikusią negandą. Kai tos kančios praeina, aš jau nieko nebeprisimenu. Man lieka tik baisus nuovargis, stingulys, kažkokia baimė, kurios norėčiau atsikratyti... Konsuela, leiskite man nors kelioms akimirkoms užsimiršti! Mano mintys prašviesės, aš galėsiu laisvai kalbėti. Prižadu jums tai, prisiekiu! Apsaugokite mane nuo akinančios tikrovės šviesos! Šioje baisioje tamsoje ji taip ilgai buvo paslėpta nuo manęs, kad mano akys negali iš karto priprasti prie jos. Jūs man įsakėte paklusti širdies balsui, gyventi tik širdimi. Taip, jūs man tai pasakėte, ir mano sąmonė ir atmintis atgijo tik tą akimirką, kai ėmėte kalbėtis su manimi. Jūsų žodžiai mano sielai suteikė angelišką ramybę. Mano širdis dabar tikrai gyva, bet protas dar neatbudęs. Aš bijau jums kalbėti apie save, nes galiu susipainioti savo mintyse ir savo kliedesiais vėl jus išgąsdinti. Aš noriu gyventi tik jausdamas, kad šis gyvenimas man nepažįstamas; jis galėtų mane svaiginti, jei gyvenčiau nesibaimindamas, jog jūs būsite nepatenkinta manimi. Ak, Konsuela, kodėl jūs man liepėte paklusti savo širdies balsui? Dabar prašau, kalbėkite aiškiau, leiskite man galvoti apie jus, matyti ir suprasti tik jus... žodžiu, mylėti jus. Dieve mano! Aš myliu! Myliu gyvą būtybę, panašią į mane! Myliu ją visa širdimi. Galiu sutelkti į ją visą savo aistrą, visą savo šventą meilę! Man visai pakanka tos laimės, ir aš nesu toks beprotis, kad reikalaučiau daugiau!

— Na gerai, brangusis Albertai! Tegul jūsų iškamuotą sielą

nuramins tyli, švelni, broliška meilė. Dievas liudytojas, kad jūs galite mane taip mylėti niekuo nerizikuodamas ir nieko nesibaimindamas. Mano draugiškumo jums jausmas yra labai nuoširdus, aš gerbiu jus, ir to negali sugriauti jokios smulkmeniškos, tuščios kalbos ir niekingų žmonių apkalbos. Kažkokia dieviška, paslaptinga nuojauta jums padėjo suprasti, kad mano gyvenimas kupinas skausmo. Jūs tai pasakėte, ir aukščiausioji tiesa bylojo jūsų lūpomis. Aš galiu mylėti jus tik sesers meile; bet nemanykite, kad jaučiu tik gailestį, graudulį. Tiesa, žmonių meilė ir užuojauta davė man narsos ateiti čia, bet palankumo jausmas ir ypatinga pagarba jūsų dvasinėms savybėms suteikia man drąsos ir teisę kalbėti su jumis taip, kaip kalbu. Visam laikui užmirškite, kaip suklydote dėl savo jausmo: niekada man nekalbėkite nei apie meilę, nei apie santuoką. Mano praeitis, mano prisiminimai mūsų meilę daro negalimą, o dėl mūsų skirtingos padėties tokia santuoka man nepriimtina, net žeminanti. Puoselėdamas tokias svajones, mano pasiaukojimą jūs paverstumėte kažkokiu beprotišku, beveik nusikalstamu dalyku. Aš esu pasiryžusi jums prisiekti, kad būsiu jūsų sesuo, jūsų draugė, jūsų guodėja visada, kai tik panorėsite atverti man savo sielą, jūsų slaugė, kai dėl kančios būsite niūrus ir susikrimtęs. Prisiekite, kad niekada į mane nežiūrėsite kitokiomis akimis ir nemylėsite manęs kitaip.

— Kilnioji moterie,— ištarė Albertas baldamas,— tu teisingai pasikliauji mano vyriškumu ir gerai nutuoki apie mano meilę tau, jei stengiesi gauti tokį mano pažadą. Aš galėčiau pirmą kartą gyvenime pameluoti tau, galėčiau nusižeminti ir duoti melagingą priesaiką, jei to pareikalautum. Bet tu nereikalausi to, Konsuela. Tu suprasi, kad tada mano gyvenime atsirastų dar viena kančia, o sąžinėje — graužatis, dar niekada jos nepatirta. Nusiramink ir negalvok, kokia meile tave myliu, juk aš ir pats to nesuprantu; tik žinau, kad nepavadinti to jausmo meile būtų šventvagystė. Su viskuo kitu sutinku: aš vertinu tavo užuojautą, tavo rūpinimąsi, tavo gerumą, tavo tylią draugystę; aš visada su tavimi kalbėsiu tik taip, kaip tu man leisi; aš neištarsiu nė vieno žodžio, kuris galėtų sutrikdyti tave; niekada nepažvelgsiu į tave taip, kad tau reikėtų nuleisti akis; niekada nepaliesiu tavo rankos, jei tas prisilietimas tau nemalonus; net nepaliesiu tavo rūbų kraštelio, jei bijai, kad galiu juos sutepti savo kvėpavimu. Bet tu būsi neteisi, jei imsi nepatikliai žiūrėti į mane; geriau kurstyk malonų mano jaudulį,— jis gaivina mane, o tau nėra reikalo jo bijoti. Aš suprantu, kad tu dėl skaistumo išsigąstum meilės žodžių,— tu nenori mylėti taip kaip aš; žinau, kad tu iš išdidumo atstumtum aistrą, kurios nenori nei sukelti, nei skatinti. Tad nusiramink ir drąsiai prisiek man būti mano seseria ir guodėja, o aš prisiekiu tau būti tavo broliu ir tarnu. Nereikalauk iš manęs daugiau — aš būsiu kuklus ir neįkyrus. Man pakaks, jei žinosi, kad gali man įsakinėti ir pati valdyti mane... bet ne kaip brolį, o kaip būtybę, kuri visa atsidavė tau, ir amžinai.

Šie žodžiai nuramino Konsuelą dėl dabarties, bet neišsklaidė jos būgštavimų dėl ateities. Fanatiškas Alberto pasiaukojimas buvo didelės ir neįveikiamos aistros padarinys — dėl to nekilo jokių abejonių matant iškilmingą jo veido išraišką ir žinant, kokia jautri jo natūra. Sutrikusi ir kartu susijaudinusi Konsuela save klausė, ar ji ir toliau galės rūpintis žmogumi, kuris taip atvirai ir stipriai yra ją įsimylėjęs. Ji niekada lengvabūdiškai nežiūrėjo į tokius santykius, o su Albertu kiekviena moteris turėjo būti ypač atsargi. Ji neabejojo nei jo dorumu, nei pažadais, bet tai, apie ką ji svajojo — grąžinti jam ramybę,— dabar jai visai nesiderino su jo ugninga meile, jei ji negalėjo į ją atsakyti tuo pačiu. Atsidususi ji ištiesė jam ranką ir, įsmeigusi akis į žemę, apmirė, apimta liūdno susimąstymo.

— Albertai,— ištarė ji pagaliau pakėlusi į jį žvilgsnį ir jo akyse išvydusi kankinamą ir nerimastingą laukimą,— jūs manęs nepažįstate, jei siūlote tokį man netinkamą vaidmenį. Su juo galėtų sutikti tik moteris, kuri sugebėtų tuo piktnaudžiauti. Aš nesu koketė, nesu išdidi, nelaikau savęs pasipūtusia ir neturiu jokio polinkio kažką valdyti. Jūsų meilė man glostytų savimeilę, jei ir aš galėčiau jums atsakyti tokia pat meile; ir jeigu aš mylėčiau jus, tai tuoj pat pasakyčiau jums. Aš žinau, jog skaudinu jus, kai dar sykį kartoju, kad taip nėra, žinau, kad sakyti tokius dalykus tokios sveikatos žmogui — žiauru, ir jūs turėtumėte padaryti taip, kad man nereikėtų sakyti šių žodžių, bet taip man liepia sąžinė, nors mano širdis plyšta jos klausydama. Pasigailėkite manęs: aš esu priversta skaudinti jus, galbūt net įžeisti tą minutę, kai mielai atiduočiau savo gyvybę, kad grąžinčiau jums laimę ir sveikatą.

— Aš žinau tai, kilnioji mergaite,— atsakė Albertas liūdnai nusišypsojęs.— Tu tokia gera, tokia kilniaširdė, kad gali atiduoti gyvybę už prasčiausią žmogų, bet tavo sąžinė — aš ir tai žinau — niekam nedarys nuolaidų. Tad nebijok įžeisti manęs savo tvirtumu, kuriuo žaviuosi, ir stoišku santūrumu, kurį tu derini su jaudinančia užuojauta. O įskaudinti manęs tu negali, Konsuela: juk aš neklydau, aš pripratau prie baisiausių kančių, aš žinau, kad gyvenime esu pasmerktas skausmingiausioms aukoms. Nesielk su manimi kaip su silpnu žmogumi, kaip su širdies ir savimeilės neturinčiu jaunuoliu, ir nebekartok to, ką jau žinau,— nes žinau, kad tu niekada manęs nepamilsi. Aš viską žinau apie tavo gyvenimą, Konsuela, nors ir nežinau tavo vardo, nepažįstu tavo šeimos, nesu girdėjęs apie jokias tavo žemiškojo gyvenimo smulkmenas. Aš žinau tik tavo sielos istoriją, o visa kita man nesvarbu. Tu mylėjai, tu vis dar myli ir visada mylėsi žmogų, apie kurį nieko nežinau, nenoriu žinoti ir su kuriuo dėl tavęs nesivaržysiu, nebent tu pati man įsakytum. Bet žinok, Konsuela, niekada nepriklausysi nei jam, nei man, nei sau pačiai. Dievas

tau lėmė ypatingą dalią. Aš nesistengiu pažvelgti į ateitį ir sužinoti apie tavo likimą, bet jo tikslas ir pabaiga man yra žinomi. Savo didžios sielos vergė ir auka, tu nesulauksi šiame gyvenime jokio atpildo, tik suvoksi savo galią ir pajusi savo gerumą. Nelaiminga aplinkinių akyse, tu vis dėlto būsi pati ramiausia, pati laimingiausia būtybė iš visų žmonių, nes visada būsi teisingiausia ir geriausia tarp jų. Nes pasigailėjimo verti tik pikti ir niekingi žmonės, brangioji sese; ir kol žmogus bus neteisingas ir aklas, teisingi bus Kristaus žodžiai: „Palaiminti persekiojami dėl teisybės: jų yra dangaus karalystė. Palaiminti, kurie dabar verkiate, nes juoksitės".

Jėga ir didybė, atsipindėjusios aukštoje ir taurioje Alberto kaktoje, padarė Konsuelai tokį didžiulį įspūdį, kad ji, užmiršusi išdidžios valdovės ir rūsčios draugės vaidmenį, pajuto, kaip ją valdo šis tikėjimo ir entuziazmo pagautas žmogus. Iš nuovargio ir jaudulio vos laikydamasi ant kojų, ji atsiklaupė ir, sudėjusi rankas, ėmė karštai garsiai melstis:

— O Viešpatie, jei tu šią pranašystę įdėjai į šventojo lūpas, teišsipildo tavo valia ir tebūnie ji palaiminta! Vaikystėje aš tave meldžiau dovanoti man niekingą, linksmybės kupiną laimę, o tu man skyrei tokią žiaurią ir sunkią, kokios negalėjau nė įsivaizduoti. Tad padaryk taip, kad mano akys atsimerktų ir širdis paklustų. Mano dalia, atrodžiusi tokia neteisinga, pamažu atsiskleidžia prieš mano akis ir aš sugebėsiu, o Viešpatie, susitaikinti su ja, tik prašysiu tavęs to, ko kiekvienas žmogus turi teisę tikėtis iš tavo meilės ir teisingumo: tikėjimo, vilties ir gailestingumo.

Taip melsdamasi Konsuela pajuto, kaip ašaros ėmė riedėti jai iš akių. Ji nesistengė jų sulaikyti. Po tokio jaudinimosi, po viso to, ką išgyveno, ši krizė buvo jai naudinga, nors ir dar labiau ją nusilpnino. Albertas meldėsi ir verkė kartu su ja, jis laimino savo ašaras, taip ilgai lietas vienatvėje ir pagaliau sumišusias su kilnios ir tyros būtybės ašaromis.

— O dabar,— pasakė atsistodama Konsuela,— gana galvoti apie save. Metas pasirūpinti kitais ir prisiminti savo priedermes. Aš jūsų artimiesiems prižadėjau grąžinti jus. Jie visiškai apimti nevilties, verkia ir meldžiasi už jus kaip už mirusįjį. Ar jūs, brangus Albertai, norite grąžinti jiems džiaugsmą ir ramybę? Ar jūs norite eiti paskui mane?

— Jau? — su kartėliu šūktelėjo jaunasis grafas.—Jau išsiskirti! Taip greitai palikti šią šventą prieglaudą, kur su mumis tik Dievas, palikti šią vienutę, tapusią man brangia nuo tada, kai tu čia atsiradai, palikti šią laimės šventovę, kurios galbūt niekada nebepamatysiu,— palikti vien dėl to, kad grįžčiau į tą šaltą gyvenimą, kupiną veidmainystės, formalumų ir prietarų! O ne, siela mano, gyvenime mano! Dar vieną dieną, kuri man prilygsta visam palaimos amžiui! Leisk man užmiršti, kad yra melo ir neteisybės pasaulis, persekiojantis mane kaip lemtingas sapnas;

leisk man ne iš karto, bet pamažu grįžti prie to, ką jie vadina protu. Aš dar nesijaučiu turįs pakankamai jėgų, kad galėčiau pakelti jų saulės ir beprotybės reginį. Man dar reikia stebėti tave, klausytis tavo balso. Be to, aš dar niekada nesu taip staiga palikęs savo prieglobsčio — prieglobsčio siaubingo, bet ir geradaringo, baisios ir išganingos atpirkimo vietos, kur aš bėgu galvotrūkčiais, kur slepiuosi su pašėlusiu džiaugsmu ir iš kur išeidamas visada per daug pagrįstai abejoju ir per ilgai apgailestauju. Tu ir neįtari, Konsuela, kokie tvirti saitai sieja mane su šiuo savanorišku kalėjimu! Tu nežinai, kad čia palieku savąjį „aš", tikrąjį Albertą, kuris, tiesą sakant, ir neišeina iš čia. Taip, tas „aš" visada būna čia, ir jo šešėlis šaukia ir persekioja mane, kai esu kitoje vietoje. Čia mano sąžinė, mano tikėjimas, mano pasaulis — žodžiu, visas mano tikrasis gyvenimas. Čia atsinešu neviltį, baimę, beprotybę; neretai jie užpuola mane ir įnirtingai kaunasi su manimi. Bet matai — ten, štai už tų durų, yra šventykla, kur įveikiu visus tuos priešiškus jausmus ir atgaivinu sielą. Ten aš įeinu subjaurotas, kupinas nerimo, o išeinu apsišvarinęs; ir niekas nežino, kokių kančių man atsieina kantrybė ir nuolankumas. Neplėšk manęs iš čia, Konsuela! Leisk man išeiti lėtais žingsniais, pasimeldus.

— Eime tenai ir kartu pasimelskime! — pasakė Konsuela.— O paskui išeisime. Laikas bėga, ir gal jau tuoj išauš. Niekas neturi žinoti kelio, vedančio iš čia į pilį, niekas neturi matyti, kaip mes grįžtame; ko gero, reikia, kad nematytų mūsų grįžtančių kartu, nes nenoriu išduoti jūsų prieglobsčio paslapties, Albertai, o kol kas niekas nieko neįtaria. Aš nenoriu, kad mane klausinėtų, nenoriu meluoti. Aš noriu turėti teisę pagarbiai tylėti jūsų artimųjų akivaizdoje. Tegul jie tiki, kad mano pažadai tebuvo nuojauta, svajonė. O pamatę, kad mes grįžtame kartu, jie mano slapumą gali palaikyti pikta valia, ir nors dėl jūsų, Albertai, aš pasirengusi nepaisyti nieko, bet nenorėčiau be būtino reikalo prarasti jūsų šeimos pasitikėjimą ir draugystę. Paskubėkime! Aš griūnu iš nuovargio, ir jei dar pabūsiu čia, tai, ko gero, neteksiu ir paskutinių jėgų, kurių man reikės grįžtant. Pasimelskime ir eikime!

— Tu griūni iš nuovargio! Tai pailsėk čia, mano mylimoji! Miegok, aš pagarbiai saugosiu tavo miegą, o jei mano buvimas kelia tau nerimą, užrąkink mane gretimoje grotoje. Geležinės durys skirs mus, ir kol tu mane pašauksi, aš melsiuosi už tave savo bažnyčioje.

— Kol jūs melsitės, o aš ilsėsiuosi, jūsų tėvas dar daug valandų kankinsis. Kartą mačiau, kaip jis, klūpėdamas ant savo maldyklos akmeninių grindų, senatvės ir skausmo prislėgtas, išbalęs, nejudėdamas, regis, telaukė žinios apie jūsų mirtį, kad galėtų numirti. O jūsų vargšė tetulė puldinės, eis iš bokšto į bokštą ir veltui stengsis pamatyti jus kalnų takelyje. Ir šįryt pilyje vėl visi nusiminę ir labai sunerimę susirinks, o vakare išsiskirs-

tys. Albertai, jūs turbūt nemylite savo artimųjų, jei taip negailestingai, be sąžinės graužimo verčiate juos kamuotis ir kentėti.

— Konsuela! Konsuela! — sušuko Albertas tarsi nubusdamas.— Nekalbėk, nekalbėk taip! Tu draskai mano širdį. Kokį nusikaltimą aš padariau? Kokios nelaimės priežastys? Kodėl jie taip nerimauja? Kiek valandų praėjo nuo to laiko, kai juos palikau?

— Jūs klausiate, kiek valandų! Geriau paklauskite, kiek dienų, kiek naktų — o gal ir kiek savaičių!

— Dienų ir naktų?! Tylėkite, Konsuela, nekalbėkite apie mano nelaimę! Aš žinojau, kad čia netenku nuovokos apie laiką, žinojau, kad visa, kas dedasi viršuje, nepasiekia šios kapavietės... bet neįtariau, kad tas užsimiršimas, tas nežinojimas trunka daug dienų ir net savaičių!

— Ar tai nėra sąmoninga užmarštis, mano drauge? Čia niekas jums nerodo, kad diena baigiasi ar prasideda, ta amžina tamsa — tai amžina naktis. Regis, jūs čia neturite nė smėlio laikrodžio. Ar taip pašalinus visa, kas skaičiuoja laiką, nesistengiama negirdėti gamtos balsų ir širdies balso?

— Prisipažįstu, kad, atėjęs čia, jaučiu poreikį užmiršti viską, kas mane sieja su paprastu žmogumi. Bet, Dieve mano, aš nežinojau, jog skausmas ir mintys gali taip užvaldyti mano sielą, kad valandos man gali trukti dienas, o dienos pralėkti kaip valandos. Koks gi aš esu žmogus? Ir kodėl niekas nė karto man neužsiminė apie tą mano naują nelemtą savybę?

— Priešingai, tai yra didžiulės dvasinės jėgos požymis. Ji tik iškrypo iš savo kelio ir visa yra skirta niūriems apmąstymams. Jūsų artimieji nusprendė slėpti nuo jūsų skausmą, kurį jiems teikiate, jie mano, kad, norint apsaugoti jus nuo kančių, nereikia kalbėti apie savąsias. Bet, mano manymu, taip elgtis reiškia nepakankamai gerbti jus, abejoti jūsų širdimi. O aš, Albertai, neabejoju ja ir todėl nieko neslepiu nuo jūsų.

— Eime, Konsuela, eime! — tarė Albertas ir greitai užsimetė apsiaustą.— Nelaimingasis! Aš priverčiau kentėti tėvą, kurį dievinu, tetą, kurią švelniai myliu! Nežinau, ar esu vertas juos pamatyti. Aš esu pasiryžęs niekada nebegrįžti čia, kad vėl nebūčiau toks žiaurus. Bet ne, aš laimingas, aš sutikau bičiulišką širdį,— ji įspės mane, ji padės man atgauti pagarbą sau. Pagaliau atsirado žmogus, kuris atvirai pasakė man visą tiesą ir visada sakys ją, ar ne taip, brangioji sese?

— Visada, Albertai, prisiekiu jums!

— Dievas gailestingas! Juk būtybė, atėjusi man padėti, yra vienintelė iš visų būtybių, kurios galiu klausytis, kuria galiu tikėti! Viešpats žino, ką daro! Aš nejaučiau, kad esu beprotis, ir maniau, kad kiti yra tokie. Deja! Jei mano kilniaširdis tėvas būtų pasakęs tai, ką dabar man pasakėte jūs, Konsuela, nebūčiau net juo patikėjęs. Todėl kad jūs įkūnijate pačią tiesą, įkūnijate gyvenimą, todėl kad jūs viena galite mane įtikinti, galite suteikti mano aptemusiam protui dangišką ramybę, kurią skleidžiate.

— Eime gi,— pasakė Konsuela padėdama jam susisagstyti apsiaustą, nes jis savo silpna, drebančia ranka niekaip negalėjo to padaryti.

— Taip, eime,— pakartojo jis susijaudinęs žiūrėdamas kaip ji draugiškai padeda jam.— Bet pirma prisiek man, Konsuela, kad jei aš grįšiu čia, tu nepaliksi manęs. Prisiek, kad tu dar ateisi čia, nors tam, kad apibertum mane priekaištais, pavadintum nedėkinguoju, tėvo žudiku, pasakytum, kad nesu vertas tavo rūpinimosi! O, nepalik manęs vieno su savimi! Tu matai, kad visai priklausau nuo tavęs ir kad vienas tavo žodis įtikina ir gydo mane geriau negu daugybė apmąstymų ir maldų amžių.

— O jūs man prisiekite,— atsakė Konsuela dėdama jam ant pečių rankas (storas apsiaustas drąsino ją) ir patikliai šypsodamasi,— prisiekite, kad niekada negrįšite čia be manęs!

— Vadinasi, tu ateisi čia su manimi! — sušuko jis žvelgdamas į ją su susižavėjimu, bet nedrįsdamas apkabinti jos.— Prisiek man tai, o aš tau prisiekiu niekada nepalikti tėvo namų be tavo įsakymo ar leidimo.

— Tegul Viešpats išgirsta ir priima mūsų abipusį pažadą,— pasakė džiūgaudama Konsuela.— Mudu, Albertai, dar ateisime čia pasimelsti jūsų bažnyčioje, ir jūs išmokysite mane melstis. Juk niekas manęs nemokė to, o aš karštai trokštu pažinti Dievą. Jūs, mano drauge, atversite man dangų, o aš, kai reikės, priminsiu jums apie šios žemės reikalus ir žmogaus pareigas.

— Dieviškoji sese! — pasakė Albertas, ir jo akys prisipildė džiaugsmo ašarų.— Patikėk, aš neturiu ko tavęs mokyti. Tai tu turi iškvosti mane, pažinti ir visiškai pakeisti. Tai tu išmokysi mane visko, net melstis. O! Dabar man nebereikia vienatvės, kad mano siela pakiltų iki Dievo. Dabar man nebereikia išsitiesti ant mano protėvių kaulų, kad suprasčiau ir suvokčiau nemirtingumą. Man tereikia pažiūrėti į tave, kad mano atgijusi siela pakiltų į dangų kaip padėkos himnas, kaip gaivinantys smilkalai.

Konsuela išvedė jį, pati atidarė ir uždarė duris.

— Cinabrai, čionai! — pašaukė Albertas savo ištikimąjį draugą ir padavė jam žibintą, patogesnį ir geriau pritaikytą tokioms kelionėms negu tas, kurį buvo pasiėmusi Konsuela. Protingas gyvūnas, išdidus ir patenkintas, įsikando žibinto lankelį ir leidosi į kelią; jis sustodavo, kai sustodavo jo šeimininkas, ėjo tai lėčiau, tai greičiau, prisitaikydamas prie jo žingsnio, ir laikėsi kelio vidurio, kad apsaugotų savo brangų nešulį nuo sutrenkimų į uolas ir krūmus.

Konsuela ėjo labai sunkiai; ji jautėsi taip, tarsi būtų visa sumušta, ir jei ne Alberto ranka,— jis vis prilaikė ir sugriebdavo ją,— ji jau dešimt kartų būtų suklupusi. Jie kartu nusileido palei upelį jo puikiu švariu krantu.

— Tai Zdenka su tokia meile rūpinasi šių slėpiningų grotų najade,— paaiškino Albertas.— Jis valo upės vagą, kai čia atsiranda per daug žvyro ir kriauklių; globoja blyškias gėles, au-

gančias ant krantų, ir saugo jas nuo kartais per daug atšiaurių glamonių.

Konsuela pro uolos plyšelį pažvelgė į dangų — ten spindėjo žvaigždė.

— Tai Aldebaranas, čigonų žvaigždė,— tarė Albertas.— Aušti pradės tik po valandos.

— Taip, vadinasi, čia mano žvaigždė,— atsiliepė Konsuela.— Juk aš, brangusis grafe, jei ne iš prigimimo, tai dėl savo padėties esu lyg ir čigonė. Venecijoje mano motinos kitaip ir nevadino, nors ji dėl savo ispaniškų prietarų ir piktinosi tokia užgaulia pravarde. O mane ten pažinojo ir dabar pažįsta vardu Zingarella.

— Kodėl gi tu iš tikrųjų nesi tos ujamos genties kūdikis! — sušuko Albertas.— Aš dar labiau mylėčiau tave, jei tai būtų įmanoma!

Konsuela tyčia užsiminė apie čigonus, nes manė, kad verta grafui Rudolštadtui priminti, kokios skirtingos kilmės jiedu yra ir kaip skiriasi jų padėtis visuomenėje, bet staiga ji prisiminė Amalijos pasakojimus apie Alberto simpatiją elgetoms ir valkatoms, o prisiminusi išsigando, kad netyčia nesąmoningai koketavo, ir nutilo.

Bet Albertas greitai nutraukė tylą.

— Jūsų žodžiai,— pradėjo jis pasakoti,— man kažkodėl prikėlė kai kuriuos jaunystės prisiminimus. Jie niekuo neišsiskiriantys, bet vis dėlto turiu papasakoti jums, nes nuo tos minutės, kai mudu susitikome, jie ne kartą ir keistai įkyriai lindo man į galvą. Tvirčiau atsiremkite į mane, brangioji sese, kol aš jums pasakosiu.

Man buvo apie penkiolika metų; kartą vakare vienas grįžau namo takeliu, kuris, aplenkęs Šrekenšteiną, paskui kalvomis vingiuoja pilies link. Staiga priešais save išvydau aukštą, liesą, varganai apsirengusią moterį. Ant nugaros ji tempė sunkų nešulį ir dažnai sustodavo tai prie vieno akmens, tai prie kito atsisėsti ir atsikvėpti. Aš priėjau prie jos. Įdegusi, vargo ir skurdo išsekinta, ji vis dėlto buvo graži. Nors ir nuskurusi, ji turėjo kažkokio sielvartingo išdidumo: kai ištiesė man ranką, atrodė taip, tarsi ne prašo, bet įsako. Mano piniginė buvo tuščia, ir aš jai pasiūliau eiti kartu į pilį, kur galėčiau duoti pinigų, vakarienę ir nakvynę.

„Sutinku, taip net geriau,— pasakė ji su svetimšalės akcentu, kuris man buvo panašus į čigonų.— Atsidėkodama už svetingumą, aš jums padainuosiu įvairių šalių, kuriose man yra tekę lankytis, dainų. Išmaldos prašau retai, ir darau tai tik didžiausio vargo prispirta."

„Nelaimingoji moterie! — pasakiau aš.— Jūsų nešulys sunkus, o jūsų vargšės kojos, beveik basos, visos žaizdotos. Duokite man ryšulį, aš jį nunešiu iki namų, jums bus lengviau eiti."

„Šis nešulys kasdien sunkėja,— tarė moteris liūdnai šypsoda-

masi ir dėl to iš karto tapusi gražuole.— Aš jį nešiojuosi jau keletą metų, nuėjau su juo šimtus mylių ir niekada nesiskundžiu. Niekada niekam jo nepatikiu, bet jūs man atrodote toks geras jaunuolis, kad leisiu nunešti jį iki namų."

Tai sakydama, ji atsagstė visą jos figūrą dengusį apsiaustą (iš po jo kyšojo tik gitaros grifas), ir aš pamačiau penkerių šešerių metų vaikutį, išblyškusį, įdegusį kaip ir motina, romiu, maloniu veideliu, sugraudinusiu man širdį. Tai buvo mergaitė; visa skarmaluota, liesa, bet stipri, kaip angelas miegojusi ant klajojančios dainininkės karštos, nuvargusios nugaros. Aš paėmiau vaikutį ant rankų, bet man vos pavyko jį sulaikyti, nes atsibudusi ir pamačiusi, kad guli ant svetimo žmogaus rankų, mergaitė stengėsi ištrūkti ir ėmė verkti. Motina šnekino ją savo kalba ir mėgino nuraminti. Mano glamonės ir rūpinimasis nuramino vaiką, ir, priėję pilį, mudu jau buvome visai draugai. Pavakarieniavusi ir paguldžiusi mergaitę į lovą, kurią buvau liepęs joms pakloti, vargšė moteris apsivilko keistą apdarą, dar skurdesnį negu anie suplyšę drabužiai; paėmusi gitarą, ji atėjo į mūsų valgomąjį, kur vakarieniavome, ir ėme mums dainuoti ispanų, prancūzų ir vokiečių dainas. Mus pakerėjo puikus jos balsas ir jausmingas dainavimas. Mano geroji tetulė buvo labai dėmesinga jai ir maloni. Atrodė, kad dainininkę tai sujaudino, bet ji išsisukinėjo, atsakinėdama į visus mūsų klausimus, tebebuvo išdidi. Jos vaikas mane domino labiau negu ji. Man norėjosi dar pažiūrėti į mergaitę, palinksminti ją ir net visai pasilikti pilyje. Manyje nubudo kažkoks švelnus jausmas tai vargšei, globos reikalingai mažai būtybei, kuri skursdama klajoja po pasaulį. Visą naktį sapnavau mergaitę, o rytą nubėgau pažiūrėti į ją. Bet čigonė jau buvo dingusi; aš nubėgau ant kalno, bet ir ten neberadau jos. Ji atsikėlė prieš aušrą ir išėjo keliu, vedančiu į pietus, su savo vaiku ir mano gitara, kurią jai atidaviau, nes josios, didžiam jos liūdesiui, sudužo.

— Albertai! Albertai! — nepaprastai susijaudinusi sušuko Konsuela.— Ta gitara Venecijoje ir yra saugoma mano mokytojo Porporos namuose; aš pasiimsiu ją ir jau niekada su ja nebesiskirsiu. Ji iš tamsaus medžio, su sidabrine monograma, kurią puikiai prisimenu: „A. R.". Mano motinos atmintis buvo prasta — pernelyg daug įvairių dalykų pamatė per savo gyvenimą,— ir ji neprisiminė nei jūsų vardo, nei pilies pavadinimo, net neprisiminė, kokioje šalyje visa tai atsitiko. Bet ji man dažnai pasakojo apie tos gitaros savininko svetingumą jai ir apie jaudinantį gerumą jauno gražaus didiko, kuris net pusę mylios nešė mane ant rankų ir kalbėjo su ja kaip su lygia. O brangusis Albertai, ir aš viską prisimenu! Kol jūs pasakojote, seniai pamiršti vaizdai vienas po kito iškilo priešais mane. Štai kodėl jūsų kalnai man pasirodė ne visai nepažįstami, štai kodėl tas peizažas visą laiką man kažką neaiškiai priminė. Ir svarbiausia — štai kodėl iš pirmo žvilgsnio aš pajutau keistą virpesį ir nejučia su

pagarba nusilenkiau jums, kaip senam draugui ir globėjui, kurio seniai netekau, bet neužmiršau.

— O tu manai, Konsuela,— sušuko Albertas, glausdamas ją prie krūtinės,— kad aš nepažinau tavęs iš karto, iš pat pirmos minutės? Taip, metams bėgant tu išaugai, pasikeitei, pagražėjai. Bet mano atmintis tokia (nuostabi dovana, nors kai kada ir pragaištinga), kad jai nereikia nei akių, nei žodžių, jei nori prasiskverbti pro amžių ir dienų gelmes. Tiesa, aš nežinojau, kad tu ir esi mano brangioji mažoji Zingarella, bet buvau tikras, kad jau esu tave matęs, mylėjęs, glaudęs prie savo širdies, kuri nuo tos minutės, net man pačiam nežinant, prisirišo prie tavosios ir susijungė su ja visam mano gyvenimui.

XLVI

Taip kalbėdamiesi jie priėjo du išsišakojusius kelius, kur Konsuela pirma sutiko Zdenką, ir jau iš tolo pamatė žibinto šviesą — jis buvo pasidėjęs jį šalia savęs ant žemės. Konsuela, dabar žinojusi apie pavojingas nevispročio keistybes ir jo atletišką jėgą, nejučia prisiglaudė prie Alberto.

— Kodėl jūs bijote šio romaus ir mylinčio žmogaus? — paklausė jaunasis grafas, nustebęs ir kartu apsidžiaugęs, kad ji išsigandusi taip sureagavo.— Zdenka yra švelniai prisirišęs prie jūsų. Tiesa, vakar jis susapnavo blogą sapną, todėl nebuvo linkęs vykdyti mano noro ir kiek priešiškai žiūrėjo į jūsų kilnų sumanymą ateiti čia. Bet tereikia man būti atkakliam, ir jis tampa klusnus kaip vaikas. Tereikia man pasakyti vieną žodį, ir jis bus prie jūsų kojų.

— Nežeminkite jo mano akyse, — pasakė Konsuela.— Nedidinkite jo neapykantos man. Kai jį aplenksime, aš jums pasakysiu, dėl kokių priežasčių turiu saugotis jo ir vengti.

— Zdenka — beveik nežemiška būtybė,— paprieštaravo Albertas,— ir aš niekada nepatikėsiu, kad jis galėtų būti kam nors pavojingas. Jį nuolat yra apėmusi ekstazė, dėl to jis toks tyras ir gailestingas kaip angelas.

— Albertai, ta ekstazės būsena, kuria ir aš žaviuosi, virsta liga, jei ilgai trunka. Neapsirikite. Dievui nereikia, kad žmogus taip nebejaustų ir nebesuvoktų tikrovės ir taip dažnai nutoltų į abstraktaus pasaulio miglotų vaizdinių sritį. Beprotybė ir įniršis — štai kuo baigiasi toks apsvaigimas. Tai yra tarsi atpildas už puikybę ir tuštybę.

Cinabras sustojo prie Zdenkos, draugiškai pažiūrėjo į jį, matyt, tikėdamasis kokios nors glamonės, tačiau jos nesulaukė. Nevisprotis sėdėjo apkabinęs galvą abiem rankom ta pačia poza ir ant tos pačios uolos, kur jį paliko Konsuela. Albertas kreipėsi į jį čekiškai, bet šis vos atsiliepė. Jis sielvartingai lingavo galvą, jo skruostais ritosi ašaros, o į Konsuelą nenorėjo nė pažvelgti.

Albertas pakėlė balsą, ėmė priekaištauti jam, bet jo tone daugiau jautėsi švelnumo ir įtikinėjimo negu įsakmumo ir priekaišto. Pagaliau Zdenka pakilo ir ištiesė ranką Konsuelai. Ši drebėdama paspaudė ją.

— Dabar,— prabilo Zdenka vokiškai, žvelgdamas į ją ramiai, bet su liūdesiu,— tau nebėra reikalo bijoti manęs, bet tu mane labai skaudini, ir aš jaučiu, kad tavo ranka pilna mūsų nelaimių.

Jis nuėjo pirmyn, retkarčiais ištardamas vieną kitą žodį Albertui. Jie žengė erdvia, tvirtai surėsta galerija, kuria Konsuela dar nebuvo ėjusi ir kuri juos atvedė į olą apvaliu skliautu; dabar jie vėl atsidūrė prie šaltinio, trykštančio į platų dirbtinį baseiną, išklotą tašytais akmenimis. Iš čia vanduo bėgo dviem srautais: vienas dingo olose, kitas veržėsi į pilies vandens telkinį. Jį ir buvo užtvėręs Zdenka, savo milžino rankomis užvertęs tris didžiulius akmenis. Jis juos nuritindavo tada, kai norėdavo vandenį šulinyje nuleisti žemiau skliautų ir laiptų, kuriais buvo galima užlipti į jaunojo grafo terasą.

— Pasėdėkime čia,— pasakė Albertas savo palydovei,— kol vanduo iš telkinio išbėgs nutekamuoju kanalu...

— Kuris man per daug gerai pažįstamas,— tarė Konsuela drebėdama visu kūnu.

— Ką jūs norite pasakyti? — paklausė Albertas su nuostaba žiūrėdamas į ją.

— Aš jums kada nors vėliau papasakosiu,— atsakė Konsuela.— O dabar nenoriu nei gadinti jums nuotaikos, nei jaudinti jūsų pasakojimu apie pavojus, kuriuos man pasisekė įveikti...

— Bet ką gi ji nori papasakoti? — pasibaisėjęs sušuko Albertas ir pažiūrėjo į Zdenką.

Zdenka kažką atsakė čekiškai ir toliau savo ilgomis įdegusiomis rankomis abejingai minkė molį, kuriuo užglaistė plyšius tarp akmenų, nes tada cisterna greičiau ištuštėdavo.

— Paaiškinkite, Konsuela! — kreipėsi į ją be galo susijaudinęs Albertas.— Iš to, ką jis man pasakė, nieko nesupratau. Zdenka tvirtina, kad ne jis jus atvedė čionai, bet jūs pati perėjote neįžengiamus požemius, kur silpna moteris niekada neišdrįstų brautis, tiesiog ji ir negalėtų to padaryti. Jis sako (ko tik tas nelaimėlis neplepa), kad jus vedė likimas ir kad arkangelas Mykolas (kurį jis vadina pasipūtėliu ir valdžiotroška) pervedė jus per vandenį ir bedugnę.

— Gali būti,— šypsodamasi atsakė Konsuela,— kad čia bus įsikišęs ir arkangelas Mykolas, nes aš tikrai ėjau šaltinio vaga, aplenkiau paskui mane bėgusį srautą, du tris kartus jau maniau, kad žūsiu, perėjau kažkokius urvus ir karjerus, kur kiekviename žingsnyje galėjau užduSti arba prasmegti... Ir vis dėlto tie pavojai nebuvo tokie baisūs kaip Zdenkos įniršis tą minutę, kai atsitiktinumas ar apvaizda išvedė mane į tikrą kelią.

Dabar Konsuela, visą laiką kalbėjusi su Albertu ispaniškai, keliais žodžiais jam papasakojo apie savo susitikimą su jo „tai-

kinguoju" Zdenka, apie šio mėginimą palaidoti ją gyvą; taip ir būtų atsitikę, jei ji nebūtų susiprotėjusi jį nuraminti keistu eretišku pasveikinimu. Šaltas prakaitas išmušė Alberto kaktą, kai jis sužinojo tokius neįtikėtinus dalykus; klausydamasis Konsuelos, jis ne kartą rūsčiai pažvelgė į Zdenką, tarsi norėtų sunaikinti jį. Tai pastebėjęs Zdenka taip pat ėmė žiūrėti į jį įžūliai ir su panieka. Konsuela drebėjo iš baimės, kad tie du bepročiai nepultų vienas kito. Dabar jai buvo aišku, kad, nepaisant prakilnaus intelekto ir subtilių jausmų, Alberto protas yra patyręs didelių sukrėtimų, nuo kurių, matyt, niekada visai nebeatsigaus. Ji mėgino sutaikyti tuos du žmones, meiliai kalbėjo su abiem, bet Albertas atsistojo ir, padavęs Zdenkai savo slapto prieglobsčio raktus, abejingai pasakė jam keletą žodžių. Šis tuoj pat pakluso, pasiėmė žibintą ir, dainuodamas nesuprantamas dainas, pasišalino.

— Konsuela,— pasakė Albertas, kai Zdenka dingo iš akių,— jei šis ištikimas gyvūnas, gulintis prie jūsų kojų, pasiustų,— taip taip, jei mano vargšas Cinabras įniršęs nejučia sukeltų pavojų jūsų gyvybei, aš turėčiau jį užmušti. Patikėkite, mano ranka nesudrebėtų, nors niekada nesu liejęs kraujo,— net tų gyvių, kurie menkesni už žmogų. Būkite rami, jums nebegresia nė menkiausias pavojus.

— Apie ką jūs kalbate, Albertai? — paklausė Konsuela, kuriai ši netikėta užuomina sukėlė nerimą,— Dabar man nėra ko bijoti! Zdenka vis dėlto žmogus, nors ir dėl savo, o gal iš dalies ir dėl jūsų kaltės netekęs proto. Nekalbėkite nei apie kraują, nei apie bausmę! Jūs privalote grąžinti jį į tikrąjį kelią, išgydyti jį, o ne kurstyti jo kliedesius. O dabar eime! Aš drebu pagalvojusi, kad išauš anksčiau, negu spėsime grįžti.

— Tu teisi,— tarė Albertas ir vėl leidosi į kelią.— Pati išmintis kalba tavo lūpomis, Konsuela. Mano beprotybė tam nelaimėliui buvo užkrečiama, ir tu atėjai laiku, kad nuvestum mus abu nuo bedugnės, į kurią ritomės. Tavo išgydytas, aš pasistengsiu išgydyti ir Zdenką... Bet jei man tai nepasiseks, jei jo beprotybė kels pavojų tavo gyvybei, tai nors Dievo akivaizdoje Zdenka yra toks pat žmogus kaip visi, nors jis man angeliškai geras, nors jis yra vienintelis tikras draugas, kurį iki šiol esu turėjęs žemėje... būk tikra, Konsuela, aš pajėgsiu išplėšti jį iš savo širdies, ir daugiau tu jo niekada nebepamatysi.

— Gana, gana, Albertai,— sušnabždėjo Konsuela po visų patirtų baisybių nebeturėdama jėgų pakelti dar daugiau.— Nesutelkite savo minčių į tokius spėjimus! Aš geriau šimtą kartų numirčiau, negu priverščiau jus taip pasielgti ir įstumti jus į neviltį.

Bet Albertas nesiklausė jos — matyt, jo protas visai pasimaišė. Jis jau nebeprisiminė, kad reikia prilaikyti merginą, nepastebėjo, kad ji svyruoja iš nuovargio ir kas žingsnis vos negriūna. Galvodamas vien apie pavojus, kuriuos ji patyrė dėl jo, su

siaubu įsivaizduodamas visa tai, kažkokio pakilaus dėkingumo apimtas, jis lėkė pirmyn, kažką kapotai šūkčiodamas ir nebekreipdamas dėmesio į tai, kad ji vos ne vos slenka jam iš paskos.

Nevilties apimta Konsuela prisiminė Zdenką, kuris buvo už jos ir galėjo grįžti, prisiminė srautą, kurį jis, beje, vis dar laikė savo rankose ir galėjo vėl paleisti tą akimirką, kai ji, likusi be Alberto pagalbos, ims viena lipti prie vandens telkinio. Nes Albertas, vėl kažkokio kliedesio pagautas, manė, jog ji eina priekyje, ir, bėgdamas paskui tą apgaulingą šešėlį, paliko ją tamsoje. To moteriai jau buvo per daug — net ir tokiai kaip Konsuela. Cinabras bėgo taip pat greitai kaip ir jo šeimininkas, jis kiek kojos neša lėkė pirmyn, dantyse nusinešdamas žibintą. Savo žibintą Konsuela buvo palikusi Alberto slėptuvėje. Kelias vis vingiavo, dėl to šviesa kas minutė dingdavo. Tamsoje atsitrenkusi į kažkokį išsikišimą, Konsuela pargriuvo ir nebeturėjo jėgų atsistoti. Šiurpas apėmė ją. Dar viena baisi mintis toptelėjo jai į galvą: Zdenka tikriausiai gavo įsakymą po tam tikro laiko pakelti šliuzus ir prileisti vandens, kad būtų paslėpti laiptai ir išėjimas iš šulinio; net ir nepaisydamas savo neapykantos jai, jis, kaip visada, turėjo padaryti tai saugumo sumetimais.

„Taigi viskas baigta! — pamanė Konsuela, veltui mėgindama šliaužti.— Aš esu nepermaldaujamo likimo auka! Aš nebeišeisiu iš to pražūtingo požemio, mano akys nebeišvys dienos šviesos!.."

Jau migla, tirštesnė už ją supusią tamsą, temdė jos žvilgsnį, rankos sustingo, kažkokia apatija, panaši į paskutinį, priešmirtinį sapną, nuslopino baimę... Ir staiga ji pajuto, kaip kažkieno stiprios rankos kelia ją, suspaudžia, neša šulinio link... kažkieno karšta krūtinė virpčioja prie pat jos krūtinės ir šildo ją; kažkieno draugiškas, meilus balsas kužda jai švelnius žodžius; Cinabras su siūbuojančiu žibintu šokinėja priešais ją. Tai atsipeikėjęs Albertas neša, gelbsti ją taip karštai, kaip motina, kuri buvo pametusi ir vėl rado savo vaiką. Per tris minutes jie nuėjo prie kanalo, iš kurio ką tik buvo atbėgęs vanduo, pasiekė arką ir šulinio laiptus. Pripratęs taip pavojingai lipti Cinabras puolė į priekį tarsi bijodamas, kad sutrukdys šeimininkui, jei painiosis jam po kojomis. Albertas, viena ranka laikydamas Konsuelą, o kita stverdamasis už grandinės, įvijais laiptais užlipo tuo metu, kai šulinio dugne jau gurgėjo vanduo. Šis pavojus buvo ne mažesnis už kitus, Konsuelai jau pirma grėsusius, bet ji nejautė baimės. Apskritai Alberto fizinė jėga buvo tokia, kad, palyginti su ja, Zdenkos atrodė visai menkutė, o šią minutę dėl nepaprasto susijaudinimo ji tapo tiesiog antgamtiška. Kai dienai brėkštant jis savo brangią naštą pasodino ant šulinio krašto, Konsuela pagaliau su palengvėjimu atsiduso ir, atsitraukusi nuo sunkiai alsuojančios Alberto krūtinės, savo šaliku nušluostė aukštą prakaituotą jo kaktą.

— Drauge,— švelniai pasakė ji,— jei ne jūs, aš būčiau numirusi. Jūs užmokėjote už viską, ką jums padariau. Jūsų nuovargį dabar jaučiu labiau negu jūs pats, ir, man regis, jūsų vietoje aš neištverčiau.

— O mano mažoji Zingarella! — susijaudinęs sušuko Albertas ir pabučiavo šaliką, kuriuo ji šluostė jam veidą.— Tu man nesi sunkesnė negu tą dieną, kai nešiau tave iš Šrekenšteino į tą pačią pilį.

— Į pilį, iš kurios jūs, Albertai, nebeišeisite be mano leidimo; neužmirškite savo priesaikų!

— O tu savo! — atsakė jis ir atsiklaupė prieš ją.

Jis apsiautė Konsuelą šaliku ir nusivedė į savo kambarį, o iš ten ji tyliai įsmuko į savo kambarėlį. Pilis budo. Apatiniame aukšte jau girdėjosi sausas, smarkus kanonisės kosulys, reiškęs, kad ji jau nebemiega. Konsuelai pasisekė: niekas nematė ir negirdėjo, kaip ji pasiekė savo kambarį. Drebančiomis rankomis ji nusivilko suplėšytus ir purvinus rūbus, užrakino juos savo kelioninėje skrynioje ir ištraukė iš užrakto raktą. Ji dar rado jėgų užmaskuoti visus savo paslaptingos kelionės pėdsakus; bet vos padėjusi savo nuvargusią galvą ant pagalvės, ji paniro į sunkų, karštligišką miegą, pilną fantastiškų reginių ir košmarų; ji išsitiesė lovoje baisios karštinės apimta.

XLVII

Tuo tarpu kanonisė Venceslava, pusvalandį pasimeldusi, užlipo laiptais ir kaip visada pirmiausia pagalvojo apie savo brangųjį sūnėną. Ji nuėjo prie jo kambario durų ir priglaudė ausį prie rakto skylutės, nors mažiau negu kada nors anksčiau tikėjosi išgirsti lengvą krebždesį, kuris reikštų, kad jis grįžo. Kaip ji nustebo ir apsidžiaugė, kai išgirdo lygų miegančiojo alsavimą! Persižegnojusi ji ryžosi tylutėliai atidaryti duris ir ant pirštų galiukų įsėlinti į kambarį. Albertas ramiai miegojo savo lovoje, o į kamuoliuką susirietęs Cinabras — ant gretimos kėdės. Nepažadinusi nei vieno, nei kito, ji nubėgo pas grafą Kristianą, kuris savo koplyčioje kaip visada nuolankiai meldė grąžinti jam sūnų danguje arba žemėje.

— Broli,— tyliai pasakė Venceslava, atsiklaupusi šalia jo,— baikite kalbėti maldas ir ieškokite savo širdyje karščiausių padėkos žodžių: Viešpats išgirdo jus!

Daugiau jai nieko nebereikėjo aiškinti. Senukas pasisuko į seserį ir, mažose šviesiose jos akyse išvydęs užuojautą ir begalinį džiaugsmą, ištiesė į altorių savo sausas rankas ir silpnu balsu sušuko:

— Dieve! Tu grąžinai man sūnų!

Ir abu, religinės ekstazės pagauti, ėmė pakaitomis pusbalsiu kalbėti puikios Simeono giesmės žodžius: „Nūnai atleidžiama vergei tavo, valdove..."

Buvo nutarta nežadinti Alberto. Pakvietė baroną, kapelioną, visus tarnus ir pilies bažnyčioje su didžia pagarba išklausė mišias. Amalija nuoširdžiai apsidžiaugė sužinojusi, kad pusbrolis grįžo, bet nutarė, jog visai be reikalo vien dėl to, kad atšvęstų šį laimingą įvykį, ją prikėlė penktą valandą ryto; per visas ilgas mišias ji ne kartą vos užgniaužė žiovulį.

— Kodėl jūsų draugė, geroji Porporina, neatėjo kartu su mumis padėkoti Dievui? — paklausė grafas Kristianas dukterėčią, kai mišios baigėsi.

— Aš mėginau ją pažadinti,— atsakė Amalija,— šaukiau vardu, tampiau, dariau ką išmanydama, bet man nepavyko nei paaiškinti jai ką nors, nei priversti atsimerkti. Jei ji nebūtų karščiavusi ir raudona kaip ugnis, aš, tiesą sakant, būčiau pamaniusi, kad ji negyva. Ji tikriausiai labai prastai šiąnakt miegojo ir dabar karščiuoja.

— Tai ji tikriausiai serga, ta pagarbos verta būtybė! — tarė grafas.— Brangioji sese Venceslava, jūs turėtumėte nueiti pažiūrėti jos ir padaryti viską, kas reikalinga. Neleisk, Dieve, kad tokią džiugią dieną aptemdytų šios kilniaširdės merginos liga!

— Gerai, broli,— atsakė kanonisė ir klausiamai dirstelėjo į kapelioną (pastaruoju metu ji nieko nedarė, nepasitarusi su juo dėl Konsuelos). — Bet jūs nesijaudinkite, Kristianai, nieko baisaus nėra, tiesiog sinjora Nina labai nervinga ir, žinoma, greitai pasveiks... Bet ar ne keista,— kreipėsi ji į kapelioną, pasivedusi jį į šalį,— kad ši mergina taip tvirtai ir tiksliai pasakė, kada grįš Albertas? Pone kapelione, ar tik nebūsime mudu apsirikę dėl jos? Gal ji iš tiesų yra kaip šventoji ir regi apreiškimus?

— Šventoji dalyvautų mišiose, o ne gulėtų tokią valandą karščiuodama,— labai rimtai pasakė kapelionas.

Po šios išmintingos pastabos kanonisė giliai atsiduso. Vis dėlto ji nuėjo aplankyti Konsuelą ir rado ją smarkiai karščiuojančią, mieguistą. Pakviestas kapelionas pareiškė, kad jei ji ilgai karščiuos, liga gali būti labai rimta. Jaunąją baronaitę jis paklausė, kaip jos kaimynė naktį miegojo, ar nebuvo labai nerami.

— Atvirkščiai,— atsakė ši,— jos visai nesigirdėjo. O aš, tiesą sakant, pastarosiomis dienomis prisiklausiusi visokių jos pranašysčių ir nuostabių pasakėlių, tikėjausi jos kambaryje išgirsti velnių puotą. Bet tikriausiai šėtonas nusineša ją toli nuo čia arba ji bendrauja su labai gerai išauklėtais velniukais, nes, man regis, tyla buvo absoliuti, ir niekas nė karto nesutrikdė mano miego.

Kapelionui šie Amalijos juokai labai nepatiko, o kanonisė, kurios proto trūkumą kompensavo nuoširdumas, buvo tos nuomonės, jog prie sunkiai sergančios draugės lovos jie visai nedera. Bet ji nieko nepasakė, nes manė, kad dukterėčia kandžias pastabas laido iš pavydo, kuriam, be abejo, tikrai turėjo pagrindo, ir kapelioną paklausė, kokių vaistų duoti Porporinai.

Jis paskyrė raminamųjų vaistų, bet buvo neįmanoma priversti ligonę nuryti juos: jos dantys buvo sukąsti, o sukepusios lūpos nenorėjo nieko gerti. Kapelionas manė, kad tai blogas ženklas, bet apatiškai — deja, apatija buvo apsikrėtę visi namai — pareiškė, kad diagnozę bus galima nustatyti kitą dieną: „Pažiūrėsime, reikia palaukti; dabar dar nieko negalima pasakyti". Štai taip nusprendė šis eskulapas su sutana.

— Jei nebus permainų,— pasakė jis, išeidamas iš Konsuelos kambario, — reikės pagalvoti, gal pakviesti gydytoją. Aš nesiimu gydyti tokios keistos nervų ligos, tik pasimelsiu už sinjorą; gal, turint galvoje jos pastarųjų dienų dvasios būseną, Viešpaties pagalba bus veiksmingesnė negu gydytojo.

Palikę prie Konsuelos tarnaitę, visi nuėjo ruoštis pusryčiams. Kanonisė iškepė pyragą, skaniausią iš visų, kokius tik buvo kepusi. Ji džiaugėsi įsivaizduodama, su kokiu malonumu Albertas smaguriaus savo mėgstamu valgiu po tokio ilgo pasninko. Gražuolė Amalija apsivilko naują, puošnią suknelę, manydama, kad Albertas, pamatęs ją tokią žavingą, galbūt pasigailės skriaudęs ir erzinęs ją. Kiekvienas galvojo, kaip nudžiuginti jaunąjį grafą. Užmiršta buvo tik viena būtybė, kuria vis dėlto reikėjo pirmiausia susirūpinti,— vargšė Konsuela, ta, kuriai artimieji turėjo dėkoti už Alberto grįžimą ir kurią jis, žinoma, troško kuo greičiau išvysti.

Albertas greitai atsibudo ir, nebandydamas tuščiai aiškintis, kas jam pirma buvo,— paprastai jis tuo užsiimdavo po beprotybės priepuolių, nuviliodavusių jį į požemio prieglobstį,— tuoj pat prisiminė ir savo meilę, ir laimę, kurią jam suteikė Konsuela. Jis pašoko, apsirengė, pasikvėpino ir nubėgo apkabinti tėvą ir tetą. Artimųjų džiaugsmas buvo begalinis, kai jie pamatė, kad Albertas yra visai sveiko proto, kad jis supranta, jog ilgai nebuvo namuose, karštai ir meiliai prašo juos atleisti jam ir žada daugiau niekada nebesuteikti jiems tiek skausmo ir nerimo. Albertas pamatė, kaip visi artimieji džiūgavo, kad jis grįžo į tikrovę. Bet jis pastebėjo ir jų pastangas nuslėpti ankstesnę jo būseną ir buvo truputį įsižeidęs, kad su juo tebesielgiama kaip su vaiku — o juk jis vėl tapo suaugusiu žmogumi. Tačiau jis susitaikė su ta bausme, tiesą sakant, niekinga, palyginti su jo kalte, ir sau pasakė, jog jo gautoji pamoka yra išganinga ir Konsuela bus patenkinta, kad jis suprato tai ir pakluso.

Atsisėdęs už stalo ir pajutęs savo šeimos gerumą, dėmesį, rūpinimąsi, išvydęs džiaugsmo ašaras, jis akimis nerimastingai ėmė ieškoti tos, kuri dabar buvo būtina jo laimei ir ramybei. Jis matė, kad jos vieta neužimta, bet nedrįso paklausti, kodėl gi neateina Porporina. Kanonisė pastebėjo, kad sūnėnas suvirpėjęs atsigręžia į duris, kai tik tos atsidaro, ir nuramino jį: jų jaunoji viešnia praėjusią naktį prastai miegojusi ir dabar ilsisi, nes nori dalį dienos pagulėti lovoje.

Albertas puikiai suprato, kad jo išvaduotoja turi griūti iš

nuovargio, bet vis dėlto, kai tai išgirdo, jo veide atsispindėjo išgąstis.

— Tetule,— kreipėsi jis į kanonisę nebepajėgdamas daugiau slėpti savo jaudulio,— jei Porporos įdukterė rimtai sirgtų, mes, manau, taip ramiai nesėdėtume prie stalo ir nesikalbėtume?

— Nusiraminkite, Albertai,— įsikišo Amalija nukaitusi iš apmaudo.— Nina dabar jus sapnuoja ir pranašauja jūsų sugrįžimą, kol mes čia džiugiai švenčiame jį.

Albertas išbalo iš pasipiktinimo ir, rūsčiai žvelgdamas į pusseserę, tarė:

— Jei kas čia manęs ir laukė saldžiai miegodamas, tai visai ne ta būtybė, apie kurią jūs užsiminėte: skaistūs jūsų skruostai, puikioji pussesere, rodo, jog nepraradote nė vienos miego valandos, kol manęs nebuvo, ir kad dabar jums visai nereikia poilsio. Iš visos širdies dėkoju jums už tai,— juk man būtų ypač sunku prašyti jūsų atleidimo, nors aš, jausdamas gėdą ir skausmą, prašau jo visų kitų savo šeimos narių ir bičiulių.

— Esu labai dėkinga už išimtį,— atsikirto paraudusi iš pykčio Amalija.— Pasistengsiu ir ateityje pelnyti ją, o savo nemigo naktis ir savo rūpinimąsi patausosiu kam nors kitam — tam, kuris sugebės tai įvertinti, o ne šaipysis.

Tas nedidelis Alberto ir jo sužadėtinės barnis,— toli gražu ne pirmas, tik anksčiau jie niekada nebūdavo tokie atžarūs,— kad ir kaip visi stengėsi išblaškyti Albertą, visam rytui paliko tam tikrą liūdesio ir nejaukumo šešėlį. Kanonisė keletą kartų aplankė ligonę, kurios būklė vis prastėjo. Alberto nerimas dėl Konsuelos užgavo Amaliją tarsi ji pati būtų įžeista; ji nuėjo į savo kambarį paverkti. Kapelionas pareiškė, kad jei iki vakaro karštis nesumažės, reikės siųsti gydytojo. Grafas Kristianas sulaikė sūnų prie savęs, kad išblaškytų neramias jo mintis, kurių negalėjo suprasti ir kurias laikė ligos požymiu. Tačiau stengdamasis meiliais žodžiais patraukti sūnų, gerasis senukas niekaip negalėjo rasti temos pokalbiui ir atviram pašnekesiui, nes niekada nemėgino įsigilinti į sūnaus sielą — jis baiminosi, kad tas stipresnis protas religijos klausimais įveiks ir sutriuškins jį patį. Tiesa, grafas Kristianas beprotybe ir laisvamanybe vadino keistose Alberto kalbose prasiveržusias ryškios šviesos prošvaistes,— silpnos tikro kataliko akys nepakėlė to spindėjimo,— bet slapčia jis užjautė sūnų ir kartu stengėsi užgniaužti savo norą rimtai išklausinėti jį. Kiekvieną kartą, kai grafas Kristianas mėgindavo paneigti eretiškus Alberto samprotavimus, nuoširdūs ir svarūs šio įrodymai priversdavo ji nutilti. Gamta nebuvo apdovanojusi senuko gražbylyste, jis nemokėjo ilgai ir sklandžiai prieštarauti priešininko požiūriui ir dar labiau nesugebėjo ginčydamasis šarlatanauti, kitaip tariant — stengtis, kai trūksta logikos, daryti įspūdį tariamu mokytumu ir apsimestiniu pasitikėjimu. Atvira širdis ir kuklus, jis nutildavo sau priekaištaudamas, kad jaunystėje nestudijavo tų sunkių dalykų, ir dabar Albertas jį triuškina.

Būdamas įsitikinęs, kad teologijos mokslų gelmėje glūdi tiesos lobiai, kurie žmogui apsukresniam ir mokytesniam negu jis padėtų sutriuškinti Alberto erezijas, jis kabinosi į savo susvyravusį tikėjimą ir, kad nereikėtų veikti dar energingiau, dangstėsi savo neišmanymu ir paprastumu, kurie tik didino skeptiko puikybę ir dėl to darė jam daugiau žalos negu davė naudos.

Jų pokalbis gal dvidešimt kartų nutrūko dėl kažkokios abipusės baimės ir gal dvidešimt kartų vėl užsimezgė dėl abiejų pastangų; galiausiai jis baigėsi savaime. Senasis Kristianas užsnūdo krėsle, o Albertas, palikęs jį, nuėjo paklausti apie Konsuelos būklę, kuri tuo labiau jį gąsdino, kuo labiau aplinkiniai stengėsi nuo jo nuslėpti jos ligą.

Daugiau kaip dvi valandas jis klaidžiojo koridoriais, taikydamasis sutikti kanonisę ar kapelioną, kad nors ką sužinotų apie Konsuelą. Kapelionas jam atsakinėjo trumpai ir santūriai, o kanonisė, iš tolo pamačiusi sūnėną, skubėjo dėtis linksma ir užmegzti pokalbį apie ką nors kita, kad apgautų jį apsimestine ramybe. Bet Albertas gerai matė, kad ji ima ne juokais nerimauti ir vis dažniau užeina į ligonės kambarį; jo įdėmus žvilgsnis pastebėjo ir tai, kad niekas nesivaržo kas minutę atidaryti ir uždaryti durų, nors tas trinksėjimas ir bruzdesys gali trukdyti Konsuelai, kuri esą ramiai miega tokiu jai būtinu miegu. Jis net išdrįso prieiti prie to kambario,— už minutę, praleistą jame, jis būtų atidavęs gyvybę. Priešais buvo kitas kambarys, taigi dvejos sandarios durys, nepraleidusios nė menkiausio garso, skyrė jį nuo koridoriaus. Tai pastebėjusi, kanonisė užrakino abejas duris ir užsklendė jas, o pati ėmė vaikščioti per šalia buvusį Amalijos kambarį; čia Albertas būtų labai nenorom užėjęs paklausti apie ligonę. Pagaliau matydama, koks jis nusiminęs, ir bijodama, kad vėl nesusirgtų, teta ryžosi pameluoti: širdyje melsdama Dievą atleisti, ji sūnėnui pasakė, esą ligonė jaučiasi daug geriau ir net ruošiasi per pietus nusileisti į valgomąjį.

Albertas negalėjo suabejoti teta — iš jos tyrų lūpų dar niekada nebuvo išsprūdęs melas, ir nuėjo pas senąjį grafą, neišmanydamas, kaip sulaukti valandos, kuri jam grąžins Konsuelą ir laimę.

Bet lauktoji valanda jam išmušė tuščiai: Konsuela nepasirodė. Kanonisė, daranti didelę pažangą mėlavimo meno srityje, papasakojo, esą ligonė buvo atsikėlusi, bet, pajutusi šiokį tokį silpnumą, nutarė verčiau pietauti savo kambaryje. Ji net apsimetė, kad siunčia Konsuelai gardžiausius rinktinių patiekalų kąsnelius. Dėl visų šių gudrybių Alberto nerimas truputį atlėgo. Tarsi baisios nelaimės nuojauta, jaunąjį grafą slėgė liūdesys, tačiau jis stengėsi jo atsikratyti ir atrodyti ramus.

Vakare patenkinta Venceslava, jau beveik nebeapsimetinėdama pranešė, kad Porporinai geriau: jos skruostai nebedega, pulsas veikiau silpnas negu padažnėjęs, ir, matyt, naktį ji turėtų praleisti gerai.

„Bet kodėl gi, nepaisant tų gerų žinių, aš vis dėlto stingstu iš siaubo?" — klausė save jaunasis grafas įprastu laiku prieš miegą atsisveikindamas su savo artimaisiais.

Reikalas tas, kad geroji kanonisė, nors buvo labai liesa ir kuprota, niekada nesirgo ir dėl to nieko nenutuokė apie ligas. Taigi, pamačiusi, kad Konsuelos raudonas veidas tapo melsvai išbalęs, kad jos kunkuliuojantis kraujas tarsi sustingo gyslose, o krūtinė, nebeturėjusi jėgų įkvėpti oro, atrodo rami ir nejuda, ji pamanė, jog mergina pasveiko, ir tuoj pat vaikiškai patikliai paskelbė. Bet kapelionas, šiek tiek daugiau nusimanęs apie ligas, puikiai suprato, kad ši tariama ramybė pranašauja baisią krizę, ir, kai tik Albertas nuėjo į savo kambarį, kanonisę įspėjo, jog atėjo metas siųsti daktaro. Nelaimei, miestas buvo toli, naktis tamsi, keliai bjaurūs, o Hansas, kad ir kaip stengėsi, labai lėtas. Be to, kilo audra, ėmė smarkiai lyti. Nukaršęs arklys, kuriuo važiavo senas tarnas, labai baidėsi, nuolat klupinėjo, ir viskas baigėsi tuo, kad jis kartu su sutrikusiu važiuotoju, kuris kiekvieną kalvą laikė Šrekenšteinu, o žaibo blykstelėjimą — ugniniu piktosios dvasios skrydžiu, paklydo miškuose. Tik kai jau visai išaušo, Hansui pavyko išsigauti į teisingą kelią. Iš visų jėgų gindamas savo arklį, jis pasiekė miestą; tuo metu daktaras kietai miegojo. Atsibudęs jis ėmė lėtai rengtis, ruoštis ir pagaliau leidosi į kelią. Taigi buvo sugaišta visa para.

Albertas veltui stengėsi užmigti. Jį graužęs nerimas ir gąsdinantis griaustinio dundėjimas visą naktį neleido jam sumerkti akių. Lipti žemyn jis nedrįso, nes bijojo papiktinti tetą, kuri jau ir taip rytą jį išbarė už nederamą ir nepadorų vaikštinėjimą palei merginų kambarius. Jis paliko savo duris atidarytas, ir keletą kartų jam pasirodė, kad apačioje kažkas vaikšto. Jis išpuldavo ant laiptų, bet, nieko nepamatęs ir neišgirdęs, stengdavosi nusiraminti ir aiškindavo, kad jį išgąsdinę apgaulingi garsai — tai lietaus šniokštimas ir vėjo šuorai. Nuo tos minutės, kai Konsuela iš jo pareikalavo rūpintis savo protu ir dvasios būsena, Albertas kantriai ir tvirtai stengėsi įveikti savo jaudulį ir baimę, tramdė savo meilę tos pačios meilės jėga. Bet staiga pro griaustinio dundėjimą ir senų pilies sienų braškėjimą nuo uragano jis išgirdo ilgą kraupų riksmą, kuris jį pervėrė kaip durklo smūgis. Albertas ką tik buvo su drabužiais nugriuvęs ant lovos ir nutaręs užmigti, bet dabar jis pašoko, galvotrūkčiais nubėgo laiptais žemyn ir pasibeldė į Konsuelos kambario duris. Ten jau vėl viešpatavo tyla, ir niekas jam neatvėrė durų. Jis jau nusprendė, kad visa tai jam prisisapnavo, bet štai vėl pasigirdo riksmas, dar šiurpesnis, dar kraupesnis, ir nuo jo jam sustingo širdis. Jau nė kiek nedvejodamas jis bėga tamsiu koridoriumi, beldžiasi į Amalijos duris, šaukia, kad tai jis, Albertas. Girdėti, kaip užsklendžiamos durys, ir Amalija įsakmiu balsu liepia jam eiti šalin. O tuo tarpu riksmai ir dejonės vis garsėja: tai Konsuelos balsas, kupinas nepakeliamos kančios. Jis girdi, kaip dievina-

mos lūpos iš nevilties sušunka jo vardą. Su įniršiu jis puola duris, nuplėšia užraktą, skląstį, ir, nustūmęs ant kanapos Amaliją, kuri vaizduoja įžeistą nekaltybę, nes jis rado ją šilkiniu palaidiniu ir nėriniuotu kyku, visas išbalęs, pasišiaušusiais plaukais, įsiveržia į Konsuelos kambarį.

XLVIII

Baisiausiai kliedinti Konsuela blaškėsi dviejų stipriausių namų tarnaičių rankose, šios vos pajėgė sulaikyti ją lovoje. Nelaimingajai vaidenosi, kaip kartais būna sergant smegenų karštine, neregėtos baisybės, ji norėjo pabėgti nuo ją persekiojančių siaubingų reginių, o moterys, kurios laikė ją ir mėgino nuraminti, jai atrodė esą įdūkę priešai, pabaisos, trokštančios jos mirties. Suglumęs kapelionas, laukęs, kad ji tuoj tuoj ligos pakirsta numirs, jau kalbėjo maldą prie jos, o ligonė jį laikė Zdenka, statančiu aplink ją sieną ir niūniuojančiu savo paslaptingas melodijas. Drebanti kanonisė, mėginusi savo silpnomis rankomis padėti tarnaitėms laikyti Konsuelą, jai atrodė esanti tai vienos, tai kitos Vandos šmėkla — tai Žižkos sesers, tai Alberto motinos; jai atrodė, jog abi jos pasikeisdamos pasirodo tuščioje atsiskyrėlio grotoje ir jai priekaištauja, kad ji, įsibrovusi į jų valdas, pasisavino jų teises. Jos šūksniai, dejonės, aplinkiniams nesuprantamas kliedesys buvo tiesiogiai susijęs su tomis mintimis ir daiktais, kurie taip sujaudino ir sukrėtė ją praeitą naktį. Konsuelai vaidenosi srauto kriokimas, ir ji rankomis darė tokius judesius, tarsi plauktų. Ji kratė savo ant pečių išsidraikiusius juodus plaukus ir tarsi purtė nuo jų įsivaizduojamas putas. Visą laiką ji jautė Zdenką: tai jis už jos pakelia šliuzus, tai priešakyje įtūžęs užtveria jai kelią. Ji visą laiką šnekėjo apie akmenis ir vandenį, ir kapelionas, palingavęs galvą, pasakė: „Vis dėlto koks ilgas ir slogus sapnas. Iš tiesų, nežinau, kodėl ji pastaruoju laiku taip įkyriai galvojo apie tą šulinį? Turbūt tai buvo ligos pradžia; girdite, ji klejodama vis mini jį".

Tą minutę, kai labai susijaudinęs Albertas įsiveržė į Konsuelos kambarį, ji, visiškai netekusi jėgų, lemeno kažkokius neaiškius žodžius, o paskui staiga vėl ėmė kraupiai rėkti. Valios nebevaldoma vaizduotė vertė merginą vėl su didžiausia įtampa išgyventi jau patirtas baisybes. Bet retkarčiais jos kliedesyje atsirasdavo kažkokia nuovoka, ir ji imdavo šaukti Albertą tokiu skardžiu ir skambiu balsu, kad, atrodė, net namo sienos dreba. Paskui tie riksmai virsdavo raudojimu, galinčiu uždusinti ją, nors jos akys klaidžiojančiu žvilgsniu buvo sausos ir šiurpiai blizgėjo.

— Aš čia! Aš čia! — sušuko Albertas ir puolė prie jos lovos.

Konsuela išgirdo jį ir įsivaizdavusi, kad Albertas bėga priešakyje, ištrūko iš ją laikiusių rankų su tokia energija ir jėga,

kurias karštinė suteikia net silpniausiems organizmams, ir susivėlusi, basa, vien plonais suglamžytais baltais naktiniais marškiniais, panaši į iš kapo pakilusį vaiduoklį, išbėgo į kambario vidurį. Tą minutę, kai ją jau norėjo sugauti, ji vikriai kaip laukinė katė peršoko priešais stovėjusį spinetą, puolė prie lango, palaikiusi jį nelemtojo šulinio anga, viena koja atsistojo ant palangės, ištiesė rankas ir, vėl riktelėjusi audringoje, gūdžioje naktyje Alberto vardą, būtų iššokusi pro langą, jei Albertas, dar greitesnis ir stipresnis už ją, nebūtų sugriebęs jos ant rankų ir nunešęs atgal į lovą. Ji jo nepažino, bet visai nesipriešino ir neberėkė. Albertas, nešykštėdamas švelniausių žodžių, ėmė ispaniškai karštai raminti ją. Ji klausėsi jo, įbedusi žvilgsnį į vieną tašką, nematydama jo ir neatsakinėdama; paskui staiga pasikėlė, savo lovoje atsiklaupė ir užgiedojo Hendelio „Te Deum" *, kurią neseniai su užsidegimu buvo pradėjusi mokytis. Dar niekada jos balsas neskambėjo taip galingai, taip jautriai, niekada ji nebuvo tokia puiki kaip tą ekstazės valandėlę; jos plaukai pasileido, skruostai iš karščio degė ryškiu raudoniu, o akys, atrodė, kažką matė danguje, prasiskyrusiame jai vienai. Kanonisė taip susijaudino, kad taip pat atsiklaupė prie lovos ir apsiverkė, o kapelionas, nors ir buvo nusiteikęs nepalankiai, labai pagarbiai nulenkė galvą. Baigusi posmelį, Konsuela giliai atsiduso, ir nepaprastas džiaugsmas nuskaistino jos veidą.

— Aš išgelbėta! — sušuko ji ir parpuolė aukštielninka, išbalusi ir šalta kaip marmuras; jos akys, nors ir atmerktos, tarsi apsiblausė, lūpos pamėlo, rankos sugrubo.

Minutėlę viešpatavo tyla, net kažkoks stingulys. Amalija, nesiryžusi įeiti ir šią baisią sceną stebėjusi stovėdama prie slenksčio, iš išgąsčio nualpo. Kanonisė ir abi moterys puolė jai padėti. Išblyškusi kaip lavonas Konsuela ilsėjosi Alberto glėbyje, o šis, priglaudęs galvą prie mirštančiosios krūtinės, atrodė toks pat negyvėlis, kaip ir ji. Kanonisė liepė paguldyti Amaliją į lovą ir vėl pasirodė ant kambario slenksčio.

— Na kaip, pone kapelione? — paklausė ji visai priblokšta.

— Tai mirtis, gerbiamoji ponia,— dusliu balsu tarė kapelionas, paleidęs Konsuelos ranką — jis nesėkmingai bandė apčiuopti jos pulsą.

— Ne! Tai ne mirtis! Ne! Tūkstantį kartų ne! — sušuko Albertas ir staiga atsistojo.— Aš geriau patikrinau jos širdį negu jūs pulsą. Širdis dar plaka, ji kvėpuoja, ji gyva! O! Ji gyvens! Ne taip ir ne dabar jai lemta baigti gyvenimą! Kas išdrįso pamanyti, kad Dievas pasmerkė ją mirčiai? Atėjo minutė, kai reikia rimtai ja užsiimti. Pone kapelione, duokite man savo dėžutę. Aš žinau, ko jai reikia, o jūs nežinote. Betgi darykite tai, ką liepiu, nelaimingas žmogau! Jūs nesuteikėte jai pagalbos, nors ir galėjote neleisti įvykti tam baisiam priepuoliui. Jūs nepada-

* „Te Deum laudamus" — „Tave, Dieve, garbiname" *(lot.)*.

rėte to, nenorėjote padaryti! Jūs nuslėpėte nuo manęs jos ligą, jūs visi apgavote mane. Jūs norėjote jos mirties, ar ne tiesa? Jūsų bailus atsargumas, jūsų koktus abejingumas sukaustė jūsų liežuvius ir rankas! Duokite man savo dėžutę, sakau jums, ir leiskite man veikti.

Kadangi kapelionas nesiryžo atiduoti jam savo vaistų, bijodamas, kad neprityrusiose susijaudinusio, beveik pamišusio žmogaus rankose jie netaptų mirtinais nuodais, Albertas išplėšė dėžutę iš jo rankų. Nekreipdamas dėmesio į tetos įkalbinėjimus, jis pats parinko greitai veikiančius ir stiprius raminamuosius vaistus ir nustatė jų dozę: Albertas apie daugelį dalykų nutuokė kur kas geriau negu manė jo artimieji. Tuo savo gyvenimo laikotarpiu, kai dar gerai pažino savo smegenų ligos simptomus, jis pats išmėgino, kaip veikia stipriausi vaistai. Drąsus žmogus, be to, dar karštai atsidavęs mylimai moteriai, jis paruošė vaistus, kurių kapelionas niekada nebūtų ryžęsis skirti. Jam pavyko, apsišarvavus nepaprasta kantrybe ir švelnumu, pražiodinti ligonę ir priversti ją nuryti keletą tų stiprių vaistų lašų. Per valandą jis keletą kartų davė Konsuelai vaistų, ir ji ėmė lengvai alsuoti, jos rankos sušilo, veidas truputį pagyvėjo. Ji dar nieko negirdėjo ir nejautė, bet jos būsena jau buvo panaši į miegą, lūpos paraudo. Tuo metu atvyko daktaras. Pamatęs, kokia rimta padėtis, šis pareiškė, kad jį pakvietė per vėlai ir kad jis neatsako už ligos baigtį. Jo manymu, dar vakar reikėjo nuleisti kraujo, o dabar momentas praleistas ir kraujo nuleidimas gali sukelti tik dar vieną priepuolį.

— Priepuolis turi pasikartoti,— ištarė Albertas,— bet nuleisti kraujo reikia.

Daktaras — vokietis, labai pasitikintis savimi sunkiasvoris subjektas, pripratęs, kad jo klausoma kaip orakulo, nes visoje apylinkėje neturėjo konkurentų,— kilstelėjo savo sunkius vokus ir mirkčiodamas pažiūrėjo į tą, kuris išdrįso spręsti tokį klausimą.

— Sakau jums, būtina nuleisti kraujo,— primygtinai pakartojo Albertas.— Ar jo bus nuleista, ar ne, priepuolis vis tiek pasikartos.

— Atleiskite, — paprieštaravo daktaras Vecelijus,— tai nėra taip neišvengiama, kaip jūs manote.— Ir truputį su panieka ironiškai šyptelėjo.

— Jei priepuolis nepasikartos, viskas bus baigta,— tarė Albertas,— jūs pats turite tai žinoti. Toks mieguistumas neišvengiamai slopina protinius sugebėjimus, jis gali baigtis paralyžiumi, mirtimi. Jūsų pareiga valdyti negalę, suintensyvinti ją, kad paskui įveiktumėte. Žodžiu, jūs turite kovoti, nes kitaip ko vertas jūsų buvimas čia. Maldos ir laidotuvės — ne jūsų reikalas. Nuleiskite kraujo, arba aš pats nuleisiu!

Daktaras puikiai žinojo, kad Albertas teisus, ir iš pradžių pats rengėsi nuleisti kraujo, bet jam atrodė, kad tokiam svarbiam

asmeniui kaip jis netinka iš karto pareikšti nuomonę ir tuoj pat imti veikti: juk galėjo pamanyti, kad liga lengva ir gydymas paprastas. O mūsų vokietis mėgo dėtis didžiai susimąstęs, ilgai ir kantriai apžiūrinėti ligonį, paskui jam staiga neva šaudavusi į galvą geniali mintis, ir tada jis pergalingai išbrisdavo iš keblios padėties. Dėl to apie jį tūkstantį kartų buvo sakyta: „Liga buvo tokia užleista, tokia pavojinga, kad pats daktaras Vecelijus susimąstė. Niekas, be jo, nebūtų nutaikęs tinkamo momento ir padaręs kas reikia. Taip, šis žmogus nepaprastai atsargus, labai sumanus, labai prityręs! Tokio daktaro nerasite ir Vienoje!"

Pamatęs, kad jam prieštaraujama, nekantraus Alberto prirem-tas prie sienos, jis atsakė:

— Jei jūs gydytojas ir turite čia autoritetą, tai visai nesu-prantu, kodėl mane pakvietė. Man telieka išvažiuoti.

— Jei jūs nenorite laiku imtis darbo, tai galite pasišalinti,— pasakė Albertas.

Daktaras Vecelijus labai įsižeidė, kad jį pas ligonę pakvietė kartu su kažkokiu nepažįstamu kolega, kuris nepagarbiai elgiasi su juo, atsistojo ir nuėjo į Amalijos kambarį: jam dar reikėjo pasirūpinti ta jauna nervinga būtybe, kuri be paliovos kvietė jį pas save, ir atsisveikinti su kanonise. Bet ši nepaleido jo.

— O ne, brangusis daktare, jūs negalite palikti mūsų taip! Pagalvokite, kokia mums tenka atsakomybė! Mano sūnėnas jus įžeidė. Bet ar verta kreipti dėmesį į žmogaus, kuris taip nesusi-valdo, ūmumą?

— Argi tai grafas Albertas? — paklausė apstulbęs daktaras.— Niekada nebūčiau jo pažinęs. Kaip jis pasikeitė!

— Žinoma, per tuos dešimt metų, kai jo nematėte, jis ge-rokai pasikeitė.

— O aš, prisipažįstu, maniau, kad jis jau visai pasveiko,— gana kandžiai pasakė Vecelijus,— nes kai grįžo, manęs nė kar-to nekvietė pas jį.

— Ak, malonusis daktare, jūs puikiai žinote, kad Albertas niekada nesutiko paklusti mokslo patarimams.

— Bet jis, kaip matyti, tapo gydytoju?

— Jis kai ką išmano visose srityse, bet visur reiškiasi jo smarkumas ir ūmumas. Jis pamatė, kokia baisi šios merginos būklė, ir tai jį labai sujaudino. Patikėkite, jei ne tai, jis būtų mandagesnis, supratingesnis, dėkingesnis jums už jūsų rūpini-mąsi juo, kai dar buvo vaikas.

— Bijau, kad dabar jam labiau negu kada nors anksčiau rei-kia to rūpinimosi,— prieštaravo daktaras; nors ir jautė pagar-bą grafo šeimai ir piliai, vis dėlto jam lengviau buvo įskau-dinti kanonisę užsimenant apie jos sūnėno pamišimą negu atsi-sakyti savo pasipūtėliškų manierų ir niekingo keršto.

Daktaro negailestingumas labai uždavė širdį kanonisei, juo labiau kad įsižeidęs Vecelijus galėjo paskleisti apylinkėje gan-dą apie jos sūnėno ligą, o juk ji taip rūpestingai ją slėpė. Ta-

čiau, tikėdamasi nuginkluoti daktarą, ji nutylėjo ir tik nuolankiai paklausė, kaip jis žiūri į Alberto pasiūlymą nuleisti kraujo.

— Dabar manau, kad tai būtų beprasmybė,— pareiškė Vecelijus, norėdamas palikti iniciatyvą savo rankose ir pats paskelbti sprendimą, kai užsimanys.— Palauksiu valandėlę kitą, pastebėsiu ligonę,— kalbėjo jis toliau,— ir, kai ateis tinkamas momentas, net jei ir anksčiau negu manau, padarysiu kas reikia. Bet dabar, kai jai yra krizė ir toks pulsas, iš anksto nieko aiškaus negaliu pasakyti.

— Tai jūs liekate pas mus? Tegul laimina jus Dievas, brangusis daktare!

— Jei mano priešininkas — jaunasis grafas,— tarė Vecelijus užjaučiamai ir globėjiškai šypsodamasis,— manęs niekas negali nustebinti: tegul kalba ką nori.

Daktaras jau norėjo grįžti į Konsuelos kambarį, kurio duris kapelionas buvo uždaręs, kad Albertas negirdėtų šio pokalbio, tik staiga pats kapelionas, išbalęs ir sutrikęs, palikęs ligonę, atbėgo pas jį.

— Dėl Dievo meilės, daktare! — sušuko jis.— Eikite, pasiremkite savo autoritetu, nes manojo grafas Albertas nepripažįsta ir, regis, jis nepaklausytų nė paties Viešpaties balso! Grafas tebesilaiko savo nuomonės, ir, nepaisydamas jūsų draudimo, vis dėlto nori nuleisti mirštančiajai kraujo; ir, sakau jums, jis tai padarys, jei mums su jumis nepasiseks jėga ar gudrumu sulaikyti jo. Vienas Dievas težino, ar bent lancetą moka laikyti rankose! Ne laiku nuleidęs kraujo, jis gali jei ne nužudyti ją, tai bent sužaloti.

— Žinoma! — pašaipiai tarė daktaras neslėpdamas kietaširdžiam žmogui būdingo piktdžiugiško egoizmo ir sunkiai eidamas prie durų.— Jei man nepavyks atvesti jo į protą, mes dar ne tai pamatysime!

Bet kai jis priėjo prie lovos, Albertas jau buvo įsikandęs kruviną lancetą; viena ranka jis prilaikė Konsuelos ranką, o antrąja laikė lėkštę. Vena buvo perpjauta, ir tamsus kraujas smarkiai bėgo iš jos.

Kapelionas ėmė aimanuoti, piktintis, melsti dangų būti liudytoju. Daktaras pamėgino juokais nukreipti Alberto dėmesį, tikėdamasis paskui nepastebimai užspausti veną, kad vėl ją atleistų, kai pats sumanys, ir visą sėkmę prisiskirtų sau. Bet Albertas, išraiškiu žvilgsniu sustabdė jį. Kai kraujo išbėgo pakankamai, jis vikriai, kaip prityręs operuotojas, uždėjo ant žaizdos tvarstį, paskui tyliai užklojo Konsuelos ranką antklode ir, ištiesęs kanonisei uostomosios druskos buteliuką, kad ši duotų jį uostyti ligonei, pakvietė kapelioną ir daktarą į Amalijos kambarį.

— Ponai,— kreipėsi jis į juos,— mano gydomam asmeniui jūs niekuo negalite būti naudingi. Neryžtingumas ar prietarai paralyžiuoja jūsų pastangas ir jūsų žinias. Jums pareiškiu, kad viską

imuosi pats daryti ir nenoriu, kad jūs blaškytumėte mane ir trukdytumėte man tokiu rimtu reikalu. Todėl aš prašau poną kapelioną eiti kalbėti savo maldų, o poną daktarą — paskirti vaistų mano pusseserei. Aš nebeleisiu nei skelbti niūrių prognozių, nei rengtis sutikti mirtį prie lovos tos būtybės, kuri greitai atgaus sąmonę. Noriu, kad tai žinotumėte! Jei tuo įžeidžiu mokytą žmogų ir skaudinu draugą, būsiu pasirengęs jų atsiprašyti, kai tik galėsiu galvoti apie save.

Visa tai jis pasakė ramiu, maloniu tonu, taip neatitinkančiu sausų jo žodžių, paskui grįžo į Konsuelos kambarį, užsirakino duris ir, įsidėjęs raktą į kišenę, kanonisei pasakė:

— Niekas be mano leidimo čia neįeis ir iš čia neišeis.

XLIX

Apstulbusi kanonisė neišdrįso pasakyti sūnėnui nė žodžio. Jo veido išraiška, visa jo laikysena buvo tokia tvirta, kad geroji tetulė net išsigando ir instinktyviai, nepaprastai klusniai ir pavyzdingai kruopščiai ėmė vykdyti visus jo nurodymus. Daktaras pamatė, kad jo autoritetas visiškai nepripažįstamas, ir, nenorėdamas kivirčytis su neramiu pamišėliu (taip jis pasakojo vėliau), nutarė verčiau pasišalinti. Kapelionas išėjo kalbėti savo maldų. O Albertas kartu su jam padėjusia teta ir dviem tarnaitėm visą dieną praleido Konsuelos kambaryje vis taip pat globodamas ją. Po kelių ramių valandų ligonei vėl pasikartojo priepuolis, beveik toks pat smarkus, bet trumpesnis. Kai stiprūs raminamieji vaistai priepuolį nuslopino, Albertas ėmė įkalbinėti tetą eiti nusnūsti ir atsiųsti kokią nors moterį vietoj dviejų tarnaičių, kurioms taip pat reikėjo pailsėti.

— O jūs, Albertai, argi nenorite pailsėti? — nedrąsiai paklausė Venceslava.

— Ne, brangioji tetule, man poilsio nereikia.

— Deja,— atsakė ji,— jūs save alinate, mano vaikeli... Brangiai mums ta svetimšalė atsieis! — nueidama pridūrė įsidrąsinusi senutė, kai pastebėjo, kad jaunasis grafas nesiklauso jos.

Vis dėlto Albertas sutiko truputį užkąsti, kad sukauptų jėgas, kurių, jis jautė, gali prireikti. Jis pavalgė, koridoriuje stovėdamas ir nenuleisdamas akių nuo durų, o paskui numetė servetėlę ant grindų ir grįžo į ligonės kambarį. Dabar durys į Amalijos kambarį buvo užrakintos, kad tie keli žmonės, kuriuos jis įsileisdavo, eitų koridoriumi. Tiesa, Amalija dėjosi norinti slaugyti draugę, bet ji viską darė taip nevikriai, kiekvienas ligonės judesys jai keldavo tokį siaubą, ji taip bijojo naujų konvulsijų, kad netekęs kantrybės Albertas paprašė ją niekur nesikišti, eiti į savo kambarį ir užsiimti savo reikalais.

— Į savo kambarį? — atsakė Amalija.— Jei padorumas man ir leistų miegoti kambaryje, kurį nuo jūsų skiria vienos durys,—

juk jūs, galima sakyti, įsikūrėte mano kambaryje,— argi manote, kad galėčiau nors minutėlę numigti, girdėdama tas širdį veriančias dejones, tą baisią agoniją?

Albertas gūžtelėjo pečiais ir jai atsakė, kad pilyje yra daug kitų kambarių ir ji gali pasirinkti bet kurį, kol ligonė bus perkelta į patalpas, kur jos kaimynystė nieko netrikdys.

Amalija su apmaudu paklausė jo patarimo. Sunkiausia jai buvo žiūrėti, kaip švelniai, galima sakyti, motiniškai Albertas rūpinosi jos varžove.

— Ak, tetule! — sušuko ji puldama ant kaklo kanonisei, kai ši įkurdino ją savo miegamajame, kuriame liepė pastatyti dar vieną lovą šalia savosios.— Mudvi nepažinojome Alberto: dabar matome, kaip jis sugeba mylėti!

Keletą dienų Konsuela buvo tarp gyvybės ir mirties. Bet Albertas kovojo su negale taip atkakliai ir taip sumaniai, kad pagaliau jam pasisekė ją įveikti. Kai tik merginai nebegrėsė pavojus, jis liepė perkelti ją į vieną iš pilies bokštų. Čia ilgiau buvo saulė, ir vaizdas iš čia buvo gražesnis, erdvesnis. Apskritai šis kambarys su senoviniais baldais labiau atitiko rimtą Konsuelos skonį negu tas, kuriame ji atvykusi buvo apgyvendinta; iš jos žodžių jau seniai buvo galima suprasti, kad jai norėtųsi čia gyventi. Čia jos netrikdė įkyri draugė; nors kambaryje nuolat buvo kokia nors moteris,— jos keisdavosi rytą ir vakare,— vis tiek galima sakyti, kad ji viena su savo gelbėtoju leido kankinamas ir palaimingas savo sveikimo dienas. Jiedu visada kalbėjosi ispaniškai: švelnius žodžius, atsargiai reiškiančius Alberto aistrą, Konsuelai buvo maloniau išgirsti ta kalba, kuri jai priminė tėvynę, motiną, vaikystę. Kupina karšto dėkingumo, iškamuota kančių, iš kurių ją išvadavo tik Albertas, ji dabar atsidavė snaudulingai ramybei, kuri ateina po sunkių sukrėtimų. Jos atmintis pamažu atgijo, bet kažkaip netolygiai. Pavyzdžiui, su tyru ir suprantamu džiaugsmu svarbiausiais jų susitikimų momentais ji puikiai prisiminė Alberto pagalbą ir pasiaukojimą, bet neaiškiai, lyg pro tirštą rūką regėjo jo proto klydimus ir pernelyg didelės aistros gelmes. Buvo valandų, kai pamiegojusi ar išgėrusi raminamųjų vaistų ji įsivaizduodavo, kad visa, kas anksčiau jai keldavo nepasitikėjimą ir baimę jos kilniaširdžio draugo atžvilgiu, yra kažkoks kliedesys. Konsuela taip priprato prie jo ir jo rūpinimosi, kad kai jis jos pačios prašymu nueidavo papietauti su savo šeima, ji nerimaudavo ir prastai jausdavosi. Jai atrodė, kad ne jo paruošti ir paduoti raminamieji vaistai daro neigiamą poveikį; kai jis pats duodavo jų, ji lėtai ir reikšmingai šypsodamasi — jos gražiame veide, iš kurio dar ne visai buvo dingęs mirties šešėlis, ta šypsena buvo labai jaudinanti — sakydavo:

— Dabar, Albertai, aš tikiu, kad jūs stebukladarys: vos tik įsakote vandens lašui daryti man teigiamą poveikį, jis beregint perduoda man ir jūsų ramybę, ir jūsų jėgą.

Pirmą kartą gyvenime Albertas buvo laimingas; o kadangi jo siela, atrodė, sugebėjo džiaugsmą jausti taip pat stipriai kaip ir liūdesį, tai šį savo gyvenimo laikotarpį, džiugesio ir ekstazės laikotarpį, jis buvo laimingiausias žmogus pasaulyje. Kambarys, kur jis bet kuriuo metu be įkyrių liudytojų galėjo matyti mylimąją, jam tapo rojumi. Naktį, kai visi namuose guldavo miegoti, jis dėdavosi taip pat einąs į savo kambarį, o iš tikrųjų tylutėliai nusėlindavo į šį kambarį. Slaugė, turėjusi prižiūrėti ligonę, kietai miegodavo; jis nutykindavo prie savo brangiosios Konsuelos lovos, žiūrėdavo ir negalėdavo atsigėrėti ja, miegančia, išbalusia, nusilpusia kaip gėlė po audros. Paskui jis sėsdavo į didžiulį krėslą (išeidamas jis niekada nepamiršdavo pastatyti jo prie ligonės lovos) ir praleisdavo jame visą naktį; Albertas taip jautriai snausdavo, kad tereikėdavo Konsuelai sujudėti, o jis jau pasilenkdavo prie jos ir klausydavo, ką ji silpnu balsu murma; o kai mergina, kokio nors sapno sujaudinta, patirtų baisių prisiminimų sutrikdyta, ieškodavo jo rankos, draugiškas jo pirštų spustelėjimas visada ją nuramindavo. Jei slaugė atsibusdavo, Albertas paprastai jai sakydavo, kad ką tik atėjo, ir ši buvo įsitikinusi, kad jaunasis grafas du tris kartus per naktį aplanko savo ligonę. Tuo tarpu jis savo kambaryje nepraleisdavo nė pusvalandžio. Konsuela, kaip ir slaugė, klydo. Tiesa, ji kur kas dažniau matydavo sėdintį Albertą, bet buvo dar tokia silpna, kad jam nieko nereiškė apgauti ją, ir ji nežinojo, kiek laiko jis iš tikrųjų būna prie jos. Kartais vidurnaktį, kai ji maldaudavo jį eiti miegoti, jis ją įtikinėdavo, kad jau greitai švis ir kad jis ką tik atsikėlė. Dėl tokių nekaltų apgavysčių Konsuelai niekada jo netrūko, be to, ji nesijaudino, nes nežinojo, koks nuvargęs jis turi jaustis dėl jos.

Bet, nepaisant visko, tas nuovargis buvo toks nesvarbus, kad jis net nepastebėdavo jo. Meilė suteikia jėgų patiems silpniausiems, o Alberto organizmas buvo nepaprastai stiprus, be to, nė vieno žmogaus širdyje dar niekada nėra buvę tokios didelės, gaivinančios meilės. Kai suspindus pirmiesiems saulės spinduliams Konsuela vargiai nuslinkdavo iki savo kušetės, stovėjusios prie praviro lango, Albertas atsisėsdavo už jos ir skriejančiuose debesyse bei purpuriniuose tekančios saulės spinduliuose mėgindavo įžvelgti mintis, kurias dangaus vaizdas galėjo sukelti jo nešnekiai draugei. Kartais jis nepastebimai imdavo į rankas kraštelį plono šaliko, kurį ji užsimesdavo ant galvos ir kurį šiltas vėjelis plazdeno ant kušetės atkaltės, ir nulenkęs galvą, tarsi ilsėdamasis, tyliai priglausdavo jį prie lūpų. Kartą Konsuela, patraukusi šaliką sau ant krūtinės, pastebėjo, kad jo kraštelis šiltas ir drėgnas. Atsigręžusi gyviau negu galėdavo dėl ligos, draugo veide ji pamatė nepaprastą susijaudinimą: jo skruostai liepsnojo, akys karštligiškai degė, jis sunkiai alsavo. Albertas akimirksniu susivaldė, bet vis dėlto spėjo pastebėti išgąstį Konsuelos veide. Tai jį didžiai nuliūdino. Jis verčiau būtų išvydęs jos akyse

panieką ar rūstį, o ne baimę ir nepasitikėjimą. Jis nutarė taip atidžiai save kontroliuoti, kad daugiau niekada nebeprimintų savo beprotybės ir nebesukeltų nerimo tai, kuri nuo tos beprotybės jį išgydė beveik savo gyvybės ir proto kaina.

Albertas tai pasiekė sukaupęs valios galią, kurios ne visada turi ir santūresnis žmogus. Jis jau seniai buvo įpratęs tramdyti ūmius savo jausmus, kai reikėdavo įveikti dažnus ir paslaptingus savo negalės priepuolius, ir aplinkiniai net neįtarė, kaip jis sugeba valdyti save. Jie nežinojo, kad vos ne kasdien jis turėdavo užgniaužti smarkiausius priepuolius ir kad tik visiškai prislėgtas baisios nevilties ir beprotybės jis bėgdavo į savo paslaptingą slėptuvę ir būdavo nugalėtoju net pralaimėjęs, nes vis dėlto sugebėdavo nuslėpti nuo žmonių akių savo nelaimę. Albertas buvo iš tų bepročių, kurie verti didžiausios užuojautos ir didžiausios pagarbos: jis nutuokė apie savo beprotybę ir jausdavo jos artėjimą iki to momento, kai ji jau visai jį apimdavo. Bet ir tada, per didžiausius priepuolius, jis miglotai prisimindavo tikrąjį pasaulį ir nenorėdavo rodytis žmonėms, kol nebūdavo galutinai atsigavęs. Kai slogūs sapnai mus nukelia į pramanų ir klejonių pasaulį, tokių realaus aktyvaus gyvenimo prisiminimų turime visi. Kartais mes stengiamės įveikti tas nakties baisybes, sakome sau, kad tai košmaras, ir mėginame atsibusti, bet kažkokia pikta jėga vėl užvaldo mus ir vėl įstumia į tą baisią letargiją, kai mus apspinta ir kamuoja dar šiurpulingesni ir skausmingesni reginiai.

Taip bėgo audringų jausmų kupinas ir kartu apgailėtinas to niekieno nesuprasto žmogaus gyvenimas; jo kančias galėjo palengvinti tik stipri, subtili ir išmintinga būtybė. Ir tokia būtybė pagaliau atsirado jo gyvenime. Konsuela buvo ta tyra siela, kuri, atrodė, buvo sukurta kaip tik tam, kad įsikverbtų į niūrią Alberto sielą, iki šiol nepatyrusią tikro prieraišumo. Jaunos merginos rūpestingumas, iš pradžių atsiradęs dėl romantiško entuziazmo, jos pagarbos kupina draugystė, paskui gimusi iš dėkingumo už pasiaukojamą globą ligos metu, buvo kažkas kerinčio ir jaudinančio, kažkas, kas, matyt, Viešpačiui atrodė ypač reikalinga, kad jaunasis grafas pasveiktų. Tikriausiai, jei Konsuela, užmiršusi praeitį, būtų atsiliepusi į jo karštą meilę, tie nauji pakilūs jausmai ir netikėtas begalinis džiaugsmas būtų jam labai pakenkę. Bet drovi, tyra merginos draugystė turėjo padėti jam lėtai, bet visai pasveikti. Ji jam buvo ir pančiai, ir geradarybė; atgijusi jaunuolio širdis buvo apsvaigusi, bet kartu ji turėjo pareigos jausmą, troško aukotis, ir tai jo mintims buvo naujas penas, o jo valiai — kitoks tikslas, ne toks, kokį turėjo iki šiol. Jis vienu metu jautė ir laimę, kad jį myli taip, kaip dar niekada niekas nebuvo mylėjęs, ir skausmą, kad nėra mylimas taip aistringai, kaip myli jis, ir pagaliau baimę, kad praras tą laimę, jei parodys, jog ji ne visai jį patenkina. Visi tie jausmai taip užpildė jo sielą, kad joje nebeliko vietos niūrioms mintims, kurios

taip ilgai jį kamavo dėl dykinėjimo ir vienatvės. Dabar jis, tarsi kokie burtai būtų paveikę, atsikratė jų, ir mylimosios paveikslas gynė jį nuo nelaimių, tarsi dangaus atsiųstas skydas būtų skyręs jį nuo jų.

Taigi, kad jaunoji ligonė atgautų jėgas, jos protui reikėjo poilsio, o jausmams — ramybės, ir tai dabar labai retai truputėlį sudrumsdavo slaptas jos gydytojo jaudulys. Konsuela, kaip kokia mitinė būtybė, nusileido į požemio karalystę, kad iš jos išvestų savo draugą,— ir iš ten pati išsinešė siaubą ir klejones. O dabar jis stengėsi išvaduoti ją iš tų nelemtų palydovų — jo švelnus rūpinimasis ir kupina susižavėjimo pagarba jam padėjo tai padaryti. Remdamiesi vienas į kitą, jiedu drauge žengė į naują gyvenimą, tačiau nedrįso atsigręžti atgal ir galvoti apie tą bedugnę, kurioje ką tik buvo. Ateitis jiems buvo nauja bedugnė, ne mažiau paslaptinga ir baisi, į ją jie taip pat nedrįso žiūrėti. Užtat jie galėjo ramiai mėgautis dabartimi, tuo iš aukštybių atsiųstu palaimingu atokvėpiu.

L

Kiti pilies gyventojai nebuvo tokie ramūs. Įniršusi Amalija nebelankė ligonės. Ji pabrėžtinai nesikalbėjo su Albertu, nežiūrėjo į jį, net neatsakydavo į jo pasisveikinimą rytą ir vakare. Ir baisiausia buvo tai, kad Albertas, regis, visiškai nepastebėjo jos apmaudo.

Kanonisė, aiškiai matydama neslepiamą sūnėno aistrą „avantiūristei", dabar nebeturėjo nė minutės ramybės. Ji suko galvą, kaip užbėgti už akių pavojui, kaip išvengti skandalo, ir apie tai ilgai kalbėdavosi su kapelionu. Bet šis nelabai norėjo keisti padėtį. Jau seniai niekam nereikėjo jo pagalbos šeimos reikalais, o dėl pastarųjų įvykių jo įtaka vėl tapo gana svarbi: pagaliau jis galėjo leisti sau tokį malonumą kaip šnipinėti, demaskuoti, įspėti, numatyti, patarinėti — žodžiu, galėjo savo nuožiūra rikiuoti namų reikalus, ir visa tai darė patyliukais, nuo jaunojo grafo pykčio pasislėpęs už senos tetos sijonų. Jiedu nuolat rasdavo naujų priežasčių nerimauti, būti budrūs, bet nė karto jiems nepavyko rasti išganingos išeities. Nebuvo dienos, kad geroji Venceslava nemėgintų pasikviesti savo sūnėno griežtai pasiaiškinti, bet kiekvieną kartą pašaipi jo šypsena ar ledinis žvilgsnis priversdavo ją nutilti ir sugriaudavo jos planus. Ji nuolat ieškojo patogios progos įsmukti į Konsuelos kambarį, kad griežtai išbartų ją, bet Albertas, tarsi angelo sargo įspėtas, tuoj pat atsidurdavo ant kambario slenksčio ir nelyginant Perkūnsvaidis Jupiteris vienu antakių krustelėjimu numalšindavo jo brangiajai Trojai priešiškų dievų pyktį ir sukaustydavo jų narsą. Vis dėlto kanonisei keletą kartų pavyko pasikalbėti su ligone, o kadangi tokių minučių, kai jos likdavo vienos, buvo labai retai, ji stengdavosi tuo laiku prikalbėti visokių nesąmonių, kurios jai pačiai

atrodė labai svarbios. Bet Konsuelai tie jai priskiriami ambicingi kėslai buvo tokie svetimi, kad ji tų užuominų visai nesuprato. Jos nuostaba, širdingumas, patiklumas beregint nuginkluodavo gerąją kanonisę, kuri niekada gyvenime negalėjo atsispirti nuoširdžioms intonacijoms ir meiliems žodžiams. Suglumusi ji eidavo pas kapelioną papasakoti apie savo pralaimėjimą ir visą likusią dienos dalį svarstydavo rytojaus planus.

Tuo tarpu Albertas, puikiai perpratęs tas gudrybes ir matydamas, kad tetos šnekos jau stebina Konsuelą ir kelia jai nerimą, nutarė baigti tai. Kartą jis nutykojo Venceslavą tą minutę, kai ši anksti rytą, nesitikėdama jo sutikti, sėlino pas Konsuelą; ji jau rengėsi paspausti durų rankeną ir įeiti į ligonės kambarį, kai staiga priešais ją išniro sūnėnas.

— Mieloji mano tetule,— tarė jis švelniai atitraukdamas jos ranką nuo durų ir pakeldamas prie savo lūpų,— aš noriu jums kaip paslaptį pasakyti kai ką labai įdomaus, būtent: būtybės, kuri čia guli, gyvybė ir sveikata man yra daug brangiau už mano paties gyvybę ir sveikatą. Aš puikiai žinau, kad jūsų dvasios tėvas jus įkalbėjo trukdyti man rodyti savo ištikimybę jai, ir jūs stengiatės kiek įmanoma neleisti man rūpintis ja. Jei ne ta įtaka, jūsų tauri širdis niekada neleistų skaudžiais žodžiais ir nepagrįstais priekaištais trukdyti sveikti ligonei, kuri vos ne vos ištrūko iš mirties nagų. Bet jei ganytojo fanatizmas ar menkumas gali daryti stebuklus, gali nuoširdų dievotumą ir tyriausią gailestingumą paversti aklu žiaurumu, aš iš paskutiniųjų stengsiuos įveikti tą piktadarybę, kuriai pasitarnauti sutiko mano vargšė tetulė. Dabar savo ligonę aš saugosiu dieną ir naktį, nė minutės nepaliksiu jos, o jei jūs, nepaisant visų mano pastangų, įsigudrinsite atimti ją iš manęs, tai duodu baisiausią tikintiesiems priesaiką, kad visam laikui paliksiu savo protėvių namus. Tikiuosi, kad ponas kapelionas, iš jūsų sužinojęs apie mano sprendimą, nebekankins jūsų ir nebetramdys jūsų motiniškos širdies kilnių polėkių.

Vargšė kanonisė apstulbo ir į sūnėno kalbą teįstengė atsakyti ašaromis. Jiedu kalbėjosi koridoriaus gale, kur Albertas ją nusivedė, kad Konsuela neišgirstų. Truputį atsigavusi, Venceslava ėmė karštai priekaištauti sūnėnui už jo griežtą, grėsmingą toną, ir nepraleido progos jam priminti, kad jo prisirišimas prie tokios žemos kilmės merginos kaip Nina yra beprotybė.

— Mieloji tetule, — šypsodamasis paprieštaravo Albertas,— jūs užmirštate, kad mumyse teka karališkas Podebradų kraujas, bet mūsų protėvius, vienuolius, į sostą pasodino sukilę valstiečiai ir narsūs kareiviai. Vadinasi, kiekvienam Podebradui jo garbinga kilmė visada turi būti dar viena dingstis suartėti su silpnais ir neturtingais žmonėmis, nes jo jėgos ir galybės šaknys ir yra tarp jų; ir visa tai buvo ne taip seniai, kad jau būtų galima pamiršti.

Kai Venceslava kapelionui papasakojo apie šį audringą pokalbį, šis jai patarė neerzinti jaunojo grafo įkyrumu ir dar labiau nepiktinti jo kamuojant tą, kurią jis gina.

— Šiuo klausimu reikia kreiptis į grafą Kristianą,— pasakė jis.— Dėl didelio jūsų švelnumo jo sūnus per daug įsidrąsino; tegul protingi jūsų argumentai pagaliau sukels tėvo nerimą ir privers jį imtis griežtų priemonių pavojingos būtybės atžvilgiu.

— Argi jūs manote,— paprieštaravo kanonisė,— kad aš jau to nesiėmiau? Deja, mano brolis per tas penkiolika dienų, kai paskutinį kartą Albertas buvo dingęs, paseno penkiolika metų. Jo protas taip nusilpo, kad jis visai nesupranta mano užuominų ir tarsi instinktyviai baiminasi net minties apie dar vieną nemalonumą; jis kaip vaikas džiaugiasi, kad sūnus atsirado ir dabar samprotauja kaip sveikas žmogus. Jam atrodo, jog Albertas visai pasveiko, ir nepastebi, kad vargšą sūnų yra apėmusi nauja beprotybė, dar pragaištingesnė už aną. Kristianas taip tiki, jis taip naiviai guodžiasi ta mintimi, kad man neužtenka drąsos atverti jam akis. Man, pone kapelione, atrodo, kad jei brolis tiesą išgirstų iš jūsų, jis į ją pažiūrėtų nuolankiau, o dėl jūsų dievobaimingų patarimų judviejų pokalbis jam būtų naudingesnis ir ne toks slogus.

— Atskleisti tiesą reikia labai delikačiai,— atsakė kapelionas,— ir vargu ar tai gali padaryti toks kuklus kunigas kaip aš. Tai padaryti labiau derėtų seseriai — jo kartėlį ji gali sumažinti maloniais žodžiais, kuriais aš nedrįstu kreiptis į didžiai gerbiamą šeimos galvą.

Abi šios garbingos būtybės daug dienų sugaišo besiginčydamos, kuris iš jų pirmas turi išdrįsti pasikalbėti su senuoju grafu. O kol jie dvejojo,— lėmė įprotis delsti ir apatija,— meilė Alberto širdyje vis stiprėjo. Konsuela pastebimai taisėsi, ir niekas nedrumstė jų švelnaus artumo, kurio dėl neapsimestinio tyrumo ir didelės meilės joks rūstus sargas nebūtų galėjęs padaryti nei nekaltesnio, nei santūresnio.

Tuo tarpu baronaitė Amalija, nebegalėdama pakelti žeminančios savo padėties, primygtinai prašė tėvą išvežti ją į Prahą. Baronas Frydrichas, kuriam būti miškuose labiau patiko negu gyventi mieste, vis dėlto pažadėjo jai viską, ko ji norėjo, bet nuolat atidėliojo išvykimo dieną ir net nesirengė jai. Duktė suprato, kad reikia paspartinti atomazgą, ir sugalvojo, kaip greitai ir staigiai įgyvendinti savo norą. Susitarusi su savo kambarine, gudria ir ryžtinga prancūze, vieną rytą, kai tėvas rengėsi į medžioklę, ji ėmė prašyti jį nuvežti ją į kaimyninę pilį pas pažįstamą damą, kurią jau seniai turėjo aplankyti. Baronui nelabai norėjosi padėti savo šautuvą ir medžiotojo krepšį, persirengti ir pakeisti visus dienos darbus, bet jis tikėjosi, kad dėl tokios nuolaidos duktė pasidarys mažiau reikli, kad pasivažinėjimas išsklaidys jos prastą nuotaiką ir ji be didelio nepasitenki-

nimo praleis Milžinų pilyje dar keletą dienų. Gavęs sutikimą vienai savaitei, šis geraširdis žmogus jau manė, kad garantuos sau laisvę visam gyvenimui: jis nebuvo pratęs žiūrėti toliau. Taigi, paklusęs savo likimui, jis vėl nusiuntė Safyrą ir Panterą į šunidę, sakalas Atila, niūrus ir nepatenkintas, grįžo ant savo laktos, o jo šeimininkas sunkiai atsiduso.

Pagaliau baronas su dukra sėdo į karietą ir, kaip visada tokiais atvejais, tučtuojau kietai užmigo. Amalija iškart vežėjui įsakė apsigręžti ir važiuoti į artimiausią pašto stotį. Jie ten nulėkė per dvi valandas, ir kai baronas atsimerkė, pašto arkliai, turėję jį vežti į Prahą, jau buvo pakinkyti į karietą.

— Kas atsitiko? Kur mes? Kur važiuojam? Amalija, mieloji, ką tu sumanei? Ką šis kaprizas ar pokštas reiškia?

Į visus tuos klausimus jaunoji baronaitė tėvui atsakinėjo tik bučiniais ir linksmu juoku. Ir tik kai pamatė, kad foreiteris jau ant arklio, o karieta rieda vieškeliu, ji, staiga surimtėjusi, labai kategoriškai pareiškė:

— Mielasis tėte, niekuo nesirūpinkte. Mūsų bagažas puikiai sudėtas, karietos dėžės prikrautos visko, ko reikia kelionei. Milžinų pilyje teliko jūsų šautuvas ir šunys. Prahoje jie jums nereikalingi, be to, kai tik pareikalausite, tuoj bus atsiųsti. Dėdei Kristianui per pietus atiduos mano laišką. Jame rašau, kad mums būtinai reikia išvažiuoti,— ir rašau taip, kad jis nelabai nuliūs ir nebus nepatenkintas nei jumis, nei manimi. O dabar nuolankiai prašau dovanoti man, kad apgavau jus; bet juk praėjo mėnuo, kai man pažadėjote padaryti tai, ką padariau dabar,— vadinasi, iš esmės aš ne prieš jūsų norą išvežu jus į Prahą. Tiesa, šiandien jūs apie tai negalvojote, bet neabejoju, jog pats esate patenkintas, kad išvengėte visų nemalonumų, susijusių su apsisprendimu išvykti ir pasirengimu kelionei. Mano padėtis darėsi nebepakenčiama, o jūs to ir nepastebėjote. Štai mano atsiprašymas ir paaiškinimas. Būkite malonus, apkabinkite mane ir nebežiūrėkite tokiomis rūsčiomis akimis — aš labai jų bijau.

Tai sakydama, Amalija ir jos paslapčių patikėtinė vos laikėsi nesijuokusios, nes niekada gyvenime baronas į nieką nebuvo rūsčiai pažvelgęs, o juo labiau į dievinamąją dukrą. Šią akimirką jo žvilgsnis buvo sutrikęs ir net, reikia pripažinti, bukas iš nuostabos. Gal jis ir pajuto šiokį tokį apmaudą, kad jam iškrėtė tokį pokštą, gal ir krimtosi, kad taip netikėtai išsiskyrė su broliu ir seserimi, net neatsisveikinęs, bet visa, kas atsitiko, jį taip priblokė, jog nepasitenkinimas tuoj pat virto susižavėjimu.

— Kaipgi jūs įsigudrinote viską taip sutvarkyti, kad man nekilo nė menkiausio įtarimo? — klausė jis.— Velniai griebtų, kai nusiaviau medžioklinius batus ir nusiunčiau arklį, man net į galvą nedingtelėjo, kad važiuoju į Prahą ir kad šiandien nepietausiu su broliu! Na ir keistas nuotykis! Esu tikras, niekas nepatikės, kai apie jį pasakosiu... Bet sakykite, Amalija, kur jūs pa-

slėpėte mano kelioninę kepurę? Juk nemiegosiu užsitraukęs ant ausų tą galionuotą skrybėlę!

— Jūsų kepurė? Štai ji, mielasis tėte,— tarė jaunoji šelmė ir padavė baronui kailinę kepurę, kurią jis tuoj pat patenkintas užsidėjo.

— O mano kelioninė gertuvė? Tikriausiai, tu ją užmiršai, nenaudėle?

— Žinoma, ne! — sušuko Amalija ir ištiesė jam krištolinį butelį, apipintą rusiška oda ir papuoštą sidabru.— Aš pati į jį įpyliau geriausio vengriško vyno, koks tik buvo tetos rūsyje. Paragaukite, tai jūsų mėgstamiausias.

— O mano pypkė, o mano maišelis su turkišku tabaku?

— Viskas čia,— pasakė kambarinė,— mes nieko nepamiršome, viskuo pasirūpinome, kad ponui baronui būtų malonu keliauti.

— Geros kloties! — tarė baronas kimšdamas pypkę.— Vis dėlto, mieloji Amalija, jūs su manimi pasielgėte bjauriai. Jūs savo tėvą darote pajuokos objektu. Dėl jūsų kaltės visi iš manęs šaipysis.

— Mielasis tėte,— atsakė Amalija,— tai aš esu pajuokos objektas kitų akyse, nes leidžiu manyti, jog atkakliai siekiu ištekėti už pusbrolio, kuris į mane nekreipia jokio dėmesio ir mano akivaizdoje uoliai globoja mano muzikos mokytoją. Gana ilgai kenčiau tokį pažeminimą, ir nežinau, ar daug atsirastų mano padėties, mano išvaizdos ir mano metų merginų, kurios į tai žiūrėtų taip kaip aš, o ne blogiau. Esu tikra, jog yra merginų, kurios nuobodžiauja mažiau, negu nuobodžiavau aš per pastaruosius pusantrų metų, ir kurios vis dėlto pabėga arba leidžiasi pagrobiamos, kad tik atsikratytų to nuobodulio. O aš pasitenkinu tuo, kad pabėgu pasigrobusi savo tėvą. Tai naujoviškiau ir padoriau. Ką apie tai mano brangusis tėvelis?

— Tu esi tikras velniūkštis! — tarė baronas ir pabučiavo dukrą.

Jis toliau labai linksmai keliavo — gėrė, rūkė ir miegojo niekuo nebesiskųsdamas ir niekuo nebesistebėdamas.

Pilyje tas įvykis nepadarė tokio įspūdžio, kokio tikėjosi jaunoji baronaitė. Pirmiausia Albertas: jei jam nebūtų pasakę, jis ir po savaitės nebūtų nieko pastebėjęs, o kai kanonisė pranešė apie giminaičių išvykimą, jis teištarė:

— Tai vienintelis protingas dalykas, kurį gudruolė Amalija padarė nuo tos minutės, kai atvyko čionai. Kai dėl gerojo dėdės, tai tikiuosi, kad jis greitai grįš pas mus.

— O man gaila, kad brolis išvažiavo,— pasakė senasis Kristianas.— Sulaukus mano metų, reikšmės turi savaitės ir net dienos. Tai, kas tau, Albertai, atrodo trumpas laiko tarpas, man gali tapti amžinybe, ir aš nesu taip kaip tu įsitikinęs, kad vėl pasimatysiu su savo tykiu ir nerūpestingu broliu Frydrichu. Na, ką padarysi! Taip norėjo Amalija,— pridūrė jis šypsodamasis ir su-

lankstęs padėjo į šalį nepaprastai meilų ir nepaprastai piktą jaunosios baronaitės paliktą laišką.— Juk moterys neatleidžia nuoskaudų. Judu, mano vaikai, nebuvote skirti vienas antram, ir mano malonios svajos išsisklaidė it dūmai.

Tai sakydamas, senasis grafas su kažkokia melancholiška linksmybe pažvelgė į sūnų, tarsi tikėdamasis jo akyse išvysti apgailestavimą. Bet nieko panašaus jis nepastebėjo, ir Albertas, švelniai paspaudęs tėvui ranką, leido jam suprasti, kad dėkoja už tokio jo širdžiai nemielo sumanymo atsisakymą.

— Tebūnie tavo valia, Viešpatie! — vėl prabilo senukas.— Ir tegul tavo širdis būna laisva, mano sūnau! Tu dabar sveikas ir atrodai ramus ir laimingas, gyvendamas tarp mūsų. Aš mirsiu paguostas, ir tėvo padėka atneš tau laimę, kai mes išsiskirsime.

— Nekalbėkite apie išsiskyrimą, tėve,— sušuko jaunasis grafas, o jo akys buvo sklidinos ašarų,— tokia mintis man nepakeliama!

Tuo metu kapelionas atsistojo ir apsimestinai kuklus išėjo, pirma žvilgsniu padrąsinęs jau šiek tiek susijaudinusią kanonisę. Tas žvilgsnis buvo ir įsakymas, ir signalas. Skaudama širdimi ir su baime ji suprato, kad atėjo metas kalbėti. Užsimerkusi kaip žmogus, kuris per gaisrą šoka pro langą, ji ėmė kalbėti, painiodamasi ir baldama:

— Žinoma, Albertas švelniai myli savo tėvą ir nenorės mirtinai įskaudinti jo...

Albertas pakėlė galvą ir pažvelgė į tetą tokiomis giedromis ir skvarbiomis akimis, kad ši sutriko ir nebegalėjo daugiau nieko pasakyti. Senasis grafas, atrodė, neišgirdo tų keistų žodžių, ir įsigalėjusioje tyloje vargšė Venceslava nuo sūnėno žvilgsnio virpėjo kaip kurapka, kurią hipnotizuoja ant užpakalinių kojų tupintis šuo.

Bet po kelių minučių grafas Kristianas, atitokęs iš susimąstymo, seseriai atsakė taip, tarsi ši būtų toliau kalbėjusi arba lyg būtų jos sieloje įžvelgęs viską, ką ji norėjo jam atskleisti.

— Brangioji sese,— pasakė jis,— leiskite duoti jums patarimą: nesigraužkite dėl to, ko nesuprantate. Jūs per visą savo gyvenimą nesupratote, kas yra širdžių trauka, o griežtos kanonisės taisyklės netinka jaunuoliui.

— Dieve gailestingasis! — pagaliau sušnabždėjo susikrimtusi kanonisė.— Arba brolis nenori manęs suprasti, arba jis neteko proto ir užmiršo dievotumą! Ar gali būti, kad jis dėl savo ligotumo imtų pritarti arba taip nerimtai žiūrėti...

— Kam pritarti, tetule? — paklausė Albertas griežtai.— Kalbėkite, jei jau jus verčia tai daryti! Išreikškite aiškiau savo mintį. Metas padaryti galą užuominoms, ir metas mums išsiaiškinti.

— Ne, sese, nereikia,— prieštaravo grafas Kristianas, — nieko naujo man nepasakysite. Aš seniai puikiai suprantu jus, tik neparodžiau to. Dar neatėjo laikas tai aiškintis. Kai ateis, žinosiu, ką man daryti.

Ir jis tyčia ėmė kalbėti apie visai kitus dalykus. Kanonisė visai nusiminė, o Albertas sunerimo, nes nesuprato, ką tėvas norėjo pasakyti.

Sužinojęs, kaip šeimos galva pažiūrėjo į netiesioginį įspėjimą, kapelionas labai išsigando. Grafas Kristianas niekada nebuvo silpnavalis, nors ir atrodė abejingas, neryžtingas. Jau ne kartą yra buvę, kad jis, užmiršęs savo tariamą apatiją, veikė energingai ir sumaniai. Dvasininkas pabūgo, nes suprato, kad nuėjo per toli ir gali gauti pylos. Ir jis paskubom ėmė naikinti savo darbo pėdsakus — įkalbinėjo kanonisę niekur nebesikišti. Dvi savaitės praslinko labai ramiai. Konsuelai net į galvą neatėjo, kad dėl jos nerimauja šeima. Kaip ir pirma, Albertas rūpinosi ja, o apie Amaliją buvo pasakyta, kad ji laikinai išvykusi; Konsuela nė neįtarė, kokios to išvykimo priežastys. Mergina jau išeidavo iš savo kambario, ir kai ji pirmą kartą vaikščiojo po sodą, senasis Kristianas savo silpna, drebančia ranka prilaikė netvirtai žengiančią sveikstančiąją.

LI

Nuostabi diena Alberto gyvenime buvo ta, kai atgijusi Konsuela, jo senuko tėvo prilaikoma, visos šeimos akivaizdoje ištiesė jam ranką ir be galo droviai šypsodamasi ištarė:

— Štai kas išgelbėjo mane, kas slaugė kaip tikrą seserį!

Bet ta diena, jo didžiausios laimės diena, iš karto pakeitė jo santykius su Konsuela, ir kur kas labiau, negu jis galėjo numatyti. Dabar, vėl būdama su šeima, ji gana retai likdavo su juo viena. Senasis grafas, atrodė, po Konsuelos ligos dar labiau ją pamilo ir tėviškai rūpinosi mergina, o tai nuoširdžiai jaudino ją. Kanonisė, tiesa, daugiau nieko nebekalbėjo, bet vis dėlto laikė savo pareiga sekti kiekvieną jos žingsnį ir, kai tik pasirodydavo Albertas, tuoj pat atsirasdavo šalia. O kadangi nebesimatė jokių jaunojo grafo pamišimo požymių, į pilį dažnai buvo kviečiami giminaičiai ir kaimynai, ko jau seniai nebuvo. Su naiviu ir jaudinamu išdidumu senukai norėjo jiems parodyti, koks draugingas ir malonus vėl tapo jaunasis grafas Rudolštadtas; matyt, Konsuela ir nebyliais žvilgsniais, ir savo pavyzdžiu reikalavo tenkinti artimųjų norus, tad jis vėl vaizdavo aristokratą ir svetingą pilies šeimininką.

Albertui nebuvo lengva taip ūmai pasikeisti. Jis pakluso tik dėl tos, kurią mylėjo. Bet už tai jis troško atpildo — ilgesnių, atviresnių pokalbių. Jis ištisas dienas kantriai kentė prievartą ir nuobodulį, kad tik vakare iš jos išgirstų palankų žodį ir padėką. O kai tarp jų, kaip įkyrus šešėlis, atsirasdavo kanonisė ir atimdavo iš jo tą tyrą džiaugsmą, jis pykdavo ir nusimindavo. Naktys jam kartais būdavo siaubingos, ir jis dažnai vaikštinėdavo palei šulinį, pilną skaidraus vandens nuo tos dienos, kai jis, nešdamas Konsuelą, išlipo iš jo. Slogių minčių nukamuotas, Alber-

tas beveik prakeikė jai duotą priesaiką daugiau nebeiti į savo slaptą būstą. Jį baugino mintis, kad, jausdamasis nelaimingas, jis jau nebegali žemės gelmėse paslėpti savo kančių.

Žinoma, ir jo artimieji, ir Konsuela negalėjo nepastebėti, koks išsikankinęs jis būna po nemigo naktų, kad vis dažniau vėl tampa niūrus ir išsiblaškęs. Tačiau Konsuela rado būdą išsklaidyti tuos debesis ir vėl valdyti jį, kai tik pajusdavo, kad gali nebetekti jam galios: ji imdavo dainuoti, ir jaunajam grafui, susižavėjusiam ir nuolankiam, tuojau palengvėdavo nuo ašarų arba dėl naujo džiaugsmo antplūdžio. Šis būdas visada padėdavo, ir kai Albertui pavykdavo be pašalinių persimesti bent keletu žodžių su Konsuela, jis sušukdavo:

— Konsuela, tu radai kelią į mano sielą! Tu turi kažkokią galią, nesuprantamą paprastiems mirtingiesiems: tu kalbi dievų kalba, tau leista reikšti kilniausius jausmus ir perteikti žmonėms subtiliausius savo įkvėptos sielos virpesius. Dainuok visada, kai pamatysi, kad netenku jėgų! Į tavo dainų žodžius beveik nekreipiu dėmesio — jie tėra tema, netobula nuoroda, kaip suvokti ir plėtoti muzikinę mintį, aš jų beveik nesiklausau — mano širdį pasiekia tik tavo balsas, jausmas, kurio apimta tu dainuoji, tavo įkvėpimas! Muzika pasakoja apie tuos slėpiningus ir prakilnius dalykus, kurių trokšta siela, apie tai, ką ji nujaučia. Joje atsiskleidžia tauriausios idėjos ir jausmai, kurių nepajėgia išreikšti žmonių kalba. Muzika yra begalinė. Ir kai tu dainuoji, aš priklausau žmonijai tik dėl tų dieviškų ir amžinų vertybių, kurias žmonija gavo iš kūrėjo. Visa paguoda ir palankumas, kurių tavo lūpos man šykšti kasdieniame gyvenime, visa, ką pasaulio tironija draudžia tau išsakyti man,— visa tai šimteriopai atlygina tavo dainavimas. Jis man atskleidžia tavo esmę, ir tada mano siela jaučia tave džiaugsmo ir skausmo, tikėjimo ir abejonių, žavėjimosi ir svajonių valandėlėmis.

Kartais Albertas apie visa tai kalbėdavo Konsuelai ir prie šeimos narių — ispaniškai, bet aiškus tetos nepasitenkinimas ir mandagumo taisyklės neleido merginai atsakyti jam. Pagaliau kartą, kai jie sode buvo vieni ir Albertas vėl pradėjo apie tai, kokią laimę ji jam teikia savo dainavimu, Konsuela paklausė:

— Kodėl, jei manote, kad muzika yra tobulesnė ir įtaigesnė negu žodžiai, kodėl jūs pats su manimi nedraugaujate ja? Juk jūs apie muziką nusimanote turbūt geriau už mane.

— Ką jūs norite pasakyti, Konsuela? — sušuko nustebęs jaunasis grafas.— Muzikantu aš tampu tik klausydamasis jūsų.

— Nemėginkite manęs apgauti,— atsakė ji.— Kartą gyvenime esu girdėjusi tikrai dievišką griežimą smuiku, ir griežėte jūs, Albertai, Šrekenšteino oloje. Tą dieną jus išgirdau, kai jūs dar nebuvote manęs pamatęs. Aš sužinojau jūsų paslaptį,— dovanokite man ir leiskite dar kartą išgirsti tą nuostabią melodiją, kurios kelias frazes prisimenu ir kuri man atskleidė dar nepažintą muzikos grožį.

Konsuela pamėgino pusbalsiu padainuoti melodiją, kurią atsiminė kaip per miglą, ir Albertas tuoj pat pažino ją.

— Tai husitų tautinis himnas,— pasakė jis.— Eiles, kurioms sukurta muzika, parašė mano protėvis Hinka Podebradas, karaliaus Jurgio sūnus. Jis buvo vienas iš mano tėvynės poetų. Yra sukurta nemaža puikių eilėraščių — Strėjaus, Šimono Lomnickio ir daugelio kitų, bet Imperijos policija buvo juos uždraudusi. Tos bažnytinės giesmės ir liaudies dainos, kurių muziką sukūrė nežinomi Čekijos genijai, toli gražu ne visos išliko čekų atmintyje. Kai kurias jų liaudis išsaugojo, o Zdenka, turintis nepaprastą atmintį ir muzikinę nuojautą, jų moka gana daug. Aš jas surinkau ir užrašiau. Jos labai gražios, ir jums bus įdomu su jomis susipažinti. Bet išgirsti jas galėsite tik mano slėptuvėje — ten mano smuikas ir visas natų rinkinys. Ten yra labai vertingų senųjų katalikų ir protestantų kompozitorių rankraščių. Esu tikras, kad jūs niekada negirdėjote nei Žoskeno, kurio keletas melodijų išliko Liuterio bažnytinėse giesmėse, nei Klodo de Ženo, nei Arkadelto, nei Georgo Rau, nei Benedikto Ducio, nei Johano Veiso. Sakykite, brangioji Konsuela, ar iš susidomėjimo šiais įdomiais kūriniais dar kartą nenueitumėte į mano olą, iš kurios taip seniai esu išvarytas, ir neapsilankytumėte mano bažnyčioje, kurioje dar nebuvote?

Šis pasiūlymas pažadino jaunosios artistės smalsumą, bet ir priverte ją krūptelėti. Tos baisios olos ji negalėjo prisiminti nevirpėdama, o mintis, kad vėl gali ten atsidurti vienui viena su Albertu, nors juo ir pasitikėjo, buvo jai slogi. Jis iš karto tai pastebėjo.

— Matau, kad nors ir žadėjote eiti ten su manimi, jums nemaloni pati mintis apie tą kelionę,— pasakė jis.— Nebekalbėkime apie tai. Ištikimas savo priesaikai, aš neisiu į savo slėptuvę be jūsų.

— Jūs, Albertai, man priminėte mano priesaiką,— pasakė ji,— ir aš įvykdysiu ją, kai tik pareikalausite. Bet, mielasis mano daktare, jūs vis dėlto neturite pamiršti, kad dar ne visai esu sustiprėjusi. Gal vis dėlto galėtumėte atlikti man čia tuos įdomius kūrinius ir leistumėte pasiklausyti puikaus artisto, kuris smuiku griežia daug geriau negu aš dainuoju?

— Man regis, jūs šaipotės iš manęs, brangioji sese! Bet vis tiek — mane išgirsite tik mano oloje. Kaip tik ten aš pamėginau priversti tą instrumentą kalbėti tai, ką jautė mano širdis; iki tol nieko apie jį nenutuokiau, nors ir daug metų mane mokė puikus, bet paviršutiniškas profesorius, kuriam tėvas brangiai mokėjo. Kaip tik ten aš suvokiau, kas yra muzika, taip pat suvokiau, kaip šventvagiškai iš jos tyčiojasi dauguma žmonių. Ir aš, prisipažįstu, neišgaučiau jokio smuiko garso, pirma mintyse neparpuolęs prieš Dievą. Net jei matyčiau, jog jūs abejingai stovite šalia, dėmesį kreipiate tik į mano atliekamų kūrinių formą ir tenorite nustatyti, kiek esu talentingas, aš tikriausiai griežčiau

taip prastai, kad jūs, ko gero, negalėtumėte nė klausyti. Nuo to laiko, kai šiek tiek išmokau griežti šiuo instrumentu, kuriuo garbinu Viešpatį ir karštai meldžiuosi, visada, palietęs jį, persikeliu į idealų pasaulį ir paklūstu įkvėpimui, kurio negaliu nei sužadinti, nei nuslopinti. O kai to įkvėpimo nėra, pareikalaukite, kad pagriežčiau paprastutę muzikinę frazę, žinau: nors ir kaip norėčiau jums įtikti, mano atmintis sušlubuos, o pirštai bus nemiklūs, kaip pirmą kartą griežiančio vaiko.

— Manau, kad suprantu jūsų požiūrį į muziką,— atsakė susijaudinusi Konsuela, kai įdėmiai išklausė jį,— ir tikiuosi kartu su jumis melstis tokia susikaupusia ir pagarbia siela, kad mano buvimas neatvėsins jūsų įkvėpimo. Ak, brangusis Albertai, kodėl mano mokytojas Porpora negirdi, ką jūs kalbate apie šventąjį meną! Jis prieš jus atsiklauptų! Bet net ir tas didis artistas nėra toks reiklus kaip jūs, jis mano, kad dainininkui ir virtuozui įkvėpimo turi teikti klausytojų simpatija ir žavėjimasis.

— Galbūt Porpora, kad ir ką kalbėtų, muzikoje derina religinį jausmą su žmogaus mintimis. Taip pat gali būti, kad bažnytinę muziką jis vertina kaip katalikas. Laikydamasis jo požiūrio, aš samprotaučiau taip pat. Jei mano tikėjimas ir simpatijos būtų tokios pat kaip liaudies, kuri kartu su manimi išpažįsta tą pačią religiją, man tų sielų, apimtų vieno religinio jausmo, artimumas taip pat būtų mano įkvėpimas, kurio iki šiol buvau priverstas ieškoti vienatvėje ir kuris dėl to buvo nepakankamas. Jei kada nors, Konsuela, man teks laimė savo širdies maldoje sulieti tavo dievišką balsą su savo smuiko garsais,— tada, be abejo, aš pakilsiu į tokį aukštį, kokio niekada dar nebuvau pasiekęs, ir mano malda bus vertesnė Dievo. Neužmiršk, kad iki šiol mano religinės pažiūros visiems aplinkiniams buvo visai nepriimtinos, o kitiems, tiems, kurių tos pažiūros neįžeistų, jos būtų tiesiog juokingos. Štai kodėl menką savo talentą aš slėpiau nuo visų, išskyrus Dievą ir vargšelį Zdenką. Mano tėvas mėgsta muziką ir norėtų, kad jį linksmintų mano smuikas, man toks šventas kaip Eleusino misterijų sistrumas. Dieve didis, kas man būtų, jei turėčiau akompanuoti kokią nors kavatiną dainuojančiai Amalijai, ir kas pasidarytų mano tėvui, jei imčiau griežti vieną iš senovinių husitų melodijų, dėl kurių tiek čekų atsidūrė katorgoje ir buvo nubausti mirtimi, arba kokią nors nelabai seną mūsų protėvių liuteronų giesmę — juk jis gėdijasi savo kilmės! O naujesnių kūrinių aš, Konsuela, deja, nemoku. Žinoma, jų yra, ir kai kurie iš jų puikūs. Man regis, visa, ką man pasakojote apie Hendelį ir kitus didžius kompozitorius, kurių muzika buvote auklėjama, daugeliu atžvilgių gerokai pranoksta tai, ko galėčiau jus išmokyti. Bet kad susipažinčiau su ta muzika ir gerai suprasčiau ją, turėčiau įžengti į naują muzikos pasaulį, tačiau skverbtis į jį ryžčiausi tik kartu su jumis, kad jūs savo dosnia ranka apibertumėte mane tais lobiais, kurių taip ilgai nepažinojau arba į kuriuos nekreipiau dėmesio.

— O aš,— pasakė šypsodamasi Konsuela,— ko gero, ir nesiimčiau to. Tai, ką girdėjau oloje, buvo taip puiku, taip kilnu, taip nepakartojama, kad bijočiau įmesti žvyro į švarų ir skaidrų šaltinį. Dabar, Albertai, matau, kad apie muziką jūs nusimanote kur kas geriau negu aš. O ar jūs man ko nors nepasakytumėte ir apie pasaulietinę muziką? Juk ji turi tapti mano profesija. Bijau, kad dainuodama pasaulietinę muziką, kaip ir bažnytinę, dar nesu tinkamai suvokusi savo pašaukimo ir kad per mažai ir paviršutiniškai pažįstu ją.

— Priešingai, Konsuela, manau, kad jūsų vaidmuo yra šventas, jūsų profesija — kilniausia iš visų moteriai tinkamų, o jūsų siela labiausiai verta atlikti tą didžią misiją.

— Palaukite, mielasis grafe,— šypsodamasi paprieštaravo Konsuela,— aš jums dažnai pasakojau apie vienuolyną, kur mokiausi muzikos, ir bažnyčią, kur giedodama garbinau Kūrėją, ir jūs padarėte išvadą, kad mano paskirtis — vien giedoti bažnytinę muziką ar būti kuklia mokytoja vienuolyne. O jei jums papasakosiu, kad Zingarella dėl savo kilmės vaikystėje priklausė nuo atsitiktinumų, kad ji dainavo ir bažnytinę muziką, ir pasaulietinę,— be to, ir vieną, ir kitą vienodai mėgo,— ir nesirūpino, kur ją nuves likimas,— į vienuolyną ar į teatro sceną...

— Esu įsitikinęs, kad Dievas apdovanojo tave ir dar motinos įsčiose skyrė tau būti šventąja, todėl ramiai žiūriu į gyvenimo atsitiktinumus ir tikiu, kad tu ir scenoje būsi tokia pat šventa kaip vienuolyne.

— Kaip! Kad ir kokios griežtos jūsų pažiūros, jūs nepabijotumėte bendrauti su artiste?

— Religijos apyaušryje, — atsakė jis,— šventovė ir teatras buvo vienodai šventi. Pirminės idėjos buvo kilnios, o kulto apeigos — reginys žmonėms, menas gimė altorių papėdėje; šokiai, mūsų dienomis susiję su nepadoriu gašlumu, per dievų šventes buvo jausmų muzika. Muzika ir poezija — geriausia tikėjimo išraiška, o geniali ir graži moteris — žynė, pranašė ir įkvėpėja. Šias griežtas, didingas praeities formas pakeitė absurdiški ir nusikalstami apribojimai: katalikybė iš švenčių atėmė grožį, o iškilmingose ceremonijose nebedalyvauja moterys; užuot nukreipusi tikruoju keliu ir sutaurinusi meilę, ji išginė ir pasmerkė ją. Bet grožis, moteris ir meilė negalėjo netekti savo galios. Ir žmonės pastatė joms naujas šventoves, vadinamas teatrais, kur nėra kitų dievybių. Ar jūs, Konsuela, kalta, kad tos šventovės virto ištvirkavimo landynėmis? Gamta, kurianti savo jausmus ir nesirūpinanti, kaip juos suvoks žmonės, išskyrė jus iš visų moterų, kad pasaulyje nešykštėtumėte savo didžiulio talento lobių. O vienuolynas ir kapas — tai viena ir tas pat. Jūs negalėtumėte paslėpti Apvaizdos dovanotų gabumų nenusižudžiusi. Jūsų skrydžiui reikia daugiau erdvės. Kai kurios būtybės negali gyventi nedemonstruodamos savojo „aš", jos paklūsta įsakmiam gamtos reikalavimui, ir Dievo valia tada būna tokia, kad jis atima iš jų

gabumus, kuriais buvo apdovanojęs, jei jos jų tinkamai nepanaudoja. Artistas nyksta ir žūva nežinomybės kamuojamas, taip kaip mąstytojas visiškoje vienatvėje klysta ir nusivilia, kaip kiekvieno žmogaus protas menkėja ir žūva vienišas ir atsiskyręs nuo žmonių. Eikite į sceną, Konsuela, jei jus ten traukia, ir tariamą gėdą pakelkite kaip nuolanki pamaldi siela, pasmerkta kentėti ir veltui ieškoti savo tėvynės šiame pasaulyje! Nebijokite! Tamsybė ir nedorybė — ne jūsų stichija: šventosios dvasia patikimai saugos jus.

Ilgai ir įkvėptai kalbėjo Albertas, greitai žingsniuodamas greta Konsuelos po ūksmingais medžiais palei upę. Jis lengvai užkrėtė merginą savo entuziastiška pažiūra į meną, ir ji net užmiršo, kad nenorėjo eiti į požemį. Matydama, kaip karštai jis to trokšta, ji pati panoro ilgiau pabūti viena su šiuo ūmaus būdo ir kartu droviu žmogumi, sužinoti apie jo pažiūras, kurias jis drįso atskleisti jai vienai. Tos pažiūros Konsuelai buvo naujos, nepaprastai naujos to meto ir tos šalies aristokrato lūpose. Jaunąją artistę jos priblokė kaip tik dėl to, kad drąsiai ir atvirai atspindėjo ją pačią jaudinusius jausmus. Artistė ir kartu pamaldus žmogus, ji kasdien girdėdavo, kaip kanonisė ir kapelionas negailestingai koneveikdavo jos kolegas komediantus ir baleto šokėjus. Dabar ji vėl sulaukė pagarbos, į kurią turėjo teisę, ir tai jai pasakė rimtas, tikrai tuo tikintis žmogus. Ji pajuto, kad krūtinė alsuoja laisviau, širdis plaka ramiau, kad ji vėl rado savo vietą gyvenime. Jos akyse spindėjo ašaros, o skruostai degė ryškiu nekaltu raudoniu, kai alėjos gale pamatė jos ieškojusią kanonisę.

— O mano žyne! — sušnabždėjo Albertas spausdamas prie krūtinės jos ranką, kuria ji rėmėsi į jį.— Ar jūs ateisite melstis į mano bažnyčią?

— Taip,— atsakė ji,— būtinai ateisiu.

— O kada?

— Kai panorėsite. Bet ar manote, kad jau pajėgsiu atlikti tokį žygį?

— Taip, kadangi mudu į Šrekenšteiną eisime dieną ir ne tokiu pavojingu keliu kaip vandens telkinyje. Ar jums užteks drąsos atsikelti rytoj auštant ir išeiti pro pilies vartus, kai tik šie bus atidaryti? Mane rasite krūmyne, kuris iš čia matyti kalvos šlaite, prie akmeninio kryžiaus, ir aš būsiu jūsų vedlys.

— Na gerai, duodu jums žodį,— atsakė vis dėlto jaudindamasi Konsuela.

— Šiandien vakaras per vėsus tokiam ilgam pasivaikščiojimui,— pasakė priėjusi kanonisė.

Albertas nutylėjo. Jis nemokėjo apsimetinėti. Konsuela, jausdama, kad dėl nieko negali sau priekaištauti, drąsiai paėmė kanonisę už parankės ir pabučiavo jos petį. Venceslava norėjo pažiūrėti į merginą lediniu žvilgsniu, bet nejučia pasidavė šios atviros, mylinčios sielos žavesiui ir tik atsiduso, o grįžusi namo nuėjo pasimelsti už jos grįžimą į tikrą kelią.

LII

Tačiau praėjo kelios dienos, o karštas Alberto troškimas vis negalėjo išsipildyti. Konsuela buvo akylai sekama: ji atsikeldavo apyaušriu, pirmoji pereidavo ką tik nuleistą pakeliamąjį tiltą, tačiau kitoje pusėje tučtuojau pasirodydavo kanonisė arba kapelionas, vaikštinėję bukais apsodintoje aikštelėje priešais pilį ir nenuleidę akių nuo atviros vietos, kurią reikėjo pereiti, kad patektum prie krūmais apaugusios kalvos. Konsuelai tekdavo pasivaikščioti vienai jų akivaizdoje ir atsisakyti minties susitikti su Albertu. O šis, iš savo ūksmingos slėptuvės pamatęs, kaip nedraugiškai ji sergima, apeidavo mišku didelį ratą ir, niekieno nepastebėtas, grįždavo į pilį.

— Jūs šiandien labai anksti ėjote pasivaikščioti, sinjora Porporina,— kartą per pusryčius kreipėsi į ją kanonisė,— argi nebijote, kad ryto rasa pakenks jums?

— Tai aš, tetule, patariau sinjorinai kvėpuoti gaiviu ryto oru ir neabejoju, kad tokie pasivaikščiojimai jai bus labai naudingi,— įsikišo Albertas.

— Aš maniau, kad būtybei, kuri dainuoja,— kiek dirbtinu tonu paprieštaravo kanonisė,— nereikia vaikščioti mūsų ūkanotais rytais; bet jei jūsų patarimu...

— Pasikliaukite Alberto nuomone, — pasakė grafas Kristianas,— jis jau įrodė, kad yra toks pat geras gydytojas kaip ir geras sūnus, geras draugas.

Dėl priverstinės veidmainystės Konsuela raudonuodavo, ji ją labai slėgė. Kai galėjo slapčiomis šnektelėti su Albertu, droviai pasiskundė tuo ir maldavo atsisakyti sumanymo bent kol tetos budrumas sumažės. Albertas sutiko, tik paprašė ir toliau rytais eiti pasivaikščioti į parką, kad jis tinkamu momentu galėtų prie jos prisidėti.

Konsuela labai norėjo to išvengti. Tiesa, ji mėgo pasivaikščiojimus ir net jautė poreikį kasdien bent truputį pavaikštinėti už slegiančių pilies sienų ir griovių, bet jai buvo sunku apgaudinėti žmones, kuriuos gerbė ir kurių svetingumu naudojosi. Meilė, net nelabai stipri, daug ko stengiasi nepastebėti, bet draugystė mąsto, ir Konsuela daug mąstė... Slinko paskutinės gražios vasaros dienos — juk jau praėjo keletas mėnesių, kai ji Milžinų pilyje. Bet kokia tai buvo vasara Konsuelai! Net niūriausią rudenį Italijoje būdavo daugiau šviesos ir šilumos. Tiesa, ir šis šiltokas oras, ir dangus, dažnai apsitraukęs lengvais baltais plunksniniais debesėliais, turėjo savo žavesį, savo grožį. Vienatviški pasivaikščiojimai jai gal dar ir dėl to patiko, kad ji nelabai norėjo vėl patekti į olą. Nors Konsuela ir ryžosi tam, bet jautė, kad Albertas nuritintų nuo jos širdies didelį akmenį, jei grąžintų jai žodį; kai mergina nematydavo maldaujančių jo akių, negirdėdavo įkvėptų jo kalbų, širdyje laimindavo kanonisę, vis naujomis kliūtimis trukdančią tęsėti pažadą.

Vieną rytą, vaikščiodama kalnų upelio pakrante, ji aukštai viršuje pamatė Albertą, persisvėrusį per gėlyno baliustradą. Nors tarp jų buvo nemažas atstumas, ji visą laiką jautė neramų, aistringą žvilgsnį žmogaus, kurio valiai šiek tiek paklusdavo.

„Į kokią keistą padėtį patekau,— galvojo ji.— Šis atkaklus draugas stebi mane norėdamas įsitikinti, ar aš ištikima savo priesaikai, o tuo tarpu kažkur iš pilies mane, be jokių abejonių, kažkas taip pat stebi baimindamasis, kad nesusitikčiau su juo ir nepažeisčiau padorumo taisyklių. Nežinau, ką mano vieni ir kiti. Baronaitė Amalija negrįžta. Kanonisė lyg ir nepasitiki manimi, tapo daug šaltesnė. O grafas Kristianas dabar man palankesnis negu anksčiau ir sako, jog bijo Porporos atvykimo, nes tai turbūt reikštų, kad aš išvažiuosiu. Albertas tikrai užmiršo, kad jam uždraudžiau tikėtis mano meilės. Tarsi tikėdamasis iš manęs visko, jis nieko neprašo ateičiai, bet neatsisako savo aistros ir, matyt, yra laimingas, nors aš ir negaliu į ją atsakyti. Ir vis dėlto kas rytą, tarsi tikra įsimylėjėlė, laukiu pasimatymo su juo ir slapčia noriu, kad jis neįvyktų; mane smerkia, o gal net niekina šeima, kuri negali suprasti nei mano draugystės su juo, nei apskritai mūsų santykių. O ir kaip jie gali suprasti, kai man pačiai jie neaiškūs ir net negaliu įsivaizduoti, kuo visa tai baigsis. Keistas mano likimas! Argi esu pasmerkta amžinai aukotis arba tam, kurį myliu, bet jis manęs nemyli, arba tam, kurį gerbiu, bet nemyliu?"

Tos mintys jai sukėlė daug liūdesio. Ji jautė poreikį priklausyti tik pačiai sau,— tą didžiausią, visiškai suprantamą poreikį, būtiną tikram artistui, kad jis žengtų pirmyn, tobulėtų. Ji sutiko rūpintis Albertu, bet tai kaustė ją kaip grandinės. Dykame ir vienišame gyvenime, jos tvirtam charakteriui per daug monotoniškame ir vienodame, ją nuolat persekiojo skaudūs prisiminimai apie Andzoletą ir Veneciją.

Ji sustojo prie uolos, kurią Albertas jai ne kartą rodė ir sakė, jog čia dėl keisto atsitiktinumo jis pirmą kartą matė ją mažą, diržais pririštą prie motinos nugaros,— motina nešiojo ją kalnais ir slėniais ir dainavo kaip pasakėčios žiogas, negalvodama apie artėjančią senatvę ir baisų skurdą.

„Vargše motule,— pagalvojo jaunoji Zingarella,— nesuprantama likimo valia aš vėl tose vietose, kur kadaise vaikščiojai; tu beveik neįsiminei jų, tik atmintyje įstrigo jaudinantis svetingumas. Tu buvai jauna ir graži, ir, žinoma, tavo kelyje pasitaikė ne viena vieta, kur galėjai rasti meilės prieglobstį arba kur visuomenė tau būtų atleidusi ir padariusi tave kitokią,— žodžiu, tu galėjai savo sunkų klajūnės gyvenimą iškeisti į ramų ir laimingą. Bet tu jautei ir visada sakei, kad gerovė — tai nelaisvė, o ramybė — nuobodulys, pražūtingas artisto sielai. Taip, tu buvai teisi, aš tai jaučiu. Štai ir aš esu toje pačioje pilyje, kur vieną kartą, kaip ir daugybę kitų, tu sutikai pasilikti tik vienai nakčiai. Man čia nereikia niekuo rūpintis, aš nepavargstu, su manimi

gerai elgiasi, net lepina mane, turtingas didikas prie mano kojų — ir ką gi? Aš dūstu nelaisvėje, mane kankina nuobodulys."

Nepaprasto liūdesio apimta, Konsuela atsisėdo ant uolos ir ėmė įdėmiai žiūrėti į takelio smėlį, tarsi tikėdamasi pastebėti jame basų motinos kojų pėdsakus. Čia besiganiusios avys ant spygliuoto krūmo paliko savo vilnos gabalėlių. Ta raustelėjusi vilna Konsuelai aiškiai priminė šiurkščią gelumbę, iš kurios buvo pasiūtas motinos apsiaustas, taip ilgai slėpęs ją nuo šalčio ir saulės, nuo dulkių ir lietaus. Ji prisiminė, kaip vėliau apdriskęs jis pamažu nuspuro ant jų pečių.

„Ir mes,— kalbėjo ji sau,— buvome vargšės klaidžiojančios avys, ir mes, kaip ir jos, ant pakelės dyglių palikdavome savo skarmalų gabalų; bet mes nusinešdavome išdidžią laisvės meilę ir mokėjome ja naudotis."

Užsisvajojusi Konsuela neatitraukė akių nuo geltono smėlio takelio, gražiai vingiavusio per kalvą tarp žalių eglių ir tamsių viržių; žemai slėnyje jis platėjo ir vedė į šiaurę.

„Kas gali būti gražiau už kelią! — mąstė Konsuela.— Jis yra veiklaus, kupino įvairovės gyvenimo simbolis. Kiek malonių minčių man kelia įmantrūs šio tako vingiai! Aš neatsimenu tų vietų, kur jis vingiuoja, bet kadaise, be abejo, ten vaikščiojau. Bet turbūt kokios puikios tos vietos, palyginti su niūria tvirtove, amžinai snaudžiančia ant sustingusių uolų! Šis švelnios aukso spalvos smėlis ir ryškiai geltonos kryklės, metančios ant jo savo šešėlį, vilioja daug labiau negu pretenzingo, šalto parko tiesios alėjos ir sausi bukai. Vos pažvelgiu į tas ilgas, kaip su liniuote nubrėžtas alėjas, iškart pajuntu nuovargį. Kam vaikščioti, jei ir taip viskas matyti kaip ant delno! Kitas reikalas kelias, kuris laisvai bėga pirmyn ir slepiasi miškuose! Jis traukia ir vilioja savo vingiais, savo paslaptimis. Be to, tokiu keliu vaikšto visi žmonės, jis priklauso visam pasauliui. Jis neturi šeimininko, užtveriančio ir atitveriančio jį kada užsigeidžia. Ne tik turtingas ir galingas gali mindžioti kelkraštyje augančias gėles ir gerti į savo krūtinę jų aromatą — kiekvienas paukštis gali susisukti lizdą jo medžių šakose, kiekvienas valkata gali padėti savo galvą ant jo akmenų. Nei siena, nei statinių tvora neužstoja horizonto — priešakyje tik begalinės dangaus erdvės ir kiek akys aprėpia — kelias, laisvės žemė. Laukai, miškai dešinėje ir kairėje priklauso šeimininkams, o kelias — tam, kuris be jo nieko neturi! Užtat kaip jis myli jį! Didžiausias elgeta — ir tas jaučia jam begalinį švelnumą. Tegul jam pastato ligoninių, ištaigingų kaip rūmai,— jos jam atrodys kaip kalėjimas. Jo poezija, jo svajonė, jo aistra visada bus vieškelis. O motule motule! Tu tai žinojai ir nuolat tvirtinai man. Kodėl negaliu atgaivinti tavo palaikų, kurie ilsisi taip toli nuo čia, po lagūnų dumbliais! Kodėl tu negali vėl paimti manęs ant savo stiprių pečių ir nunešti ten, kur kregždutė suka virš melsvuojančių kalvų, kur prisiminimai apie praeitį ir gailestis dėl prarastos laimės negali pasivyti nenuoramos

artistės, lekiančios greičiau už juos, ir kur kasdien nauji horizontai, naujas pasaulis stoja tarp jos ir jos laimės priešų! Vargše mama, kodėl tu nebegali nei pamyluoti manęs, nei pabarti, tai išbučiuodama, tai plekštelėdama — kaip vėjas, kuris tai glosto, tai lenkia lauke jaunas varpas, kad vėl pakeltų ir vėl nulenktų jas pagal savo užgaidą. Tavo siela buvo tvirtesnė už manąją, ir tu jei ne gerumu, tai jėga išplėštum mane iš tinklų, kuriuose vis labiau susipainioju!"

Paskendusi tokiose jaudinančiose, bet liūdnose svajose, Konsuela staiga išgirdo balsą, privertusį ją taip smarkiai sudrebėti, tarsi prie širdies kas būtų priglaudęs įkaitintą geležį. Iš tolimo įklonio sklido vyriškas balsas, venecijiečių tarme dainavęs vieną originaliausių Kjodzeto kūrinių — dainą „Aidas". Dainininkas dainavo pusbalsiu, ir jo kvėpavimas, matyt, dėl ėjimo trūkčiojo. Nelabai tiksliai padainavęs vieną frazę, jis ėmė su kažkuo šnekėtis, tarsi norėdamas išblaškyti kelionės nuobodulį, paskui vėl uždainavo, kaip per pratybas keletą kartų pakartojo tą pačią moduliaciją ir vis artėjo prie tos vietos, kur nejudėdama ir virpėdama Konsuela jau beveik alpo. Ji negalėjo suprasti, apie ką keliauninkas kalbasi su savo palydovu, nes jie dar buvo per toli; pamatyti jų taip pat buvo neįmanoma — uolos iškyšulys užstojo tą įklonio vietą, kur jiedu ėjo. Bet argi ji galėjo akimirksniu neatpažinti taip gerai pažįstamo balso, galėjo neatpažinti dainos, kurios pati išmokė savo nedėkingą mokinį, tiek kartų versdama ją kartoti!

Kai pagaliau abu nematomi keliauninkai priartėjo, ji išgirdo, kaip vienas jų (jo balso ji nepažino) netaisyklinga italų kalba su ryškiu vietiniu akcentu pasakė:

— Ei, sinjore! Sinjore! Ten neikit, ten ir arkliai nepraeitų, o ir mane išleisit iš akių; eikit paskui mane palei kalnų upelį. Matot kelią? Štai jis, priešais jus, o jūs einat pėsčiųjų takeliu.

Toks pažįstamas Konsuelai balsas tarsi ėmė tolti, tilti, bet netrukus ji vėl išgirdo, kaip jis paklausė, kieno tokia puiki pilis matyti kitame krante.

— Rizenburgų, arba Milžinų, pilis,— paaiškino jo bendrakeleivis, daug matęs vedlys.

Po kurio laiko vedlys pasirodė kalvos papėdėje; jis už kamanų vedė du putotus arklius. Prastas kelias, neseniai kalnų upelio paplautas, privertė raitelius nusėsti nuo arklių. Keliauninkas ėjo iš paskos, truputį atsilikęs, ir pagaliau Konsuela, persilenkusi per ją užstojančią uolą, išvydo jį. Jis ėjo atsukęs jai nugarą, be to, kelioninis kostiumas taip pakeitė ne tik jo figūrą, bet ir eiseną, kad Konsuela, ko gero, jo būtų neatpažinusi, jei nebūtų girdėjusi balso. Bet štai jis sustojo, kad geriau apžiūrėtų pilį, nusiėmė plačiakraštę skrybėlę ir nosine nusišluostė veidą. Nors Konsuela į jį žiūrėjo iš tolo ir iš aukštai, bet tuojau pažino tas tankias auksines garbanas, tą rankos judesį, kai jis nubraukdavo nuo kaktos plaukus, jei būdavo karšta.

— Ta pilis labai įspūdingai atrodo! — išgirdo Konsuela jo šūksnį.— Jei turėčiau laiko, paprašyčiau čia gyvenančius milžinus pamaitinti mane pusryčiais!

— Ir nemėginkit! — atsakė vedlys ir papurtė galvą.— Rudolštadtai priima tik elgetas ir giminaičius.

— Vadinasi, nelabai svetingi? Tada trauk juos velniai!

— Matot, taip yra dėl to, kad jiems reikia kai ką slėpti,— paaiškino vedlys.

— Lobį? Ar nusikaltimą?

— O ne! Jų sūnus — pamišėlis.

— Tada tegul velnias ir jį pasiima! Jis tik paslaugą padarys jiems!

Vedlys susijuokė. Andzoletas vėl uždainavo.

— Na štai,— kreipėsi į jį vedlys sustodamas,— pagaliau ir baigėsi prastas kelias. Jei norit, sėskit ant arklio, ir bematant nušuoliuosim į Tustus. Kelias puikus — vienas smėlis. Iš ten į Prahą veda didelis traktas, ir ten gausit gerų pašto arklių.

— Tokiu atveju,— tarė Andzoletas, taisydamas balnakilpes,— dabar galiu pasakyti: tegul velnias griebia ir tave. Tiesą sakant, tavo kuinai, tavo kalnų keliai ir tu pats man labai įkyrėjot.

Tai taręs jis greitai užšoko ant arklio, sukirto jam pentinais ir, nekreipdamas dėmesio į paskui jį vos spėjantį vedlį, strimgalviais nušuoliavo į šiaurę. Keldamas dulkių debesis, jis lėkė tuo pačiu keliu, į kurį ką tik taip ilgai žiūrėjo Konsuela, niekaip nesitikėdama, kad juo kaip lemties miražas nurūks viso jos gyvenimo priešas, amžina jos širdies kančia...

Neapsakomai susijaudinusi, Konsuela žvelgė jam įkandin. Kol jis buvo arti, ji virpėdama ir stingdama iš siaubo tetroško, kad jos nepastebėtų. O kai pamatė, kad jis tolsta, kad tuoj dings jai iš akių, ir galbūt amžinai, baisi neviltis apėmė ją. Ji greitai užlipo ant uolos viršūnės, kad kuo ilgiau jį regėtų. Nenugalima merginos meilė vėl beprotiškai plykstelėjo, jai labai norėjosi riktelėti, pašaukti jį, bet balsas apmirė: jai pasirodė, kad mirties ranka užgniaužė gerklę, plėšia krūtinę; akyse aptemo, duslus ūžesys, kaip jūros šniokštimas, pasigirdo ausyse... Visiškai netekusi jėgų, ji vos nenukrito nuo uolos, bet atsidūrė nepastebimai priėjusio Alberto glėbyje; jis ją leisgyvę nunešė į nuošalesnę ir saugesnę vietą.

LIII

Baimė savo jauduliu išduoti paslaptį, kuri iki šiol glūdėjo giliai širdyje, grąžino Konsuelai jėgas: ji susivaldė ir Albertą patikino, kad jos būsena visai normali. Tą minutę, kai jaunasis grafas ją išbalusią ir beveik apalpusią sugriebė ant rankų, Andzoletas su savo vedliu jau buvo dingęs tolumoje tarp eglių, todėl Albertas galėjo manyti, kad Konsuela dėl jo kaltės vos nenukrito į bedugnę. Mintis apie pavojų, jai grėsusį, kai grafas,

netikėtai priėjęs, tikriausiai išgąsdino ją, taip sujaudino jį, jog iš pradžių net neatkreipė dėmesio į jos nesklandžius atsakymus. Konsuela, kuriai Albertas kai kada dar keldavo prietaringą baimę, išsigando, kad jis dėl savo aiškiaregystės neperprastų jos paslapties. Bet nuo to laiko, kai meilė Albertą privertė gyventi paprastą žmonių gyvenimą, jo beveik antgamtiški gabumai tarsi visai dingo. Netrukus Konsuela visiškai įveikė savo jaudulį, ir kai Albertas jai pasiūlė nueiti į jo vienutę, tas pasiūlymas jai neatrodė toks nemalonus, koks būtų buvęs prieš keletą valandų. Šią akimirką ji tikėjosi, kad taip karštai jai atsidavusio žmogaus nenuolaidi siela ir niūrus būstas bus prieglobstis, kur ras ramybę ir jėgų kovoti su prisiminimais apie savo aistrą.

„Pati Apvaizda išbandymų valandą siunčia man šį draugą,— galvojo ji,— ir ta niūri šventykla, į kurią jis nori mane nusivesti, yra tarsi kapas — man geriau į jį gulti, negu sekti paskui piktąjį genijų, ką tik pralėkusį pro mane. Taip taip, tegul žemė prasiveria po mano kojomis ir amžiams praryja mane, jei eisiu paskui jį!"

— Brangioji Paguoda, — prabilo Albertas,— aš ėjau jums pasakyti, kad tetulė šiandien visą rytą tikrins savo fermerių sąskaitas ir visai užmiršo mus, tad mudu pagaliau galime leistis į savo žygį. Beje, jei jums vis dar nemalonu vėl išvysti vietas, kur patyrėte tiek kančių, tiek siaubo...

— Ne, mano drauge, ne,— neleido jam baigti Konsuela,— atvirkščiai, dar niekada taip, kaip šią minutę, netroškau pasimelsti jūsų bažnyčioje ir savo siela susilieti su jūsiške, klausydamasi tos šventos giesmės, kurią žadėjote man pagriežti...

Jie pasuko link Šrekenšteino keliu, vedančiu visai į kitą pusę, negu nušuoliavo Andzoletas; eidama vis toliau į miško gilumą, Konsuela pajuto, kad jai darosi lengviau, tarsi kiekvienas žingsnis, tolinantis ją nuo jaunuolio, griovė pražūtingus burtus, kurių galią ji ką tik buvo pajutusi. Ji ėjo taip greitai ir taip ryžtingai,— tiesa, rimta ir susikaupusi,— kad jaunasis grafas galėjo pamanyti, jog ji skuba, tenorėdama suteikti jam malonumo, tačiau pagrindinis jo charakterio bruožas buvo nepasitikėjimas savimi ir savo likimu.

Jis ją nuvedė į Šrekenšteino papėdę, prie įėjimo į olą, pilną stovinčio vandens ir tankiai apaugusią augalais.

— Šioje oloje dar galite pamatyti skliautų liekanų, ir vietos gyventojai ją vadina „Vienuolio rūsiu". Vieni mano, kad kai šių griuvėsių vietoje dar stovėjo įtvirtintas miestelis, čia iš tikrųjų buvęs vienuolyno rūsys. Kiti šneka, kad vėlesniais laikais čia buvęs prisiglaudęs kažkoks atgailaujantis nusikaltėlis — norėdamas išpirkti savo nuodėmes, jis tapęs atsiskyrėliu. Kad ir kaip ten buvo, niekas niekada neišdrįso įsibrauti į tą olą. Žmonės prietaringai pasakoja, kad vandens joje yra labai gilu, ir net mirtinai nuodingo dėl kažkokių vario klodų, pro kuriuos jis veržiasi. O iš tikrųjų to vandens nėra daug ir jis nenuodingas; čia

uolėtas dugnas, ir mudu lengvai nueisime juo, jei jūs, Konsuela, dar kartą pasitikėsite stipriomis mano rankomis ir šventa mano meile jums.

Paskui įsitikinęs, kad arti nieko nėra ir niekas negali jų stebėti, Albertas pakėlė ją ant rankų, kad ji nesušlaptų kojų, ir, iki kelių įbridęs į vandenį, ėmė brautis su savo našta pro brūzgynus ir gebenių girliandas, dengusias galinį olos skliautą. Netrukus jis pastatė ją ant sauso smulkaus smėlio. Čia buvo visiškai tamsu. Albertas tuojau užžiebė pasiimtą žibintą; jiedu leidosi į kelią ir po kelių posūkių požemio galerijose, labai panašiose į tas, kuriomis Konsuela kartą su juo jau buvo ėjusi, atsidūrė prie vienutės durų kaip tik priešais tą, kurioje ji buvo pirmą kartą.

— Iš pradžių šis požemio statinys,— pasakė Albertas,— per karą buvo slėptuvė — arba ant kalno įsikūrusio miestelio gyventojų, arba Milžinų pilies savininkų (miestelis buvo priklausomas nuo jų), kurie į ją galėjo patekti jūsų matytomis slaptomis galerijomis. Jei vėliau, kaip teigiama, „Vienuolio rūsyje" gyveno koks nors atsiskyrėlis, tai labai tikėtina, kad jis žinojo apie tą slėptuvę. Kai pirmąkart patekau čia, man pasirodė, jog galerija, kuria dabar atėjome, buvo išvalyta ne taip seniai, o į pilį vedančias galerijas radau tokias užverstas žvyru ir žemėmis, kad daug vargau, kol jas išvaliau. Be to, čia radau demblių gabalų, puodelį, kryžių su Kristumi, lempą ir net žmogaus skeletą: jis gulėjo ant nugaros, sunėręs ant krūtinės rankas,— matyt, meldėsi paskutinį kartą prieš paskutinį miegą; visa tai man įrodė, kad kažkoks atsiskyrėlis dievobaimingai ir ramiai baigė čia savo paslaptingą gyvenimą. Mūsų valstiečiai tiki, kad to vienišiaus siela vis dar gyvena kalno gelmėse. Jie teigia ne kartą regėję, kaip jis klaidžioja ant kalno ir net sklando virš jo mėnesienos naktimis, girdėję, kaip jis meldžiasi, verkia, dejuoja, o kažkokia keista, neaiškiai girdima muzika, švelni kaip vėjelio dvelksmas, sklinda apmirdama ant nakties sparnų. Žinot, Konsuela, kai dėl jaudulio ir nevilties manydavau, kad gamtoje visur aplink mane knibžda vaiduokliai ir pabaisos, man ir pačiam vaidendavosi niaurus atgailaujantis nusidėjėlis, kuris, plačiai išskėtęs rankas, guli „Husito" papėdėje; kartais man net atrodydavo, kad girdžiu gailias, širdį draskančias jo dejones, sklindančias iš prarajos dugno. Bet nuo tada, kai radau šią vienutę ir įsikūriau joje, nesu matęs jokio kito atsiskyrėlio, tik save, jokio vaiduoklio, be savęs, ir negirdėjau jokių dejonių, išskyrus tas, kurios išsiveržda-vo iš mano krūtinės.

Nuo to laiko, kai pirmą kartą šioje oloje susitiko su Albertu, Konsuela negirdėjo, kad jis šnekėtų kaip beprotis. Todėl kalbėdamasi su juo ji niekada nesiryžo užsiminti nei apie keistus tą naktį jo ištartus žodžius, nei apie anuometines haliucinacijas. Ji stebėjosi, kad jis, matyt, visai užmiršo jas, ir, nedrįsdama priminti jų, tik paklausė, ar tikrai visiška tokio atsiskyrimo nuo

žmonių ramybė padėdavusi jam atsikratyti tos jo minėtos susijaudinimo būsenos.

— Negaliu jums tiksliai atsakyti,— tarė jis,— ir jei jūs nereikalaujate, tai, tiesą sakant, nė nenorėčiau to vėl prisiminti. Man atrodo, kad seniau mane buvo ištikę tikros beprotybės priepuoliai. Aš stengdavausi nuslėpti juos, bet dėl to jie tapdavo dar stipresni ir labiau pastebimi. Zdenka yra perėmęs iš kartos į kartą perduodamą šių požemio statinių paslaptį, ir jo dėka radau būdą išvengti mane slegiančio artimųjų rūpestingumo, paslėpti savo neviltį, ir tada mano gyvenimas pasikeitė. Aš ėmiau geriau tvardytis, o žinodamas, kad ištikus ypač smarkiam ligos priepuoliui visada pasislėpsiu nuo įkyrių liudytojų, šeimoje galėjau dėtis ramiu, likimui nuolankiu žmogumi.

Konsuela suprato, jog vargšas Albertas klysta, bet jautė: dabar ne laikas jam aiškinti, kad yra kitaip. Džiaugdamasi, kad jis taip šaltakraujiškai šneka apie praeitį, ji ėmė įdėmiau negu pirmą kartą apžiūrinėti vienutę. Jai krito į akis, kad čia nebėra aną kartą pastebėtos tam tikros tvarkos ir švaros: šaltis, drėgnos sienos ir pelėsiai ant knygų rodė, kad šios vietos visai apleistos.

— Matote, aš laikiausi jums duoto žodžio,— kreipėsi į ją Albertas vargais negalais užkūręs krosnį,— nesu nė kojos čia įkėlęs nuo to laiko, kai dėl savo galingos įtakos ištraukėte mane iš čia.

Konsuela vos susilaikė ir neuždavė klausimo, kuris sprūdo iš jos lūpų. Ji jau norėjo klausti: argi ir jo draugas Zdenka, tas ištikimas tarnas ir pavydus sargas, argi ir jis apleido ir paliko šią slėptuvę? Bet mergina laiku prisiminė, kaip Albertas nuliūsdavo, kai ji užsimindavo apie Zdenką ir klausdavo, kas jam atsitiko, kodėl po to baisaus susitikimo požemyje ji nė karto nebematė jo. Albertas visada vengė tokio pokalbio: tai jis apsimesdavo negirdįs klausimo, tai, tiesiai neatsakydamas, prašydavo ją nusiraminti ir nebebijoti nevispročio. Iš pradžių ji manė, kad Zdenka gavo įsakymą niekada neįsti jai į akis ir šventai vykdo jį. Bet kai ji vėl ėmė viena vaikštinėti, Albertas, norėdamas galutinai ją nuraminti, prisiekė, baisiai išbalęs, kad ji niekur nesutiks Zdenkos, nes šis išvykęs į labai tolimą kelionę. Ir tikrai, nuo to laiko niekas nematė jo, ir visi nutarė, kad jis arba mirė, įlindęs į kokią nors pakampę, arba amžiams paliko gimtinę.

Konsuela netikėjo nei jo mirtimi, nei išvykimu. Žinodama, kaip karštai Zdenka prisirišęs prie Alberto, ji negalėjo nė pamanyti, kad jie būtų galutinai išsiskyrę. O mintis apie jo mirtį jai kėlė didžiausią siaubą, nes kaskart prisimindavo, kokią šiurpią priesaiką jai davė įsiutęs Albertas: paaukoti nelaimingojo gyvybę, jei to reikės dėl mylimosios ramybės. Bet ji vijo šalin tą baisų įtarimą prisimindama, koks romus ir jautrus buvo Albertas visą savo gyvenimą. Be to, štai jau keli mėnesiai, kai jaunasis grafas visai ramus: matyt, Zdenka nepadarė nieko, kas su-

keltų tokį jo bičiulio įniršį kaip tada požemyje. Apskritai atrodė, kad Albertas tarsi užmiršo tą baisią minutę, ir Konsuela taip pat stengėsi neprisiminti jos. Apie požemį jis atsiminė tik tai, kas įvyko tada, kai buvo sveiko proto. Todėl Konsuela pamanė, kad Zdenkai uždrausta ne tik ateiti į pilį, bet net prisiartinti prie jos, ir kad jis, vargšas, iš nuoskaudos ar širdgėlos pasmerkė save savanoriškam atsiskyrimui nuo pasaulio požemio slėptuvėje. Ji spėjo, kad nelaimingasis tik naktimis išeina pakvėpuoti tyru oru arba ant Šrekenšteino pasikalbėti su Albertu, kuris, be abejo, rūpinasi bent Zdenkos maitinimu,— visai taip pat, kaip Zdenka ilgą laiką rūpinosi juo. Išvydusi apleistą vienutę, Konsuela nutarė, jog Zdenka, užpykęs ant šeimininko, nebenori tvarkyti jo paliktos slėptuvės; einant į olą, Albertas dar kartą pasakė, jog jai visai nėra ko bijoti, todėl ji, kol jos draugas krapštinėjosi prie surūdijusių, niekaip neatsirakinančių „bažnyčios" durų, pamėgino atidaryti Zdenkos kambarėlio duris; mergina tikėjosi rasti pėdsakų, kad jo čia neseniai būta. Vos ji pasuko raktą, durys lengvai atsirakino, bet čia buvo labai tamsu ir nieko nesimatė. Palūkėjusi, kol Albertas nueis į paslaptingąją maldyklą, kurią norėjo sutvarkyti prieš priimdamas viešnią, Konsuela pasiėmė žibintą ir patyliukais grįžo į Zdenkos kambarį, vis dėlto truputį bijodama susitikti su juo akis į akį. Bet ji nerado jokių žymių, kad čia jo lankytasi. Lova iš lapų ir avikailių buvo išnešta, nedailiai sukaltas suolelis, darbo instrumentai, veltininiai sandalai — viskas dingę be pėdsakų. Regint drėgnas blizgančias sienas net sunku buvo įsivaizduoti, kad po šiais skliautais kažkada galėjo miegoti žmogus.

Tai, ką pamatė, Konsuelą nuliūdino ir išgąsdino. Nelaimingojo Zdenkos likimą gaubė niūri paslaptis, ir ji sudrebėjusi pagalvojo, kad galbūt pati buvo kokio nors baisaus įvykio priežastis. Albertas buvo dvejopas žmogus — ir išminčius, ir beprotis. Vienas — romus, jautrus, švelnus; kitas — keistas, rūstus, galbūt nuožmus ir priimantis negailestingus sprendimus. Ūmai Konsuela prisiminė, kad Albertui vis vaidenosi, jog jis yra kraugerys fanatikas Janas Žižka; prisiminė, kaip jį domino husitų laikų Čekijos įvykiai; o ir pati jo aistra jai — bežadė ir atkakli — buvo kažkuo pavergianti, nesuprantama... Visos tos mintys vienu akimirksniu pralėkė jaunos merginos galvoje ir, atrodė, patvirtino baisiausius jos įtarimus. Nustėrusi iš siaubo, ji nejudėdama stovėjo ant plikų, šaltų grindų, tarsi bijodama pamatyti ant jų kraujo pėdsakų.

Ji vis dar stovėjo tų šiurpulingų minčių apimta, kai išgirdo, kad Albertas derina savo instrumentą; ir štai smuikas užgrojo tą senovinę psalmę, kurią Konsuela taip troško išgirsti dar kartą. Muzika buvo tokia savita, o Albertas į ją įdėjo tiek tyro ir nuoširdaus jausmo, kad Konsuela, užmiršusi visą savo nerimą, lėtai nuėjo pas jį, tarsi paklusdama kažkokiai neįveikiamai jėgai.

„Bažnyčios" durys buvo atvertos; Konsuela sustojo prie slenksčio, kad apžiūrėtų įkvėpimo pagautą virtuozą ir neįprastą šventyklą. Vadinamoji „bažnyčia" buvo paprasčiausia didžiulė ola, iškirsta, tiksliau — išskobta uolose pačios gamtos, ir ypač požemio vandenų. Įvairiose vietose ant didžiulių luistų pritvirtinti keli deglai fantastiškai nušvietė žalsvas uolines sienas. Ta šviesa nesiekė atkampių nišų, kuriose neaiškiai bolavo į vaiduoklius panašių ilgų stalaktitų kontūrai. Didžiulės keistos dirvožemio krūvos, kurias kadaise čia sunešė vanduo, buvo tai susisukusios ant sienų kaip siaubingos gyvatės — jos susiraizgiusios rijo vienos kitas, tai, išlindusios iš žemių ir nukarusios nuo skliauto kaip baisingos adatos, priminė milžiniškus dantis, kyšančius iš pražiotų nasrų — uolų juodų įdubų. Kai kurios iš jų panėšėjo į beformes statulas, milžiniškus senovės primityvių dievų atvaizdus. Uoloms būdinga augmenija: didžiulės kerpės, kietos kaip drakono žvynai, plačialapių „elnio liežuvių" girliandos, jauni kiparisai, neseniai pasodinti viduryje aikštelės ant sąnašinės žemės kauburėlių,— visa tai olai teikė niūrumo, didingumo, gūdumo ir priblokšė jaunąją artistę. Tačiau siaubas netrukus virto susižavėjimu. Priėjusi arčiau, ji pamatė, kad Albertas stovi prie olos viduryje trykštančio šaltinio. Jam padarytas rezervuaras buvo toks gilus, kad paviršiuje visai nesimatė, kaip gurguliuoja jo vanduo. Paviršius buvo lygus ir nejudantis kaip tamsaus safyro gabalas, o pakraščiuose Alberto ir Zdenkos pasodinti vandens augalai nė nekrustelėjo. Šaltinis buvo karštas, ir šilti jo garai olos orą darė minkštą ir drėgną, palankų augmenijai. Vanduo iš baseino bėgo keliais upeliukais: vieni jų čia pat, uolų papėdėje, tyliai gurgendami, išnyko, kiti, švarūs, skaidrūs, tekėjo per olą ir paskui dingo tamsiose įdubose, gerokai išplėtusiose jos erdvę.

Grafas Albertas kol kas tik derino savo smuiko stygas; pamatęs Konsuelą, jis pasitiko ją ir padėjo perlipti šaltinio vingius. Virš gilesnių vietų buvo permesti medžių kamienai, o kitur įpratusioms kojoms padėdavo pereiti iš vandens kyšantys akmenys. Albertas paduodavo jai ranką ir keletą kartų net pernešė ją. Bet dabar Konsuelą baugino ne srovė, niūriai ir tyliai tekėjusi po jos kojomis, o šis mįslingas palydovas, kuriam mergina jautė didžiulę simpatiją, ir kartu kažkoks nepaaiškinamas jausmas stūmė ją nuo jo. Priėjusi prie šaltinio, ant plataus akmens, per keletą pėdų pakibusio virš jo, ji pamatė tai, kas vargu ar galėjo padėti jai nusiraminti. Čia buvo keturkampis statinys, gražiai sudėtas iš žmonių kaulų ir kaukolių, — savotiškas antkapinis paminklas, kokių galima pamatyti katakombose.

— Nebijokit,— pasakė jai Albertas pastebėjęs, kaip ji sudrebėjo,— čia yra kilmingi mano tikybos kankinių palaikai; jie sudaro altorių, priešais kurį mėgstu mąstyti ir melstis.

— Kokia gi jūsų tikyba, Albertai? — su naiviu liūdesiu paklausė Konsuela.— Kieno tai kaulai — husitų ar katalikų? Argi ir vieni, ir kiti nebuvo nuodėmingo įniršio aukos ir vienodai karšto tikėjimo kankiniai? Argi jūs tikrai husitų mokymą labiau vertinate negu savo tėvų tikėjimą, ir reformos, įvykdytos po Jano Huso reformų, jums atrodo nepakankamai griežtos ir ryžtingos? Sakykite, Albertai, kuo iš viso to, kas man apie jus yra kalbėta, turiu tikėti?

— Jei jums sakė, kad aš husitų reformas vertinu labiau negu liuteronų, Prokopą Didįjį — negu kerštingąjį Kalviną, taboritų žygius — negu Valenšteino kareivių žygius, tai yra gryna tiesa, Konsuela. Bet ar jums rūpi, kuo aš tikiu? Jūs intuityviai jaučiate tiesą ir Dievą pažįstate geriau negu aš. Jus čia atsivedžiau visai ne tam, kad apsunkinčiau jūsų tyrą sielą, savo mintimis ir dvasios kančiomis sutrikdyčiau jūsų ramią sąžinę! Likite tokia, kokia esate, Konsuela! Jūs gimėte dievobaiminga ir šventa; dar daugiau — jūs gimėte skurde ir nežinioje, ir niekas negalėjo aptemdyti jūsų proto, sudrumsti jūsų sąžinės, jūsų teisingumo jausmo. Mudu galime nesikivirčydami melstis kartu; jūs, viską išmananti, nors nieko nesimokėte, ir aš, išmanantis taip mažai, nors taip daug stengiausi suprasti. Kad ir kokioje šventovėje melstumėtės, jūs visada kreipsitės į tikrąjį Dievą, ir jūsų širdyje degs tikrasis tikėjimas. Taigi ne tam, kad jus pamokyčiau, o tam, kad per jus atskleisčiau tiesą, aš norėjau sujungti mūsų balsus ir mintis priešais altorių, sudėtą iš mano protėvių kaulų.

— Vadinasi, aš neapsirikau pamaniusi, kad šie kilmingi palaikai, kaip jūs juos vadinate, yra husitų, kurie jūsų protėvio Jano Žižkos laikais dėl kraugeriškų tarpusavio vaidų buvo įmesti į Šrekenšteino šulinį; šnekama, kad jis žiauriai atkeršijęs už tai. Man taip pat pasakojo, kad, sudeginęs kaimą, jis liepė užversti šulinį. Man atrodo, kad ten, tamsiame skliaute, tiesiai virš galvos, matau tašytų akmenų ratą. Ar tai nereiškia, kad mudu dabar esame kaip tik po tais akmenimis, ant kurių ne kartą esu sėdėjusi, kai nuvargdavau ieškodama jūsų? Sakykite, grafe Albertai, ar čia ne ta vieta, kurią, kaip esu girdėjusi, praminėte „Atpirkimo akmeniu"?

— Taip,— atsakė Albertas,— kaip tik čia kankinimai ir pasibaisėtinas žiaurumas padarė šventą savo meldimosi vietą ir mano liūdesio altorių. Matote didžiulius luistus, pakibusius virš mūsų galvų, ir tuos, kitus, prie šaltinio? Stiprios taboritų rankos sumetė juos čia to, kurį vadino „Rūsčiuoju neregiu", įsakymu; bet tie luistai tik nukreipė vandenį į požemines vagas, kur jis ir prasiveržė. Šulinio sienelės buvo sugriautos, ir, norėdamas paslėpti griuvėsius, aš pasodinau šiuos kiparisus. Bet kad visai užverstum šitą olą, reikėtų viso kalno žemių. Luistai virš šulinio įstrigo, užkliuvę už įvijų laiptų, panašių į tuos, kuriais jūs išdrįsote nulipti į vandens telkinį pro mano gėlyną Milžinų pilyje. Slūgstančios uolienos ilgainiui vis labiau slėgė ir sulaikė

tuos luistus. Dabar jei koks menkas akmenėlis ir nukrenta, tai tik žiemą, kai naktį smarkiai pašąla, ir jums, kaip matote, visai nereikia bijoti griūties.

— Visai ne tai man kelia nerimą, Albertai,— paprieštaravo Konsuela vėl žvelgdama į niūrų altorių, kur jis padėjo savo smuiką.— Aš noriu žinoti, kodėl jūs garbinate atminimą ir palaikus tik tų aukų, tarsi nebūtų buvę kankinių ir kitoje pusėje, tarsi už vienų nusikaltimus galima dovanoti, o už kitų — ne.

Konsuela tai pasakė griežtai ir su nepasitikėjimu žvelgdama į Albertą. Ji vėl prisiminė Zdenką, ir visi tie klausimai tarsi buvo dalis tos visai suprantamos kvotos, kuriai ji mielai ryžtųsi, jei išdrįstų.

Grafas staiga nepaprastai susijaudino, ir Konsuela pamanė, kad tai rodo neramią sąžinę. Jis stvėrėsi už galvos, paskui prispaudė rankas prie krūtinės, tarsi baimindamasis, kad ji neplyštų. Jo veidas baisiai pasikeitė, ir mergina išsigando, ar tik jis nenumano apie jos įtarimą.

— Jūs nežinote, kaip mane įskaudinote! — sušuko jis pagaliau, atsirėmė į kaulų altorių ir nulenkė galvą virš sudžiūvusių kaukolių, kurios, atrodė, žiūri į jį savo tuščiomis akiduobėmis,— Ne! Jūs negalite to žinoti, Konsuela! Ir jūsų šalti samprotavimai prikelia mano prisiminimus apie išgyventas nelaimingas dienas. Jūs nežinote, kad kalbatės su žmogumi, visą gyvenimą kentėjusiu, su žmogumi, kuris, tapęs nepakeičiamo Dievo teismo aklu įrankiu, jau gavo atpildą ir susilaukė bausmės. Aš tiek daug kentėjau, tiek daug ašarų išliejau, taip stengiausi išpirkti savo žiaurų likimą atitaisydamas baisius nusikaltimus, kuriuos mane vertė daryti lemtis... Ir pagaliau įsivaidavau, kad galėsiu užmiršti. Užmiršti! Štai ko troško mano iškankinta širdis! Štai kokia buvo kiekvienos mano gyvenimo akimirkos malda ir svajonė! Išsitiesęs prie šių skeletų, aš daugelį metų čia meldžiau suartėjimo su žmonėmis, susitaikinimo su Dievu! Ir kai pirmąkart pamačiau jus, Konsuela, ėmiau tikėtis. O kai jūs manęs pasigailėjote, ėmiau tikėti savo išgelbėjimu. Pažvelkite į tą sudžiūvusių, jau beveik byrančių gėlių vainiką — aš juo papuošiau viršutinę savo altoriaus kaukolę. Jūs neatpažinsite tų gėlių, o aš tiek kartų vilgiau jas gailiomis ir palaimingomis ašaromis; juk tai jūs suskynėte jas ir perdavėte man per mano kančių draugą, ištikimą mano kapvietės gyventoją. Verkdamas ir bučiuodamas tas gėles, su nerimu savęs klausdavau, ar jūs kada nors galėsite pajusti nuoširdžią, tikrą meilę tokiam nusikaltėliui kaip aš, tokiam negailestingam fanatikui, beširdžiam tironui...

— Bet kokius nusikaltimus jūs padarėte? — ryžtingai paklausė Konsuela, įvairiausių jausmų kamuojama ir padrąsėjusi, kai pamatė didžiai susikrimtusį Albertą.— Jei norite man dėl ko nors prisipažinti, padarykite tai čia, padarykite tai dabar, kad žinočiau, ar galiu pateisinti jus ir pamilti.

— Pateisinti mane — taip, galite, nes to Alberto Rudolštadto, kurį pažįstate, gyvenimas buvo tyras kaip kūdikio. Bet tas, kurio nepažįstate,— Janas Žižka, chaoso gynėjas,— dėl Dievo pykčio buvo įtrauktas į daugybę neteisėtų dalykų!..

Konsuela pamatė, kokią padarė klaidą, kad įpūtė pelenuose rusenusią ugnį ir privertė vargšą Albertą kalbėti apie tai, kas buvo jo pamišimo esmė. Bet dabar ne laikas buvo įtikinėti jį samprotavimais: ji pamėgino jį nuraminti šnekėdama jo ligos kalba.

— Gana, Albertai. Jei jūsų dabartinis gyvenimas buvo skirtas maldai ir atgailai, jums nebėra ko atpirkti, ir Viešpats atleidžia Janui Žižkai.

— Nuolankūs padarai, kurie tarnauja Dievui, tiesiogiai nepažįsta jo,— atsakė grafas, purtydamas galvą.— Jis žemina juos arba pritaria jiems, vienais naudojasi, gelbėdamas arba bausdamas kitus. Kai iš gailestingumo stengiamės apkaltinti arba paguosti savo artimuosius, visi tesame jo valios vykdytojai. Jūs, jauna būtybė, neturite teisės atleisti man nuodėmių. Net ir dvasininkas neturi tokios didelės galios, nors išdidi Bažnyčia ir priskiria jam ją. Bet jūs pelnytumėte man Dievo malonę, jei pamiltumėte mane. Jūsų meilė gali sutaikinti mane su dangumi ir priversti užmiršti dienas, vadinamas „praeitų amžių istorija"... Jūs galite visagalio Dievo vardu man duoti iškilmingiausius pažadus, bet jais netikėsiu ir juos laikysiu tik kilniu ir didžiadvasišku fanatizmu. Pridėkite ranką prie širdies ir save paklauskite, ar joje yra mintis apie mane, ar ją yra užpildžiusi mano meilė, ir jei ji atsakys „taip", tas „taip" bus šventa mano nuodėmių atleidimo, mano atpirkimo formulė, bus tas stebuklas, kuris suteiks man ramybę, laimę ir užsimiršimą. Tik taip jūs galite tapti mano tikybos žyne, ir mano siela gaus atleidimą danguje, kaip kataliko siela gauna atleidimą iš dvasininko lūpų. Pasakykite, kad mane mylite! — sušuko jis, aistringai puldamas prie jos, tarsi norėtų ją apkabinti.

Bet ji ūmai atšlijo išsigandusi jo reikalaujamos priesaikos, o jis vėl suklupo ant altoriaus kaulų, sunkiai vaitodamas.

— Aš žinojau, kad ji negalės pamilti manęs,— sušuko Albertas,— žinojau, kad niekada man nebus atleista, kad niekada nepamiršiu tų prakeiktų dienų, kai dar nebuvau jos matęs!

— Albertai, brangusis Albertai,— prabilo jo liūdesio sukrėsta Konsuela,— turėkite narsos išklausyti mane. Jūs sakote, kad aš noriu jus apgauti teikdama vilčių sulaukti stebuklo, tuo tarpu jūs pats iš manęs reikalaujate dar didesnio stebuklo. Dievas, kuris viską regi ir vertina mūsų nuopelnus, gali viską atleisti, bet tokia silpna, netobula būtybė kaip aš — argi galiu suprasti ir vien protu ar dėl savo atsidavimo įvertinti tokią keistą meilę kaip jūsų? Man regis, tai nuo jūsų priklauso — įkvėpti man tą nepaprastą palankumą, kurio iš manęs reikalaujate ir kurio negaliu pažadėti, juo labiau kad dar mažai pažįstu jus. Kadangi

mudu šnekamės mistiška religijos kalba,— mane jos truputį mokė vaikystėje,— jums pasakysiu, kad nuodėmės jums bus atleistos, kai Dievas suteiks savo malonę. O argi jūs pelnėte tą atpirkimą, kurio ieškote mano meilėje? Jūs iš manęs reikalaujate tyriausio, švelniausio, nuolankiausio jausmo, o man atrodo, kad jūsų siela nemėgsta nei švelnumo, nei nuolankumo: joje tėra niūriausios mintys ir amžinas kerštingumas.

— Ką jūs norite pasakyti, Konsuela? Aš jūsų nesuprantu.

— Aš noriu pasakyti, kad jus nuolat yra apėmusios kraupios fantazijos, mintys apie žudymą, kruvini regėjimai. Jūs verkiate dėl nusikaltimų, esą jūsų padarytų prieš daugelį amžių, bet branginate prisiminimus apie juos. Jūs vadinate juos garbingais, didžiais, siejate su Dievo valia ir teisėtu jo pykčiu. Žodžiu, jūs vienu metu ir baisitės jais, ir didžiuojatės, kai savo vaizduotėje vaidinate kažkokį angelą žudytoją. Tarus, kad praeityje tikrai buvote keršytojas ir griovėjas, galima pamanyti, jog tebeturite keršijimo ir griovimo instinktą, jog jus traukia ta baisi lemtis, o gal net trokštate jos, jei vis žvelgiate tenai, už savo tikrojo gyvenimo ribų, ir apverkiate save kaip nusikaltėlį, pasmerktą juo ir likti.

— Ne, visagalio sielų Tėvo gailestingumo dėka — jis vėl pasiima jas ir, atgaivinęs savo meile, paskui grąžina į aktyvų gyvenimą! — iškėlęs rankas į dangų, sušuko Rudolštadtas.— Ne, ne, aš nebeturiu prievartos ir žiaurumo instinkto! Man pakanka to, kad buvau priverstas tais barbariškais laikais pamatyti ir šilta, ir šalta,— savo fanatiška ir įžūlia kalba mes juos vadiname „veržlumo ir įniršio epocha". Bet jūs neišmanote istorijos, kilnioji mergaite, jūs nesuprantate praeities. Jums yra mįslingi likimai tautų, kuriose tikriausiai visada atlikdavote taikos misiją, angelo globėjo vaidmenį. O jums reikia susipažinti su tais baisiais įvykiais, kad įsivaizduotumėte, ką teisingasis Dievas kartais įsako nelaimingiems žmonėms.

— Tad kalbėkite, Albertai! Paaiškinkite, kas beprasmiuose ginčuose apie komuniją galėjo būti taip svarbu ir šventa, kad tautos imtų žudyti vienos kitas dėl dieviškosios eucharistijos?

— Jūs teisi, kad vadinate ją dieviška,— atsakė Albertas, atsisėsdamas prie šaltino šalia Konsuelos.— Tas lygybės pavidalas, tas sakramentas, kurį aukščiausioji būtybė paliko žmonėms, kad įamžintų brolybės principą, yra vertas to, kad jūs, viena galingiausių ir kilniausių žmonijos atstovių, pavadintumėt jį dieviškuu! Bet dar yra pasipūtusių bepročių, kurie mano esą pranašesni už jus, jūsų kraują laiko mažiau vertingu negu pasaulio karalių ir kunigaikščių kraujas! Ką jūs, Konsuela, apie mane pamanytumėte, jei aš vien dėl to, kad mano giminė save kildina iš tų pačių karalių ir kunigaikščių, įsivaizduočiau esąs pranašesnis už jus?

— Aš dovanočiau jums už tą prietarą, šventą visam jūsų luomui. Man niekada nebuvo atėję į galvą stoti prieš jį, ir esu

laiminga, kad gimiau laisva ir lygi mažiems žmonėms, nes myliu juos daug labiau negu šio pasaulio galinguosius.

— Galbūt, Konsuela, jūs man dovanotumėte, bet negerbtumėte manęs. Likusi čia viena su manimi, jus dievinančiu žmogumi, jūs nesijaustumėte tokia rami kaip dabar, kai esate tikra, kad man jūs tokia šventa, tarsi būtumėt paveldėjusi Vokietijos imperatorės titulą. O, leiskite manyti, kad dievišką gailestį, privertusį jus tada, pirmą kartą, čia ateiti, pajutote dėl to, kad jau buvote perpratusi mano charakterį ir mano pažiūras į gyvenimą. Taigi, brangioji sese, savo širdyje (kreipiuosi į ją, nes nenoriu jūsų proto varginti filosofiniais samprotavimais) pripažinkite, kad lygybė yra šventa, kad tai — žmonių Tėvo valia ir kad žmonių pareiga — siekti tos lygybės. Tais laikais, kai tautos karštai garbino savo religijų apeigas, joms komunija reiškė tokią lygybę, kokią tik leido visuomenės sukurti įstatymai. Vargšams ir silpniems žmonėms ji teikdavo paguodą: padėdavo vilkti sunkią gyvenimo naštą ir teikė viltį, jog jų ainiai kada nors gyvens geriau. Čekai visada norėjo eucharistijos apeigas atlikti taip, kaip jas reikalavo atlikti ir atlikdavo apaštalai. Senovėje tai tikrai buvo broliškas bendrumas, bendra lygybės vakarienė, atspindys Dievo karalystės, kuri turėjo būti sukurta ir žemėje. Bet atėjo diena, kai Romos bažnyčia, despotiškai ir ambicingai pajungusi tautas ir karalius, panoro atskirti krikščionis nuo kulto tarnų, liaudį nuo dvasininkijos. Ji atidavė taurę savo tarnams, kad šie paslėptų dievybę paslaptingose cimborijose. Ir štai tie kulto tarnai savo absurdiškais aiškinimais komuniją pavertė kažkokiu stabmeldišku kultu, kurio apeigose pasauliečiai galėjo dalyvauti tik jų, kulto tarnų, leidimu. Jie pasigrobė žmonių sąžinės raktus, nes išpažintį pavertė paslaptimi; ir šventoji taurė, ta nuostabi taurė, kuri varguoliui padėdavo nuraminti ir atgaivinti sielą, dingo auksu puoštoje kedro dėžutėje, iš kur eucharistiją išimdavo tik tam, kad priglaustų prie kulto tarno lūpų. Tik jam dabar derėjo pajusti Kristaus kraują ir ašaras. Nuolankus tikintysis turėjo atsiklaupęs jam pataikauti, kad gautų angelų duonos. Dabar suprantate, kodėl paprasti žmonės vienu balsu sušuko: „Taurę, grąžinkit mums taurę! Taurę paprastiems žmonėms, taurę vaikams, moterims, nusidėjėliams ir bepročiams! Taurę visiems elgetoms, visiems, kurių kūnas ir siela paliegusi!" Toks pasipiktinimo šūksnis suvienijo visą Čekiją. Visa kita jūs žinote, Konsuela. Jūs jau žinote, kad prie šios pirmosios idėjos, religiniu simboliu išreiškusios visą išdidžios ir kilniadvasės tautos džiaugsmą, visus taurius siekius, dar prisidėjo tėvynės laisvės ir tautos garbės idėjos, atsiradusios dėl persekiojimų ir žiaurios kovos su kaimyninėmis tautomis. Taurės atkovojimas dar buvo susijęs su kitais kilniais tikslais, ir taip atsirado nauja visuomenė. Jei neišmanėlių arba skeptikų parašyta istorija jums teigs, kad tie nelemti karai kilo tik dėl kraujo ir aukso troškimo, netikėkite: tai melas Dievo ir žmonių akivaizdoje! Tiesa, pyktis ir garbės troš-

kimas kartais menkino mūsų protėvių žygdarbius, bet taip buvo vis dėl to paties amžino turtuolius ir didikus kamuojančio valdžios troškimo ir godumo. Jie, ir tik jie, teršė šventą reikalą ir dešimtis kartų išdavė jį. Liaudis — šiurkšti, bet nuoširdi, fanatiška, bet įkvėpimo kupina — susibūrė į sektas, kurių poetiškus pavadinimus žinote: taboritai, orebitai, našlaičiai, susivieniję broliai. Ta liaudis — savo tikėjimo kankinė — bėgo į kalnus, ten labai griežtai laikėsi dalybų ir visiškos lygybės įstatymo, tikėjo į amžiną žemės gyventojuose įsikūnijančių sielų gyvenimą, laukė Kristaus atėjimo ir triumfo ir prisikeliant Jano Huso, Jano Žižkos, Prokopo Nuogojo ir visų nenugalimų vadų, kurie skelbė laisvę ir tarnavo jai. Toks tikėjimas man neatrodo esąs prasimanymas, Konsuela. Mūsų vaidmuo žemėje nėra toks trumpas, kaip įprasta manyti, ir mūsų priedermės nesibaigia mums mirus. O dėl kapeliono, gal net ir mano gerų, bet silpnų giminaičių noro primesti man naivų ir vaikišką žavėjimąsi husitų kultu — aš iš tiesų karščiuodamas ir susijaudinęs tarsi painiojau simbolį su principu ir vaizdinį su idėja, bet dėl to per daug neniekinkite manęs, Konsuela. Širdies gilumoje niekada nemaniau atgaivinti sau tų užmirštų apeigų, kurios mūsų dienomis neturi prasmės. Dabartiniams apsišvietusiems žmonėms reikėtų visai kitokių vaizdinių ir simbolių, jei tik jie sutiktų atmerkti akis ir jei vergijos pančiai tautoms netrukdytų ieškoti laisvės religijos. Mano simpatijos, pomėgiai ir įpročiai buvo aiškinami per daug kategoriškai ir klaidingai. Pavargęs nuo mūsų amžiaus žmonių tuščių ir niekingų idėjų, aš pajutau poreikį sustiprinti savo užuojautos kupiną širdį bendravimu su atviraširdžiais arba nelaimingais žmonėmis. Man patikdavo šnekėtis su visais tais valkatomis, nevispročiais, su visais bedaliais, žemiškų gėrybių ir savo artimųjų meilės netekusiais žmonėmis. Paprastuose vadinamųjų pakvaišėlių samprotavimuose kartais rasdavau trumpalaikių, bet stulbinančių dieviškosios minties prošvaisčių. Klausydamas vadinamųjų atstumtųjų ir nusikaltėlių prisipažinimų, jų pasakojimų apie savo atgailavimą ir apgailestavimą, ne kartą esu pastebėjęs gilių, nors ir subjaurotų, jų teisumo ir nekaltumo pėdsakų. Ir štai matydami, kad sėdžiu už tamsuolio stalo ar ties plėšiko galugalviu, gerieji žmonės padarė išvadą, jog esu eretikas ir net raganius. Ką galiu pasakyti apie tokius kaltinimus? Kai aš, perskaitęs savo tėvynės istoriją ir daug mąstęs apie ją, buvau taip sukrėstas, kad nesusivaldydamas kalbėjau dalykus, panašius į kliedesį (gal tai ir buvo kliedesys), manęs ėmė bijoti, laikyti velnio apsėstu bepročiu... Velnias! O ar žinote, Konsuela, kas tai yra? Papasakoti jums apie tą mislingą alegoriją, kurią sukūrė visų religijų kunigai?

— Taip, mano drauge,— pasakė nuraminta ir beveik įtikinta Konsuela, užmiršusi savo ranką Alberto rankoje.— Paaiškinkite man, kas yra šėtonas. Tiesą sakant, nors aš niekada nepalioviau tikėjusi į Dievą ir niekada atvirai nesu stojusi prieš jį, kad ir

ko mane mokė apie velnią, vis tiek niekada netikėjau į jį. Jei jis tikrai būtų, Dievas jį sukaustytų grandinėmis taip toli nuo savęs ir nuo mūsų, kad nieko ir nežinotume apie jį.

— Jei jis egzistuotų,— atsakė Albertas,— tai būtų tik pasibaisėtinas kūrinys to Dievo, į kurį nuodėmingiausi sofistai verčiau netikėjo, kad tik nereikėtų pripažinti jo tobulybės, pažinimo ir meilės tipu bei idealu. Kaip tobulybė galėjo tapti blogio priežastimi, žinojimas — melo, meilė — neapykantos ir ištvirkimo? Šią pasakėlę reikia priskirti žmonių giminės kūdikystei, kai fizinio pasaulio nelaimės ir kančios baimė žemės vaikus vertė manyti, kad esą du dievai, dvi aukščiausios ir kuriančios dvasios: viena — visų gėrybių šaltinis, kita — visų blogybių; du beveik vienodi pradai, nes Eblio karalystė turėjo egzistuoti daugybę amžių ir žlugti tik po baisių mūšių empirėjuje. Bet kodėl gi, nepaisydami Kristaus mokymo ir tyros Evangelijos šviesos, dvasininkai išdrįso atgaivinti ir tautose įtvirtinti tą primityvų jų senųjų protėvių tikėjimą? Todėl, kad nepatenkinamai ir netinkamai aiškinant apaštalų mokymą, gėrio ir blogio sąvokos žmonėms liko neaiškios ir iki galo nesuvoktos. Buvo sukurtas neginčijamas sielos ir kūno teisių, jų paskirties visiško atskyrimo, dvasinės ir pasaulietinės valdžios prerogatyvų principas. Krikščionių asketizmas aukštino sielą ir pasmerkė gėdai kūną. Kadangi dėl fanatizmo šis materialiojo gyvenimo smerkimas pamažu tapo visai absurdiškas, o visuomenėje, nepaisant Kristaus mokymo, buvo išlikęs senovinis paprotys skirstytis į kastas, nedidelė žmonių grupė toliau gyveno ir viešpatavo vadovaudamasi protu, o dauguma skendėjo prietarų tamsybėje. Apsišvietusios ir galingos kastos, ypač dvasininkija, tada tapo visuomenės siela, o liaudis liko tik jos kūnu. Kas gi tokiu atveju buvo tikrasis mąstančių būtybių globėjas? Dievas. O tamsių žmonių? Velnias. Nes Dievas suteikė gyvybę sielai ir draudė kūnišką gyvenimą, į kurį velnias visą laiką stūmė silpnus ir šiurkščius žmones. Viena iš paslaptingų ir keistų sektų, kaip ir daugelis kitų, svajojo grąžinti kūno teises ir viename bendrame dieviškame prade sujungti tuos du prievarta atskirtus pradus. Ta sekta pamėgino įtvirtinti meilę, lygybę ir brolybę — žmogaus laimės pagrindą. Tai buvo gera ir šventa idėja. Tiesa, pasitaikė ir perlenkimų, ir piktnaudžiavimų. Ta sekta siekė, kad vadinamasis blogio pradas nebebūtų niekinamas, kad atvirkščiai — jis tarnautų gėriui ir taptų varomąja jo jėga. Taigi tie filosofai atleido šėtonui jo nusidėjimus, ir jis buvo grąžintas į dangaus dvasių pasaulį. Poetiškomis kalbomis jie pasistengė arkangelą Mykolą ir jo kareiviją paversti engėjais ir šlovės bei didybės uzurpatoriais, juos smerkdami, pasmerkė vyriausiuosius dvasininkus ir Bažnyčios hierarchus, kurie lygybės religiją ir žmonių giminės laimės pagrindus pakeitė prasimanymais apie pragarą. Taigi niūrus ir liūdnas Liuciferis išlindo iš bedugnės, kur jis, surakintas kaip ir dieviškasis Prometėjas, tiek amžių vaitojo. Jo išlaisvintojai vis dėlto neišdrįso atvirai

kreiptis į jį, bet paslaptingomis ir mįslingomis formulėmis išreiškė jo apoteozės ir žmonijos valdymo ateityje idėją,— žmonija, kaip ir jis, per daug ilgai buvo nuvainikuota, pažeminta ir apšmeižta. Tačiau bijau, kad savo aiškinimais nuvarginau jus. Atleiskite, brangioji Konsuela. Bet jums prišnekėjo, kad aš esu antikristas ir velnio garbintojas, todėl man norėjosi pasiteisinti jums ir įrodyti, jog esu mažiau prietaringas už tuos, kurie mane kaltina.

— Jūs nė kiek manęs nenuvarginote, — atsakė droviai šyptelėjusi Konsuela,— ir labai džiaugiuosi sužinojusi, kad nesudariau sąjungos su žmonių giminės priešu, kai kartą naktį pasisveikinau su lolardais.

— Jūs, pasirodo, apie tai daug išmanote,— pasakė Albertas ir vėl ėmė jai aiškinti prakilnią prasmę tų didžiųjų tiesų, vadinamų eretiškomis, kurios buvo palaidotos dėl sofistų katalikų nesąžiningų kaltinimų ir nuosprendžių. Vis labiau užsidegdamas jis jai pasakojo apie savo tyrinėjimus, mintis, niūrias fantazijas — dėl jų jis pats tapo asketiškas ir prietaringas tais laikais, kurie jam atrodė tolimesni negu buvo iš tikrųjų. Stengdamasis savo išpažintį padaryti kuo suprantamesnę ir paprastą, jis samprotavo stebėtinai aiškiai, apie save šnekėjo taip nuoširdžiai, taip bešališkai, tarsi apie kitą žmogų, o apie savo proto negalę ir ligos simptomus kalbėjo taip laisvai, lyg jau seniai būtų išsigydęs nuo tų pavojingų priepuolių. Savo mintis jis dėstė taip protingai, kad, nekreipdama dėmesio į jo laiko pojūtį, kurio, matyt, nebeturėjo (pavyzdžiui, jis apgailestavo, jog kadaise manė esąs Janas Žižka, Vratislavas, Podebradas ir kiti praeities žmonės, ir visai užmiršdavo, kad vos prieš pusvalandį save jais laikė), Konsuela negalėjo nematyti puikaus ir išsilavinusio žmogaus — žmogaus, kuris skelbė kilnesnes, vadinasi, ir teisingesnes idėjas negu tos, apie kurias ji buvo iki šiol girdėjusi.

Pamažu dėmesys ir susidomėjimas, spindėjęs didelėse jaunos merginos akyse, jos nuovokumas, stebėtinas sugebėjimas suprasti abstrakčias ir taurias mintis taip įkvėpė Rudolštadtą, kad jo balsas ėmė skambėti dar įtikinamiau, dar raiškiau. Jis labai vykusiai atsakė į keletą Konsuelos klausimų ir prieštaravimų, ir ji jau nebegalvojo, kaip patenkinti savo įgimtą žingeidumą, o tik jautė kažkokią jaudinančią nuostabą, kurią kėlė Albertas. Ji užmiršo visą tos dienos nerimą, užmiršo Andzoletą, Zdenką, numirėlių kaulus, gulinčius jai prieš akis. Kažkokie kerai paveikė ją: vaizdinga vieta, kur ji buvo, tie kiparisai, baisios uolos ir niūrus altorius virpančioje deglų šviesoje jai priminė stebuklingąjį Eliziejų, kur klajojo šventos ir didingos būtybės. Ji nemiegojo, bet jos protas, turėjęs pakelti poetiškai jos prigimčiai pernelyg didelę įtampą, buvo tarsi užmigdytas. Konsuela nebesiklausė Alberto šnekų, ją apėmė palaiminga ekstazė; ji susigraudino, galvodama apie šėtoną, kurį jis ką tik apibūdino kaip didžią, nepripažintą idėją, o jos artistiškoje vaizduotėje iškilo gra-

žus, skausmingas, išblyškęs veidas, tikras Kristaus brolis, palinkęs virš jos, liaudies dukros, pasaulio šeimos atstumto vaiko. Staiga ji pastebėjo, kad Alberto nebėra šalia, kad jis nebelaiko jos rankos, nebekalba, o stovi per du žingsnius nuo jos prie altoriaus ir griežia smuiku melodiją, kuri kadaise taip apstulbino ir pakerėjo ją.

LV

Pirmiausia Albertas savo smuiku jai pagriežė kai kurias mums nežinomų ir Čekijoje tikriausiai užmirštų autorių senovines giesmes, išlikusias tik dėl to, kad jas perdavė Zdenka, ir kurias jaunasis grafas, daug vargęs ir mąstęs, užrašė. Jis taip gerai pajuto tų giesmių dvasią — iš pirmo žvilgsnio jos atrodo laukinės, bet yra jaudinančios ir tikrai puikios rimtam ir išprususiam mėgėjui — ir taip įsijautė į ją, kad galėjo ilgai improvizuoti tomis temomis, papildyti jas savo variacijomis, kartoti ir plėtoti pagrindinę kūrinio temą; tačiau Albertas per daug nepasiduodavo savo įkvėpimui — dėl puikaus ir sumanaus interpretavimo išlikdavo tų senovinių giesmių savitumas, asketiškumas ir nuoširdumas. Konsuela norėjo įsiminti tuos nuostabius senosios Čekijos liepsningų liaudies genijų kūrinius, bet greitai pajuto, kad negali — iš dalies dėl jų apėmusios svajingos nuotaikos, iš dalies dėl jos klausai svetimos muzikos padrikumo.

Yra muzika, kurią galima pavadinti natūralia, nes ji — ne mokslo ir ne mąstymo, o įkvėpimo, kurio neveikia griežtos taisyklės ar kanonai, vaisius. Tokia yra liaudies muzika, daugiausia valstiečių. Kiek nuostabių dainų gimsta ir miršta tarp jų tiksliai neužrašytos ir neįgijusios galutinės konkrečios temos! Nežinomas artistas, kuris improvizuoja paprastutę baladę, saugodamas savo bandą arba eidamas paskui žagrę (o tokių dar nemažai yra net visai nepoetiškose šalyse), retai kada geba įsiminti ir juo labiau užrašyti savo vieno mirksnio pojūčius. Iš jo šią baladę išmoksta kiti muzikantai, tokie pat gamtos vaikai kaip ir jis, o šie ją perduoda iš kaimo į kaimą, iš trobelės į trobelę, be to, kiekvienas ją pakeičia pagal savo gabumus. Štai kodėl tos piemenų dainos ir romansai, tokie puikūs dėl savo naivumo ir nuoširdžių jausmų, dažniausiai išnyksta ir liaudies atmintyje retai kada gyvuoja ilgiau kaip šimtą metų. Mokyti muzikantai nelabai rūpinasi tokius kūrinius rinkti. Dauguma su panieka žiūri į juos, nes nelabai supranta ir neturi taurių jausmų, o kitus atstumia tai, kad beveik neįmanoma rasti tikrosios, pirminės melodijos, kurios galbūt nebeprisimena net pats autorius ir kurios, suprantama, daugybė jos atlikėjų nelaikė galutine ir nekintama. Vieni ją keisdavo dėl savo neišmanymo, kiti, talentingesni, plėtodavo, pagražindavo ir patobulindavo ją, nes studijuodami meną nebuvo praradę sugebėjimo tikrai ją jausti. Jie ir patys nesuvokdavo, kad pakeitė pirmąjį kūrinį, o patiklūs jų klausytojai

to taip pat nepastebėdavo. Valstietis netyrinėja ir nelygina. Jei dangus jį sukūrė muzikantu, jis gieda kaip paukštis — antai lakštingala visą laiką improvizuoja, nors pagrindiniai jos giesmės elementai, be galo varijuojami, nesikeičia. Liaudies genijaus kūrybiškumas neišsenkamas. Valstiečiui nereikia užsirašinėti savo kūrinių — jis kuria be atokvėpio, kaip ir jo dirbama žemė; jis kuria nuolat, kaip ir jį įkvepianti gamta.

Konsuelos širdyje buvo ir tyrumo, ir poezijos, ir jautrumo — žodžiu, visko, ko reikia, kad suprastum ir nepaprastai mėgtum liaudies muziką. Tai taip pat rodė, kad ji yra tikra artistė, o mokslinės teorijos, su kuriomis buvo susipažinusi, nesunaikino nei jos originalaus talento, nei subtilaus suvokimo — tų įkvėpimo ir nuoširdžios jaunystės turtų. Ji ne kartą slapta nuo Porporos Andzoletui buvo prisipažinusi, kad kai kurios Adrijos jūros žvejų baladės jos širdžiai pasako gerokai daugiau negu visi meistriški padrės Martinio ar maestro Durantės kūriniai. Motinos dainuotos ispanų dainos ir bolero jai buvo tas poezijos kupinas šaltinis, iš kurio dabar sėmėsi brangiausių prisiminimų. Tad kokį įspūdį jai turėjo padaryti Čekijos muzikos genijus, tos tautos įkvėpimas — piemenų ir karių tautos, fanatiškos ir rūsčios, nuolaidžios ir švelnios, bet kartu stiprios ir energingos! Visa ta muzika jai buvo nauja ir nepaprasta. Albertas puikiai jautė ir perteikė liaudies dvasią ir stiprų religinį jausmą, kuris buvo muzikos versmė. Improvizuodamas jis muzikai suteikė daug melancholijos ir širdį veriančio skundo — jo tautos ir jo paties sieloje įstrigusių depresijos pėdsakų. Tas liūdesio ir narsos, egzaltacijos ir graudulio padėkos giesmių ir nevilties šauksmo derinys geriausiai išreiškė nelaimingosios Čekijos ir nelaimingojo Alberto jausmus.

Teisingai sakoma, kad muzikos tikslas — sujaudinti sielą. Joks kitas menas taip subtiliai nesužadina žmogaus širdyje kilnių jausmų; joks kitas menas sielai neatveria gamtos grožio, pažinimo žavesio, tautų savitumo, jų audringų aistrų ir skausmingų kančių. Gailestis, viltis, siaubas, susikaupimas, sąmyšis, entuziazmas, tikėjimas, abejonės, žavėjimasis šlove, ramybė — visa tai ir dar daug ką kita muzika mums duoda arba atima iš mūsų dėl savo genialumo ir priklausomai nuo mūsų jautrumo. Ji net atkuria išorinį daiktų vaizdą ir be pigių garso efektų ar aklo tikrovės šurmulio mėgdžiojimo kaip per rūką, sutaurinantį ir iškeliantį juos virš kitų, mums rodo tuos išorinio pasaulio daiktus, kurių link pakreipia mūsų vaizduotę. Kitokias giesmes mums primena milžiniškos senosios bažnyčios, ir kartu jos verčia mus įspėti mintis tų tautų, kurios pastatė jas ir suklupdavo jose, giedodamos religines giesmes. Tam, kuris sugebėtų įtaigiai ir paprastai atlikti įvairių tautų muziką, ir tam, kuris deramai jos klausytųsi, nereikėtų važinėti po visą pasaulį, kad susipažintų su įvairiomis tautybėmis, apžiūrėtų jų paminklus, skaitytų jų knygas, keliautų per jų stepes, kalnus, sodus ir dykumas. Gerai

atlikta žydų melodija perkelia mus į sinagogą; visa Škotija atsispindi tikroje škotų dainoje, o visa Ispanija — ispanų. Taip aš ne kartą lankiausi Lenkijoje, Vokietijoje, Neapolyje, Airijoje, Indijoje, ir tuos žmones ir tas šalis pažįstu geriau negu praleidęs ten daugelį metų. Akimirksniu aš persikeldavau į jų šalį ir gyvendavau kaip jie; muzikos žavesys man leisdavo suprasti visą to gyvenimo esmę.

Pamažu Konsuela liovėsi klausiusi Alberto smuiko ir net nebegirdėjo jo. Visa jos siela sukluso, o jausmai, atsipalaidavę nuo išorinių pojūčių, sklandė kitame pasaulyje, viliodami jos sielą į nepažįstamas erdves, kur egzistavo kažkokios naujos būtybės. Ji regėjo, kaip keistame chaose, baisiame ir kartu puikiame, blaškosi senųjų Čekijos didvyrių šešėliai; ji girdėjo skambant vienuolynų laidotuvių varpus, ir rūstūs taboritai, liesi, pusnuogiai, kruvini, įtūžę, leidosi nuo kalnų viršūnių. Paskui ji pamatė mirties angelus — debesyse, su taure ir kalaviju rankose; tiršta minia pakibę virš klastingų vyriausiųjų dvasininkų, jie į prakeiktą žemę liejo Dievo pykčio taurę. Ir jai vaidenosi, kad girdi jų sunkių sparnų plasnojimą, mato, kaip dideli Kristaus kraujo lašai krinta už jų, kad užgesintų jų įniršio sukeltą gaisrą. Tai ji vaizdavosi siaubingą tamsią naktį ir girdėjo mūšio lauke paliktų mirštančiųjų dejones bei gargaliavimą; tai jai vaidenosi nepaprastai karšta diena, ir „Rūstusis neregys", apvaliu šalmu, surūdijusiais šarvais, ant akies užsirišęs kruviną raištį, žaibiškai lekia savo vežimu. Jam artėjant, šventyklos pačios atsidaro, vienuoliai slepiasi žemės gelmėse, po savo rūbų skvernais nusineštdami relikvijas ir brangenybes. Tada laimėtojai atneša išsekusius senius, žaizdotus, kaip Lozorius, elgetas; atbėga nevispročiai, dainuodami ir juokdamiesi kaip Zdenka, praeina budeliai, apsitaškę sukrešėjusiu krauju, maži vaikai nesuteptomis rankomis ir angeliškais veideliais, moterys kariūnės su dervos deglų ryšuliais, ir visi susėda prie bendro stalo. Ir angelas, spinduliuojantis ir žavus kaip Albrechto Diūrerio „Apokalipsėje", prie jų ištroškusių lūpų priglaudžia medinę taurę — atleidimo, atpirkimo ir dieviškos lygybės taurę.

Tas angelas pasirodo visose vizijose, tą minutę skriejančiose priešais Konsuelos akis. Įsižiūrėjusi ji atpažįsta šėtoną, iš visų nemirtingųjų patį nuostabiausią po Dievo, patį liūdniausią po Jėzaus, patį išdidžiausią iš visų išdidžiųjų; jis paskui save velka sutraukytas grandines, ir ant jo rudų sparnų, nuvargusių ir nusvirusių, matyti prievartos ir įkalinimo pėdsakai. Graudžiai šypsodamasis piktų darbų subjaurotiems žmonėms, jis prie savo krūtinės glaudžia mažus vaikus.

Ir ūmai Konsuelai pasivaideno, kad Alberto smuikas prašneko ir šėtono lūpomis tarė: „Ne, Kristus, mano brolis, jus mylėjo ne labiau už mane. Metas jums pažinti mane, metas, užuot vadinus mane žmonių giminės priešu, vėl laikyti mane draugu, kuris parėmė jus kovoje. Aš ne demonas, aš arkangelas, teisingo maiš-

to vadas ir didžių mūšių globėjas. Kaip ir Kristus, esu neturtingųjų, silpnųjų ir engiamųjų dievas. Kai jis jums žadėjo Dievo karalystę žemėje, kai pranašavo antrą savo atėjimą, jis tuo norėjo pasakyti, kad po persekiojimų jums bus atlyginta — kartu su juo ir su manimi iškovosite laisvę ir laimę. Mes turėjome grįžti kartu, ir tikrai grįžtame, bet taip susilieję vienas su kitu, kad esame kaip vienas. Tai jis, dieviškasis pradas, proto dievas, nusileido į tą tamsą, į kurią aš buvau nublokštas dėl nemokšiškumo, ir kur, degdamas troškimų ir pykčio liepsnoje, patyriau kančias, panašias į tas, kurias ir jį privertė patirti ant kryžiaus visų laikų prisiskaitėliai ir fariziejai. Bet nuo šiol amžinai būsiu su jūsų vaikais, nes jis sutraukė mano grandines, užgesino mano laužą, sutaikino mane su Dievu ir su jumis. Nuo šiol silpnojo teisė ir lemtis bus ne gudrumas ir ne baimė, o išdidumas ir valingumas. Jėzus gailestingas, romus, švelnus ir teisingas; aš taip pat teisingas, bet stiprus, karingas, rūstus ir užsispyręs. O liaudie! Argi tu neatpažįsti to, kurio balsas slapčiausiose tavo širdies kertelėse skambėjo nuo to laiko, kai tu egzistuoji? To, kuris per visas negandas palaikė tave sakydamas: „Siek laimės, neatsisakyk jos. Laimė — tavo teisė! Reikalauk jos, ir tu ją pasieksi!" Argi ant mano kaktos nematai visų savo kančių pėdsakų, o ant mano žaizdotų kojų — randų nuo grandinių, kurias tu nešiojai? Išgerk taurę, kurią tau atnešiau: joje rasi mano ašaras, sumišusias su Kristaus ir tavo paties ašaromis, ir pajusi, kad jos vienodai degina ir vienodai gydo".

Ši haliucinacija Konsuelos širdį pripildė liūdesio ir gailesčio. Jai atrodė, kad regi nusilpusį angelą, girdi, kaip jis verkia ir vaitoja šalia jos. Jis buvo aukštas, išbalęs, nuostabus, ilgais susitaršiusiais plaukais virš žaibo nudegintos, bet vis dėlto išdidžiai į dangų pakeltos kaktos. Ji žavėjosi juo, virpėdama ir vis dar iš įpročio bijodama jo, ir jau mylėjo jį ta broliška, palaiminga meile, kurią sukelia didelės nelaimės. Staiga jai pasivaideno, kad jis, „brolių čekų" grupės apsuptas, kreipėsi kaip tik į ją, švelniai priekaištaudamas už nepasitikėjimą ir baimę, pasivaideno, kad jis traukia ją prie savęs magnetiniu žvilgsniu, kuriam atsispirti ji nepajėgia. Užburta, užsimiršusi, Konsuela pašoko, puolė prie jo ir, ištiesusi rankas, atsiklaupė priešais jį. Albertas išmetė smuiką, kuris, gailiai suvaitojęs, nukrito; nustebęs ir džiugiai sušukęs, jis suspaudė merginą savo glėbyje. Tai jį ji girdėjo, jį regėjo svajodama apie maištingą angelą; tai jo veidas, niekuo nesiskirdamas nuo jos susikurtojo atvaizdo, traukė ir pavergė ją. Tai jam, širdimi prisiglaudusi prie jo širdies, ji sušnabždėjo trūkčiojančiu balsu: „Tavo! Tavo, o liūdesio angele! Tavo ir Dievo amžinai!"

Bet vos tik Albertas drebančiomis lūpomis palietė jos lūpas, ji nustėro, o nepakeliamas skausmas pervėrė jai krūtinę ir smegenis, vienu metu ir stingdydamas, ir nudegindamas ją. Ūmai atitokusi, ji buvo taip sukrėsta, kad atrodė, jog miršta, ir, ištrū-

kusi iš grafo glėbio, pargriuvo ant kaukolių krūvos, o šios su baisiu triukšmu ėmė ristis ant jos. Užversta tais žmonių palaikais, priešais save matydama Albertą, kurį ką tik, beprotiško susijaudinimo minutę, buvo apsikabinusi, tuo tarsi suteikdama jam teisę į savo sielą ir savo likimą, Konsuela pajuto tokį siaubą, tokią kankinamą širdgėlą, kad, paslėpusi veidą po išsidraikiusiais plaukais, sušuko raudodama:

— Greičiau iš čia, greičiau! Dangaus, oro, šviesos! Viešpatie, išvesk mane iš to rūsio, leisk vėl išvysti saulę!

Matydamas, kad ji vis labiau bąla ir ima kliedėti, Albertas puolė prie jos ir norėjo išnešti iš požemio. Bet pasibaisėjusi ji nesuprato jo judesio, pašoko ir leidosi bėgti tolyn į urvą, nekreipdama dėmesio į srauto vingius, kai kur tikrai pavojingus.

— Dėl Dievo meilės! — ėmė šaukti Albertas.— Ne ten! Sustokite! Jums gresia mirtis! Palaukite manęs!

Bet jo šūksniai tik dar labiau išgąsdino ją, ir ji, nebegalvodama, ką daro, metėsi pirmyn, du kartus lengvai kaip ožka peršoko srauto kilpas ir pagaliau, tamsoje užpuolusi ant kiparisais apsodinto žemės kauburio, kniūpsčia nugriuvo ant minkštos, neseniai išpurentos žemės.

Tas smūgis sumažino jos nervinę įtampą: siaubą pakeitė sustingimas. Uždususi, sunkiai gaudydama orą, ji gulėjo ir negalėjo gerai suprasti, kas jai atsitiko, tuo tarpu grafas pagaliau priėjo prie jos. Jis susiprato pagriebti vieną iš ant akmenų degusių deglų, tikėdamasis, jei nepasisektų pasivyti jos, bent apšviesti pavojingiausią ir giliausią srauto vietą, kur ji, matyt, ir bėgo. Vargšas jaunuolis, tokių netikėtų ir visai prieštaringų išgyvenimų prislėgtas ir sugniuždytas, nedrįso nei kalbinti jos, nei pakelti. Tuo metu ji pati pasikėlė ir atsisėdo ant žemės kauburio, prie kurio ką tik buvo suklupusi. Ji taip pat nesiryžo šnekinti Alberto. Sutrikusi, nuleidusi akis, Konsuela išsiblaškiusi žiūrėjo į žemę. Staiga ji pastebėjo, kad kalvelė, ant kurios sėdi,— neseniai užkastas kapas, papuoštas jau apvytusiomis kipariso šakelėmis ir apdžiūvusiomis gėlėmis. Kaip įgelta, ji stryktelėjo ir, nebepajėgdama įveikti vėl ją apėmusio siaubo, suriko:

— O Albertai, ką jūs čia palaidojote?

— Aš čia palaidojau brangiausia, ką pasaulyje turėjau iki susitikimo su jumis,— su didžiausia širdgėla atsakė jis.— Jei tai šventvagystė, Viešpats man atleis už ją! Aš ją padariau beprotybės valandėlę, siekdamas atlikti šventą pareigą. Vėliau jums pasakysiu, kokia siela gyveno tave kūne, kuris čia ilsisi. Dabar esate per daug susijaudinusi, ir jums reikia greičiau išeiti į orą. Eime, Konsuela, palikime šią vietą, kur jūs mane per vieną minutę padarėte ir laimingiausiu, ir nelaimingiausiu iš mirtingųjų.

— O taip! Eikime iš čia! Aš nežinau, kokie garai čia kyla iš žemės, bet jaučiu, kad mirštu, netenku proto.

Netarę daugiau nė žodžio, jiedu pajudėjo. Albertas su deglu ėjo priešakyje ir apšviesdavo savo bendrakeleivei kiekvieną pa-

sitaikiusį akmenį. Kai jis atidarė vienutės duris, Konsuela, nors ir jautėsi prastai, kaip tikra artistė prisiminė brangųjį instrumentą.

— Albertai,— pasakė ji,— jūs prie šaltinio užmiršote savo nuostabųjį smuiką. Šiandien jis man sukėlė tiek dar nepatirtų jausmų, kad jokiu būdu negaliu leisti jam žūti nuo drėgmės požemyje.

Albertas mostelėjo ranka, kad jam dabar niekas neberūpi, išskyrus Konsuelą. Bet ji vis dar reikalavo:

— Jis padarė man daug pikta, tas smuikas, bet vis dėlto...

— Jei jis jums padarė tik pikta, tegul žūva! — karčiai tarė jis.— Visą savo gyvenimą nebepaliesiu jo. Tegul jis dingsta, ir kuo greičiau.

— Aš pameluočiau, jei sakyčiau, kad smuikas man padarė tik pikta,— paprieštaravo Konsuela, vėl pajutusi didžią pagarbą muzikiniam grafo talentui.— Tiesiog per daug susijaudinau, ir susižavėjimas virto kančia. Drauge mano, nueikite jo! Aš noriu pati atsargiai įdėti jį į futliarą ikí tos minutės, kai vėl atgausiu drąsą ir įduosiu jums jį, kad dar kartą pasiklausyčiau.

Konsuelą sujaudino žvilgsnis, kuriuo grafas jai padėkojo už šiuos žodžius, suteikiančius jam viltį. Jis pakluso ir nuėjo į olą smuiko. Keletą minučių likusi viena, ji ėmė sau priekaištauti dėl savo beprotiško išgąsčio, dėl baisaus įtarimo. Virpėdama ir nuraudusi iš gėdos, ji prisiminė karštligišką būseną, kai puolė į grafo glėbį, bet kartu negalėjo nesižavėti to žmogaus kuklumu ir nekaltu drovumu,— dievindamas ją, jis neišdrįso pasinaudoti tokia minute ir pasakyti jai bent vieną meilės žodį. Jo liūdesys, vangūs judesiai gana vaizdžiai patvirtino, kad jis nebeturi jokių vilčių nei dėl dabarties, nei dėl ateities. Ji pajuto jam begalinį dėkingumą už tuos subtilius jausmus ir pasižadėjo kuo malonesniais žodžiais sušvelninti atsisveikinimą prieš išeinant iš požemio.

Bet prisiminimai apie Zdenką, tarsi kerštinga šmėkla, tebepersekiojo ją ir prieš jos valią kaltino Albertą. Priėjusi prie durų, ji pamatė, kad ant jų kažkas čekiškai užrašyta. Visus žodžius, išskyrus vieną, ji suprato, kadangi mokėjo juos atmintinai. Ant juodų durų kažkieno ranka (tai galėjo būti tik Zdenkos ranka) kreida buvo užrašiusi: „Nuskriaustasis tegul... tau". Konsuela nesuprato vieno žodžio, ir tas pakeitimas jai sukėlė daug nerimo. Albertas grįžo ir pats įdėjo į futliarą savo smuiką: Konsuela nebeturėjo drąsos tai padaryti, be to, ji ir užmiršo savo pažadą. Ją vėl apėmė noras kuo greičiau išeiti iš to požemio. Kol Albertas vargiai rakino surūdijusią spyną, ji nesusilaikiusi parodė pirštu į paslaptingąjį žodį ir klausiamai pažvelgė į savo palydovą.

— Tai reiškia,— atsakė keistai ramus Albertas,— kad nepripažintas angelas, nelaimingųjų draugas, tas, apie kurį mudu ką tik kalbėjome, Konsuela...

— Taip, šėtonas, aš žinau. Bet kas toliau?

— Tai štai: „Šėtonas teatleidžia tau!"

— Ką atleidžia? — paklausė ji baldama.

— Jei už kančias taip pat turi būti atleista, tai man reikia ilgai melstis,— su kažkokiu skaidriu liūdesiu ištarė grafas.

Jie išėjo į galeriją ir iki pat „Vienuolio rūsio" neištarė nė žodžio. Bet kai melsva dienos šviesa, skverbdamasi pro lapus, apšvietė Alberto veidą, Konsuela išvydo, kaip ašaros tyliai ritasi jo skruostais. Tai nuliūdino merginą, bet vis dėlto, kai Albertas baukščiai priėjo, norėdamas oloje pernešti ją per sūroką vandenį, ji nutarė verčiau sušlapti kojas, bet neleisti jam paimti jos ant rankų. Ji atsisakė jo pagalbos paaiškinusi, kad jis atrodąs visai nusikamavęs, ir jau norėjo lengvai apsiavusi bristi į dumblą, bet staiga Albertas užgesino deglą ir tarė:

— Likite sveika, Konsuela! Aš matau jūsų bjaurėjimąsi ir turiu likti amžinoje naktyje: kaip vaiduoklis, jūsų iškviestas akimirkai, sugebėjau tik išgąsdinti jus, ir dėl to grįžtų į savo kapą.

— Ne, jūsų gyvenimas priklauso man,— sušuko Konsuela atsigręždama ir sulaikydama jį.— Jūs davėte man priesaiką niekada neiti į šią olą be manęs ir neturite teisės jos atsiimti.

— Kodėl gi jūs norite žmogaus gyvenimo naštą užkrauti vaiduokliui? Vienišas žmogus — tai tik šešėlis, o tas, kurio nemyli, vienišas visur ir su visais.

— Albertai! Albertai! Jūs draskote man širdį! Eime, neškite mane iš čia! Galbūt dienos šviesoje pagaliau aiškiau pamatysiu savo likimą.

LVI

Albertas pakluso, ir kai nuo Šrekenšteino jiedu ėmė leistis į slėnį, Konsuela pajuto, kad iš tikrųjų mažiau jaudinasi.

— Dovanokite, kad jus taip įskaudinau,— tarė ji lengvai remdamasi į jo ranką.— Dabar nebeabejoju, kad oloje man buvo beprotybės priepuolis.

— Ar verta prisiminti, Konsuela? Aš pats niekada nebekalbėčiau su jumis apie tai. Suprantu, kad norite išmesti jį iš galvos. Ir aš turiu pasistengti užmiršti jį.

— Mano bičiuli, aš nieko nenoriu užmiršti, bet prašau jus atleisti man. Jei papasakočiau, kokią keistą viziją regėjau tuo metu, kai griežėte čekų melodijas, suprastumėte, kad, apstulbusi ir išgąsdinusi jus, aš tikrai buvau beprotė. Juk negalite pamanyti, kad šaipiausi iš jūsų proto ir ramybės... Dievas liudytojas, aš ir dabar esu pasirengusi atiduoti už jus gyvybę.

— Žinau, Konsuela, kad jūs nebranginate savo gyvybės. O štai aš jaučiu, kad tvirtai įsikibčiau į savąją, jei tik...

— Sakykite gi!

— Jei tik būčiau toks mylimas, kaip aš myliu!

— Albertai, aš myliu jus kiek galiu, ir turbūt pamilčiau taip, kaip esate vertas, jei tik...

— Na, dabar sakykite jūs!

— Jei tik dėl neįveikiamų kliūčių tai nebūtų nusikalstama iš mano pusės.

— Kokios tos kliūtys? Aš vis ieškau jų ir nerandu. Matyt, jos jūsų širdies gilumoje, jūsų prisiminimuose!

— Nekalbėkime apie mano prisiminimus: jie tokie baisūs, kad verčiau mirčiau, negu vėl išgyvenčiau savo praeitį. Bet jūsų padėtis, jūsų turtai, jūsų artimųjų priešinimasis ir piktinimasis — kur rasti narsos visa tai pakelti? Aš neturiu nieko, išskyrus savo vertės jausmą ir nesavanaudiškumą; kas man liks, jei paaukosiu ir tai?

— Mano meilė ir tavo, jei mylėtum mane; bet jaučiu, kad taip nėra, ir prašau iš tavęs tik trupučio gailestingumo. Argi tu gali būti pažeminta, jei kaip išmaldą dovanoji man kruopelę laimės? Kuris iš mudviejų būtų prie kito kojų? Ir kaip mano turtas gali padaryti tau gėdą? Jei jis tave slegia kaip ir mane, mes galėtume tuoj pat išdalyti jį vargšams. Juk aš jau seniausiai esu nusprendęs su juo pasielgti pagal savo norą ir pažiūras, tai yra atsikratyti jo, kai po tėvo mirties pajusiu ne tik išsiskyrimo skausmą, bet ir kartėlį dėl gaunamo palikimo. Taigi tave gąsdina turtas? Bet juk aš esu pasižadėjęs tapti beturčiu. Tu bijai mano garsios pavardės? Ji netikra, o tikroji mano pavardė patekusi į nemalonę. Aš jos nesusigrąžinsiu — tai būtų nepagarba tėvo atminimui, — bet prisiekiu: gyvensiu niekam nežinomas, ir Rudolštadto pavardė jau nieko nebeapakins, ir tu neturėsi dėl ko man priekaištauti. O dėl mano artimųjų priešinimosi... O, jei tai būtų vienintelė kliūtis!.. Pasakyk, kad nėra kitos, ir tu pamatysi!

— Tai didžiausia iš visų kliūčių, vienintelė, kurios negali pašalinti nei mano ištikimybė jums, nei dėkingumas.

— Tu meluoji, Konsuela! Išdrįsk prisiekti, kad sakai tiesą! Tai ne vienintelė kliūtis!

Konsuela suglumo. Ji niekada nemelavo, bet kartu jai norėjosi sumažinti draugui suteiktą kančią,— juk jis išgelbėjo jai gyvybę ir tris mėnesius rūpinosi ja kaip meiliausia ir labiausiai mylinti motina. Ji tikėjosi sušvelninti savo atsisakymą ir paminėjo kliūtis, kurias tikrai laikė neįveikiamomis. Bet primygtinis Alberto klausinėjimas trikdė ją, o jos pačios širdis jai buvo tarsi labirintas, kuriame pasiklydo. Ji negalėjo sau tvirtai pasakyti, myli tą keistą žmogų ar nekenčia jo; ją traukė prie jo paslaptinga, didžiulė simpatija, tačiau nenugalima baimė ir kažkas panašaus į dygėjimąsi kėlė jai šiurpą, vien pagalvojus apie santuoką su juo.

Tą akmirką jai atrodė, kad nekenčia Andzoleto. Bet ar ji galėjo ką nors kita jausti, kai lygino tą šiurkštų egoistą, tą bjaurų garbėtrošką, niekingą ir klastingą, su Albertu — tokiu kilniu, geru, tokiu tyru, turinčiu daugybę tauriausių ir romantiškiausių teigiamybių? Tas sugretinimas turėjo tik vieną tamsią dėmę —

Alberto pasikėsinimas į Zdenkos gyvybę. Ji niekaip negalėjo atsikratyti to įtarimo. Bet ar ši mintis nebuvo liguistos jos vaizduotės padarinys, košmaras, kuris dingtų, pamėginus viską išsiaiškinti? Ir ji nusprendė neatidėliodama padaryti tai. Tarsi išsiblaškiusi ir neišgirdusi paskutinių Alberto žodžių, ji sustojo ir, žvelgdama į netoliese nueinantį valstietį, sušuko:

— Dieve mano! Man pasirodė, kad ten Zdenka.

Albertas suvirpėjo ir, paleidęs Konsuelos ranką, greitai nuėjo pirmyn, paskui staiga sustojo ir grįžo sakydamas:

— Kaip jūs apsirikote, Konsuela: tas žmogus nė kiek nepanašus...

Jis taip ir nepajėgė ištarti Zdenkos vardo, bet buvo be galo susijaudinęs.

— Tačiau iš pradžių ir jūs pamanėte, kad tai jis,— paprieštaravo Konsuela įdėmiai stebėdama jį.

— Aš esu trumparegis, bet turėčiau atsiminti, kad toks susitikimas neįmanomas.

— Neįmanomas? Vadinasi, Zdenka labai toli nuo čia?

— Pakankamai toli, kad galėtumėte nebijoti jo beprotybės.

— Gal paaiškintumėte, kaip atsirado ta netikėta jo neapykanta man? Juk jis man buvo toks palankus.

— Jau sakiau, kad prieš tą dieną, kai jūs nusileidote į požemį, jis sapnavo keistą sapną. Jis susapnavęs, esą mes su jumis priėję prie altoriaus, jūs man davusi žodį tapti mano žmona ir staiga ėmusi giedoti mūsų senovines čekų giesmes — taip garsiai, kad sudrebėję bažnyčios skliautai, ir esą, kol jūs giedojusi, aš, vis labiau blykšdamas, prasmegęs pro bažnyčios grindis ir pagaliau negyvas buvęs palaidotas mūsų protėvių laidojimo rūsyje. Tada, pasakojo jis, jūs staigiai nusviedusi vestuvinį vainiką, koja pastūmusi plokštę, kuri tuoj pat ir uždengusi mane, o pati ėmusi šokti ant antkapio, nepažįstama kalba dainuodama kažkokias nesuprantamas dainas ir buvusi apimta nežabotos, baisios linksmybės. Įniršęs jis puolęs jus, bet jūs išnykusi kaip dūmas, ir tada jis atsibudęs — labai įpykęs, išpiltas šalto prakaito. Jo riksmai ir prakeiksmai taip garsiai aidėjo po vienutės skliautais, kad ir aš atsibudau. Vargais negalais priverčiau jį papasakoti savo sapną, bet dar sunkiau buvo jį įtikinti, kad tas sapnas negali turėti jokios įtakos mano likimui. Man buvo labai sunku jį įtikinėti, kadangi ir pats buvau liguistai susijaudinęs, be to, anksčiau niekada nebuvau mėginęs jo nuneigti, nes matydavau, kaip jis tiki savo vizijomis ir sapnais. Tačiau kitą dieną po tos neramios nakties man pasirodė, kad jis arba visai užmiršo savo sapną, arba nebekreipia į jį dėmesio, nes daugiau nebeprisiminė jo, ir kai jį paprašiau nueiti pasikalbėti su jumis apie mane, jis nė kiek nesipriešino — bent jau atvirai. Jam, matyt, niekada net į galvą netoptelėjo, jog jūs panorėsite ir sugebėsite surasti mane čia, ir jo beprotybė nubudo tik tada, kai pamatė, kad ryžotės tai padaryti. Šiaip ar taip, apie savo neapy-

kantą jums jis man neužsiminė iki tos akimirkos, kai mudu, grįždami iš vienutės, sutikome jį požemio galerijoje. Čia jis man trumpai čekiškai pasakė, kad tvirtai nusprendė išvaduoti mane iš jūsų (jis tikrai taip pasakė), tai yra sunaikinti jus, kai tik sutiks, nes jūs — mano gyvenimo neganda, ir jūsų akyse jis skaito man mirties nuosprendį. Atleiskite, kad persakau jums jo beprotiškus žodžius, ir dabar supraskite, kodėl turėjau atskirti jį ir nuo jūsų, ir nuo savęs. Maldauju, nebekalbėkime apie tai: ši tema man labai sunki. Zdenką mylėjau kaip savo antrąjį „aš". Mudviejų beprotybės taip susiliejo, kad mums vienu metu kildavo tos pačios mintys, tos pačios vizijos, net mudviejų fizinės kančios buvo vienodos. Jis buvo naivesnis už mane, vadinasi, ir didesnis poetas; jis buvo santūresnis, ir kai aš regėdavau siaubingas ir grėslias šmėklas, jis dėl savo švelnesnės ir ramesnės prigimties regėdavo tylias ir liūdnas. Didžiausias mudviejų skirtumas buvo tas, kad mano priepuoliai tai užeidavo, tai praeidavo, o jo egzaltuota būsena buvo nuolatinė. Aš tai būdavau pagautas beprotybės, tai tapdavau abejingu, vangiu savo nelaimės stebėtoju, o jis tarsi gyveno svajų pasaulyje, kur visi daiktai įgydavo simbolinę prasmę. Jo klejonės visada būdavo kupinos meilės ir švelnumo, tad tykus, bet išradingas beprotis Zdenka mano proto prašviesėjimo minutėmis (žinoma, man sunkiausiomis) tikrai būdavo reikalingas, kad atgaivintų mane ir pripratintų prie gyvenimo.

— O mano drauge,— ištrūko Konsuelai,— jūs turėtumėte nekęsti manęs, ir aš pati savęs nekenčiu už tai, kad iš jūsų atėmiau tokį brangų, tokį ištikimą bičiulį. Bet ar ne metas padaryti galą tai tremčiai? Manau, jo siautulys jau praėjo...

— Praėjo... tikriausiai...— tarė Albertas karčiai, mįslingai šypsodamasis.

— Tai kodėl,— toliau kalbėjo Konsuela stengdamasi nuvyti mintį apie Zdenkos mirtį,— kodėl nekviečiate jo grįžti? Garantuoju jums, aš jo nebebijosiu, ir mudviem turbūt pasiseks priversti jį užmiršti nepalankumą man...

— Nekalbėkite taip, Konsuela,— sielvartingai nutraukė ją Albertas,— jo grįžimas neįmanomas. Aš paaukojau savo geriausią draugą, tą, kuris buvo mano palydovas, mano tarnas, mano atrama, kuris man buvo atidi, nenuilstanti motina ir kartu naivus, mažai išmanantis, klusnus vaikas, tą, kuris rūpinosi visais mano reikalais, visais mano liūdnais, nekaltais malonumais, kuris nevilties valandėlėmis gynė mane nuo paties savęs ir jėga ar gudrumu sulaikydavo mane požemyje, jei matydavo, kad gyvųjų pasaulyje, tarp kitų žmonių dar negalėsiu nei tinkamai jaustis, nei gyventi. Aš jį paaukojau nesvarstydamas ir neapgailestaudamas, aš turėjau taip pasielgti, nes jūs, nepabūgusi požemio pavojų, jūs, grąžinusi man protą ir priminusi mano priedermes,— jūs man tapote brangesnė ir šventesnė už patį Zdenką.

— Albertai, tai klaida, o gal ir pasityčiojimas! Negalima vienos minutės drąsos prilyginti ištikimybei visą gyvenimą!

— Nemanykite, kad mane taip elgtis vertė egoistiška, barbariška meilė. Tokią meilę pajėgčiau užgniaužti savo širdyje ir verčiau užsidaryčiau su Zdenka požemyje, negu sužeisčiau geriausiojo iš žmonių širdį ir sugriaučiau jo gyvenimą. Bet Dievo balsas aiškiai girdėjosi. Aš mėginau įveikti savo jausmą: bėgau nuo jūsų, nusprendžiau nesusitikti su jumis, kol išsipildys mano svajonės ir pasitvirtins nuojauta, kad jūs angelas, suteiksiąs man išsigelbėjimą. Iki to lemtingo, apgaulingo sapno, taip sutrikdžiusio romią, dievobaimingą Zdenkos sielą, jis žinojo ir apie mano potraukį prie jūsų, ir apie mano būgštavimus, ir apie mano viltis, ir apie mano garbingus troškimus. Nelaimingasis, jis išsižadėjo jūsų tą dieną, kai jūs man atvėrėte save! Dieviškoji šviesa, visada nušviesdavusi slapčiausias jo smegenų kerteles, staiga užgeso, ir Dievas pasmerkė jį — jo širdyje atsirado įniršio, jis ėmė klysti. Aš taip pat turėjau jį palikti, nes išvydau jus šlovės spinduliuose, jūs stebuklingai nusileidote prie manęs. Kad atvertumėte man akis, jūs radote tokių žodžių, kurių, būdama ramaus proto ir artistinio išsilavinimo, negalėjote paimti iš knygų ar iš anksto sugalvoti. Jus įkvėpė užuojauta ir gailestingumas, ir, stebuklingai jų paveikta, jūs pasakėte tai, ką man reikėjo išgirsti, kad pažinčiau ir suvokčiau žmonių gyvenimą.

— Ką gi aš jums pasakiau taip išmintingai, taip reikšmingai? Tikrai, Albertai, ir pati nežinau.

— Aš taip pat nežinau, bet pats Dievas buvo jūsų balso skambėjime, jūsų giedrose akyse. Šalia jūsų akimirksniu supratau tai, ko vienas nebūčiau suvokęs per visą savo gyvenimą. Pirma žinojau, kad mano gyvenimas — atpirkimas ir didelė kančia, ir laukiau savo likimo, kuris buvo tamsa ir vienatvė, ašaros, pasipiktinimas, mokslas, asketizmas, savo kūno marinimas. Jūs man atvėrėte kitokį gyvenimą, kitokias kančias: išmokėte mane būti kantriu, romiu, pasiaukojančiu. Jūs naiviai ir paprastai apibūdinote mano priedermes, pirmiausia savo šeimai — aš ją buvau visai užmiršęs, o artimieji dėl savo begalinio gerumo slėpė nuo manęs mano nusikaltimus. Jūsų dėka aš juos atpirkau, ir iš ramybės, kurią tuojau pajutau, supratau, kad Dievas dabar iš manęs to ir reikalauja. Be abejo, žinau, kad tai dar ne visos mano priedermės, ir laukiu Dievo apreiškimo dėl savo tolesnės egzistencijos. Bet dabar esu ramus — turiu orakulą, kurį galiu klausti. Tai jūs, Konsuela! Apvaizda jums suteikė galią valdyti mane, ir aš nesipriešinsiu jo valiai. Taigi aš neturėjau nė minutės dvejoti, ką pasirinkti — aukščiausiąją jėgą, gebančią mane pakeisti, ar vargšę, pasyvią būtybę, kuri tik padėdavo pakelti mano nelaimes ir vargus.

— Jūs kalbate apie Zdenką, ar ne? Bet kodėl jums nešauna į galvą, kad gal Dievas suteikė man galią išgydyti ir jį? Matėte, kad dariau jam kažkokį poveikį,— juk man pasisekė vienu

žodžiu sulaikyti jį tą minutę, kai jo ranka jau buvo pakelta nužudyti mane.

— O Dieve, tai tiesa, aš per mažai tikėjau, išsigandau. Bet žinau, ką reiškia Zdenkos priesaika. Nepaisydamas mano valios, jis prisiekė gyventi tik dėl manęs ir per visą gyvenimą šventai laikėsi tos priesaikos. Kai jis prisiekė sunaikinti jus, man net į galvą netoptelėjo, kad jį galima priversti atsisakyti savo kėslo. Štai kodėl aš ryžausi įžeisti, išvyti, sutriuškinti, sunaikinti jį patį.

— Sunaikinti! O Dieve! Albertai, ką reiškia šis jūsų ištartas žodis? Kur Zdenka?

— Jūs klausiate mane, kaip Dievas paklausė Kainą: „Ką padarei tu savo broliui?"

— O Viešpatie! Bet jūs nenužudėte jo, Albertai!

Surikusi tuos baisius žodžius, Konsuela stipriai suspaudė Alberto ranką ir pažvelgė į jį su siaubu, bet kartu ir su skausminga užuojauta. Tačiau ji tuoj pat atšoko nuo grafo, pabūgusi atsainios, išdidžios jo išbalusio veido išraiškos; veidas jai atrodė sustingęs nuo kančios.

— Aš nenužudžiau jo,— pagaliau tarė jis,— tik atėmiau iš jo gyvybę — tai neabejotina. Kaipgi jūs drįstate mane kaltinti dėl to,— jūs, dėl kurios, ko gero, taip pat nužudyčiau ir savo tėvą? Jūs, dėl kurios nepabūgčiau jokio sąžinės graužimo, nutraukčiau pačius brangiausius, pačius švenčiausius saitus? Aš iš baimės pamatyti jus žuvusią nuo bepročio rankos pasirinkau atgailavimą ir apgailestavimą, kurie mane graužia, tai argi jūsų širdyje neatsiras nė trupučio užuojautos, kad man nuolat neprimintumėte apie mano skausmą ir nepriekaištautumėte dėl didžiausios aukos, kokią tik galėjau jums sudėti? Ak, vadinasi, ir jums užeina žiaurumo minutės? Matyt, žiaurumas — visos žmonių giminės dalia!

Tas priekaištas — pirmas, kurį Albertas išdrįso jai pasakyti,— buvo persmelktas tokia didybe, kad Konsuelą apėmė baimė, ir ji geriau negu kada nors anksčiau pajuto, jog jis kelia jai siaubą. Jausmą, panašų į įžeistą savimeilę,— turbūt niekingas jausmas, bet būdingas moterims,— pakeitė malonus pasididžiavimas, kurį nejučia patyrė klausydamasi Alberto pasakojimo apie aistringą jos garbinimą. Ji pasijuto esanti pažeminta ir, žinoma, nesuprasta: juk ji norėjo sužinoti jo paslaptį tik dėl to, kad ketino arba bent norėjo atsakyti į jo meilę,— tokiu atveju, jei jis būtų paneigęs tą baisų įtarimą. Be to, ji matė, kad Albertas širdyje kaltina ją: jis tikriausiai manė, kad nors ir nužudė Zdenką, bet vienintelė būtybė, neturėjusi teisės paskelbti jam nuosprendžio, buvo ta, dėl kurios gyvybės buvo paaukota kita gyvybė, be galo brangi nelaimingajam.

Konsuela nieko negalėjo atsakyti; ji pamėgino kalbėti apie ką nors kita, bet trukdė ašaros. Pamatęs, kad mergina verkia, didžiai susikrimtęs Albertas maldavo atleisti, bet ji paprašė dau-

giau niekada nebekalbėti ta tema, tokia pavojinga jo dvasinei pusiausvyrai, ir su karčiu liūdesiu pridūrė, jog pati niekada nebeištars vardo, kuris taip smarkiai jaudina abiejų širdis. Visą likusį kelią jiedu jautė įtampą ir liūdesį. Keletą kartų mėgino šnekėtis, bet nieko neišėjo. Konsuela nesuprato, ką pati kalba, ir negirdėjo, ką jai sakė Albertas. Tačiau jis atrodė ramus, kaip Abraomas ar Brutas, rūstaus likimo reikalavimu sudėjęs auką. Ta liūdna, bet nesudrumsčiama ramybė, kai širdį slėgė toks sunkumas, atrodė esanti beprotybės padarinys, ir Konsuela galėjo pateisinti savo draugą tik prisiminusi, kad jis vis dėlto beprotis. Jei kad išgelbėtų jos gyvybę, savo priešininką jis būtų nužudęs atvirai kaudamasis, ji tik dar kartą jam padėkotų ir, ko gero, net žavėtųsi jo jėga ir narsa. Bet tas paslaptingas nužudymas, matyt, požemio tamsoje, tas kapas, iškastas maldykloje, tas slogus tylėjimas įvykdžius nusikaltimą, tas stoiškas fanatizmas,— juk jis išdrįso nusivesti ją į olą ir mėgautis ten muzika,— visa tai Konsuelai atrodė pasibaisėtina, ir ji jautė, kad to žmogaus meilė neranda kelio į jos širdį.

„Kada gi jis galėjo nužudyti Zdenką? — klausė ji save.— Per pastaruosius tris mėnesius nė karto nemačiau jo veido paniurusio, ir aš neturėjau jokios dingsties įtarti, kad jo sąžinė nešvari. Argi buvo diena, kai mano ištiestą ranką paspaudė jo ranka, ant kurios tebebuvo kraujo lašų? Koks siaubas! Tikrai, jis yra akmuo ir ledas, ir jo meilė man kažkokia žvėriška. O aš taip troškau, kad mane be galo mylėtų! Taip sielojausi, kad mane per mažai myli! Tai štai kokią meilę man atsiuntė dangus paguodai!"

Paskui ji vėl ėmė galvoti, kada gi Albertas sudėjo savo baisiąją auką, ir nusprendė, jog tai galėjo įvykti, tik kai ji rimtai sirgo, kai buvo abejinga viskam, kas aplinkui dėjosi; bet tada ji prisiminė, kaip švelniai, rūpestingai jis ją slaugė, ir jau visai nebepajėgė suvokti, kaip viename žmoguje egzistuoja dvi tokios skirtingos būtybės.

Paskendusi savo liūdnose mintyse, ji drebančia ranka išsiblaškiusi ėmė gėles, kurias Albertas iš įpročio skynė jai, nes žinojo, kaip ji jas mėgsta. Jai net į galvą nešovė išsiskirti su savo draugu dar nepriėjus pilies ir grįžti vienai, kad taip būtų nuslėptas jų ilgas bendras pasivaikščiojimas. O ir Albertas — ar dėl to, kad taip pat nepagalvojo apie tai, ar kad nebematė reikalo apsimetinėti šeimos akivaizdoje,— nieko jai nepasakė. Ir štai prie pat įėjimo į pilį jiedu akis į akį susidūrė su kanonise. Konsuela (turbūt ir Albertas) pirmą kartą pamatė, kaip šios moters veidas, apie kurio atgrasumą paprastai užmiršdavo dėl malonios jo išraiškos, nukaito iš pykčio ir paniekos.

— Jums, madmuazele, reikėjo seniai grįžti,— drebančiu, trūkčiojančiu iš pasipiktinimo balsu kreipėsi ji į Porporiną.— Mes labai nerimavome dėl grafo Alberto, jo tėvas net nepanoro pusryčiauti be jo. Jis šįryt turėjo pasikalbėti su sūnumi, bet jūs pri-

vertėte grafą Albertą užmiršti tai. O svetainėje jūsų laukia, ir labai jau nekantriai, kažkoks jaunuolis, pasivadinęs jūsų broliu.

Ištarusi tuos piktus žodžius, vargšė Venceslava, pati išsigandusi savo drąsos, staigiai nusigręžė nuo jų ir nubėgo į savo kambarį, kur beveik valandą kosėjo ir raudojo.

— Mano tetulės nuotaika keista,— tarė Albertas Konsuelai, lipdamas su ja laiptais.— Prašau atleisti jai, mano drauge; būkite tikra, kad jau šiandien ji ims ir kitaip elgtis su jumis, ir kitaip kalbėti.

— Mano broliu? — visiškai suglumusi dėl ką tik išgirstos žinios, pakartojo Konsuela, negirdėdama jaunojo grafo žodžių.

— O aš ir nežinojau, kad jūs turite brolį,— pasakė Albertas, kuriam užgaulus tetos tonas padarė didesnį įspūdį negu ši žinia.— Žinoma, jums didelė laimė pasimatyti su juo, brangioji Konsuela, ir aš džiaugiuosi...

— Nesidžiaukite, grafe, — nutraukė jį Konsuela, kurią staiga apėmė slogi nuojauta,— manęs galbūt laukia didelis nusivylimas ir...

Visa drebėdama, ji sustojo ir jau norėjo prašyti savo draugo patarimo ir paramos, bet pabijojo per daug suartėti su juo. Taigi nedrįsdama nei priimti, nei atstumti to, kuris pas ją atvyko prisidengęs melu, ji staiga pajuto, kaip jai pakirto kojas, ir išbalusi ant paskutinio laiptelio prisiglaudė prie turėklų.

— Jūs bijote prastų žinių apie savo šeimą? — paklausė Albertas jau taip pat ėmęs nerimauti.

— Aš neturiu šeimos,— atsakė Konsuela mėgindama eiti toliau.

Ji norėjo pridurti, kad neturi ir brolio, bet kažkokia širdį gniaužianti baimė sulaikė ją. Įėjusi į valgomąjį, gretimoje svetainėje ji išgirdo keliauninko žingsnius — jis greitai ir aiškiai nekantraudamas vaikščiojo po kambarį iš kampo į kampą. Konsuela nejučia žingtelėjo prie grafo, tarsi norėdama, kad jo meilė paslėptų ją nuo artėjančių kančių, ir sugriebė jo ranką.

Apstulbęs Albertas pajuto baisų nerimą.

— Neikite be manęs,— sušnabždėjo jis.— Nuojauta, kuri manęs niekada neapgauna, sako, kad tas brolis — jūsų ir mano priešas. Aš stingstu, man baugu, tarsi būčiau priverstas ko nors neapkęsti.

Konsuela ištraukė ranką, kurią Albertas stipriai spaudė prie krūtinės. Ji sudrebėjo pagalvojusi, kad jam staiga gali šauti į galvą viena iš jo keistų idėjų, vienas iš tų nepakeičiamų sprendimų, kurių liūdnas pavyzdys buvo spėjama Zdenkos mirtis.

— Išsiskirkime čia,— pasakė ji jam vokiškai (gretimame kambaryje ją jau galėjo išgirsti).— Dabar man nėra ko bijoti, bet jei grės pavojus, patikėkite, Albertai, aš paprašysiu jus apginti mane.

Apimtas kankinamo nerimo, bet bijodamas būti įkyrus, jis neišdrįso nepaklusti jai, tik išeiti iš valgomojo vis dėlto nesiry-

žo. Konsuela suprato jo abejones ir, įėjusi į svetainę, uždarė abejas duris, kad jis nei matytų, nei girdėtų, kas čia dėsis.

Andzoletas (čia buvo jis, ji tai dar anksčiau suprato iš jo įžūlumo, o paskui — iš eisenos) buvo pasirengęs drąsiai susitikti su ja ir prie liudytojų broliškai išbučiuoti. Tačiau kai ji įėjo viena, išbalusi, bet šalta ir rūsti, visas jo narsumas dingo ir, kažką vapėdamas, jis puolė prie jos kojų. Jam nereikėjo apsimetinėti: begalinis džiaugsmas ir švelnumas užliejo jo širdį, kai pagaliau rado tą, kurios niekada nenustojo mylėti, nors ir sulaužė ištikimybę jai. Jis ėmė raudoti, o kadangi ji traukė savo rankas, bučiavo ir ašaromis laistė jos suknelės kraštą. Konsuela nesitikėjo pamatyti tokio Andzoleto. Keturis mėnesius ji prisiminė jį tokį, kokį matė išsiskyrimo naktį: kandų, pašaipų, niekingiausią ir labiausiai nekenčiamą iš visų žmonių. Tik šįryt ji matė, kaip įžūliai jis žingsniavo keliu nutrūktgalviškai, beveik ciniškai nusiteikęs. Ir štai jis klūpi priešais ją, nusižeminęs, atgailaujantis, apsipylęs ašaromis, visai kaip audringomis jų karšto susitaikinimo dienomis, dar patrauklesnis, nes kelioninis kostiumas, nedailus, bet patogus, labai jam tiko, o keliaujant įdegęs neprastai gražus veidas atrodė dar vyriškesnis.

Virpėdama kaip vanago sučiupta balandė, ji atsisėdo ir rankomis užsidengė veidą, kad apsigintų nuo jo žvilgsnio kerų. Andzoletas pamanė, jog ji gėdisi, tad vėl įsidrąsino, o nuoširdų jo jausmų protrūkį tuoj pat suteršė nedoros mintys. Palikęs Veneciją ir tuos nemalonumus, kurie buvo savotiškas atpildas už poelgius, jis teieškojo sėkmės, bet kartu troško ir turėjo vilties rasti savo brangiąją Konsuelą. Jis tvirtai tikėjo, kad toks įstabus talentas negali ilgai būti neišgarsėjęs, ir visur, kalbėdamas su viešbučiu savininkais, vedliais, atsitiktinai sutiktais keliauninkais, stengėsi aptikti jos pėdsakų. Vienoje jis rado kelis žymius tėvynainius ir jiems prisipažino pabėgęs. Šie patarė apsigyventi kur nors toliau nuo Venecijos ir palaukti, kol grafas Dzustinjanis užmirš jo išdaigą arba dovanos jam. Pažadėję jam savo pagalbą, jie kartu davė rekomendacinių laiškų į Prahą, Berlyną ir Drezdeną. Jodamas pro Milžinų pilį, Andzoletas nesusiprotėjo išklausinėti vedlio, ir tik valandą greitai jojęs ir paleidęs arklį žingine, kad pailsėtų, vėl ėmė kalbėtis su juo, domėtis apylinkėmis ir jų gyventojais. Suprantama, vedlys ėmė pasakoti apie grafus Rudolštadtus, jų gyvenimo būdą, grafo Alberto keistybes, jo pamišimą, kuris niekam nebebuvo paslaptis, ypač nuo to laiko, kai daktaras Vecelijus ėmė į jį žiūrėti su neslepiama antipatija. Čia vedlys, prisiminęs vietos gyventojų apkalbas, pridūrė, kad grafas Albertas neseniai iškrėtė keisčiausią pokštą: jis atsisakė vesti savo kilniaširdę pusseserę — gražuolę baronaitę Amaliją Rudolštadt ir susižavėjo kažkokia avantiūriste, nelabai gražia, bet visi ją įsimyli, kai tik ji uždainuoja, nes turi nuostabų balsą.

Abu šie požymiai buvo tokie būdingi Konsuelai, kad mūsų keliauninkas negalėjo nepasidomėti avantiūristės vardu, o išgir-

dęs, kad jos vardas Porporina, nebeturėjo jokių abejonių. Tą pačią akimirką jis pasuko arklį atgal; bematant sugalvojęs, kokia dingstimi ir kuo apsimetęs įsibraus į taip stropiai saugomą pilį, jis stengėsi išpešti iš vedlio kuo daugiau žinių. Iš to žmogaus plepalų jis padarė išvadą, kad Konsuela, be abejo, yra jaunojo grafo meilužė, ir jis, žinoma, ves ją, nes ji, matyt, apkerėjo visą šeimą; užuot išviję ją, kaip yra nusipelniusi, visi ja rūpinasi ir globoja ją; baronaitė Amalija niekada nejautė tokio dėmesio.

Šis pasakojimas Andzoleto norą ieškoti Konsuelos kurstė ne mažiau, o gal net ir labiau, negu prisirišimas prie jos. Jis ne kartą dūsaudamas ilgėjosi ankstesnio gyvenimo, kurį ji sugebėjo padaryti jam tokį malonų, ir puikiai suprato, kad be jos patarimų ir pastabų jo, kaip muzikanto, karjera gal visiškai ir nežlunga, bet tikrai smunka. Pagaliau, be viso to, jaunuolį prie jos traukė meilė,— nors ir egoistiška, bet didelė ir neįveikiama. O dabar dar prisidėjo pasipūtėliška pagunda paveržti Konsuelą iš turtingo ir kilmingo meilužio, suardyti puikią jos santuoką, priversti ir šiame krašte, ir visur kalbėti, esą mergina geriau pabėgusi su juo, neturtingu artistu, negu tapusi grafiene ir pilies savininke. Jis vėl vertė vedlį pasakoti apie Porporinos įtaką Milžinų pilyje, ir iš anksto mėgavosi, kaip tas pats žmogus kitiems keliauninkams porins apie gražų jauną svetimšalį, kuris kaip viesulas įsiveržė į nesvetingą Milžinų pilį, „atėjo, pamatė, nugalėjo", o po kelių valandų ar dienų išėjo, iš garsaus ir galingo didiko grafo Rudolštadto pagrobęs talentingiausią dainininkę...

Dingtelėjus tokiai minčiai, jis taip smarkiai paspaudė pentinais vargšo arklio šonus ir taip garsiai nusikvatojo, kad vedlys pamanė, ar tik šis keliauninkas nebus didesnis beprotis už patį grafą Albertą.

Kanonisė Andzoletą sutiko nepatikliai, bet nesiryžo išprašyti jo lauk, nes tikėjosi, kad gal jis išsiveš savo tariamą sesutę. Iš jos sužinojęs, jog Konsuela išėjo pasivaikščioti, Andzoletas pajuto didelį apmaudą. Jam atnešė pusryčius, ir jis valgydamas ėmė klausinėti tarnus. Vienas iš jų, truputį supratęs itališkai, patikliai pasakė, jog matė sinjorą ant kalno su jaunuoju grafu Albertu. Andzoletas išsigando, kad tik pirmomis minutėmis Konsuela jo nepriimtų šaltai ir išdidžiai. Jis nusprendė, kad jei mergina yra vis dar skaisti pilies šeimininko sūnaus sužadėtinė, tai elgsis išdidžiai, puikuosis savo padėtimi, o jei ji jau tapo po meiluže, tai mažiau pasitikės savimi baimindamasi, kad tik senas bičiulis nesugadintų viso reikalo. Pergalė prieš ją nekaltą jam atrodė sunkesnė, bet didesnė; kitas dalykas — pergalė prieš puolusią merginą. Bet ir vienu, ir kitu atveju buvo galima mėginti ir tikėtis sėkmės.

Andzoletas buvo per daug akylas, kad nepastebėtų kanonisės apmaudo ir nerimo dėl Porporinos ir sūnėno ilgo pasivaikščiojimo. Jis dar nebuvo matęs grafo Kristiano, tai galėjo manyti,

kad vedlys buvo prastai informuotas, kad iš tikrųjų šeima su siaubu ir nepasitenkinimu žiūri į jaunojo grafo meilę avantiūristei ir kad ši nuolankiai nuleis galvą, pamačiusi savo pirmąjį mylimąjį.

Keturias kankinamas valandas laukęs ir per tą laiką nemažai apgalvojęs, Andzoletas padarė išvadą, remdamasis savo toli gražu ne be priekaišto morale, kad toks ilgas Konsuelos buvimas su jo varžovu liudija visišką jų artumą. Tai suteikė jam drąsos ir ryžto žūtbūt sulaukti jos; kai praėjo pirmasis švelnumo protrūkis, apėmęs išvydus Konsuelą, ir kai pamatė, kaip ji sutrikusi, gaudydama kvapą susmuko ant kėdės, Andzoletas nusprendė, kad nėra ko varžytis. Jam iškart atsirišo liežuvis. Jis ėmė kaltinti save dėl visko, kas atsitiko, apsimetė nuolankiu, liejo ašaras, pasakojo apie sąžinės graužimą ir kančias, savo jausmus vaizdavo daug poetiškesnius negu iš tikrųjų galėjo būti, turint galvoje bjaurias jo pramogas, ir pagaliau kaip iškalbus venecijietis ir apsukrus aktorius ėmė maldauti atleidimo.

Konsuelą iš pradžių sujaudino pats jo balsas, bet ji labiau baiminosi savo silpnumo, o ne pagundos galybės. Per pastaruosius keturis mėnesius ir ji daug ką apgalvojo, ir tai jai padėjo nusiraminti ir karštuose Andzoleto patikinimuose atpažinti per paskutines jų nelemtos meilės dienas ne kartą girdėtus žodžius. Ją įskaudino, kad jis kartoja tas pačias priesaikas, tuos pačius maldavimus, tarsi nieko nebūtų įvykę nuo to laiko, kai jie kivirčydavosi, o ji dar nė nenujautė šlykščios jo išdavystės. Pasipiktinusi jo įžūlumu ir gražbyliavimu,— kur kas labiau būtų tikęs tylėjimas iš gėdos ir atgailavimo ašaros,— Konsuela atsistojo ir ūmai nutraukė jo postringavimus šaltais žodžiais:

— Gana, Andzoletai. Aš jums seniai atleidau ir nebepykstu. Vietoje pasipiktinimo jaučiu gailestį: aš užmiršau savo kančias, užmiršau ir jūsų kaltę. Mes nebeturime ką vienas kitam pasakyti. Dėkoju už gerus ketinimus, kurie privertė jus nutraukti kelionę, kad susitaikintumėte su manimi. Kaip matote, jums jau seniai atleista. Likite sveikas ir keliaukite toliau.

— Išvykti! Man! Išsiskirti su tavimi, vėl netekti tavęs! — sušuko Andzoletas tikrai išsigandęs.— Ne, geriau liepk man tuoj pat nusižudyti! Ne! Ne! Niekada nesutiksiu gyventi be tavęs. Tai neįmanoma, Konsuela, aš jau tuo įsitikinau. Ten, kur nėra tavęs, man nėra nieko. Pasibjaurėtinas mano ambicingumas, koktus pasipūtimas, dėl kurių veltui norėjau paaukoti savo meilę, man suteikė vien kančias, aš neturėjau nė minutės džiaugsmo. Tavo paveikslas visur mane persekioja. Prieš mano akis nuolat iškyla prisiminimai apie mūsų laimę, tokią tyrą, nekaltą, nuostabią (tu ir pati žinai, kad nieko panašaus niekada nebepatirsi). Visos mane supančios chimeros man kelia didžiausią pasišlykštėjimą. O Konsuela, prisimink puikias Venecijos naktis, mūsų valtį, mūsų žvaigždes, mūsų nesibaigiančias dainas, prisimink savo pamokas ir mūsų ilgus bučinius! Prisimink savo siaurą lovą, kurio-

je vienas miegodavau, kol tu terasoje melsdavaisi! Argi aš tada tavęs nemylėjau? Argi žmogus, visada laikęs tave šventenybe, net kai miegodavai likusi viena su juo, argi toks žmogus negali mylėti? Aš buvau niekšas kitų moterų atžvilgiu, bet argi šalia tavęs nebuvau angelas? Kiek man tai atsiėjo, vienas Dievas težino! O! Tad neužmiršk viso to! Tada įtikinėjai, kad myli mane, o dabar viską užmiršai! O aš, nedėkingasis, nevidonas, niekšas, nė akimirkos negalėjau užmiršti mūsų meilės! Ir aš negaliu jos išsižadėti, o tu atsisakai be gailesčio, lengvai! Bet, matyt, tu, šventoji, niekada nemylėjai manęs, o aš, nors ir velnias, dievinu tave...

— Galbūt, — atsakė Konsuela jo nuoširdaus tono nustebinta,— jūs tikrai gailitės prarastos, jūsų išniekintos laimės, bet tai yra bausmė, kurios nusipelnėte, ir aš neturiu trukdyti ją atlikti. Laimė išpaikino jus, Andzoletai. Eikite ir prisiminkite mane, jei tas liūdesys jus gydo, o jei ne, užmirškite, kaip užmirštu aš, kuriai nieko nereikia nei išpirkti, nei ištaisyti.

— Ak! Tavo širdis geležinė! — sušuko Andzoletas nustebęs ir užsigavęs dėl jos bejausmio tono.— Bet nemanyk, kad gali taip lengvai išvaryti mane! Galbūt mano atvykimas varžo tave ir mano buvimas čia slegia. Aš puikiai žinau, kad esi pasirengusi dėl titulo ir turto paaukoti prisiminimus apie mūsų meilę. Bet to nebus! Aš neatsisakysiu tavęs! Ir jei turėsiu netekti tavęs, tai įvyks ne be kovos! Jei tu mane priversi, žinok — visų tavo naujų draugų akivaizdoje aš tau priminsiu mūsų praeitį: pasakysiu apie priesaiką, kurią man davei prie savo mirštančios motinos lovos ir kurią šimtą sykių man pakartojai prie jos kapo ir bažnyčiose, kur mes suklupę, prisiglaudę vienas prie kito, klausėmės puikios muzikos, o kai kada šnabždėdavomės. Nuolankiai, prie tavo kojų, priminsiu tau — tau vienai — kai kuriuos dalykus, ir tu išklausysi mane, o jei ne... vargas mudviem, Konsuela! Man teks tavo naujo mylimojo akivaizdoje papasakoti apie jam nežinomus faktus. Juk jie čia apie tave nieko nežino, net nežino, kad tu buvai artistė. Štai ką aš jiems pranešiu, ir tada pažiūrėsim, ar kilnusis grafas Albertas atgaus protą, kad galėtų varžytis dėl tavęs su aktoriumi, tavo draugu, tau lygiu, tavo sužadėtiniu, tavo meilužiu! Nevaryk manęs į nevilčių, Konsuela, arba...

— Ką? Grasinimai? Pagaliau atpažinau tave, Andzoletai! — pasipiktinusi tarė Konsuela.— Ką gi, man geriau matyti jus tokį ir dėkoju, kad nusiplėšėte kaukę. Taip, dėkui Dievui, dabar mano širdyje nebebus nei apgailestavimo, nei užuojautos. Matau, kiek pykčio jūsų širdyje, koks niekšingas jūsų charakteris, kiek neapykantos jūsų meilėje! Tad eikite, išliekite savo apmaudą ant manęs — tuo man padarysite didelę paslaugą! Bet jei dar neišmokote šmeižti taip kaip mokate įžeidinėti, tai negalėsite pasakyti apie mane nieko, dėl ko turėčiau rausti.

Visa tai pasakiusi, ji nuėjo prie durų, atidarė jas ir jau norėjo išeiti, bet staiga susidūrė su grafu Kristianu. Pabučiavęs Konsuelos ranką, garbusis senukas, malonus ir didingas, įėjo į kambarį, o Andzoletas, norėjęs bėgti paskui merginą ir žūtbūt sulaikyti ją, sutrikęs pasitraukė atgal; iš jo drąsos neliko nė pėdsako.

LVIII

— Prašau atleisti, brangioji sinjora,— tarė senasis grafas,— kad geriau nepriėmiau jūsų brolio. Aš buvau liepęs netrukdyti man, nes visą rytą tvarkiau ne visai įprastus reikalus, ir tas paliepimas buvo įvykdytas per daug gerai — man net nepranešė, kad atvyko svečias, kuris ir man, ir visai mano šeimai gali būti tik labai brangus ir laukiamas.

Paskui, kreipdamasis į Andzoletą, pridūrė:

— Patikėkite, pone, kad labai džiaugiuosi, matydamas tokį artimą mūsų mylimos Porporinos giminaitį. Labai prašau jus pasilikti ir viešėti kiek norite. Manau, kad taip ilgai nesimatę turite apie ką pakalbėti, o ir pabūti kartu — didelis džiaugsmas. Tikiuosi, čia jūs jausitės kaip namie ir mėgausitės laime, dėl kurios džiaugiuosi kartu su jumis.

Ne taip kaip visada, senasis grafas labai laisvai kalbėjosi su pašaliniu žmogumi. Šalia romiosios Konsuelos jis jau seniai varžėsi vis mažiau, o tą dieną jo veidą buvo nušvietusi kažkokia ypač skaidri šviesa, primenanti saulėlydžio saulę. Andzoletą suglumino garbingojo senuko, turinčio atvirą ir tyrą sielą, didybė. Jaunuolis mokėjo žemai nusilenkti didikams, nors širdyje nekentė jų ir išjuokė juos,— jis turėjo tam pagrindo, nes pastaruoju metu nemažai sukinėjosi tarp aristokratų. Bet jam dar niekada nebuvo tekę matyti tokio natūralaus orumo, tokios širdingos pagarbos, kaip senojo Milžinų pilies savininko. Jis sutrikęs padėkojo senukui, beveik apgailestaudamas, kad apgaule pelnė tokį tėvišką jo priėmimą. Labiausiai jis bijojo, kad Konsuela gali atskleisti jo apgaulę ir grafui pasakyti, jog jis visai ne jos brolis. Jis jautė, kad šią minutę negalėtų būti nei įžūlus jai, nei kerštingas.

— Mane labai sujaudino jūsų gerumas, pone grafe,— atsakė minutėlę pamąsčiusi Konsuela,— bet mano brolis, nors taip pat labai jį vertina, negali pasinaudoti maloniu jūsų kvietimu: neatidėliotini reikalai verčia jį skubėti į Prahą, ir jis jau atsisveikino su manimi...

— Tai neįmanoma! — sušuko grafas.— Jūs beveik nesimatėte!

— Jis prarado kelias valandas, manęs laukdamas, ir dabar jam brangi kiekviena minutė,— paprieštaravo Konsuela.— Jis pats puikiai žino, kad ilgiau nė vienos akimirkos nebegali čia būti,— pridūrė ji ir reikšmingai žvilgtelėjo į savo tariamą brolį.

Dėl tokio šalto atkaklumo Andzoletas vėl tapo įžūlus ir pasitikintis savimi.

— Tebūnie kaip velnias geidžia, tai yra, norėjau pasakyti, Dievas,— pasitaisė Andzoletas,— bet aš negaliu išsiskirti su savo brangiąja sesute taip skubiai, kaip ji norėtų dėl savo nuovokumo ir atsargumo. Joks, net pats naudingiausias reikalas nėra vertas minutės laimės, ir jei ponas grafas taip kilniaširdiškai leidžia man pasilikti, aš su didžiausiu dėkingumu priimu jo kvietimą. Savo reikalus Prahoje sutvarkysiu truputį vėliau, tai ir viskas.

— Jūs samprotaujate kaip lengvabūdis jaunuolis,— paprieštaravo susijaudinusi Konsuela.— Yra tokių reikalų, kai garbė būna svarbiau už naudą...

— Aš samprotauju kaip brolis, o tu, brangioji sesute, visada samprotauji kaip karalienė...

— Jūs samprotaujate kaip geras jaunuolis,— pridūrė senasis grafas, ištiesdamas Andzoletui ranką.— Aš nežinau tokių reikalų, kurių nebūtų galima atidėti rytdienai. Tiesa, man visada priekaištaujama dėl atvangumo, bet aš ne kartą įsitikinau, kad apgalvoti geriau negu paskubėti. Štai, pavyzdžiui, brangioji Porporina, jau daug dienų, net, galima sakyti, savaičių noriu jus kai ko paprašyti, bet iki šiol vis delsiau, ir, manau, taip reikėjo,— dabar kaip tik atėjo tam tinkama valanda. Ar jūs šiandien galėtumėte man skirti laiko pokalbiui? Aš ėjau jūsų prašyti šito, ir sužinojau apie jūsų brolio atvykimą. Man regis, šis džiugus įvykis nutiko labai laiku, ir galbūt jūsų giminaitis galėtų dalyvauti mūsų pokalbyje.

— Aš visada ir bet kuriuo metu pasiruošusi, pone grafe,— atsakė Konsuela.— O brolis dar berniukas, ir aš nesupažindinau jo su savo asmeniniais reikalais.

— Aš tai žinau,— akiplėšiškai įsikišo Andzoletas,— bet jei ponas grafas leidžia, man nereikia kitokio leidimo, kad galėčiau dalyvauti tame paslaptingame pokalbyje.

— Leiskite man spręsti, kaip elgtis man ir jums,— išdidžiai paprieštaravo Konsuela.— Pone grafe, aš pasirengusi eiti su jumis į jūsų apartamentus ir pagarbiai išklausyti jus.

— Jūs per daug griežta šiam mielam jaunuoliui,— jo toks linksmas, atviras veidas,— tarė šypsodamasis grafas ir, atsisukęs į Andzoletą, pridūrė: — Pakentėkite, mano vaike, ateis ir jūsų eilė. Tai, ką turiu pasakyti jūsų seseriai, negali būti nuslėpta nuo jūsų, ir, tikiuosi, ji netrukus leis man atskleisti jums tą paslaptį, kaip jus pavadinote.

Andzoletas įžūliai pasinaudojo linksmu senuko nuoširdumu ir sulaikė jo ranką savojoje, tarsi kabindamasis į jį, kad sužinotų paslaptį, kurios nenorėjo atskleisti Konsuela. Jis net nesusiprotėjo išeiti iš svetainės, kad to nereikėtų daryti pačiam grafui. Likęs vienas, jis piktai treptelėjo koja bijodamas, kad Konsuela, išmokusi taip gerai valdytis, gali sugriauti visus jo planus ir, ne-

paisydama jo apsukrumo, išprašyti lauk. Jam kilo noras įsmukti į namą ir pamėginti pasiklausyti prie visų durų. Jis išėjo iš svetainės ir pirmiausia pavaikštinėjo sode, o paskui išdrįso įeiti į koridorių; sutikęs ką nors iš tarnų, vaizduodavo, kad grožisi rūmų architektūra. Bet štai jau tris kartus įvairiose vietose jis susitiko su juodai apsirengusiu žmogumi, iš pažiūros labai rūškanu, kuris, matyt, neatkreipė į jį didelio dėmesio. Tai buvo Albertas, dėjęsis nepastebįs Andzoleto, bet nenuleidęs nuo jo akių. Pamatęs, kad jaunasis grafas visa galva aukštesnis už jį, ir, be abejo, labai gražus, Andzoletas suprato, jog pamišėlis iš Milžinų pilies visai ne toks niekingas varžovas kaip įsivaizdavo. Tada pamanė, jog geriausia būtų grįžti į svetainę, ir tame didžiuliame kambaryje, išsiblaškęs pirštais spaudinėdamas klavesino klavišus, ėmė bandyti savo gražų balsą.

— Mano dukra,— pasakė grafas Kristianas, atsivedęs Konsuelą į savo kabinetą ir pastūmęs jai didelį raudonu aksomu su auksiniais spurgais aptrauktą krėslą, o pats atsisėdęs greta jos ant sulankstomosios kėdės,— noriu prašyti jus vienos malonės, nors ir nežinau, ar turiu tam teisę dabar, kai jūs dar nesuprantate mano ketinimų. Ar galiu tikėtis, kad mano žili plaukai, mano simpatija ir pagarba jums, taip pat draugystė, kurią man padovanojo kilnusis Porpora, jūsų įtėvis,— kad visa tai sukels jums pakankamai pasitikėjimo manimi, ir jūs sutiksite, nieko nenuslėpdama, atverti man širdį?

Susigraudinusi, bet kartu ir truputį išsigandusi dėl tokios įžangos, Konsuela pakėlė prie lūpų senuko ranką ir susijaudinusi atsakė:

— Taip, pone grafe, aš gerbiu ir myliu jus, lyg turėčiau garbės būti jūsų dukra, ir galiu be jokios baimės ir labai atvirai atsakyti į visus jūsų klausimus apie mane.

— Nieko kito ir neprašau iš jūsų, brangioji mano dukra, ir dėkoju už šį pažadą. Tikėkite, aš juo nepiktnaudžiausiu, kaip ir jūs, tikiu, nesulaužysite savo žodžio.

— Aš jumis tikiu, pone grafe, ir klausau jūsų.

— Taigi, mano vaike,— pasakė senukas su kažkokiu naiviu, bet pritariamu smalsumu.— Kokia jūsų pavardė?

— Aš neturiu pavardės,— nė kiek nedvejodama atsakė Konsuela.— Mano motiną visi vadino Rozamunda. Krikštydami man davė Marijos Guodėjos vardą. Savo tėvo niekada nepažinojau.

— Bet jo pavardę žinote?

— Ne, pone grafe, niekada nesu jos girdėjusi.

— O maestro Porpora įdukrino jus? Jis įstatyminiu aktu perdavė jums savo pavardę?

— Ne, pone grafe, artistai taip nedaro, bet to ir nereikia. Mano kilniaširdis mokytojas nieko neturi, ir jam nėra ką palikti. O dėl mano padėties visuomenėje visai nesvarbu, ar aš jo pavardę turiu iš įpročio, ar pagal įstatymą. Jei turiu šiokį tokį

talentą, jo pavardė mano bus visai pagrįstai, o priešingu atveju aš neverta tokios garbės.

Keletą minučių grafas tylėjo, paskui, vėl imdamas Konsuelos ranką, prabilo:

— Tauriai atviri jūsų atsakymai dar labiau išaukštino jus mano akyse. Nemanykite, kad viso to jus klausinėjau tam, kad priklausomai nuo jūsų gimimo ir padėties visuomenėje labiau ar mažiau gerbčiau jus. Aš norėjau žinoti, ar sakysite man tiesą, ir visai įsitikinau jūsų nuoširdumu. Esu be galo dėkingas už tai ir manau, kad, turėdama tokį charakterį, esate daug kilmingesnė negu mes, turėdami savo titulus.

Konsuela negalėjo nenusišypsoti, kad senasis aristokratas taip naiviai žavisi, jog ji nerausdama jam pasakė tai, ko visai nesigėdijo. Tas žavėjimasis rodė, kad grafas Kristianas dar laikosi įkyraus prietaro, kurio, matyt, kilniaširdiškai stengiasi atsikratyti.

— O dabar, brangus mano vaike,— toliau kalbėjo jis,— norėčiau pateikti jums dar delikatesnį klausimą. Būkite maloni ir atleiskite už mano drąsą.

— Nieko nebijokite, pone grafe, į visus atsakysiu taip pat ramiai.

— Taigi, mano vaike, ar jūs neištekėjusi?

— Ne, pone grafe.

— Ir... jūs ne našlė? Jūs neturite vaikų?

— Aš ne našlė ir neturiu vaikų,— atsakė Konsuela vos tramdydama juoką, nes nesuprato, kur grafas kreipia kalbą.

— Ir jūs niekam nesate davusi žodžio? — toliau klausinėjo jis.— Jūs visai laisva?

— Atleiskite, pone grafe, savo mirštančios motinos sutikimu ir net jos liepimu aš buvau susižadėjusi su jaunuoliu, kurį iš mažens mylėjau ir kurio sužadėtinė buvau iki pat savo išvykimo iš Venecijos.

— Vadinasi, jūs nelaisva? — ištarė grafas ir nusiminęs, ir patenkintas.

— Ne, pone grafe, aš visai laisva,— atsakė Konsuela.— Tas, kurį mylėjau, negarbingai sulaužė ištikimybę, ir aš visam laikui nutraukiau su juo ryšius.

— Vadinasi, jūs jį mylėjote? — pasakė grafas kiek patylėjęs.

— Taip, visa širdimi, tai tiesa.

— Ir... galbūt ir dabar dar mylite?

— Ne, pone grafe, tai neįmanoma.

— Jums nebūtų malonu vėl jį pamatyti?

— Jį pamatyti man būtų kančia.

— Ir jūs niekada neleidote jam?.. Jis neišdrįso... Bet aš bijau jus įžeisti... Ko gero, pamanysite, kad noriu per daug žinoti...

— Suprantu jus, pone grafe. Bet jei atvirai pasipasakosiu,

jūs apie mane sužinosite absoliučiai viską, ir pats galėsite spręsti, verta aš jūsų pagarbos ar ne. Jis sau leisdavo labai daug, bet išdrįsdavo tik tiek, kiek pati jam leisdavau. Pavyzdžiui, mes dažnai gerdavome iš vieno puodelio, ilsėdavomės ant vieno suolo. Jis miegodavo mano kambaryje, kol melsdavausi, slaugė, kai sirgau. Aš nieko nebijodavau. Mes visada buvome vieni, mylėjome vienas kitą, gerbėme, turėjome susituokti. Savo motinai prisiekiau, kad būsiu, kaip sakoma, „protinga mergina". Žodį aš tesėjau, jei būti protinga reiškia tikėti žmogumi, kuris tave apgaudinėja, mylėti ir gerbti tą, kuris nėra vertas nei meilės, nei pagarbos. Ir tik po to, kai jis norėjo man pasidaryti daugiau negu broliu, dar netapęs mano vyru, tik tada ėmiau gintis. Ir tik tada, kai jis sulaužė ištikimybę man, apsidžiaugiau, kad sugebėjau taip gerai apsiginti. Tam nedoram žmogui nieko nereiškia teigti priešingai, bet tai neturi didelės reikšmės tokiai vargšei merginai kaip aš. Kad tik dainuodama nepaimčiau ne tos natos — juk daugiau nieko iš manęs nereikalaujama. Kad tik galėčiau švaria sąžine bučiuoti kryžių su Nukryžiuotuoju, priešais kurį motinai prisiekiau būti skaisti, o ką apie mane pamanys kiti,— tiesą sakant, neturi man reikšmės. Aš neturiu šeimos, kuriai reikėtų raudonuoti dėl manęs, neturiu artimųjų, nėra brolių, kurie mane apgintų...

— Nėra brolių? Bet juk vieną brolį turite?

Konsuela jau norėjo kaip paslaptį pasakyti grafui visą tiesą, bet pamanė, kad iš jos pusės būtų nekilnu ieškoti kitų apsaugos nuo to, kuris taip negražiai jai grasino. Ji nutarė, jog turi būti pakankamai stipri, kad pati apsigintų ir atsikratytų Andzoleto. Be to, jos tauri širdis negalėjo leisti, kad žmogus, kurį seniau taip šventai mylėjo, būtų šeimininko išvytas iš namų. Suprantama, grafas Kristianas būtų gana mandagus, suprantama, Andžoletas jai labai nusikalto, ir vis dėlto ji nesiryžo jo taip pažeminti. Todėl į senuko klausimą Konsuela atsakė, kad apskritai brolį laiko nutrūktgalviu ir niekada į jį nežiūrėjo kitaip kaip į vaiką.

— Bet, tikiuosi, jis ne visai dykūnas? — paklausė grafas.

— Kas žino,— atsakė ji.— Aš stengiuosi laikytis kuo toliau nuo jo. Per daug skiriasi mūsų charakteriai, požiūriai į gyvenimą. Jūs turbūt pastebėjote, kad nelabai stengiausi sulaikyti jį čia.

— Tegul būna taip, kaip norite, mano vaike; aš jus laikau labai supratinga. Dabar, kai man viską taip nuoširdžiai papasakojote...

— Atleiskite, pone grafe,— paprieštaravo Konsuela,— aš jums ne viską papasakojau apie save, nes jūs ne visko klausėte. Nežinau, kodėl jūs man šiandien teikiate garbę ir domitės mano gyvenimu. Tikriausiai kažkas šiose apylinkėse neigiamai atsiliepė apie mane, ir jūs norite žinoti, ar mano viešnagė nedaro gėdos jūsų namams. Iki šiol jūs klausinėjote labai paviršutiniškų

dalykų, ir man atrodė nekuklu be jūsų leidimo imti jums pasakoti apie save pačią, bet jei jūs, matyt, norite sužinoti viską apie mano gyvenimą, tai privalau pranešti jums vieną dalyką, dėl kurio galbūt imsite nepalankiai žiūrėti į mane. Aš ne tik galėjau siekti karjeros teatre, kaip man dažnai patardavote, bet (nors teatras manęs nė kiek nebetraukia) praėjusį sezoną debiutavau Venecijoje Konsuelos vardu... Mane praminė Zingarella, ir visa Venecija pažįsta mano veidą ir mano balsą.

— Palaukite! — sušuko grafas pritrenktas tos naujienos.— Tai jūs esate tas stebuklas, kuris pernai Venecijoje sukėlė tokį triukšmą ir apie kurį taip susižavėję šaukė Italijos laikraščiai? Nuostabiausias balsas ir didžiausias talentas, kito tokio žmonės neatsimena...

— San Samuelės teatre, pone grafe. Žinoma, tos pagyros labai perdėtos, bet nepaneigiamas yra tas faktas, kad aš — ta pati Konsuela, kuri dainavo keliose operose. Žodžiu, aš artistė, arba, kalbant rafinuočiau, dainininkė. Dabar spręskite, ar esu verta jūsų palankumo.

— Nesuprantama! Ir koks keistas likimas! — tarė grafas susimąstydamas.— Ar jūs čia kam nors apie tai kalbėjote... kam nors, be manęs, mano vaike?

— Pone grafe, aš beveik viską papasakojau jūsų sūnui, tiesa, ne taip smulkmeniškai, kaip dabar jums.

— Vadinasi, Albertas žino apie jūsų kilmę, jūsų ankstesnę meilę, jūsų profesiją?

— Taip, pone grafe.

— Puiku, brangioji sinjorina. Nerandu žodžių, kuriais galėčiau padėkoti jums už jūsų taurų nuoširdumą, ir prižadu, kad jums nereikės dėl to gailėtis. O dabar, Konsuela (taip taip, dabar prisimenu, kad kaip tik taip iš pat pradžių jus vadino Albertas, kai kalbėdavo su jumis ispaniškai), leiskite man sukaupti jėgas. Aš per daug susijaudinęs. Mudviem, mano vaike, apie daug ką dar reikia pasikalbėti, ir atleiskite man už jaudinimąsi prieš tokį svarbų, lemiamą žingsnį. Būkite maloni, palaukite manęs čia vieną minutėlę.

Jis išėjo, ir Konsuela, žvilgsniu sekusi jį, pro stiklines duris pamatė, kaip senukas nuėjo į savo maldyklą ir ten dievobaimingai atsiklaupė.

Smarkiai susijaudinusi, ji visaip spėliojo, kuo gali baigtis taip iškilmingai pradėtas pokalbis. Pirmiausia jai į galvą dingtelėjo, kad Andzoletas, jos laukdamas, jau padarė tai, ką žadėjo,— galimas daiktas, šnekučiuodamas su kapelionu ar su Hansu apie ją kalbėjo tokiu tonu, kuris sukėlė jos šeimininkų nerimą ir nuostabą. Bet grafas Kristianas nemokėjo apsimetinėti, o kol kas jo elgesys su ja, jo žodžiai greičiau rodė dar didesnį jo prisirišimą negu atsiradusį nepasitikėjimą. Be to, nuoširdūs jos atsakymai jį priblokė kaip tik savo netikėtumu; o paskiausiai išgirsta žinia jam buvo tiesiog kaip griaustinis iš giedro dangaus. Ir štai dabar

jis meldžiasi ir prašo Dievą pamokyti ar paremti jį, priimant kažkokį svarbų sprendimą. „Ar tik jis nesirengia prašyti, kad išvykčiau kartu su broliu? O gal ketina pasiūlyti man pinigų? — klausė ji save.— Ak, saugok Dieve, nuo tokio įžeidimo. Bet ne, jis per daug delikatus, per daug geras žmogus, kad ryžtųsi taip pažeminti mane. Ką gi jis norėjo man pasakyti iš pradžių ir ką pasakys dabar? Tikriausiai mano ir grafo Alberto pasivaikščiojimas privertė jį rimtai nuogąstauti, ir jis nori išbarti mane? Na ką gi! Matyt, aš ir nusipelniau to, teks išklausyti sprendimą, jei negalėsiu atvirai atsakyti į klausimus, kurie gali būti man pateikti dėl grafo Alberto. Kokia sunki diena! Dar keletas tokių dienų, ir jau savo dainavimu nebepralenksiu pavydžių Andzoleto numylėtinių: mano krūtinėje viskas dega, o gerklė visai perdžiūvo."

Netrukus grafas Kristianas grįžo. Jis buvo ramus, ir iš jo išbalusio veido buvo matyti, kad širdyje laimėjo kilnumas.

— Mano dukra,— pasakė jis, atsisėsdamas greta jos ir priversdamas ją pasilikti prabangiame krėsle, kurį ji norėjo jam užleisti ir kuriame noromis nenoromis sėdėjo išsigandusi,— dabar ir aš turiu būti jums toks pat atviras kaip jūs man. Konsuela, mano sūnus myli jus.

Mergina iš pradžių paraudo, paskui išbalo ir norėjo kažką sakyti, bet Kristianas sulaikė ją.

— Tai ne klausimas,— pasakė jis,— aš neturėčiau teisės siūlyti jums jo, ir galbūt jūs neturėtumėte teisės į tai atsakyti, nes žinau, kad jūs nė kiek nekurstėte Alberto vilčių. Jis man viską pasakė, ir aš juo tikiu, nes jis niekada nemeluoja, kaip ir aš.

— Ir kaip aš,— ištarė Konsuela ir, naiviai išdidi, pakėlė akis į dangų.— Grafas Albertas tikriausiai jums sakė, pone grafe...

— Kad jūs atsisakėte visų minčių apie santuoką su juo,— baigė sakyti senukas.

— Aš privalėjau tai padaryti, nes nutuokiu apie aukštuomenės papročius ir nuomonę. Man aišku, jog netinku būti grafo Alberto žmona jau vien dėl to, kad nors Dievo akivaizdoje ir nelaikau savęs už ką nors žemesne, bet nenoriu jokių žmonių malonės ir geradarystės.

— Man suprantamas jūsų išdidumas, ir aš laikyčiau jį perdėtu, jei Albertas priklausytų tik nuo savęs; bet jūs buvote įsitikinusi, kad aš niekada nepritarsiu tokiai santuokai, tad negalėjote atsakyti kitaip.

— O dabar, pone grafe,— pasakė Konsuela atsistodama, — aš visa kita jau suprantu, ir maldauju jus išvaduoti mane nuo pažeminimo, kurio taip baiminausi. Aš išvažiuosiu iš jūsų namų ir jau seniai būčiau tai padariusi, jei būčiau maniusi, kad galiu išvažiuoti, nesibaimindama dėl grafo Alberto proto ir pačios gyvybės,— juk tai daugiau negu norėčiau priklauso nuo to, kad esu čia. Dabar, kai jūs jau žinote viską, ko negalėjau jums pasakyti, jūs sergėsite jį, ginsite nuo to išsiskyrimo padarinių ir apskritai

imsite rūpintis juo: jūs tam turite kur kas daugiau teisių negu aš. Aš nekukliai pasisavinau tas teises, bet Dievas atleis už mano nusidėjimą, nes žino, kokie tyri buvo mano ketinimai.

— Aš žinau,— tarė grafas.— Viešpats tuo įtikino mano sąžinę, o Albertas — mano širdį. Sėskitės, Konsuela, ir neskubėkite kaltinti mane turėjus piktų kėslų. Aš jus čia pasikviečiau ne tam, kad liepčiau palikti mano namus, bet kad maldaučiau jus likti juose visam gyvenimui.

— Visam gyvenimui! — pakartojo vos nenugriuvusi į kėslą Konsuela; ji ir džiaugėsi atgavusi orumą, ir baiminosi tokio pasiūlymo.— Visam gyvenimui! Pone grafe, jūs tikriausiai negalvojate, ką kalbate.

— Aš apie tai daug galvojau, mano dukra,— atsakė liūdnai šypsodamasis grafas,— ir jaučiu, kad dėl to neteks gailėtis. Mano sūnus aistringai myli jus, jūs visiškai užvaldėte jo sielą, jūs grąžinote jį man, jūs nuėjote ieškoti jo į paslaptingą vietą, kurios jis nenorėjo man nurodyti, bet kur niekas, pasakė jis man, be motinos ar šventosios, neišdrįstų įsigauti. Jūs rizikavote gyvybe, kad išgelbėtumėte nuo jo vos nepražudžiusių vienatvės ir beprotybės. Jūsų dėka jis niekur nebedingsta ir mes dėl to nebesikankiname. Vienu žodžiu, jūs gražinote jam ramybę, sveikatą, protą. Juk negalima nepripažinti, kad mano vargšas sūnus buvo pamišęs, o dabar jis, be abejo, yra sveiko proto. Mudu su juo vos ne visą šią naktį prašnekėjome, ir matau, kad jis, ko gero, nuovokesnis už mane. Aš žinojau, kad šįryt judu rengėtės eiti kartu pasivaikščioti. Tai mano leidimu jis jūsų prašė to, ko jūs nenorėjote klausytis... Jūs bijojote manęs, brangioji Konsuela. Jūs manėte, kad senasis Rudolštadtas tvirtai laikosi aristokratų prietarų ir nenorės būti jums skolingas už sūnų. Ir jūs apsirikote. Žinoma, senasis Rudolštadtas turėjo ir išdidumo, ir prietaringumo, galbūt ir dabar dar turi,— jis nenori jums pasirodyti geresnis negu yra,— bet, reikšdamas savo begalinį palankumą jums, jis atsisako jų ir karštai dėkoja už tai, kad grąžinote jam jo paskutinį, jo vienintelį vaiką!

Tai sakydamas, grafas Kristianas paėmė abi Konsuelos rankas ir apipylė jas bučiniais ir ašaromis.

LIX

Konsuelą be galo sujaudino grafo jausmai, kurie pateisino ją jos pačios akyse ir nuramino jos sąžinę. Iki šios minutės ji dažnai su baime galvodavo, kad per daug neatsargiai pasiduoda savo kilniems polėkiams. Dabar ji sulaukė pritarimo ir atpildo. Jos džiaugsmo ašaros sumišo su senuko ašaromis, ir kurį laiką abu buvo tokie susijaudinę, kad negalėjo kalbėti.

Tačiau Konsuela vis dar nesuprato grafo pasiūlymo, o šis, manydamas, kad kalbėjo gana aiškiai, jos tylėjimą ir ašaras palaikė sutikimo ir dėkingumo įrodymu.

— Aš einu sūnaus,— pagaliau tarė senukas.— Tegul prie jūsų kojų jis sužino apie savo begalinę laimę ir kartu su manimi padėkoja.

— Palūkėkite, pone grafe! — sušuko Konsuela apstulbusi dėl tokio skubotumo.— Ne visai suprantu, ko iš manęs reikalaujate. Jūs palankiai žiūrite į grafo Alberto prisirišimą prie manęs ir mano ištikimybę jam. Aš pelniau jūsų pasitikėjimą, nes žinote, kad nepiktnaudžiausiu juo. Bet kaip galiu prižadėti jums visą gyvenimą paaukoti tokiai keistai draugystei? Suprantu, jūs viliatės, jog laikas ir mano išmintis padės išlaikyti jūsų kilniojo sūnaus dvasios ramybę ir atvėsinti jo liepsningą meilę man, bet nesu tikra, kad ilgai turėsiu jam tokią galią; be to, jei šis artumas net ir nebūtų pavojingas tokiam egzaltuotam žmogui kaip grafas Albertas, aš negaliu savo gyvenimo skirti vien tam. Aš nepriklausau sau.

— O dangau! Ką jūs kalbate, Konsuela? Vadinasi, nesupratote manęs? Arba jūs mane apgavote, kai sakėte, kad esate laisva, neturite jokių mylimų žmonių, jokių įsipareigojimų, neturite šeimos?

— Bet pone grafe,— paprieštaravo suglumusi Konsuela,— aš turiu gyvenimo tikslą, pašaukimą, profesiją. Aš priklausau menui, kuriam pasišvenčiau iš pat mažens.

— Dievulėliau, ką jūs kalbate! Jūs norite grįžti į sceną?

— Dar nežinau. Aš jums nepamelavau, kad manęs ji nebetraukia. Tame audringame kelyje kol kas esu patyrusi tik baisių kančių, bet kartu jaučiu, kad iš mano pusės būtų per daug drąsu pasižadėti niekada į jį nebegrįžti. Toks mano likimas, ir, matyt, negalima išvengti ateities, kurią žmogus vieną sykį yra sau numatęs. Beje, ar grįšiu į sceną, ar koncertuosiu, ar versiuos pamokomis — vis tiek būsiu ir turiu būti dainininkė. O ir kam kitam tinku? Kur kitur galiu likti nepriklausoma? Kam skirsiu savo protą, įpratusį dirbti ir trokštantį tokių pojūčių?

— O Konsuela, Konsuela! — sielvartingai sušuko grafas Kristianas.— Jūs sakote tiesą. Bet maniau, kad mylite mano sūnų, o dabar matau — nemylite.

— O jei aš jį pamilčiau taip aistringai, kad užmirščiau net save, ką jūs tada pasakytumėte, grafe? — sušuko nebetekusi kantrybės Konsuela.— Vadinasi, jūs manote, kad nė viena moteris negali pamilti grafo Alberto, jei prašote mane likti prie jo visam laikui?

— Ką jūs, brangioji Konsuela! Arba aš nepakankamai aiškiai pasakiau, arba jūs mane laikote bepročiu. Argi dabar neprašiau jūsų rankos ir širdies savo sūnui? Argi jums nepasiūliau teisėtos ir, be abejo, garbingos sąjungos? Jei jūs mylėtumėte Albertą, tai, žinoma, laimingas gyvenimas su juo atlygintų už jūsų šlovės ir triumfo praradimą. Bet jūs nemylite, jei manote, kad dėl jo negalite atsisakyti to, ką vadinate savo likimu!

Kad ir kokia buvo geraširdžio Kristiano valia, jis truputį per vėlai paaiškino. Ne be baimės ir skausmingų pastangų įveikti save senasis aristokratas dėl sūnaus laimės aukojo visas savo pažiūras, visus savo luomo įsitikinimus. Ir kai po ilgos ir varginančios kovos su Albertu ir savuoju „aš" jis pagaliau ryžosi aukotis, galutinai patvirtinti tą baisų aktą, perduoti jį iš širdies į lūpas nebuvo taip lengva.

Konsuela pajuto ar nuspėjo tai, nes tą minutę, kai Kristianui pasirodė, kad nebegaus jos sutikimo santuokai, senuko veidas nejučia nušvito iš džiaugsmo, bet kartu jame matėsi ir kažkoks keistas sutrikimas.

Konsuela akimirksniu įvertino savo padėtį. Išdidumas, gal kiek ir egoistiškas, sužadino priešiškumą siūlomai santuokai.

— Tai jūs norite, kad tapčiau grafo Alberto žmona? — pasakė ji dar priblokšta tokio netikėto pasiūlymo.— Ir jūs sutiktumėte vadinti mane savo dukra, sutiktumėte, kad turėčiau jūsų pavardę, sutiktumėte pristatyti mane savo giminaičiams ir draugams? Ak, grafe, kaip jūs mylite savo sūnų ir kaip jūsų sūnus turi mylėti jus!

— Jei jūs, Konsuela, tai laikote labai neįprastu kilniadvasiškumu, vadinasi, jūsų širdžiai jis nesuprantamas arba pats objektas atrodo nesąs vertas jo.

Norėdama susikaupti, Konsuela užsidengė veidą rankomis.

— Grafe,— prabilo ji valandėlę patylėjusi,— aš tarsi sapnuoju. Mano savimeilę nejučia užgauna mintys apie pažeminimus, kuriuos turėsiu kęsti visą gyvenimą, jei išdrįsiu priimti jūsų tėviškos meilės auką.

— Bet kas išdrįstų pažeminti jus, Konsuela, jei tėvas ir sūnus jums suteiktų santuokos ir šeimos prieglobstį?

— O tetulė, grafe? Juk ji čia yra kaip tikra motina,— argi ji galėtų į tai žiūrėti nė kiek nesipiktindama?

— Ji pati prisidės prie mūsų prašymo, jei prižadėsite nusileisti. Per daug nereikalaukite iš žmogaus prigimties: mylimasis ir tėvas gali pakelti nuoskaudą ir kartėlį dėl atsisakymo,— mano sesuo nepajėgs. Bet įsitikinę sėkme mes nuteiksime ją palankiai jums, mano dukra.

— Grafe,— kreipėsi į senuką susijaudinusi Konsuela,— vadinasi, grafas Albertas jums sakė, kad aš jį myliu?

— Ne,— atsakė grafas staiga kažką prisiminęs,— Albertas man sakė, kad kliūtis yra jūsų širdyje. Jis man šimtą sykių tai kartojo, bet aš negalėjau juo patikėti. Jūsų santūrumą jo atžvilgiu aš aiškinau jūsų nuoširdumu ir kuklumu; ir vis dėlto maniau, kad padėjęs jums atsikratyti dvejonių pagaliau išgirsiu tą prisipažinimą, kurio nepasakėte jam.

— O ką jis jums sakė apie mudviejų šiandieninį pasivaikščiojimą?

— Tik keletą žodžių: „Pamėginkite, brangusis tėve: tai vie-

nintelis būdas sužinoti, išdidumas ar abejingumas neleidžia man įeiti į jos širdį".

— Deja, grafe! Ką jūs apie mane pamanysite, jei pasakysiu, kad ir pati to nežinau?

— Aš pamanysiu, brangioji Konsuela, kad tai abejingumas. Ak, mano sūnus, mano vargšas sūnus! Koks baisus jo likimas! Moteris, kurią vienintelę jis pamilo, nemyli jo. Tik tokios nelaimės mums ir trūko.

— Dieve mano! Jūs turite nekęsti manęs, grafe, jūs nesuprantate, kaip gali priešintis mano išdidumas, jei aukojate savąjį. Jums atrodo, kad tokia mergina kaip aš kur kas mažiau turi pagrindo būti išdidi, tuo tarpu, patikėkite, šią valandėlę mano širdyje vyksta kova, ne mažiau įnirtinga kaip ta, kurią jūs laimėjote.

— Ne, aš tai suprantu. Nemanykite, sinjora, kad skaistybę, atvirumą ir nesavanaudiškumą laikau tokiais nereikšmingais dalykais, kad nesugebėčiau įvertinti tokiu turtu pagrįsto išdidumo. Bet tai, ką įstengė įveikti tėvo meilė (matote, aš su jumis kalbu visai atvirai), manau, įveiks ir moters meilė. Na ką gi, tarkime, kad visas Alberto gyvenimas, jūsų gyvenimas ir mano būtų kova su aukštuomenės prietarais ir dėl to ilgai ir daug reikėtų kentėti ir mums visiems trims, ir kartu su mumis mano seseriai. Argi mūsų tarpusavio meilė, švari sąžinė, atsidavimas nepadėtų mums tapti stipresniems už visą aukštuomenę? Didelei meilei visos tos negandos, kurios jus taip gąsdina ir dėl jūsų, ir dėl mūsų, yra visai menkos. Bet jūs su liūdesiu ir baime ieškote savo širdies gilumoje tos didelės meilės ir nerandate, Konsuela, nes jos ten nėra.

— O taip, tai, ir tik tai yra kliūtis,— ištarė Konsuela stipriai spausdama rankas prie krūtinės,— visa kita niekai. Aš taip pat tikėjau prietarais. Jūsų pavyzdys įrodo, jog turiu jų atsisakyti, kad prilygčiau jums didybe ir drąsa. Nebekalbėsime apie mano jausmus, apie mano apgaulingą gėdą; nereikia kalbėti net apie mano ateitį ir mano meną,— pridūrė ji atsidusdama.— Aš ir to atsisakyčiau, jei... jei... jei mylėčiau Albertą! Štai ką reikia man žinoti. Išklausykite mane, grafe. Daugybę kartų klausiau save to, bet niekada nejutau tos ramybės, kurią dabar man suteikė jūsų sutikimas. Kaip aš anksčiau galėjau rimtai apie ką nors galvoti, jei net pats tas klausimas atrodė beprotybė ir nusikaltimas? O dabar, man regis, galėsiu suprasti save ir nuspręsti. Leiskite keletą dienų pagalvoti ir suvokti, ar mano beribis atsidavimas jam, begalinė pagarba, kurią man kelia jo dorybės, ta didžiulė simpatija, ta keista jo žodžių galia man,— ar visa tai yra meilė, ar susižavėjimas. Juk visi tie jausmai, grafe, yra mano širdyje, bet su jais kaunasi neapsakomas siaubas, didžiulis liūdesys ir (pasakysiu jums neslėpdama, mano kilnusis drauge!) prisiminimai apie ne tokią pakilią, bet daugiau palaimos teikiančią, švelnesnę meilę — visai nepanašią į šią.

— Jūs esate keista ir tauri mergina! — tarė grafas Kristianas susigraudinęs. — Kiek išminties ir savitumo jūsų žodžiuose ir mintyse! Jūs daug kuo panaši į mano vargšą Albertą, o nerimą ir dvejones keliantys jūsų jausmai man primena mano žmoną, mano kilniaširdę, liūdną gražuolę Vandą!.. O Konsuela! Kokius malonius ir kartu skausmingus prisiminimus jūs žadinate mano širdyje! Žinote, aš jau norėjau jums pasakyti: įveikite savo neryžtingumą, atsikratykite savo nuogąstavimų, pamilkite tą nelaimingą, jus dievinantį žmogų, pamilkite bent iš užuojautos, juk jūs dorybinga, jūs kilniaširdė! Galbūt jis ir nesuteiks jums laimės, bet jį gelbėdama pelnysite atpildą danguje. Tačiau jūs man priminėte jo motiną, kuri man pasišventė iš pareigos ir draugystės. Manęs, paprasto, geraširdžio, drovaus žmogaus ji negalėjo mylėti ta pakilia meile, kurios taip troško jos širdis. Ji visada buvo ištikima man ir didžiadvasė, bet kaip ji kentėjo! Deja! Man jos meilė buvo ir džiaugsmas, ir kančia, o jos pastovumas — ir pasididžiavimas, ir priekaištas. Iš skausmo ji mirė, o mano širdis buvo amžiams sudaužyta. Ir jei dabar esu pasigailėtina, nepastebima, negyva būtybė, per daug nesistebėkite tuo, Konsuela. Aš iškentėjau tai, ko niekas nesupras. Nė vienam žmogui niekada nepasakojau to. Jums pirmai virpėdamas atveriu savo sielą. Ne ne, geriau aš mirsiu liūdėdamas ir mano sūnus tuoj pat žus savo likimo prislėgtas, bet neįkalbinėsiu jūsų aukotis, neįtikinėsiu Alberto sutikti su tokia jūsų auka! Per daug gerai žinau, ką reiškia prievartauti prigimtį, mėginti įveikti nepasotinamą sielos poreikį. Tad neskubėdama apgalvokite viską, mano dukra,— baigė su ašaromis akyse senukas, priglaudė merginą prie krūtinės ir švelniai tėviškai pabučiavo aukštą jos kaktą.— Taip bus geriausia. Jei vis dėlto jam duosite neigiamą atsakymą, tai per daugelį nerimo valandų pasirengęs jis nebus tos baisios žinios taip priblokštas kaip šiandien.

Taip sutarę, jiedu išsiskyrė, ir Konsuela, bijodama netikėtai susitikti su Andzoletu, nusėlino koridoriais ir užsirakino savo kambaryje, jaudulio ir nuovargio nukamuota.

Pirmiausia ji nutarė pamėginti truputį pailsėti. Jausdamasi visiškai nusilpusi, ji griuvo ant lovos, ir netrukus ją apėmė snaudulys, greičiau alinantis negu grąžinantis jėgas. Jai norėjosi užmigti, galvojant apie Albertą, kad tos mintys lyg ir subręstų tuose paslaptinguose sapnuose, kuriuose kartais tikimės rasti pranašišką atsakymą į mus jaudinančius klausimus. Bet jos padrikuose sapnuose keletą valandų vis pasirodydavo ne Albertas, bet Andzoletas. Ji regėjo Veneciją, Korte Minelį, savo pirmąją meilę — nerūpestingą, džiaugsmingą, poetišką. O kai atsibusdavo, prisiminimai apie Albertą visada siedavosi su prisiminimais apie nelemtąją olą, kurioje smuiko skambesys, tuščių požemių aido sustiprintas, sukvietė mirusiųjų dvasias ir raudojo prie ką tik supilto Zdenkos kapo. Kai ji tai įsivaizduodavo, baimė ir liūdesys tarsi neleisdavo į jos širdį patekti meilei. Pranašaujamą

ateitį ji regėjo tik niūrios tamsos apgaubtą ir kupiną kruvinų vizijų, o šviesi, laiminga praeitis leido laisvai alsuoti jos krūtinei ir džiugiai plakti širdžiai. Konsuelai atrodė, kad tuose sapnuose apie praeitį girdi savo pačios balsą,— jis auga, auga, užtvindo viską aplink ir galingas pakyla į dangų. O kai ji prisimindavo fantastiškus smuiko garsus oloje, tas pats balsas pasidarydavo šaižus, duslus ir, kaip priešmirtinis gargimas, dingdavo kažkur žemėje.

Visi tie migloti regėjimai Konsuelą taip nuvargino, kad ji atsikėlė iš lovos, norėdama išblaškyti juos. Išgirdusi pirmą varpo dūžį, pranešusį, kad po pusvalandžio bus pietūs, ji ėmė rengtis, vis galvodama apie tą patį. Bet keistas dalykas! Pirmą kartą gyvenime ji susidomėjusi žiūrėjo į save veidrodyje, o į šukuoseną ir rūbus kreipė daugiau dėmesio negu į ją jaudinančius rimtus klausimus. Ji nejučiomis ėmė puoštis, jai norėjosi būti gražiai. Ir tas jos koketiškumas nubudo ne tam, kad kurstytų ją mylinčių varžovų aistrą ir pavydą,— ji galvojo ir galėjo galvoti tik apie vieną iš jų. Albertas niekada nė žodeliu neužsiminė apie jos išvaizdą. Savo aistros apimtas, jis galbūt laikė ją net gražesne negu buvo iš tikrųjų. Bet jo mintys buvo tokios taurios, o meilė tokia didelė, kad jis nebūtų drįsęs suteršti ją, žvelgdamas susižavėjimo kupinomis įsimylėjėlio akimis arba tiriančiu artisto žvilgsniu. Jam ji visada buvo apgaubta šydu, pro kurį prasiskverbti jo žvilgsnis nedrįsdavo ir kuris jo vaizduotėje virsdavo akinančia aureole. Į išorines permainas jis nekreipė dėmesio: jam ji visada buvo vienoda. Jis ją regėjo nepaprastai išblyškusią, sulysusią, kovojančią su mirtimi ir labiau panašią į šešėlį negu į moterį. Tada įdėmiai ir su nerimu jos bruožuose jis ieškojo daugiau ar mažiau pavojingų ligos požymių ir nepastebėjo, kad ji tapo negraži ir galbūt gali kelti pasibaisėjimą ar pasibjaurėjimą. O kai ji atgavo jaunystės žvitrumą ir guvumą, jis net nepastebėjo, jos išvaizda dėl to tapo patrauklesnė ar ne. Jam ji ir gyva, ir mirties valandą buvo idealas viso to, kas jaunatviška, didinga, neprilygstamo grožio idealas. Štai kodėl Konsuela, sėdėdama priešais veidrodį, niekada negalvodavo apie Albertą.

Visai kitaip į ją žiūrėjo Andzoletas. Kaip įdėmiai jis stebėjo, tyrinėjo ją tą dieną, kai niekaip negalėjo nuspręsti, graži ji ar ne! Kaip jis pastebėdavo menkiausią jos išvaizdos detalę, menkiausias pastangas patikti jam! Kaip jis pažinojo jos plaukus, rankas, kojas, jos eiseną, spalvas, kurios jai tiko, visas jos rūbų klostes! Ir kaip karštai susižavėjęs jis girdavo jos išvaizdą, kaip geidulingai žvelgdavo į ją! Skaisti mergina tada nesuprato savo širdies virpesio. Ji ir dabar nenorėjo jo suprasti, bet ir vėl jautė jį, beveik toki pat smarkų, kai pagalvojo, kad tuojau išvys Andzoletą. Ji širdo ant savęs, raudo iš gėdos ir apmaudo, stengėsi puoštis vien Albertui — ir vis dėlto rinkosi ir šukuoseną, ir kaspinus, ir net žvilgsnius, kurie patiko Andzoletui. „Deja! Deja! — mąstė ji baigusi rengtis ir atsitraukdama nuo veidro-

džio.— Argi aš tikrai galiu galvoti vien apie jį ir buvusi laimė man turi daugiau reikšmės negu panieka tam žmogui ir naujos meilės pažadai? Kad ir kaip atidžiai žiūriu į ateitį, be jo ji man lemia tik siaubą ir nevilтį. Bet kokia ta ateitis būtų su juo? Argi aš nežinau, kad nuostabios Venecijoje praleistos dienos niekada nebegrįš, kad tarp mūsų nebebus tyrumo, kad Andzoleto siela ištvirkusi, jo glamonės gali tik pažeminti mane, o mano gyvenimą nuolat nuodytų gėda, pavydas, baimė ir atgailavimas?"

Priekabiai ir griežtai panarsčiusi savo jausmus, Konsuela suprato, kad nė kiek neklysta dėl Andzoleto ir kad iš jos meilės jam neliko nė pėdsako. Dabar ji jo nebemylėjo, bijojo ir beveik nekentė, galvodama apie ateitį, kuri galėjo tik dar labiau išpaikinti jį, bet ji taip dievino praeities Andzoletą, kad nepajėgė išplėšti jo nei iš savo gyvenimo, nei iš širdies. Dabar jis jai buvo kaip portretas, primenantis mylimą būtybę ir palaimingas dienas, ir, panašiai kaip našlė, kuri slapta nuo naujo vyro gėrisi jo pirmtako atvaizdu, jautė, kad mirusysis jos širdyje užima daugiau vietos nei gyvasis.

LX

Konsuela buvo nuovoki mergina ir turėjo taurią širdį, todėl ji negalėjo nežinoti, kad iš dviejų jos kurstomų jausmų nuoširdžiausias, kilniausias ir vertingiausias, be abejo, buvo Alberto jausmas. Dabar, kai abu atsidūrė priešais ją, jai iš pradžių pasirodė, kad nugalėjo savo priešą. Skvarbus Alberto žvilgsnis, tarsi įsismelkęs į jos sielą, ilgas ir stiprus jo ištikimos rankos spustelėjimas leido jai suprasti, kad jis žino, kaip baigėsi jos pokalbis su grafu Kristianu, ir yra pasirengęs nuolankiai ir su dėkingumu laukti nuosprendžio. Iš tiesų, Albertas nesitikėjo net tokio atsakymo, ir dabar jį džiugino pats Konsuelos neryžtingumas, tad jam buvo visai svetimas pernelyg didelis Andzoleto pasipūtimas. Šis atvirkščiai — be galo pasikliovė savimi. Šiek tiek nutuokdamas, kas dedasi pilyje, jis nutarė veikti beatodairiškai, net jei būtų išmestas už durų. Jo pernelyg laisvos manieros, ironiškas, akiplėšiškas žvilgsnis kėlė didžiulį Konsuelos dygėjimąsi juo, o kai jis įžūliai priėjo prie jos, ketindamas vesti ją prie stalo, ji nusisuko ir įsikibo į Alberto pasiūlytą parankę.

Kaip visada, jaunasis grafas atsisėdo priešais Konsuelą,— senasis Kristianas pasisodino ją į kairę nuo savęs, į tą vietą, kurią seniau užimdavo Amalija, o jai išvykus užėmė Konsuela. Bet vietoje kapeliono, paprastai sėdėdavusio į kairę nuo Konsuelos, kanonisė pakvietė tarp jų atsisėsti tariamą brolį; taigi kandžios tyliai tariamos Andzoleto pastabos galėjo pasiekti jaunos merginos ausis, o nepagarbūs sąmojai, kaip jis ir tikėjosi, kėlė seno dvasininko pasipiktinimą.

Andzoleto planas buvo be galo paprastas: jis norėjo sukelti tų šeimos narių, kurie, kaip jis jautė, priešiškai žiūri į spėjamą santuoką, neapykantą, tapti jiems nepakenčiamu; savo bjauriomis manieromis, familiariu tonu, nederamomis kalbomis jis tikėjosi sudaryti kuo prasčiausią nuomonę apie Konsuelos aplinką ir giminaičius. „Pažiūrėsim,— kalbėjo jis sau,— ar jie pakęs tą „broliuką", kurį jiems pavaizduosiu."

Nebaigęs mokslų dainininkas ir vidutinis tragikas, Andzoletas buvo apsigimęs komikas. Jis pakankamai prisižiūrėjo į diduomenę ir išmoko mėgdžioti gerai išauklėtų žmonių rafinuotas manieras, jų malonias kalbas, bet vaidindamas tokį aukštuomenės žmogų jis būtų padėjęs kanonisei priprasti prie minties apie žemą sužadėtinės kilmę, todėl jis ėmė vaidinti visai priešingą vaidmenį, visai jam nesunkų, nes kur kas artimesnį. Įsitikinęs, kad Venceslava, tyčia kalbėjusi tik vokiškai, kaip įprasta rūmuose ir padorioje draugijoje, vis dėlto nepraleidžia pro ausis nė vieno jo pasakyto itališko žodžio, Andzoletas ėmė neužsičiaupdamas plepėti, nuolat gurkštelėdamas gero vengriško vyno, kurio poveikio nė kiek nesibaimino, nes jau seniai buvo pripratęs prie stipriausių gėrimų; tačiau, norėdamas pasirodyti esąs nepataisomas girtuoklis, jis apsimetė, kad jį labai veikia deginantis vynas.

Jo sumanymas kuo geriausiai pasisekė. Grafas Kristianas, iš pradžių atlaidžiai juokęsis iš jo paikų išsišokimų, netrukus ėmė tik nenatūraliai šypsotis; jis turėjo pasitelkti visą savo aristokratišką mandagumą, visus savo tėviškus jausmus, kad neparodytų tikrosios vietos nepakenčiamam jaunuoliui, kursi galėjo tapti jo kilniojo sūnaus svainiu. Kapelionas ne kartą pasipiktinęs pašoko nuo kėdės ir vokiškai murmėjo kažką panašaus į piktų dvasių užkeikimą. Taigi pietūs jam buvo visai sugadinti, ir niekada gyvenime jo virškinimas nebuvo taip nukentėjęs. Kanonisė visų nesantūrių, storžieviškų svečio šnekų klausėsi su slapta panieka ir šiek tiek piktdžiugišku pasitenkinimu. Vos tik Andzoletas išsišokdavo, ji pakeldavo akis į brolį tarsi ragindama jį būti liudytoju, o geraširdis Kristianas nuleisdavo galvą ir mėgindavo kokia nors, ne visada vykusia, pastaba atitraukti klausytojų dėmesį. Tada kanonisė žvilgtelėdavo į Albertą, bet šis buvo nesudrumsčiamai ramus — atrodė, jis nemato ir negirdi savo nesivaržančio linksmo svečio.

Be abejo, labiausiai iš visų susikrimto vargšė Konsuela. Iš pradžių ji pamanė, kad Andzoleto išdykumas ir ciniškumas, kurių anksčiau buvo nepastebėjusi, yra jo palaido gyvenimo padarinys, nes seniau jos akivaizdoje jis niekada toks nebuvo. Ji taip pasipiktino ir apstulbo, kad net norėjo nueiti nuo stalo. Bet kai suprato, kad tai tėra karinė gudrybė, ši kukli, savo vertę žinanti mergina atgavo jai būdingą šaltakraujiškumą. Ji niekada nesistengė perprasti Rudolštadtų šeimos paslapčių ir tarpusavio santykių, kad įvairiomis gudrybėmis užimtų dabar jai siūlomą padėtį. Mintis apie tą padėtį niekada neglostė jos savimeilės, ir

jos sąžinė jai kuždėjo, kad kanonisė slapta nepagrįstai ją kaltina. Ji žinojo, ji puikiai matė, kad Alberto meilė, jo tėvo pasitikėjimas yra aukščiau šio niekingo išbandymo. Panieka, kurią kėlė negarbingai ir piktai kerštaujantis Andzoletas, suteikė jai dar daugiau jėgų. Jos akys tik vieną kartą susitiko su Alberto akimis, ir jiedu suprato vienas kitą. Konsuela pasakė: „Taip", o Albertas atsakė: „Nieko nepaisant!"

— Neskubėk džiaugtis,— šnipštelėjo jai Andzoletas sugavęs tą žvilgsnį ir savaip jį supratęs.

— Jūs man labai geras, dėkoju jums,— atsakė Konsuela.

Jiedu kalbėjosi greitai, kaip visi venecijiečiai; jų tarmei būdinga tai, kad visi žodžiai tarsi susideda vien iš susiliejančių balsių, tad Romos ir Florencijos italai iš pradžių vargiai juos supranta.

— Aš suprantu, kad šią minutę tu nekenti manęs,— kalbėjo Andzoletas,— ir įsivaizduoju, kad nekęsi amžinai, bet vis dėlto tu nuo manęs nepabėgsi.

— Jūs per anksti nusiėmėt kaukę,— pasakė Konsuela.

— Bet ne per vėlai,— paprieštaravo Andzoletas.— Būkit malonus, padre mio benedetto *,— kreipėsi jis į kapelioną ir taip pastūmė jo alkūnę, kad šis ant savo žabo išliejo pusę vyno, kurį jau kėlė prie burnos.— Drąsiau gerkite tą puikų vyną, jis sielai ir kūnui toks pat naudingas, kaip ir Šventųjų Mišių vynas.

— Jūsų didenybe,— kreipėsi jis į senąjį grafą ir ištiesė jam savo bokalą,— ten jums iš kairės, prie pat širdies, yra geltono krištolo buteliukas, švytintis kaip saulė. Esu tikras, kad kai tik išgersiu vieną šio nektaro lašą, tapsiu pusdieviu.

— Saugokitės, mano vaike,— ištarė grafas ir uždėjo liesą žieduotą ranką ant grafino briaunoto kaklelio,— senių vynas neretai sustingdo jaunuolių lūpas.

— Iš pykčio tu tapai graži kaip velniūkštis,— pasakė Andzoletas savo kaimynei gryna italų kalba, kad visi suprastų.— Tu man primeni Kipšienę iš Galupio operos,— jūs ją pernai Venecijoje taip puikiai suvaidinote. Beje, jūsų didenybe, ar ilgai ketinate laikyti mano sesutę savo paauksuotame, šilku išmuštame narvelyje? Įspėju: ji yra paukštis giesmininkas, o paukštis, kuriam neleidžia čiulbėti, greitai meta plunksnas. Aš suprantu, kad ji čia laiminga, bet ta puiki publika, kurią ji išvedė iš proto, primygtinai reikalauja, kad ji grįžtų. O aš, jei jūs man padovanotumėt savo pavardę, savo pilį, visą vyną iš savo rūsio ir dar savo garbingąjį kapelioną, nė už ką neatsisakyčiau savo teatro lempų, savo koturnų ir savo ruliadų.

— Jūs tikriausiai taip pat aktorius? — sausai, su šalta panieka paklausė kanonisė.

— Aktorius, juokdarys, jūsų paslaugoms, illustrisima **,— nė kiek nesutrikęs atsakė Andzoletas.

---

* Pamaldusis mano tėve *(It.)*.

** Jūsų šviesybe *(It.)*.

— Ir jis turi talentą? — paklausė Konsuelą senasis grafas Kristianas, kaip visada geraširdiškai ramus.

— Jokio,— ištarė Konsuela su apgailestavimu žiūrėdama į savo priešininką.

— Jei taip, tai tu pati save žemini,— pasakė Andzoletas,— juk aš tavo mokinys. Tačiau tikiuosi,— toliau kalbėjo venecijietiškai,— kad man užteks talento tavo kortoms sumaišyti.

— Jūs pakenksite tik pats sau,— paprieštaravo Konsuela ta pačia tarme,— pikti kėslai bjauroja širdį, o jūsų širdis, be to, neteks kur kas daugiau, negu jūs priversite mane netekti kitų akyse.

— Labai džiaugiuosi, kad priimi mano iššūkį. Tad pradėk, gražioji kariautoja! Kad ir kaip nuleidžiate savo antveidį, vis tiek jūsų spindinčiose akyse matau apmaudą ir baimę.

— Deja! Jose galite išvysti tik didžiulę širdgėlą. Maniau, kad užmiršiu, kokios paniekos esate vertas, bet jūs stengiatės man tai priminti.

— Panieka ir meilė neretai puikiai gyvuoja drauge.

— Niekingose sielose.

— Išdidžiausiose sielose, taip buvo ir bus visada.

Taip praėjo pietūs. Kai visi perėjo į svetainę, kanonisė, matyt, norėdama pasišaipyti iš Andzoleto įžūlumo, paprašė jį ką nors padainuoti. Jo nereikėjo ilgai prašyti, ir stipriais pirštais trenkęs į seno, klerkiančio klavesino klavišus jis uždainavo vieną iš tų šaunių dainelių, kuriomis pagyvindavo intymias Dzustinjanio vakarienes. Žodžiai buvo nelabai padorūs, ir kanonisė nesuprato jų, bet ją linksmino, su kokiu užsidegimu Andzoletas dainavo. Grafas Kristianas negalėjo nesižavėti gražiu dainininko balsu ir nepaprastai lengvu dainavimu, ir dabar atviraširdiškai mėgavosi klausydamasis jo. Po pirmos dainos jis paprašė Andzoletą dar padainuoti. Albertas, sėdėdamas šalia Konsuelos, atrodė, nieko negirdėjo ir neištarė nė žodžio. Andzoletas įsivaizdavo, kad jaunasis grafas jaučia apmaudą ir supranta pagaliau pralaimėjęs. Jis užmiršo savo ketinimą išvaikyti klausytojus nešvankiomis arijomis ir įsitikinęs, kad arba dėl šeimininkų naivumo, arba dėl to, kad jie nesupranta venecijiečių tarmės, tai yra visai tuščios pastangos, neatsispyrė pagundai pasipuikuoti ir uždainavo vien iš malonumo; be to, jis norėjo parodyti Konsuelai savo laimėjimus. Jis iš tikrųjų padarė pažangą — tokią, kokią pajėgė. Jo balsas galbūt nebeturėjo ankstesnio sodrumo, dėl nuolatinio lėbavimo jis neteko jaunatviško švelnumo, bet dabar Andzoletas geriau valdė jį ir sumaniau įveikdavo kliūtis, kurios visada jį viliojo. Jis dainavo gerai, ir jį labai gyrė grafas Kristianas, kanonisė ir net kapelionas, virtuoziškų pasažų mėgėjas, nesugebėjęs įvertinti Konsuelos manieros, per daug paprastos ir natūralios, kad galėtų būti įmantri.

— Jūs sakėte, kad jis neturi talento,— tarė grafas kreipdamasis į Konsuelą,— jūs per daug griežta ar per daug kukli savo mo-

kinio atžvilgiu. Jis labai talentingas, ir pagaliau matau, kad turi kažką bendra su jumis.

Gerasis Kristianas tuo mažu Andzoleto triumfu norėjo išpirkti tariamosios sesers pažeminimą, patirtą dėl jo išsišokimų. Jis ypač aukštino dainininko teigiamybes, o šiam pernelyg patiko kuo nors išsiskirti, be to, bjaurus vaidmuo, kurį pats pasirinko, jau ėmė jam įgristi, ir pastebėjęs, kad grafas Albertas vis labiau susimąsto, Andzoletas vėl sėdo prie klavesino. Kanonisė, paprastai snausdavusi, kai būdavo atliekamos ilgos muzikinės pjesės, paprašė padainuoti dar kokią nors venecijiečių dainelę, ir šįkart Andzoletas pasirinko padoresnę. Jis žinojo, kad jam geriausiai sekasi dainuoti liaudies dainas. Net Konsuela venecijiečių tarmės ypatumų neperteikdavo taip natūraliai ir aiškiai, kaip šis lagūnų sūnus, apsigimęs dainininkas ir mimas.

Jis taip puikiai pavaizdavo šiurkštoką Istrijos žvejų laisvumą, Venecijos gondoljerų sąmojingumą, padūkusį nerūpestingumą, kad buvo neįmanoma nesusidomėjus klausyti jo ir žiūrėti į jį. Jo gražus, gyvas ir išraiškus veidas tapdavo tai rūstus ir išdidus, kaip pirmųjų, tai malonus ir pašaipiai linksmas, kaip antrųjų. Jo neskoningi, koketiški rūbai, per mylią dvelkę Venecija, dar labiau sustiprino įspūdį ir dabar ne tik negadino jo, bet net tiko. Konsuela, iš pradžių buvusi abejinga, netrukus buvo priversta apsimesti atsainia ir išsiblaškiusia. Ji vis labiau jaudinosi. Žiūrėdama į Andzoletą, ji matė visą Veneciją, o Venecija — tai anų dienų Andzoletas, nerūpestingas, tyrai mylintis ir vaikiškai išdidus. Jos akys pritvinko ašarų, o smagūs Andzoleto pasažai, juokinę kitus, jos širdyje sukėlė didelį švelnumą.

Kai Andzoletas padainavo liaudies dainas, grafas Kristianas paprašė atlikti bažnytinių giesmių.

— O, aš moku visas giesmes, kokios tik atliekamos Venecijoje, bet jos giedamos dviem balsais, ir jei sesuo — o ji jas taip pat moka — nenorės su manimi giedoti, tai negalėsiu patenkinti jūsų šviesybių noro.

Visi tuojau ėmė įkalbinėti Konsuelą. Ji ilgai atsisakinėjo, nors jai pačiai labai norėjosi dainuoti. Pagaliau ji nusileido, prašoma gerojo Kristiano, kuris norėjo sutaikinti ją su broliu ir stengėsi parodyti, kad jis visiškai atleido jam; ji atsisėdo šalia Andzoleto ir virpėdama ėmė giedoti vieną iš ilgiausių dvibalsių bažnytinių giesmių, suskirstytų į posmelius po tris eilutes; Venecijoje per gavėnią tos giesmės ištisas naktis giedamos priešais kiekviename kryžgatvyje pastatytą madonos statulėlę. Tų giesmių ritmas greičiau linksmas negu liūdnas, bet priedainio monotoniškumas ir poetiški žodžiai suteikia kažkokio pagoniško dievobaimiškumo, kerinčios melancholijos, kuri pamažu užvaldo jus ir pagaliau visai užburia.

Kaip ir Venecijos moterys, Konsuela giedojo švelniu, dusloku balsu, o Andzoletas — šaižiu, gerkliniu, kaip gieda tenykščiai jaunuoliai. Be to, jis klavesinu improvizavo akompanimentą, ty-

lų, nenutrūkstamą ir lengvą, jo draugei primenantį vandens čiurlenimą prie akmeninių plokščių ir vėjelio dvelksmą vynuogienojuose. Jai pasivaideno, kad ji Venecijoje nuostabią vasaros naktį, viena po atviru dangumi prie kažkokios vynuogių apraizgytos koplytėlės, kurią apšviečia virpanti lempelė, atsispindinti ribuliuojančiame kanalo vandenyje. O, koks skirtumas tarp šiurpulingo, kraupaus jaudulio, kurį ji patyrė rytą, kai klausėsi Alberto smuiko prie kitokio vandens — nejudančio, juodo, tylaus, pilno šešėlių, ir šios Venecijos vizijos — jos nuostabaus dangaus, švelnių melodijų, žydrų bangų, kuriose mirguliuoja tai greitai slystančių žiburių atšvaitai, tai spindulingos žvaigždės! Andzoletas tarsi grąžino jai tą žavų reginį, jai reiškusį gyvenimą ir laisvę, tuo tarpu ola, keistos ir rūsčios senosios Čekijos melodijos, kaulai, apšviesti gąsdinančios deglų šviesos, atsispindinčios vandenyje, kuriame galbūt yra tokių pat siaubą keliančių reliktvijų, asketiškas, išbalęs, įkvėptas Alberto veidas, mintys apie nepažįstamą pasaulį, simboliški paveikslai, skausmingas jaudulys dėl nesuprantamų burtų — visa tai buvo per slogu ramiai ir paprastai Konsuelos sielai. Kad suprastų tas abstrakčias idėjas, ji turėjo dėti pastangų,— jos laki vaizduotė tai sugebėjo, bet kartu ji pati išseko, nukamuota paslaptingų kančių, nepakeliamo žavesio. Aistringa pietuose gimusios Konsuelos prigimtis negalėjo sutikti su aukojimusi mistiškai meilei. Albertas jai įkūnijo Šiaurę — rūsčią, galingą, kai kada didingą, bet visada liūdną, kaip ledinių naktų vėjas, kaip duslus srauto gurgenimas žiemą. Jos svajinga, smalsi siela vis klausinėjo, ji viską paversdavo simboliais — ir audrotas naktis, ir meteorų kelią, ir griežtą, harmoningą miško ošimą, ir beveik nusitrynusius senųjų antkapių užrašus. Andzoletas atvirkščiai — įkūnijo pietus, karštos saulės įkaitintą ir ryškios šviesos nutviekstą gamtą, kurios poezija — tai žydėjimas, o pasididžiavimas — begalinis gyvybingumas. Jis vadovavosi tik jausmais, troško malonumų, jo artistiška prigimtis buvo nerūpestinga, jis nenutuokė apie gėrio ir blogio vertinimą arba nekreipė į tai dėmesio, jis mokėjo gaudyti laimę, niekino proto balsą arba nesugebėjo svarstyti,— žodžiu, jis buvo visko, kas dvasiška, priešas ir priešininkas.

Tarp tų dviejų žmonių, kurių kiekvienas buvo susijęs su kitam priešiška aplinka, Konsuela buvo tokia pat bejėgė, tokia pat neenerginga ir neveikli, kaip nuo kūno atskirta siela. Ji mėgo grožį, troško idealo, ir Albertas supažindino ją su tuo, kas yra gražu, siūlė jai tą idealą. Bet Albertas, kuriam lavintis trukdė liga, per daug buvo pasinėręs į dvasinį gyvenimą. Jis taip menkai nusimanė apie tikrojo gyvenimo reikmes, kad dažnai nebejausdavo, jog egzistuoja. Jis neįsivaizdavo, kad niūrios idėjos ir daiktai, prie kurių buvo pripratęs, jo sužadėtinei gali kelti kitokių jausmų, ne tik entuziastišką tikėjimą ir švelnų prieraišuma. Jis nenumanė, nesuprato, kad vilioja ją į atmosferą, kur ji žūtų kaip tropikų augalas poliariniame šaltyje. Žodžiu, jis ne-

suprato, kaip ji turėtų įveikti save, kad visiškai suvoktų jo mintis ir jausmus.

Andzoletas, atvirkščiai — žeidė Konsuelos sielą ir visais atžvilgiais piktino jos protą; į savo galingą krūtinę, sustiprėjusią, dvelkiant gaiviems pietų vėjams, jis buvo įkvėpęs vėsaus oro, kurio Ispanijos Gėlelei (kaip jis vadindavo Konsuelą) reikėjo, kad atgytų. Jis jos atmintyje atgaivino gyvenimą, kupiną žavaus nerūpestingumo, paprastų, šviesių ir lengvų melodijų pasaulį, ramią, lengvabūdišką praeitį, kurioje buvo tiek daug judėjimo, naivaus tyrumo, paprasto sąžiningumo, natūralaus dievobaimingumo. Tai buvo tarsi paukščio gyvenimas. O argi artistas nepanašus į paukštį ir argi žmogui nereikia truputį nugerti iš gyvenimo taurės, bendros visiems padarams, kad pats taptų tobulesnis ir gėriui skirtų savo proto lobius!

Konsuelos balsas skambėjo tuo švelniau ir jautriau, kuo labiau ji nejučia pasidavė įtakai tų neaiškių jėgų, apie kurias užsiminiau vietoj jos ir kurioms skyriau galbūt per daug laiko. Tebūnie man atleista! Kitaip būtų sunku suprasti, dėl kokios lemtingos jausmų kaitos ši mergina, tokia išmintinga, tokia nuoširdi, prieš ketvirtį valandos visai pagrįstai nekentusi klastingojo Andzoleto, taip užsimiršo, kad su pasigėrėjimu klausėsi jo balso, lietė jo plaukus, jautė jo kvėpavimą. Svetainė, kaip skaitytojai jau žino, buvo per didelė, kad būtų pakankamai šviesi, o ir diena jau ėjo vakarop. Klavesino piupitras, kur Andzoletas padėjo storą natų sąsiuvinį, slėpė juos nuo tų, kurie sėdėjo per tam tikrą atstumą, ir dainininkų galvos vis labiau artėjo viena prie kitos. Andzoletas jau akomponavo tik viena ranka, o kita apkabino liauną savo draugės liemenį ir nepastebimai prisitraukė ją prie savęs. Šeši piktinimosi ir skausmo mėnesiai dingo iš jaunos merginos atminties kaip sapnas, Jai atrodė, kad yra Venecijoje ir prašo Madoną palaiminti jos meilę gražuoliui sužadėtiniui, kurį jai skyrė motina, o dabar jis meldžiasi kartu su ja, sutartinai, vieningai. Ji nepastebėjo, kaip Albertas išėjo iš kambario, bet pats oras dabar jai pasirodė lengvesnis, prieblanda — švelnesnė. Staiga, baigus vieną posmelį, ji ant savo lūpų pajuto karštas pirmojo sužadėtinio lūpas. Vos nesurikusi, ji palinko virš klaviatūros ir ėmė raudoti.

Tą minutę grįžo grafas Albertas; jis išgirdo jos raudą, pamatė įžeidžiamą Andzoleto džiugesį. Jaudulys, nutraukęs jaunos artistės dainavimą, nenustebino kitų šios trumpalaikės scenos stebėtojų. Niekas nematė bučinio, ir visi manė, kad Konsuelą pravirkdė vaikystės prisiminimai ir meilė savo menui. Grafą Kristianą truputį nuliūdino tas jautrumas, rodęs, kaip mergina yra prisirišusi prie to, ką jis prašė paaukoti. Kanonisė ir kapelionas džiūgavo tikėdamiesi, kad tokia auka negalima. Albertas dar negalvojo, ar grafienė Rudolštadt galės vėl tapti artiste, ar turės atsisakyti scenos. Jis buvo pasirengęs su viskuo sutikti, viską leisti, net reikalauti, kad tik ji būtų laiminga ir laisva, ar vie-

natvėje, ar aukštuomenėje, ar teatre — kaip ji norės. Jis nebuvo prietaringas ir egoistas, todėl negalėjo numatyti labai paprastų dalykų. Pavyzdžiui, jam ir į galvą netoptelėjo, kad Konsuelai galėjo kilti mintis pasiaukoti dėl jo, nors jis nenorėjo jokių aukų. Bet nematydamas to, kas buvo šalia, jis, kaip visada, pamatė tai, kas buvo paslėpta; jis tarsi įsiskverbė iki pat medžio šerdies ir pamatė ten kirminą. Jis akimirksniu suprato, kas iš tikrųjų buvo Andzoletas Konsuelai, ko siekė ir kokį jausmą jai įkvėpė. Albertas įdėmiai pažiūrėjo į tą jam nemalonų žmogų, į kurį iki šiol nė nedirstelėjo, nes nenorėjo nekęsti Konsuelos brolio. Ir jis pamatė meilužį — įžūlų, atkaklų, klastingą. Kilniaširdis Albertas nepagalvojo apie save; jo širdyje nebuvo nei abejonės, nei pavydo. Jis tik suprato, kad Konsuelai gresia pavojus, nes savo tiriamu, akylu žvilgsniu šis žmogus, kurio silpnos akys nepakėlė saulės šviesos ir neskyrė nei spalvų, nei formų, skaitė širdies gilumoje ir dėl paslaptingos galios nuspėti perprasdavo slapčiausius niekšų ir apgavikų kėslus. Man sunku paaiškinti tą jo keistą sugebėjimą. Kai kurios jo savybės, mokslininkų neištirtos ir neaprašytos, taip ir liko nesuprastos nei jo artimųjų, nei pasakotojo, kuris, praėjus šimtui metų po aprašomų įvykių, taip pat mažai nusimano apie tokius dalykus kaip ir didieji to amžiaus protai. Albertas, aiškiai išvydęs egoistišką, išpuikusią savo varžovo sielą, nepasakė sau: „Štai mano priešas", bet pamanė: „Štai Konsuelos priešas", ir, neišduodamas savo atradimo, prisiekė sau nenuleisti akių nuo jos ir saugoti ją.

Žorž Sand
Konsuela 1
Leido ir spausdino "Vilties" spaustuvė.
SL 260. Užs. Nr. 2612. Tiražas 30000.
Viršuliškių skg. 80, 2600 Vilnius